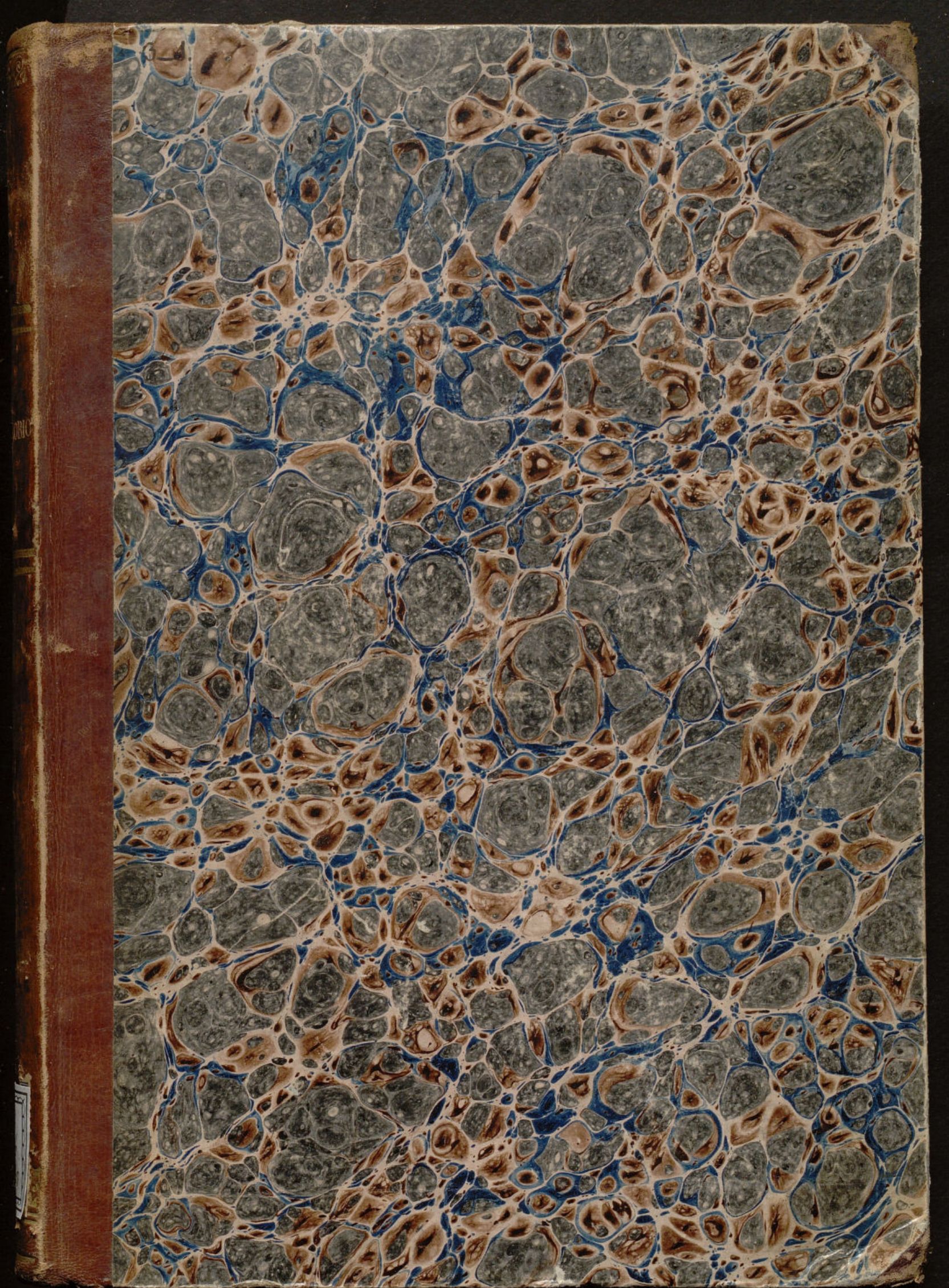

MACROBIO

A
46
140

FACULTAD DE
DE FILOSOFIA Y LETRAS

Est.

LA

Tabla

2

Núm.

21

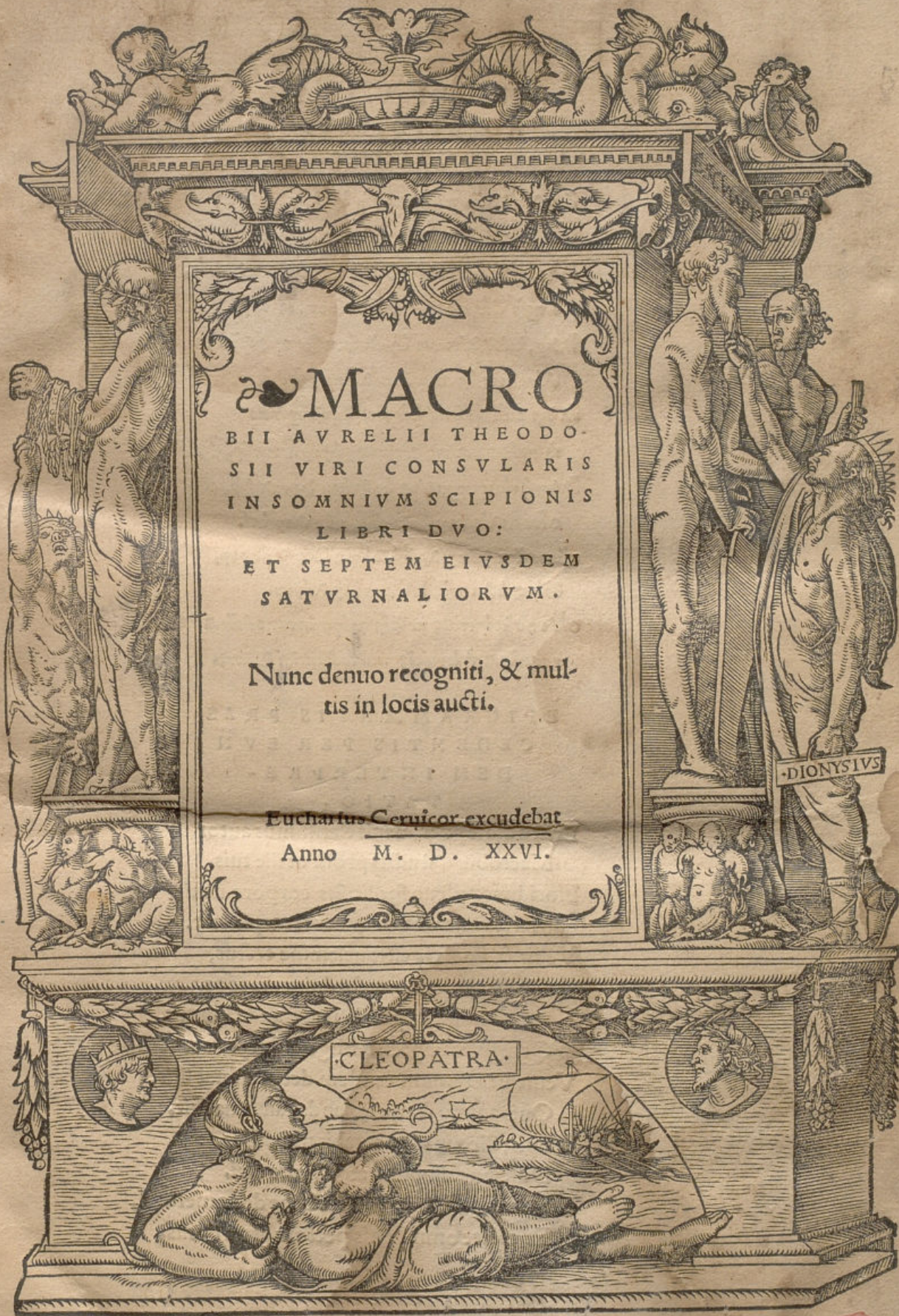
Excluido de préstamo

BIBLIOTECA HISTÓRICA
GRANADA
Clase: A
Estante: 46
Número: 140

5530

1526

11/11

del P. Gayer

De la comp^{te} de J^{se} de Alcalá

ARNOLDI VESALIENSIS
AD STUDIOΣOS EPI
GRAMMA.

Ἐφιλόγλωττι παῖς, σοι νῆρ ἀριδείκτος ἦρας
ἦλθερ, τῷδε μακρὸς τούνομα δῶκε βίος.
ἦλθε μὲν ἀμφιταλῆς, Ἐπᾶμ κατὰ σῶμα φαίνος,
ὁ πρὶν δίσμορφος Ἐπανάποτμος ἑώρ.
ἦλθερ, ἐπ' ἐοδίτεσσι ἀγαλλόμενος τριφορῆσι,
δύσκλης ὅς τὸ πάλαι λώπιον εἶδ' ἴετο.
ἦλθερ δὲ μὲν ἑυδαίς ἀπ' ἀνοχρῆστο τροποιο
ἢ μισοφροσύνης χαλκογυφάων ἀμαδῶρι
ἦλθερ ἀείκνησον κινδὸς ἀνδράσιν ἐγγυαλίξιμ,
οἷσι μελίφθογγος μούρα μέμηλερ αἰεί.
τῶτον ἄρα ζῆνον λαβ' εἰοίμως ὅσις ἐχέφρων,
ἀνέρος ἦδ' ἑυδαίος ἦδ' ἐμετέχε λόγων.
οἷδε γὰρ εὐεργάτας πολλῶν χάριμ ἀνταποδοῦναι
κοσμεῖσαι τ' ἀγαθοῖς παυτοδαποῖσι φίλους.

EPIGRAMMATIS PRAE
CEDENTIS PER EVN
DEM INTERPRE-
TATIO.

En studiose puer, uenit clarissimus autor
Macrobius, studiis profuit ut ille tuis.
Floridus & pleno speciosus corpore uenit,
Marcidus & fracta qui cute turpis erat.
Venit, & illustri gestit uelamine tectus,
Qui miser in lacera sorduit antè toga.
Venit ab indoctæ plebis iam fraude solutus,
Quæ solet impressis fingere scripta notis.
Venit ut aeternum tandem decus afferat illis,
Quis animo semper blanda camœna fuit.
Si sapias, ille tuus fiat curabis ut hospes.
Dulcibus alloquiis atq; fruare uiri.
Reddere multa potest de se bene dona merenti,
Et colere omnigenis pectora grata bonis.

14

dar
dig
spe
lac
etia
ac i
fus
abo
mi
qu
con
res
nat
no
fun
per
run
tia
rag
no
per
gle
den
tin
ex
inc
um
po
eni
tia
Co
abo
gio

ARNOLDVS VESALIENSIS CANDIDO
LECTORI S. D.

Nre annos quatuor, lector candidissime, Macrobiū nostro auctario locupletatum, & qualibuscunque annotationibus illustratum, euulgauimus. Doluimus aliquandū uicem tantī auctoris, tamque in omnī eruditionis genere præstantis: mirifici quidem, citra omnem controuersiam, in cœlestium orbium numero, ordine & concentu explicando: præcipuī in Platonice doctrinæ prodendis mysteriis, in sacrorum ratione tradenda anxii, in poëtarū oblectioribus locis & enodandis gryphis accurati, in iis denique uniuersis, quæ uel ad naturæ lasciuientis prodigium, uel ad humani ingenii otiosam diligentiam pertinent, nusquam non circumspecti & seduli. Doluimus, inquam, uehementer eum auctore adeo corruptum, adeo lacerum, adeo aliena & ignota penula obsitum circumferri. Nempe in quo aliquot etiam mendorum myriades lectorem offenderent, terrerent innumerabiles lacunæ, ac interim nulla uerborum consona structura, nullus sententiarum mutuus consensus inueniretur. De quo erant qui dicere non uererentur, præstare, uel penitus esse abolitum, quàm cum facie usqueeò putida & obsoleta superstitem, ab indoctis hominibus uellicari, arrodī, contemni. Expectauimus complusculis annis Aristarchū quempiam, aut Varum saltem, uel Tuccam, qui huic auctori obeliscis atque asteriscis consuleret. Post ubi nemo prodīit, perlustrauimus aliquot bibliothecas non uulgares, rati nos uetustum codicem reperturos, qui expectationi nostræ satisfaceret, ac conatui suffragaretur. Quæ res cum nos quoque fefellisset, decreuimus quod ille ait, *πόνοιο νοδὲ ἀγνοῦν* superare, quod alioqui nulla externa ope poterat euinci. Subodorati sumus auctoris genuinam dictionem, atque totius orationis telam semel ac iterum percurrimus: ut uel hac uia, quasi per oculos quosdā cuniculos elapsi, obuia mendarum monstra, partim elocutionis simulacro, partim dictionis applausu, partim sententiæ confinio expugnaremus. Coepimus primū immēsos illos lacus Græcanicæ faraginis, ueluti appositis quibusdam incrustamentis opplere. Quod cum non omnino (ut speramus) infeliciter cessit, collibuit & cætera, quæ limā expectabant, nostro penicillo explorare, ac qualemqualem nitorem reddere auctori, iam multis seculis neglecto & pene extincto. Quam sanè operulam nostram, quantulacunque erat, eo tantem consilio edidimus: Principio, ut sicubi forte uetustū exemplar delitesceret, diutino situ iam squalens, & in tinearum blattarumq; prædam abiectum, nostro labore exuscitaretur, emittereturq; in nostram, omniumq; studiosorum cōmoditatem. Deinde ut doctos etiam uiros, quorum nostra ætas feracissima est, in idem certamen, piū mehercule, & honestum euocaremus: quatenus illi scilicet cū reliquis mendarū portentis, quibus auctor noster misere discerptus inhorrescit, congrederentur. Tot enim diris portentis, hinc orationis filum perrumpentibus, inde euastantibus sententiarum moles, solī reformidauimus occurrere. Subiit crebro mentem nostram, quod Copreus apud Euripidem ait, *μίαε χαρὸς ἀδενὴε μάχη*. Putauimus etiam tot mōstris abolendis, non Bellerophonem aliquem satis esse, aut Persea, quamuis Pallados ægida & Harpen Mercurii obtendat, sed esse opus hercule, qui subinde succrescenti

bus nouis mendosæ capitibus, totam hydram & eruditionis gladio confodiat, & exurat flamma iudicii. Cæterum hoc nostro consilio in tantum nihil promouimus, ut etiam ad antiquum illud pistrinum redire coacti simus, coacti simus Sisyphi (quod aiunt) saxum resumere, coacti simus monstrorum olim ἄγχαρ ἠγχευκόπε, iterum ad dea bellanda monstra obarmari. Legimus itaque Athenæi libros de cœnæis doctorum hominum, si fortè fortuna (ut fit) in antidotum incideremus, quod auctori nostro mæderetur, & ab illius monstruoso corpore scabritiem uel aliqua ex parte repelleret. Legimus, inquam, et bonis (quod dicitur) auibus. Nam ea lectio tot Græcorum auctorum præclaras sententiâs nobis suffecit, ut super decem lacunas, & eas quidem uastas & spatiosas obstruxerimus. Decem itaque monstris & eo amplius iugulatis, rursus tibi Macrobianum tradimus, lector candidissime, ut multo locupletiores, ita paulo castigatior, quod tum facile deprehendes, cum hanc editionem cum priori contuleris. Solent enim primi rerum fœtus horriduli esse & insuauiores, sed amœni magis & grati subsequaces. Vale, & interim si correctius exemplar offenderis, cura ut tandè emergat: sin etiam eruditiores in eundem autorem lucubrationes reposuisti, te oramus, ut eas nobis candidus impartire uelis. Coloniae .x. calendas Ianuarii, M. D. xxv.

EIVSDEM ODE SAPPHICA HENDECASYLLABA.

μηδὲρ ὠραῖον γενέτερα πάντων
φύσις, ἡ δὲ φέρει ἀμοχδεῖ
φαίνετ' τέχνη τοχέως φύσιν

μηδὲρ ἄμωμον

Ἐρ καλῶς ἀνδρῶν συνειτῶν χέρεσι,
Ὁ κρατῶν μακροῦ βίου φωνῆρ
φῶς κενύκλωτ', ἡ δὲ ὡς τελεῖ
δαψιλὸς αὐτόν

Ὅϊο γὰρ δύσμορφον ἔρη πρόσωπον,
ἢ νοσῶδες σῶμα πάλαι μαράνθη,
αὐτὸς ἦε νόμον εἰλέει νέεσσι
καλλιπάρησιν.

Ὅς πρὶν ὠταλῶν ὑποδυσφορήσιν
ὁ ἄπην εὐδὸξος ἀνάχουσε φῶτασιν,
πρὸσφέρων ναῦν ἡδῶμα γαλακτοειδέσιν
παπίας ἰάνει.

τέλος.

Ἄνδρ' ἰατρῶν φρονίμωσ' ἀθήρησιν
χέρεσιν εὐτ' ἀχέρεσιν, κρατερόντ' ἀκθυμῶσιν,
σφόδρα καμυόντων μελέων ἀκερῶσιν
ἐκβαλε νῆσον.

Ἐξ ὅλης πρώτος κνυκῶν δῖωκε
κοιλίας πᾶντη φανερῶσιν μισμοῦσιν,
τῶν κρυφθέντων δειράσθιμα λοιμῶσιν
ἐξαλάπαξε

Ἄ κρητῶν τοῖνυρ ὅς ἔραε ἔφετ' ἡμῶν
ἢ ψυχῆσιν πλούτῳ πολυδαδάλοισιν,
κρημάτων πᾶντων ἀγόραζε βίβλοισιν
τῶν νεοτύχῶν

ἢ τε βελτίσοισιν σφαλερόν λογισμοῖσιν
στῆδ' εὐφραίνει, ἅμα ἢ φάργυγασιν
ποικιλοκμήτων ἐπίων Διάνῃ
ἀσπίτω ὄμβροσιν.

INDEX ORDINE ALPHABETICO CONGESTVS.

Blutio in sacris deorum supero- rum.	75.h	Aer societate caloris igni connectitur.	ibid.
Acca Laurentia nobilissimum scortum.	52.c.	Aer estate motus flabro cur frigidior acquiratur.	131.g
Acca Laurentia moriens, popu- lum Romanum heredem nun- cup.uit.	52.c	Aeris uis quæ.	140.b
Acca Laurentia simulacrum.	ibidem.	Aeris prima signatura à Iano.	49.g
Acca Laurentia Romuli & Remi nutrix.	52.d	Aesopice fabulæ elegantiæ fictionis illustres.	4.c
Acarnanes annum sex mensibus computant.	54.h	Aesopus hystrio ditissimus.	85.a
Aceri uis.	129.g	Aestiue zone terminus.	33.d
Acetum culpatum uinum.	ibidem.	Aesculapius quid.	65.e
Acetum nunquam gelu constringitur.	135.c	Aesculapij simulacro cur draco adiungatur.	65.e
Archelous amnis cur à Vergilio pro aqua po- natur.	108.b	Aesculapium cur eundem atque Apollinem esse di- cant.	ibidem.
Acipenseris piscis nobilitas.	83.f	αὐδὴν ὄρ & φῶν ὄρ caducorum propria	17.d
Acipenseris piscis aduersa squama.	ibidē.	Aeternum quod à se mouetur.	3.a & 37.f
Aconitum bibitum haustu meri curatur.	129.g	Aeternitas literarum usu fulcitur	35.d
ἀγροῖα, Græcis quid.	133.b	Aether quid sit.	26.c
Adad Assyriorum maximus deus.	68.d.	Aethereæ lucis per septenarium numerum triplex conuersio.	10.d
Adad simulacrum.	ibid.	Aethereus ignis humore nutritur.	35.e
Additus pro inimicus & infestus.	118.d.	Aethiopia, Aegyptus cur calidiores cæteris.	33.h
Adipi animalis nullus sensus inest.	132.d	Aethiopes louem inuitare ad epulas quid sit.	35.f
Adonis idem qui sol.	66.d	Aetna mons interdum sumat, noctu flammigerat.	107.h
Adonidis fabula.	ibi.	Aetna Vergilij ex imitatione Pindari.	108.g
Adonidis apud Persas maximus cultus.	66.c	Agathonis conuiuium.	124.d
Aduersa quomodo à dijs nuntientur.	11.d	Αγυῖα uis infra pomeria.	51.e
Aedes Saturni à quo Romæ edificata.	50.f	Ἄγυρὸς Apollo	ibidem.
Aedes Saturni cur ærarium.	ibidē.	Agonalia festa.	59.e
Aedium introitus & exitus, cur Iano consecra- ti sint.	51.b	Agmen pro ductu eleganter positum.	118.e
Aedes cur Laribus dedicata.	52.b	Ajax comædia ab Augusto conscripta.	71.h.
Aedes Iunonis Monetæ.	56.b	Alimonia lactis cur primum nascentibus offe- ratur.	14.h
Aedes Carnæ deæ ubi.	56.c.	Ambaruales hostiæ quæ dicantur.	78.b
Aegyptij omnis philosophiæ parentes.	21.d. & 57.f	Ammonis dei simulacrum cur arietinis cornibus.	67.d
Aegyptij omnium primi ausi sunt cælum metiri.	24.h	Amphionis fabulæ principium unde.	29.e
Aegyptij thure & precibus deos suos placant.	49.d	Amygdala nux Græca	85.f
Aegypti oppida nullius dei sanum intra muros suos recipit.	49.e	Anatomica medicina pars est.	137.h
Aegyptus regionum omnium calidissima.	13.f.	Anaxillaus Rhegynorum tyrannus	53.h
Aegyptus cur uina penè frigida generat.	ibidem	Ancillarum insigne facinus.	54.b.
Aegris remedia cantibus præstantur	29.f	An pro circum à ueteribus usurpatum.	57.g
Aeneis Vergiliana ad exemplar Iliados atque Odysse. Homericæ effigiata.	90.h.	Anima quid sit.	17.f
Aeneidos quartus Vergilij ex Apollonij Argonauticis desumptus.	107.d	Animæ potentia quot sint.	17.a.
Aer per humorem aquæ copulatur.	8.e	Anima an sua morte extinguatur.	15.c.
		Animabus nexu corporis absolutis certa loca probor- um improborumq; meritorum deputata sunt.	3.e
		Anima numerus seipsum mouens.	7.e.
		Anima cum unitate sua nullum diuortium inuit.	7.g
		Animæ integritas à ternario.	9.e
		Animam harmonijs musicis constituisse indubitatum	

INDEX OPERIS.

tum philosophis.	9.c.	Annus $\lambda\upsilon\kappa\acute{\alpha}\epsilon\lambda\upsilon\tau\alpha$ Græci appellant.	72.e
Anima mundana origo à septenario numero.	9.d	Anteuorta & Postuorte dearum apud Romanos cultus. 49.f. & A. Gel. cap. 16. li. 16.	
Animarum origo de celo.	12.g	Antonij edictum de sumptibus.	85.a
Anima corpori coniuncta quæ sit perfecta sapientia. ib.		Antonij luxus in dapibus.	85.b
Anima error post separationem à corpore. 12.g. & 16.b		Aplanes ultima spherarum, & habitatio animarum.	13.b. & 30.d
Anima quando mori & uiuere dicatur. 14.a.c. & 15.e		Apollo cur $\mu\epsilon\delta\sigma\eta\gamma\epsilon\tau\alpha$ uocetur.	29.d
Anima mors.	14.a.c	Apollo $\delta\upsilon\gamma\acute{\alpha}\iota$ Græcis colitur.	51.e
Anima motus unde.	15.d. & 42.b	Apollo $\text{À}\gamma\upsilon\epsilon\upsilon\delta$ cur dicatur.	51.c.
Anima remuneratio pro modo perfectionis retribuenta.	16.d	Apollo Ianus, Diana Iana.	51.c
Animus bifariam sumitur.	16.h.	Apollo $\alpha\lambda\epsilon\gamma\kappa\alpha\kappa\alpha\upsilon$ cur.	61.e
Animi cum sideribus communicio.	ibid.	Libystinus 61.h	Loemius. 61.e
Anima origo à mète.	16.h. & 26.a	Icius ibi.f.	Pean.
Anima essentia in motu.	20.a. & 37.h	Vlios.g.	Loxias 62.c
Anima nostræ lege temporalis hospitalitatis in terris exulant.	26.a	Phœbus.d	
Anima mundi secundum Platonem fabricatio.	28.f	Phaneta.d	Patruus.f.
Anima cœlestis origo ex musica.	29.g.	Nomius.f.	Eleleus.f.
Animorum diuersitas.	36.a.	Chrysocomos. h	Smynthius. h.
Anima ipsa uerus homo est.	37.b	Argyrotocus. h.	
Anima ab omni conditione mortalitatis aliena. 37.c.g.h		Apollo Carneus. h.	cognominatus.
Anima uis atq; natura.	37.f.	Ciallius. h	
Anima secundum Aristotelem immobilis.	38.a. & .f	Thymbrius. h	
Animam ex se moueri quo modo asserat Plato.	39.f.g	Philcsius. h	
Anima motus æternus & proprius.	41.e.	Pythius.	h. & 63.d
Anima motus sua essentia est.	41.e	Didymæus.	63.e.
Anima quibus motibus agitur.	41.h.	Delphius.	ibidem.
Animum remittere quid sit. 47.c. & Aulus Gellius capite. 2. lib. 18.		Liber pater.	63.h
Ancillarum festus dies	54.b	Apollini boue aurato sacra fiunt.	62.c
Angerona dea. 80.a. unde dicta, & eius sacrificia. 52. a		Apollinis sacra apud Camerenses.	62.d
Angerone dea simulacrum cur ob signato ore in templo uideatur.	52.b	Apollinis Lycij plures cognominis cause.	ibid.
Angina morbus.	52.b	Apollo omnium pecoruu antistes & pastor.	62.g
Anguille optima ubi.	83.d.	Apollinē Pythonē bestia sagittis consecisse qd sit.	63.a
Annibalis cauillatio. 70.d. & A. Gellius capi. 5. li. 5.		Apollinis $\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\tau\alpha\varsigma$ ara apud Delphos.	78.e
Animal quando moriatur.	14.a	Apollinis simulacra cur sagittis decorata sunt.	61.d
Animal corpus animatum est.	37.b	Apollinis simulacrum omnes solis affectus exprimens.	63.f
Animalium non simplex alimonia.	128.b	Apollinis byra quid significet.	65.c
Animalis dextræ partes cur ualidiores sinistris.	127.d	Apollinæres ludi.	62. e
Animal diuersis elementis constat.	135.g	Apollonius Argonauticorum scriptor.	107.d
Animales hostiæ quæ dicantur.	77.h.	$\alpha\omega\sigma\iota\omega\pi\alpha\theta\iota\varsigma$ pathos mouet.	89.f.
Annales maximi unde.	76.f	Apri animalis natura.	66.d
Annare, Perennare quid.	55.b	Aprilis quasi a phrillis dictus.	55.e
Anna deæ sacrificia quando fieri solita.	ibid.	Aprilis mensis cur à Venere nominetur ibidem, & cur Vencri dicatus	66.e
Annorum diuersitas.	36.a	Aquarius signum ad solem refertur.	67.e
Annus mundanus & eiusdem finis.	36.b. & 57.f	Aqua musto inest.	131.b
Anni incertitudo apud omnes gentes præter Aegyptios.	54.h	Aqua calida mota cur fiat calidior.	131.e
Anni ordinatio secundum Romulum in decem menses. 55.a		Aqua niualis cur noxia.	134.h
Anni diuisio per Numam.	56.e. & 59.c.	Aqua marina gelu nunquam contrahitur.	135.c
Anni correctio per Iulium & Augustum Cæsares. 57.f & 58.c.		Aqua dulcis cur abluendis sordibus magis idonea quam salsa.	136.d.
Annus unde dictus.	57.g	Aquæ fluuiialis & marina diuersitas.	136.e
Annus bisextilis.	57.g	Aqua marina pinguis.	136.f
Annulus quo digito gestandus.	135.h	Aquæ puteales cur hyeme fumare, æstate frigescere uideantur.	131.f

Aqu
Arie
Ara
Arb
Arb
Arb
Arc
Arc
Arg
Arg
Arg
Arie
Arie
Arist
Arie
A
Asina
Asper
Athen
A
Atar
Atlan
di
Atri
A
Attin
Atron
Augu
Augu
Augu
Ausp
Austr
Auster
gin
Aues
Auella
Auidi

B
Bacch
Bacch
Bacch
Palme
Basilio
Bellar
Eident
Bisext
Bonæ
Bonæ
Bonæ

INDEX OPERIS

Aquarius signum humane uitæ contrarium.	15.a.	Bosphorum mare angeli constringatur.	135.e
Aries insolito colore quid portendat.	79.b	Briseus Liber pater Græcis dicitur.	64.b
Ara prius anse dictæ.	76.d	Bruma unde. Brumale solstitium.	66.h.
Ara Saturni & Opis in Africa.	52.e	Bulla triumphantium gestamen apud Ro.	47.h
Arbiter agitandis fabulis se exercuit.	4.c	Bulle aureæ usus quibus concessus fuerit.	ibidem
Arboribus & herbis crescendi tantum uirtus inest.	17.c	C . Cesaris laus.	46.h.
Arbores felices & infelices.	86.c	Caducorum corporum natura à luna incipit.	14.d
Arborum sola ficus non floret.	86.d	Calliope cur inter Musas non ordinem sit sortita.	29.c
Arcades annum tribus mensibus explicant.	53.h	Calendæ fabariæ quæ dicantur.	56.c
Arcitenens Apollo.	119.f	Calendis primis nundinæ cauebantur.	57.c
Argi fabula.	65.b	Calendæ unde dictæ.	58.g.
Argiphontes Mercurius.	65.b	Calabra curia unde.	ibidem
Argus cœlum dictus	ibide.	Calendæ Iunoni sacræ.	59.a
Argyrotoxis Apollo.	62.h.	Calendaris Iuno quare.	ibi.
Aries cur primus inter signa.	25.c	Calor humore nutritur.	67.f. & 135.g
Aries cur Marti in zodiaco assignatus sit.	55.c	Calidorum natura.	129.f
Aristoteles animam à seipso moueri non posse asseuerat.	36.a. f	Calor generationis causa	130.d
Aries signum ad solem refertur.	67.a	Calida edulia quare facilius ore comprimamus, quàm manibus sustineamus.	134.g
Aster Astrum quid sint.	17.g	Canœne unde dictæ.	29.d.
Asinæ cognomentum unde.	47.g	Camuris peregrinum uerbum.	119.d
Affusio in sacris inferorum dcorum.	76.a	Candelabrum quid propriè.	77.d.
Atheniensium mos in obseruatione dierum. 45.a. & Aulius Gellius cap. 2. lib. 3.		Candens à candere non à calere.	107.h
Atargatis Assyriorum dea, & eius simulacrum.	68.d	Cancer obliquo gressu quid.	67.b.
Atlanticum mare, magnum mare nobis dicitur.	34.h	Cantibus omnis animæ habitus gubernatur.	29.f
Atri dies qui dicantur.	59.c	Cantibus hominum animi ad bellum incitantur.	29.f
& 60.a. & A. Cel. ca. 5. lib. 17.		Cantibus receptui canitur.	ibi.
Attinen nihil aliud esse quàm solem.	66.e.	Cantibus remedia ægris præstantur.	29.f
Atronij Maximi crudelitas in seruum.	52.g	Cantandi studium.	82.h
Augustus sextus mensis unde appellatus.	56.d	Cantharus. Calix.	112.a.
Augusti ioca.	71.h. & 72. per totum	Canities & caluities cur priorem partem capitis principio occupent	135.a
Augusti patientia.	72.g	Capillis sensus non inest.	132.d
Augusti liberalitas erga græculum.	75.b	Capitis priores partes cur natura rariores fecerit.	135.b.
Auspiciandi mos obseruationem dierum docet.	45.b	Capricornus & cancer solis portæ.	14.g.
Australis circulus quis.	18.f. & 31.f.	Caprotinæ Iunonis celebritas & sacra.	54.b
Auster cur ad nos calidus perueniat, cum sit in ori- gine sua frigidus.	31.g	Capricornus ad naturam solis refertur.	67.c
Aues stellis ad litandum datæ.	79.c	Cardines quatuor nostræ habitationis.	31.f.
Auellana nux seu prænestina.	85.c	Carchesium quid.	111.d
Auidius uorantes cur facilius saturentur.	34.g	Carmentalia.	59.c
B abyloniorum mos in obseruando dies. 45.a. & A. Gellius cap. 2. lib. 3.		Car men deductum quod.	119.a.
Bacchus Sebadius Thracibus dictus	64.c	Carneades Academicus uiolenta facundia.	47.d. & Aulus Gell. ca. 14. lib. 7.
Bacchus cur ἐννοῦν & cognominatus.	64.g	Carne deæ sacra à quo primum instituta.	56.h
Bacchapean deus.	64.b	Carne deæ cur pulre fabacea, & larido sacrificetur.	
Palinæ pensiles à quo primum inuenta.	83.b.	Carneus Apollo.	62.h. (56.h
Basilica nux.	85.c	Carnes ualidiores cur facilius quàm tenues digerantur.	131.d
Bellaria quid.	75.b.	Carnes quo modo in longos usus seruentur.	133.g
Eidentes quid propriè.	122.h	Carnes pecudum nocte occisorum cur magis putrescant quàm quæ interdum.	139.f
Bisextilis annus quis dicatur.	57.g	Casmilla. Camilla.	79.f.
Bonæ deæ ædes quando dicatæ.	55.g	Cassij maris origo.	34.f
Bonæ deæ uaria nomina.	55.g. & 56.a	Castanea nux.	85.c
Bonæ deæ templum uirum ingredi nefas	55.h. & 56.a	Catena aurea Homeri quid significet	17.d
		Catadupa Aethiopum locus.	46.h

INDEX OPERIS.

Tatillones qui dicantur.	84.d	Cognomina à proprijs nominibus tracta.	48.f.
Tatonis iocus in Albidium.	70.e	Coitus quid.	75.f
Cælio Saturnus pudenda abscidit.	50.h	Coluri duo.	18.f
Centrum quid sit.	23.d	Colures Epicureorum auditor.	4.a
Centrum spheræ solum immobile.	26.c	Compitalia ludi.	50.e. & 59.e
Centussis quid sit.	84.f	Comitia quæ nullo auspiciari solita.	55.b.
Cereorum mittendorum origo in Saturna.	50.c	Conscientia benefactorum uirtutis premia	6.a
Ceremonia unde.	77.b	Conuiuiorum sermo qualis.	43.g
Cereri uino non libatur.	80.g.	& Aulus Cælius cap. 11. libri. 15.	
Cereri quando sacra fiunt sue pregnante.	81.b	Conuiuiarum numerus quis.	49.e
Cerebro animalis nullus sensus inest.	132.d	Conticinium quid.	45.d
Cerebrum sensu carens quo modo corporis sensus gubernet.	ibid.e	Conceptiua seriæ quæ.	59.e
Chromaticum genus melodiæ musicæ.	30.f.	Consultatoriæ hostiæ quæ dicantur.	78.a
Ciallius Apollo unde.	62.h	Cornelia lex à quo lata	84.h
Cibariæ leges eadem quæ & sumptuariæ.	85.a	Cornu natura peruium uisui.	5.h
Cibus tacitos, potus loquaces reddere solet.	115.d	Corpus cur proprie plenum non dicatur.	6.e
Cibus simplex an multiplex digestu sit facilior.	126.f.	Corpora metallica non plena, sed uasta.	ibid.
Cibus sitim cur non domat.	134.f.	Corpora superficie finiuntur.	6.f
Cibus an per stomachum trahatur.	137.h	Corpus quid.	6.g
Ciceronis Laus.	20.d. & 37.a	Corpus solidum quod.	6.h
Cicero consularis scurra inimicis dictus.	70.b	Corporis geometrici prima planities	8.d.
Ciceronis dictum.	70.c	Corporum diuisio.	8.h
Ciceronis ioci.	71. per totū.	Corporum mathematicorum triplex gradus	8.h
Circus quid.	17.g. & 18.a	Corpora physica elementorum scedere coalescunt. 9. a	
Circulus lacteus galaxias uocatus.	6.b	Corporum omnium tres dimensiones. 9.a. & 28.b	
Circulus lacteus quis.	18.b.c	Corporum quatuor termini	9.a
Circulus lacteus solus hominum oculis subiectus.	18.b	Corporis concepti fabrica.	10.d
Circuli per quem sol meat ambitus.	25.h	Corporum septem gradus.	11.a.
Circuli singularum spherarum in duodecim partes diuisi.	24.d	Corporum septem partes in aperto.	11.b
Circuli terræ quinqs.	31.b	Corpora omnia motibus septem agitantur. 11.b. & 151.h	
Circulus orbis in sexaginta partes diuisus.	32.c	Corpus cur dicitur aut dicitur appellatur.	14.b
Cissymbium genus uasis.	111.h	Corpus diuinarum rerum sex, animalis prima substantia	15.e
Citreum & ipsum Persicum malum	86.a	Corporum terrenorum & cælestium differentia. ibid.	
Citrei mali medica uis & generatio.	86.a	Corporum ex contrarijs qualitibus fabrica.	128.e.
Citri mali à Vergilio descriptio.	ibidem	Corpora ne desuuant.	133.h.
Citrosa uestis.	86.b	Coruus Augustum saluans.	72.b.
Ciuilis diei principium & diuisio.	45.a.b	Crater Liberi patris cur inter leonem & cancrum sit locatus.	15.b.
Classis unde dicta.	58.b	Critolaus peripateticus philosophus.	47.d
Cleopatræ reginæ luxus in dapibus.	85.b	Cruditates unde proueniant.	126.h
Cælum cur moueatur.	20.a	Chrysocomos Apollo unde.	62.g
Cælum cur non motu recto, sed in orbem agatur.	20.a	Cubi forma unde	74.e. & 28.d
Cælum cur nunquam quiescat.	20.b	Cutulæ lacus ubi.	50.b
Cæli cor sol ipse cur dicatur.	23.a	Cyrinenses Saturno sacrificantes sicis recentibus coronantur.	49.h
Cælestium corporum motu, concentus quidam redditur.	27.c	Cybele dea cur à leonibus uehatur.	66.e. & 68.e
Cælestium corporum concentus à quo primum deprehensus.	27.d	Cymbium à cymbi deductum.	111.g
Cælestium corporum interualla.	29.g	Cyrenenses mellis & fructuum repertorem Saturnum crediderunt.	49.h
Cælestium corporum diuersi soni.	30.b		
Cælestium corporum soni cur à nobis non audiantur.	30.f.		
Cæna luxuriosa pontificis.	82.b		
Cæna pollucibilis quæ.	85.b		
		D litera decoris causa i literæ apponitur.	51.e
		Damnatus uerbum sacrificijs aptum.	76.c
		December Saturno sacer	49.g
		Delphicum oraculum quod.	12.g
		Delphius Apollo	63.e

INDEX OPERIS.

Δεῖλον quid Græci dixerint, & δελφός.	63.g	tra canoris uersibus canebantur.	29.d
Delos insula.	63.b	Dij laneos pedes habent.	50.g
Delubrum quid.	77.c	Dys serui curæ sunt.	52.f.
Democriti opinio de lacteo circulo.	18.c.	Diluculum quid.	45.d
Demosthenis uerbum.	70.g	Dioclis Caristij obseruatio circa fabricam humani corporis.	10.d
Dentes in homine quando mandibulis emergunt.	10.e	Diogenes Stoicus.	47.d
Dentes in homine sensu carent	132.c	Diogenes cynicus ex libero seruus factus.	54.e
Deus omnium quæque sunt, quæque esse uidentur princeps & origo	16.h	Diogenis scitum responsum	54.e
Deuotionis urbium & exercituum uerba.	80.c	Dionysij Siculi nobile facinus	13.a
Diametros quid sit.	23.e	Dissipium quid.	11.a
Diameter septies triplicatus mensuram cuiusuis circuli facit.	23.e	Ditis sedes Platonici inferos uocitarunt.	14.e
Diameter solis quot stadiorum sit.	24.c	Ditis imperium à lacteo circulo deorsum.	14.g
Diapente unde. Diatessaron unde.	9.c	Ditis ara ubi.	50.b.
Diapente quid	27.g. & 28.h	Diuiinarum supernarumq; rerum sola plenitudo est.	6.e.
Diatessaron quid.	27.f. & 29.a	Diuinis rebus unde insignis malculentia, aut notabilis bonitas.	22.d.
Diapason quid.	27.g. & 28.h	Draco unde appellatus.	65.e
Diapason & diapente quid.	27.g	Draconis species, cur ad solem ipsum referatur.	65.e
Dis diapason quid.	27.g. & 28.g	Draco cur adium, adytorum, oraculorum custodia assignetur.	65.f.
Diatonium musicæ melodiæ genus.	30.f.	Dulcedinis & suauitatis distantia quedam.	130.h
Diana Triuie uiarum potestis tributa.	51.c	Dulcedo ebrietati repugnat.	131.a
Diana quasi Iana. Ianus Apollo.	ibid.	Dulcia cur magis dulcia frigida cum fuerint, quam ubi calida.	135.e
Diana ἄρτεως cur dicatur.	140.a	Duplaris numerus quis.	27.g
Δία τῶν ἡεραίων Iupiter Cretenfisibus dictus.	58.h	Dyas post monadem, primus est numerus.	8.h
Dicendi genera quatuor.	90.c	Dyadis & quinarij uirtus.	ibi.
Dictæria quid.	70.c	Dyadis & quinarij aptissima coniunctio.	ibi.b.c.
Dictærium sutoris cuiusdam.	70.f.	E & i literis ueteres indifferenter plerumque sunt usi.	46.e
Didia lex quando lata.	84.f	Ebrietatis comes obliuio.	15.b
Dido quomodo in mensa libauerit.	81.a.	Ebrietatis repentine causa.	126.h.
Διδύμα ἄδων Αὐτοδύμα.	63.e	Ebrietati dulcedo repugnat.	131.a
Dici ciuilibus principium & diuisio. 45.a & b. & Aulus Gellius ca. 2. libri. 3.		Ebur, natura corpus densatum est.	5.h.
Dicrastrini. Dicrastrino.		Echo cur nullius oculis obnoxia.	67.e
Die quinti. Die quinto. Die quintæ		Εὐφώνος, id est, exclamatio pathos mouet.	89.f.
Die quarto. Die quartæ.	46.e. & Au. Gel. capite. 24. lib. 10.	Eduia calida cur facilius ore comprimamus quam manibus sustineamus.	134.g
Die pristini. Die pristino.		Elementis singulis binæ qualitates insunt.	8.e
Dienoni. Dienono.		Elementorum inter se mutua coniunctio.	ibidem.
Dieperendij. Dieproximi.		Elementorum diuersitas æquabilitate differentiarum compensatur.	ibidem.h.
Dies mundinarum qui perniciosi reipub. fuerint.	57.e	Elementis quatuor corpora omnia constant.	9.a
Dies religiosi copulandis nuptijs qui.	59.b	Elementa cur nunquam soluantur, etsi eorum fluxus in aperto sit.	37.d
Dies atri qui.	59.c. & 60.a. & Au. Gel. cap. 17. li. 5.	Elementorum tria interstitia.	9.a.
Dierum diuisio.	59.d	Elysi campi.	14.e
Dies festi.	59.d	Εὐβοῖα ἄρ μηνες qui.	52.a
Dies intercisi.	ibid.	Enarmonicum genus melodiæ musicæ.	50.f.
Dies fasti. Nefasti.	ibid.g	Ennij laus.	46.e.
Dies comperendini qui.	ibid.h	Επιγλωττις à natura prouisa, & eius officium 138.b & c.	
Dies stati. Præliares.	ibid.g. & h	Epictetus philosophus seruus.	54.e
Dies posttriduanus qui.	60.a.		
Dies trinundinus.	ibidem.c.		
Dies lustricus unde dictus.	ibid.f.		
Dierum festorum nomina singulariter prolata, non sunt substantiua, sed adiectiua.	16.a.		
Die sin quid Pythagorici appellent.	27.g.		
Digestionum quatuor genera.	127.b		
Dijs cur per stropham & antistropham in hymnis me-			

INDEX OPERIS.

Epicurorum tota factio naturæ seria irrifit	4. a	Ficus alba ex felicibus, nigra ex infelicibus arboribus.	
Εφ'α'λ'τ'ε quis dicatur	5. c	86. c	
Epogdous quis numerus	27. g	Ficus sola arborum non floret	ibidem. 2
Epitritus primus quis	9 c. et. 27. f	Figmentorum genera ueri professoribus minime conue-	
Epitheta quæ apud Verg. noua uideantur	119. d	nire.	4. a
Eques & Equitare quid proprie significant	113. a	Figuræ Vergilio peculiare quæ	120. a
Er, Platonius philosophus.	3. g	Flammæ crepitantes	118. f
Erraticarum stellarum motus	18. a	Floralium, floraliorum dies	46. c
Euocationis deorum carmen	8. b	Flumina infernorum quid sibi uelint	ibi.
Eunuchis cur pili desunt	130. f	Flutæ quid πλωτæ	83. d
Eunuchorum uox cur gracilior quàm aliorum	133. d	Folliculi genitui qualitas	10. c
Eunuchorum corpora cur plerunq; pinguescant.	ibi. e	Fortitudinis officia quæ	12. a. c
Eunuchis & foeminis cur hubera grandescant.	ibidem	Fortitudo seruorum in bellis.	54. h
Exercitus quomodo deuocantur	80. c	Foemina duodecimo anno cur tutela liberantur	10. f.
Exemplarium uirtutum officia	12. e.	Foemina cur celerius pueris fiant ad generandum ido-	
Exuuiæ hostiæ quæ dicantur	78. a	nea.	130. d. e
		Foeminarum uox cur tenuior	135. d
		Frigido terra & aqua coniunguntur	8. e
		Fructus lectionis quis	113. b
		Fructuum arborum qui frigidiores	129. g
F abariæ calendæ quæ	56. c	G alla instrumentum sutorium	70. f
abij Cur gitis luxus.	81. h	Galli uitem & cultum oleæ quando didicerint.	
Fabularum inuentio cui rei utilis	4. c	Gallicinium pars diei. 45. d	(35. d
Fabularum diuisio	ibidem b	Gargara montis cacumen	110. e
Fabulæ Aesopicæ elegantia fictionis illustres	4. c	Gargara oppidum	ibidem
Fabularum Orphei & Amphionis principium unde. 29. e		Gargares populus	ibidem. g
Fabula Saturni & Celij explicatur.	51. a	Gaudio affecti cur rubescant	135. f.
Fabula Laurentiorum	52. b	Geminos signum alternis mortibus uiuere quid sit.	
Fabula Pythonis explicatur	63. a. b	67. b.	
Fabula Inachi.	65. b	Gemini signum ad naturam solis refertur	ibidem
Fabulæ Herculis interpretatio	ibidem. g	Genitiuus pluralis festorum nominum, orum, non ium,	
Facinus insigne & memorabile ancillarum	54. b	finit	45. g. et. 46. a
Falx messoria cur Saturno sit	49. h	Genera dicendi quatuor.	90. e
Fannia lex à quo lata.	84. e	Generationis uis in masculis quando moueatur	10. f
Fasti, Nefasti dies qui.	59. c	Generationsi fauentia	129. f
Fatum, fatalia uitæ tempora	16. c	Geometrici corporis unde prima planities	8. d
Fatua dea à sano dicta	55. g	Gradus corporis dimensionem complentes septē.	11. a
Fauna dea unde.	ibi.	Grauium & leuium motus	38. e
Fauna dea cur sceptrum manu gestet.	ibi.	Græca mix quæ & amygdala	85. f
Fauna deæ cur porca sacrificetur	ibidem	Grossi fici non maturescentes.	86. d
Fax prima	45. e		
Februarius Februo deo cur dicatus	56. f	H abitationis nostræ quatuor cardines	31. f
Februarius quare uigintiocto dies habeat	ibidem. g	Harmonia physicis quid	9. a
& 57. g		Harmoniam cæli cur non sentiamus	30. f
Februarius cur intercalationi sit deputatus	57. b	Hedere uis atq; natura	64. g
Festorum nominum genitiuus pluralis quò finiat	46. a	Hemolius quid	9. c. & 27. g
Festorum dierum nomina singulariter prolata substan-	substan	Hemispherium terræ duplex	66. c
tiua sunt	ibidem	Heptas apud ueteres septas	9. d
Festa Opalia quæ	52. d	Hercules quid	65. h
Festa ancillarum	54. b	Herculeotica mix	85. e
Festus dies nonarum Caprotinarum.	ibi. d	Herculis sacris cur non intersunt mulieres	56. a
Festi dies dijs dicati.	59. d	Hercules quæ pars solis	ibidem. f
Ferialium, ferialiorum dies.	46. b	Hercules unde appellatus	ibidem
Feriæ dedicatæ Laribus	52. b	Herculis dei cultus maximus apud Aegyptios.	ibi. g
Feriæ Iouis Laurentalia dictæ.	ibi.	Herculem gigantes interfecisse quid sit	ibidem
Feriæ & earum genera	59. d		
Fex quasi radix uini	134. b		
Fex cur in inum omnium subsidat nisi mellis	ibi.		
Ficorum multa genera	86. c		

INDEX OPERIS.

Hercules quare uictor	78.f	Ianus à Saturno peritiam ruris edoctus	49.g.
Herculis uictoris aedes duæ	ibidem	Ianus primus æs signauit	ibidem.
Herculis dei sacra.	79.a	Iano cur diuini honores decreti	51.b
Herculi quando sacra fiant sue prægnante	81.b	Iano ædium introitus & exitus consecrati.	ibi.
Hercules idem deus qui & Mars.	ibidem. d	Ianus in Italia primus dijs templa erexit.	ibi.
Herculem cur ebrium & cum poculo finxerit antiquitas.	112.b	Ianus quis fuerit deus.	ibi.
Hercules multibibus.	ibidem.c	Ianus Apollo, Iana Diana	51.c
Hernici colonia Pelasgorum	108.h	Ianus quibusdam sol, alijs mundus appellatus	51.d
Hernicorum mos eundi in bellum.	ibidem	Ianus quasi Eanus.	ibidem
Hesper, hesperia, unde.	45.e	Iani simulacrum	51.e
Hetrusci musas mundi cantum esse dicunt	29.d	Ianus cur bifrons & quadrifrons	ibi.e
Hetruscis musæ camæne dictæ	ibidem.	Iani uaria cognomina	ibi.f
Hetruscorum magistratum insignia quæ.	47.h	Iduum nomen unde deductum sit	58.g.h
Hilaria quid.	66.f	Iduare uerbum quid.	59.a
Hippocratis amplissima laus.	10.c.	Idus Iouis feriæ	58.h.et. 59.a
Hiran intestinum retrimenta deducens.	11.a	Iiios Apollo	61.f
Hirij uilla quanti uenundata	83.e	Iecur concretus sanguis & caloris receptaculū.	127.c
Historia Palicorum deorum.	109. h	Iecoris caliditas succum in sanguinem uertit	ibi.c
Homericæ somnij ueritas.	11.e	Ieiuni cur magis sitiunt, quàm esuriant	135.f
Homeri aurea catena de cælo in terras pendens.	17.d	Ignis æthercus quo nutriatur.	35.e
Homeri laus ampla.	55.e.et.117.f.et.136.f	Ignis liquidus pro purus	119.e
Homericorum & Vergil. uersuum collationes ferè per totum quintum librum.		Ignis qualitates diuersæ	139.g
Hominis incrementum per septenarium numerum.	10.g	Illaudatus, inculpatus, quid significant	121.d
Hominum duplex mors	15.g	Im accusatiuus ab eo quod est is, ueteres dixe.	46.d
Homines quando moriantur.	ibidē.	Imbrium apud Aegypt. Arabi. rarus usus.	35. h
Homines tutela & prudentia diuina gubernantur.	16.a	Immortale duobus modis dicitur.	37.g
Homini soli ratio, id est uis mentis à deo infusa.	17. b.	Immortalitas animarum, quibus rationibus Platonice probetur	ibidem
Homo sola ratione cæteris animantibus præstat.	ibi.	Impar numerus mas, pars foemina uocatus	7.d.et.28.h
Homines glande & baccis alitos.	35.e	Impar numerus patris, par matris appellatione Pythagoricis ueneratus	7.d.
Homo non corpus sed mens est	37.b	Imperatiuæ feriæ	59. e
Homo breuis mundus physicis dicitur	ibidem.c	In omni motu tria	38.g.
Homini motus unde	40.f	Inanimum quid.	5.a. et. 57.f.
Hominem sacrum cur ius fuerit occidere	79.d	Indici maris ortus ubi	34.f.
Hore unde dictæ	66. g	Inedia uenas uacuefacit	134.e
Horizon quid, & an omnium unus	18. g	Inferos quid esse homines putauerint antiquissimi.	15.f
Horizon quem uniuscuiusq; circumscribit aspectus quot stadiorum esse possit	ibi.	Inferorum flumina quid sibi uelint.	ibi.
Horus idem qui & sol.	66.g	Inferorum poenæ quomodo accipiendæ.	ibi.
Humani partus frequentior usus q̄ mensiū est.	8.a	Inferi secundum Platonicos & eorum locus	14.c
Humanam uitam sol & luna moderantur	22.c	Inijuges boues qui.	78.a
Humanarum rerum uicissitudo	35. e	Insomnium quid, & unde dictum	5. a
Humor sale consumitur	134.a	Insomnia falsa attestante Verg.	ibi.
Hyems uulnus solis	66. d	Insomnis cur frigidis oblinatur	129.f
Hyperborei unde dicantur	33.h	Insignia Hetruscorum magistratum quæ.	47.h
Hyperbole pathosfacit	89.e	Instaurare uerbum	52. h
I & E literis, ueteres indifferenter usi sunt	46. e	Instauratitius dies	ibi.
Iactare uerbum quid significat.	121. b	Intervalla cælestium corporum.	29. g
Ianiculum oppidum	49.f.	Intercalationis causa, & à quibus primum intercalatiō sit. 56. h. quoq; tempore ceptum sit intercalari.	57. d
Ianuarius Iano sacer.	19. g. et. 56. f.	Inui dei simulacrum cur cornutum	67. d
Ianuarius unde, & cur primus mensium	56. f	Iocus in M. Antonium	70. f.
Ianualis porta prius uiminalis dicta	51.f	Ioci in Augustum	71. e. per totum
Ianus rex Italiæ	49.f	Iouis stella salutaris hominibus	22. d
Ianus cur geminam faciem præferre uideatur. ibidem.		Iouem cum cæteris dijs proficisci in oceanū quid sit. 55. f	
& 51. b. e. & 56. f		Iouem ab Aethiopibus inuitari ad epulas quid	ibidem

INDEX OPERIS.

Iouis feria Laurentalia.	52.b. et. 58. h	Lex somniorum	n. d
Iouis fiducia	58. h	Lex usurpandi. 45. c. & A. Gellius ca. 2. li. 3.	
Iouem Διὸς τῆς ἡμέρας appellant	ibidem.	Lex Orchia à quo lata.	84. e
Iouis alatus currus	67. h	Lex Fannia quando lata.	ibidem. f
Iouis Heliopolitani simulacrum	68. a	Lex Didia quando lata	ibidem.
Isidis cultus ubi maximus.	66. a	Lex Licinia à Crasso Licinio lata	ibidem. g
Isidis deæ corpus cur continuatis huberibus densatum.		Lex Cornelia à Cornelio Sylla lata.	ibidem. h.
Isidem Osirim lugere quid. 66. f	(66. b	Lex cibaria à Lepido lata.	85. a
Isitium cur difficile digestu sit	123. a	Lex Antij Restionis.	ibidem.
Isitium unde dictum.	131. b	Leges sumptuariae eadem quæ & cibariae.	ibidē.
Isocratis philosophi responsum	123. a	Liberi patris crater inter cancrum & leonem. 15. b	
Italiam regno Ianus obtinuit	49. f	Liber cur in Orphaicorum sacris tradatur in membra	
Itis Thuscis Iouis fiducia interpretatur	58. h	discerptus	ibidem. c
Iuglans unde dicta.	85. c	Liber pater qui & sol	64. a
Julia Augusti filia mores & ioca	73. c	Liberi patris simulacra	ibidem. b. g
Iulius quintus mensis unde appellatus	56. c	Liber Thracibus Sebadius dictus.	ibidem. c
Iunius qui & Iunonius dicitur	ibidem. b	Liberi bellaria	75. a
Iuno cur Iouis soror & uxor esse dicatur	20. d	Liberi ædes in colle xilmissio	64. c
Iunonis Caprotinae celebritas & sacra	54. b	Liberalium dies quis dicatur	46. c
Iunonis Monetæ ædes	56. b	Liber pater uini autor.	ibidem. g. et. 108. d
Iunoni calendæ consecratae.	59. a	Liber & Mars unus idemq; deus	64. g
Iuno calendaris	59. b	Liber pater bellorum potens.	ibidem. h
Iuno Ἰουναῖος nuncupata	ibidem	Libystinus Apollo.	61. h
Iuno aeris arbitra	ibidem.	Licina lex à Cornelio lata	84. g
Iuppiter ueteribus mundi anima dictus	20. c	Linea superficiei terminus	6. g. et. 28. c
Iuppiter lucis autor.	58. h	Linea Græcis gramma dicitur	6. g
Iuppiter lucetius dictus	ibidem.	Linea fines puncti	ibidem. g. & ex puncto est. 8. h
Iuppiter diepiter Romanis appellatus	ibidem.	Linea quid	27. g
Iuppiter idem qui sol.	67. f	Litare quid sit.	78. a
Iustitia, respub. & cætus hominum constant	3. e	Literarum usu æternitas fulcitur	35. d
Iustitiæ fructus cum uita hominis non terminatur. ibidē.		Litus quid sit, & unde appellatus	121. g
Iustitiæ officia	12. b. c	Locus Lucani ex. 2. Pharsalios explicatur.	33. g
Ixionis rota apud inferos quid	13. g	Lædoria. Scommata quid.	125. d
L Aberij sententiæ	74. a	Longitudo quid & unde.	6. g
Lacteus circulus galaxias appellatus	6. b	Loquacitas senectuti familiaris	125. b
Lacteus circulus quid	18. b. c	Loxias, Læmius Apollo.	62. d
Lacteus circulus solus oculis hominum subiectus. ibi. b		Lucis æthereæ conuersio à septenario numero	10. a
Lactis alimonia cur primū nascentibus offeratur. 14. b.		Lucis exordium unde.	45. d
Lacte aliàs lactis quid	68. d	L. Sylla optimus cantor	82. h
Lacus Cutulien. ubi.	50. b	L. Crassus murenā mortuā tanquam filiam luxit	83. c
Lais meretrix.	70. g	Lucina cur à parturientibus inuocetur.	140. a.
Lapis cur magis in uesica, q̄ stomacho generetur. 138. g		Ludi Apollinares quare instituti	62. a
Larium ædes Romæ	52. b	Luna motus à septenario numero	9. e
Laridum unde dictum	135. h	Luna cur sum septenarius numerus dispensat. ibidem.	
Latine feria.	59. e. h	Luna quot diebus zodiaci ambitum conficiat. ibidem.	
Latinarum feriarum tempore, bellum inchoari religio		Luna quib. dispensationib. luminis sui uices disponat. 9. g	
sum. ibidem. h		Luna quib. permutationib. toto mense distinguatur. 9. h	
Latitudo terræ à nobis habitata.	34. g	Luna initium caducorum.	14. d
Laurentalia Iouis ferie.	52. b. et. 58. h	Luna æthere: terra physicis dicta	ibidem. e
Laudare quid prisca significauerit	121. e	Luna mortalium corporum autrix & cōditrix. ibidem	
Lectio Græcis quid.	15. e	Luna & solis cursus eadem linea	18. e
Lectiois fructus.	113. b	Luna defectus quando.	ibidem.
Leonis natura, & eiusdem cum sole collatio	66. h	Luna speculi instar lumen quo illustratur emittit. 21. h	
Leporum & cochlearum saginatio.	82. d	Luna luce sua non calefacit	21. a. et. 22. a
Leuium & grauium motus	38. e	Lunaris populus quis	14. d
Lethæus fluius infernalis	15. e	Lunaris annus quis dicatur	57. f

INDEX OPERIS

Luna proprietates circa inanimata.	140 a.	Mercurius cur Maia sacris adhibeatur	ibi.
Lupercalia sacra quæ.	59.e	Mercurius uocis & sermonis potens.	ibi.
Lupus inter Tiberinos pisces palmam obtinet.	84.b	Mercurium esse solem.	64.h
Luxus Q. Hortensii.	81.f.	Mercurij simulacra cur alis pinnatis adornata.	75.a.
Luxuria F. Gurgitis & Metelli Pij.	81.h.	Mercurius Argiphontis cognominatus.	65.b
Lycurgus philosophus.	42.e.	Mercurij figura cur quadrato statu, & uirilibus erectis.	65.e
Lyen frigoris domicilium.	127.c	Mercurio quare tetrachordum attribuitur.	65.e
Lyra Apollinis quid significet.	65.c	Mercurij caduceus quid.	ibi.
M Aius mensis unde dictus.	55.e	Mercurius Camillus appellatus	79.f
Maia, Maieſta Vulcani uxor.	55.f.	Mefenterium quid sit.	11.a
Maie, Maieſta quando res diuina celebratur	ibi.	Mensis lune annus.	36.b. & 57.f
Maie ſus prægnans ſacrificando cur mactetur	ibid.	Meffana urbs Siciliæ nobiliſſima.	48.f.
Maie ſacris cur Mercurius adiungatur	55.g	Meffale cognomen unde.	ibi.
Maie ades quando dicata	ibid.	Meffenæ urbis conditor Anaxilaus.	53.h
Maie diuerſa nomina.	ibi.	Metallica corpora non plena ſed uaſta dicuntur.	6.e
Malum quid proprie.	85.h	Metelli Pij luxus.	81.h
Malorum diuerſa genera.	85.h. & 86.a.	Metuentes cur pallor inuadat	133.f
Malorum & nucum differentia.	85.h	Mille uerborum eſt.	
Mallij feſtiuum reſponſum.	70.g	Mille hominum occiditur.	latina ſunt. 47.a &
Mane, Immane unde dicta.	45.e.	Mille hominum in exercitu eſt.	A. Gel. ca. 16. libri. 1.
Manibus cur parentetur ſole aquarium tenente.	14.h	Mille paſſum qui uicerit	
Mania deæ matris Larium ſacra.	50.d	Mille nomen declinabile.	47.b
Martis ſtella mortalibus terribilia minuitur	21.d	Minerua cur è Iouis capite progenita dicatur.	65.g.
Marcus Varro quomodo diem diuiſerit.	45.a	Molluſca nux que & Perſicum.	85.g.
Maris Indici, rubri, Caſpij origo.	34.f	Monas fons & origo omnium numerorum.	7.f. & 127.c
Martiale agonium.	46.c	Monas neq; principij aut finis ſciens.	7.f.
Martius mensis primus à Romulo Marti dicatus.	55.a	Monas ad animam reſertur.	7.g
Martio à Marte nomen impoſitum.	ibi.c	Monas incorrupta nulli aptius quæ uirgini iungitur.	7.g.
Mars & Liber unus idemq; deus.	64.g	Mortis deum cur mō mītē, mō inmītē uocemus.	14.b
Mars piter.	64.h	Mors hominum duplex.	15.h.
Martis ſimulacrum Aritanis celebre.	64.h.	Mors naturalis quæ.	16.b.c
Martem Hispani Necym uocant.	64.h	Mortuorum ſepultura cur cum cantu.	29.e
Mathematica corpora que dicantur.	6.g. & 28.c	Morbi unde naſcantur.	127.a.e
Mathematicorum corporum triplices gradus.	8.h	Mortes due, altera animæ, animalis altera.	14.a
Maturare, Mature, Maturitas quid.	122.a	Mos quid ſit.	79.f.
Medici eſt futura ſcire.	65.e	Mos tangendi aras.	76.d
Medicina phyſicæ partis ſex eſt.	138.d	Motu ſeptem uagantium ſphærarum inferiora gubernantur.	9.e
Medicina magis coniectura quæ ratione conſtat.	ibidem.	Motus omnium corporum ſeptem numero. 11.b. & 131.a	
Medullis nullus ſenſus in eſt.	132.d	Motu cæleſtium corporum concentus ſit.	27.e
Melodiæ muſicæ tria genera.	30.f	Motum omnem ab alio moueri ſecundum Ariſtote.	38.c
Mel optimum, recentiſſimum, & quod in imo uafis eſt. 134.b.d.		Motuum diuiſio ſecundum Platonem.	40.e
Mellis natura & uis medica.	134.c.	Motus homini unde præſtetur.	40.f. & 41.c.
Mellarium quid.	55.h	Motus animæ æternus & proprius.	41.c.
Membra nigra in homine ſeptem	10.h	Moueri aliquid ſemper dupliciter ſit.	37.g. & 38.d
Mentis origo à deo.	11.a.	Mulciber unde dictus.	119.d.
Menippus ſeruus. Menippeæ ſatyræ	54.e	Mulieres ſacris Herculis intereſſe nefas	56.a
Mensis february cur intercalationi deputatus.	57.b.	Muliebris & ſenilis corporis contraria natura.	130.a
Mensis cuiuslibet initium à Romulo.	58.e.	Mulieres cur raro inebrientur.	ibi.
Mensis in dies diſtributio à Numa	59.d	Mulierum natura calidior an frigidior ſit.	ibid.c
Meridianus circulus cur non ſcribatur in ſphæra.	18.f	Mulli piſcis ingens pretium.	83.h.
Meridianus circulus cur non omnibus idem.	18.g	Mundi diuiſio in duo.	14.e.
Meridies quarta pars noſtræ habitationis.	31.f.	Mundi pars quæ mutabilis, quæ immutabilis.	ibi.
Meridies quaſi medidies. 31.f. & pars diei.	45.e	Mundus cur dei templum eſſe dicatur.	16.g
Mercurij ſacra Maio menſe fieri conſuerūt.	55.f		

INDEX OPERIS.

Mundi mens sol ipse,	23.a	Nundinarum origo.	60.e
& temperatio.	23.b.	Nundina Romanorum dea	60.f
Mundi natalis dies quis fuerit.	25.e	Nuptiarum celebritas quibus diebus prohibita.	59.c
Mundus quibus argumentis uideri posset non est		Nutricis ingenium in moribus inolefcendis qd possit.	100.c
eternus.	35.c	Nux quid sit.	85.h.
Mundum eternum esse philosophia auctor est.	35.d	Nux iuglans unde dicta.	85.c
Mundanus annus quis, & eiusdem finis.	36.b.		
Mundo manente humanarum rerum frequens casus		O bedientia physicis quid	9.b
& ortus.	35.c	Obsoleta uerba fugienda.	46.g.h
Mundus homo magnus physicis appellatur.	37.c.	Oceanus crescendo septenarium numerum tenet.	10.b
Mundi huius an uere aliquid intereat	ibid.	Oceanus non uno sed gemino ambitu terram circumfluit.	34.d
Mundus uniuersitatis principium.	139.b	Oceani duo sinus.	34.c
Muræna cognomen unde.	83.b.	Oceani accessio & recessio.	ibid.
Murænam mortuam quis luxerit.	ibi.c	Oceani exiguitas.	34.h.
Muræna ubi optime	ibid.d	Oceanus cur sub zonam cœli perustam à natura locatus sit.	35.c
Musice symphonie insigniores	9.c	Occidit præteritum perfectum à uerbo occido.	46.d
Musici sonus de spherarum cœlestium conuersione.	27.d	Occipit cur nunquam caluescat.	133.b
Muse nouem cœlestium spherarum concentus musici dictæ.	29.c.	Occipitis siccitas unde	ibid.
Ἰ. Ὀυρανός Apoll. quare	29.d	October qui & Domitianus.	56.d.
Musici soni cur in sacrificijs adhibeantur.	ibi.	Octonarius numerus solidum corpus est.	6.h.
Musice sonis cur omnes capiamur.	29.d.g	Octonarius numerus ad cœli harmoniam cæteris aptior.	7.b
Musice melodie tria genera	30.f	Octonarius numerus unde nascatur, & quem generet.	7.c
Mus seruus Epicuri.	54.e. & A. Gellius ca. 18. ibi. 2.	Octonarius numerus Pythagoricis iustitia appellatus.	
Mustum cur non inebriet.	130.h.	Officia uirtutum scdm Stoicos. 12. a.	(7.c
Musto sola dulcedo non suauitas inest.	130.h.	Olearum genera.	86.e
Mustum aquam in se habet.	131.b	Oleo quando suauior sapor conciliatur.	134.c
Mys (aliàs Mus) Epicuri seruus	54.e	Oleum in summo uase cur optimum.	134.c.
Mysia opima segetibus.	110.h	Oleum an congelascit.	135.c.
		Omne quod mouetur ab alio mouetur secundum Aristotelem.	38.c
N ecessitas physicis quid sit.	9.a.	Ομοιοπάθεια quid.	89.d.
Nectar deorum potus esse creditur.	15.c	Opalia festa quando celebrari solita.	52.d
Nemesis solem esse.	67.d	Ops dea Saturni uxor credita.	ibid.
Nemesis cultus contra superbiam.	67.d.	Ops & Saturnus frugum inuentores habiti.	ibid.
Neptuni cognomina.	61.h	Ops terra dicta.	52.e. & 55.g
Netiron taurus consecratus Aegyptijs colitur.	67.a	Opi deæ cur sedendo sacrificetur.	52.e
Niualis aquæ natura.	135.a	Opis modo Diana, modo comes Dianæ.	112.e.
Noctu hac, noctu multa, nox pro nocte.	46.d	Oraculum quid.	5.c
Nomina stellarum hominum commenta sunt.	22.d	Oratio pathetica quo modo exprimat.	87.a
Nomius Apollo.	62.f	Orationis patheticæ exemplum ex. 7. æneid.	87.b
None unde dictæ.	58.g.	Orbis quid sit.	17.g. 18.a
Nonis ipsis nundinæ cauebantur.	57.c.	Orchia lex à quo primum lata.	84.d
Nonius Attellanarum scriptor.	51.h	Orphei fabula unde principium sumpserit.	29.e.
Nouem spheræ uniuersi mundi corporis.	30.d.	Osirim nihil aliud esse quàm solem.	66.f
Nox unde dicta.	23.f	Ossa & quedam alia in homine sensu carere.	132.c
Nucum uaria genera.	85.c.d.e.f.g.	Ouum ne prius gallina extiterit.	138.h
Nuces & mala quo distent.	85.h	Ouum cur in sacris Liberi patris colatur	139.b
Numeris prima perfectio incorpality inest. 6.e. et. 7.a			
Numerorum qui proprie pleni esse dicantur. 6.f. et. 11.b		P aganalia sacra que.	59.e
Numerus superficie & lineis antiquior.	7.a	Palici dij & eorum historia.	109.h. & 110.a
Numeri apti ad musicam consonantiam.	27.c.	Palicorum deorum cultus & templum.	ibi.
Numerus primus in duobus est.	28.d	Pallor cur metuentes inuadat	133.f
Nundinarum dies qui perniciosi reipub. fuerint	57.c		
Nundinæ seriæ.	59.e		
Nundinæ an seriæ sint.	60.c.		
Nundinæ Iouis seriæ.	60.d.		

INDEX OPERIS.

Pana deum nihil aliud quàm solem esse.	67.d	Φιλιός & Apollo unde. h. φωτός quid sit.	54.g
Pan inuus dictus. ibi. Panos & Lunæ fabula.	112.f	Physici quæ perfectū uitæ spatium præscribant.	10.h
Pantheum templum.	85.c	Physica corpora unde coalescant.	9.h.
Paralytis unde oritur.	129.f	Pindarus poeta imitationi inaccessus.	107.e
Paralleli quinque.	18.f	Pili quare in uiris & non in fœminis.	130.d
Paralus & Xanthippus	44.4	Pinarij custodes ædis Herculis.	78.g.
Parmenides Socrate antiquior.	44.4	Pinea nux. 85.h. Pinus tempestiua.	119.b
Parentationis tempus.	14.h. & 60.c	Piper appositum cuti cur uulneret, cum tamē deuoratum non lædat.	131.e
Parnassus Apollini sacer	65.h. & 64.a	Pirorum uaria genera	86.b
Parthorum conuiuia qualia.	123.e	Pisces signum ad naturam solis refertur.	67.e
Partus humani frequentior usus quis.	8.a.	Plato rempub. in suis lib. ordinauit.	3.c
Partus quando septimo mense maturetur.	10.d.	Planities quid & unde.	6.g
Partus quando nono mense absoluitur.	10.e	Planetarum quis ordo.	21.d. & 25.g
Passiones an meræ aia sint, an aia corpi cõiunctæ.	37.b	Planetarum alij nobis prosperi, alij aduersi.	22.c
Passio nõ uerborũ sed rerũ intellectu significatur.	40.b.	Platonicorũ rones quibus imortales aias cõ astruit.	37.g.
Patera quid sit.	111.d	Plato quõ animam ex se moueri dicat.	39.f. & 41.4
Pathos ex affectu personæ.	86.g.h	Platonis distichon.	70.h
Pathetica oratio qualis esse debeat.	87.a.	Platani uino irrigatæ à Q. Horten.	81.f.
Pathetica orationis abruptum principium.	ibid.	Plenitudo quibus rebus conueniat.	6.e
Pathetica orationis exemplum ex sept. ænei. Virg.	87.b	Plenitudo quibus numeris conueniat.	6.f. & 11.b.
Pathos ab omni ætate.	87.d.	πλωτε quid.	83.b.
Pathos à fortuna. ibid. e. à debilitate. ibid. f. à loco. f. à tẽpore. g. à causa. h. à modo. 88.b. à materia. c. à simili. f. ab exemplis. f. à parabola. h. ab imagine. h.		Poculorum uaria genera.	111.d.
Pathos à maiore & minori.	89.b.c	Podagræ causæ triplices.	127.e
Pathos præter spem.	89.c	Pœnæ inferorum quomodo accipiendæ.	13.f.
Pathos à similitudine passionis.	89.d	Politicorum uirtutum officia.	12.c
Pathos à sermone ad inanimata conuerso.	89.d	Polus seruus Philostrati peripatetici.	54.e
Pathos ab adlubitatione.	ibi.	Pollex unde dictus.	136.c
Pathos ab attestacione.	ibid. e	Pollionis iocus in Augustum.	72.a.
Pathos per hyperbolen.	ibi.	Pontificis luxuriosa cœna.	82.b
Pathos per exclamationem. 89.f. per silentium. ibid. ex repetitione. ibi. h. per obiurgationem. ibi. h		Pontica nux.	85.e
Patrous Apollo.	62.f.	Ponticum mare cur dulcius cæteris.	135.d
Pauonum primus usus Romæ.	81.e.	Populus Lunaribus quis.	14.d
παιων Apollo. 61.f. πικριών.	76.e	Populi fuga quid.	76.f.
Penates quid proprie.	77.f	Populeæ corona quando in sacris Herculis.	82.b
Penatibus quando mulso sacrificetur.	81.b	Portæ geminæ somnij.	5.g.
Perfectio prima in numeris.	6.e. & 7.a	Portæ solis capricornus & cancer.	14.g. 63.e
Per particula pro inter à Virgi. poni solita.	34.c	Portarum solis altera hominum, altera deorum.	14.g
Perseus Zenonis seruus.	54.e	Porca Faunæ sacrificijs adhibetur.	55.g
Perficum, Mollusca nux.	85.g. 86.a	Porricere uerbum sacrificijs solenne.	76.b
Per soluo uerbum de uoto proprie dicitur.	78.a	Possidonij opinio de lacteo circulo.	18.d
Phantasma quid. 5.b. Phanes Apollo.	62.d	Postuortæ & Anteuortæ deorum cultus apud Ro.	49.f
Phædon seruus ex Socratica cohorte.	54.d	Potitij unde.	78.g
Philosopho an fabulam confingere liceat.	4.a	Potio eadem cur meracior ieiuno quàm qui cibum sumperit esse uidetur.	134.e
Philosophia quas fabulas admittat.	4.b	Potus an per arteriam fibris pulmonis illabatur	137.h.
Philosophi an fabulis uti soleant.	4.c	Præcox, præcoquus quid.	122.c
Philosophia meditatio est moriendi.	15.h	Præliares dies qui dicantur	59.c
Philosophantibus mors appetenda.	ibi.	Præmium uirtutum conscientia benefactorum.	6.a
Philosophorum uariæ sectæ de anima.	17.f	Prænesina nux quæ.	85.e
Philosophiæ tres partes.	42.h.	Prætextæ origo quæ fuerit.	47.h.
Philosophi serui qui extiterunt.	54.d.	Prætextæ quõ usurpari cœperit à pueris.	ibid.
Philosophiæ laus.	69.d. & 138.g	Prætextæ quo tempore honoris fuerit habitus.	ibid.
Philosopho conuiuariũ in primis spectadũ ingenia.	123.g	Prætextæ usus libertinis & eorum filijs concessus.	48.a
Phũs nõ minus tacẽdo quàm loquẽdo philosophatur.	123.h	Prætextæ quomodo in usum nois transiãrit.	48.d
		Principio nulla origo.	5.a. & 37.e

INDEX

Principio omnia oriuntur. 3.a. & 37.e
 Profanum quid. 76.g
 Propere, Maturare. 122.b
 Propere, Mature. ibi.
 Premature, Maturitas. ibid.
 Proserpina quid. 66.c
 Protagora apud Platonem disputatio. 44.a
 Proteruia sacrificium quod. 70.e

PROVERBIA.

Ad unguem. 60.g.
 Assum elephanto dare. 71.h
 Canis in Aegypto. 70.f.
 Dij laneos pedes habent. 50.g
 Gargara. 110.h
 Herculi clauam
 Homero uersum subtrahere. 92.d
 Ioui fulmen
 Leges bonae ex malis moribus procreatae. 84.h
 Mulsum quod probe temperes, miscendum esse
 nouo hymetio & salerno uetulo. 134.c
 Opera & impensa perijt. 73.a
 Qui e nucce nucleum esse uult frangat
 nucem. 85.h
 Sexagenarios de ponte dei cere. 47.b
 Seruos uocare ad pileum. 53.c
 τῶν δὲ ἑρῶν δ' ἑωσ. 122.a.
 Totidem nobis hostes esse quot seruos. 53.c
 Toto errare caelo. 81.c.
 Prudentiae officia. 12.a
 Psitacus Augustum salutans. 73.a.
 Pubertatis anni in utroque sexu 130.f
 Publij Syri mimographi sententiae. 74.d.c
 Pudore affecti cur rubescant. 133.f.
 Pueritiam quid prohibeat non canescere. 133.c
 Pulmo humore gaudet. 138.d.
 Pulmone carentia potum nesciunt. 138.f
 Punctis lineae finiuntur. 6.g
 Punctum in partes diuidi non posse. 19.d. & 28.c
 Purgatio sceminarum quando primum
 moueatur. 10.f
 Putredinis causa calor & humor. 139.f
 Pylades & Hylas histriones 74.g
 Pythagora laus. 42.d
 Pythagoricis octonarius numerus iustitia dictus. 7.c
 Pythagoricorum iurifurandi religio unde. 9.b
 Pythagoras primus omnium caelestium sphaerarum
 concentum deprehendit. 27.d
 Pythonis fabula 63.a
 Pythonis necis ratio naturalis 63.c
 Pythius Apollo unde 62.h. & 63.d

Quadratum quod quatuor angulorum est. 6.g
 Quadruplus numerus quis. 27.g
 Qualitates binae singulorum elementorum 8.c
 Qualitates ignis diuersissime inter se. 139.g
 Quassare uerbum quid significet. 121.b

OPERIS

Quatuor duplicata quadra similia efficiunt 7.d.
 Quaternarij & ternarij numerorum laus. 8.d
 Quaternario numero deus insolubili uinculo inter se
 elementa deuinxit. 8.d.
 Quaternarius ad perfectionem animae pertinet. 9.b.
 Quatuor uirtutum genera secundum Stoicos. 12.b
 Quibus de rebus philosophandum in conuiuio. 124.b
 Quibus de rebus interrogari quis cupiat. 124.g.
 Quinarij & dyadis numerorum uirtus. 8.b.
 Quinarij & dyadis aptissima coniunctio. ibid.
 Quinarius & supera omnia & subiecta designat. 8.d
 Q. Hortensii luxus. 81.f.

Rationis seu mentis sedes in capite est. 17.b
 Rone sola ho caeteris animantibus praestat. 17.b
 Rationes Platonicoꝝ de immortalitate animarum. 37.g
 Rationes Aristotelicorum quibus anima immobilis
 probatur. 38.b.c.
 Religiosi dies copulandis nuptijs qui. 59.b
 Religio. Religiosum quid sit & unde. 77.b
 Remittere animam quid. 47.c. & Aulus Gellius capite
 2 libri. 18.
 Rerum mundanarum an aliquid intereat. 37.d
 Reus uox sacrificiorum propria. 76.c
 Romuli laus. 42.c
 Romani quomodo diem obseruauerint. 45.b.
 Romanorum sacrorum diuersitas. ibid.
 Romani Saturnum Sterculcum appellant. 49.h
 Ro. populus Accae Laurentiae haeres. 52.c.
 Romuli & Remi fratrum nutritrix Acca Laurentia. 52.d
 Romulus annum in decem menses ordinauit 55.a
 Romanorum luxus. 84.d
 Roscius histrio. 82.h. & 83.a
 Rotantes se in orbem cur uertiginem patiantur. 131.h
 Rubri maris origo. 34.f
 Rubor corpori cur ex animi rubore nascatur. 133.f

Sacra Saturni cur aperto capite fiebant. 52.e
 Sacra Iunonis Caprotinae. 54.d
 Sacra Annae deae quando fieri solita. 55.b
 Sacra Maiae uel Maestae quando ibidem f
 Sacris Herculis mulieres interesse non licet. 56.a
 Sacra Carinae deae. ibidem.c
 Sagittarius cur ex homine in seram per posteriora me-
 bra degeneret 67.c
 Salutis simulacro cur draco subiungatur 65.e
 Salus quid ibidem
 Salij cur Herculi assignentur 81.d
 Saltandi studia ante triclinia 82.f
 Salis admixtio cur carnes in longum usum seruet 133.h
 Salis natura atque uis 134.a
 Sanctum quid 76.h
 Sacrum quid 76.g. et. 79.c
 Sanctae leges 77.a
 Sanguinis & spirituum receptacula 127.d
 Sapientia, & sapientes qui dicantur. 12.a

INDEX OPERIS.

7.d.	Saturnaliorum & saturnalium in gto plurali	46.a	Septenarius numerus cur plenus dicatur	7.f.ct.ii.b
8.d.	Saturnus deorum princeps	49.d	Septenarius numerus unde constet	7.f. h
1.d.	Saturno december sacer	ibidem.g	Septenarius numerus Pallas uocatus.	7.h
9.b.	Saturnia terra dicta cur.	ibidem.h	Septenario numero anima mundana generata	9.d
12.b	Saturnaliorum origo. 49. h. & uctustas	50.e	Septenarius numerus motus lunæ causa.	ibid.e
14.b	Saturno cur oim fertiliū disciplinas tribuant	49.h	Septenarius numerus cursum lunæ dispensat	9.e
1.g.	Saturnus mellis & fructuum repertor creditur.	ibi.	Septem permutationes lunæ	ibi.h
8.b.	Saturnus Roma. sterquilinus dictus	ibi.	Septe. numerus conceptus & uniuersalis uitæ rō est. 10 c	
bid.	Saturni tempora cur felicissima dicta sint	ibidem	Septena. dierum numero purgari à menstruo fluxu mulierem	ibidem.c
8.d	Saturnalibus seruis permissa licentia	50.a	Septimo die iactum semen in mulieris uterum folliculo circundatur	ibidem.
11.f.	Saturnius mons in Italia	ibidem	Septima hora uitalés ne partus sint discernit	10.c
7.b	Saturni ara ubi.	ibidem.b	Septem uocales à natura inuentæ	ibidem.f
7.b	Saturni templa à quo consecrata	ibidem.f.	Septem uocalium soni	ibidem.f
7.g	Saturnalia quando Romæ instituta	ibidem.g	Septe. numerus totius corporis membra disponit	ibi.h
b.c.	Saturnus cur lancos pedes habeat	ibi.g	Septem in homine membra nigra appellata	ibi.
9.b	Saturnus ἡρόν & ἡρόν dictus	ibi. h	Septem gradus corporum	11. a
77.b	Saturnus Cælio patri pudenda abscedit	ibi. h	Septem corporis partes in aperto.	ibi.b
spite	Saturnus quasi Sathunnus	51. a.	Septentrionalis circulus	18. f
77.d	Saturnus cur falcem manibus gestat	ibi.	September ex Germanici appellatione	56. d
76.c	Saturnaliorum dies. xiiij. cal. ianu	52. d	Serapis cultus apud quos maximus	66. a
42.e	Saturnus & Ops dij frugum repertores	ibidem.	Serapis & Solis indiuidua natura	ibi.b
55.b.	Saturnus unde dictus	ibi. e	Serapis oraculum	ibidem.
ibid.	Saturni & opis ara in Attica	ibi.	Sergij Orate cognomen unde	85. b
49.h	Saturno cur aperto capite sacrificetur	ibi.	Sergius Orata primus balneas pensiles habuit	ibi. c
52.c.	Saturni festo cur bellum inchoari religiosum.	59. h	Sermo conuiuitorum qualis esse debeat	43. g
52. d	Saturnus idem deus qui & sol	67. e	Seruorum fors non contemnenda.	52. f
84. d	Saturitas uenas obstruit.	134. e	Seruitus non hominum sed naturæ uitium	53. a
85. a	Satyri Sathumni dicti.	51. a.	Seruitus uoluntaria turpissima	ibi.
131. h	Scarus piscis Italiae ignotus	85. h	Serui cur interdum dominis hostes	53. c
34. f	Scipionis somnium ad quod genus referendum sit.	5. d	Seruorum consilium nonnunquam amplexan.	ibi. c
133. f	Scipionum nomen unde	48. f	Seruorum in dominos fidelitas	ibi. d
52. e	Scomma quid, & uaria eius genera, quoq; modo his utendum	125. e. & 126. a	Seruorum solers ingenium. ibi. f. magnanimitas. ibi. g. animositas. h	
54. d	Scrophæ cognomentum unde	48. h	Seruorum opera fortitudoq; in bello	54. a
55. b	Scorpius signum in zodiaco Veneri & Marti cōis. 55. c		Serui Volones dicti	ibidem
dem f	Scorpius ad solem refertur.	67. c	Serui philosophi qui	ibidem. d
56. a	Scyphus Herculis poculum	112. b	Seruij Tullij incertus dies natalis.	57. c
lem. c	Semen quid sit	139. d. & eius natura. 100. c	Sibylla qui & Sylla	62. b
a mē-	Seminis genitiui receptaculum	10. c	Sicilia cur terra ferax	51. a
67. c	Semitonum quid sit	27. g	Sidus quid	17. g
65. e	Semiramis ortus à Nino.	35. d	Sideribus unde nomina imposita	22. c.
ibidem	Semela, Maia Bœotijs appellatur	55. h	Signorum capacitas latitu. zodiaci exegit	18. d
81. d	Sementina ferie quæ	59. e	Singule stelle uniuersa terra maiores	19. d
82. f	Semen excitantia	129. f	Signorum primum, aries cur	25. e
133. h	Semen exilius reddentia	ibidem	Signa diuersorum numinum assignata potestati	ibi. f
134. a	Senarius numerus uarie religionis & potentie	7. h	Sigillaria quid, & eorundem origo	52. f. et. 54. f.
76. h	Senarius numerus solus ex suis partibus constat	ibi.	Signa zodiaci ad naturam solis referuntur	67. a
79. c	Senes cur facilius inebriantur	130. b	Simulacra maiora ueris cur in aquis uideantur.	136. h
77. a	Senum sicca corpora & dura	ibi.	Silentii ne an oportunos sermo cōuiujs cōueniat. 124. c	
27. d	Senecta cur sicca & humecta	133. c	Sinapi appositum cuti cur uulnus excitet	131. e
12. a	Senes facile ieiunium tolerant	135. g. &	Syrenas singulis orbibus insidere quid.	29. c
	Aphorif. 13. li. 1. aphorif. Hippo.		Sisphum apud inferos saxum uoluerē quid	13. g
	Sensus numero quinq;.	75. d. & 132. e	Smynthius Apollo	62. h
	Sensuum officia septem partibus celebrantur	11. b		
	Sensus in capite uelut in arce natura constituit	ibidē.		

INDEX OPERIS

Soliditas quid & unde.	6.h. & 8.h.	Stellarum specifica differentia.	17.g
Solis uicissitudines quando contingant.	9.h.	Stellarum errantium proprius motus.	18.d. & 20.c.
Sol causa uitæ omnium.	9.h.	Stellarum omnium par celeritas & filis motus.	18.a
Solis duæ portæ, capricornus & cancer.	14.g. 63.e	Stellarum quædã cur nobis semp uideatur, quædã nõ sp	
Sole aquarium tenente cur manibus parentetur.	14.h	Stelle singule uniuersa terra maiore.	19.d (19.b.)
Solis & lunæ cursus per eandem lineam.	18.e	Stelle fixæ an suo motu agantur.	20.d.
Solis deliquium quando contingat.	ibi.	Stellarum fixarũ motus cur nobis incognitus.	ibid.
Sol quanto minor sit suo circo.	19.d	Stellarum nomina unde.	22.c
Solis tardior quàm lunæ cursus.	21.a	Stella cur malefica esse dicatur.	22.d
Solis ordo inter planetas.	21.d. & 22.b	Stelle inferiorum spherarum quæ ratione in zodiaco meare dicantur.	24.d
Sol & luna humane uitæ moderatores.	22.e.	Stelle aliæ breuiore, aliæ longiori cursu zodiacum percurrunt.	24.d
Solem Heraclitus fontem cœlestis lucis appellat.	22.h	Stereon corpus quod.	6.h
Solis diuersa notã.	22.h. & 61.a	Stratonis obseruatio circa fabricã humani corporis.	10.d
Solis magnitudo.	23.b.c. & 24.c	Stomachus pater familiã medicis dictus.	127.c
Solis regressus à finibus tropicorum.	33.d.	Styli dicendi duo.	90.f
Solida corpora quot dimensionibus distendantur.	28.b	Sumptuariæ leges eadem cibaria dictæ.	85.a
Solis annus duodecim menses.	36.d. & 57.f	Superficies ultimus terminus corporum.	64.b
Solis cursus quot diebus perficiatur.	57.f.	Superficies unde.	8.h. & 28.c
Solem à τὸ ὄμμα dicunt	61.c. & 64.d	Sus pregnans cur Maie sacrificijs mactetur.	55.f
Sol boni consilij creditur antistes.	64.d.e	Syene ciuitatis situs.	33.f
Sol cur Dionysius dictus.	64.d	Symphoniæ musicæ quinq; & unde constent.	27.g. 28.a
Solis ueneratio sub nominibus Serapis & Isis.	66.a	Σοφία, quid & quot numero.	132.f.
Solis ornamenta sub noie Attinis.	66.f.	T Antali fabula quid mysterij habeat.	13.g
Sol louis oculus.	66.g	Tarquinius Priscus Demarati filius.	47.h
Solis simulacrum apud Aegyptios	66.g	Tarentina nux.	85.g.
Sol matutinus cur solito maior uideatur.	137.a	Tarentinum. Tarentina oues	
Solstitia unde dicta.	33.d. 66.h	Taurus signum cur Veneri assignatum.	55.c.
Solonis laus ampla.	42.c	Taurus signum ad naturam solis refertur.	67.a.
Somniorum quinq; genera.	4.h. & 5.d	Taurus quibus dijs immoletur	80.c
Somnium quid sit.	5.d.	Tempus motus concepti foetus in utero.	8.b
Somniũ Scipionis quæ genera somni complectatur.	5.d	Temperantiæ officia.	12.a.c
Sõnia quæ pro ueris habenda sint.	5.f	Temperata zonæ terminus.	33.d
Somnij geminæ portæ.	5.g	Tempus ante mundum non fuit.	35.c. & 50.h.
Somnij portæ ex ebore & cornu.	5.g.	Tempora solis cursus efficit.	35.c.
Somniorum lex.	11.d.	Tempus quid sit.	50.h
Somnij Homerici ueritas.	11.e	Ternarij & quaternarij numerorum laus.	8.d
Sonus puerorum quando in uerba prorumpat.	10.e	Ternarius aie perfectionẽ designat.	9.c
Sonus tono minor, semitonum dicitur.	27.g	Terra tota puncti instar ad cœlum.	19.c. 31.b.
Soni musici cur sacrificijs adhibiti.	29.d	Terra punctum ad magnitudinem circularum.	19.d
Sonus unde fiat.	30.b	Terra immobilis heret.	21.h. & 23.g
Sonus quõ aut acutior aut grauior proferatur.	30.b	Terra aëris & aquæ sex.	21.h
Sonus cœlestium corporũ cur à nobis nõ audiantur.	30.f.	Terræ mensura quoties multiplicata quantitatem solis efficiat.	23.c.
Sors seruatorum non contemnenda.	52.g	Terræ umbra unde fiat.	23.f
Spherarum uagantium. 7. ordines	9.e	Terræ ambitus quot milium stadiorum.	23.f
Spherarum uagantiũ motus inferiora quæq; guber-		Terra cur immobilis heret.	26.d
Sphæra quid sit. 17.h	(nat. 9.e)	Terram nonam & ultimam spheram horizon diuidit.	31.b
Sphæra extima quo sensu summus deus uocetur.	20.c	Terræ quinq; zonæ.	31.b.
Spherarum singularũ circularum diuisio.	24.d	Terra Saturnia dicta.	49.h
Sphæra prima aplanis uocatur.	30.d	Terræ pars quæ sub pedibus nostris est habitatur, & distincta est zonis perinde ac nostra.	31.b
Sphære primæ motus quis.	30.d		
Spherarum uagantium motus qui.	30.d		
Squalere uerbum quid Virg. significet.	121.f		
Squamarum eris medica uis	140.b		
Statuæ sericæ quæ.	59.d		
Stati dies qui dicantur	59.g		
Stella quid sit.	17.g		

INDEX OPERIS

<i>Terra quam habitamus latitudo.</i>	34.g.	<i>Vinum defecatum cur ualidius.</i>	134.a
<i>Terra Ops dicta.</i>	52.e	<i>Vina cur in Aegypto frigida.</i>	131.f
<i>Terræ hemispherium duplex</i>	66.c	<i>Vinum optimum quod uetustissimum.</i>	134.b
<i>Tessera cubus dicta.</i>	6.h. & 28.d	<i>Vinum cur semiplenis uasis in acorè corruptatur.</i>	134.c
<i>Thasia nux que & amygdala.</i>	85.f	<i>Vinum quod in medio uasis est cur optimum.</i>	134.d
<i>Theocritus Chius propter scomma occisus.</i>	125.h	<i>Vina cur nunq̄ uel raro congelascant</i>	137.a
<i>Theophrasti sententia de lacteo circulo.</i>	18.c.	<i>Virgilij laus. 9.c. & 16.c. & 34.a. & 59.f. & 60.h. et</i>	
<i>Thereon rex citerioris Hispaniæ.</i>	65.g	68.h. & 69.c. & 76.e. & 90.b.g. & 104.f	
<i>Thyreos Apollo unde.</i>	51.c.	<i>Virgilius Homericæ perfectionis in oibus imitator.</i>	11.f
<i>Thymbreus Apollo unde.</i>	62.h	<i>Virgilij epla ad Augustum.</i>	69.c
<i>Timentes quare laxamentum uentris patientur.</i>	133.g.	<i>Virgilius pontifex maximus.</i>	69.c
<i>Titonis iecur à uulture tondi quid sit.</i>	13.g	<i>Virgilius summus augur.</i>	69.c
<i>Toga picta & prætexta insignia magistratuum</i>		<i>Virgilius propriissime uerbis ad sacrificia pertinenti</i>	
<i>Hetruscorum.</i>	47.h.	<i>bus usus est. 76.b per totum.</i>	
<i>Tonus quid & eius diuisio.</i>	27.g	<i>Virgiliana æneis unde effigiata.</i>	90.h.
<i>Transmittere cursu campos.</i>	118.f.	<i>Virgilij & Homeri uersuum collationes serè per</i>	
<i>Tremor unde.</i>	133.g.	<i>totum quintum librum.</i>	
<i>Tria in omni motu.</i>	38.g	<i>Virgilij sedula emulatio Homeri. epithetorū</i>	104.h
<i>Trigonum corpus quod</i>	6.g	<i>Virgilius declinationib. græcis maxie oblectatus.</i>	108.h
<i>Triplaris numerus quis.</i>	27.g	<i>Virgilius cur Acheloum pro aqua posuerit.</i>	108.d
<i>Tria ad effectum uidendi necessaria.</i>	137.d	<i>Virgilium non nisi ab his qui græce calluerint in-</i>	
<i>Tritones cur in æde Saturni uideantur.</i>	50.g.	<i>telligi posse.</i>	112.h
<i>Trinundinus dies quis.</i>	60.e	<i>Virgilius quos uersus uel ex dimidio sui uel penè soli-</i>	
<i>Triflis pro amaro.</i>	119.e	<i>dos ex alijs traxerit. folijs. 113. 114. 115. 116. 117. 118.</i>	
<i>T. Hostilius tertius Romanorum rex.</i>	47.h	<i>Virgilius quibus epithetis usus sit</i>	119.d. e. f.
<i>T. Hostilius prætextæ usum primus instituit.</i>	ibi.	<i>Virgilius quibus figuris usus sit.</i>	120.a
<i>Tuba an à lituo augurali differat.</i>	121.g	<i>Virgilij loci explicantur.</i>	121.g
<i>Tutela seu Philotis ancilla.</i>	54.c	<i>Virgo signum cur manu aristam habeat.</i>	67.h
<i>Tutela ius in pueris ad usq; 14. annum.</i>	10.f	<i>Virtutum stabiliora præmia.</i>	64.a
		<i>Virtus sola beatos efficit.</i>	12.a.
V <i>Atinius lapidatus.</i>	73.f.	<i>Virtutum officia secundum Stoicos.</i>	12.a
<i>Veneris stelle unde notabilis benignitas.</i>	22.d	<i>Virtutum quatuor genera secundum Platonicos.</i>	12.b
<i>Venus unde procreata</i>	50.h	<i>Virtutis fructus in quo consistat.</i>	35.a.
<i>Veneris Architidis apud Assyrios maxima ue-</i>		<i>Virtutum duplex genus.</i>	42.d.
<i>neratio.</i>	66.c.	<i>Vitifator Dionysius.</i>	119.g
<i>Veneris deæ imago cur obnupto capite</i>		<i>Vitulari quid.</i>	76.e
<i>uideatur.</i>	66.d	<i>Vitula dea letitiæ præses.</i>	ibidè.
<i>Venerem prouocantia.</i>	129.f	<i>Visio quid, & quomodo fiat.</i>	5.c. & 137.a
<i>Ventris duo orificia.</i>	127.c	<i>Vlios Apollo.</i>	61.g
<i>Ventris laxamentum cur timorem comitetur.</i>	133.g.	<i>Vmbra terræ unde.</i>	23.f.
<i>Vene quomodo uacuescant & obstruantur.</i>	134.e	<i>Vmbra cuiuslibet corporis quo mō pellatur.</i>	33.f
<i>Verba obsoleta ex auctoritatq; fugienda.</i>	46.h.	<i>Vmbilicus in homine recens nato quando appareat.</i>	10.a
<i>Vesper pars diei & unde.</i>	45.c	<i>Vmbri quō diem diuiserunt.</i>	45.b.2
<i>Veste deæ aris quando nouus ignis accendebatur.</i>	55.b	<i>Vnitas apud geometras primum locum obtinet.</i>	6.h
<i>Vestibulum quid sit.</i>	122.d	<i>Vnitas fons & origo omnium numerorum.</i>	7.f
<i>Ve particula.</i>	ibidè.	<i>Vnguibus hois nullus sensus inest.</i>	132.c
<i>Vexare uerbum quid significet.</i>	121.b	<i>Vnio Cleopatæ reginæ Aegypti.</i>	85.c
<i>Vicissitudinis humanarum rerum cause.</i>	35.e.	<i>Vocales septem à natura, & carū pronuntiatio.</i>	10.f
<i>Vidua unde dicta.</i>	59.a.	<i>Vocalium soni septem numero.</i>	ibi.
<i>Vini natura & medica uis.</i>	134.c.	<i>Voces quibus Virg. primus usus esse uidetur.</i>	118.d
<i>Vinum fomes & incitabulum ingenij.</i>	75.a	<i>Voluptatē deæ sacellum ubi.</i>	52.b.
<i>Vinum naturā ne frigidum an calidum.</i>	129.d	<i>Vomere undam non ineleganter à Virg. positum.</i>	118.e
<i>Vinum aconito hausto medetur.</i>	129.e.	<i>Vox cur in scæis & eunuchis sit tenuior.</i>	133.d
<i>Vinum sudore defessis, & laxato uentre cur</i>		<i>Vrania cur octaua Musarum.</i>	29.c.
<i>ingeratur.</i>	129.f.	<i>Vrbes quomodo deuocantur.</i>	80.c
<i>Vino cur in somnis oblinatur.</i>	ibid.	<i>Vri gallica uox.</i>	119.c

INDEX OPERIS.

Vrina potus retrimentum.	18.g	Zodiaci signa ad naturam solis referuntur.	67.a
Vsurpandi lex.	45.c. & A. Gel. cap. 2. lib. 3	Zυγος latine libra, signum zodiacum.	55.d
Vuarum multa genera	86.c	Zonæ quinq; terræ.	31.b
Vulnera ex æreo microne facta cur minus noxia.	140.d	Zonarum cœli procul à sole positarum perpetuum frigus.	21.g
Z odiacus quō latitudinem adeptus sit	18.d	Zonæ quinq; habitabiles, quinq; itidē habitationis impatientes.	31.e
Zodiacus unus, & quibus signis constet	42.d	Zonæ eadem terræ insunt quæ cœlo	33.d
Zodiacus in duodecim partes diuisus.	24.d. h	Zone temperatæ quis finis.	33.d
Zodiacus signifer appellatus	25.e	Finis.	
Zodiacus inter ambas temperatas uoluitur.	34.c		

ERRATA.

Folio. 8. facie. 1. uer. 25. ἐξ ἰατρῆς. Fol. 9. fa. 2. uer. 38. ἐπιπέδι. Fo. 18. fa. 2. uer. 27. Similiter. Fo. 22. fa. 2. uer. 1. qui. Fo. 30. fa. 2. uer. 11. faciemus. Fo. 40. fa. 2. uer. su. 4. quod non. Ibidem. 14. post. potest. Fo. 44. fa. 1. uer. 19. negotia. Fo. 82. fa. 1. uer. 25. lumbos caprigenos, fortè legendum. Fo. 86. fa. 2. uer. 16. si-
 sri istuc. Folio. 95. facie. 2. post uersum (Vertitur in) subde hos ex octauo Iliados:

Ἐρ δ' ἔπειτ' ὠκεανὸς λαμπερὸν φάος ἠελίοιο
 Ἐλκορ νύκτα μέλαιναν ἰὼν ζείδωρον ἄρδραρ.

B

lit

P.

an

illu

tro

acc

car

C inc

gil

ex

str

del

for

der

dic

me

ne

D op

co

Cu

icr

fer

Ca

tu

ei

no

q

co

tu

SOMNIVM SCIPIONIS

EX LIBRO SEXTO CICERONIS DE REPUBLICA EXCERPTVM.

B VM IN AFRICAM VENISSEM, ANNIO MANLIO CONSV
le ad quartam legionem tribunus, ut scitis, militū, nihil mihi
potius fuit, q̄ ut Masinissam conuenirem regem, familiæ no
stræ iustis de causis amicissimū. Ad quem ut ueni, comple
xus me senex, collachrymauit: aliquāto p̄st suspexit ad cœ
lū, & grates, inquit, tibi ago summe Sol, uobisq̄ reliqui cœ
lites, quod antequam ex hac uita migro, conspicio in meo regno, & his tectis
P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine recreor ipso. Itaq̄ nunquam ex
animo meo discedit illius optimi atq̄ inuictissimi uiri memoria. Deinde ego
illum de suo regno, ille me de nostra repu. percontatus est: multisq̄ uerbis ul
tro citroq̄ habitis, ille nobis consumptus est dies. P̄st autem regio apparatu
accepti, sermonem in multam noctem produximus, cū senex nihil nisi de Afri
cano loqueretur, om̄iaq̄ eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset. De
C inde ut cubitum discessimus, me & defessum uia, & qui ad multam noctē ui
gilassem, arctior quā solebat somnus complexus est. Hic mihi (credo equidē
ex hoc quod eramus locuti: sit enim sæpe ferē, ut cogitationes sermonesq̄ no
stri pariāt aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo ui
delicet sæpissime uigilans solebat cogitare & loqui) Africanus se ostendit, ea
forma, quæ mihi ex imagine eius q̄ ex ipso notior erat. Quē ut agnouī, equi
dem cohorrui. Sed ille, ades inquit animo, & omitte timorem Scipio: & quæ
dicam, memoriæ trade. Vidēs ne illam urbē, quæ parēre Po. Ro. coacta per
me, renouat pristina bella, nec potest quiescere? (Ostendebat autem Carthagi
nem, de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco) ad quam tu
D oppugnandam nunc uenis penē miles. Hanc hoc biēnio consul euerter, eritq̄
cognomen hoc tibi per te partum, quod habes adhuc hæreditarium à nobis.
Cum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, cēforq̄ fueris, & ob
ieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciam, delegere iterum cōsul ab
sens, bellum maximum conficies, Numantiam excindes. Sed cum eris curru
Capitolium inuectus, offendes rep̄. perturbatam consilijs nepotis mei. Hic
tu Africane ostendas oportebit patriæ lumen animi, ingenij, cōsilijsq̄ tui. Sed
eius temporis ancipitem uideo quasi fatorum uiam. Nam cum ætas tua septe
nos octies solis anfractus reditusq̄ conuerterit, duoq̄ hi numeri (quorū uter
q̄ plenus, alter altera de causa habet) circuitu naturali, summam tibi fatalem
confecerint, in te unum atq̄ in tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te sena
tus, te om̄es boni, te socij, te Latini intuebuntur. Tu eris unus, in quo nitatur
a ciui-

ciuitatis salus. Ac ne multa, dictator rempu. constituas oportet, si impias pro-
 pinquorū manus effugeris. Hic cum exclamasset Lælius, ingenuissentq; cæ-
 teri uehementius, leniter arridens Scipio, quæso, inquit, ne me à somno excite-
 tis, & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Africane alacrior ad tutādā
 rempu. sic habeto: Om̄ibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint,
 certum esse in cœlo & definitum locum, ubi beati sempiterno æuo fruant̄. Ni-
 hil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit (quod quidem in ter-
 ris fiat) acceptius, quā cōcilia cœtusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates
 appellantur. Harum rectores & conseruatores hinc profecti, huc reuertuntur.
 Hic ego, & si eram perterritus, non tam mortis metu, quā insidiarum à me-
 is, quæsiui tamē, uiueret ne ipse, & pater Paulus, & alij quos nos extinctos ar-
 bitrabamur. Imò uero, inquit, ij uiuunt, qui è corporē uinculis tanquam è car-
 cere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita, mors est. Quin tu aspicias ad
 te ueniētem patrem Paulum. Quem ut uidi, equidem uim lachrymarum pro-
 fudi: ille autem me complexus atque osculans, flere prohibebat. Atq; ego ut
 primum fletu represso, loqui posse cœpi, quæso, inquam, pater sanctissime at-
 que optime, quoniam hæc est uita, ut Africanum audio dicere, quid moror in
 terris? quin huc ad uos uenire propero? Nō est ita, inquit ille. Nisi enim is, cu-
 ius hoc templum est omne quod conspicias, istis te corporis custodijs liberaue-
 rit, huc tibi aditus patere nō potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui
 tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium uides, quæ terra dicit̄:
 hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uoca-
 tis, quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbēs
 q; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinen-
 dus animus est in custodia corporis, nec iniussu eius, à quo ille est nobis da-
 tus, ex hominum uita migrādum est, ne munus humanum assignatum à deo,
 defugisse uideamini. Sed sic Scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iusti-
 tiam cole & pietatē: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in pa-
 tria maxima est. Ea uita, uia est in cœlum, & in hunc cœtum eorū, qui iam ui-
 xerūt, & corpore laxati illum incolunt locum, quem uides, (erat autem is splē-
 didissimo candore inter flammās elucens circulus) quem uos (ut à Graijs acce-
 pistis) orbem lacteum nuncupatis. Ex quo omnia mihi contemplanti, præcla-
 ra cætera & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ stellæ, quas nunquam ex-
 hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium, quas esse nunquam suspicati
 sumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris luce luce-
 bat aliena. Stellarum autem globi, terræ magnitudinem facile uincebant. Iam
 uero ipsa terra ita mihi parua uisa est, ut me imperij nostri, quo quasi punctū
 eius attingimus, poeniteret. Quam cum magis intuerer, quæso (inquit Africa-
 nus) quousq; humi defixa erit tua mens? Nonne aspicias quæ in templa uene-
 ris? Nouem tibi orbibus uel potius globis cōnexa sunt omnia, quorum unus
 est cœlestis extimus, qui reliquos complectitur omneis, summus ipse deus, ar-
 cens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cur-
 sus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro contrario motu atque
 cœlum. E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniā nomi-
 nant.

A Deinde hominū generi prosper & salutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis.
 Tum utilis & horribilis terris, quem Martē dicitis. Deinde subter mediā fe-
 rē regionē sol obtinet, dux & princeps & moderator luminū reliquorū, mens
 mundi & tempatio: tanta magnitudine, ut cuncta sua lucē lustret & compleat.
 Hūc ut comites consequunt Veneris alter, alter Mercurij cursus. In infimoq;
 orbe luna radijs solis accensa conuertit. Infra autem eā nihil est nisi mortale &
 caducum, præter animos munere deorū hominum generi datos. Supra lunam
 sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & nona tellus, necq; mouet, & infi-
 ma est, & in eam ferunt omnia nutu suo pondera. Quæ cum intuerer stupens,
 ut me recepi: quid hic, inq;, quis est, qui complet aures meas, tantus & tam dul-
 cis sonus? Hic est, inquit ille, q; interuallis coniunctus imparibus, sed tñ pro ra-
 B ta parte ratione distinctis, impulsu & motu ipsorū orbium conficitur: & acuta
 cum grauibus temperans, uarios æquabiliter concētus efficit. Nec enim silen-
 tio tāti motus incitari possunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte graui-
 ter, ex altera aut acute sonent. Quam ob causam summus ille stellifer coeli cur-
 sus, cuius conuersio cōcitator est, acuto & excitato mouetur sono: grauissimo
 aut hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona immobilis manēs, ima sede sem-
 per hæret, complexa mediū locū mūdi. Illi autem octo cursus, in quibus eadē
 uis est modorū, septem efficiunt distinctos interuallis sonos, qui numerus re-
 rum omium ferē nodus ē. Quod docti homines neruis imitati atq; cantibus,
 apuerunt sibi reditū in hunc locum: sicut alij, qui præstantibus ingenijs, in ui-
 ta humana, diuina studia coluerunt. Hoc sonitu oppletæ aures hominū obsur-
 C duerunt: nec est ullus hebetior sensus in uobis. Sicut ubi Nilus ad illa quæ Ca-
 tadupa nominant, præcipitat ex altissimis montibus, ea gens quæ illum locū
 accolit, propter magnitudinē sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est
 totius mundi incitissima conuersione sonitus, ut eum aures hominum capere
 non possint: sicut intueri solē aduersum nequitis, eiusq; radijs acies uestra sen-
 susq; uincit. Hæc ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidē.
 Tunc Africanus: Sentio, inquit, te sedem etiam nunc hominum ac domū con-
 templari: quæ si tibi parua, ut ē, ita uidetur, hæc coelestia semper spectato, ista
 humana contemnit. Tu em̄ quam celebritatem sermonis hominum, aut quā
 expetēdam consequi gloriam potes? Vides habitari in terra raris & angustis
 in locis, & in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, uastas solitudines interiectas:
 D hosq; qui incolunt terrā, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab
 alijs ad alios manare possit: sed partim obliquos, partim trāuersos, partim et-
 iam aduersos stare uobis, à qbus expectare gloriā certe nullā potestis. Cernis
 aut eandem terrā quasi quibusdā redimitā & circumdatā cingulis. E quibus du-
 os maxime inter se diuersos, & ipsis uerticibus cœli ex utraq; parte subnixos
 obriguisse pruina uides: medium aut illum & maximum, solis ardore torreri.
 Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistūt, aduersa uobis
 urgent uestigia, nihil ad uestrum genus. Hic autem alter subiectus aquiloni
 quem incolitis, cerne q; tenui uos parte contingat. Omnis autem terra quæ co-
 lit a uobis, angustata uerticibus, lateribus latior, parua quædam insula est, cir-
 cunfusa illo mari, quod Atlanticū, quod magnum, quod Oceanum appellatis

in terris: qui tñ tanto nomine q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis culis notis, ^Eer-
 ris, num aut tuum aut cuiuscq̄ nostrum nomē, uel Caucaſum hūc, quē cernis,
 tranſcēdere potuit: uel illum Gangem tranſſare: uel quis in reliquis orientis
 aut obeuntis ſolis ultimis, aut aquilonis auſtri' ue partibus tuū nomē audiet?
 Quibus amputatis, cernis profecto, quantis in anguſtijs ueſtra ſe gloria dilata
 ri uelit. Ipsi autem qui de uobis loquuntur, q̄ loquentur diu: Quinetiam ſi cu-
 piat proles illa futurorū hominū deinceps laudes uniuſcuiuſq̄ noſtrum à pa-
 tribus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluiones exuſtionesq̄ terra-
 rum, quas accidere tēpore certo neceſſe eſt, non modo non æternā, ſed ne diu-
 turnā quidem gloriam aſſequi poſſumus. Quid aut̄ intereſt, ab his qui poſtea
 naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit qui antē nati ſunt, qui
 nec pauciores, & certe meliores fuerunt uiri: præfertim, cum apud eos ipſos à ^F
 quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo uniuſ anni memoriam conſequi
 poſſit. Homines autem annum tantum ſolis, id eſt, uniuſ aſtri reditum metiun-
 tur: re ipſa autem, cum ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redie-
 rint, eandemq̄ totius cœli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tunc il-
 le uere uertēs annus appellari poteſt, in quo uix dicere audeo, quā multa ho-
 minum ſecula teneantur. Nanq̄ ut olim ſol deficere hominibus extinguiq̄ ui-
 ſus eſt, cum Romulī animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quandoq̄ cum
 ab eadem parte ſol, eodemq̄ tēpore iterum deſecerit, tum ſignis omnibus ſtel-
 lisq̄ ad idem principium reuocatis, expletum annum habeto. Cuius quidem
 anni nondum uiceſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Quocirca ſi reditum in ^G
 hunc locū deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus uiris, q̄
 tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere uix ad uniuſ anni partem ex-
 iguam poteſt: Igitur alte ſpectare ſi uoles, atq̄ hāc ſedem & æternam domum
 contueri, neq̄ te ſermonibus uulgi dederis, nec in præmijs humanis ſpem po-
 ſueris rerum tuarum. Suis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum de-
 cus. Quid de te alij loquantur, ipſi uideant, ſed loquentur tamen. Sermo enim
 ille omnis, & anguſtijs cingitur his regionum quas uides, nec unquam de ul-
 lo perennis fuit, & obruitur hominum interitu, & obliuione poſteritatis extin-
 guitur. Quæ cum dixiſſet, ego uero, inquam, Africane, ſiquidem benemeritis
 de patria quali limes ad cœli aditum patet: quanquam à pueritia ueſtigijs in-
 greſſus patris & tuis, decori ueſtro non deſui, nunc tamen præmio tanto pro ^H
 poſito, enitar multo uigilantius. Et ille: Tu uero enitere, & te habeto non eſſe
 mortalem, ſed corpus hoc. Nec enim tu is es, quē forma iſta declarat: ſed mens
 cuiuſq̄, is eſt quiſq̄: non ea figura quæ digito demōſtrari poteſt. Deum te igi-
 tur ſcito eſſe, ſiquidem ē deus qui uiget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet,
 qui tam regit & moderatur & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt: quā hūc
 mundum ille princeps deus. Et ut mundum ex quadam parte mortalem ipſe
 deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Nam quod ſem-
 per mouetur, æternum eſt: quod autē motum affert alicui, quodq̄ ipſum agi-
 tatur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finē habeat neceſſe eſt. So-
 lum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moue-
 ri quidem deſinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic ſons, hoc principium
 mo-

A u Principio autem nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principium, quod gigneretur alium de. Quod si nunquam oritur, nec occidit quidem unquam. Nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit. Siquidem necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod à seipso mouet. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel concidat omne coelum, omnisque natura consistat necesse est, nec uim ullam nanciscatur, qua à primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur, æternum id esse, quod à seipso moueatur, quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum autem est omne quod impulsu agitat externo. Quod enim est animal, id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est propria natura animæ atque uis. Quæ si est una ex omnibus quæ sese moueat, neque nata certe est, & æterna est. Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autem hæc optimæ curæ de salute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Idque ocyus faciet, si iam tum cum inclusus erit in corpore, eminebit foras: & ea quæ extrinsecus erunt contemplant, quæ maxime se à corpore extrahet. Namque eorum animi qui se uoluptatibus corporis dediderunt, earumque se quasi ministros præbuerunt, impulsuque libidinum uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uolauerunt, corporibus elapsi circum terram ipsam uolitantur, nec hunc in locum nisi multis exagitati seculis, reuertuntur. Ille discessit, ego somno solutus sum.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOMNIUM SCIPIONIS expositionis quam elegantissimæ liber primus.

Quæ differentia et quæ similitudo sit inter Platonis ac Ciceronis de reipublica libros: Curque aut ille indicium Eri, aut hic somnium Scipionis operi suo asseruerit. Capitulum I.

I NTER PLATONIS ET CICERONIS libros quos de reipublica uterque constituit, Eustachi filii uirtutis mihi dulcedo pariter & gloria, hoc interesse prima fronte perspeximus, quod ille reipublicam ordinauit, hic retulit. Alter qualis esse deberet, alter qualis esset à maioribus instituta, differuit. In hoc tamen uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio, quod cum Plato in uoluminis conclusionem à quodam uitæ reddito, quam reliquisse uidebat, indicari faciat, qui sit exutarum corporibus status animarum, adiecta his quadam sphaerarum uel siderum non otiosa descriptio: rerum facies non dissimilia significans, à Tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narrat. Sed quod uel illi commento tali, uel huic tali somnio in his potissimum libris opus fuerit, in quibus de rerum statu loquebatur, quomodo uel attinuerit inter gubernandarum urbium constituta, circulos, orbis, globosque describere: de stellarum modo, de cœli conuersione tractare, quæ sit dignum & mihi uisum est, & alijs fortasse uideatur: ne uiros sapientia præcellentes, nihilque in uestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos, aliquid castigato operi ad-

Differentia.

Similitudo.

Cur aut Plato Eri renuiscere, aut Cicero Scipionem somnio excitatum induxerit.

fecisse superfluum suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt, ut uero uero mens operis de quo loquimur, innotescat. Rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inspiciens, aduertit in omni sermone suo de reipublica institutione proposito, infundendum animis iustitiae amorem, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus hominum coetus, nec domus quidem parua constabit. Ad hunc porro iustitiae affectum pectoribus inculcandum, nihil aequae patrocinatorum uidit, quam si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominem, qui poterat ostendi, nisi prius de animae immortalitate constaret: Fide autem facta perpetuitatis animarum, consequens esse animaduertit, ut certa illis loca nexu corporis absolutis, pro contemplatu probi improbi uel meriti, deputata sint. Sic in Phaedone, in expugnabilium luce rationum anima in uera dignitatem propriae immortalitatis asserta, sequitur distinctio locorum, quae hanc uitam relinquētib; ea lege debentur, quam sibi quisque uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post peractam pro iustitia disputationem, de habitu post corpus animarum, morali grauitate Socraticae dulcedinis ammonemur. Idem igitur obseruante secutus est in illis praecipue uoluminibus, quibus statum reipublicae formandum recepit. Nam postquam principatum iustitiae dedit, & docuit animam post animal non perire, per illam demum fabulam (sic enim quidam uocant) quod anima post corpus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis asseruit: ut iustitiae uel cultrae praemium, uel spretae poenam animis quippe immortalibus subiturisque iudicium, seruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reseruans, quam ingenio repertus est. Postquam in omni reip. otio ac negotio palmam iustitiae disputando dedit, sacras immortalium animarum sedes, & caelestium arcana regionum, in ipso consummati operis fastigio collocauit: indicans quod his perueniendum uel potius reuertendum sit, qui reip. cum prudentia, iustitia, fortitudine, atque moderatione tractauerint. sed ille Platonius secretorum relator Er quidam nomine fuit, natione Pamphilius, miles officio: qui cum uulneribus in praelio acceptis uitam effudisse uisus, duodecimo demum die inter caeteros una peremptos ultimo esset honorandus igne, subito seu recepta anima, seu retenta, quicquid emensis inter utranque uitam diebus egerat uiderat uel, tanquam publicum professus iudicium, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam, exemplum tamen stolidae reprehensionis uitans, excitari narraturum quae reuiuiscere maluit.

Quid respondendum Colori Epicureo, putanti philosopho non esse utendum fabulis: quasque fabulas philosophia recipiat, & quando his philosophi soleant uti. Caput II.

AC prius quam somnii uerba consulamus, enodandum nobis est, a quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam, uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi, sed genus hominum ueri ignarum sub peritiae ostentatione: quippe quos & legisse talia, & ad reprehendendum animatos constaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philosophum referat, quadam censurae exercuisse leuitatem, quis uel eorum etiam scriptam reliquerit accusationem: & postremo, quid pro ea duntaxat parte, quae huic operi necessaria est, responderi conueni

A at obiectis. Quibus, qđ factu facile est, eneruatis, iam quicquid contra Cicero-
 nis opinionē etiā in Scipionis somnium, seu iaculatus est unq̄ morsus liuoris,
 seu forte iaculabitur, dissolutum erit. Epicureorū tota factio æquo semp er-
 rore à uero deuia, & illa extimans ridenda quæ nesciat, sacrum uolumē & au-
 gustissima irrifit naturæ seria. Colores uero inter Epicuri auditores loquacita-
 te notabilior, etiā in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus est. Sed cæ-
 tera quæ iniuria notauit (siquidem ad somnium de quo hic procedit sermo, nō
 attinent) hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniā persequemur, quæ ni-
 si supplodetur, manebit Ciceroni cum Platone communis. Ait enim à philoso-
 pho fabulā non oportuisse confingi, quoniam nullum figmēti genus ueri pro-
 fessoribus conueniret. Cur enim, inquit, si rerum cœlestium notionem, si habi-
B tum nos animarum docere uoluisti, non simplici & absoluta hoc insinuatione
 curatū est, sed quæsitā persona, casusq̄ excogitata nouitas, & composita aduo-
 cati scena figmenti, ipsam quærendi ueri ianuā mendacio pollueret. Hæc quo-
 niam cum de Platonico Ero iactantur, etiā quietem Africani nostri somniantis
 incusant: (Vtraq̄ enim sub appposito argumento electa persona est, quæ cō-
 moda enuntiandis haberet) resistamus urgēti, & frustra arguens refellat calu-
 mnia: ut una dissoluta, utriusq̄ factum, incolumem, ut fas est, retineat dignita-
 tem. Nec omnibus fabulis repugnat philosophia, nec om̄ibus acquiescit. Et ut
 facile secerni possit, quæ ex his ab se abdicet, ac uelut profana ab ipso uestibulo
 sacræ disputationis excludat, quæ ue etiam sæpe ac libenter admittat, diuisio-
 num gradibus explicandum: Fabulæ, quarū nomē indicat falsi professionem,
C aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoq̄ in bonā
 frugē gratia repertæ sunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ, quales Menan-
 der, eius ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amato-
 rum referta: quibus uel multum se Arbiter exercuit, uel Apuleium nonnunq̄
 lulisse miramur. Hoc totum fabularū genus, qđ solas aurium delicias profitet̄,
 è sacrario suo in nutricum cunas, sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autē quæ
 ad quandam uirtutum speciem intellectum legentis hortantur, fit secunda dif-
 cretio. In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia
 ipse relationis ordo contexitur, ut sunt illæ Aesopiæ fabulæ elegantia fictionis
 illustres. At in alijs argumentū quidē fundatur ueri soliditate, sed hæc ipsa ue-
D ritas per quædā composita & ficta profertur: & hæc iam uocat̄ narratio fabu-
 losa, non fabula: ut ceremoniarū sacra Heliōdi & Orphei, quæ de deorū proge-
 nie actū ue narrantur: ut mystica Pythagoreorū sensa referunt. Ergo ex hac se-
 cunda diuisione quam diximus, à philosophiæ libris prior species, quæ conce-
 pta de falso per falsum narrat̄, aliena est. Sequens in aliam rursus discretionem
 scissa, diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest, solaq̄ sit narratio fabulo-
 sa, non unus reperitur modus per figmentum uera referendi. Aut enim conte-
 xio narrationis per turpia & indigna numinibus, ac monstro similia compo-
 nitur: ut dei adulteri, Saturnus patris Cælij pudenda abscindens, & ipse rursus
 à filio regno potito in uincula cōiectus: quod genus totum philosophi nescire
 malunt. Aut sacrarū rerum notio sub pio figmentorū uelamine, honestis & te-
 cta rebus, & uestita nominibus enuntiat̄. Et hoc est solum figmenti genus, qđ

Quid Platoni
 obiecerit Co-
 lores Epicure
 us.

Responsio.

Quas fabulas
 philosophia re-
 iiciat, et quas
 recipiat.

Quando phi-
losophi uti so-
leant fabulis.

Alias πρώτων
αἰτιῶν

cautio de diuinis rebus philosophantis admittit. Cum igitur nullam disputati-
oni pariat iniuriam uel Er index, uel somnians Africanus, sed rerum sacrarum
enuntiatio integra sui dignitate his sit tecta nominibus, accusator tandem edo-
ctus à fabulis fabulosa secernere, conq̄scat. Sciendū est tñ, non in oēm dispu-
tationē philosophos admittere fabulosa uel licita, sed his uti solēt, cū uel de ani-
ma, uel de aëreis uel de æthereis potestatibus, uel de cæteris dijs loquunt. Cæ-
terz cum ad summū & principē oīm deūm, q̄ apud græcos τὰ ἀρχαῖα πρῶτον παντὸς
nuncupat, tractatus se audet attollere: uel ad mentē quā Græci οὐρανὸν appellāt, ori-
ginales rerz species q̄ ἐν δὴ dictæ sunt continentē, ex summo natā & p̄fectā deo:
cum de his inq̄ loquunt, summo deo & mente, nihil fabulosum penitus attingunt.
Sed si quid de his assignare conant, quæ non sermonē tantummodo, sed cogitationē
q̄q̄ humanā supant, ad similitudines & exēpla cōfugiunt. Sic Plato cum περὶ τὰ ἀρχαῖα loq̄
esset animatus, dicere quid sit, non est ausus: hoc solū de eo sciens, q̄ sciri quale sit
ab homine non possit. Solum uero ei simillimum de uisibilibus solē reperit: & p̄
eius similitudinē uiam sermoni suo attollēdi se ad non cōprehensibilia patefecit.
Ideo & nullum ei simulacrū, cum dijs alijs cōstitueret, finxit antiquitas: quia
summus deus nataq̄ ex eo mens, sicut ultra animam, ita supra naturā sunt: q̄
nihil fas est de fabulis puenire. De dijs autē, ut dixi, cæteris, & de anima,
non frustra se, nec ut oblectēt, ad fabulosa cōuertunt, sed quia sciūt inimicam
esse naturæ aptam nudamq̄ expositionē sui, quæ sicut uulgaribus hoīm sensibus
intellectum sui uario rerz tegmine opimentoq̄ subtrahit, ita à prudentibus
arcana sua uoluit p̄ fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figurarz cuniculis
operiunt, ne uel his adēptis nudam rerz taliū se natura p̄beat, sed summatibus
tñ uiris sapientia interp̄te ueri arcani conscijs, contenti sint reliqui, ad uenerationē
figuris defendentibus à uilitate secretum. Numenio deniq̄ inter philosophos occultorz
curiosiori, offensam numinum, q̄ Eleusina sacra interp̄tando uulgauerit, somnia
prodiderunt: uiso sibi ipsas Eleusinas deas habitu meretricio ante aptum
lupanar uidere prostantes: admirātīq̄, & causas non conueniēteis numinibus
turpitudinis consulēti, respondisse iratas: ab ipso se adyto pudicitix suæ ui
abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Adeo semp̄ ita se & sciri & coli
numina maluerūt, qualiter in uulgus antiquitas ip̄a fabulata est: quæ & imagines
& simulacra formarum talium prorsus alienis, & ætates tam incremēti quàm
diminutionis ignaris, & amictus ornatusq̄ uarios corpus non habentibus,
assignauit. Secundum hæc Pythagoras ipse atq̄ Empedocles, Parmenides quoq̄
& Heraclitus, de dijs fabulati sunt: nec secus Timæus, qui progenies eorum
sicut traditum fuerat, executus est.

Quinque esse genera somniandi, atque somnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

Caput

III.

Quinque somni-
orū genera.

HIs prælibatis, anteq̄ ipsa somnij v̄ba tractemus, prius q̄t somniandi mo-
dos obseruatio dephenderit, cū licentiā figurarz q̄ passim quiescētibus
ingerunt, sub definitionē & regulam uetustas mitteret, edisseramus: ut
cui eorū gn̄i somnium quo de agimus applicandū sit, innotescat. Oīm q̄ ui-
dere sibi dormientes uident, quinq̄ sunt principales diuersitates & noia: Aut
em̄ ē οὐρανὸν scdm̄ Græcos, q̄ Latini somniū uocant: aut ē ὄραμα, q̄ uisio recte
appel-

A appellat: aut $\chi\mu\epsilon\tau\iota\delta\mu\delta\epsilon$, qđ oraculū nuncupat: aut est $\epsilon\nu\pi\nu\iota\omicron\upsilon\pi$, qđ infomniū dici tur: aut ē $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$, qđ Cicero (q̄ies opus hoc noie fuit) uisum uocauit. Ultima ex his duo cū uideāt, cura interpretatiōis indigna sūt, q̄a nihil diuinatiōis appor tant, $\epsilon\nu\pi\nu\iota\omicron\upsilon\pi$ dico & $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$. Est em̄ $\epsilon\nu\pi\nu\iota\omicron\upsilon\pi$, q̄ies cura opp̄si animi uel corpo ris siue fortunæ, q̄lis uigilantē fatigauerit, talē se ingerit dormienti. Animi, ut si amator delicijs suis aut fruentē se uideat, aut carentē: si metuens q̄s imminentē sibi uel insidijs uel potestate p̄sonā, aut incurrisse hanc ex imagine cogitationū suarū, aut effugisse uideat. Corporis, si temeto ingurgitatus, aut distētus cibo, uel abundātia p̄focari se extimet, uel grauātibus exonerari: aut cōtrā, si esuriens cibū, aut potū sitiēs, desiderare, quærere, uel etiā inuenisse uideat. Fortunæ, cū se quis existimat, uel potētia, uel magistratu, aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Hæc & his similia, qm̄ ex habitu mentis quietē sicut p̄uenerant, ita & turbauerant dormientis, unā cum somno aduolant, & pariter euanescent.

Infomnium.

Hinc & infomnio nomē, non quia per somnium uidetur (hoc enim est huic ḡni cōmune cum cæteris) sed quia in ipso somnio tantūmodo esse creditur dū uidet, post somnium nullā sui utilitatem uel significationē relinquit. Falsa esse infomnia, nec Maro tacuit: Sed falsa ad cœlum mittūt infomnia manes. Cœlū hic uiuorū regionē uocans: q̄a sicut dij nobis, ita nos defunctis supi habemur. Amorē quoq̄ describens, cuius curā semp sequuntur infomnia, ait: Hærēt in fixi pectore uultus, Verbaq̄, nec placidā membris dat cura quietem. Et post hæc: Annā soror, quæ me suspensam infomnia terrent: $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$ uero, hoc ē uisum, cum inter uigiliā & adultam quietē, in quadā (ut aiunt) prima somnij nebula adhuc uigilare se existimās q̄ dormire uix cœpit, aspicere uidet irruentes in se, uel passim uagantes formas, à natura seu magnitudine seu specie discrepātes, uariasq̄ tēpestates rerū uel lætas uel turbulētas. In hoc ḡne ē $\epsilon\psi\acute{\alpha}\lambda\tau\eta\varsigma$, quē publica p̄uasio q̄scentes opinat̄ inuadere, & pōdere suo p̄sios ac sentiētes gra uare. His duobus modis ad nullā noscendi futuri opem receptis, tribus cæteris in ingenium diuinationis instruimur. Et est oraculū q̄dem, cum in somnis parens, uel alia sancta grauisq̄ p̄sona, seu sacerdos, uel etiā deus, apte euenturū quid, aut non euenturū, faciendum, uitandum uel denūtiat. Visio est aut, cum id q̄s uidet, qđ eodem modo quo apparuerat eueniet. Amicum p̄gre cōmorantem quem non cogitabat, uisus est sibi reuersum uidere, & procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depositū in q̄ete suscepit, & matutinus ei p̄cator occurrit, mandans pecuniā tutelæ, & fidei custodiae celandam committens. Somnium proprie uocat, qđ tegit figuris, & uelat ambagibus, nō nisi interpretatione intelligendā significationem rei quæ demonstrat̄. Quod quale sit, non à nobis exponendum est, cum hoc unusq̄sq̄ ex usu qđ sit agnoscat. Huius q̄ncq̄ sunt species, aut em̄ p̄prium, aut alienū, aut cōe, aut publicū, aut ḡnale est. Proprium est, cum se q̄s facientē patientem uel aliqđ somniat. Alienum, cum aliū. Cōe, cum se unā cum alio. Publicū est, cum ciuitati forōue uel teatro, seu q̄buslibet publicis moenibus actibus uel, triste uel lætum qđ existimat accidisse. Ḡnale est, cum q̄s circa solis orbē lunarē uel globū, seu alia sidera, uel cœlū, oēs q̄q̄ terras, aliqđ somniat inouatū. Hoc aut qđ Scipio uidisse se retulit, tria illa q̄ sola p̄babilia sunt ḡna principalitatis amplectit: & oēs ip̄ius somnij spe

6.æneidos.

4.æneidos.

Phantasma.

Oraculum.

Visio.

Somnium.

Scipiois somni um ad qđ ge nus sit referen dum.

cies attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterque parens, sancti grauesque ambo, nec alieni a sacerdotio, quod illi euenturum esset enuntiarunt. Est uisio: quia loca ipsa, in quibus post corpus, uel qualis futurus esset aspexit. Est somnium: quia rerum, quae illi narratae sunt, altitudo, tecta profunditate prudentiae, non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoque somnii species omnes refertur. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est, & de se futura cognouit. Est alienum: quod quem statum aliorum animae sortitae sunt, deprehendit. Est commune: quod eadem loca tam sibi quam ceteris eiusdem meriti didicit preparari. Est publicum: quod uictoriam patriae, & Carthagini interitum, & Capitolinum triumphum, & sollicitudinem futurae seditionis agnouit. Est generale: quod coelum caelique circulos conuersionisque concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita: stellarum etiam ac luminum motus, terraeque omnis situm suspiciendo uel despiciendo concepit. Nec dici potest non aptum fuisse Scipionis personae somnium, quod generale esset & publicum: quia necdum illi contigisset amplissimus magistratus: imo cum adhuc, ut ipse dicit, penes miles haberetur. Antequam enim, non habenda pro ueris de statu ciuitatis somnia, nisi quae rector eius magistratus uel uidisset: aut quae de plebe non unus, sed multi similia somniassent. Ideo apud Homerum, cum in concilio Graecorum Agamemnon somnium quod de instruendo praelio uiderat, publicaret: Nestor qui non minus ipse prudentia, quam omnis iuuenta uiribus iuuat exercitum, conciliatis fidem relatis, de statu inquit publico credendum regio somnio: quod si alter uidisset, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, & si necdum adeptus tunc erat consulatum, nec erat rector exercitus, Carthagini somniaret interitum, cuius erat autor futurus: audiretque uictoriam beneficio suo publicandam: uideret etiam secreta naturae, uir non minus philosophia quam uirtute praecellens. His assertis, quia superius falsitatis insomniorum Vergilium testem citantes, eius uersus fecimus mentionem, eruti de geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quaerere uelit, cur porta ex ebore falsis, est cornu ueris sit deputata, instruetur autore Porphyrio, qui in commentariis suis haec in eundem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta: Latet (inquit) omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officinis corporis somno eius paululum libera est, interdum aspicit: nonnunquam tedit aciem, nec tamen peruenit. Et cum aspicit, tamen non libero & perfecto lumine uidet, sed interiecto uelamine, quod nexus naturae caligantis obducit. Et hoc in natura esse idem Vergilius asserit, dicens: Aspice, namque omnem, quae nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum Caligat, nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uerum usque, aciem introspectantis admittit: de cornu credit: cuius ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit. Cum autem a uero hebetat ac repellit obtutum, ebur putat: cuius corpus ita natura densatum est, ut ad quibus extremitatem tenuitatis crassum, nullo uisu ad ulteriora tendente penetret.

Propositum seu scopus huius somnii quis sit. Caput IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos somnium Scipionis refertur, nunc ipsam eiusdem somnii mentem, ipsumque propositum quod Graeci σκοπεῖν uocant, antequam uerba inspiciantur, tentemus aperire: & eodem pertinere propositum praesentis operis asseramus, sicut iam in principio huius sermonis adstru-

Quo somnium publicum conueniat Scipioni adhuc militi.

Somni portae.

Aximus, ut animas bene de rep. meritorū, post corpora cælo reddi, & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit, quod longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum em̄ Lælius quereretur, nullas Nasicæ statuas in publico, in interfecti tyrāni remuneratione locatas, respondit Scipio post alia in hæc uerba: Sed quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum uirtutis est præmium, tamen illa diuina uirtus, non statuas plumbo in hærentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quædam, & uiridiora præmiorum genera desiderat. Quæ tamen ista sunt inquit Lælius: Tū Scipio, patimini me inquit (quoniam tertium diem iam feriatum sumus) & cætera prosequi, quibus ad narrationem somnij uenit, docēs illa esse stabiliora & uiridiora præmiorum genera, quæ ipse uidisset in cælo bonis rerū. seruata rectoribus, sicut his uerbis eius ostenditur: Sed quo sis Africane alacrior ad tuandā remp. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certū esse in cælo & definitū locum, ubi beati sempiterno æuo fruant. Et paulo post, hunc certū locum qui sit designās, ait: Sed sic scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iustitiā cole & pietatē: quæ cum magna in parētibus & propinquis, tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cælum, & in hunc cœtum, eorū qui iam uixerint: & corpore laxati incolunt locum, quē uides, significans galaxian. Sciēdum est em̄, q̄ locus in q̄ sibi uidet esse Scipio per quietem, lacteus circulus est, qui galaxias uocat. Siquidē his v̄bis in principio utitur: Ostēdebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarū illustri & claro quodam loco. Et paulo post apertius dicit: Erat autem is splēdidissimo candore inter flammās circulus elucens, quem uos (ut à Graijs accepistis) orbē lacteum nuncupatis: ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebant. Et de hoc quidē galaxia, cū de circulis loquemur, plenius differemus.

Quāq̄ omnes numeri modo quodam pleni sint, tamen octonarium ac septenarium peculiariter plenos dici: quāq̄ ob causam octonarius plenus uocetur. Caput V.

Sed iam quoniā inter libros, q̄s de repu. Cicero, quos uel prius Plato scripserat, quæ differētia, quæ similitudo habeatur, expressimus, & cur operi suo uel Plato Eri indicium, uel Cicero somnium Scipionis ascriuerit: qd' uel sit ab Epicureis obiectum Platoni, uel quemadmodum debilis calumnia refelatur, & quibus tractatibus philosophi admisceant, uel à quibus penitus excludant fabulosa, retulimus: adiecimusq̄ post hæc necessario genera omniū imaginum, quæ falsò, quæq̄ uerò uident̄ in somnijs: ipsasq̄ distinximus species somniorū, ad quas Africani somnium constaret referri: & cur Scipioni cōueniret talia somniare: & de geminis somnij portis: q̄ fuerit à ueteribus expressa sententia sup̄ his om̄ibus: ipsius somnij, de quo loq̄mur, mētem propositūq̄ signauimus: & partē cæli euidēt̄ exp̄ssimus, in q̄ sibi Scipio p̄ quietē, hæc uel uidisse uisus ē, uel audisse q̄ retulit. Nūc iam discutiēda nobis sunt ipsius somnij v̄ba, non oīa, sed ut q̄q̄ uidebunt̄ digna quæsitū. Ac prima nobis tractāda se ingerit pars illa de numeris, in q̄ sic ait: Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus reditusq̄ cōuerterit, duocq̄ hi nūeri, quorū uterq̄ plenus, alī altera de causa habet̄, circuitu naturali summā tibi fatalē confecerint, in te unum atq̄ in

tuum

Nullū corpus
plenum.

Oēs nūeri quo
dammodo pleni.

Qui numeri
proprie pleni
uocentur.

Cur octonari-
us plenus dica-
tur, rō prima.

tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te senatus, te omnes boni, te socij, te La-
tini intuebunt: tu eris unus in quo nitatur tota ciuitatis salus: ac ne multa, dicta-
tor remp. constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Ple-
nitudinem hic non frustra numeris assignat. Plenitudo enim proprie nisi diui-
nis rebus supernisq; non conuenit: neq; enim corpus proprie plenum dixeris,
quod cum sui sit impatiens effluendo, alieni appetens est hauriendo. Quae si me-
tallcis corporibus non usu eueniunt, non tamen plena illa, sed uasta dicenda
sunt. Haec est igitur communis numerorum omnium plenitudo, quae cogitatio-
ni a nobis ad superos meanti, occurrit prima perfectio incorporealitatē in nu-
meris. Inter ipsos tamen proprie pleni uocantur secundum hos modos, qui
praesenti tractatui necessarij sunt, qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpo-
ra rursus efficiuntur, aut corpus efficiunt: sed corpus, quod intelligendo, non senti-
endo concipias. Totum hoc, ut obscuritatis depulsetur offensa, paulo altius re-
petita rerum luce, pandendum est: Omnia corpora superficie finiuntur, & in
ipsam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, cum sint semper circa
corpora quorum termini sunt, incorporei tamen intelliguntur. Nam quousque cor-
pus esse dicetur, necdum terminus intelligitur: cogitatio quae conceperit termi-
num, corpus relinquit. Ergo primus a corporibus ad incorporea transitus, ostendit
corporum terminos: & haec est prima incorporea natura post corpora, sed
non pure, nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius
sit, tamen non nisi circa corpus apparet. Cum totum denique corpus nominas, etiam
superficies hoc uocabulo continetur. De corporibus eam, tamen non res, sed
intellectus sequestret. Haec superficies sicut est corporum terminus, ita lineis ter-
minatur, quas suo nomine grammatae Graecia uocauit. Punctis lineae finiuntur.
Et haec sunt corpora quae mathematica uocantur, de quibus solerti industria ge-
ometriae disputat. Ergo haec superficies cum ex aliqua parte corporis cogitatur,
pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam seu trium, ut tri-
gonum: seu quatuor, ut quadratum: seu plurium sit angulorum, totidem lineis sese
ad extrema tangentibus planities eius includit. Hoc loco admonendi sumus,
quod omne corpus longitudinis, latitudinis, & altitudinis dimensionibus constat.
Ex his tribus in lineae ductu una dimensio est, longitudo: est enim sine latitudi-
ne. Planities uero quam Graeci *επιφάνεια* uocant, longo latoque distenditur, alto
caret: & haec planities quantis lineis contineatur, expressimus. Soliditas autem
corporum constat, cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimensio-
nibus impletis corpus solidum, quod *στέρεον* uocant, qualis est tesseræ, quae cubus
uocatur. Si uero non unius partis, sed totius uel corpus superficiem cogita-
re, quod proponimus esse quadratum (ut de uno quod exemplo sufficiet, disputemus)
iam non quatuor, sed octo anguli colliguntur: quod tum animaduertis, si super unum
quadratum, quale prius diximus, alterius tale altius impositum mente conspicias,
ut altitudo quae illi plano deerat, adiciatur: fiatque tribus dimensionibus impletis cor-
pus solidum, quod *στέρεον* uocant, ad imitationem tesseræ quae cubus uocatur. Ex his ap-
paret octonarium numerum solidum corpus & esse & haberi: siquidem unum
apud geometras puncti locum obtinet. Duo, lineae ductum faciunt, quae duobus pun-
ctis, ut supra diximus, coercet. Quatuor pro puncta aduersum se in duobus or-
dini

A dinibus bina per ordinem posita, exprimunt quadri speciē, à singulis punctis in aduersum punctū eiecta linea. Hæc quatuor ut diximus duplicata, & octo facta, duo quadra similia describunt: quæ sibi supposita, additaq; altitudine, formam cubi, qd est solidū corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorē esse numerum superficie & lineis, ex quibus illā constare memorauimus, formisq; oibus. A lineis em̄ ascendit ad numerū, tanq; ad priorem, ut intelligat ex diuersis numeris linearū, q̄ formæ geometricæ describant. Ipsam uero superficiē cū lineis suis, primam post corpora diximus incorpoream esse naturam, nec tamē sequestrandam, propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo quod ab hac sursum recedit, iam purē incorporeum ē. Numeros autem hac superiores præcedens sermo patefecit. Prima ē igitur perfectio incorporalitatē in numeris. Et hæc est, ut diximus, numerorū omnium plenitudo. Seorsum autem illa (ut supra admonuimus) plenitudo est eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur, aut uim obtinēt uinculorum, licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur, esse non ambigā. Qualiter autē octonarius numerus solidum corpus efficiat, antē satis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicitur propter corporeæ soliditatis effectum. Sed & ad ipsam coeli harmoniam, id est concinentiam, hunc numerū magis aptum esse non dubium est, cū sphaeræ ipsæ octo sint, quæ mouētur, de quibus secuturus sermo procedet. Oēs quoq; partes, de quibus constat hic numerus, tales sunt, ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq; generantur, neq; generant, de monade & septem: quæ qualia sint, suo loco plenius explicabitur: aut de duplicato eo qui & generatur, & generat, id ē quatuor. Nam hic numerus quatuor & nascitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinque, quorū alter primus omnium numerorum impar apparuit. quinarū autem potentiam sequēs tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numerū iustitiam uocauerūt, quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares, hoc ē, in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluat in bis bina. Eadē quoq; qualitate cōtextitur, id ē, bis bina bis. Cum ergo & cōtextio ipsius, pari æqualitate procedat, & resolutio æq̄liter redeat usq; ad monadem, q̄ diuisionē arithmetica ratione nō recipit, merito propter æq̄lem diuisionem iustitiæ nomē accepit. Et quia ex supradictis oibus apparet, q̄ta & partiū suarū, & seorsum sua plenitudine nitat, iure plenus uocatur.

Multas esse causas, cur septenarius plenus uocetur. Caput VI.

SVperest ut septenariū quoq; numerū plenū iure uocitādum ratio in medio constituta psuadeat. Ac primū hoc trāsire sine admiratione nō possumus, q̄ duo numeri qui in se multiplicati uitale spatium uiri fortis includerēt, ex pari & impari cōstiterunt. Hoc em̄ uere pfectum ē, qd ex horū numerorū pmixtione gñatur. Nā impar numerus mas, & par foemina uocatur. Itē arithmetici imparē patris, & parē matris appellatione uenerant. Hinc & Timæus Platonis, fabricatorē mundanæ animæ deum, partes eius ex pari & impari, id ē duplicari & triplari numero, intertexuisse memorauit: ita ut à duplicari usq; ad octo, à triplari usq; ad uiginti septē staret alternatio mutuādi. Hi em̄ primi cubi utrinq; nascunt: siquidē à paribus bis bini, qui sunt quatuor, superficie

faci

Ratiō sc̄da.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Africanus

Bis bina bis & tria ter, numerus cubi

faciunt: bis bini bis, qui sunt octo, corpus solidum fingunt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem, superficiem reddunt: & ter terna ter, id est, ter nouena, quæ sunt uiginti septem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi dat, hos duos numeros, octo dico & septem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in rep. uiri conuenerunt, solos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos, quia nihil post autorem potest esse perfectius. Hoc quoque notandum est, quod superius asserentes communem numerorum omnium dignitatē, antiquiores eos superficie & lineis eius, omnibusque corporibus ostendimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuisse, quibus illam contextā augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia testis expressit. Hinc est quod pronuntiare non dubitauerunt sapientes, animam esse numerum se mouentem.

*Prima rō cur
pfectus sit nu-
merus septena-
rius, ex parti-
bus ipsius sum-
pta.*

Nunc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeat: cuius ut plussius plenitudo noscat, primū merita partiū de quibus constat, tū de mū quod ipse possit, inuestigemus. Cōstat septenarius nūerus, uel ex uno & sex, uel ex duobus & quatuor, uel ex tribus & quatuor. Singularē compagū mēbra tractemus: ex quibus fatebimur nullū alium numerū tam uaria esse maiestate secundum. Ex uno & sex, compago prima componit. Vnum autē, quod *monas* id est unitas, dicitur, & mas idem & foemina est: par idem atque impar, ipse nō numerus, sed fons & origo numerorū. Hæc monas initium finisque omnium, neque ipsa principij aut finis sciens, ad summum refertur deum, eiusque intellectum a sequentiū numero rerum & potestatum sequestrat: nec in inferiore post deū gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens, è summo nata deo, quæ uices temporū nesciens, in uno semper quod adest, consistit æuo: cumque, utpote una, non sit numerabilis, innumeras tamen generū species, & de se creat, & intra se continet. Inde quoque aciem paululū cogitationis inclinās, hanc monadē reperies ad animam referri. Anima enim aliena à syluestris cōtagione materiæ, tantum se autori suo ac sibi debens, simplicem sortita naturam, cum se animandæ immensitati uniuersitatis infundat, nullū inuit tamen cum sua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta prima rerum causa, adulescens animam ubique integra, & semp̄ indiuidua cōtinuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius quæ se copia suggerebat. Nec te remordeat, quod cum omni numero præesse uideatur, in cōiunctione præcipue septenarij prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta, quæ uirgini. Huic autem numero, id est septenario, adeo opinio uirginitatis inoleuit, ut Pallas quoque uociteat. Nam uirgo creditur, quia nullū ex se parit numerū duplicatus, quæ intra denariū coarctet, quæ primum litem cōstat esse numerorum. Pallas ideo, quia ex solius monadis fetu, & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parente nata prohibet. Senarius uero qui cum uno cōiunctus septenarium facit, uariæ ac multiplicis religionis & potentia est. Primum, quod solum ex omnibus numeris quæ infra decem sunt, de suis partibus constat. Habet enim medietatē, & tertiam partem, & sextam partem: & est medietas tria, tertia pars duo, sexta pars unum, quæ omnia simul sex faciūt. Habet & alia suæ uenerationis indicia: sed ne longior faciat sermo fastidium, unum ex omnibus eius officium persequemur, quod ideo præ-

*Vis numeri se-
narij.*

senarij numerus y se. A.

A ptulimus, quia hoc commemorato, non senarij tm̄, sed & septenarij pariter dignitas astruetur. Humano partui frequētiorem usum nouem mensium, certo numerorum modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarij numeri multiplicationē procedens, etiam septem menses compulit usurpari. Quābreuiter absoluteq; duos esse primos om̄ium numerorū cubos, id est, à pari octo, ab impari uigintiseptem, & esse imparem marē, parem foeminā superius expl̄simus. Horū uterq; si per senarium numerum multiplicetur, efficiunt dierū numerum, qui septem mensibus explicatur. Coeant em̄ numeri, mas ille qui memoratur, & foemina, octo scilicet & uigintiseptem, pariunt ex se quinq; & triginta. Hæc sexies multiplicata, creant decem & ducentos, qui numerus dierū mēsem septimū claudit. Ita est ergo natura foecūdus hic numerus, ut primam

B humani partus perfectionem, quasi arbiter quidam maturitatis, absoluat.

Discretio uero partus futuri (sicut Hippocrates refert) sic in utero dignoscitur: Aut enim septuagesimo, aut nonagesimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicunq; fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut septimum, aut nonum explicat mensem. Hæc de prima septenarij copulatione libata sint.

Secunda de duobus & quinq; est. Ex his dyas, quia post monadem prima ē, primus est numerus. Hæc ab illa om̄ipotentia solitaria, incorporis intelligibilis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarum & luminum sphaeras refertur, quia hæ quoq; ab illa quæ ἀπλοῦς dicitur, in numerum scissæ, & in uarij motus contrarietatem retortæ sunt. Hic ergo numerus cū quinario aptissime iungitur, dum hic ad errantes, ut diximus, ad coeli zonas ille referatur. Sed ille ratione scissionis, hic numero. Illa uero quinario numero proprietates excepta potentia ultra cæteras eminentes euenit, q̄ solus om̄ia quæq; sunt, quæq; uidentur esse, complexus est. Esse autē dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia omnia, seu diuinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul om̄ia & supera & subiecta designat. Aut em̄ deus summus est, aut mens ex conata, in qua species rerum continentur: aut mundi anima, quæ animarū omnium fons est, aut cœlestia sunt usq; ad nos, aut terrena natura est, & sic quinarij us rerum om̄ium numerus impletur. De secunda septenarij numeri coniunctione dicta hæc, pro affectatæ breuitatis necessitate sufficiant.

C Tertia est de tribus & quatuor, quæ quātum ualeat, reuoluamus: Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis constat: his enim trigonalis forma concluditur. A pari uero prima in quatuor inuenitur. Item scimus secundum Platonem, id est, secundū ipsius ueritatis arcanum, illa forti inter se uinculo colligari, quibus interiecta medietas præstat uinculi firmitatem. Cum uero medietas ipsa geminatur, ea q̄ extrema sunt, non tenaciter tantum, sed etiam insolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit, ut inter duo summa, mediū q̄ uinciret, accipet. Quaternarius uero duas medietates primus om̄i nactus est, quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq; mutuatus, insolubili inter se uinculo elementa deuinxit, sicut in Timæo Platonis assertū est. Nec aliter tam controuersa sibi ac repugnantia, & natura communionem abnuentia promisceri, terram dico & ignem, potuisse per tam iugabilem competentia foederari, nisi duobus medijs, aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita em̄

Dyadis et quinary uis ac uictus.

Laus ternarij et quaternarij.

ele.

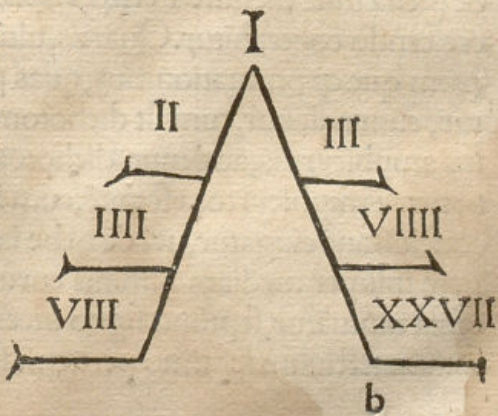
elementa inter se diuersissima, opifex tñ deus ordinis opportunitate cōnexuit, E
 ut facile iungerent. Nam cum binæ in singulis qualitates essent, talē unicuiqꝫ
 de duabus alterā dedit, ut in eo cui adhæreret, cognatā sibi & similē reperiret.
 Terra est sicca & frigida, aqua uero frigida & humida est: hæc duo elemēta li
 cet sibi p̄ siccum humectumqꝫ contraria sint, per frigidum tñ cōmune iungun
 tur. Aer humectus & calidus est, & cū aquæ frigidaē contrarius sit calore, con
 ciliatione tñ socij copulat̄ humoris. Sup̄ hūc ignis cum sit calidus & siccus, hu
 morē quidem aeris respuit siccitate, sed connectit̄ societate caloris. Et ita fit, ut
 singula quæqꝫ elementorꝫ, duo sibi hinc inde uicina, singulis qualitatibus uel
 ut quibusdā amplectant̄ uicinis. Aqua terram frigore, aerē sibi nectit̄ humore.
 Aer aquæ humecto simili, & igni calore sociat̄. Ignis aerī miscet̄ ut calido, ter
 ræ iungit̄ siccitate. Terra ignē sicco patit̄, aquam frigore non respuit. Hæc tñ F
 uarietas uinculorꝫ, si elementa duo forent, nihil inter ipsa firmitatis habuisset,
 si tria, minus quidē ualido, aliquo tñ nexu uinciēda nodaret. Inter quatuor ue
 ro insolubilis colligatio est, cū duæ summitates duabus interiectionibus uinci
 unt̄. Qd̄ erit manifestius, si in medio posueris ipsam continentiaē sensus de Ti
 mæo Platonis exceptā: Diuini decoris, inquit, ratio postulabat, talē fieri mun
 dum, qui & uisum pateret̄ & tactum. Constabat autē, neqꝫ uideri aliquid pos
 se sine ignis beneficio, neqꝫ t̄gi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vn
 de mundi om̄e corpus de igni & terra instruere fabricator incipiēs, uidit duo
 conuenire sine medio colligante non posse, & hoc esse optimum uinculum, qd̄
 & se pariter & à se liganda deuinciat. Vnā uero interiectionē, tunc solum pos G
 se sufficere, cum superficies sine altitudine uincienda est. At ubi arcanda uincu
 lis est alta dimēsiō, nodum nisi gemina interiectione non necti. Inde aerem &
 aquā inter ignē terramqꝫ contextuit, & ita p̄ om̄ia, una & sibi conueniens iuga
 bilis competētia cucurrit, elementorꝫ diuersitatem ipsa differentiarꝫ æqualita
 te consocians. Nam q̄tum interest inter aquam & aerē causa dēsitatis & pon
 deris, tantundē inter aerem & ignem est. Et rursus, qd̄ interest inter aerem &
 aquā causa leuitatis & raritatis, hoc interest inter terram & aquā. Item qd̄ in
 terest inter terram & aquā causa densitatis & ponderis, hoc interest inter aquā
 & aerem. Et quod inter aquā & aerē, hoc inter aerē & ignē. Et cōtrā, quod in
 terest inter ignē & aerem tenuitatis leuitatisqꝫ causa, hoc inter aerem & aquā H
 est. Et qd̄ est inter aerē & aquam, hoc inter aquam intelligit̄ & terrā. Nec so
 lum sibi uicina & cohærentia comparant̄, sed eadē alternis saltibus custoditur
 æqualitas. Nam qd̄ est terra ad aerē, hoc est aqua ad ignem: & q̄ties uerteris,
 eandē repies iugabilē competentiaē, ita ex ipso q̄ inter se sunt æqualiter diuer
 sa sociant̄. Hæc eo dicta sunt, ut apta ratione constaret, neqꝫ planitiem sine tri
 bus, neqꝫ soliditatē sine quatuor posse uiciri. Ergo septenarius numerus gemi
 nam uim obtinet uinciēdi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sunt:
 ternarius cum una medietate, quaternarius cū duabus. Hinc in alio loco eius
 dem somnij Cicero de septenario dicit: Qui numerus rerū oīm ferè nodus ē.

Itē om̄ia corpora aut mathematica sunt alumna geometriæ, aut talia q̄ ui
 sum tactum ue patiant̄. Horꝫ priora tribus incrementorꝫ gradibus constant:
 aut em̄ linea eijcitur ex puncto, aut ex linea superficies, aut ex planitie soliditas.

Alte

A Altera vero corpora quatuor elementorum collato foedere, in robur substantiae corpulenta concordia concreione coalescunt. Necnon omnium corporum tres sunt dimensiones, longitudo, latitudo, profunditas. Termini adnumerato effectu ultimo quatuor, punctum, linea, superficies, & ipsa soliditas. Item, cum quatuor sint elementa ex quibus constant corpora, terra, aqua, aer, & ignis, tribus sine dubio interstitiis separantur: quorum unum est a terra usque ad aquam, ab aqua usque ad aerem sequens, tertium ab aere usque ad ignem. Et a terra quidem usque ad aquam spatium, necessitas a physicis dicitur, quia vincere & solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde Homericus censor cum Graecis imperaretur, Vos omnes (inquit) in terram & aquam resoluamini, in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quod facta est homini prima concretio. Illud uero quod est inter aquam & aerem, *ἁρμονία* dicitur, id est apta & consonans convenientia: quia hoc spatium est, quod superioribus inferiora conciliat, & facit dissona convenire. Inter aerem uero & ignem, obedientia dicitur, quia sicut lutulenta & grauius superioribus necessitate iunguntur, ita superiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media coniunctionem utriusque praestante. Ex quatuor igitur elementis & tribus eorum interstitiis, absolutionem corporum constare manifestum est. Ergo hi duo numeri, tria dico & quatuor, tam multiplici inter se cognationis necessitate sociati, efficiendis utrisque corporibus, consensu ministri foederis obsequuntur. Nec solum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum praestant fauorem, sed quaternarium quidem Pythagorici (quem *τετρακτύρ* uocant) adeo quasi ad perfectionem animae pertinentem inter arcana uenerant, ut ex eo & iurisiurandi religionem sibi fecerint, *ὅυ μὰ τὸν ἀμετέρα ψυχῆ πῶδόντᾳ τετρακτύρ*. * Iuro tibi per eum, qui dat animae nostrae quaternarium numerum. Ternarius uero assignat animam tribus suis partibus absolutam. Quarum prima est ratio, quam *λογιστικὸν* appellant. Secunda animositas, quam *θυμικὸν* uocant. Tertia cupiditas, quam *ἐπιδημικὸν* nuncupant. Item nullus sapientum animam ex symphonijs quoque musicis constituisse dubitauit. Inter has non paruae potentiae est, quam dicitur *διὰ πασσῶν*. Haec constat ex duabus, id est *διὰ τεσσάρων* & *διὰ πέντε*. Fit autem diapente ex hemiolio, & fit diatessaron ex epitrito. Et est primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor: quod quale sit, suo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris constat diatessaron & diapente, ex quibus diatessaron symphonia generatur. Vnde Vergilius nullius disciplinae expertus, plane & per omnia beatos exprimere uolens, ait: O terque quaterque beati.

D Haec de partibus septenarij numeri sectantes compendia diximus, de ipso quoque pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur, antiquato usu primae litterae. Apud ueteres enim septas uocitabatur, quod Graeco nomine testabatur uenerationem debitam numero. Nam primo omnium hoc numero anima mundana generata est, sicut Timaeus Platonis edocuit. Monade enim in uertice locata, terni numeri ab eadem ex utraque parte fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares. id est post monadem a parte altera duo, in quatuor, deinde octo: ab altera uero parte, tria, deinde nouem, et in uiginti septem. Et ex his numeris

Necessitas, Harmonia, obedientia, Elementorum interstitia

De hoc lucianus in uisionibus.

Al. Per quoniam strae anima numerum dedit ipse quaternum. rationalis uerbilis & concupibilis.

.i. aeneidos.

Secunda ratio perfectionis numeri septenarij.

σβω solo.

facta cōtextio, gñationem animæ impio creatoris effecit. Nō parua ergo hinc
 potentia numeri huius oñditur, q̄a mundanæ aīæ origo septem finibus conti-
 nei. Septem quoq; uagantiū sphaerarū ordinem illi stelligeræ & oēs cōtinen-
 ti subiecit artifex fabricatoris prouidentia, q̄ & superioris rapidis motibus obui-
 arent, & inferiora oīa gubernarent. Lunā quoq; quasi ex illis septimam, nu-
 merus septenarius mouet, cursumq; eius ipse dispensat. Quod cum multis mo-
 dis probetur, ab hoc incipiat oñdi. Luna octo & uiginti propè diebus totius
 zodiaci ambitum conficit. Nam et̄i per triginta dies ad solem à quo profecta
 est, remeat, solos tñ ferè uigintiocto in tota zodiaci circuitione cōsumit: reliqs,
 solem qui de loco in quo eum reliqt, abcesserat, cōphendit. Sol em̄ unum de
 duodecim signis integro mēse metitur. Ponamus ergo, sole in prima parte ari-
 etis constituto, ab ipsius (ut ita dicam) orbe emerisse lunā, quod eam nasci uo-
 camus. Hæc post uigintiocto dies, & horas ferè septem, ad primā partem arie-
 tis redit: sed illic nō inuenit solem. Interea em̄ & ipse progressionis suæ lege ul-
 terius abcessit, & ideo ipsa necdum putatur eō unde profecta fuerat, reuertisse:
 quia oculi nr̄i tunc, non à prima parte arietis, sed à sole eam senserant processis-
 se. Hunc ergo diebus reliquis, id est duobus, plus minus' ue consequitur, & tūc
 orbi eius denuo succedens, ac denuo inde procedens, rursus dicitur nasci. Inde
 ferè nunq̄ in eodem signo bis continuo nascitur, nisi in Geminis, ubi hoc non-
 nunq̄ euenit, q̄a dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante con-
 sumit. Rarissimò in alijs, si circa primā signi partem à sole procedat. Huius er-
 go uigintiocto dierū numeri, septenarius origo est. Nam si ab uno usq; ad se-
 ptem q̄tum singuli numeri exprimunt, tñ antecedentibus addēdo procedas,
 inuenies uigintiocto nata de septem. Hunc etiam numerū, qui in quater se-
 ptenos æqua sorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam reme-
 tiēdamq; consumit. Nam septem diebus ab extremitate septētrionalis oræ ob-
 liquè meando per latum, ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appel-
 latur eclipticus. Septem sequentibus à medio ad imum australe delabitur. Se-
 ptem alijs rursus ad medium obliquata conscendit. Vltimis septem, septentri-
 onali redditur summitati. Item nsdem quater septenis diebus oñem zodiaci et
 longitudinem & latitudinem circum perq; discurret. Similibus quoq; dis-
 pensationibus hebdomadam luminis sui uices sempiterna lege uariādo dispo-
 nit. Primus em̄ septē, usq; ad medietatē uelut diuisi orbis excrescit, & *διχότομος*
 tunc uocatur. Sc̄dis, orbem totum renascentes ignes colligendo iam complet,
 & plena tunc dicitur. Tertijs, *διχότομος* rursus efficitur, cum ad medietatem de-
 crescendo contrahitur. Quartis, ultima luminis sui diminutione tenuat. Se-
 ptem quoq; p̄mutationibus, quas phasis uocant Græci, toto mense distingui-
 tur, cum nascitur, cum sit dichotomos, & cum sit *ἀμφικύρτος*, cum plena, & rur-
 sus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cū ad nos luminis uniuersitate pri-
 uatur. Amphicyrtos est autē, cum supra diametrū dichotomi est anteq; orbis
 conclusionē cingatur, uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudi-
 nem insuper mediam luminis curuat eminentiā. Sol quoq; ipse, de quo uita
 oñia mutuātur, septimo signo uices suas uariat: nam à solstitio, hyemali ad sol-
 stitium æstiuum septimo peruenit signo: & à tropico uerno usq; ad autumnale tropi-

Tertia.

Quarta.

Motus lunæ.

Quinta.

- A** le tropicum septimi signi peragratiōe producitur. Tres quoque conuersio-
 nes lucis æthereæ per hunc numerum constant. Est autem prima maxima, scilicet me-
 dia, minima est tertia: & maxima est anni scilicet secundum solem, media mensis scilicet secundum lunam,
 minima diei scilicet secundum ortum & occasum. Est uero unaquæque conuersio quadripar-
 tita, & ita constat septenarius numerus, id est ex tribus generibus conuersionum,
 & ex quatuor modis quibus unaquæque conuertitur. Hi sunt autem quatuor modi.
 Fit enim prima humida, deinde calida, inde sicca, & ad ultimum frigida. Et maxi-
 ma conuersio, id est anni, humida est uerno tempore, calida æstiuo, sicca autumnio, fri-
 gida per hyemem. Media autem conuersio mensis per lunam ita fit, ut prima sit he-
 bdomas humida, quia nascens luna humorem assoleat concitare. Scilicet calida, ado-
 lescente in ea iam luce de solis aspectu. Tertia sicca, quasi plus ab ortu remota.
- B** Quarta frigida, deficiente iam lumine. Tertia uero conuersio, quæ est diei scilicet
 ortum & occasum, ita disponitur, quod humida sit usque ad primam de quatuor parti-
 bus partem diei, calida usque ad secundam, sicca usque tertiam, quarta iam frigida. *Septima.*
 Oceanus quoque in incremento suo hunc numerum tenet. Nam primo nascens lunæ
 die fit copiosior solito, minuit paulisper secundo, minoremque uidet eum tertius quæ-
 scidus, & ita decrescendo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies ma-
 net septimo par, & nonus fit similis sexto, decimus quinto, & undecimus fit quæ-
 rto par, tertio quoque duodecimus, & tertiusdecimus fit similis secundo, quartusdeci-
 mus primo. Tertia uero hebdomas eadem facit quæ prima, quarta eadem quæ
 secunda. Hic denique est numerus, qui hominem concipi, formari, edi, uiuere, alii, *Octaua.*
 ac per omnes ætatum gradus tradi senectæ, atque omnino consistere facit. Nam ut il-
 lud taceamus, quod uterque nulla ui seminis occupatur, hoc dierum numero natura con-
 stituit, uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali mense redeunte purgari:
 hoc tamen prætereundum non est, quia semine quod post iactum sui intra horas se-
 ptem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in uitam pronuntiat. Verum se-
 mine semel intra formandi hominis monetam locato, hoc primum artifex natura
 molitur, ut die septimo folliculū genitiuum circundet humori ex membrana tam te-
 nui, qualis in ouo ab exteriori testa claudit, & intra se claudit liquorē. Hoc cum
 à physicis deprehensum sit, Hippocrates quoque ipse, qui tam fallere quam falli nescit,
 experimenti certus asseruit, referens in libro quod de natura pueri inscribit, tale se-
 minis receptaculū de utero eius eiecit, quā septimo post conceptum die gra-
 uidam intellexerat. Mulierem enim semine non effuso, ne grauida maneret orantem,
 imperauerat saltibus concitari, atque septimo die saltu eiecit cum tali folliculo,
 qualē supra retulimus, suffecisse conceptui: Hæc Hippocrates. Straton uero pe-
 ripateticus, & Diocles Carystius per septenos dies concepti corporis fabricam
 hac obseruatione dispensant, ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis
 in superficie folliculi de quo diximus, apparere: tertia demergi eas introrlum ad
 ipsum conceptionis humorē: quarta humorem ipsum coagulari, ut quiddam uel-
 ut inter carnem & sanguinem liquida adhuc soliditate conueniat: quinta vero in-
 terdum fingi in ipsa substantia humoris humanam figuram, magnitudine quidem
 apicis, sed ut in illa breuitate membra omnia, & designata totius corporis liniamē-
 ta consistant. Ideo autem adiecimus, interdum, quia constat quoties quinta he-
 bdomade fingitur designatio ista membrorum, mense septimo maturari partum.

Cum autem nono mense absolutio futura est, siquidem foemina fabricatur, sexta hebdomade iam mēbra diuidi: si masculus, septima. Post partū uero utrū uicturū sit quod effusum est, an in utero sit præmortuū, ut tñmodo spirans nascatur, septima hora discernit. Ultra hunc em horarū numerum, quæ præmorta nascuntur, aëris halitum ferre non possunt: quem quisquis ultra septem horas sustinuerit, intelligit ad uitam creatus, nisi alter forte, qualis perfectum potest, casus eripiat. Item post dies septem iactat reliquias umbilici, & post bis septem incipit ad lumē uisus eius moueri, & post septies septem liberè iam & pupulas, & totā faciem cōuertit ad motus singulos uidendorū. Post septem uero menses dentes incipiunt mandibulis emergere. Et post bis septē, sedet sine casus timore. Post ter septem, sonus eius in uerba prorumpit. Et post quater septem, non solum stat firmiter, sed & incedit. Post quinquies septem, incipit lac nutricis horrescere, nisi forte ad patientiā longioris usus continuata consuetudine protrahatur. Post annos septē, dentes qui primi emerferāt, alijs aptioribus ad cibum solidum nascētibz cedunt, eodemq; anno, id est septimo, plenè absoluitur integritas loquendi. Vnde & septem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinitas easdem modo longas, modo breues pronuntians, quinq; pro septem tenere maluerit. Apud quos tamen, si sonos uocalium non apices numeraueris, similiter septem sunt. Post annos autē bis septē ipsa ætatis necessitate pubescit. Tunc em moueri incipit uis generationis in masculis, & purgatio foeminarū. Ideo & tutela pueris quasi uirile iam robur absoluitur, de qua tamen foeminae propter uotorū festinationē maturius biennio legibus liberant. Post ter septenos annos, genas flore uestit iuuēta, idemq; annus finem in longum crescēdi facit. Et quarta annorū hebdomas impleta, in latum quoq; crescere ultra iam prohibet. Quinta omē uiriū, quantæ inesse unicuiq; possunt, cōplet augmētum, nulloq; modo iam potest quisq; se fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc cōsuetudo seruat, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de se amplius in incremēto uiriū sperent. Qui uero exptes huius gloriæ usq; illō māserunt, à professione discedāt. Sexies uero septeni anni, seruāt uires antè collectas, nec diminutionē, nisi ex accidēti, euenire patiunt. Sed à sexta usq; ad septimā septimanam sit quidē diminutio, sed occulta, & quæ detrimentū suū aperta defectiōne non prodat. Ideo nonnullarū rerū p. is mos est, ut post sextam ad militiā nemo cogat. In pluribus dat remissio iusta post septimam. Notandum uero, qd cum numerus septē, se multiplicat, facit ætatē q̄ propriè perfecta & habet & dicit: adeo, ut illius ætatis homo, utpote qui iam perfectionē et attigerit, & necdū præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio uiriū alienus habeat. Cum uero decas, qui & ipse pfectissimus numerus est, pfecto numero, id est εἰσάδι, iungitur, ut aut decies septē, aut septies deni cōputentur anni, hæc à physicis credit meta uiuendi, & hoc uitæ humanæ perfectū spatiū terminat, qd quisq; excesserit, ab omni officio uacuus, soli exercitio sapiētiae uacat, & oēm usum sui in suadēdo habet, aliorū munerū uacatione reuerendus. A septima em usq; ad decimā septimanā, p captu uiriū, q̄ adhuc singulis pseuerant, uariant officia. Idē numerus totius corporis mēbra disponit. Septem em sunt intra hoīem, quæ à Græcis nigra mēbra uocitatur: Lingua, cor, pulmo, iecur, lien,

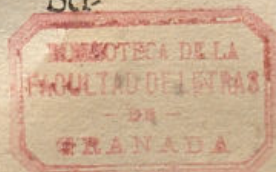
tot sunt apud grecos

A lien, renes duo. Et septē alia cum uenis & meatibus quæ adiacēt singulis ad cibum & spm̄ accipiendum reddendumq; sunt deputata: guttur, stomachus, aluus, uesica, & intestina principalia tria: quorū unum dissipū uocat, qđ uētre & cætera intestina secernit. Alterū medium, qđ Græci *μικροτερον* dicunt. Tertium qđ ueteres hiran uocauerunt, habeturq; præcipuum intestinorū omniū, & cibi retrimenta deducit. De spiritu autē & cibo, quibus accipiendis, ut relatum est, atq; reddendis mēbra quæ diximus cum meatibus sibi adiacentibus obsequunt, hoc obseruatū est, qđ sine haustu spiritus ultra horas septē, sine cibo ultra totidē dies uita nō durat. Septem quoq; sunt gradus in corpore, qđ dimensionē altitudinis ab imo in sup̄ficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis: Hæc de interioribus. In apto quoq; septē sunt corporis partes, **B** caput, pectus, manus, pedesq; & pudendū. Itē qđ diuidunt, non nisi septē compagibus iuncta sunt, ut in manibus est humerus, brachiū, cubitus, uola, & digitorū terni nodi. In pedibus ꝑ femur, genu, tibia, pes ipse, sub qđ uola est, & digitorū nodi terni similit. Et qđ sensus, eorūq; ministeria, naturā in capite uelut in arce cōstituit, septē foraminibus sensuū celebrā officia, id est, oris, ac de inde oculorū, nariū & aurium, binis. Vnde nō immeritō hic numerus totius *Decima.* fabricæ dispensator & dñs, ægris quoq; corporibus periculū sanitatem ue denuntiat. Imō ideo & septē motibus omne corpus agitat: aut em̄ accessio ē, aut recessio, aut in leuā dextram ue deflexio, aut sursum qđ seu deorsum mouet, aut in orbē rotat. Tot uirtutibus insignitus septenarius, quas uel de partibus suis mutuāt, uel totus exercet, iure plenus & habet & dicitur. Et absoluta (ut arbitror) **C** ratione iam constitit, cur diuersis ex causis, octo & septem pleni uocētur. Sensus autē hic est, cum ætas tua quinquagesimum & sextū annum cōpleuerit, qđ summa tibi fatalis erit, spes qđem salutis publicæ te uidebit, & ꝑ remedijs cōis bonorū oīm status uirtutibus tuis dictatura debebitur, sed si euaseris insidias propinquorū. Nam ꝑ septenos octies solis anfractus reditusq; quinquaginta et sex significat annos, anfractū solis & reditū annū uocans: anfractū, propter zodiaci ambitum: reditum, qđ eadem signa ꝑ annos singulos certa lege metitur.

Obscura inuolutaq; semper esse signa ac somnia de aduersis. Et tamen semper subesse aliquid, quo possit quoquo modo deprehendi ueritas, modo diligens assit scrutator. Caput VII.

D Hic quidam mirantur, qđ sibi uelit ista dubitatio, si effugeris, quasi potu erit diuina anima, & olim cælo reddita, atq; hic maxime scientiā futuri professa, nescire, possit ne nepos suus, an nō possit euadere. Sed non aduertunt hanc habere legē omnia uel signa uel somnia, ut de aduersis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneāt. Et ideo quædā cauendo transimus, alia exorādo & litando uitātur, sunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio. Nā ubi admonitio est, uigilātia cautionis euaditur. Quod apporant minæ, litatio propitiationis auertit. Nunq̄ denuntiata uanescunt. Hic subiicies: Vnde igitur ista discernimus, ut possit, cauendum ne, an exorandum, an uero patiendū sit, dephendit. Sed præsentis operis fuerit insinuare, qualis soleat in diuinationibus esse affectata confusio, ut desinas uelut de incerta dubitatione mirari. Cæterū in suo quoq; opere artificis erit, signa quærere quibus ista discernat, nisi hoc uis diuina impediāt. Nā illud: prohibent nam cætera Parcæ

b iij Sci-

Iliados secundo

Scire, Maronis est ex intima disciplinæ profunditate sententiâ. Diuulgatis etiam docemur exemplis, quæ plenè semper cū prædicuntur futura, ita dubijs obserantur, ut tamè diligens scrutator, nisi diuinitus (ut diximus) impediât, subesse reperiat apprehendendæ uestigia ueritatis: ut ecce Homericū somnium à Ioue, ut dicit, missum ad cōserendā futuro die cum hostibus manum, sub apta pmissione uictoriæ, spem regis animauit. Ille uelut diuinum secutus oraculum, commisso p̄lio, amissis suorū plurimis, uix agrèq; in castra remeauit: num dicendū est deum mandasse mendacium? Non ita est. Sed quia illum casum Græcis fata decreuerant, latuit in uerbis somnii, quod animaduersum uel ad uerè uincendū, uel ad cauendū saltē potuisset instruere. Habuit em̄ p̄ceptio, ut uniuersus produceretur exercitus. At ille sola pugnandi hortatione cōtentus, non uidit quod de producenda uniuersitate p̄ceptum sit, p̄termissoq; Achille, quod tunc recenti lacessitus iniuria, ab armis cū suo milite feriabat, rex progressus in p̄lium, & casum quod debebatur excepit, & absoluit somnium inuidia mentiendi, non omnia de imperatis sequendo. Parem obseruantiæ diligentiam, Homericæ p̄ omnia p̄fectionis imitator Maro, in talibus quoq; rebus obtinuit. Nam apud illum Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligendam, satis abundèq; Delio instructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapsus est. Non quidem locorū fuerat, quæ petere deberet, nomen insertū: sed cum origo uetus parentum sequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam & Italiam, quæ ipsius gentis autores utraq; producerāt, magis ostenderet, & (quod aiunt) digito demōstraret Italiam. Nam cū fuissent inde Teucer, hinc Dardanus, uox sacra sic alloquendo: Dardanidæ duri, apte consulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus esset, obiecit: appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quædam denuntiationis est, quod de Scipionis sine prædicitur, sed gratia conciliandæ obscuritatis, inserta dubitatio, dicto tamè quod indicio somnii continetur, absoluitur. Nam cum dicitur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, uitari hunc finem non posse pronuntiat. Quod autē Scipioni reliquos uitæ actus sine offensa dubitandi p̄ ordinem retulit, & de sola morte similis est uisus ambigenti, hæc ratio est, quod siue dū humano uel mœrori parciat uel timori, seu quod utile est hoc maxime latere, pronius cætera oraculis quæ uitæ finis exprimitur: aut cum dicit, non sine aliqua obscuritate profertur.

Quatuor esse uirtutum genera: politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatorum efficiat, sitq; primum illud uirtutum genus in rerum publicarum gubernatoribus, ideo hos utiq; fore felices.

Caput

VIII

His aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua. Sed quis Africanæ alacrior ad tutandam rempublicam sic habeto: Omnibus qui patriam cōseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cœlo definitum locum, ubi beati æuo sempiterno fruantur. Nihil est em̄ illi principi deo, quod omnem mundum regit, quod quædam in terris fiat, acceptius, quæ concilia cœtusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellatur. Earum rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Bene & opportune, postquam de morte prædixit, mox præmia bonis post obitum speranda subiecit: quibus adeo à metu prædicti interitus cogitatio uiuentis erecta est, ut ad moriendi desiderium ultro animaretur, maiestate promissæ beati

A atitudinis & cœlestis habitaculi. Sed de beatitate quæ debetur conseruatoribus patriæ, pauca dicenda sunt, ut postea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, resoluamus. Solæ faciunt uirtutes beatum, nullaque alia quisquam uia hoc nomen adipiscitur. Unde qui existimant nullis nisi philosophantibus inesse uirtutes, nullos propter philosophos beatos esse pronuntiant. Agnitionem enim rerum diuinarum sapientiam proprie uocantes, eos tantummodo dicunt esse sapientes, qui suprema acie mentis regram, & querendi sagaci diligentia comprehendunt, & quantum uiuendi perspicuitas prestat, imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutum, quarum officia sic dispensant. Prudentiam esse, mundum istum & omnia que mundo insunt, diuinorum contemplatione despicere, omnemque animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiam, omnia relinquere, in quantum natura patitur, que corporis usus requirit. Fortitudinis, non terri animam a corpore quodam modo ductu philosophiam recedentem, nec altitudinem perfectam ad superna ascensionis horrere. Iustitiam, ad unam sibi huius propositi consentire uiam uniuscuiusque uirtutis obsequium. Atque ita fit, ut secundum hoc tam rigidam definitionem abruptum, rerum rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philosophiam professores cum Platone princeps, libro de uirtutibus, gradus earum uera & naturali diuisionis ratione compositos, per ordinem digerit. Quatuor sunt (inquit) quaternarum generum uirtutum. Ex his primam politicam uocant, secundam purgatoriam, tertiam animi iam purgati, quartam exemplares. Et sunt politicae hominum: quia sociale animal est. His boni uiri reip. consulunt, urbes tuentur: his parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt: his ciuium salutem gubernant, his socios circumspicere prouidentia protegent, iusta liberalitate deuinciunt: hisque sui memores alios fecere merendo. Et est politica prudentiam, ad rationis normam, que cogitat, quæque agit, uniuersa dirigere, ac nihil propter rectum uelle, uel facere, humanisque actibus tanquam diuis arbitris, prouidere. Prudentiam insunt ratio, intellectus, circumspicere, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo prestat magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiam, nihil appetere poenitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugum rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur, modestia, uerecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Iustitiam, seruare unicuique quod suum est. De iustitia ueniunt, innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primum sui, atque in reip. rector efficitur, iuste ac prouide gubernans humana, diuina non deserens.

Secundam, quas purgatorias uocant, hominum sunt, qui diuini capax est, solumque animum eius expediunt, qui decreuit se a corporis contagione purgare, & quadam humanorum fuga solis se inserere diuinis. Hæc sunt otiosorum, qui a reip. actibus se sequestrant. Hæc quod singulae uelint, superius expressimus, cum de uirtutibus philosophantium diceremus, quas solas quidam existimauerunt esse uirtutes. Tertiam sunt purgati iam defecati que animi, & ab omni mundi huius aspergine posse pureque detergi. Illic prudentiam est, diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc tanquam nihil sit aliud, intueri. Temperantiam, terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorare, non uincere, ut

*Sola uirtute
beatos effici.*

*Officia uirtu-
tum secundum
Stoicos.*

*Quatuor uir-
tutum genera
secundum Plato-
nicos.*

Primum genus.

Prudentiam partes

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Horū generū
discrimen.

Declaratio
uerborū Tul-
lij.

nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ, ita cum supna & diuina mente sociari, ut ser-
uet perpetuum cum ea foedus imitando. Quartæ exemplares sunt, quæ in ipsa
diuina mēte cōsistunt, quam diximus vsp̄ uocari, à quarū exemplo reliquæ oēs
per ordinē desuūt. Nam si rerū aliarū, multo magis uirtutū ideas esse in men-
te credendū est. Illic prudentia est mens ipsa diuina. Tempantia, q̄ in se perpe-
tua intētionē cōuersa est. Fortitudo, q̄ semp̄ idē est nec aliq̄n mutatur. Iustitia,
q̄ perenni lege à sempiterna operis sui cōtinuatione non flectitur. Hæc sunt
quaternarū quatuor ḡna uirtutū, quæ p̄ter cætera, maximā in passionibus ha-
bent differentiā sui. Passiones aut̄ (ut scimus) uocantur, q̄ hoīes metuunt cupi-
untq̄, dolent gaudentq̄. Has primæ molliunt, scdæ auferunt, tertiæ obliuiscū-
tur, in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtu-
tum, beare, cōstat aut̄ & politicas esse uirtutes, igitur ex politicis efficiunt̄ bea-
ti. Iure ergo Tullius de rerūp. rectoribus dixit, ubi beati æuo sempiterno fru-
antur. Qui ut oñderet, alios otiosis, alios negotiosis uirtutibus fieri beatos, nō
dixit absolute, nihil esse illi principi deo acceptius q̄ ciuitates, sed adiecit, quod
quidem in terris fiat, ut eos q̄ ab ipsis cœlestibus incipiunt, discerneret à recto-
ribus ciuitatū, q̄bus p̄ terrenos actus iter parat̄ ad cœlū. Illa autē definitione
qd̄ p̄silius potest esse, qd̄ cautius de noīe ciuitatum, quā cōcilia (inq̄) cœtusq̄
hoīm iure sociati, q̄ ciuitates appellantur. Nam & seruilis quondā & gladiato-
ria manus cōcilia hominum & cœtus fuerunt, sed non iure sociati. Illa autē so-
la iusta est multitudo, cuius uniuersitas in legum consentit obsequium.

Quo sensu rex p. rectores, e cœlo descendisse, eorū reuerti dicantur. Caput IX.

Quod uero ait: Hæc rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertū-
tur, hoc modo accipiendum est: Animarū originem manare de cœlo,
inter recte philosophantes indubitata cōstat esse sententiæ. Et animæ
cum corpore utit̄, hæc est p̄fecta sapientia, ut unde orta sit, de quo
fonte uenerit, recognoscat. Hinc illud à q̄dam inter alia seu festiua seu morda-
cia, seriō t̄n usurpatū est, De cœlo descendit γωδδι σεαυρ̄p. Nam & Delphici uox
hæc fert̄ oraculi, cōsultenti ad beatitatē q̄ itinere pueniret: Si te (inq̄) agnoue-
ris. Sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sententia est. Homini aut̄ (ut dixi-
mus) una ē agnitio sui, si originis natalisq̄ principia atq̄ exordia prima respe-
xerit, nec se quæsiuerit extrā. Sic em̄ anima uirtutes ipsas cōscientia nobilitatis
induit̄, q̄bus post corpus euecta, eò unde descenderat, reportat̄: q̄a nec corpo-
rea sordescit nec onerat̄ eluuiē, q̄ puro ac leui fonte uirtutū rigat̄: nec deseruif-
se unq̄ cœlum uidetur, quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc ani-
ma, quā in se pronam corporis usus efficit, atq̄ in pecudem quodāmodo refor-
mauit ex homine, & absolutionē corporis phorrescit, & cū necesse est, non nisi
cum gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortē facile corpus re-
linq̄t, q̄a non funditus corporeæ excedunt pestes, sed aut suū oberrat cadauer,
aut noui corporis ambit habitaculū, nō humani t̄n modo, sed ferini quoq̄, ele-
cto ḡne moribus congruo q̄s in homine libenter exercuit: mauultq̄ om̄ia per-
peti, ut cœlum qd̄ uel ignorando, uel dissimulando, uel potius prodendo dese-
ruit, euadat. Ciuitatum uero rectores, cæteri q̄ sapiētes, cœlum respectu, uel cū
adhuc corpore tenent̄, habitantes, facile post corpus, cœlestem, quam penē nō

Persius.

re-

reliquerant, sedem reposcunt. Nec em̄ de nihilo aut de uana adulatione ueniebat, q̄ quosdā urbū conditores, aut claros in rep. uiros, in numerz deorū cōserarit antiq̄tas. Sed Hesiodus quoq̄ diuinæ sobolis assertor, priscos reges cum dijs alijs enumerat, hisq̄ exemplo ueteris potestatis etiam in cœlo regendi res humanas assignat officiū. Et ne cui fastidiosū sit, si x̄sus ipsos, ut poëta Græcus protulit, inferamus, referemus eos ut ex x̄bis suis in Latina x̄ba cōuersi sunt:

Indigetes diui fato summi Iouis hi sunt,
Quondam homines, modo cum superis humana tuentes,
Largi, ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Vergilius nō ignorat, q̄ licet argumēto suo seruiens, heroas in inferos relegauerit, nō tñ eos abducit à cœlo, sed æthera his deputat largiorē, & nosse eos solē suum ac sidera profitetur, ut geminæ doctrinæ obseruationes præstiterit, & poëticae figmentum, & philosophiæ ueritatem. Et si secundum illum, res quoque leuiore quas uiuī exercuerant, etiam post corpus exercent:

Quæ gratia currūm,
Armorūq̄ fuit uiuis, quæ cura nitentis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorū hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam sphaeram recipi credunt, quæ aplanas uocat. Nec frustra hoc usurpatū est, siq̄dem inde profectæ sunt. Animis em̄ necdum desiderio corporis irretitis, siderea pars mūdi p̄stat habitaculū, & inde labunt in corpora. Ideo his illò est reditio, qui merent. Rectissime ergo dictum est, cum in galaxian, quæ aplanas continet, sermo iste procedat, hinc profecti, huc reuertuntur. Ad sequentia transeamus.

Quid secundum priscos illos theologos inferi, & quando ex horum sententia, anima aut uiuere aut mori dicatur.

Caput

X.

Hic ego etsi eram p̄terterritus, non tam mortis metu, q̄ insidiarū à meis, quæsiui tñ, uiueret ne ipse, & Paulus pater, & alijs q̄s nos extinctos arbitraremur. Vel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixata uirtutum, quæ nunc uideas licet, ut è pectore Scipionis uel somniantis emineant. In re em̄ una, politicarū uirtutū om̄ium parit̄ exercet officiū. Quod nō labitur animo p̄dicta morte p̄terterritus, fortitudo est. Qd̄ suorū terret insidijs, magisq̄ alienū facinus, q̄ suum horrescit exitiū, de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc autē diximus ad iustitiā referri, q̄ seruat unicuiq̄ quod suū est. Qd̄ ea q̄ arbitrabatur, non pro cōp̄ertis habet, sed sp̄reta opinione, quæ minus cautis animis pro uero inolefcit, quærit discere certiora, indubitata prudētia ē. Qd̄ cum p̄fecta beatitas, & cœlestis habitatio humanæ naturæ, i qua se nouerat esse, promittit, audiendi tñ talia desiderii frenat, temperat, & sequestrat, ut de uita aui & patris interroget, qd̄ nisi tēperantia est, ut iam tum liqueret Africanū per quietē ad ea loca q̄ sibi deberētur, adductum. In hac autē interrogatione de animæ immortalitate tractat. Ipsius em̄ cōsultationis hic sensus est: Nos (inquit) arbitrabamur aiām cū sine morietis extingui, nec ulterius esse post hoīem. Ait enim, quos extinctos esse arbitraremur. Quod autē extinguitur, esse iā desinit. Ergo uelim iā dicas (inquit) si & pater Paulus tecū & alijs sup̄sunt. Ad hanc

*Explicantur
uerba Cicero
nis.*

b v in-

interrogationem, quæ & de parentibus ut à pio filio, & cæteris ut à sapiëte ac naturam ipsam discutiente, processit, quid ille respōdit: Imò uero (inquit) hi uiuunt, qui corporæ uinculis tanquàm è carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur esse uita, mors est. Si ad inferos meare mors est, & est uita esse cum superis, facile discernis, quæ mors animæ, quæ uita credenda sit, si cōstiterit qui locus habendus sit inferorū, ut anima dum ad hunc trudit, mori: cum ab hoc procul ē, uita frui, & uerè supesse credatur. Et quia totum tractatū, quem ueterū sapiëntia de inuestigatione huius quæstionis agitauit, in hac latentem uerborū paucitate reperies, ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quam quærimus absolutione sufficere admoneri, amore breuitatis excerpimus. Antequàm studium philosophiæ circa naturæ inquisitionem ad tantū uigoris adolesceret, quod per diuersas gentes autores in constituendis sacris ceremoniarū fuerunt, aliud esse inferos negauerunt, tanquàm ipsa corpora, quibus inclusæ animæ, carcerē scedum tenebris, horridū sordibus & cruore patiunt. Hoc animæ sepulchrū, hoc Ditis cōcaua, hoc inferos uocauerunt. Et omnia quæ illic esse credidit fabulosa persuasio, in nobismetipsis & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Obliuionis fluuiū, aliud non esse asserentes, tanquàm errorē animæ obliuiscētis maiestatem uitæ prioris, qua antequàm in corpus truderet potita est, solamque esse in corpore uitā putantis. Pari interpretatione Phlegetontē, ardore irarū & cupiditatum putarunt. Acherontē, quicquid fecisse dixisset uel usque ad tristitiā humanæ uarietatis more nos poenitet. Cocythū, quicquid homines in luctum lachrymasque cōpellit. Stygem, quicquid inter se humanas animos in gurgite mergit odiorū. Ipsam quoque poenarū descriptionē, de ipso usu cōuersationis humanæ sumptā crediderunt. Vulturē iecur immortale tondentē, nihil aliud intelligi uolentes, tanquàm tormēta malæ cōsciæ obnoxia flagitio uiscera interiora rimantis, & ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis: semperque curas, si requiescere fortē tentauerint, excitantis, tanquàm fibris renascentibus inhærendo, nec ulla sibi miseratione parcētis, lege hac quæ se iudice nemo nocens absoluit, nec de se suā potest uitare sententiam. Illos autē epulis ante ora positis excruciarī fame, & inedia tabescere, quos magis magisque acquirendi desiderium cogit præsentē copiam non uidere, & in affluentia inopes, egestatis mala in hubertate patiunt, nescientes parta respicere, dum egent habendis. Illos radijs rotarū pedere districtos, qui nihil consilio prouidentes, nihil ratione moderantes, nihil uirtutibus explicantes, seque & actus suos omnes fortunæ prouidentes, casibus & fortuitis semper rotant. Saxum ingens uoluere, inefficacibus laboriosisque conatibus uitā terentes. Atrā silicē lapsurā semp̄, & cadenti similē, illorū capitibus imminere, qui arduas potestates & infaustā ambiunt tyrannidem, nunquam sine timore uicturi, & cogentes subiectum uulgi odisse, dum metuat, semper sibi uidentur exitium quod meretur, excipere. Nec frustra theologo suspicati sunt. Nam et Dionysius aulae Siculae inclementissimus incubator, familiari quondam suo solam beatā existimanti uitā tyranni, uolens tanquàm perpetuo metu misera, tanquàm ipendentiū semper periculorū plena esset ostendere, gladium uagina raptū, & à capulo de filo tenui pendētem, mucrone demisso, iussit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumque ille & Siculas & tyrannicas copias presentis mortis periculo aspnaretur, talis est (inquit Dionysius) uita

Inferos quid esse
se putarint ho-
mines antiq̄ssi-
mi.

Flumina infero-
rorum quid si-
bi uelint.

Pœnæ infero-
rum quomodo
accipiendæ.

A ta
er
g
el
fe

I
cu
B in
fel
ess
di
&
in
ta
N
ho
pu
c pu
q̄
à
es
&
ru
le
ta
ul
ru
pa
D cu
ai
tò
su
ra
q̄
N
ec
cr
no
m
no

A ta quam beatā putabas, sic nobis semp mortem imminentē uidemus. Existima ergo, qñ felix esse poterit, q timere non desinit. Scdm hæc igitur q̄ à theolo- *Quando mori, & quando ui- uere dicatur anima.* gis asseruntur, si uerè suos quisq; patimur m̄anes, & inferos in his corporibus esse credimus, qd aliud intelligēdum est, q̄ mori animam, cum ad corporis in- ferna demergitur: uiuere autem, cum ad supera post corpus euadit.

Quid & ubi inferi secundum Platonicos: & quando horum sententia aut uiuere anima aut mori dicatur.

Caput

XI.

Dicēdum est, qd his postea ueri sollicitior inq̄sitor, philosophiæ cultus adiecerit. Nā & q̄ primum Pythagorā, & q̄ postea Platonem secuti sunt, duas esse mortes, unam aīæ, aīalis alterā prodiderunt. Mori aīal, cum aīa discedit è corpore: ipsam uero aīam mori asserentes, cum à simplici & *B* indiuiduo fonte naturæ, in membra corporea dissipatur. Et q̄a una ex his mani- festa, & om̄ibus nota est, altera nō nisi à sapiētibus dep̄henſa, cæteris eam uitā esse credentibus, ideo hoc ignorat à plurimis, cur eūdem mortis deum, modo ditem, modo immitē uocemus, cum p̄ alterā, id est aīalis mortem absolui aīam, & ad ueras naturæ diuitias, atq; ad propriā libertatem remitti, faustum nomē indicio sit: p̄ alteram uero, quæ uulgo uita existimatur, animam de immortali- tatis suæ luce ad quasdā tenebras mortis impelli, uocabuli testemur horrore. Nam ut cōstet animal, necesse est in corpore anima uinciā. Ideo corpus *δέμας*, hoc est uinculum, nuncupatur, & *σώμα*, quasi quoddam *σήμα*, id est animæ se- pulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; significās, corpus esse uinculum, cor- *C* pus esse sepulchrum, quod carcer est sepulcorū, ait: Qui è corporē uinculis tan- q̄ è carcere euolauerūt. Inferos aut̄ Platonici nō in corporibus esse, id est nō à corporibus incipere, dixerunt, sed certam mundi ipsius partē Ditis sedem, id est inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus inter se dissona publicarūt, & in tres sectas diuisa sententia est. Alij em̄ mundum in duo diuiserunt, quo- rum alterē facit, alterē patitur. Et illud facere dixerunt, quod cum sit immutabi- le, alteri causam & necessitatem permutationis imponit: Hoc pati, quod p̄ mu- tationes uariat. Et immutabilem q̄dem mundi partē à sphaera q̄ aplanis dicit, usq; ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero à luna ad terras usq; dixe- runt. Et uiuere animas dum in immutabili parte consistunt, mori aut̄ cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; ideo inter lunam terrasq; lo- *D* cum mortis & inferorū uocari, ipsamq; lunā uitæ esse mortisq; confinium, & aīas inde in terrā fluentes mori, in̄ ad supra meantes in uitā reuerti, nec immeri- tō existimatū est. A luna em̄ deorsum natura incipit caducorū, ab hac animæ sub numerē dierū cadere, & sub tempus incipiunt. Deniq; illam ætheream ter- ram physici uocauerunt, & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt: qd ita esse plurimis argumentis, quæ nunc longum est enumerare, docuerunt. Nec dubium est, quin ipsa sit mortalium corporum & autor & conditrix, ad- eo, ut nonnulla corpora sub luminis eius accessu patiātur augmenta, & hac de crescente minuantur. Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertione ge- neretur, ad ea quæ de inferorum loco alij definiunt, trāseamus. Maluerunt em̄ mundum alij in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordi- ne, terra, aqua, aer, ignis, quæ est pars liquidior aëris uicina lunæ. Supra hæc *rursum*

Inferi secundū Platonicos, et eorum locus.

rursum totidem numero, sed naturæ purioris elemēta, ut sit luna pro terra, quā
 æthereā terram à physicis diximus noiātam, aqua sit sphaera Mercurij, aer Ve
 neris, ignis in sole. Tertius ꝑo elementorū ordo ita ad nos conuersus habeatur, ut terrā ultimā faciat, & cæteris in medium redactis, in terram desinat tam
 ima q̄ summa postremitas. Igitur sphaera Martia ignis habeatur, aer Iouis, Saturni aqua, terra ꝑo aplanēs, in qua Elysios campos esse puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. De his campis anima cum in corpus emittitur, per tres elementorū ordines trina morte ad corpus usq̄ descendit. Hæc est inter Platonicos de morte animæ cum in corpus truditur, secūda sententia. Alij uero (nam tres inter eos esse sententiarū diuersitates antè signauimus) in duas q̄dem & ipsi partes sicut primi faciunt, sed nō iisdem terminis diuidunt mūdum. Hi enim cœlum q̄ aplanēs sphaera uocatur partem unam: septē uero sphaeras q̄ uagæ uocant, & q̄ inter illas ac terrā est, terrāq̄ ipsam, alterā partem esse uoluerūt. Scdm hos ergo, quorū sectæ amicior est ratio, animæ beatæ ab omni cuiuscunq̄ cōtagione corporis liberæ cœlū possidēt. Quæ uero appetētiā corporis, & huius quā in terris uitā uocamus, ab illa specula altissima & ppetua luce despiciens, desiderio latentī cogitauerit, pōdere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabit. Nec subito à pfecta incorporeitate luteū corpus induitur, sed sensim ꝑ tacita detrimenta, & lōgiorem simplicis & absolutissimæ puritatis recessum, in q̄dam siderei corporis incrementa turgescit. In singulis em sphaeris, q̄ cœlo subiectæ sunt, ætherea obuolutiōe uestitur, ut ꝑ eas gradatim societati huius indumēti testei cōcilietur. Et ideo totidem mortibus, q̄t sphaeras trāsit, ad hanc puenit, q̄ in terris uita uocatur.

Quo modo anima ex superiori mundi parte ad inferna hæc delabatur. Caput XII.

Descensus uero ipsius, q̄ anima de cœlo in huius uitæ inferna delabit, sic ordo digeritur: Zodiacū ita lacteus circulus obliquæ circumflexionis occurſu ambiendo amplectitur, ut eum q̄ duo tropica signa capricornus & cancer feruntur, interfecet. Has solis portas physici uocauerūt, q̄a in utraq̄ obuiāte solstitio, ulterius solis inhibetur accessio, et fit ei regressus ad zonæ uia, cuius terminos nunq̄ relinquit. Per has portas animæ de cœlo in terras meare, & de terris in cœlum remeare credunt. Ideo hoīm una, altera deorū uocatur. Hoīm cancer, q̄a ꝑ hunc in inferiora descensus est: Capricornus deorum, q̄a ꝑ illum animæ in propriæ immortalitatis sedem, & in deorū numerū reuertitur. Et hoc est q̄d Homeri diuina prudentia in antri Ithacensis descriptione significat. Hinc & Pythagoras putat à lacteo circulo deorsum incipere Ditis imperium, q̄a animæ inde lapsæ uidentur iam à superis recessisse. Ideo primam nascentibus ait lactis alimoniam offerri, quia primus eis motus à lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum ostenso lacteo dictum est: Hinc profecti, huc reuertuntur. Ergo descensuræ cū adhuc in cancro sunt, quoniam illic positæ necdum lacteum reliquerūt, adhuc in numero sunt deorū. Cum uero ad leonem labendo peruenerint, illic cōditionis futuræ auspicatur exordium. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi & quædā humanæ naturæ tyrocinia. Aq̄rius aut aduersus leoni est, & illo oriente mox occidit: ideo cum sol aq̄rium tenet, manibus parentatur, utpote in signo quod

A quod humanæ uitæ contrariū uel aduersum ferat. Illinc ergo, id est à confinio quo se zodiacus lacteusq; contingūt, anima descēdens à tereti, q̄ sola forma diuina est, in conū defluendo producit, sicut à puncto nascit̄ linea, & in longū ex indiuiduo procedit, ibiq; à puncto suo qd̄ est monas, uenit in dyadē, q̄ est prima protractio. Et hæc est essentia, quam indiuiduā, eādēq; diuiduā Plato in Timæo, cū de mundanæ animæ fabrica loqueret̄, expressit. Animæ em̄, sicut mundi, ita & hoīs unius, modo diuisionis reperiētur ignaræ, si diuinæ naturæ simplicitas cogitēt: modo capaces, cum illa per mundi, hæc per hominis membra diffundit̄. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima sui pductio-
 ne syluestre tumultum, id est hylem influētem sibi incipit expiri. Et hoc est qd̄ Plato notauit in Phædone, animā in corpus trahi noua ebrietate trepidātem,
 B uolēs nouum potū materialis alluionis intelligi, quo delibuta & grauata deducitur. Arcani huius indicium est & crater Liberi patris ille sidereus, in regione q̄ inter cancrum est & leonē, locatus, ebrietatē illic primum descēsuris animis euenire sylua influente significans. Vnde & comes ebrietatis obliuio, illic incipit animis latenter obrepere. Nam si aiæ memoriā rerū diuinarū, quarū in cælo erant conscia, ad corpora usq; deferrent, nulla inter hoīes foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionē qdem omnes descendendo hauriunt, aliæ uero magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerū cum non omnibus liqueat, tamē opinant̄ omēs, q̄a opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tñ hoc magis inueniunt, q̄ minus obliuionis hauserunt: q̄a facile reminiscuntur, quid illic antè cognouerint. Hinc est, q̄ quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur repetita cognitio: q̄a cum uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus, anteq̄ materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc est aut̄ hyle, quæ omne corpus mundi, qd̄ ubicunq; cernimus, ideis impressa formauit. Sed altissima & purissima pars eius, qua uel sustentātur diuina uel constant, nectar uocat̄, & creditur esse potus deorū: inferior uero & turbidior, potus animarū. Et hoc est qd̄ ueteres Letheum fluuium uocauerūt. Ipsum aut̄ Liberi patrem Orphaici ὄρν̄ ἕλινον suspicant̄ intelligi, q̄ ab illo indiuiduo natus, in singulos ipse diuidit̄. Ideo in illorū sacris tradit̄ Titaneo furore in membra disceptus, & frustis sepultis rursus unus & integer emeruisse: quia ὄρν̄, quē diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo se diuidēdum, & rursus ex diu-
 D so ad indiuiduū reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ suæ arcana nō deserit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad subiectas usq; sphæras anima delapsa, dum & per illas labitur, in singulis non solum (ut iam diximus) luminosi corporis amicitur accessu, sed & singulos motus, quos in exercitio est habitura, producit. In Saturni ratiocinationem & intelligentiam, quod λογιστικόν, θεωρητικόν uocat̄. In Iouis uim agendi, quod κραυλικόν dicitur. In Martis animositatis ardorem, quod θυμικόν nuncupatur. In solis sentiendi opinandiq; naturam, quod αἰσθητικόν & φαντασικόν appellāt. Desiderij uero motum, quod ἐπιθυμιατικόν uocatur, in Veneris. Pronuntiandi & interpretandi quæ sentiat, quod ἐρμηνευτικόν dicitur, in orbe Mercurij. φυλικόν uero, id est naturam plantandi & augēdi corpora, ingressu globi lunaris exercet: & ē hæc sicut à diuinis ultima, ita in nostris terrenisq; orbibus prima. Corpus enim hoc sicut sex rerū diuinarū
 est,

Ανογειστος.

est, ita animalis est prima substantia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera, cœli dico & siderum aliorumque elementorum, quod illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem, & immortalitatem ex ipsa natura regionis, & sublimitatis imitatione emeruerunt: ad hæc uero terrena corpora anima ipsa deducit, & ideo mori credit, cum in caducam regionem & in sedem mortalitatis includit. Nec te moueat, quod de anima, quam esse immortalē dicimus, mortem toties noiamus. Etenim sua morte anima non extinguitur, sed ad tempus obruitur. Nec temporali demerfione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rursus è corpore ubi meruerit, contagione uitiorum penitus eliminata purgari, ad perennis uitæ lucem restituta, in integrum reuertat. Plenè (ut arbitror) de uita & morte animæ definitio liquet, quæ de adytis philosophiæ, doctrina & sapiëntia Ciceronis elicit.

Hominem duplici ratione mori. Primū, si anima corpus relinquat: Deinde, si anima in corpore adhuc manens, corporeas illecebras contemnat, uoluptatesque & affectiones omnes exuat. Ex his mortibus posteriorem hanc omnibus appetendam. Priorem accersendam non esse, sed expectandam, dum deus ipse animam ac corpus dissoluat.

Caput XIII.

Sed Scipio per quietem & in cœlo, quod in præmiū cedit beatissimis, & promissione immortalitatis animatus, tam gloriosam spem, tamque inclytam magis magisque firmavit uiso patre, de quo utrum uiueret, cum adhuc uideretur dubitare, quæsierat. Mortem igitur malle coepit, ut uiueret. Nec fletu contentus uiso patre, quem crediderat extinctum: ubi loqui posse coepit, hoc primum probare uoluit, nihil se magis desiderare, quam ut cum eo iam moraretur. Nec tamē apud se quæ desiderabat facienda constituit, quam antè consuleret: quorum unum prudentiæ, alterum pietatis assertio est. Nunc ipsa uel consulentis, uel præcipientis uerba tractemus: Quæso, inquā, pater sanctissime atque optime, quoniam hæc est uita, ut audio Africanum dicere, quid moror in terris? Quin huc ad uos uenire propero: Non est ita, inquit ille. Nisi enim cum deus hic, cuius hoc templum est, omnemque quod conspicis, istis te corporis custodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium uides, quæ terra dicitur: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uocatis, quæ globosæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos orbisque suos conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & prius omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec iniussu eius, à quo ille est uobis datus, ex hominum uita migrandum est, ne munus assignatum à deo defugisse uideamini. Hæc secta & præceptio Platonis est, qui in Phædone definit, homini non esse sua sponte moriendum. Sed in eodem tamē dialogo idem dicit, mortem philosophantibus appetendam, & ipsam philosophiam meditationem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uidentur, sed non ita est. Nam Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto, quod superius dictum est, duas esse mortes, unam animæ, animalis alteram: sed ipsius quoque animalis, hoc est hominis, duas asserit mortes: quarum unam naturam, uirtutes alteram præstant. Homo enim moritur, cum anima corpus relinquit, solum lege naturæ. Moritur etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore constituta, corporeas illecebras philosophia docete continet, & cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes exuitur

*Duplex mors
hois scdm Platonem, quæ hæc
rū appetenda,
quæ non accersenda,
idque septem
ob causas.*

- A** itur passiones. Et hoc est quod superius ex secundo uirtutum ordine, quod solis philosophantibus aptae sunt, euenire signauimus. Hanc ergo mortem dicit Plato sapientibus appetendam: Illam uero quam omnibus natura constituit, cogi, uel inferri, uel accersiri uetat, docens expectandam esse naturam, & has causas huius sapiens sanctiois, quae ex usu rerum, quae in quotidiana conuersatione sunt, mutuat. *Prima.* Ait enim eos qui peccatis impio trudentur in carcerem, non oportere in diffugere, priusquam peccata ipsa quae clausit, ab ire permiserit. Non enim uitari poenam furtiua discessione, sed crescere. Hoc quoque addit, nos esse in domino deorum, quorum tutela & prouidentia gubernamur. Nihil autem esse inuito domino de his quae possidet, ex eo loco in quod suum constituerat, auferendum. Et sicut qui uitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit, ita eum qui finem sibi, domino necdum iubente quasiuerit, non absolutionem consequi, sed reatum. *Secunda.*
- B** Haec Platonicae sectae semina altius Plotinus exequitur. Oportet (inquit) animam post hominem liberam corporeis passionibus inueniri, quam qui de corpore uiolenter extrudit, liberam esse non patitur. Qui enim sibi sua sponte necem comparat, aut praesens necessitatis, aut metu cuiusquam ad hoc descendit, aut odio, quae omnia inter passiones habentur. Ergo & si ante fuit his sordibus pura, hoc ipso tamen quo exit extorta, sordescit. Deinde mortem debere ait animae a corpore solutionem esse, non uinculum. Exitu autem coacto, animam circa corpus magis magisque uinciri. Et reuera ideo sic extortae animae diu circa corpus, eius uel sepulturam, uel locum in quo iniecta manus est, praegantur. Cum contra illae animae, quae in hac uita a uinculis corporeis philosophiae morte dissoluuntur, adhuc extante corpore, caelo & sideribus inserantur. Et ideo illam solam de uoluntariis mortibus significat esse laudabilem, quae comparatur philosophiae, ratione, ut diximus, non ferro: prudentia, non ueneno. *Quarta.* Addit etiam, solam esse naturalem mortem, ubi corpus animam, non anima corpus relinquit. *Quinta.* Constat enim numerorum certam constitutamque rationem animas sociare corporibus. Hi numeri dum supersunt, perseverat corpus animari: cum uero deficient, mox arcana illa uis soluitur, qua societas ipsa constabat. Et hoc est quod fatum & fatalia uitae tempora uocamus. Anima ergo ipsa non deficit, quippe quae immortalis atque perpetua est, sed impletis numeris, corpus fatiscit. *Sexta.* Nec anima lassatur animando, sed officium suum deserit corpus, cum iam non possit animari. Hinc illud est doctissimi uatis: Explebo numerum, reddarumque tenebris. Haec est igitur naturalis uere mors, cum finem corporis solus numerorum suorum defectus apportat, non cum extorquetur uita corpori adhuc idoneo ad continuationem ferendi. *Septima.* Nec leuis est differentia, uitam uel natura uel sponte soluendi. Anima enim cum a corpore deseritur, potest in se nihil retinere corporeum, si se pure, cum in hac uita esset, instituit. Cum uero ipsa uiolenter de corpore extruditur, quia exit rupto uinculo, non soluto, fit ei ipsa necessitas occasio passionis: & malis uinculis, dum rumpitur, inficitur. Hanc quoque superioribus adijcit rationem non sponte peundi: Cum constat (inquit) remunerationem animis illis esse tribuendam, pro modo perfectionis, ad quam in hac uita una quaecumque peruenit, non est praecipitandus uitae finis, cum adhuc proficiendi esse possit accessio. Nec frustra hoc dictum est, nam in arcanis de animae reditu disputationibus fertur, in hac uita delinquentes, similes esse super aequale solum cadentibus, quibus denuo sine difficultate praesto sit surgere. Animas uero ex hac uita

Cauillum.

Refutatio.

uita cum delictorū sordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptū ex alto precipitiq; delapsi sunt, unā facultas nunq̄ sit resurgendi. Ideo ergo concessis utendum uitæ spatijs, ut sit p̄fectæ purgationis maior facultas. Ergo (inquies) qui iam p̄fecte purgatus est, manū sibi debet inferre, cum nō sit ei causa remanēdi, q̄a p̄fectū ulterius nō requirit, q̄ ad sup̄na puenit. Sed hoc ipso q̄ sibi celerē finem spe fruēdæ beatitatis arcessit, irretit laqueo passionis: q̄a spes sicut timor, passio est. Sed & cætera, q̄ superior ratio differuit, incurrit. Et hoc ē, q̄ Paulus filium spe uitæ uerioris ad se uenire propantem, prohibet, ac repellit, ne festinatum absolutionis ascensionisq; desiderium, magis eum hac ipsa passione uinci at ac retardet. Nec dicit, qd̄ nisi mors naturalis aduenerit, emori non poteris: sed huc uenire non poteris. Nisi em̄ (inq̄t) cum deus istis te corporis custodijs liberauerit, huc tibi aditus patere nō potest, q̄a scit iam receptus in cœlum, nisi p̄fectæ puritati cœlestis habitaculi aditum non patere. Pari autem cōstantia, mors, nec ueniens per naturā timenda est, nec contra ordinem cogenda natura. Ex his q̄ Platonem, quæq; Plotinum de uoluntaria morte pronuntiasse retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, q̄bus hāc prohibet, remanebit oblcure.

Cur mundus hic uniuersus, dei uocetur templū. Quotuplici sensu accipiatur nomē animi. Et quomō mens homini cū sideribus cōmuni esse dicatur. Tū uariæ de animi natura sententiæ. Quid inter stellā ac sidus intersit, quid sphaera, quid orbis, quid circus, stella errātes unde nomē accepint. Caput XIII.

Sed illa uerba q̄ p̄ter hoc sunt inserta, repetamus. Hoīes em̄ sunt hac lege signati, q̄ tuerent illum globum, quem in templo hoc mediū uides, q̄ terra dicit. Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, q̄ sidera & stellas uocatis: q̄ globosæ atq; rotundæ, diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbescq; conficiunt celeritate mirabili. De terra, cur globus dicat̄ in medio mundo positus, plenius differemus, cum de nouem sphaeris loquemur. Bene autē uniuersus mundus dei templū uocat̄, prop̄ illos qui existimāt nihil eē aliud deum, nisi cœlum ip̄m, & cœlestia ista q̄ cernimus. Ideo ut summi oīpotentiā dei oñderet posse uix intelligi, nunq̄ uideri: q̄quid humano subijcīt aspectui, templū eius uocauit, q̄ sola mente concipit: ut qui hęc uenerat̄ ut templum, cultum tñ maximū debeat cōditori, sciātq; quisq; in usum templi huius inducīt, ritu sibi uiuendum sacerdotis. Vñ & quasi quodā publico p̄conio tantā humano gñi diuinitatem inesse testat̄, ut uniuersos siderei animi cognatione nobi litet. Notādum est, q̄ hoc loco animum & ut proprie, & ut abusiue dicitur, posuit. Animus em̄ proprie mens est, quam diuiniorem aīa nemo dubitauit. Sed nonnunq̄ sic & animā usurpantes uocamus. Cum ergo dicit: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, mentē p̄stat intelligi, q̄ nobis proprie cum cœlo sideribusq; cōmunis est. Cum uero ait: Retinendus animus est in custodia corporis, ip̄am tunc animam noīat, q̄ uincitur custodia corporali, cui mēs diuina nō subditur. Nunc qualiter nobis animus, id est mens, cum sideribus cōis sit scdm̄ theologos, differamus. Deus, qui prima causa & est, & uocatur, unus oīm quæq; sunt, quæq; uidentur esse, princeps & origo est. Hic superabundanti maiestatis fecunditate de se mentē creauit. Hęc mens, q̄ vsq; uocatur, qua p̄rem inspicit, plenā similitudinem seruat autoris. Animā uero de se creat, posteriora respiciēs. Rursus anima p̄rem qua intuetur induitur, ac paulatim regredi

Mundus cur dei templū dicitur.

Animum bisariam sumi.

Quō animus cū sideribus cōmuni.

Aliās partem quam.

A regrediente respectu in fabricā corporū, incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mente, de q̄ est nata, rationē, qđ λογικόν uocat. Et ex sua natura accipit præbendi sensus præbendiq̄ incrementi seminarium, quorum unum αἰθρικόν, alterz φυτικόν nūcupat. Sed ex his primum, i. λογικόν, qđ innatum sibi ex mente sumpsit, sicut uerè diuinū est, ita solis diuinis aptū. Reliqua duo αἰθρικόν & φυτικόν, ut à diuinis recedunt, ita cōuenientia sunt caducis. Anima ergo creans sibi cōdensq̄ corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quā sapientes de deo & mente v̄sp̄ noīant) ex illo mero ac purissimo fonte mentis, quem nascēdo de originis suæ hauserat copia, corpora illa diuina uel supra, cœli dico & siderum, q̄ prima condebat, animauit, diuinæq̄ mentes om̄ibus corporibus, quæ in formā teretem, id est in sphaeræ modum, formabātur, infusæ sunt. Et hoc est

B qđ cum de stellis loqueret, ait: Quæ diuinis animatae mentibus. In inferiora uero ac terrena degenerans, fragilitatem corporū caducorū dephendit merā diuinitatē mentis sustinere nō posse, imò partem eius uix solis humanis corporibus cōuenire, q̄a & sola uident erecta, tanq̄ quæ ad supra ab imis recedāt, & sola cœlum facile tanq̄ semp erecta suspiciunt, solisq̄ inest uel in capite sphaeræ similitudo, quā formā diximus solā mentis capacem. Soli igit̄ homini rationem. i. uim mentis infudit, cui sedes in capite est. Sed & geminā illā crescendi sentiendiq̄ naturā, q̄a caducum est corpus, inseruit. Et hinc est, q̄ homo & rationis cōpos est, & sentit, & crescit, solaq̄ ratione meruit p̄stare cæteris animalibus, q̄ quia semp prona sunt, & ex ipsa quæq̄ suspiciendi difficultate à superioris recesserunt, nec ullā diuinorū corporū similitudinē aliqua sui parte meruerunt, nihil ex mente sortita sunt: & ideo ratione caruerunt. Duoq̄ tantum adpta sunt, sentire uel crescere. Nā si qđ in illis similitudinē rationis imitat, nō ratio, sed memoria est, & memoria nō illa ratione mixta, sed q̄ hebetudinē sensuum suorum quinq̄ comitatur. De qua plura nunc dicere (qm̄ ad p̄sens opus non attinet) omitemus. Terrenorū corporū tertius ordo in arboribus & herbis est, quæ carent tam ratione, q̄ sensu. Et q̄a crescendi tm̄modo usus in his uiget, hac sola uiuere parte dicuntur. Hunc rerum ordinem & Vergilius expressit. Nam & mundo animam dedit: & ut puritati eius attestaretur, mentem uocauit. Cœlum enim (ait) & terras & maria & sidera spiritus intus alit, id est anima. Sicut alibi pro spiramento animā dicit: Quantum ignes animæq̄ ualent. Et ut illius mundanæ animæ assereret dignitatē, mentem esse testatur: Mens agit molē. Necnon ut ostēderet ex ipsa anima constare & animari uniuersa quæ uiuunt, addidit: Inde hominū pecudumq̄ genus, & cætera. Utq̄ assereret eundē semper in anima esse uigorē, sed usum eius hebescere in animalibus corporis densitate, adiecit: Quantum non noxia corpora tardant, & reliqua. Scđm hæc ergo cum ex summo deo mens, ex mēte anima sit, anima uero & condat & uita compleat omnia quæ sequunt, cunctaq̄ hic unus fulgor illuminet, & in uniuersis appareat, ut in multis speculis per ordinem positus uultus unus, cumq̄ omnia continuis successione se sequant, degenerantia per ordinē ad imum meandi, inuenietur pressius intuenti à summo deo usq̄ ad ultimam rerum fecē una se mutuis uinculis religans, & nusq̄ interrupta cōnexio. Et hæc est Homeri catena aurea, quā pēdere de cœlo in terras deum iussisse commemorat. His

Al. capax.

ergo dictis, solum hominem constat ex terrenis omnibus, mentis, id est animi, societate cum caelo & sideribus habere communem. Et hoc est quod ait: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera & stellas uocatis. Nec tamen ex ipsis caelestibus & sempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis enim ille, licet diuinum, tamen corpus est. Nec ex corpore quous diuino possemus animari, sed unde ipsa illa corpora quae diuina et sunt & uidentur, animata sunt, id est ex ea mundanae animae parte, quam diximus de pura mente constare. Et ideo postquam dixit: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera & stellas uocatis, mox adiecit, quae diuinis animatae mentibus: ut per sempiternos ignes, corpus stellarum: per diuinas uero mentes, earum animas manifesta descriptione significet, & ex illis in nostras uenire animas uim mentis ostendat.

*Sine phorum
de anima.*

Facilitate al.

Non ab re est, ut haec de anima disputatio in fine sententias omnium, qui de anima uidentur pronuntiasse, contineat. Plato dixit animam essentiam se mouentem, Xenocrates numerum se mouentem, Aristoteles εντελεχεια, Pythagoras & Philolaus harmoniam, Possidonius ideam, Asclepiades quinque sensuum exercitium sibi consonum, Hippocrates spiritum tenuem per corpus omne dispersum, Heraclitus Ponticus lucem, Heraclitus physicus scintillam stellaris essentiae, Zenon concretum corpori spiritum, Democritus spiritum insertum atomis, hac facultate motus, ut corpus illi omne sit primum: Critolaus peripateticus constare eam de quinta essentia, Hipparchus ignem, Anaximenes aera, Empedocles & Critias sanguinem, Parmenides ex terra & igne, Xenophantes ex terra & aqua, Boetos ex aere & igne, Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius quam de immortalitate sententia.

*Sidera quae,
Stelle quae.*

αση. ασσορ.

Sphaera.

Nunc uideamus quae sint haec duo nomina, quorum pariter meminit cum dicit: Quae sidera & stellas uocatis. Neque enim hic res una gemina appellatione monstratur, ut ensis & gladius. Sed sunt stellae quaedam singulares, ut erraticae quinque, & caeterae, quae non admixtae alijs, solae feruntur. Sidera uero, quae in aliquod signum stellarum plurius compositione formantur, ut aries, ut taurus, ut Andromeda, Perseus, uel corona, & quaecumque uariarum generum formarum in caelum recepta creduntur. Sic & apud Graecos αση, η ασσορ diuersa significant. Etenim aster stella una est, & astron signum stellis coactum, quod nos sidus uocamus. Cum uero stellas globosas & rotundas dicat, non singularium tamen exprimit speciem, sed & earum quae in signa formata conueniunt. Omnes enim stellae inter se, etsi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in specie differentiam. Per haec autem duo nomina, solida sphaera describitur, quae nec ex globo si rotunditas desideret, nec ex rotunditate si globus desit, efficitur, cum altera a forma, altera soliditate corporis deserat. Sphaeras autem hic dicimus ipsarum stellarum corpora, quae omnia hac specie formata sunt. Dicuntur praeterea sphaerae & aplanes illa quae maxima est, & subiectae septem, per quas duo lumina, & quinque uagae discunt. Circi uero & orbis, duorum sunt rerum duo nomina. Et his nominibus quaedam alibi aliter est usus. Nam & orbem pro circulo posuit, ut orbem lacteum. Et orbem pro sphaera, ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocantur, quae sphaeram maximam cingunt, ut eos sequens tractatus ostendet, quorum unus est lacteus, de quo ait: Inter flammam circi elucet. Sed hic horum nihil neque circi, neque orbis nomine uoluit

luit intelligi. Sed est orbis in hoc loco stellæ una integra & peracta conuersio,
 A id est ab eodem loco post emensum sphaeræ, per quam mouetur, ambitum in
 eodem locum regressus. Circus autem est hic linea ambiens sphaeram, ac uel-
 uti semitam faciens, per quam lumen utrinque discurrit, & inter quam uaganti-
 um stellarum error legitimus coercetur. Quas ideo ueteres errare dixerunt, quia
 & cursu suo feruntur, & contra sphaeræ maximæ, id est ipsius cœli, impetum con-
 trario motu ad orientem ab occidente uoluuntur. Et omnium quidem par ce-
 leritas, motus similis, & idem est modus meandi, sed non omnes eodem tempo-
 re circos suos orbescunt conficiunt. Et ideo est celeritas ipsa mirabilis, quia cum
 sit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitator esse possit, aut segnior, non eo-
 dem tamen temporis spatio omnes ambitum suum peragunt. Causam uero sub
 B eadem celeritate disparis spatij, aptius nos sequentia docebunt.

Orbis.

Circus.

Stelle erran-
tes.

De undecim circulis cœlum ambientibus.

Caput .XV.

His de siderum natura & siderea hominum mente narratis, rursus filium pater,
 ut in deos pius, ut in homines iustus esset, hortatus, præmium rursus adie-
 cit, ostendens lacteum circulum uirtutibus debitum, et beatorum cœtu refertum.
 Cuius meminit his uerbis: Erat autem is splendidissimo cœdore inter flamas cir-
 cus elucens, quem uos (ut à Graiis accepistis) orbem lacteum nuncupatis. Orbis
 hic idem quod circus in lactei appellatione significat. Est autem lacteus unus è circu-
 lis, qui ambiunt cœlum, & sunt propter eum numero decem, de quibus quæ dicenda
 sunt proferemus, cum de hoc cœptens sermo processerit. Solus ex omnibus hic
 subiectus est oculis, cæteris circulis magis cogitatione quam uisu comprehendendis.
 C De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt, causasque eius alij fabulosas, natu-
 rales alij protulerunt. Sed nos fabulosa reticentes, ea tamen modo quæ ad naturam eius
 uisa sunt pertinere, dicemus. Theophrastus lacteum dixit esse cœpagem, qua de
 duobus hemisphaerijs cœli sphaera solidata est. Et ideo ubi oræ utrinque conue-
 nerant, notabilem claritatem uideri. Diodorus ignem esse densatam cœcretamque na-
 turam in unam curui limitis semitam, discretionem mundanæ fabricæ coaceruante con-
 cretum. Et ideo uisum intuētis admittere, reliquum igne cœlesti lucem suam nimia sub-
 tilitate diffusam non subiiciēte cōspectui. Democritus innumeras stellas, bre-
 uesque omnes, quæ spisso tractu in unum coactæ, spatijs que angustissima interiacēt
 optis, uicinæ sibi undique, & ideo passim diffusæ lucis aspergine, continuū iuncti
 luminis corpus ostendunt. Sed Possidonius, cuius definitioni pluriū consensus
 D accessit, ait lacteum caloris esse siderei infusionem, quæ ideo aduersa zodiaco curui
 tas obliquauit, ut quoniam sol nuncque zodiaci excedendo terminos, ex parte feruoris
 sui partem cœli reliquam deserbat, hic circus à uia solis in obliquum recedens, uni-
 uersitatem flexu calido temperaret. Quibus autem partibus zodiacum interfecet, supe-
 rius iam relatū est: Hæc de lacteo. Decem autem alij (ut diximus) circi sunt, quo-
 rum unus est ipse zodiacus, qui ex his decem solus potuit latitudinem hoc modo,
 quem referemus, adipisci. Natura cœlestium circularum incorporalis est linea, que
 ita mente concipitur, ut sola longitudine censeatur, latum habere non possit. Sed in
 zodiaco latitudinem signorum capacitas exigebat. Quantum igitur spatij lata di-
 mensio porrectis sideribus occupabat, duabus lineis limitatum est. Et tertia du-
 cta per medium, ecliptica uocatur, quia cum cursum suum in eadem linea pariter

Lacteus cir-
culus.

c ij sol

sol & luna conficiunt, alterius eorum necesse est uenire defectum: solis, si ei tunc luna succedat: lunæ, si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unquam deficit, nisi cum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum. Sic enim euenit, ut aut lunæ contra solem positæ ad mutuandum ab eo solitum lumen, sub eadē inuentus linea terræ conus obsistat, aut soli ipsa succedens obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipse nil patitur, sed noster fraudat aspectus. Luna uero circa proprium defectum laborat, non accipiendo solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. Quod sciens Vergilius disciplinarum omnium peritissimus, ait: Defectus solis uarios, lunæque labores. Quamuis igitur trium linearum ductus zodiacum & claudat, & diuidat, unum tamen circum autor uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinque alij circuli, paralleli uocantur. Horum medius & maximus est æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus septentrionalis dicitur, alter australis. In hos & medium duo sunt tropici, maiores ultimis, medio minores, & ipsi ex utraque parte zonæ uisæ terminum faciunt. Præter hos alij duo sunt coluri, quibus nomen dedit imperfecta conuersio. Ambientes enim septentrionalem uerticem, atque inde in diuersa diffusi, & se in summo intersecant, & quinque parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt, zodiacum ita intersecantes, ut unus eorum per arietem & libræ, alter per cancrum atque capricornum meando decurrat, sed ad australem uerticem non peruenire credunt. Duo quoque ad numerum prædictum supersunt, meridianus & horizon, non scribuntur in sphaera, quia certum locum habere non possunt, sed pro diuersitate circumspectantis habitantis uariantur. Meridianus est enim, quem sol cum super hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat. Et quia globositas terræ habitationes omnium æquales sibi esse non patitur, non eadem pars coeli omnium uerticem despicit. Et ideo unus omnibus meridianus esse non poterit, sed singulis generibus super uerticem suum proprius meridianus efficitur. Similiter facit sibi horizontem circumspectio singulorum. Horizon est enim, uelut quodammodo circo designatus terminus coeli, quod super terram uidetur. Et quia ad ipsum uerè finem non potest humana acies peruenire, quantum quisque oculos circumferendo conspexit, proprium sibi coeli quod super terram est, terminum facit. Hic horizon quem sibi uniuscuiusque circumscribit aspectus, ultra trecentos & sexaginta stadios longitudinem intra se continere non poterit. Centum enim & octoginta stadios non excedit acies contra uidentis. Sed uisus cum ad hoc spatium uenerit, accessu deficiens in rotunditatem recurrendo curuat. Atque ita fit, ut hic numerus ex utraque parte geminatus, trecentorum sexaginta stadiorum spatium quod intra horizontem suum continet, efficiat: semperque quantum ex huius spatij parte postera procedendo dimiseris, tamen tibi de interiore sumetur, & ideo horizon semper quantacumque locorum transgressione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit aspectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas, quæ nullam oculis obijcit offensam. Nec te moueat, quod sæpe in longissimo positum montem uidemus, aut quod ipsa coeli supra suspicimus. Aliud est enim, cum se oculis ingerit altitudo, aliud cum per planum se porrigit, & extendit intuitus, in quo solo horizontis circulus efficitur. Hæc de circulis omnibus, quibus coelum cingitur, dicta sufficiant. Tractatum ad sequentia transferamus.

Qui

Paralleli quinque.

Coluri duo.

Meridianus circulus.

Horizon.

Nota de prospectu
aut hominis.

Al. anteriore.

A Qui fiat, ut quaedam stellæ nunq̄ a nobis uideantur, & q̄ta stellarum omnium magnitudo. Cap. XVI.

EX q̄ mihi omnia cōtemplanti, p̄clara cætera & mirabilia uidebant̄. Erāt autem hæ stellæ, quas nunq̄ ex hoc loco uidimus, & hæ magnitudines oīm, quas esse nunq̄ suspicati sumus. Ex q̄bus erat ea minima, q̄ ultima à cœlo, citima terris, luce lucebat aliena. Stellarum aut̄ globi terræ magnitudinē facile uincebāt. Dicendo: Ex q̄ mihi oīa cōtemplanti, id qđ supradiximus affirmat, in ipso lacteo Scipionis & parentum p̄ somnium cōtigisse conuentum.

Duo sunt autem p̄cipua, q̄ in stellis se admiratum refert: aliquaꝝ nouitatem, & om̄ium magnitudinem. Ac prius de nouitate, post de magnitudine differemus. Plenē & doctē adijciendo, quas nunq̄ ex hoc loco uidimus, causam cur à nobis nō uideant̄, oñdit. Locus em̄ nr̄æ habitationis ita positus est, ut quædā stellæ ex ipso nunq̄ possint uideri. Quia ipsa pars cœli in qua sunt, nunq̄ potest hic habitantibus apparere. Pars em̄ hæc terræ q̄ incolit̄ ab uniuersis hominibus, quā nos inuicem scire possumus, ad septentrionalem uerticem surgit, & sphericalis cōuexitas australem nobis uerticē in ima demergit. Cum uero semp̄ circa terram ab ortu in occasum cœli sphaera uoluatur, uertex hic qui septentriones habet, quoquō uersum mundana uolubilitate uertatur, quoniam sup̄ nos est, semper à nobis uidetur, ac semper ostendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis contrā quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus, nec ipse nobis unquam uidetur: nec sidera sua, q̄bus & ipse sine dubio insignitur, ostendit. Et hoc est quod poëta naturæ ipsius conscius, dixit:

Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus Styx atra uidet, manesq̄ profundī.

C Sed cum hanc diuersitatem cœlestibus partibus uel semper uel nunq̄ apparenti terræ globositas habitantibus faciat, ab eo qui in cœlo est, omne sine dubio cœlum uidetur, nō impediendo aliqua parte terræ, quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo australis uerticis stellæ nunq̄ de terris uidere cōtigerat, ubi circūspectu libero sine offēsa terreni obijcis uisæ sunt, iure quasi nouæ admirationē dederunt. Et q̄a intellexit causam prop̄ quā eas nunq̄ antē uidisset, ait: Erāt aut̄ hæ stellæ q̄s nunq̄ ex hoc loco uidimus. Hunc locum demonstratiuē terrā dicens, in qua erat dum ista narraret. Sequit̄ illa discussio, quid sit quod adiecit: Et hæ magnitudines oīm, quas esse nunq̄ suspi-

D cati sumus. Cur autem magnitudines quas uidit in stellis, nunq̄ hoīes suspicati sint, ipse patefecit addendo: Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebāt. Nam quādo homo, nisi quem doctrina philosophiæ supra hoīem, imò uerē hoīem fecit, suspicari potest stellā unam om̄i terra esse maiorem, cum uulgō singulæ uix facis unius flammā æquare posse uideantur. Ergo tunc earū uerē magnitudo asserta credit̄, si maiores singulas q̄ est om̄is terra, esse cōstiterit, qđ hoc modo licet recognoscas. Punctum dixerunt esse geometræ, qđ ob incomphensibilem breuitatem sui, in partes diuidi nō possit, nec ip̄m pars aliqua, sed tantummodo signum esse dicatur. Physici terram ad magnitudinem circi, per quem sol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sol autem quanto minor sit circo proprio, deprehensum est manifestissimis dimensionum rationibus. Constat mensuram solis ducentessimā sextamdecimā partem habere.

Cur quaedam stelle a nobis uideantur semper, quaedam nunquam.

Stellas singulas uniuersa terra esse maiores.

re magnitudinis circi, p̄ quem sol ipse discurrit. Cum ergo sol ad circū pars cer-
ta sit, terra uero ad circum solis punctum sit, quod pars esse nō possit, sine cun-
ctatione iudicij solem constat terra esse maiore, si maior est pars eo, quod par-
tis nomen nimia breuitate non capit. Verū solis circo superiorū stellarū circos
certum est esse maiores, si eo quod continetur, id quod continet maius est: cum
hic sit coelestium sphaerarū ordo, ut à superiore unaquæq; inferior ambiatur.
Vnde & lunæ sphaeram quasi à coelo ultimam & uicinam terræ, minimam di-
xit, cū terra ipsa in punctum quasi uerè iam postrema deficiat. Si ergo stellarū
superiorū circi (ut diximus) circo solis sunt grandiores, singulae autē huius sunt
magnitudinis, ut ad circū unaquæq; suum, modum partis obtineat, sine dubio
singulae terra sunt ampliores, quā ad solis circum q̄ superioribus minor ē, pun-
ctum esse p̄diximus. De luna, si uerè luce lucet aliena, sequentia docebunt.

*Caelum, quamobrem semper, & in orbē moueatur. Quo sensu summus uocetur deus, & ecquid stel-
lae quas fixas uocant, suo etiam proprioq; motu agantur. Caput .XVII.*

HAec cum Scipionis obtutus non sine admiratione percurrēs, ad terras
uscq; fluxisset, & illic familiarius hæsisset, rursus aui monitu ad superio-
ra reuocatus est, ipsum à coeli exordio sphaerarū ordinem in haec uer-
ba monstrantis: Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia,
quorum unus est coelestis extimus, qui reliquos omnes complectitur, summus
ipse deus arcens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stel-
larum cursus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro cōtrario mo-
tu atq; coelum, E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniā
nominant. Deinde est hominum generi prosperus & salutaris ille fulgor, q̄ di-
citur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris, quem Martium dicitis. Dein sub-
tèr mediam ferè regionē sol obtinet, dux & princeps & moderator luminū re-
liquorum, mens mundi & temperatio, tāta magnitudine, ut cuncta sua luce lu-
stret & compleat. Hunc ut comites cōsequuntur Veneris alter, alter Mercurij
cursus. Infimoq; orbe luna radijs solis accensa conuertitur. Infra autem eam ni-
hil est, nisi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum ge-
neri datos. Supra lunam sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & nona tel-
lus, neq; mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

Totius mundi à summo in imum diligēs in hunc locum collecta descriptio
est, & integrum quoddam uniuersitatis corpus effingitur, quod quidam ἅπαν, id
est omne, dixerunt. Vnde & hic dicit: Connexa sunt omnia. Vergilius uero
magnum corpus uocauit: Et magno se corpore miscet. Hoc autem loco Cice-
ro, rerum quærendarum iactis feminibus, multa nobis excolenda legauit. De
septem subiectis globis (ait) q̄ uersantur retro cōtrario motu atq; cœlū. Quod
cum dicit, admonet ut quæramus, si uersatur coelum. Et si illi septem & uersan-
tur, & contrario motu mouētur. Aut si hunc esse sphaerarū ordinem quem Ci-
cero refert, Platonica cōsentit autoritas. Et, si uerè subiectæ sint, quo pacto stel-
lae earū omniū zodiacū lustrare dicant, cū zodiacus & unus & in summo cœ-
lo sit. Quæ ue ratio in uno zodiaco aliarū cursus breuiores, aliarū faciat longio-
res. Hæc em̄ omnia in exponendo earū ordine necesse est asserant. Et postremò,
qua ratione in terrā ferant, sicut ait: Omnia nutu suo pōdera.

Ver-

Al. sphaere.

Ali. de septem
mediam.

6. encid.

Proponit ea q̄
p̄ ordinē sunt
explicanda.

A Versari cœlum, mundanæ animæ natura, & uis, & ratio docet. Cuius æternitas in motu est: quia nunquā motus relinquit, quod uita non deserit: nec ab eo uita discedit, in quo uiget semper agitur. Igitur & cœleste corpus quod mundi anima futurū sibi immortalitatis particeps fabricata est, ne unquā uiuēdo deficiat, semper in motu est, & stare nescit: quia nec ipsa stat anima qua impellit. Nam cum animæ, quæ incorporea est, essentia sit in motu, primū autem omnium cœli corpus anima fabricata sit, sine dubio in corpus hoc primū ex incorporeis motus natura migravit. Cuius uis integra & incorrupta nō deserit, quā primum coepit mouere. Ideo uero cœli motus necessariō uolubilis est, quia cum semper moueri necesse sit, ultra autem locus nullus sit, quō se tendat accessio, cōtinuatione perpetuæ in se reditionis agitur. Ergo in quo potest, uel habet, currit, & accedere eius reuolui est: quia sphaeræ, spatia & loca complectentis omnia, unus est cursus, rotari. Sed & sic animam sequi semper uidetur, quæ in ipsa uniuersitate discurrit. Dicemus ergo, quod eam nunquā reperiat, si semper hęc sequitur: Imō semper eam reperit, quia ubiq; tota, ubiq; perfecta est.

Cœlū cur moueatur.

Cur nō motus recto, sed in orbem agatur.

B Cur ergo, si quam quærit reperit, non quiescit? Quia & illa requietis est inscicia. Staret em̄, si usquē stantem animam reperiret. Cum uero illa, ad cuius appetentiā trahitur, semp̄ in uniuersa se fundat, semper & corpus se in ipsam, & per ipsam retorquet. Hęc de cœlestis uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino autore repta sufficiant. Quā autē hunc istum extimum globum, qui ita uoluit, summū deum uocauit, non ita accipiendum est, ut ipse prima causa & deus ille omnipotentissimus existimeat, cum globus ipse quod cœlū est, animæ sit fabrica, anima ex mente processerit, mens ex deo qui uerē summus est, procreata sit. Sed summum quidem dixit, ad cæterorum ordinem qui subiecti sunt: unde mox subiecit: Arcens & continens cæteros. Deum uero, quod non modo immortale animal ac diuinum sit, plenum inclytæ ex illa purissima mēte rationis, sed quod & uirtutes omnes, quæ illam primæ omnipotentiam summitatis sequunt, aut ipse faciat, aut ipse contineat, ipsum deniq; Iouem ueteres uocauerunt, & apud theologos Iupiter est mūdi anima. Hinc illud est: Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena. Quod de Arato, poetæ alij mutuati sunt, qui de sideribus locuturus, à cœlo in quo sunt sidera, exordium sumendū esse decernens, ab Ioue incipiendum esse memorauit. Hinc Iuno, & soror eius, & coniunx uocatur.

D Est autē Iuno aer: & dicitur soror, quia h̄sdem seminibus, quibus cœlum, etiam aer est procreatus: coniunx, quia aer subiectus est cœlo. His illud adijciendū est, quod propter duo lumina, & stellas quinq; quæ appellant uagæ, reliquas omnes, alij infixas cœlo, nec nisi cū cœlo moueri, alij (quorū assertio uero prior est) has quoq; dixerūt suo motu, propter quod cum cœli conuersione feruntur, accedere. Sed propter immensitatem extimi globi, excedentiā credibilē numerū secula, in una eas cursus sui ambitione cōsumere, & ideo nullū earū motū ab hoīe sentiari, cū nō sufficiat humanæ uitæ spatiū, ad breue saltē punctum tā tardæ accessiois dephendendū. Hinc Tullius nullius sc̄træ inscius ueteribus approbata, simul attigit utranq; sententiā, dicendo: In quibus sunt infixi illi quod uolunt stellarum cursus sempiterni. Nam & infixos dixit, & cursus habere non tacuit.

Sphæra extima quo sensu summus uocetur deus.

Aegloga. 3.

An et stellæ fixæ, suo quodā motu agantur.

Stellas errantes, contrario quod cœlum motu uersari.

Capit

.XVIII.

c iij Nunc

NVnc utrum illi septē globi, q̄ subiecti sunt, contrario (ut ait) q̄ cœlum uertit, motu ferant, argumentis ad uerū ducentibus, regramus. Solē ac lunam & stellas quinq̄, q̄bus ab errore nomen est, præter q̄ secū trahit ab ortu in occasum cœli diurna cōuersio, ipsa suo motu in orientē ab occidente procedere, non solis literarū profanis, sed multis quoq̄ doctrina initiatis, abhorrere à fide, ac monstro simile iudicatū est: sed apud pressius intuentes ita esse uerū constabit, ut non solum mente concipi, sed oculis quoq̄ ipsis possit probari. Tamē ut nobis de hoc sit cum p̄tinaciter negate tractatus, age q̄squis tibi hoc liquere dissimulas, simul om̄ia quæ uel cōtentio sibi fingit detractās fidem, uel quæ ipsa ueritas suggerit, in diuisionis membra mittamus. Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia sidera, nullum sui motū nr̄is oculis indicare, sed ferri mūdane cōuersionis impetu, aut moueri sua quoq̄ accessione dicemus. Rursus, si mouent, aut cœli uia sequuntur ab ortu in occasum, & cōmuni & suo motu meātes, aut cōtrario recessu in orientem ab occidentis parte uersant. Præter hoc (ut opinor) nihil potest uel esse, uel fingi. Nūc uideamus qd̄ ex his poterit uerū probari. Si infixæ essent, nunq̄ ab eadē statione discederēt, sed in eisdē locis semp̄ ut aliæ uiderent. Ecce em̄ de infixis uergilia, nec à sui unq̄ se copulatione dispgunt, nec hyadas quæ uicinæ sunt, deserunt, aut Orionis proximā regionē relinquunt. Septentrionum quoq̄ compago nō soluit. Anguis q̄ inter eos labit, semel circumfusum nō mutat amplexū. Hæ uero, modo in hac, modo in illa cœli regione uisunt. Et sæpe cum in unū locum duæ plures ue cōuenerint, & à loco tñ in q̄ simul uisæ sunt, & à se postea separant. Ex hoc eas nō esse cœlo infixas, oculis quoq̄ approbātibus cōstat. Igit̄ mouētur, nec negare hoc quisq̄ poterit, qd̄ uisus affirmat. Quærendum ē ergo, utrum ab ortu in occasum, an in cōtrarium motu pp̄rio reuoluant. Sed & hoc q̄rentibus nobis, nō solum manifestissimo ratio, sed uisus q̄q̄ ipse monstrabit. Cōsideremus em̄ signorū ordinē, q̄bus zodiacū diuisum uel distinctū uidemus, & ab uno signo q̄libet ordinis eius sumamus exordium. Cum aries exorit, post ip̄m taurus emergit: Hunc gemini sequunt, hos cācer, & p̄ ordinē reliqua. Si istæ ergo in occidentē ab oriente p̄cederent, nō ab ariete in taurū, q̄ retro locatus est, nec à tauro in geminos signum posterius uoluerent, sed à geminis in taurū, & à tauro in arietē, recta, & mundanæ uolubilitatis cōsona accessione prodirent. Cum uero à primo in signum sc̄dm, à sc̄do ad tertium, & in ad reliqua q̄ posteriora sunt, reuoluant, signa autem infixæ cœlo ferant, sine dubio cōstat, has stellas nō cum cœlo, sed cōtra cœlum moueri. Hoc ut plenē liqueat, astruamus de lunæ cursu, q̄ & claritate sui & uelocitate notabilior est. Luna postq̄ à sole discedēs nouata est, sc̄do ferē die circa occasum uidet, & q̄si uicina soli quem nup̄ reliq̄t, postq̄ ille demersus est, ipsa cœli marginē tenet antecedenti sup̄ occidens. Tertio die tardius occidit q̄ sc̄do, & ita q̄tidie longius ab occasu recedit, ut septimo die circa solis occasum in medio cœlo ipsa uideatur. Post alios uero septem, cum ille mergit, hæc orit: adeo media parte mensis dimidium cœlum, id est unum hemisphærium, ab occasu in orientem recedendo metit. Rursus post septem alios circa solis occasum latētis hemisphærii, uerticem tenet. Et huius rei indicium est, q̄ medio noctis exoritur. Postremo, toti dem

Locus argu
menti.

A dem diebus exēptis, solē denuo cōprehendit, & uicinus uidet̄ ortus amborū, q̄ diu soli succedens rursus mouet̄, & rursus recedens paulatim semp̄ in orientem regrediendo relinquat occasum. Sol quoq̄ ipse nō aliter q̄ ab occasu in orientem mouet̄, & licet tardius recessum suum q̄ luna cōficiat, q̄ppe q̄ tanto tempore signū unū emetiatur, q̄to totū zodiacum luna discurrit, manifesta tñ & subiecta oculis motus sui p̄stat indicia. Hunc em̄ in ariete eē ponamus, qd̄ q̄ æq̄ noctiale signū est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cū occidit, librā, id ē scorp̄i chelas mox oriri uidemus, & apparet taurus uicinus occasui. Nam ȳgīlias & hyadas partes tauri clariores, nō multo pōst, sole mergēte uidemus. Seq̄nti mēse sol in signū posterius, id est in taurū recedit: & ita fit, ut neq̄ uergīliæ, neq̄ alia pars tauri illo mēse uideat̄. Signū em̄ qd̄ cū sole orit̄, et cū sole occidit, semp̄ occidit: adeo, ut & uicina astra solis p̄pinq̄tate celen̄. Nam & canis tūc, q̄a uicinus tauro ē, nō uidet̄, tectus lucis p̄pinq̄tate. Et hoc ē qd̄ Verg. ait:

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro.

Georgi. i.

Non em̄ uult intelligi, tauro oriēte cum sole, mox in occasum ferri canem, qui proximus tauro est, sed occidere eum dixit tauro gestāte solem, quia tunc incipit non uideri sole uicino. Tunc tamen occidente sole libra adeo superior inuenitur, ut totus scorpius ortus appareat. Gemini uero uicini tunc uidentur occasui. Rursus, post tauri mensem gemini nō uidentur, qd̄ in eos solem migrasse significat. Post geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit, mox libra in medio cœlo uidetur. Adeo constat solem tribus signis peractis, id est ariete & tauro & geminis, ad medietatem hemisphærii recessisse. Deniq̄ post tres menses sequentes, tribus signis quæ sequuntur emensis, cancrum dico, leonē & uirginem, inuenitur in libra, quæ rursus æquat noctem diei, & dum in ipso signo occidit, mox oritur aries, in quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autē occasum magis eius q̄ ortum eligimus proponendum, quia signa posteriora post occasum uidentur. Et dum ad hæc quæ sole mergente uideri solent, solem redire monstramus, sine dubio eum contrario motu recedere, q̄ coelum mouetur, ostendimus. Hæc autem quæ de sole & luna diximus, etiā quinq̄ stellarū recessum assignare sufficient. Pari em̄ ratione in posteriora signa migrando, semper mundanæ uolubilitati contraria recessione uersantur.

D Quem Cicero, & quem Plato soli inter errantes stellas assignauerit ordinem. Cur luna lumen suum mutuetur a sole, sicq̄ luceat, ut tamen non calefaciat. Dehinc, cur sol non absolute, sed fere medius inter planetas esse dicatur. Vnde sideribus nomina. Et cur stellarum errantium, aliæ ad uersæ nobis sint, aliæ prosperæ.

Caput

.XIX.

His assertis, de sphaerarum ordine pauca dicenda sunt. In quo dissentire à Platone Cicero uideri potest, cum hic solis sphaeram quartam de septem, id est in medio locatam dicat, Plato à luna sursum secundam, hoc est inter septem à summo locum sextum, tenere commemoret. Ciceroni Archimenides & Chaldaeorum ratio consentit. Plato Aegyptios omnium philosophiæ disciplinarum parentes secutus est, qui ita solem inter lunam & Mercurium locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint & edixerint, cur à non-

Sol quem ordinē habeat inter planetas.

c v nul-

nullis sol supra Mercurium supraq; Venerem esse credatur. Nam nec illi qui
 ita existimant, à specie uerì procul aberrant. Opinionem uero istius permutati
 onis huiusmodi ratio persuasit. A Saturni sphaera quæ est prima de septē, usq;
 ad sphaeram Iouis à summo secundam, interiecti spatij tanta distantia est, ut zo-
 diaci ambitum superior triginta annis, duodecim uero annis subiecta cōficiat.
 Rursus tantum à Ioue sphaera Martis recedit, ut eundem cursum biennio per-
 agat. Venus autem tanto est regione Martis inferior, ut ei annus satis sit ad zo-
 diacū peragrandū. Iam uero ita Veneri proxima est stella Mercurij, & Mer-
 curio sol propinquus, ut hi tres cœlū suum pari tēporis spatio, id ē anno plus
 minus' ue circumeāt. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit, q̄a
 in spatio pari, longè à se nunq̄ recedunt. Luna autē tantum ab his deorsum re-
 cessit, ut quod illi anno, uigintiocto diebus ipsa cōficiat. Ideo neq; de trium su-
 periorum ordine, quem manifestè clareq; distinguit immensa distantia: neq;
 de lunæ regione, quæ ab omnibus multum recessit, inter ueteres aliqua fuit dis-
 sensio. Horum uero trium sibi proximorum, Veneris, Mercurij, & Solis ordi-
 nem uicinia confudit. Sed apud alios. Nam Aegyptiorum solertiam ratio nō
 fugit, quæ talis est: Circulus per quem sol discurret, à Mercurij circulo ut infe-
 rior ambitur. Illū quoq; superior circulus Veneris includit. Atq; ita fit, ut hæ
 duæ stellæ, cū p̄ superiores circuloꝝ suoz uertices currūt, intelligant̄ supra solē
 locatæ. Cum uero per inferiora commeāt circuloꝝ, sol eis superior existime-
 tur. Illis ergo q̄ sphaeras earum sub sole dixerunt, hoc uisum est ex illo stellarū
 cursu, qui nonnunq̄ (ut diximus) uidetur inferior, qui & uerè notabilior est, q̄a
 tum liberius apparet. Nā cum superiora tenent, magis radijs occulūtur. Et id-
 eo p̄suasio ista cōualuit, & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus ē. Per-
 spiciator tamē obseruatio meliorē ordinem deprehendit, quem præter indagi-
 nem uisus, hæc quoq; ratio commendat, qđ lunam quæ luce propria caret, &
 de sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectā. Hæc enim ratio fa-
 cit lunā non habere lumen proprium, cæteras omnes stellas lucere suo: q̄ illæ
 supra solē locatæ in ipso purissimo æthere sunt, in quo omne quicquid est, lux
 naturalis & sua est, quæ tota cum igne suo ita sphaeræ solis incūbit, ut cœli zo-
 næ, quæ procul à sole sunt, perpetuo frigore oppressæ sint, sicut infra ostende-
 tur. Luna uero, quia sola ipsa sub sole est, & caducorum iam regioni luce sua
 carenti proxima, lucem nisi desup̄er posito sole cui respundet, habere nō potu-
 it. Deniq; quia totius mundi una pars terra est, ætheris autē una pars luna est,
 lunam quoq; terram, sed ætheream uocauerunt. Immobilis tamē ut terra esse
 non potuit, q̄a in sphaera quæ uoluitur, nihil manet immobile præter cētrum.
 Mundanæ autē sphaeræ terra centrum est, ideo sola immobilis perseuerat. Rur-
 sus terra accepto solis lumine clarescit tantummodo, non relucet: Luna specu-
 li instar lumē quo illustratur emittit, quia illa aëris & aquæ, quæ per se cōcre-
 ta & densa sunt, sex habet: & ideo extrema uastitate densata est, nec ultra super-
 ficiē quauis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit, sed liquidissimæ lucis &
 ignis ætherei: ideo q̄uis densius corpus sit, q̄ cætera cœlestia, ut multo tamen
 terreno purius, sit acceptæ luci penetrabile: adeo, ut eā de se rursus emittat, nul-
 lum tamen ad nos perferētem sensum caloris: quia lucis radius, cum ad nos de
 ori-

Al. ueriores.

*Luna luce lu-
cet aliena.*

A origine sua, id ē de sole, puenit, naturā secū ignis de quo nascit̄, deuehit. Cū uero in lunæ corpus infundit̄, & inde resplēdet, solam refundit claritudinē, nō calorem. Nam & speculū cum splēdorem de se ui oppositi eminus ignis emittit, solam ignis similitudinem carentem sensu caloris ostendit.

Quem soli ordinem Plato dederit uel eius autores, quos uel Cicero secutus quartū locum globo eius assignauerit, uel q̄ ratio psualionem huius diuersitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, infimoq; orbi luna radijs solis accensa cōuertit̄, satis dictū est. Sed his hoc adijciendū est, cur Cicero cum quartum de septē, solē uelit, quartus aut̄ inter septē non ferē medius, sed om̄imodo medius & sit, & habeat, nō abruptē mediū solē, sed ferē mediū dixerit his uerbis: Dein de subter mediā ferē regionē sol obtinet. Sed nō uacat adiectio, qua hęc pro-

Cur solem non absolute sed ferē medium dicit.

Alias de septē mediam.

B nuntiatio tēperatur: nam sol quartū locum obtinens, mediā regionē tenebit numero, spatio non tenebit. Si inter ternos em̄ summos & imos locat̄, sine dubio medius est numero. Sed totius spatij quod septē sphaeræ occupant, dimensione pspecta, regio solis nō inuenit̄ in medio spatio locata, quia magis à summo ip̄e, q̄ ab ip̄o recessit ima postremitas, quod sine ulla disceptationis ambage, compendiosa probabit assertio. Saturni stella, q̄ summa est, zodiacum triginta annis peragrat, sol medius anno uno, luna ultima uno mense non integro. Tantum ergo interest inter solem & Saturnum, q̄tum inter unū & triginta. Tantum inter lunam solemq; quantum inter duodecim & unum. Ex his apparet totius à summo in imum spatij, certā ex mediā parte diuisionem, solis regionē

C non fieri. Sed quia hic de numero loquebat̄, in quo uerē q̄ quartus, & medius est, ideo pronuntiauit q̄dem medium, sed propter latentem spatioꝝ dimensionem, uerbū quo hanc definitionē temparet, adiecit, ferē. Notandum, q̄ esse stellā Saturni, & alterā Iouis, Martis aliam, non naturæ cōstitutio, sed humana persuasio est, q̄ stellis numeros & nomina fecit. Non em̄ ait illā quæ Saturnia est, sed quā in terris Saturniā noiant, & ille fulgor q̄ dicit̄ Iouis, & quē Martiū dicitis. Adeo exp̄ssit in singulis noīa hęc, non esse inuenta naturæ, sed hominū commenta, significationi distinctionis accommodata.

Nomina stellarum unde sint.

Quod uero fulgorē Iouis humano ḡni prosperę & salutarē, contrā, Martis rutilum & terribilē terris uocauit, alterę tractum est ex stellarū colore (nā fulget Iouis, rutilat Martis) alterum ex tractatu eorum, qui de his stellis ad hominum uitā manare uolunt aduersa uel prospera. Nam plerunq; de Martis stella terribilia, de Iouis salutaria euenire definiunt. Causam si q̄s fortē altius quærat, unde diuinis maleuolētia, ut stella malefica esse dicatur, sicut de Martis & Saturni stellis existimatur, aut cur notabilior benignitas Iouis & Veneris in genethliacos habeatur, cum sit diuinorū una natura, in medium proferam rationem, apud unum omnino, quod sciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tribus, quos de harmonia composuit, patefecit causam, quam breuiter explicabo: Certi (inq̄) sunt numeri, per quos inter omnia quæ sibi conueniunt, iungunt̄, & aptantur, sit iugabilis competentia, nec quicquā potest alteri nisi per hos numeros conuenire. Sunt autem epitritus, hemioliis, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplaris. Quæ hoc loco interim quasi nomina numerorū accipias uolo. In sequētib; uero cum de harmonia cœli loquemur, q̄d sint hi numeri, q̄d

Cur inter plēnetas alij nobis prospici alij aduersi dicantur.

ue pos

ue possint, opportunius apiemus. Modo hoc nosse sufficiat, quia sine his nume-
 ris, nulla colligatio, nulla potest esse cōcordia. Vitam uero n̄am p̄cipuè sol &
 luna moderant. Nā cum sint caducorū corporū hęc duo p̄pria, sentire uel cre-
 scere, αἰσθητικόν, id est sentiendi natura, de sole: φυτικόν autem, id est crescendi natu-
 ra, de lunari ad nos globositate pueniunt. Sic utriusq; luminis bñficio hęc no-
 bis constat uita, qua fruimur. Cōuersatio tñ n̄ra, & prouentus actuum, tam ad
 ipsa duo lumina, q̄ ad quicq; uagas stellas refert. Sed harū stellarū alias interuē-
 tus numerorū (quorū supra fecimus mētionem) cum luminibus bene iungit ac
 sociat, alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea & Iouia-
 lis stella p̄ hos numeros lumini utriq; sociant. Sed Iouialis soli p̄ omnes, lunæ
 uero p̄ plures: & Venerea lunæ p̄ oēs, soli p̄ plures numeros aggregat. Hinc
 licet utraq; bñfica credat, Iouis tñ stella cum sole accōmodatior est, & Vene-
 rea cum luna: atq; ideo uitæ n̄ræ magis cōmodant, quasi luminibus uitæ n̄ræ
 autoribus, numerorū ratione cōcordes. Saturni autē Martisq; stellæ, ita nō ha-
 bent cum luminibus cōpetentiā, ut tñ aliqua uel extrema numerorū linea Sa-
 turnus ad solē, Mars aspiciat ad lunā. Ideo minus cōmodi uitæ humanæ existi-
 mant, quasi cum uitæ autoribus arcta numerorū ratione non iuncti. Cur tñ
 & ipsi nonnunq; opes uel claritatem hominibus præstare credantur, ad alterū
 debet pertinere tractatum: quia hic sufficit aperuisse rationem, cur alia terribi-
 lis, alia salutaris existimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inscribitur (Si
 faciunt astra) pronūtiat nihil uel potestate eorum hominibus euenire: sed ea
 quæ decreti necessitas in singulos sancit, ita per horum septem transitum statio-
 ne recessu ue monstrari, ut aues seu p̄teruolando, seu stando, futura pennis uel
 uoce significant nescientes. Sic quoq; tamen iure uocabitur hic salutaris, ille ter-
 ribilis, cum per hunc prospera, per illum significantur incommoda.

De diuersis nominibus solis, deq; eiusdem magnitudine.

Caput .XX.

IN his autem tot nominibus quæ de sole dicuntur, non frustra, nec ad lau-
 dis pompā lasciuit oratio, sed res ueræ uocabulis exprimunt. Dux & prin-
 ceptus ait, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio.

Plato in Timæo cum de octo sphaeris loqueretur, sic ait: Ut autem per
 ipsos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mensura, & sit, & noscatur,
 deus in ambitu supra terram secundum lumen accendit, quod nunc solem uo-
 camus. Vides ut hęc definitio uult esse omnium sphaerarum lumen in sole?
 Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suum, solam que lunam
 (ut sæpe iam diximus) proprio carere, obscuritatem definitionis huius liqui-
 dius absoluens, & ostendens in sole maximum lumen esse, non solum ait, dux
 & princeps & moderator luminum reliquorum (adeo & cæteras stellas scit
 esse lumina) sed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœlestis
 lucis appellat. Dux ergo est, quia omnes luminis maiestate præcedit: Prin-
 ceptus, quia ita eminent, ut propterea quod talis solus appareat, sol uocetur: Mo-
 derator reliquorum dicitur, quia ipse cursus eorum recursusq; certa definitio-
 ne spatij moderatur. Nam certa spatij definitio est, ad quam cum unaquæque
 erratica stella recedens à sole peruenerit, tanq; ultra prohibeatur accedere, agi
 retro uidetur: & rursus cum certam partem recedendo cōtigerit, ad directi cur-
 sus

Al. secundo.

*Solis nomina
diuersa.*

A fus cōsuetā reuocatur: ita solis uis & potestas, motus reliquorū luminum constituta dimensione moderatur. Mens mūdi ita appellatur, ut physici eum cor cœli uocauerunt. Inde nimis, q̄ oīa q̄ statuta ratione p̄ cœlum fieri uidemus, diē & noctem, & migrātes int̄ utrunq̄ prolaxitatis breuitatisq̄ uices, & certis temporibus æquā utriusq̄ mensurā, dein ueris clementē .tempiem, torridū cācri ac leonis æstum, mollitiem autumnalis auræ, uim frigoris inter utranq̄ tēperiē, oīa hæc solis cursus & ratio dispensat. lure ergo cor cœli dicitur, p̄ quem fiunt oīa q̄ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa, prop̄ quā iure cor cœli uocet̄, q̄ natura ignis semp̄ in motu p̄petuo agitatūq̄ est. Solē aut̄ ignis ætherei fontem dictū esse retulimus. Hoc ē ergo sol in æthere, q̄d in aīali cor, cuius ista natura est, ne unq̄ cesset à motu: aut si breuis sit eius q̄cunq̄ casu ab agitatione cessatio, mox aīal interimat. Hæc de eo q̄ solē mundi mentē uocauit. Cur v̄o & tempatio mundi dictus sit, ratio in apto est. Ita em̄ nō solū terram, sed ip̄m q̄q̄ cœlū, q̄d uerē mūdus uocat̄, tēperari sole certissimū est, ut extremitates eius q̄ lōgissimē à uia solis recesserunt, om̄i careāt bñficio caloris, & una frigoris p̄petuitate torpescāt, q̄d in sequētibz aptius explicabit̄.

At teporem.

Restat ut & de magnitudine eius, quā v̄issima p̄dicatione extulit, pauca & non p̄tereunda dicamus. Physici hoc maxime cōseq̄ in om̄i circa magnitudinē solis inq̄sitione uoluerūt, q̄to maior esse possit q̄ terra. Et Eratosthenes in libris dimensionum sic ait: Mensura terræ septies & uicies multiplicata, mensurā solis efficiet. Possidonius multo multoq̄ sapius, & uterq̄ lunaris defectus argumentum inuicem pro se aduocat. Ita cum solem uolunt terra maiorem probare, testimonio lunæ deficiētis utunt̄. Cum defectum lunæ conant̄ asserere, probationem de solis magnitudine mutuuntur. Et sic euenit, ut dum utrunque de altero astruitur, neutrum probabiliter astruat̄, semp̄ in medio uicissim nutante mutuo testimonio. Quid em̄ per rem adhuc probādā probeat̄? Sed Aegyptij nihil ad coniecturā loquentes, sequestrato ac libero argumento, nec in patrociniū sibi lunæ defectum uocātes, c̄pta mensura sol terra maior sit probare uoluerunt, ut tum demum p̄ magnitudinem eius ostenderent, cur luna deficiat. Hoc autem nequaq̄ dubitabat̄ non posse aliter dephēdi, nisi mensura & terræ & solis inuenta, ut fieret ex collatione discretio. Et terrena quidem dimēsiō oculis rationem iuuantibus de facili constabat. Solis uero mensuram aliter nisi per mensurā cœli, p̄ quod discurrit, inueniri non posse uiderunt. Ergo primum metiendum sibi cœlum illud, id est iter solis, constituerunt, ut per id possent modum solis agnoscere. Sed quæso, si quis unq̄ tam otiosus, tamq̄ erit ab om̄i serio feriat̄, ut hæc quoq̄ in manus sumat, ne talem ueterē promissionem quasi insanīæ proximā aut horrescat aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incomphensibilis uidebatur, uiam sibi fecit ingenium, & per terram q̄ cœli modus sit, reperit. Vt autem liquere possit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda sunt, ut sit rerum sequentium aditus instructior.

Solis magnitudo sc̄dm quosdam.

In om̄i orbe uel sphæra, medietas cētrum uocat̄. Nihilq̄ aliud est cētrum, nisi punctum q̄ sphære aut orbis medium certissima obseruatione distinguit̄. Item ducta linea de q̄cunq̄ loco circuli q̄ designat ambitum, in quacunq̄ eiusdem circuli summitate orbis partem aliquam diuidat necesse est. Sed non om̄i modo

Centrum.

Diametros.

Vmbra terræ

Ambitus terre.

Ambitus circuli per quem sol meat.

Quo deprehensa sit magnitudo solis.

modo medietas est orbis quæ separat ista diuisio. Illa em̄ tm̄ linea in partes æq̄
 les orbē mediū diuidit, q̄ à summo in summū ita deducit, ut necesse sit eā tran-
 ire p̄ centrum. Et hæc linea q̄ orbē sic æqualit̄ diuidit, diametros nuncupatur.
 Itē diametros om̄is cuiuscunq; orbis triplicata cum adiectione septimæ partis
 suæ, mensurā facit circuli, q̄ orbis includitur. Id est, si uncias septē teneat diame-
 tri lōgitudō, & uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat, tripli-
 cabis septē, & faciunt uigintiunum. His adijcies septimā partē, hoc est unū, &
 pronūtiabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eē mēsurā, cuius diametros
 septē uncijs extendit. Hæc oīa geometricis euidentissimisq; rationibus proba-
 re possemus, nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur, & caueremus iusto
 prolixius uolumē extendere. Sciendum & hoc, q̄ umbra terræ quæ sol post
 occasum in inferiore hemisphærio currēs sursum cogit emitti, ex qua super ter-
 ram sit obscuritas q̄ nox uocatur, sexagies in altum multiplicatur ab ea mensu-
 ra, quæ terræ diametros habet. Et hac lōgitudine ad ipsum circulū p̄ quem sol
 currit erecta, exclusione luminis tenebras in terrā refundit. Prodendū est igit̄,
 q̄ta diametros terræ sit, ut cōstet qd possit sexagies multiplicata colligere. Vn-
 de his p̄libatis, ad tractatum mensurarū quas promisit oratio reuertatur. Eui-
 dentissimis & indubitabilibus dimētionibus constat, uniuersæ terræ ambitū,
 quæ ubicunq; uel incolitur, uel inhabitabilis iacet, habere stadiorū milia ducē-
 ta quinquagintaduo. Cum ergo tm̄ ambitus teneat, sine dubio octoginta milia
 stadiorū, uel non multo amplius diametros habet, sc̄dm̄ triplicationem cum se-
 ptimæ partis adiectione, quam superius de diametro & circulo regulariter di-
 ximus. Et q̄ ad efficiendā terrenæ umbræ longitudinē, nō ambitus terræ, sed
 diametri mensura multiplicanda est: ipsa est em̄ quam sursum constat exresce-
 re, sexagies multiplicāda tibi erunt octoginta milia, q̄ terræ diametros habet, q̄
 faciunt quadragies octies cētena milia stadiorū esse à terra usq; ad solis cursū,
 quò umbrā terræ diximus puenire. Terra aut̄ in medio cœlestis circuli, per
 quē sol currit, ut centrū locata est. Ergo mēsurā terrenæ umbræ medietatē dia-
 metri cœlestis efficiet: & si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eūdem cir-
 culū mensura tendatur, integra circuli p̄ quem sol currit, diametros inuenitur.
 Duplicatis igit̄ illis quadragies octies cētenis milibus, erit integra diametros
 cœlestis circuli, nonagies sexies cētenis milibus stadiorū. Et inuēta diametros,
 facile mēsuram nobis ipsius quoq; ambitus prodit. Hanc em̄ summā, quæ dia-
 metrū facit, debes ter multiplicare adiecta parte septima, ut sæpe iam dictū est:
 & ita inuenies totius circuli per quē sol currit, ambitum stadiorū habere trecē-
 ties cētena milia, & insuper cētum septuaginta milia.

His dictis, quibus mēsurā quæ terræ uel ambitus uel diametros habet, sed
 & circuli modus per quem sol currit, uel diametri eius ostenditur: nunc quam
 solis esse mensuram, uel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, in-
 dicemus. Nam sicut ex terrena umbra potuit circuli per quem sol meat depre-
 hendi magnitudo, ita per ipsum circulum mēsurā solis inuēta est in hunc mo-
 dum, procedēte inquisitionis ingenio: Aequo noctiali die ante solis ortum æqua-
 biliter locatum est saxum uas in hemisphærij speciē, cauata ambitione curuatū,
 infra per lineas designato duodecim diei horarū numero, quas styli prominen-

tis

A tis umbra cū transitu solis p̄tereundo distinguit. Hoc ē aut̄ (ut scimus) huiusmo-
 di uasis officium, ut tāto tēpore à priore eius extremitate ad alterā usq̄ styli um-
 bra percurrat, q̄to sol medietatem cœli ab ortu in occasum unius scilicet hemi-
 sphærii cōuersione metitur. Nam totius cœli integra cōuersione diem noctemq̄
 concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc uase um-
 bram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tēpus solis ortui propin-
 quantis, inhæsit diligens obseruantis obtutus. Et cum ad primum solis radium
 quē de se emisit prima summitas orbis, emergens de umbra styli decedēs sum-
 mitate primā curui labri eminentiā contingit, locus ipse q̄ umbræ primitias ex-
 cepit, notæ imp̄ssione signatus est, obseruatumq̄ q̄diu sup̄ terrā ita solis orbis
 integer appareret, ut una eius sūmitas adhuc horizōti uideret̄ insidere, & mox
B locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat, adnotatus est. Habitaq̄ dimen-
 sione inter ambas umbræ notas, quæ integrum solis orbem, id est diametrū,
 natae de duabus eius summitatibus metiuntur, pars nona reperta est eius spa-
 tij, quod à summo uasis labro usq̄ ad horæ primæ lineam cōtinetur. Et ex hoc
 cōstitit, q̄ in cursu solis unam tempore æqnoctialis horam faciat repetitus no-
 uies orbis eius accessus. Et q̄ cōuersione cœlestis hemisphærii peractis horis du-
 odecim diem condit, nouies autem duodeni efficiūt centum octo, sine dubio so-
 lis diametros centesima & octaua pars hemisphærii æqnoctialis est. Ergo toti-
 us æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum autem circu-
 lum habere stadiorū trecenties centena milia, & insuper centum & septuaginta
C milia, antelatis probatum est. Ergo si eius summæ ducentesimam sextamde-
 cimā consideraueris partē, mensuram diametri solis inuenies. Est aut̄ pars ista
 ferè in centum quadraginta milibus. Diametros igit̄ solis cētum quadraginta
 milium ferè stadiorū esse dicenda est. Vnde penè duplex q̄ terræ diametros in-
 uenitur. Cōstat autē geometricæ rationis examine, cum de duobus orbibus al-
 tera diametros duplo alterā uincit, illum orbem cuius diametros dupla est, or-
 be altero octies esse maiorē. Ergo ex his dicendum est, solē octies terra esse ma-
 iorem. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

*Sol octies ma-
ior q̄ terra.*

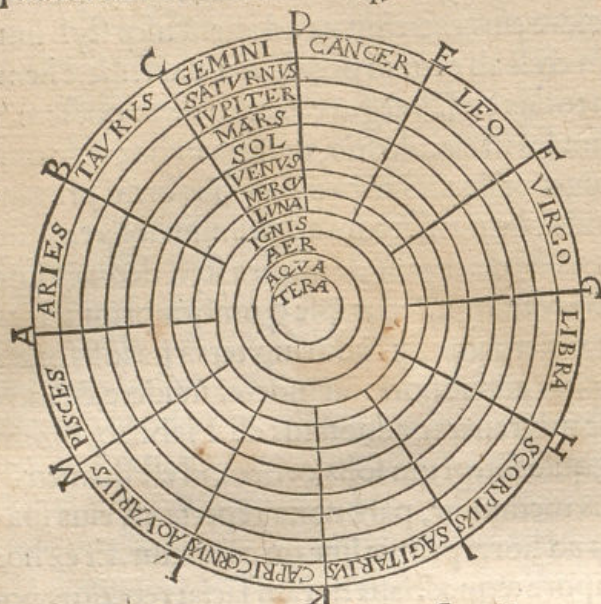
*Qua ratione inferiorū sphaerarum stellæ in Zodiaci signis meare dicantur, cum in eis nō sint:
 curq̄, ex his aliæ breuiori, aliæ longiori tempore Zodiaci signa percurrant: & quomodo circu-
 lus Zodiacus in duodecim partes diuisus sit.*

Caput .XXI.

D Sed quoniā septem sphaeras cœlo diximus esse subiectas, exteriore quaq̄
 quas interius continet ambiente, longeq̄ & à cœlo om̄es, & à se singulae
 recesserunt, nunc quærendum est, cum zodiacus unus sit, & is cōstet cœ-
 lo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphaerarum stellæ in signis zo-
 diaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso uestibu-
 lo excubat quæstionis. Verum est em̄, neq̄ solem lunam ue, neq̄ de uagis ul-
 lam ita in signis zodiaci ferri, ut eorum sideribus misceatur: sed in illo signo ef-
 se unaquæque perhibetur, quod habuerat super uerticem, in ea quæ illis subie-
 cta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphaerarum circulos in
 duodecim partes, æquē ut zodiacum, ratio diuisit. Et quæ in eam partem circu-
 li sui uenerit, quæ sub parte zodiaci est arieti deputata, in ipsum arietem uenisse
 concedit̄. Similisq̄ obseruatio in singulas partes migratibus stellis tenet̄. Ex
 quia

*Quem̄ modū
inferiorū sphae-
rarū stellæ in
zodiaci signis
meare dicantur.*

quia facilius ad intellectum per oculos uia est, id quod sermo descripsit, uisus as-

fignet. Esto enim zodiacus circulus, cui ascriptum est, a. In hunc septem alij orbes locentur. Et zodiacus ab a, per ordinem affixis notis, quibus ascribentur litterae sequentes, in partes duodecim diuidatur. Sitque spatium quod inter a & b clauditur, arietis deputatum: quod intra b & c, tauri: quod inter c & d, geminis: cetero, quod sequitur, & reliquis per ordinem caetera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & litteris, singulae deorsum lineae per omnes circulos ad ultimum usque ducantur, procul dubio per orbes singu-

los duodecim partes diuidet transitus linearum. In quocumque igitur circulo seu sol in illo, seu luna uel de uagis quocumque discurrat, cum ad spatium uenerit, quod inter lineas clauditur ab a & b notis & litteris defluentes, in arietem esse dicetur, quia illic constituta spatium arietis in zodiaco designatum super uerticem, sicut descripsimus, habebit. Similiter in quacumque migrauerit parte, in signo sub quo fuerit, esse dicetur.

Cur aliae stelle breuiori tempore zodiaci signa percurrant aliae longiori.

Atque haec ipsa descriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademque signa, aliae tempore longiore, aliae breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locantur, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum ultimum tenet: ita de medijs, qui summo propior est, inferioribus maior: qui uicinior est ultimo, breuior superioribus habet. Et inter has igitur septem sphaeras gradum celeritatis suae singulis ordo positionis ascripsit. Ideo stellae quae per spatia grandiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quae per angusta, breuiore. Constat enim nullam inter eas celerius caeteris tardius uel procedere. Sed cum sit omnibus idem motus meandi, tantam eius diuersitatem temporis, sola spatiorum diuersitas facit. Nam ut de medijs nunc praetermittamus, ne eadem saepe repetantur, quae eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus uigintiocto ambit & permeat, sola causa in quantitate est circulorum, quorum alii maximus, alii minimus. Ergo & caeterarum singulae per spatium sui modo, tempus meandi aut extendunt, aut contrahunt.

Hoc loco diligens rerum discussor inueniet, quod requirit. Inspectis enim zodiaci notis, quas monstrat in praesidium fidei aduocata descriptio, quis uero (inquit) circi caelestis duodecim partes aut inuenit, aut fecit, maxime cum nulla oculis subiciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariae interrogationi historia ipsa respondeat, factum referens, quo a ueteribus & tentata est tam difficilis, & effecta diuisione. Aegyptiorum enim retro maiores, quos constat primos omnium caelum scrutari & metiri ausos, postquam perpetuae apud se serenitatis obsequio caelum semper spectu libero intuentes, deprehenderunt uniuersis uel stellis uel sideribus infixis caelo, solas cum sole & luna quinque stellas uagari, nec has tamen per omnes caeli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere: nunquam denique ad septentriona-

Quo zodiacus in duodecim partes diuisus.

A trionalem uerticē deuiare, nunq̄ ad australis poli ima demergi, sed intra unius obliq̄ circi limitem oēs habere discursus, nec oēs tñ ire pariter & redire, sed alias alijs ad eundē locum puenire tēporibus. Rursus ex his alias accedere, retro agi alias, uideriq̄ stare nonnunq̄. Postq̄ inq̄ hæc inter eas agi uiderūt, certas sibi partes decreuerūt in ipso circo cōstituere, & diuisionibus annotare, ut certa essent locorū nomina, in q̄bus eas morari, uel de q̄bus exisse, ad quæ uel rursus esse uenturas, & sibi inuicem annuntiarent, & ad posteros noscēda trāsmitterent. Duobus igitur uasis æneis p̄paratis, quorum alteri fundus erat in modum clepsydræ foratus, illud qd̄ erat integrum, uacuum subiecerunt, pleno aquæ altero supposito, sed meatu antè munito, & quamlibet de infixis unā clarissimam stellā lucideq̄ notabilem orientem obseruauerūt. Quæ ubi primum

B cœpit emergere, mox munitione subducta, p̄miserunt subiecto uasi aquam superioris influere, fluxitq̄ in noctis ipsius & secuti diei finem, atq̄ in id noctis secundæ q̄diu eadem stella ad ortum rursus reuertitur: quæ ubi apparere uix cœpit, mox aqua quæ influebat amota est. Cum igitur obseruata stellæ itus ac reditus integrā significaret cœli cōuersionem, mensurā sibi cœli in aquæ de illo fluxu susceptæ quantitate posuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimēsiōne diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt uasa, ut singula tñ singulas de illis duodecim partibus ferrēt. Totāq̄ rursus aqua in uas suum pristinum foramine prius clauso, refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis minoris alterum subiecerūt pleno, alterum iuxta expeditum paratumq̄ posuerunt. His p̄paratis, nocte alia in illa iam cœli parte, per quam solē lunamq̄ & quinq̄ uagas meare diuturna obseruatione didicerāt, quamq̄ postea zodiacum uocauerunt, ascensuræ obseruauerunt sidus, cui postea nomē arietis indiderunt. Huius incipiēte ortu, statim subiecto uasi suppositæ aquæ fluxum dederunt. Qd̄ ubi cōpletum est, mox eo sublato effusiq̄, alterū simile subiecerunt, certis signis obseruatis ac memoriter annotatis, inter eius loci stellas, quæ oriebantur cum primum uas esset impletum, intelligētes qd̄ eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima cōscendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiēte, aqua in primū uas cœpit influere, usq̄ ad locum qui oriebatur cum idem primū uas impleretur, duodecimam partē cœli, id est unum signum, esse dixerūt. Item sc̄do uase impleto, & mox retracto illo, simile quod olim effusum parauerāt, iterū subdiderunt, notato similiter loco q̄ emergebat, cum sc̄dm uas esset impletum, & à fine primi signi usq̄ ad locū qui ad sc̄dæ aquæ finem oriebatur, secundum signum notatum est. Atq̄ ita uicissim uasa mutando, & per singulas influentis aquæ partes, singulos sibi ascēdentium cœli partium limites annotando. Vbi cōsummata iam om̄i p̄ duodecim partes aqua, ad primi signi exordia peruentum est, sine dubio iam diuisas certisq̄ sibi obseruationibus & indicijs annotatas duodecim cœli partes tātæ compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte una sed duabus effectū est, quia omne cœlum una nocte non uoluitur, sed per diem uertitur pars eius media, & medietas reliqua per noctem. Nec tñ cœlum om̄e duarum sibi proximarum noctium diuisit inspectio, sed diuersorū temporū nocturna dimensio utrunq̄ hemisphærium paribus æquè uicibus annotauit. Et has ipsas duode-

Al. aque.

d cim

Zodiacus un-
de dictus.

Aries cur pri-
mus inter
signa.

Cur signa di-
uersorū numi-
num assignata
sint potestati.

Planetarū or-
do.

Epilogus eo-
rū de quibus p-
ordinem dictu-
rū se esse polli-
citus fuit capi-
te decio septi.

cim partes signa appellari maluerunt, certaꝫ singulis uocabula gratia signifi-
cationis adiecta sunt. Et q̄a signa Græco noīe ζώδια nuncupantur, circum ip̄m
zodiacum quasi signiferz uocarunt. Hanc autem rationem iꝫdem illi cur arie-
tem cum in sphaera nihil primum nihilq̄ postremum sit, primū tamen dici ma-
luerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus om̄ium luxit, id est
quo in hunc fulgorem cœlum & elementa purgata sunt, qui ideo mundi nata-
lis iure uocitatur, arietē in medio cœlo fuisse. Et q̄a medium cœlum quasi mū-
di uertex est, arietē propterea primū inter om̄es habitum, q̄ ut mundi caput in
exordio lucis apparuit. Subnectūt etiā causam, cur hæc ipsa duodecim signa
assignata sint diuersorū numinum potestati. Aiunt em̄ in hac ipsa genitura mū-
di ariete (ut docuimus) medium cœlum tenente, horam fuisse mundi nascentis,
cancro gestāte tunc lunā. Post hunc sol cum leone oriebat, cum Mercurio uir
go, libra cum Venere, Mars erat in scorpio, sagittariū Iupiter obtinebat, in ca-
pricornio Saturnus meabat. Sic factū est, ut singuli eorū signorū dñi esse dican-
tur, in q̄bus cū mūdus nasceret, fuisse credunt. Sed duobus q̄dem luminibus
singula tm̄ signa, in q̄bus tunc fuerāt, assignauit antiq̄tas cancrū lunæ, soli leo-
nem. Quinq̄ uero stellis p̄ter illa signa, q̄bus tunc inhærebant, quinq̄ reliqua
sic adiecit uetustas, ut in assignādis à fine prioris ordinis, ordo sc̄dus inciperet.
Superius em̄ diximus, in capricorno Saturnum post om̄es fuisse, ergo sc̄da
adiectio eum primū fecit, q̄ ultimus fuerat. Ideo aquarius, qui capricornum se-
quitur, Saturno datur: Ioui qui ante Saturnum erat, pisces dicantur: aries Mar-
ti, qui p̄cesserat Iouem: taurus Veneri, quā Mars sequebat: gemini Mercurio,
post quem Venus fuerat, deputati sunt. Notādum hoc loco, q̄ in genitura
mundi uel ipsa rerū prouidētia, uel uetustatis ingeniū hūc stellis ordinē dedit,
quē Plato assignauit sphaeris earū, ut esset luna prima, sol sc̄dus, sup̄ hunc Mer-
curius, Venus q̄rta, hinc Mars, in Iupitē, & Saturnus ultimus. Sed sine huius tm̄
rationis patrocinio, abunde Platoniciū ordinē prior ratio cōmendat.

Ex his q̄ de uerbis Ciceronis proximè prælati quærenda p̄posuimus, qua
licuit breuitate, à summa sphaera quæ aplanis dicit, usq̄ ad lunā, quæ ultima
diuinorū est, om̄ia iam (ut opinor) absoluimus. Nam & cœlum uolui, et cur ita
uoluatur ostendimus: septemq̄ sphaeras contrario motu ferri ratio indubitata
patefecit: & de ipso sphaerarū ordine qd̄ diuersi senserint, uel quid inter eos dis-
sensionem fecerit, quæ ue magis sequenda sit sententia, tractatus inuenit. Nec
hoc tacitum est, cur inter om̄es stellas sola sine fratris radijs luna nō luceat. Sed
& quæ spatiorum ratio solem ab his quocq̄, qui eum inter septem quartum lo-
carunt, non tm̄ abruptè medium, sed ferè medium dici coegerit, publicatum ē.
Quid significant nomina, quibus ita uocatur ut laudari tantum putetur, inno-
tuit. Magnitudo quocq̄ eius, sed & cœlestis per quem discurret circuli, terræq̄
pariter quanta sit, uel quemadmodum deprehensa, monstratum est. Subiecta-
rum sphaerarum stellæ quemadmodum zodiaco, qui supra omnes est ferri di-
cantur, uel quæ ratio diuersarum faciat seu celerem seu tardum recursum. Sed
& ipse zodiacus in duodecim partes, qua ratiōe diuisus sit, curq̄ aries primus
habeatur, & quæ signa in quorum numinum ditioe sint, absolutum est. Sed
omnia hæc quæ de summo ad lunam usq̄ perueniunt, sacra, incorrupta, diuina
sunt,

A sunt, quia in ipsis est æther semper idem, nec unquam recipiens inæqualem uarietatis æstum. Infra lunam aer & natura permutationis pariter incipiunt. Et sicut ætheris & aëris, ita diuinorum & caducorum luna confinium est. Quod autem ait: Nihil infra lunam esse diuinum, præter animos munere deorum hominibus generi datos, non ita accipiendum est, animos hic esse, ut hic nasci putentur: sed sicut solem esse in terris dicere solemus, cuius radius aduenit & recedit, ita animorum origo cœlestis est, sed lege temporalis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipsa, sed recipit: & quæ recipit, & remittit. Proprium autem habere diceretur, si ei semper tenere licuisset. Sed quid mirum, si animus de hac regione non constat, cum nec corpori fabricando sola suffecerit: Nam quia terra, aqua, & aer infra lunam sunt, ex his solis corpus fieri non potuit, quod idoneum esset ad uitam, sed opus fuit præsidio ignis ætherei, qui terrenis membris uitam & animam sustinendi commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aëre dixisse nos satis sit. Restat ut de terra, quæ sphaerarum nona, & mundi ultima est, dictu necessaria differamus.

Quo animi nostri hic sunt.

Loquitur quæ si tria tantum sint elementa.

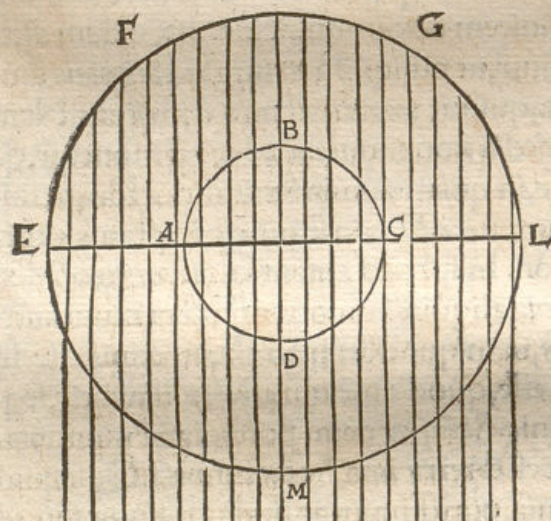
Terra qua de causa immobilis sit, & omnia in eam suo nutu ferantur pondera. Cap. .XXII.

Nam ea quæ est media & nona tellus (inquit) neque mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Illæ uerè insolubiles causæ sunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uicissim de se nascuntur, ut nunquam à naturalis societatis amplexibus separentur. Talia sunt uincula, quibus terram natura constrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur: ideo non mouetur, quia infima est. Nec poterat infima non esse, in quam omnia feruntur. Horum singula quæ inseparabiliter inuoluta rerum necessitas in se uinxit, tractatus expediat. Non mouetur, ait: est enim centron. In sphaera autem solum centron diximus non moueri, quia necesse est, ut circa aliquid immobile sphaera moueatur. Adiecit: Infima est. Rectè hoc quoque, nam quod centron est, medium est. In sphaera uero hoc solum constat imum esse, quod medium est. Et si ima est, sequitur ut uerè dictum sit, in eam ferri omnia. Semper enim pondera in imum natura deducit. Nam & in ipso mundo ut esset terra ima, sic factum est. Quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia, purissimum ac liquidissimum fuit, id tenuit summitatem, & æther uocatus est. Pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aer extitit, & in secunda delapsus est. Post hæc quod adhuc quidem liquidum, sed iam usque ad tactus offensam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum est. Iam uero quod de omni syluestri tumultu uastum, impenetrabile, densatum, ex defecatis abrasum resedit elementis, hæsit in imo. Quod demersum est stringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas solis coaceruauit. Quod ergo ita concretum est, terræ nomen accepit. Hanc spissus aer & terreno frigori propior quam solis calori, stupore spiraminis densioris undique uersum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur, uel uis circumuallantis & ex omni parte uigore simili librantis auræ, uel ipsa sphaeralis extremitas, quæ si paululum à medio declinauerit, sit cuiuscunque uertici propior, & imum relinquit. Quod ideo in solo medio est, quia ipsa sola pars à quouis sphaeræ uertice pari spatio recedit. In hanc

Causa cur sit terra immobilis.

d ij igit

igitur, quæ & ima est, & quasi mediâ, & non mouetur, quia centrum est, omnia
 pondera ferri necesse est. Et quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est,
 argumento sunt cum alia innumera, tum præcipuè imbres, qui in terrâ ex omni
 aëris parte labuntur. Nec em̄ in hanc solam quam habitamus superficiem deci
 dūt, sed & in latera quibus in terra globositas sphæralis efficitur, & in partem
 alteram, quæ ad nos habetur inferior, imbrum casus est. Nam si aër terreni fri
 goris exhalatione dēsatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres, aër au
 tem uniuersam terram circumfusus ambit, proculdubio ex omni aëris parte,
 præter uisam calore perpetuo, liquor pluuiialis emanat, qui undique in terram
 quæ unica est sedes ponderum, defluit. Quod qui respuit, superest ut existimet
 extra hanc unam superficiem quam incolimus, quicquid niuium imbrum uel
 grandinum cadit, hoc totum in cœlum de aëre defluere. Cœlum enim ab
 omni parte terræ æquabiliter distat, & ut à nostra habitatione, ita & à lateri
 bus & à parte quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immensitate suspi
 citur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera
 terræ defluunt, non in terram, sed in cœlum caderent, quod uilitatem ioci scur
 rillis excedit. Esto enim terræ sphæra, cui ascripta sunt a, b, c, d. Circa hanc sit aë
 ris orbis, cui ascripta sunt e f g l m.

Et utrunque orbem, id est terræ & aëris, diuidat linea ducta ab e, usq; ad l. Erit superior ista quam possidemus, & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, paruam nimis imbrum partem terra susciperet ab a, usque ad c. Latera uero aëris, id est ab f usque ad e, & à g usque ad l, humorem suum in aërem cœlumq; deijcerent. De inferiore autem cœli hemisphærio pluuiâ in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret, sicut ostendit sub

iecta descriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur sermo sobrius, quod sic absurdum est, ut sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo, ut in
 dubitabili ratione monstratum sit, in terram ferri omnia nutu suo pōdera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt, opitulātur nobis & ad illius loci disputationem, quæ antipodas esse commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad secundi commentarij uolumen, disputationem sequentium referuimus.

Finis libri primi.

Macrobij

A MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV-
STRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPO-

sitionis quàm elegantissimæ liber secundus.

Concentum quendam effici motu cœlestium corporum, & quo modo ratio eius cœcentus a Pythago-
gora sit deprehensa. Tum qui numeri apti sunt consonantijs musicis, quotq; consonantiæ sint.

Caput primum.

BVperiore cōmentario Eustachi luce mihi charior dilecti
orq; fili, usq; ad stelliferæ sphaeræ cursum & subiectarū
septē, sermo processerat: nunc iam de musica earū modu-
latione disputerē. Quis hic, inq; q; est qui complet au-
res meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est (inquit ille)
qui interuallis disiunctus imparibus, sed tñ pro rata par-
te ratione distinctis, & impulsu & motu ipsorū orbiū ef-
ficiē: & acuta cū grauibus tēperans, uarios æquabiliter concētus efficit. Nec em̄
silētio tāti motus incitari possunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte gra-
uiter, ex altera autē acutē sonent. Quā ob causam summus ille cœli stellifer cur-
sus, cuius conuersio est concitator, acutē excitato mouet sono, grauissimo autē
hic lunaris atq; infimus. Nā terra nona, immobilis manens, ima sede semp hæ-
ret, cōplexa mundi mediū locum. Illi autē octo cursus, in qbus eadē uis est du-
orū, septē efficiunt distinctis interuallis sonos, q; numerus rerū oīm ferē nodus
est, quod doctri homines neruis imitati atq; cātibus, apuerunt sibi reditū in hūc
locū. **C**Exposito sphaerarū ordine, motuq; descripto q; septē subiectæ in cōtra-
riū cœlo ferunt, cōsequēs est, ut qualē sonū tantarū molium impulsus efficiat,
hic requirat. Ex ipso em̄ circumductu orbiū, sonum nasci necesse est: q; percussus
aër, ipso interuentu ictus, uim de se fragoris emittit, ipsa cogēte natura, ut in so-
num desinat duorū corporū uiolenta collisio. Sed is sonus, q; ex q;licunq; aeris
ictu nascit, aut dulce qddam in aures & musicū defert, aut ineptū & asperū so-
nat. Nā si ictum obseruatio numerorū certa moderet, cōpositum, sibiq; cōsenti-
ens modulamē educit. At cum increpat tumultuaria & nullis modis guberna-
ta collisio, fragor turbidus & incōditus offendit auditū. In cœlo autē cōstat ni-
hil fortuitū, nihil tumultuariū, puenire, sed uniuersa illic diuinis legibus & sta-
ta ratiōe pcedere. **D**Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectū est, musicos so-
nos de sphaerarū cœlestiū cōuersione procedere: q; & sonum ex motu fieri ne-
cesse est, & ratio q; diuinis inest, sit sono causa modulaminis. Hoc Pythagoras
primus oīm Graiæ gentis hoīm mente concepit. Et intellexit qdem cōpositum
quiddā de sphaeris sonare prop̄ necessitatē rationis, q; à cœlestibus nō recedit.
Sed q; esset illa ratio, uel qbus obseruāda modis, non faciliē dephendebat. Cūq;
eum frustra tātā tamq; arcanæ rei diuturna inq;sitio fatigaret, fors obtulit, qd
cogitatio alta nō reperit. Cum em̄ casu p̄teriret in publico fabros, ignitū ferrū
ictibus mollientes, in aures eius malleorū soni certo sibi rñdentes ordine, repē-
te ceciderunt. In qbus ita grauitati acumina cōsonabant, ut utrunq; ad audien-
tis sensum stata dimēsiōne remearet, & ex uarijs impulsibus unū sibi cōsonās

Necessario cō-
centū quēdam
esse corporū
cœlestiū.

Quō reperta
à Pythagora
sit cœcentū
ratio.

nascere. Hic occasione sibi oblatam ratus deprehendi oculis & manibus, quod
 olim cogitatione querebat, fabros adit: & imminens operi curiosius intuet, anno
 tans sonos, quod de singulorum lacertis conficiebant. Quos cum ferientium uiribus ascri
 bendos putaret, iubet ut in se malleos mutant: quibus mutatis, sonorum diuersitas
 ab hominibus recedens, malleos sequebatur. Tunc omnem curam ad pondera eorum exa
 minanda conuertit. Cumque sibi diuersitatem ponderis quod habebat in singulis anno
 tasset, alijs ponderibus in maius minus uel excedentibus fieri malleos impauit, quod
 rorum ictibus soni nequaquam prioribus similes, nec ita sibi consonantes exaudiebant.
 Tunc aduertit concordiam uocis, lege ponderum peruenire. Collectisque numeris,
 quibus consentiens sibi diuersitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides uertit ex
 amen: & intestina ouium, uel bouum neruos tam uarijs ponderibus illigatis tetendit,
 qualia in malleis fuisse didicerat. Talisque ex his concensus euenit, quale prior ob
 seruatio non frustra aduersa promiserat: adiecta dulcedine, quam natura fidium so
 nora prestabat. Hic Pythagoras tanti secreti compos, deprehendit numeros, ex quibus
 soni sibi consoni nascerentur: adeo, ut fidibus sub hac numerorum obseruatione com
 positis, certae certis, aliaque alijs conuenientium sibi numerorum concordia tederent:
 ut una impulsa plectro, alia licet longe posita, sed numeris conueniens, simul so
 naret. Ex omni autem innumera uarietate numerorum, pauci & numerabiles inuen
 ti sunt, quod sibi ad conficiendam musicam conuenirent. Sunt autem hi sex omnes, epitritus,
 hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus, & epogdous. Et est epitritus, cum
 de duobus numeris maior habet totum minorem, & insuper eius tertiam partem: ut sunt
 quatuor ad tria. Nam in quatuor sunt tria, & tertia pars trium, id est unum. Et is nu
 merus uocatur epitritus, de quo eo nascitur symphonia quae appellatur *δία τεσσάρων*.
 Hemiolius est, cum de duobus numeris maior habet totum minorem, & insuper
 eius medietatem: ut sunt tria ad duo. Nam in tribus sunt duo, & media pars eorum, id
 est unum. Et ex hoc numero quod hemiolius dicitur, nascitur symphonia quae appellatur
δία τριών. Duplaris numerus est, cum de duobus numeris, minor bis in maiore
 numeratur: ut sunt quatuor ad duo. Et ex hoc duplari numero nascitur symphonia,
 cui nomen est *δία πασσών*. Triplaris autem, cum de duobus numeris minor ter in ma
 iore numeratur: ut sunt tria ad unum. Et ex hoc numero symphonia procedit, quae di
 citur *δία τεσσάρων* & *δία πέντε*. Quadruplus est, cum de duobus numeris minor qua
 ter in maiore numeratur: ut sunt quatuor ad unum, quod numerus facit symphoniam quam
 dicunt *δία δία πασσών*. Epogdous est numerus, quod intra se habet minorem & insuper
 eius octauam partem: ut nouem & octo. Quia in nouem octo sunt, & insuper octaua
 pars eorum, id est unum. Hic numerus sonum parit, quem tonum musici uocauerunt. So
 num vero tono minorem, ueteres quidem semitonum uocitare uoluerunt. Sed non
 ita accipiendum est, ut dimidius tonus putetur, quia nec semiuocalis in litteris pro medie
 tate uocalis accipimus. Dein tonus per naturam sui in duo diuidi sibi aequa non po
 terit. Cum enim ex nouenario numero constet, nouem autem nunquam aequaliter diuidantur,
 tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt sonum to
 no minorem, quem tam paruum distare a tono deprehensum est, quantum hi duo nume
 ri in se distant, id est ducenta quadragintatrima & ducta quinquaginta sex. Hoc se
 mitonum Pythagorici quidem ueteres diuisin noabant: sed sequens usus sonum se
 mitono minorem diuisin constituit noandum. Plato semitonum limma uocitauit.

Sex tantum nu
 meros aptos es
 se ad conficien
 dam musicam.

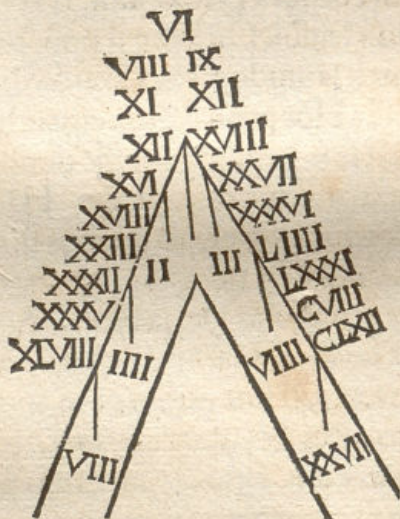
Sunt

A Sunt igitur symphoniae quinque, id est *διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πέντε, διὰ πέντε, διὰ πέντε* *ἢ διὰ πέντε, ἢ διὰ πέντε, διὰ πέντε, διὰ πέντε*. Sed hic numerus symphoniarum ad musicam pertinet, quam Symphoniae quinque.
 uel flatus humanus intendere, uel capere potest humanus auditus. Ultra autem se tendit harmoniae celestis accessio. i. usque ad quater *διὰ τεσσάρων* & *διὰ πέντε*. Nunc interim de his quas nouimus, differamus. Symphonia diatessarō constat de duobus tonis & semitono, ut minutias quae in additamento sunt, relinquimus, ne difficultatem creemus: et fit ex epitrito. Diapente constat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio. Diapason constat de sex tonis: & fit de duplari. Sed *διὰ τεσσάρων* & *διὰ πέντε* constat ex nouem tonis & hemitono, & fit de triplari numero.
 Dis autem diapason continet tonos duodecim, & fit ex quadruplo.

B Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam esse docuerit. Et quod hinc etiam probari possit concentum quendam esse caelestium corporum. Caput .II.
Hinc & Plato postquam Pythagoricae successione doctrinae, & ingenij proprii diuina profunditate, cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilem competentiam, in Timaeo suo mundi animam per istorum numerorum contextionem ineffabili prouidentia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic operi fuerit appositus, plurimum nos ad uerborum Ciceronis, quae circa disciplinam musicae uidentur obscura, intellectum iuuabit. Sed ne (quod in patrociniū alterius expositiois adhibetur) ipsum per se difficile credatur, pauca nobis permittenda sunt, quae simul utriusque intelligentiam faciant lucidiorē. Omne solidum corpus trina dimensione distenditur. Habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec potest inueniri in quolibet corpore quarta dimensio, sed his tribus omne
C corpus solidum continetur. Geometrae tamen alia sibi corpora proponunt, quae appellantur mathematica, cogitationi tantum subiicienda, non sensui. Dicunt enim punctum corpus esse indiuiduum, in quo neque longitudo, neque latitudo, neque altitudo deprehendatur, quippe quod in nullas partes diuidi possit. Hoc protractum efficit lineam. i. corpus unius dimensionis. Longum est enim sine lato, sine alto, & duobus punctis ex utraque parte solam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam si geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimensionibus aestimatur, longo latoque, sed alto caret. Et hoc est quod apud illos superficies uocatur: punctis autem quatuor continetur. i. per singulas lineas binis. Si uero haec duae lineae fuerint duplicatae, ut subiectis duabus duae supponantur, addicietur profunditas, & hinc solidum corpus efficietur, quod sine dubio octo angulis continebitur, quod uidemus in tessera, quae Graeco nomine cubus uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et *μονάς* punctum putatur, quia sicut punctum corpus non est, sed ex se facit corpora, ita monas numerus esse non dicitur, sed origo numerorum. Primus ergo numerus in duobus est, qui similis est lineae, de puncto sub gemina puncti terminatione producta. Hic numerus, duo, geminatus, de se efficit quatuor, ad similitudinem mathematici corporis, quod sub quatuor punctis longo latoque distenditur. Quaternarius quoque ipse geminatus, octo efficit: quod numerus solidum corpus imitatur: sicut duas lineas diximus duabus suppositas, octo angulorum dimensione integrā corporis soliditatem creare. Et hoc est quod dicitur apud geometras: bis bina bis, corpus esse iam solidum. Ergo à pari numero accessio usque ad octo, soliditas est corporis. Ideo
 d iij inter

inter principia, huic numero plenitudinē deputauit. Nunc oportet ex impari
 quocumque numero, quemadmodum id efficiat, inspicere. Et quia tam parisi quam impari nu-
 meri monas origo est, ternarius numerus prima linea esse credat. Hic triplica-
 tus nouenarius numerus facit, quod & ipse quasi de duabus lineis, longum latumque cor-
 pus efficit, sicut quaternarius secundum de paribus efficit. Item nouenarius triplicatus
 tertia dimensionem prestat, & ita a parte impari numeri in uigintiseptem, qui sunt
 ter terna ter, solidum corpus efficit, sicut in numero pari bis bina bis, quod est octo-
 narius, soliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobique solidum corpus, monas
 necessaria est, & sex alij numeri. id est terni a pari & impari. A pari quidem, duo, qua-
 tuor, octo: ab impari autem, tria, nouem, uigintiseptem. Timaeus igitur Platonis
 in fabricanda mundi anima, consilium diuinitatis enuntiatis, ait illam per hos numeros su-
 isse contextam, quod & a pari & impari cubum. id est perfectionem soliditatis efficiunt: non quia
 aliquid significaret illam habere corporeum, sed ut posset uniuersitatem animado
 penetrare, & mundi solidum corpus implere, per numeros soliditatis effecta est.
 Nunc ad ipsa Platonis uerba ueniamus. Nam cum de deo animam mundi fabrican-
 te loqueretur, ait: Primam ex omni firmamento partem tulit. Hinc sumpsit duplam
 partem prioris. Tertiam uero secundae hemioliam, sed primae triplam. Et quartam, duplam
 secundae. Quintam, tertiae triplam. Sextam, primae octuplam. Et septimam, uicies se-
 pties a prima multiplicatam. Post haec spatia, qui in duplos & triplos numeros
 habant, insertis partibus adimplebat: ut binas medietates singula spatia colliga-
 rent: ex quibus uinculis hemioliis & epitriti & epogdoi nascebant. Haec Plato-
 nis uerba ita a nonnullis excepta sunt, ut primam partem monadem crederent:

*Al. mundi fa-
 bricatio scdm
 Platonem.
 Al. fermento.*

Al. augmētū.

secundam quam dixi duplam prioris, dualem nu-
 merus esse consideret: tertia, ternarium numerus:
 qui ad duo hemiolius est, ad unum triplus: & qua-
 rtam, quatuor: qui ad secundam, id est ad duo duplus
 est: quintam, nouenarium: qui ad tertium. id est ad tria tri-
 plus est: sextam autem, octonarium, qui primum octi-
 es continet. At uero pars septima, in uiginti &
 septem fuit, qui faciunt (ut diximus) argumentum
 tertium impari numeri. Alternis enim (ut anim-
 aduertere facile est) processit illa contextio: ut
 post monadem, qui & par & impar est, primus
 par numerus poneretur, id est duo. Deinde se-
 queretur primus impar, id est tria: quarto lo-
 co secundus par, id est quatuor: quinto loco secundus

impar, id est nouem: sexto loco tertius par, id est octo: septimo loco tertius im-
 par, id est uigintiseptem. Ut quia impar numerus mas habetur, & par foemina,
 ex pari & impari, id est ex mari & foemina, nasceretur, quae erat uniuersa pari-
 tura: & ad utriusque soliditatem usque procederet, quasi solidum omne penetratu-
 ra. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui soli continent iugabilem com-
 petentiam, quia omni mundo ipsa erat iugabilem praestatura concordiam. Nam
 duo ad unum dupla sunt, de duplo autem diapason symphoniam nasci iam dixi-
 mus. Tria uero ad duo hemiolum numerus faciunt: hinc oritur diapente. Quatu-
 or ad

A Or ad tria epitritus numerus est: ex hoc componit diatessarō. Itē quatuor ad unū in quadrupli ratione censent: ex q̄ symphonia disdiapason nascit. Ergo mundi anima, q̄ ad motū hoc qd̄ uidemus uniuersitatis corpus impellit, cōtexta numeris musicā de se creantibus concinentiā, necesse est ut sonos musicos de motu, quē proprio impulsu p̄stat, efficiat. quorū originē in fabrica suā cōtextionis inuenit. Ait em̄ Plato (ut supra retulimus) autōrē animæ deū, post numerosq̄ in se impariū cōtextionē, hemiolijs, epitritis, & epogdois, & limmate hiantia in terualla supplēsse. Ideo doctissimē Tullius in uerbis suis ostēdit Platonici dogmatis profunditatē: Quis hic, inq̄, q̄s est q̄ cōplet aures meas tātus & tam dulcis sonus? Hic est (inq̄t ille) qui interuallis disiuictus imparibus, sed tñ pro rata parte ratione distinctis, impulsu & motu ipsorū orbium efficiit. Vides ut in terualla cōmemorat, & hæc in se imparia esse testat, nec diffitei rata ratione distincta, q̄a scdm̄ Timæum Platonis, impariū inter se interualla numerosq̄, ratis ad se numeris, hemiolijs scilicet, epitritis, & epogdois, hemitonisq̄ distincta sunt: quibus om̄is canora ratio continet. Hinc animaduertit, q̄a hæc uerba Ciceronis nunq̄ profecto ad intellectū paterent, nisi hemioliorū, epitritorum, & epogdoorū ratione p̄missa, q̄bus interualla distincta sunt: & nisi Platonici numeris quibus mundi anima est cōtexta, patefactis: & ratione p̄missa, cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit. Hæc em̄ om̄ia & causam mundani motus oñdunt, quem solus animæ p̄stat impulsus: & necessitatē musicæ concinentiæ, quam motui à se facto inserit anima innatā sibi ab origine.

Ostēditur ex
constitutione
aiæ concentus
cœlestiū cor-
porum.

C Alijs præterea indicijs ac rationibus cōcentū illū motū cœlestiū posse ostēdi. Quodq̄ interualla ea, quæ esse in anima ratione sola intelligūtur, reuera in ipso mundi corpore deprehendūtur. Cap. III.

H Inc Plato in rep. sua, cum de sphaerarū cœlestiū uolubilitate tractaret, singulas ait Sirenas singulis orbibus insidere: significans sphaerarū motu tantum numinibus exhiberi. Nam Siren, deo canens Græco intellectu ualeat. Theologi quoq̄ nouem musas octo sphaerarū musicos cantus, & unam maximam cōcinentiam quæ constat ex om̄ibus, esse uoluere. Vnde Hesiodus in theogonia sua octauam musam Vraniam uocat: quia post septem uagas quæ subiectæ sunt, octaua stellifera sphaera supposita, proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oñderet nonam esse & maximam, quam conficit sonorū cōcors uniuersitas, adiecit: καλλιόπη δ' ἦδ' ε, προφερεισάτη ἀπασάων, ex noīe oñdens ipam uocis dulcedinem nonam musam uocari. Nam καλλιόπη optimæ uocis Græca interpretatio est. Et ut ipam esse q̄ constat ex om̄ibus, p̄ssius indicaret: assignauit illi uniuersitatis uocabulū, uidelicet προφερεισάτη ἀπασάων. Nam Apollinem ideo μδοήγγορον uocant, quasi ducē & principem orbium cæterorū: ut ipse Cicero refert: Dux & princeps & moderator luminum reliq̄rū, mens mundi & tpatio.

Musas esse mundi cantū etiā rustici sciunt, q̄ eas camœnas, q̄si canenas à canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi cōprobantes, sonos musicos sacrificijs adhibuerūt: qui apud alios lyra & cithara, apud nonnullos tibijs alijs' ue musicis instrumētis fieri solebāt. In ipsis quoq̄ hymnis deorū, p̄ stropham & antistropham metra canoris uersibus adhibebant: ut p̄ stropham relictus orbis stelliferi motus, p̄ antistropham diuersus uagarum regressus p̄dicatur: ex quibus duobus motibus, primus in natura hymnus dicendus deo sum-

Prima ratio.

Secunda.

Al. sonorū.

Al. Hetruscū.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

d v p̄sit

Sexta.

Septima.

psit exordium. Mortuos quos ad sepulturam proficere oportere cum cantu, plurimarum gentium uel regionum instituta sanxerunt: persuasione hac, quam post corpus animae ad originem dulcedinis musicae. id est ad caelum redire credatur. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capitur (ut non solum qui sunt habitu cultiores, uerum uniuersae quae barbarae nationes, cantus, quibus uel ad ardorem uirtutis animentur, uel ad mollitiem uoluptatis resoluantur, exerceant) quia in corpus defert memoriam musicae, cuius in caelo fuit conscia. Et ita delinimentis canticis occupat, ut nullum sit tam immitte, tam asperum peccatum, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis fabulam: quorum aliter animalia ratione carentia, aliter saxa quae trahere cantibus ferebatur, sumpsisse principium: quia primi forte gentes, uel sine rationis cultu barbaras, uel saxi instar nullo affectu mobiles, ad sensum uoluptatis canendo traxerunt. Ita denique omnis habitus animae canibus gubernatur, ut & ad bellum progressui, & iterum receptui canatur cantu, & excitante, & rursus sedante uirtute. Dat somnos adimitque, nec non curas & immitit & retrahit. Ira suggerit, clementiam suadet, corporum quae morbis medetur. Nam hinc est, quod agris remedia praestantes praecinere dicuntur. Ecce quid mirum, si inter homines musicae tanta dominatio est: cum aues quae, ut lusciniae & cygni aliae uel id genus, cantum ueluti quadam disciplina artis exerceant: nonnullae uero uel aues uel terrenae seu aquatiles beluae, inuitate cantu, in retia sponte decurrant: & pastoralis fistula pastum progressis quietem imperet gregibus? Nec mirum. Inesse enim mundanae animae causas musicae, quibus est intexta, praediximus. Ipsa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitam ministrat. Hinc hominum pecudumque genus uitaeque uolantum, Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus. Iure igitur musica capitur omne quod uiuit, quia caelestis anima, qua animatur uniuersitas, originem sumpsit ex musica. Haec dum ad sphaeralem motum mundi corpus impellit, sonum efficit: qui interuallis disiunctus imparibus, sed tamen pro rata parte ratione distinctis, sicut a principio ipsa contexta est.

De interuallis
corporum caelestium.
Alii. Archimedes.

Sed haec interualla, quae in anima quippe incorporea, sola existimantur ratione, non sensu: quaerendum est, utrum etiam ipso in mundi corpore dimensio librata seruaerit. Et Archimedes quod stadiorum numerum deprehendisse se credidit, quibus a terrae superficie luna distaret, a luna Mercurius, a Mercurio Venus, sol a Venere, Mars a sole, a Marte Iupiter, Saturnus a Ioue. Sed et a Saturni orbe usque ad ipsum stelliferum caelum omne spatium se ratione emensum putauit. Quae tamen Archimedis dimensio a Platonice repudiata est, quasi dupla & tripla interualla non seruans. Et statuerunt hoc esse credendum, ut quantum est a terra usque ad lunam, duplum sit a terra usque ad solem. Quantumque est a terra usque ad solem, triplum sit a terra usque ad Venere. Quantumque est a terra usque ad Venere, quater tamen sit a terra usque ad Mercurij stellam. Quantumque est ad Mercurium a terra, nouies tamen sit a terra usque ad Martem. Et quantum a terra usque ad Martem est, octies tantum sit a terra usque ad Iouem. Quantumque est a terra usque ad Iouem, septies & uicies sit tantum a terra usque ad Saturni orbem. Haec Platonice persuasionem Porphyrius libris inseruit, quibus Timaei obscuritatibus non nihil lucis infudit: aitque eos credere, ad imaginem contextionis animae, haec esse in corpore mundi interualla: quae epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitonisque complentur & limmate

A mate: & ita prouenire concentū. Cuius ratio in substantia animæ cōtextā, mū-
dano quoq; corpori, quod ab anima mouetur, inserta est. Vnde ex omni par-
te docta & perfecta ē Ciceronis assertio: qui interuallis imparibus, sed tm̄ pro
rata parte ratione distinctis, cœlestem sonum dicit esse disiunctum.

*Qui fiat, ut inter sonos cœlestis illius concentus, alius acutior sit, alius grauior. Quodnam ibi
melodice sit genus. Et cur sonus ille a nobis non audiatur.* Cap. .IIII.

Nunc locus admonet, ut de grauitate & acumine sonorum, diuersitates
quas asserit reuoluamus. Et natura fert, ut extrema ex altera parte gra-
uiter, ex altera autem acutè sonent: quam ob causam summus ille cœ-
li stellifer cursus, cuius conuersio est concitator, acutè excitato mouetur sono,
grauissimo autem hic lunaris atq; infimus. Diximus nuncq; sonum fieri, ni-
si aère percusso. Vt autem sonus ipse, aut acutior, aut grauior proferat, ictus effi-
cit. Qui dum ingēs & celer incidit, acutum sonū præstat: si tardior & lentior ue, *At. lenior.*
grauiore. Indicio est uirga, quæ dum auras percutit, si impulsu cito ferit, so-
num acuit: si lentiore, in grauius ferit auditum. In sidibus quoque idem uide-
mus, quæ si tractu arctiore tēduntur, acutè sonant: grauius, laxiore. Ergo & su-
periores orbis, dum pro amplitudine sua impetu grandiore uoluuntur, dūq;
spiritu ut in regione sua fortiore tenduntur, propter ipsam (ut ait) cōcitatiorem
conuersionem, acutè excitato mouentur sono, grauissimo autem hic lunaris at *At. origine.*
q; infimus, qm̄ spiritu ut in extremitate languescēte iam uoluit, & propter an-
gustias qbus penultimus orbis arctatur, impetu leniore cōuertitur. Nec secus
probamus in tibijs, de quarum foraminibus uicinis ori inflantis, sonus acutus
emittit: de longinquis autē & termino proximis, grauior. Item acutior per pa-
tentiora foramina, grauior per angusta. Et utriusq; causæ ratio una, quia spiri-
tus ubi incipit, fortior est: defectior, ubi desinit. Et q̄a maiorem impetum p̄ ma-
ius foramen impellit, cōtrā autem in angustis cōtingit & eminus positus. Ergo
orbis altissimus, & ut in immensum patens, & ut spiritu eo fortiore, quo origi-
ni suæ uicinior est, incitatus, sonorū de se acumē emittit. Vox ultimi pro spatij
breuitate & pro longinqtate iam frangit. Hinc quoq; aptius approbat, spiri-
tum quantū ab origine sua deorsum recedit, tātō circa impulsū fieri leniorē:
q̄ circa terram, q̄ ultima sphaeræ est, tam concretus, tam dēsus habeat, ut cau-
sa sit terræ in una sede semp̄ hærēdi, nec in quamlibet partem permittat moue-
ri, obfessa undiq; circumfusi spiritus densitate. In sphaera autē ultimum locum
esse, qui medius est, antecedentibus iam probatum est. Ergo uniuersi mun-
dani corporis sphaeræ nouē sunt. Prima illa stellifera, quæ proprio nomine di-
citur cœlum, & aplanes apud Græcos uocat, arcens & cōtinens cæteras. Hæc
ab oriēte semper uoluit in occasum. Subiectæ septem, quas uagas dicimus, ab
occidēte in orientē feruntur. Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mo-
uentur, sed septem soni sunt, qui concinentiā de uolubilitate cōficiunt, propter-
ea quia Mercurialis & Venerus orbis pari ambitu comitati solem, uia eius
tanq; satellites obsequuntur: & ideo à nōnullis astronomiæ studentibus, eandē
uim sortiri existimant. Vnde ait: Illi autē octo cursus, in qbus eadē uis est duo-
rum, septē efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerū om̄ium ferē
nodus est. Septenariū autē numerū rerū om̄ium nodum esse, plenē cum de nu-
me-

meris superius loqueremur, expressimus. Ad illuminandum (ut existimo) obscuritate uerborum Ciceronis de musica tractatus succinctus à nobis qua licuit breuitate sufficiet. Nā metas, & hypatas, aliarumque fidiū uocabula perquirere, & tonorum uel limmatum minuta subtilia, & quid in sonis pro littera, quid pro syllaba, quid pro integro nomine accipiat asserere, ostentantis est, non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero musicae mentionē, occasione hac eundem est per uersos tractatus, quae possunt esse de musica: quos (quantum mea fert opinio) terminum habere non existimo. Sed illa sunt persequenda, quibus uerba quae explananda receperis, possint liquere. Quia in re naturaliter obscura, quae in exponendo plura quam necesse est supfundit, addit tenebras, non adimit densitatem. Unde de finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto uno quod scitu dignum putamus. Quia cum sint melodiae musicae tria genera, enarmonicū, diatonum, & chromaticum: primum quidem propter nimiam sui difficultatem ab usu recessit, tertium uero est infame mollitiae. Unde medium, id est diatonum, mundanae musicae doctrinae Platonis ascribitur. Nec hoc in praetereunda ponemus, quod musicam perpetua caeli uolubilitate nascentem, ideo claro non sentimus auditu, quia maior sonus est, quam ut humanae aurium recipiat angustias. Nam si Nilus Cata dupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quod mirum si nostrum sonus excedit auditum, quem mundanae molis impulsus emittit: Nec enim de nihilo est quod ait: quae complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Sed uoluit intelligi, quod si eius quae caelestibus meruit interesse secretis, completae aures sunt soni magnitudine, superest ut caeterorum hominum sensus mundanae concincentiae non capiat auditum. Sed iam tractatum ad sequentia conferamus.

Quae melodiae
genus sit in
corporibus
caelestibus.

Quare non
sentiamus caeli
harmoniam.

Terrae medietate est in qua nos sumus, quinque esse distinctas zonas. Quodque ex his duae tantum sint habitabiles, quarum altera habitetur a nobis, alteram quam colant homines, ignoretur. Tum uero et in reliqua terrae medietate zonas esse easdem: et inter illas quoque duas ab hominibus habitari. Caput .V.

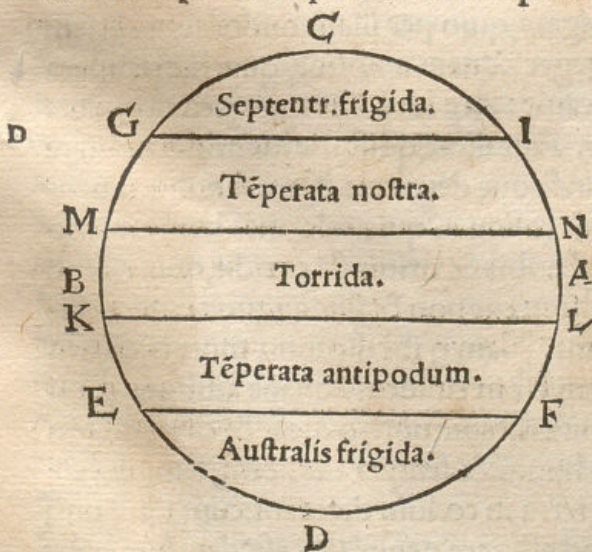
Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, uastae solitudines interiectas: eosque qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab alijs ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transversos, partim etiam aduersos stare uobis, à quibus expectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam & circumdatam cingulis: E quibus duos maxime inter se diuersos, & caeli uerticibus ipsis ex utraque parte subnixos, obriguisse pruina uides: medium autem illum & maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistant, ad uersa uobis urgent uestigia, nihil ad uestrum genus. Hic autem alter subiectus aequiloni, quem incolitis, cerne quam tenui uos parte contingat. Omnis enim terra quae colitur à uobis, angustata uerticibus, lateribus latior, parua quaedam insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnū, quem oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quam sit paruus, uides. Postquam caelum quo omnia continent, & subiectarum sphaerarum ordinem motumque, ac de motu sonum caelestis musices modos & numeros explicantem, & aërem subditum lunae Tullianus sermo per necessaria, & praesenti operi apta ductus, ad terram usque descripsit: ipsius iam terrae descriptionem, uerborum parcus, rerum fecundus

A
 B
 C
 D
 E
 F
 G
 H

dus absoluit. Eteñ maculas habitationum, ac de ipsis habitatoribus alios interruptos aduersosq̃, obliqs etiã & transuersos alios nominando, terrenæ sphaeræ globositatē, sermone tm̃, non coloribus pinxit. Illud quoq̃ nō sine p̃fectione doctrinæ est, q̃ cum alijs nos nō patit̃ errare, qui terram semel cingi oceano credidere. Nam si dixisset, om̃is terra parua quædã est insula, circumfusa illo mari, unū oceani ambitū dedisset intelligi. Sed adijciendo (qui colit̃ à uobis) uerã eius maris diuisionē, de qua paulo post differemus, nosse cupientibus intelligendã reliqt̃. De q̃nq̃ autē cingulis, ne quæso existimes duorū Romanæ faciendæ parentū Maronis & Tullij dissentire doctrinã: cum hic ipsis cingulis terrã redimitã dicat, ille ñsdē quas Græco nomine zonas uocat, asserat cœlum teneri. Vtrūq̃ em̃ incorruptã, ueramq̃, nec alteri contrariã retulisse rationem procedente disputatione cōstabit. Sed ut om̃ia quæ hoc loco explanãda recipimus, liquere possint, habendus est primū sermo de cingulis: q̃a situ eorū ante oculos locato, cætera erūt intellectu proniora. Prius autē qualiter terrã coronent, deinde quæadmodum cœlum teneant, explicandum est.

Terra, nona & ultima sphaera est. Hanc diuidit horizon, id est finalis circulus, de quo antè retulimus. Ergo medietas, cuius nos partem incolimus, sub eo cœlo est, quod fuerit sup̃ terram: & reliqua medietas sub illo, quod dum uoluitur, ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora, descendit. In medio enim locata, ex omni sui parte cœlum suspicit. Huius igit̃ ad cœlum breuitas quæ p̃ctum est, ad nos uero immensa globositas, distinguit̃ locis inter se uicissim p̃ssis nimietate uel frigoris uel caloris, geminã nacta iñt diuersa tempiem. Nam & septentrionalis & australis extremitas, p̃petua obriguere pruina. Et hi uelut duo sunt cinguli, quibus terra redimit̃, sed ambitu breues quasi extrema cingētes. Horū uterq̃ habitationis impatiēs est, quia torpor ille glacialis, nec aiali, nec frugi uitam ministrat. Illo em̃ aere corpus aliū, quo herba nutriūt. Medius cingulus, & ideo maximus, æterno afflatu cōtinui caloris uetus, spatium qd̃ & lato ambitu & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Iñt extremos uero & medium, duo maiores ultimis, medio minores, ex utriusq̃ uicinitatis intemperie temperantur. In hisq̃ tantum uitales auras natura dedit incolis

De quinq̃: & er
 re zonis seu i
 circulis.

carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione q̃ sermone, esto orbis terræ cui ascripta sunt a, b, c, d. Et circa a, ascribantur n & l: circa b autē, m & k: & circa c, g & i: & circa d, e & f. Et ducantur rectæ lineæ à signis ad signa q̃ dicimus: id est, à g, in i: ab m, in n: à k, in l: ab e, in f. Spatia igitur duo aduersa sibi, id est unum à c, usq̃ ad lineam quæ in i ducta est, alterū à d, usq̃ ad lineam quæ in f ducta ē, intelliguntur pruina riguisse perpetua. Est em̃ superior septentrionalis, infē

rior

rrior australis extremitas. Medium uero ab n, usq; in l, zona sit torrida. Restat E
 ut cingulus ab i usq; ad n, subiecto calore & superiore frigore tēperetur. Rur-
 sus, ut zona q̄ est in l & f, accipiat de superiecto calore & subdito rigore tem-
 periem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas diximus, existimetur. Circi enim
 sunt de quibus suprà retulimus, septētrionalis & australis, & tropici duo. Nā
 æquinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet ascribi, qui op-
 portunior loco rursus addetur.

*Quas zonas
 qui hoīes habi-
 tent.*

Licet igitur sint hæ duæ mortalibus ægris munere concessæ diuūm, q̄s di-
 ximus temperatas, non tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ
 sunt, sed sola superior, quæ est ab i, usq; ad n, incolit̄ ab om̄i (quale scire possu-
 mus) hominum ḡne, Romani Græci uel barbaræ cuiusq; nationis. Illa F
 uero ab l, usq; ad f, sola ratione intelligitur, q̄ propter similem temperiem simi-
 liter incolatur. Sed à quibus, non licuit unq; nobis, nec licebit agnoscere. Inter
 iecta em̄ torrida utriq; hominum generi, commerciū ad se denegat cōmeandi.
 Deniq; de quatuor habitationis nostræ cardinibus, oriens, occidens, & septen-
 trio, suis uocabulis nuncupantur, quia ab ipsis exordijs suis sciunt̄ à nobis. Nā
 etsi septentrionalis extremitas inhabitabilis est, non multo tamē est à nobis re-
 mota. Quarto uero nostræ habitationis cardini, causa hæc alteræ nomē dedit,
 ut meridies nō australis uocaret̄: quia & ille propriè est australis, qui de altera
 extremitate procedens, aduersus septentrionali est: & hunc meridiem iure uo-
 citari facit locus, de q̄ incipit nobis dies. Nam quia sentiri incipit à medio ter-
 ræ, in qua medijs est usus diei: ideo tanq; quidā medidies, una litera mutata, me-
 ridies nuncupatus est. G
 Sciendum est aut̄, q̄ uentus q̄ per hunc ad nos cardinē
 peruenit, id est aufer, ita in origine sua gelidus est, ut apud nos commendabi-
 lis est blando rigore septentrio. Sed q̄a per flammā torridæ zonæ ad nos com-
 meat, admixtus igni calefcit: & q̄ incipit frigidus, calidus peruenit. Neq; enim
 uel ratio uel natura pateret̄, ut ex duobus æq; p̄ssis rigore cardinibus, dissimili
 tractu flatus emitteret̄. Nec dubiū est, nostrum quoq; septentrionem ad illos
 q̄ australi adiacent, propter eandem rationem calidū peruenire: & austrū cor-
 poribus eorum gemino auræ suæ rigore blandiri.

*Aufer cur ad
 nos calidus p-
 ueniat, cū sit
 principio fri-
 gidus.*

*Eā etiā terræ
 partē q̄ sub pe-
 dib. nostris ē,
 habitari, et di-
 stinctā eē pin-
 de atque hanc
 nostram.*

Eadem ratio nos nō permittit ambigere, quin per illam quoq; superficiem
 terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarū ambitus, quæ hic tempera-
 tæ sunt, eodem ductu temperatus haheat̄: atq; ideo illic quoq; eadem duæ H
 zonæ à se distantes, similiter incolantur. Aut dicat, quisquis huic fidei obuiare
 mauult, quid sit, quod ab hac eum distinctione deterreat. Nam si nobis uiuen-
 di facultas est in hac terrarū parte quam colimus, quia calcantes humum, cœ-
 lum suspicimus super uerticem, quia sol nobis & oritur & occidit, quia circum-
 fuso fruimur aëre cuius spiramus haustum: cur non & illic aliquos uiuere cre-
 damus, ubi eadem semper in prōptu sunt? Nam q̄ ibi dicuntur morari, eadem
 credendi sunt spirare auram: quia eadem est in eiusdem zonalis ambitus conti-
 nuatione temperies. Idem sol illis & obire dicetur nostro ortu, & orietur cum
 nobis occidet. Calcabunt æquē ut nos humū: & semper uerticem, semper cœ-
 lum uidebunt. Nec metus erit, ne de terra in cœlum decidant: cum nihil unq;
 possit ruere sursum. Si enim nobis (quod asserere genus ioci est) deorsum habe-
 tur

A tur ubi est terra, & sursum ubi est cœlum: illis quoque sursum erit, quod de inferiore suspicient, nec aliquando in supna casuri sunt. Affirmauerim quoque & apud illos minus reze peritos hæc existimare de nobis: nec credere posse, nos in quo sumus loco, degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum. Nunquam tamen apud nos quisquam timuit, ne caderet in cœlum. Ergo nec apud illos quousquam in superiora casurus est, sicut omnia nutu suo potera in terram ferri superius relata docuerunt. Postremo, quousquam ambigat in sphaera terrae, ita ea quae inferiora dicuntur, superioribus suis esse contraria, ut est oriens occidenti. Nam in utraque parte par diametros habet. Cum ergo & orientem & occidentem similiter constet habitari, quod est quod fidem huius quoque diuersae sibi habitationis excludat.

B Hæc omnia non otiosus lector in tam paucis verbis Ciceronis inueniet. Nam cum dicit, terram cingulis suis redimitam atque circumdatam, ostendit per omnem terrae corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam esse temperiem. Et cum ait, in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quae in parte nostrae habitationis nonnullis desertis locis interpositis incolunt. Non enim adijceret, in ipsis maculis vastas solitudines interiectas, si ipsas solitudines diceret, in quibus certae partes macularum instar haberent. Sed quia maculas dicit has quatuor, quousquam in duobus terrae hemisphaerijs binas esse ratio monstrauit, bene adiecit, interiectas solitudines. Nam sicut pars quae habitat a nobis, multa solitudinum interiectione distinguitur, credendum est, in illis quoque tribus alijs habitationibus similes esse inter deserta & culta distinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione situs, & ipsa quoque standi qualitate depinxit. Primum enim ait, alios propter nos ita incolere terram, ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi. Et ipsa uerba declarant, non eum de uno hominum genere loqui, in hac superficie a nobis solius torridae interiectione diuiso. Sic enim magis diceret, ita interruptos, ut nihil ab illis ad uos manare possit. Sed dicendo, ita interruptos, ut nihil in ipsos ab alijs ad alios manare possit, qualiter inter se illa hominum genera sint diuisa, significat. Quod autem uere ad nostram partem referret, adiecit dicendo, de illis quae & a nobis & a se inuicem diuisi sunt, partim obliquos, partim transversos, partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non unius generis a nobis, sed omnium generum a se diuisorum refertur, quae ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis praeserta, quos Graeci ἀντοκεμοίς uocant, similiter ab illis quae inferiori zona suae incolunt partem, interiecta australi gelida separantur. Rursus illos ab ἀντοκέμοις suis, id est per nostri cinguli inferiora uiuentibus, interiectione ardentis sequestrat: & illi a nobis septentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non est una omnium affinis continuatio, sed interiectae sunt solitudines ex calore uel frigore mutuam negantibus comitum, has terrae partes, quae a quatuor hominum generibus incoluntur, maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem caeteri omnes uestigia sua figere ad nostra credantur, ipse distinxit. Et australes quidem aperte pronuntiauit aduersos stare nobis, dicendo: Quorum australis ille, in quo qui insistant, aduersa nobis urgent uestigia. Et ideo aduersi nobis sunt, quia in parte sphaerae quae contra nos est morantur. Restat inquirere, quos transversos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio, quin transversos stare nobis dixerit inferiorem zonae nostrae partem tenentes. Obliquos uero eos, qui australis cinguli deuexa sortiti sunt.

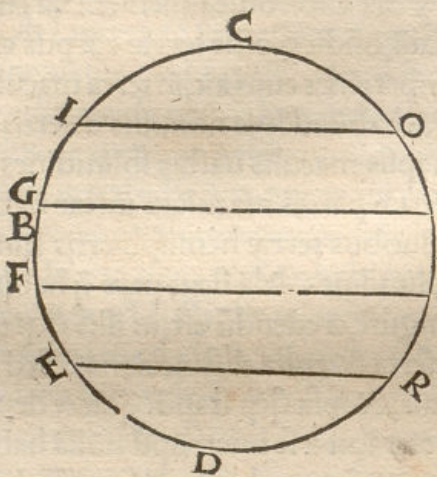
Quan-

*Declarantur
particulatim
uerba Cice-
ronis.*

Quanta terræ spatia habitationi cesserint, quanta inculta sint.

Caput .VI.

SVperest ut de terræ ipsius spatijs, quanta habitationi cesserint, quantaq; sint inculta, referamus: id est, quæ sit singulorū dimensio cingulorū. Quod ut facile dinoscas, redeundū tibi est ad orbis terræ descriptionem, quam paulo antè subieciimus: ut p̄ ascriptarū līrarum notas, ratio dimensionum lucidi us explicet̄. Om̄is terræ orbis, id est circulus qui uniuersum ambitum claudit, cui ascripta sunt a b c d, ab his q̄ eum ratione dimensū sunt, in sexaginta diuisus est partes. Habet aut̄ totus ipse ambitus stadiorū ducenta quinquagintaduo milia. Ergo singulæ sexagesimæ extendunt̄ stadijs quaternis milibus ducentis. Et sine dubio medietas eius, quæ est à d, per orientem, id est per a, usq; ad c, ha-

bet triginta sexagesimas, & stadiorū milia cētum uigintisex. Quarta uero pars, quæ est ab a, usq; ad c, incipiēs à medio perustæ, habet sexagesimas qundecim, & stadiorum milia sexaginta & tria. Huius quartæ partis mensura relata, constabit totius ambitus plena dimensio. Ab a igitur usq; ad p, quod ē medietas perustæ, habet sexagesimas quatuor: q̄ faciūt stadiorū milia sexdecim cum octingentorū adiectione. Ergo om̄is pusta sexagesimarum octo est, & tenet stadiorū milia trigintatria & sexcenta insup. Latitudo au-

tem cinguli nr̄i qui tēperatus ē, id est à p, usq; ad o, habet sexagesimas quinq;: q̄ faciunt stadiorū milia uiginti & unum. Et spatium frigidæ ab o, usq; ad c, habet sexagesimas sex, quæ stadiorū tenent uiginti quinq; milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terræ, cuius mensurā euidenter exp̄ssimus, alterius quartæ partis magnitudinē, ab a, usq; ad d, pari dimensionum distinctione cognosces. Cum ergo q̄tum teneat sphaeræ sup̄ficies, q̄ ad nos est in om̄i sua medietate, cognoueris, de mēsurā q̄q; inferioris medietatis, id est à d, p̄ b, usq; ad c, similiter instrueris. Modo em̄, q̄a orbē terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere nō possumus, sphaeralē tumorē imitati sumus altitudinis intellectū à circulo, q̄ magis horizō q̄ meridianus uidei. Cæterū uolo hoc mēte p̄cipias, ita nos hāc p̄tulisse mensurā, tanq̄ à d, p̄ a, usq; ad c, pars terræ sup̄ior sit, cuius partem nos incolimus. Et à d, p̄ b, usq; ad c, pars terræ habeat̄ inferior.

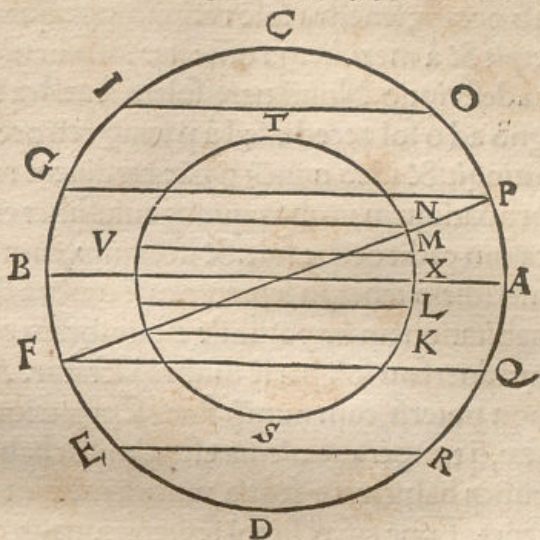
In caelo easdem inesse Zonas quæ insunt terræ. Atq; causam huius diuersitatis esse solem, qui ut accessu suo causa caloris est, ita recessu frigus inducit.

Caput .VII.

HOc quoq; tractatu propriū sortito finem, nunc illud quod probādum promissimus asseramus, hos cingulos, & bene Maronem cælo, & bene terræ assignasse Ciceronē: & utrunq; non discrepantia, sed consona eademq; dixisse. Natura em̄ cæli, hanc in diuersis terræ partibus temperiē nimietatēq; distinxit, & qualitas uel frigoris uel caloris, q̄ cuilibet ætheris parti semel inhæsit, eādē inficit partem terræ, quā despicit ambiendo. Et q̄a has diuersitates quæ certis finibus terminant̄, cingulos in cælo uocauere, necesse est totidē cin-

A totidem cingulos etiā hic intelligi. Sicut in breuissimo speculo, cum facies monstratur ingēs, tenent in angusto membra uel liniamenta ordinem, quem sua in uero digesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserēdi quod dicitur minuemus laborem, oculis subiūciendo picturam. Esto em̄ cœli sphaera, a, b, c, d. Et intra se claudat sphaeram terræ, cui ascripta sunt s, x, t, u. Et ducat in cœli sphaera circulus septentrionalis ab i, usq; in o. Tropicus æstiuus à g in p. Et æqnoctialis à b in a. Et tropicus hyemalis ab f in q. Et australis ab e in r. Sed et zodiacus ducatur ab f in p.

B Rursus in sphaera terræ ducant ijdē limites cingulorū, quos suprā descripsimus in n, in m, in l, in k. His ita depictis, sine difficultate cōstabit singulas terræ ptes à singulis cœli partibus super uerticem suū impositis, qualitatē circa nimietatem uel tem-

C periem mutuari. Nam quod est sursum à d usq; ad r, hoc despicit terrā ab f usque ad k. Et quod est in cœlo ab r usq; ad q, hoc inficit terræ à k usque ad l. Et quod in cœlo est à q usq; in p, tale facit in terra ab l usq; ad m. Qualeq; est desuper à p usq; ad o, tale in terra ab m usq; ad n. Et quale illic ab o usq; ad c, tale hic est ab n usq; ad t. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id est à d usque ad r, & à c usq; ad o, æterno rigore defatæ. Idem in terra ē ab f usq; ad k, & à t usq; ad n. Rursus in cœlo, à q usq; ad p, nimio calore feruet. Itidē in terra quoq; ab l usq; ad m, idem feruor est. Item sunt in cœlo temperies, ab o usque ad p, & à q in r. Idem sunt hic quoq; temperatæ, ab n in m, & ab l in k. Aeqnoctialis em̄ circulus, qui ab a usq; ad b ductus est, mediam secat perustā. Et ipsum autem scisse Ciceronem, quod terreni cinguli cœlestibus inficiantur, ex uerbis eius ostēditur. Ait em̄: E quibus duos maximē inter se diuersos, & cœli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos, obriguisse pruina uides. Ecce testatur finale frigus esse de cœlo. Idem quoq; de feruore medio dicit: Medium autē illū & maximū solis ardore torrerit. Cū ergo manifestē & rigorē de cœli uerticibus, & feruorem de sole in terræ cingulos uenire signauerit, ostēdit prius in cœlo hos eosdem cingulos constitisse.

Nunc, qm̄ constitit easdem in cœlo & in terra zonas esse uel cingulos (hæc em̄ unius rei duo sunt noīa) iam dicendū est, q̄ causa in æthere hanc diuersitatē qualitatis efficiat. Perusta duobus tropicis claudit, id est à g in p, æstiuo: & ab f in q, hyemali. Ab f autē in p, zodiacū describendo pduximus. Ergo signū p, tropicus ille cancer habeat: & signū f, capricornus. Constat autē solem neq; sursum ultra cancrū, neq; ultra capricornū deorsum meare, sed cum ad tropicorū cōfinia puenerit, mox reuertit: unde & solstitia uocant. Et qa æstiuus tropicus tempatæ nr̄ae terminus est, ideo cū sol ad ipsum finem uenerit, facit nobis æstiuos calores, de uicino urens sensu maiore subiecta. Illo deniq; tēpore, australi

gñi reuerti hyemē non potest ambigi, q̄a tunc ab illis sol om̄i uiaē suæ spatio re-
 cedit. Rursus, cum ad s̄ signum. i. ad capricornū uenerit, facit hyemem nobis re-
 cessu suo, & illis uicinitate reducit æstatē. Hic notandū est, de tribus tm̄ car-
 dinibus in quācunq; ædem ingredi solē, de quarto nunq̄. Nam & ab ortu, &
 ab occasu, fenestra solē recipit: q̄ppe quem orientē obeuntemq; prospectet. Re-
 cipit & à meridie: q̄a om̄e iter solis in n̄ro meridie est, ut instruit uisum antela-
 ta descriptio. Nunq̄ uero solem fenestra septentrionis admittit, q̄a nunq̄ à p̄ si-
 gno ad o sol accedit: sed à p̄ semp̄ retrocedendo, nunq̄ fines poli septentrionalis
 attingit: & ideo nunq̄ p̄ hāc cardinem radius solis infunditur. Eiusdem rei
 probationem umbra quoq; cuiuslibet corporis sufficiet astruere. Nā & in oc-
 casum cadit oriēte sole: & in ortum, cum sit occiduus. Medio autem die, q̄a sol
 meridiem tenet, in septentrionē umbra depellitur. In austrum uero circa n̄am
 habitationem impossibile est umbram cuiuslibet corporis cadere, quia semper
 in aduersam soli partē umbra iactatur. Aduersus autē austro apud nos sol esse
 non poterit, cum nunq̄ fines septentrionales attingat. Sanē qm̄ pars illa peru-
 stæ, q̄ temperatæ uicina est, admittit habitātes illic, id est trans tropicum, quæ-
 cunq; habitantur spatia, umbrā mittunt in austrum eo tempore, q̄ sol cancrum
 tenet. Tunc em̄ ei fit sol septentrionalis, cum tropicū tenet: q̄ ab illis ad septen-
 trionē recedit. Ciuitas autē Syene, q̄ prouinciæ Thebaidos post superiorē mō-
 tium deserta principiū est, sub ipso æstiuo tropico cōstituta est. Et eo die q̄ sol
 certā partem ingreditur cancri, hora diei sexta (qm̄ sol tunc super ipsum inueni-
 tur uerticē ciuitatis) nulla illic potest in terrā de quolibet corpore umbra iactari.
 Sed nec stylus hemisphærii mōstrantis horas, quē γρόμωνα uocāt, tunc de se po-
 test umbrā creare. Et hoc est qd̄ Lucanus dicere uoluit, nec tm̄ plenē (ut habe-
 tur) absoluit. Dicendo em̄: Atq; umbras, nusq; flectente Syene, rem qdem atti-
 git, sed turbauit uerz. Non em̄ nunq̄ flectit, sed uno tēpore, qd̄ cum sua ratione
 retulimus. His relatis, cōstat solem nunq; egredi fines perustæ, q̄a de tropico
 in tropicum zodiacus obliquatus est. Manifesta est igitur causa, cur hæc zona
 flammis sit semp̄ obnoxia: q̄ppe quā sol totius æthereæ flāmæ & fons & admi-
 nistrator nunq; relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id est septentrionalis &
 australis, ad quas nunq; solis calor accedit, necessariō perpetua p̄muntur prui-
 na. Duas v̄o (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris.
 Deniq; in hac ipsa zona, quā incolimus, q̄ tota diciē tēperata, partes tm̄ q̄ peru-
 sto cingulo uicinæ sunt, cæteris calidiores sunt: ut ē Aethiopia, Arabia, Aegy-
 ptus, & Libya: in quibus calor ita circūfusi aëris corpus extenuat, ut aut nunq;
 aut raro cogatur in nubes: & ideo nullus penē apud illos usus ē imbrīū. Rur-
 sus q̄ usq; ad frigidæ fines p̄ssius accedunt, ut est palus Mæotis, ut regiones q̄s
 p̄terfluunt Tanais & Ister, om̄iacq; sup̄ Scythiam loca, q̄z incolas uetustas hy-
 perboreos uocauit, quasi originem boreæ introrsum recedēdo transissent, ad-
 eo æterna penē p̄muntur pruina, ut non faciliē explicetur, quāta sit illic frigidæ
 nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio tēperata sunt, qm̄ ab utraq; nimie-
 tate longē recedunt, ueram tenent salutaremq; temperiem.

2. Pharsalie.
 Al. nunquam.

Obiter quomodo explicandus locus Vergilij primo Georgicon, de circulo Zodiaco.

Caput .VIII.

Locus

Locus nos admonet, ut quoniam diximus rem quae a nullo possit refelli, utrumque tropicum circum zodiaco terminos facere, nec unquam solē alterutrum tropicum excedere posse, uel sursum uel deorsum meando: trans zodiacum uero circum, id est trans uisitam, quae tropicis clauditur, ex utraque parte incipere temperatas. Quæramus quid sit quod ait Vergilius, quæ nullius unquam disciplinae error inuoluit:

Duæ mortalibus ægris

Munere concessæ diuūm, & uia secta per ambas,

Obliquus quæ se signorum uerteret ordo.

Georg. prim.

Videtur enim dicere his uersibus, zodiacum per temperatas ductum, & solis cursum per ipsas ferri, quod nec opinari fas est, quia neutrum tropicum solis cursus excedit. Num igitur illud attendit, quod diximus, & intra tropicum in ea pusta parte, quae uicina est temperatae, habitatores esse. Nam Syene sub ipso tropico est. Meroë autem tribus milibus octingentis stadiis in perustam à Syene introrsum recedit, & ab illa usque ad terram cinnamomi feracem, sunt stadia octingenta. Et per hæc omnia spatia pusta, licet rari, tamen uita fruuntur habitantes. Ultra uero iam inaccessum est, propter nimium solis ardorem. Cum ergo tamen spatij ex pusta uita ministret, & sine dubio circa uicinam alterius temperatae, id est ἀντιόχου, tantundem spatij habere per perustæ fines, & paræ mansuetudinē, non negetur. (Paria enim in utraque parte sunt omnia) ideo credendum est, per poeticam tubam, quæ omnia semper in maius extollit, dixisse, uiam solis sectam per temperatas, quoniam ex utraque parte fines perustæ in eo sunt similes temperatis, quod se patiuntur habitari. An forte poetica licentia particulam pro simili penè particula posuit, & pro sub ambas, per ambas dicere maluit. Nam reuera ductus zodiaci sub ambas temperatas ultro citroque peruenit, non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum ipsum, & in omnibus imitatore eum Maronem, sæpe tales mutuas particulas. An (quod mihi uero propius uidetur) per ambas, pro inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enim inter ambas temperatas uoluitur, non per ambas. Familiariter autem pro inter ponere solet, sicut alibi quoque:

Circum, perque duas in morem fluminis arctos.

Geor. primo.

Nec enim anguis sidereus arctos secat, sed dum & amplectitur & interuenit, circum eas & inter eas uoluitur, non per eas. Ergo potest constare nobis intellectus, si per ambas, pro inter ambas, more ipsius poetae dictum existimemus. Nobis aliud ad defensionem, ultra hæc quae diximus, non occurrit. Verum quoniam in medio posuimus, quos fines nunquam uia solis excedat, manifestum est autem omnibus quod Maro dixerit, quæ constat erroris ignare, erit ingenij singulorum inuenire, quid possit amplius pro absoluenda hac quaestione conferri.

Non uno, sed gemino oceani ambitu terram omnem circumflui. Et quo modo angustata uerticibus, latior lateribus sit habitabilis nostra. Tum de exiguitate oceani, quem nos magnū uocamus.

Caput

.IX.

His quoque (ut arbitror) non otiosa inspectione tractatis, nunc de oceano quod promisimus astruemus, non uno, sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circumflui. Cuius uerus & primus meatus est, qui ab indocto hominum genere nescitur. Is enim quem solum oceanum plures opinantur, de finibus ab illo originali refusus, secundum ex necessitate ambitum fecit. Cæ

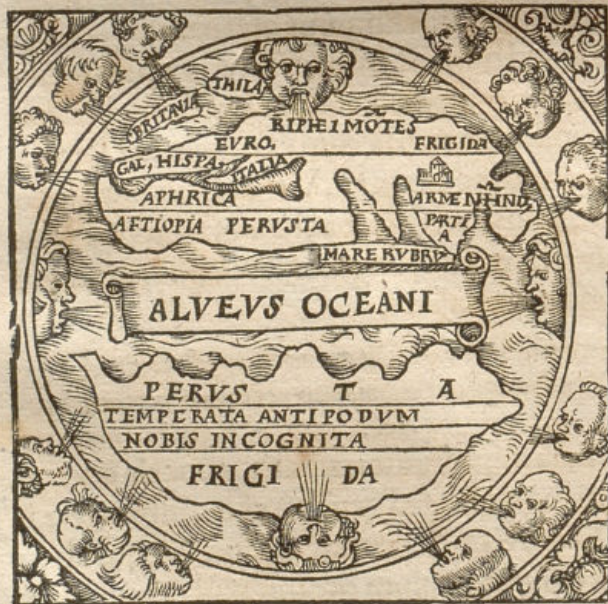
Oceanus quo modo terram ambiat.

e ij terū

teræ eius prior corona p̄ zonam terræ calidā meat, superiora terrarum & inferiora cingēs, flexum circi æquinoctialis imitata. Ab oriēte ꝑ̄o duos sinus refundit, unū ad extremitatē septentrionis, ad australis alteræ. Rursusq̄ ab occidente duo pariē enascunt̄ sinus: q̄ usq̄ ad ambas, quas sup̄rà diximus, extremitates refusi, occurrunt ab oriente demissis: & dū ui summa & impetu immaniore miscēt̄, inuicemq̄ se feriunt, ex ipsa aquarū collisione nascit̄ illa famosa oceani accessio pariter & recessio. Et ubicunq̄ in nostro mari contingit idem, uel in angustis fretis uel in planis fortē littoribus, ex ipsis oceani sinibus, quos oceanum nunc uocamus, eueniunt, quia nostrū mare ex illis influit. Cæteræ uerior (ut ita dicā) eius alueus tenet zonam p̄stam. Et tam ipse qui æquinoctialem, q̄ sinus ex eo nati, q̄ horizontē circulum ambitu suæ flexionis imitant̄, omnem terram quadrifidam diuidunt: & singulas (ut sup̄rà diximus) habitationes faciunt insulas. Nam int̄ nos & australes homines, means ille p̄ calidā zonam totamq̄ cingens, & rursus utriusq̄ regionis extrema sinibus suis ambiēs, binas in superiore atq̄ inferiore terræ superficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolēs, non dixit, om̄is terra parua quædā est insula: sed, om̄is terra q̄ colitur à uobis, parua quædā est insula: q̄a & singulæ de quatuor habitationibus paruæ quædam efficiunt̄ insulæ, oceano bis eas (ut diximus) ambiente. Om̄ia hæc ante oculos locare potest descriptio substituta, ex qua & nostri maris originē, quæ totius una est, & rubri atq̄ Indici ortum uidebis, Caspiumq̄ mare unde oritur inuenies: licet non ignorem esse nonnullos, qui ei de oceano ingressum negent. Nec dubium est, in illam quoq̄ australis generis temperatam mare de oceano similiter influere. Sed describi hoc nostra attestazione non debuit, cuius situs nobis incognitus perseverat. Quod autem dixit nostram habitabilem angustatam uerticibus, lateribus latiore, in eadem descriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior est tropicus circus septentrionali circo, tanto zona uerticibus quàm lateribus angustior est: quia summitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autem laterum cum longitudine tropici ab utraque parte distenditur. Denique ueteres omnem habitabilem nostram extentæ chlamydi similē eē dixerūt.

De latitudine terre à nobis habitate.

De exiguitate oceani.

possit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligēter asseritur, ut paruipenden-

te distenditur. Denique ueteres omnem habitabilem nostram extentæ chlamydi similē eē dixerūt.

Item quia omnis terra in qua & oceanus est, ad quemuis cœlestem circulum quasi centron puncti obtinet locum, necessario de oceano adiecit: Qui tamen tanto nomine quā sit paruus uides. Nā licet apud nos Atlanticum, mare magnum uocetur, de cœlo tamē despiciētibus non potest magnū uideri, cum ad cœlum terra signū sit & punctum, quod diuidi non

dendum ambitum famæ uir fortis intelligat, quæ in tam paruo magna esse nõ poterit, ut contentus potius conscientiæ præmio, gloriam non requirat. Quod doctrinæ propositum, non minus in sequentibus apparebit.

Mundum quidem esse æternum. Cæterum inde non posse sperari perpetuitatem gloriæ ac famæ apud posteros, quando mundo ipso manente, ea quæ in ipso sunt, uicissitudine quadam, nunc occidant, nunc rursus orientur.

Caput .X.

Quinetiam si cupiat proles illa futurorũ hominum deinceps laudes uniuscuiusq; nostræ acceptas à patribus, posteris prodere, tamen propter eluiones exustionesq; terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo non æternam, sed ne diuturnã quidẽ gloriam assequi possimus. Virtutis fructum sapiens in consciẽtia ponit, minus perfectus in gloria: unde Scipio pfectionem cupiens infundere nepoti, autor est, ut contentus conscientiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetenda, quoniã duo sunt maxima quæ præoptari possint, ut & cõplurimè uagetur, & cõdiutissimè perseueret: postq; superius de habitationis nostræ angustijs differendo, totius terræ, quæ ad cœlum puncti locum obtinet, minimã quandam docuit à nostri generis hominibus particulã possideri, nullius uero gloriã uel in illam totam partẽ potuisse diffundi: siquidẽ Gangen transnare, uel transcẽdere Caucasum, Romani nominis fama nõ ualuit: spem (quam de propaganda latè gloria, ante oculos ponẽdo nostri orbis angustias, amputauit) uult etiã diuturnitatis auferre: ut plenè animo nepotis cõtemptum gloriæ, cõpos dissuasor insinuet. Et ait, nec in hac ipsa parte, in quam sapientis & fortis uiri nomẽ serpere potest, æternitatẽ nominis posse durare: cum modo exustione, modo eluione terrarũ, diuturnitati rerũ intercedat occasus: qd quale sit, differemus. In hac enim parte tractatus, illa quæstio latenter absoluit, quæ multorũ cogitationes de ambigenda mundi æternitate sollicitat. Nam quis facillè mundum semper fuisse consentiat, cum & ipsa historiæ fides multarũ rerum cultum emẽdationemq; , uel ipsam inuentionem recentem esse fateatur: Cumq; rudes primum homines, & incuria syluestri non multum à ferarum asperitate dissimiles, meminere, uel fabuletur antiquitas: tradatq; , nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuisse, sed glãde prius & baccis alitos, serò sperare de sulcis alimoniã: Cumq; ita exordium rerum, & ipsius humanæ nationis opinemur, ut aurea primũ secula fuisse credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans, ferro secula postrema scẽdauerit: Ac ne totũ uideamur de fabulis mutuari, quis non hinc existimet mundum quandoq; cœpisse, nec longam retro eius ætatem, cum ab hinc ultra duo retro annorũ milia, de excellenti rerum gestarũ memoria, ne Græca quidẽ extet historia: Nam supra Ninum, à quo Semiramis secundum quosdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum est. Si em̃ ab initio, imò ante initium fuit mundus, ut philosophi uolunt, cur per innumerabilium seriem seculorum, non fuerat cultus quo nunc utimur inuentus: non literarũ usus quo solo memoriæ fulcitur æternitas: Cur deniq; multarũ rerum expientia ad aliquas gentes recẽti ætate peruenit: Vt ecce Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam adolescente, didicerunt. Aliæ uero gentes adhuc multa nesciunt, quæ nobis inuenta placuerunt. Hæc omnia uidẽtur æternitati rerum repugnare, dum opi

Quibus argumentis uideri possit, mundũ nõ eẽ æternũ.

Semper mundū
fuisse.

nari nos faciunt, certo mūdi principio paulatim singula quæcūq; cœpisse. Sed mundum quidem fuisse semper, philosophia autor est, conditore quidem deo, sed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum esse non potuit, cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima sæpe occidunt manente mundo, & rursus oriunt, uel eluuiōe uicissim uel exustione redeūte. Cuius uicissitudinis causæ uel necessitas talis est: Ignē æthereum phisici tradiderunt humore nutriri: asserentes ideo sub zona cœli perusta, quā uia solis, id est zodiacus, occupauit, oceanū (sicut suprā descripsimus) à natura locatū, ut oīs latitudo, q̄ sol cum quinq; uagis & luna ultro citroq; discurrunt, habeat subiecti humoris alimoniam. Et hoc esse uolunt quod Homerus diuinarum om̄ium inuentionū fons & origo, sub poëtici nube figmēti, uerum sapientibus intelligi dedit, Iouem cum dijs cæteris, id est cum stellis, profectum in oceanū, Aethiōibus eum ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabulosam Homerū significasse uolunt, hauriri de humore nutrimenta sideribus: qui ob hoc Aethiōpas reges epularū cœlestium dixit: quoniam circa oceani oram, non nisi Aethiōpes habitāt, quos uicinia solis usq; ad speciem nigri coloris exussit. Cum ergo calor nutriatur humore, hæc uicissitudo contingit, ut modo calor, modo humor exuberet. Euenit enim ut ignis usq; ad maximum enutritus augmentū, haustū uincat humorem: & sic aeris mutata tēperies licentiam præstet incendio, & terra penitus flagrantia immissi ignis uratur. Sed mox impetu caloribus absumpto, paulatim uires reuertuntur humori, cum magna pars ignis incendijs erogata, minus iam de renascente humore consumat. Ac rursus longo temporē tractatu, ita crescens humor altius uincit, ut terris infundat eluuiō. Rursusq; calor post hæc uires resumit. Et ita fit, ut manente mūdo, inter exuperantis caloribus humorisq; uices, terrarum cultus cum hominum genere sæpe intercitat, & reducta temperie rursus nouetur. Nunquam tamē siue eluuiō siue exustio, omnes terras aut omne hominum genus uel om̄ino operit, uel penitus exurit. Aegypto certe (ut Plato in Timæo fatetur) nunq; nimietas humoris nocuit uel caloribus. Vnde & infinita annorū milia in solis Aegyptiorum monumentis librisq; releguntur. Certæ igitur terrarum partes inter necioni superstites, seminarium instaurando generi humano fiunt. Atq; ita contingit, ut non rudi mundo, rudes homines & cultus inscijs, cuius memoriam intercipit interitus, in terris oberrent: & asperitatē paulatim uagæ feritatis exuti, conciliabula & cœtus natura instruente patiantur: sitq; primum inter eos mali nescia, & adhuc astutiæ inexperta simplicitas: quæ nomen auri primis seculis præstat. Inde quo magis ad cultum rerum atq; artium usus promouet, tãto facilius in animos serpit æmulatio: quæ primum bene incipiens, in inuidiã latenter euadit. Et ex hac iam nascitur quicquid genus hominū post sequentibus seculis experitur. Hæc est ergo, quæ rebus humanis pereundi, atq; iterū reuertendi incolumi mundo, uicissitudo uariatur.

De diuersitate annorum, q̄q; is qui uere annus uertens est ac mundanus, quindecim nostrorum annorum ambiat milia. Caput .XI.

Quid autem interest ab his qui postea nascētur, sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui antē nati sunt, qui nec pauciores, et certe meliores fuerunt

A fuerunt uiri, præsertim cum apud eos ipsos, à quibus audiri nomen nostrū potest, nemo unius anni memoriam consequi possit: Homines enim populariter annum tantummodo solis, id est unius astri, reditu metiuntur. Re autem ipsa, cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemq; totius coeli descriptionem lōgis interuallis retulerint, tum ille uerè uertens annus appellari potest, in quo uix dicere audeo, quàm multa hominum secula teneātur. Namq; ut olim deficere sol hominibus extinguiq; uisus est, cum Romuli animus hæc ipsa in templa penetrauit: ita quandoque cum ab eadem parte sol eodemq; tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad idem principium stellarisq; reuocatis, expletum annum habeto. Cuius quidem anni nondum uigelimam partem scito esse conuersam. Idem agere perseverat, instans dissuasione **B** ni gloriæ desiderādæ. Quam cum locis arctam, nec in ipsis angustijs æternam supra docuisset, nunc non solum perpetuitatis expertem, sed nec ad unius anni integri metas posse propagari docet: cuius assertionis quæ sit ratio, dicemus. Annus non is solus est, quem nunc communis omnium usus appellat: sed singulorum seu luminum seu stellarum emenso omni coeli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus, annus suus est. Sic mensis, lunæ annus est, intra quem coeli ambitum lustrat. Nam & à luna mēsis dicitur, quia Græco nomine luna *μήνη* uocatur. Vergilius deniq; ad descriptionē lunaris anni, qui breuis est, annum qui cursu solis efficitur significare uolens, ait:

Annorum diuersitas.

Al. discretionem.

Interea magnum sol circumuoluitur annum.

Aeneid. 5.

C Magnum uocās solis, comparatione lunaris. Nam cursus quidem Veneris atque Mercurij penè par soli est. Martis uero annus ferè bienniū tenet: tanto em̄ tempore coelum circumit. Iouis autem stella duodecim, & Saturni triginta annos in eadem circuitione cōsumit. Hæc de luminibus ac uagis, ut sæpe relata, iam nota sunt. Annus uero qui mundanus uocatur, qui uerè uertens est, quia conuersione plene uniuersitatis efficitur, largissimis seculis explicatur. Cuius ratio est talis: Stellæ omnes, & sidera quæ infixa cœlo uidentur, quorum proprium motum nunquam uisus humanus sentire uel deprehendere potest, mouentur tamen, & præter cœli uolubilitatem qua semper irahūtur, suo quoq; accessu tam sero. promouētur, ut nullius hominum uita tam longa sit, quæ obseruatione continua factam de loco permutationem, in quo eas primum uiderat, deprehendat. **D** Mundani ergo anni finis est, cum stellæ omnes omniaq; sidera q̄ aplanas habet, à certo loco ad eundem locum ita remeauerint, ut ne una quidē cœli stella in alio loco sit, quàm in quo fuit, cum omnes aliæ ex eo loco motæ sunt: ad quem reuersæ, anno suo finem dedere: ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem locis & partibus sint, in quibus incipiēte mundano anno fuerunt. Hoc autem, ut physici uolunt, post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ, mensis est: & annus solis, duodecim menses: & aliarum stellarum hi sunt anni, quos supra retulimus: ita mundanum annū quindecim milia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo uerè annus uertens uocandus est, quem non solis, id est unius astri, reditu metiuntur: sed quem stellarum omnium in quocunq; cœlo sunt, ad eundem locum reditus, sub eadem cœli totius descriptione concludit. Vnde & mundanus di-

Al. promouēt.

citur, quia mundus propriè coelum uocatur. Igitur sicut annum solis nō so-
 lum à Calendis Ianuarijs usq; ad eandem uocamus, sed & à sequente post Ca-
 lendas die usq; ad eundem diem, & à quocuncq; cuiuslibet mēsis die usq; in di-
 em eundem reditus, annus uocatur. Ita huius mundani anni initium sibi quis-
 que facit quodcuncq; decreuerit. Vt ecce nunc Cicero à defectu solis, q sub Ro-
 muli fine contigit, mundani anni principium sibi ipse constituit. Et licet iam sæ-
 pissimè postea defectus solis euenerit, non dicitur tamen mundanū annum re-
 petita defectio solis impleffe: sed tunc implebitur, cum sol deficiēs in iisdem lo-
 cis & partibus, & ipse erit, & omnes coeli stellas omniaq; sidera rursus inueni-
 et, in quibus fuerant, cū sub Romuli fine deficeret. Igitur à discessu Romu-
 li post annorum quindecim milia (sicut asserūt physici) sol denuo ita deficiet, ut
 in eodem signo eademq; parte sit, ad idem principium in quo sub Romulo fu-
 erat, stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis. Peracti enim fuerant, cum Sci-
 pio in Africa militaret, à discessu Romuli anni quingenti septuaginta & tres.
 Anno enim ab urbe condita sexcentesimo septimo, hic Scipio deleta Carthagi-
 ne triumphauit. Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romu-
 li, & duobus qui intra somnium Scipionis & consummatum bellum fuere, qn-
 genti septuagintatres à discessu Romuli ad somnium usq; remanebunt. Ergo
 rationabiliter uereq; signauit, necdum mūdani anni uicesimam partem esse cō-
 uersam. Nam uicesimæ parti quot anni supersint à fine Romuli ad Africanam
 militiam Scipionis, quos diximus annos fuisse quingentos septuagintatres, qf
 quis in digitos mittit inueniet.

Hominem non corpus esse sed mentem. Et nunquid in hoc mundo uere intereat ac corrumpatur.

Caput

.XII.

TV uero enitere, & sic habeto, te non esse mortalē, sed corpus hoc. Nec
 enim tu is es, quem forma ista declarat, sed mens cuiusq; is est quisq;
 non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito es-
 se, siquidem est deus qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam re-
 git, & moderatur, & mouet id corpus cui præpositus est, quàm hunc mūdum
 ille princeps deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalem, ipse deus æter-
 nus, sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter Tulli-
 anus hic Scipio circa institutionem nepotis ordinem rectè docentis impleuit.
 Nam ut breuiter à principio omnem operis cōtinentiam reuoluamus, primū
 tempus ei mortis, & imminenteis propinquorum prædixit insidias, ut totūm
 de hac uita sperare dedisceret, quam non diuturnam cōperisset. Dein, ne me-
 tu prædictæ mortis frangeretur, ostendit sapienti & bono ciui in immortalita-
 tem morte migrandum. Cumq; eum ultro spes ista traxisset ad moriendi desi-
 derium, succedit Pauli patris opportuna dissuasio, accensam filij festinationem
 ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plenè igit in animo somniātis utrin-
 que plantata sperandi expectandiq; temperie, altius iam circa diuina erigendū
 nepotis animum Africanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri,
 q̄ coeli ac siderum naturam, motum, ac modulamen agnoscat, & hæc omnia sci-
 at præmio cessura uirtutum. Ac postq; mens firmata Scipionis alacritate tātæ
 promissionis erigitur, tum demum gloria, quæ apud indoctos magnum uirtu-
 tis

*Epilogus eorū
 quæ dicta sunt
 hactenus.*

A tis præmium creditur, contemni iubetur: dum ostenditur ex terrarum breuitate uel calibus, arcta locis, angusta temporibus. Africanus igitur penè exutus hominem, & defecata mēte iam naturæ suæ capax, hic apertius admonetur, ut esse se deum nouerit. Et hæc sit præsentis operis consummatio, ut animam nō solum immortalē, sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iā post corpus in diuinitatē receptus, dicturus uiro adhuc in hac uita posito, deum te esse scito, non prius tantam prærogatiuā committit homini, quæ quid sit ipse discernat: ne existimerur hoc quoque diuinum dici, quod mortale in nobis & caducum est. Et quia Tullio mos est, profundā rerum scientiam sub breuitate tegere uerborū, nunc quoque miro compēdio tantū includit arcanum, quod Plotinus magis quæ quisquam uerborū parcus libro integro disseruit, cuius descriptio ē: Quid animal, quid homo. In hoc ergo libro Plotinus quærit, cuius sint in nobis uoluptates, mœrores, metusque ac desideria, & animositas uel dolores: postremò cogitationes & intellectus, utrū meræ animæ, an uero animæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rerū densitate disseruit, quæ nunc nobis ob hoc solum prætereunda sunt, ne usque ad fastidij necessitatem uolumen extendant, hoc postremò pronuntiat: Animal esse corpus animatū. Sed nec hoc neglectū, uel non quæsitū relinquit, quo animæ beneficio, quā ue uia societatis anime. Has ergo omnes quas prædiximus passionēs assignat animali. Verū autem hominē ipsam animā esse testatur. Ergo quod uidetur, non ipse uerus homo est, sed uerus ille est, à quo regitur quod uidetur. Sic cum morte animalis discesserit animatio, cadit corpus regēte uiduatum. Et hoc est quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo est, ab omni conditione mortalitatis aliena ē, adeo, ut ad imitationē dei mundum regentis, regat & ipsa corpus, dum à se animatur. Ideo physici mundum magnum hominem, & hominē breuem mundū esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterarum prærogatiuarum, quibus deum anima uidetur imitari, animā deum & præsci philosophorum & Tullius dixit. Quod autem ait mundum quadam parte mortalem, ad communē opinionem respicit, qua mori aliqua intra mundum uidentur, ut animal exanimatum, uel ignis extinctus, uel siccatus humor. Hæc enim omnino interiisse creduntur. Sed constat secundum ueræ rationis assertionem, quam & ipse non nescit, nec Vergilius ignorat, dicendo: Nec morti esse locum, constat inquā, nihil intra uiuum mundū perire, sed eorum quæ interire uidentur, solā mutari speciem: & illud in originē suam, atque in ipsa elementa remeare, quod tale quale fuit esse desierit. Denique & Plotinus alio in loco, cū de corporū assumptione disserteret, & hoc dissolui posse pronuntiaret, quicquid effluit, obiecit sibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto est, non similiter aliquando soluuntur? Et breuiter tantæ obiectioni ualidæque respondit: Ideo elementa, licet fluant, nunquam tamen solui, quia non foras effluunt. A cæteris enim corporibus quod effluit, recedit: elementorum fluxus nunquā ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est secundū ueræ rationis asserta. Sed quod ait, eum quadam parte mortalem, ad communem (ut diximus) opinionem paululum inclinare se uoluit. In fine autē ualidissimū immortalitatis animæ argumentum ponit, quia ipsi corpori præstat agitatum: quod quale sit, ex ipsis uerbis Cice

Al. qui.

Hōiem nō corpus esse, sed mentem.

Al. qui.

Nū aliquid in hoc mūdo uere intereat.

ronis quæ sequuntur inuenies.

De tribus ratiocinandi modis, quibus animæ immortalitatem asseruere Platonici.

Caput

.XIII.

NAm quod semper mouetur, æternum est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitur alicunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet, quæ nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi. Principij autem nulla est origo: nam è principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest. Nec enim id esset principium, quod gigneretur aliunde. Quod si non oritur, nec occidit quidem unquam: nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit: siquidem necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum à se mouetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel concidat omne cælum, omnisque natura consistat necesse est, nec uim ullam nascatur, in qua à primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur æternum id esse quod ipsum se moueat, quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne quod pulsus agitur externo: quod autem est anima, id motu ciatur interiore & suo: nam hæc est proprie natura animi atque uis, quæ si est una ex omnibus quæ seipsam moueat, neque nata certe est, & æterna est. Omnis hic locus de Phædone Platonis ad uerbum à Cicerone translatus est, in quo ualidissimis argumentis animæ immortalitas asseritur. Et hæc est argumentorum summa, esse animam mortis immunem, quoniam ex se moueatur. Sciendum est autem, quod duobus modis immortalitas intelligitur. Aut enim ideo est immortale quid, quia per se non est capax mortis: aut quia procuratione alterius à morte defenditur. Ex his prior modus ad animam, secundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim suapte natura à conditione mortis aliena est: mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rursus, semper moueri dupliciter accipitur. Hoc enim dicitur & de eo, quod ex quo est, semper mouetur: & de eo, quod semper & est & mouetur. Et secundus modus est, quo animam dicimus semper moueri.

Al' quæm à.

Immortale duobus dici modis.

Dupliciter aliqd semper moueri.

Platonicoꝝ ratiocinationes de immortalitate animæ.

His præmissis, iam quibus syllogismis de immortalitate animæ diuersi sectatores Platonis ratiocinant, oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus syllogismorum ad unum finem probationis euadant, certam sibi propositionem sequentis ex antecedentis conclusionem facientes: apud quos hic prior est: Anima ex se mouetur: quicquid autem ex se mouetur, semper mouetur. Igitur anima semper mouetur. Secundus ita, qui nascitur ex prioris fine: Anima semper mouetur: quod autem semper mouetur, immortale est: igitur anima immortalis est. Et ita in duobus syllogismis duæ res probantur, id est, & semper moueri animam, ut in priore: & esse immortalem, ut colligitur de secundo. Alij uero usque ad tertium gradum, ita argumentando procedunt: Anima ex se mouetur: quod autem ex se mouetur, principium motus est: igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est: quod autem principium motus est, natum non est: igitur anima nata non est. Tertio loco: Anima nata non est: quod natum non est, immortale est: igitur anima immortalis est. Alij uero omnem ratiocinationem suam in unus syl-

A us syllogismi compendium redegere. Anima ex se mouetur: quod ex se mouetur, principium motus est: quod autem principium motus est, natum non est: quod natum non est, immortale est: igitur anima immortalis est.

Quibus rationibus Aristoteles contra Platonem monstrare uoluerit, animam a seipsa moueri non posse.

Caput .XIIII.

Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest, postrema conclusio de animæ immortalitate constare, qui primam propositionem, id est ex se moueri animam, non refellit. Hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic Stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo non acquiescit, ut animam non solum ex se non moueri, sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri, ut etiam si quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima (inquit) principium motus est, doceo non posse principium motus moueri. Et ita diuisionem suæ artis ingreditur, ut primum doceat in re natura esse aliquid immobile, deinde hoc esse animam tentet ostendere. Necessè est (inquit) aut omnia quæ sunt, immobilia esse: aut omnia moueri, aut aliqua ex his moueri, aliqua non moueri. Item, si damus (ait) & motum & quietem, necesse est aut alia semper moueri, & alia nunquam moueri: aut omnia simul, nunc qui escere, nunc moueri. De his, inquit, quid magis uerè sit requiramus. Non esse omnia immobilia, aspectus ipse testimonio est, quia sunt quorum motum uidemus. Rursum, non moueri omnia uisus docet, quod immota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati, modo esse sine motu: quia sunt quorum perpetuum motum uidemus, ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur, ait, ut sicut aliqua semper mouentur, ita sit aliquid semper immobile. Ex his ut collectum sit, esse aliquid immobile, nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est, & sectæ Platonice non repugnat. Neque enim si quid est immobile, sequitur ut hoc sit anima. Nec quod dicit animam ex se moueri, iam moueri uniuersa confirmat, sed modum astruit quod anima mouetur. Si quod uero est aliud immobile, nihil ad hoc quod de anima astruitur pertinet. Quod & ipse Aristoteles uidens, postquam docuit esse aliquid immobile, hoc esse animam uult dicere. Et incipit asserere, nihil esse quod ex se moueri possit: sed omnia quæ mouentur, ab alio moueri: quod si uerè probasset, nihil ad patrociniū Platonice sectæ relinqueret. Quemadmodum enim credi posset, ex se moueri animam, si constaret nihil esse quod ex se possit moueri? In hac autem Aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo contexitur: Ex omnibus quæ mouentur, inquit, alia per se mouentur, alia ex accidenti. Et ex accidente, inquit, mouetur quæ cum ipsa non moueantur, in eo tamen sunt quod mouetur: ut in nauis sarcina seu uector quiescens: aut etiā cum pars mouetur, quiescente integritate: ut si quis stans pedem manum uel caput agitet. Per se autem mouetur, quod neque ex accidenti neque ex parte, sed totum simul mouetur: ut cum ad superiora ignis ascendit. Et de his quidem quæ ex accidenti mouentur, nulla dubitatio est, quin ab alio moueantur. Probabo autem, inquit, etiam ea quæ per se mouentur, ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quæ per se mouentur, alia causam motus intra se possident: ut animalia, ut arbores, quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri, à causa scilicet quæ in ipsis latet: nam causam motus ab eo quod mouetur, ratio sequestrat. Alia uero aper-

Aristoteles aduersus Platonem.

Aliquid esse immobile secundum Aristotelē.

Responsio Macrobij.

Omne quod mouetur, moueri ab alio ex sententia Aristotelis. Quare animam quoque à se moueri non posse.

ro aperte ab alio mouetur, id est, aut ui aut natura. Et ui dicimus moueri omne E
iaculū: quod cum de manu iaculantis recessit, suo quidē motu ferri uidetur, sed
origo motus ad uim referē. Sic em̄ nōnunq̄ & terram sursum, & ignem deor
sum ferri uidemus, qđ alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouen
tur uel grauiā, cum p se deorsum: uel leuiā, cum sursum ferunt. Sed & hoc dicē
dum est ab alio moueri: licet à quo, habeat incertū. Ratio enim ait, dephendit
esse nescio qđ, qđ hęc moueat. Nam si spontē mouerent, spontē etiā starēt. Sed
nec unā uiam semp agerent, imò p diuersa mouerentur, si spōtaneo ferrent agi
tatu. Cum v̄o hoc facere non possint, sed leuibus semper ascensus, & descensus
grauibus deputatus sit: apparet eorū motu, ad certam & constitutā naturæ ne
cessitatem referri. Hęc sunt & his similia, quibus Aristoteles omne qđ mo
uetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici (ut paulo pōst demon
strabit) argumēta hęc arguta magis q̄ uera esse docuere. Nunc sequēs eiusdē F
iungenda diuisio est: qua non posse animam ex se moueri, etiam si hoc alia res
facere possit, laborat ostendere. Et huius rei primā propositionem ab illis mu
tuatur, quæ sibi existimat cōstituisse. Sic em̄ ait: Cum igitur omne quod mouet,
constet ab alio moueri: sine dubio id quod primū mouet, quia non ab alio mo
uetur (neq̄ em̄ haberēt iam primum, si ab alio moueretur) necesse est, inquit, ut
aut stare dicatur, aut seipsum mouere. Nā si moueri ab alio dicatur, illud quo
que quod ipsum mouet, dicetur ab alio moueri: & illud rursus ab alio. In infi
nitum inquisitio ista casura est, nunq̄ exordia prima reperies, si semper aliud ea
quæ putaueris prima, præcedit. Restat igitur, inquit, ut si quod primū mouet G
non dicatur stare, ipsum se mouere dicat: & sic erit in uno eodemq̄ aliud quod
mouet, aliud quod mouet. Siquidē in om̄i (ait) motu tria hęc sint necesse est: id
quod mouet, & quo mouet, & quod mouetur. Ex his quod mouet, tātum mo
uetur, nō etiam mouet: cum illud quo fit motus, & moueatur & moueat: illud
uero quod mouet, non etiam moueatur: ut ex tribus sit commune, quod medi
um: duo uero sibi contraria intelligātur. Nam sicut est quod mouet & nō mo
uet, ita est (inquit) qđ mouet & nō mouet: propter quod diximus, quia cū omne
qđ mouetur ab alio moueat, si hoc quod mouet, & ipsum mouetur: quæremus
semper motus huius nec unq̄ inueniemus exordiū. Deinde, si quid se mouere
dicatur, necesse est, inquit, ut aut totum à toto, aut partem à parte, aut partem à
toto, aut totum à parte existimemus moueri: & tamen motus ille seu à toto seu
à parte procedat, alterum sui postulabit autorem. Ex his omnibus in unum H
Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo: Omne quod mouetur, ab
alio mouetur. Quod igit̄ primū mouet, aut stat, aut ab alio & ipsum mouetur:
sed si ab alio, iam non potest hoc primū uocari, & semper quod primū moue
at requiremus: restat ut stare dicatur. Stat igitur quod primum mouet. Contra
Platonem ergo, qui dicit animā motus esse principium, in hunc modum com
ponit̄ syllogismus: Anima principium motus est, principium autem motus nō
mouetur, igitur anima non mouetur. Et hoc est quod primo loco uolēter ob
iecit. Nec eousq̄ persuadere contentus, animam non moueri: alijs quoque rati
onibus non minus uolētis perurget. Nullum (inquit) initium idem potest esse
ei cuius est initium. Nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur
esse,

*Cū aīa ex se
moueri nō pos
sit, neq̄ etiam
moueatur ab
alio, ideo ipsa
plane esse im
mobilem.*

*Effigiatur ra
tio Aristotelis
prima.*

Secunda.

- esse, nō linea: apud arithmeticos principium numeri nō est numerus. Itē, causa
 A nalcēdi ipsa non nascit̄, & ipsa ergo motus causa uel initium non mouetur. Er-
 go anima quæ initium motus est, non mouet̄. Additur hoc quoq̄: Nunq̄ in
 quit, fieri potest, ut circa unam eandēq̄ rem, uno eodēq̄ tempore, contrarieta-
 tes ad unum idemq̄ ptinentes eueniant. Scimus aut̄ quia mouere facere est, &
 moueri pati est. Ei igit̄ quod se mouet, simul eueniēt duo sibi contraria, & face-
 re & pati, qđ impossibile est. Anima igit̄ non potest se mouere. Item dicit̄: *Quarta.*
 Si animæ essentia motus esset, nunq̄ quiesceret à motu. Nihil em̄ est qđ recipi
 at essentia suæ contrarietatē. Nam ignis nunq̄ frigidus erit, nec nix unq̄ spon-
 te sua calefcet. Anima aut̄ nonnunq̄ à motu cessat: non em̄ semp corpus uide-
 mus agitari. Non igit̄ animæ essentia motus est, cuius contrarietatem recepat.
 B Ait etiā: Anima si alijs causa motus est, ipsa sibi causa motus esse non pote-
 rit. Nihil est em̄ (inquit) qđ eiusdē rei sibi causa sit, cuius est alijs: ut medicus, ut ex-
 ercitor corporis, sanitatē uel ualētiam, quam ille ægris, hic luctatoribus præ-
 stat, non utiq̄ ex hoc etiā sibi pstant. Item dicit̄: Omnis motus ad exercitium
 sui instrumēto eget, ut singulari artū usus docet: ergo uidēdum, ne & animæ
 ad se mouēdum instrumēto opus sit. Quod si impossibile iudicat̄, & illud im-
 possibile erit, ut anima ipsa se moueat. Item dicit̄: Si mouetur anima, sine du-
 bio cum relijs motibus & de loco & in locum mouet̄. Quod si est, modo cor-
 pus ingredit̄, modo rursus egredit̄, & hoc frequēter exercet. Sed hoc uidemus
 fieri non posse, non igitur anima mouet̄. His quoq̄ addit̄: Si anima se mo-
 uet, necesse ē ut aliquo motus gñe se moueat. Ergo aut in loco se mouet, aut se-
 ipsam pariēdo se mouet, aut seipsam consumēdo, aut se augendo, aut se minuen-
 do. Hæc sunt em̄ (inquit) motus gñæ. Horū aut̄ singula, quemadmodū possunt
 fieri requiramus. Si in loco se mouet, aut in rectā lineā se mouet, aut sphaerico
 motu in orbem rotat̄. Sed recta linea infinita nulla est. Nam quæcunq̄ in na-
 tura intelligit̄ linea, quocunq̄ sine fine dubio terminat̄. Si ergo p lineā termi-
 natā anima se mouet, nō semp mouetur: nam cū ad finem uenit, & in rursus in
 exordium redit̄, necesse est interstitium motus fieri in ipsa pmutatione redeūdi.
 Sed nec in orbem rotari potest. Quia oīs sphaera circa aliqd immobile, quod
 centrō uocamus, mouetur. Si ergo & anima sic mouetur, aut intra se habet qđ
 immobile est, & ita fit ut non tota moueatur: aut si non intra se habet, sequitur
 aliud non minus absurdum, ut centron foris sit, qđ esse nō poterit. Cōstat ergo
 C ex his (ait) qđ in loco se non moueat. Sed si ipsa se parit, sequitur ut eādē & es-
 se & nō esse dicamus. Si x̄o se ipsa cōsumit, non erit immortalis. Quod si se aut
 auget aut minuit, eadem simul & maior se & minor repietur. Ex his talem
 colligit syllogismum: Si anima se mouet, aliquo motus gñe se mouet, nullū aut̄
 D motus genus quo se moueat inuenit̄, non igitur se mouet.

*Quibus argumentis Platonici magistrum suum aduersus Aristotelem tueantur, ostendētes uti
 que esse aliquid quod a seipso moueatur, idq̄ necessario esse animam: quibus probatis, enervata ē
 prima obiectio Aristotelis.*

Caput

.XV.

CONtra has tam subtiles & argutas & uerisimiles argumentationes ac-
 cingendum est secundum sectatores Platonis: qui inceptum quo Ari-
 stoteles tam ueram, tamq̄ ualidam definitionem magistri lauciare ten-
 ta-

tauerat, subruerunt. Neque uero tam immemor mei, aut ita male animatus sum, ^B ut ex ingenio meo, uel Aristoteli resistam, uel ad sim Platoni: sed ut quisque maiorum uirorum, qui se Platonicos dici gloriabantur, aut singula aut bina defensa ad ostentationem suorum operum reliquerunt: collecta hæc in unum continuæ defensionis corpus coaceruauit: adiecto si quod post illos aut sentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo sunt quæ afferere conatus est: unum, quod dicit nihil esse quod ex se moueatur: alterum, quo animam hoc esse non posse confirmat: utrique resistendum est, ut & constet posse aliquid ex se moueri, & animam hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos cauere præstigiis, in qua enumerans aliqua quæ ex se mouentur, & ostendens illa quoque ab alio moueri, id est à causa interius latente: uidetur sibi probasse, omnia quæ mouentur, etiam si ex se moueri dicantur, ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars ^F uera est, sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua, quæ cum ex se moueri uideantur, ab alio tamen constet moueri, nec nos diffitemur. Non tamen omnia quæ ex se mouentur hoc sustinent, ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit animam ex se moueri, id est cum *αὐτοκίνητον* uocat, non uult eam inter illa numerari, quæ ex se quidem uidentur moueri, sed à causa quæ intra se latet mouentur: ut mouentur animalia, autore quidem alio, sed occulto. nam ab anima mouentur. aut, ut mouentur arbores: quarum etsi non uidetur agitator, à natura tamen eas interius latente constat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex se moueri, ut non aliam causam uel extrinsecus accidentem, uel interius latentem huius motus dicat autorem. Hoc quemadmodum accipiendum sit, instruemus. Ignem calidum uocamus, ^G sed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam, & saxum frigidum nuncupamus: mel dulce, sed & mulsum dulce uocitamus. Horum tamen singula de diuersis diuersè significant. Aliter enim de igne, aliter de ferro calidi nomen accipimus. Quia ignis per se calet, non ab alio fit calidus: contra, ferrum non nisi ex alio calefit. Ut nix frigida, ut mel dulce sit, non aliunde contingit, sed per naturam: saxo tamen frigus, uel mulso dulcedo, à niue uel melle proueniunt. Sic & stare & moueri, tam de his dicitur, quæ ab se uel stant uel mouentur, quæ de illis, quæ uel sistuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit, hæc & stare desistunt & moueri. Quibus autem idem est, & esse & moueri, nunquam à motu cessant: quia sine essentia sua esse non possunt. Sicut ferrum amittit calorem, ignis uero calere non desinit. Ab se ergo mouetur anima, licet & animalia uel arbores per se moueri uideantur. Sed illis quibus interius latet, alia tamen causa, ^H id est anima uel natura, motum ministrat: ideo & amittunt hoc quod aliunde sumpsere. Anima uero ita per se mouetur, ut ignis per se calet: nulla aduentitia causa, uel illum calefaciente, uel hanc mouente. Nam cum ignem calidum dicimus, non duo diuersa concipimus, unum quod calefacit, alterum quod calefit: sed totum calidum secundum suam naturam uocamus. Cum niuem frigidam, cum mel dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatem præstat, aliud cui præstat, accipimus: Ita & cum animam per se moueri dicimus, non gemina consideratio sequitur mouentis & moti, sed in ipso motu essentiam eius agnoscimus: quia quod est in igne nomen calidi, in niue uocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle, hoc necesse est de anima *αὐτοκίνητον* nomen intelligi: quod latina conuersio significat

Refellitur ea argumentatio Aristotel. qua ostendere uult quod quid mouetur, id moueri ab alio. Atque hæc dilutio est obiectionis primæ.

Ali. animam.

A ficat p se moueri. Nec te cōfundat, q̄ moueri passiuum uerbum est. Nec sicut
 secari cum dicit̄, duo parit̄ considerant̄, q̄d secat, & q̄d secatur: Item cum teneri Cauilli amo-
tio.
 dicitur, duo intelliguntur, q̄d tenet, & q̄d tenetur: ita hic in moueri duar̄ rerū
 significatiōe putes, q̄ mouet, & q̄ mouetur. Nam secari q̄dem & teneri passio
 est, ideo cōsiderationem & facientis & patientis amplectitur. Moueri aut̄ cum
 de his q̄dem dicitur q̄ ab alio mouentur, utranq̄ cōsiderationem similiē repræ
 sentat: de eo autē q̄d ita per se mouetur, ut sit *αυτοκίνητος*, cum moueri dicitur, q̄a
 ex se nō ex alio mouet̄, nulla potest suspicio passionis intelligi. Nā & stare licet
 passiuum uerbum non esse uideatur, cum de eo t̄n dicitur, quod stat alio sisten
 te, ut stāt terræ defixæ hastæ, significat passionem. Sic & moueri, licet passiuū
 sonet, quando tamen nihil inest faciens, patiēs inesse nō poterit. Et ut absoluti
 B us liqueat, nō uerbor̄, sed rer̄ intellectu passionem significari: ecce ignis cum
 fertur ad superna, nihil patitur: cum deorsum fertur, sine dubio patitur: q̄a hoc
 nisi alio impellente, non sustinet: & cum unum idemq̄ uerbum proferatur, pas
 sionem tamen modo inesse, modo abesse dicimus. Ergo & moueri idem in si
 gnificatione est q̄d calere. Et cum calere ferr̄ dicimus, uel stylum moueri, quia
 utriq̄ hoc aliunde peruenit, passionē esse fatemur. Cum uero aut ignis calere,
 aut moueri anima dicitur, q̄a illius in calore, & in motu huius essentia est, nul
 lus hic locus relinq̄tur passioni. sed ille sic calere, sicut moueri ista dicē. Hoc Alterius cauili
exclusio.
 loco Aristoteles argutam de uerbis calumniā sarcies, Platonem quoq̄ ipsum
 duo, id est quod mouet & quod mouetur, significasse cōtendit, dicendo: Solum
 igitur q̄d seipsum mouet, q̄a nuncq̄ deseritur à se, nuncq̄ ne moueri quidem de
 C finit: & apertē illum duo exp̄ssisse proclamat, his uerbis, quod mouet & moue
 tur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuisse, sed in exercitio arguti
 arum talium cōniuentem sibi, operam spontē lulisse. Ceter̄ quis nō aduertat,
 cum quid dicitur seipsum mouere, non duo intelligenda: Sicut & cum dicitur
εαυτον τιμωρεσθαι, id est se puniens, non alē qui punit, alter qui punitur. Et cum
 se p̄dere, se inuoluere, se liberare quis dicitur: non necesse est unum facientem,
 alterum subesse patiētem. Sed hoc solum intellectu huius elocutionis exprimi
 tur: ut qui se punit, aut qui se liberat, nō ab alio hoc accepisse, sed ipse sibi aut in
 tulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de *αυτοκίνητος*, cum dicitur, seipsum mouet: ad
 hoc dicitur, ut æstimationē alterius mouentis excludat: quam uolens Plato de
 cogitatione legētis eximere, his quæ præmisit expressit. Nā quod semper (ait)
 D mouetur, æternum est: q̄d autem motum affert alicui, quodq̄ ipsum mouetur
 aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finē habeat, necesse est. Quid his
 uerbis inuenitur expressius, clara significatiōe testantibus, non aliunde moue
 ri quod seipsum mouet, cum animam ob hoc dicat æternam, quia seipsam mo
 uet, & non mouetur aliunde: Ergo se mouere hoc solum significat, non ab alio
 moueri. Nec putes q̄ idem moueat, idemq̄ moueatur: sed mouere sine alio
 mouente, se mouere est. Apertē ergo constitit, quia non omne quod mouetur,
 ab alio mouetur. Ergo *αυτοκίνητος* potest nō ab alio moueri. Sed ne à se quidem
 sic mouetur, ut in iplo aliud sit quod mouet, aliud quod mouetur, nec ex toto,
 nec ex parte, ut ille proponit, sed ob hoc solū seipsum mouere dicit̄, ne ab alio
 moueri existimetur. Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio (quā supra
 re-

retulimus) furripienti magis apta est q̄ probanti, in qua ait: Sicut est qđ mouetur & nō mouet, ita est qđ mouet & non mouet. Constat em̄, q̄ om̄e qcqđ mouet, mouet alia: uti dicit, aut gubernaculū nauē, aut nauis circumfusum sibi aē rem, uel undas mouere. Quid aut̄ est, q̄ nō possit aliud dum ipsum mouet impellere? Ergo si uerz non est, ea q̄ mouentur alia nō mouere, non cōstat illud, ut aliqd qđ moueat, nec tñ moueatur, inuenias. Illa igit̄ magis probāda est in de cimo de legibus à Platone motuū prolata diuisio: Oīs motus (inqt) aut se mouet & alia, aut ab alio mouet & alia mouet. Et prior ad animā, ad oīa ꝑo corpora scđus referē. Hi ergo duo motus, & differentia separant, & societate iungunt. Cōmune hoc hñt, q̄ & prior & scđus mouent alia. Hoc aut̄ differunt, q̄ ille à se, hic ab alio mouet. Ex his oībus q̄ eruta de Platonicoꝝ sensuū sœcunditate collegimus, cōstitit non esse uerz, om̄ia q̄ mouent, ab alio moueri. Ergo nec principiū motus ad deꝑcandam ꝑulterius mouentis necessitatē stare dicet: qa post seipm̄ (ut diximus) mouere, alio non mouēte. Eneruatus est igit̄ syllogismus, quem ꝑmissa uaria & multiplici diuisione collegerat. Id est: Anima principiū motus est, principiū aut̄ motus non mouet, igit̄ anima non mouet. Restat, ut qa cōstitit posse aliqd per se moueri, alio non mouēte, animam hoc esse doceat. Qđ facillē docebit, si de manifestis & indubitabilibus argumēta sumamus. Homīni motū, aut anima ꝑstat, aut corpus, aut de utroq̄ ꝑmixtio. Et q̄a tria sunt de quibus inq̄sio ista ꝑcedit, cum neq̄ à corpore, neq̄ à ꝑmixtione ꝑstari hoc posse cōstitit, restat ut ab anima moueri hoīem nulla dubitatio sit. Nūc de singulis ac primū de corpore loquamur. Nullum inanimū corpus suo motu moueri, manifestius est q̄ ut asserendum sit: nihil est aut̄, qđ dum immobile sit, aliud possit mouere: igit̄ corpus hominē non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipsa ꝑmixtio hunc sibi motum ministret. Sed quia constat motum corpori non inesse, si nec animæ inest, ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficit: sicut nec ex duabus dulcibus, amaritudo: nec ex duabus amaris, dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore nascet. Om̄is em̄ qualitas geminata crescit, nunq̄ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. Ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hoīem igitur ꝑmixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex confessarē rerz indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: motum autē animalī aut anima ꝑstat, aut corpus, aut ex utroq̄ ꝑmixtio: sed neq̄ corpus, neque ꝑmixtio motum ꝑstat: igit̄ anima motum ꝑstat. Ex his apparet animam initium motus esse: initium autem motus, tractatus superior docuit per se moueri. Animā ergo αὐτοκίνητον esse, id est per se moueri, nulla dubitatio est.

Quē in modū reliquæ Aristotelis obiectiones a Platonice refellātur. Caput .XVI.

Repetitur se-
cūda obiectio
Aristotelis, et
diluitur.

Hic ille rursus obloq̄tur, & alia de iniitijs disputatione cōfligit. Eadē em̄ hic soluēdo repetimus, q̄ supra in ordinē obiecta digessimus. Nō possunt (inqt) eadē iniitijs suis esse, q̄ inde nascuntur: & ideo animā q̄ iniitiū motus est, nō moueri: ne idē sit initium & qđ de initio nascitur: id ē, ne motus ex motu processisse uideatur. Ad hęc facilis & absoluta respōsio est. Quia ut principia & hęc q̄ de principijs prodeunt, in aliquo nonnunq̄ int̄ se differre fateamur: nunq̄ tñ ita sibi possunt esse cōtraria, ut aduersa sunt sibi, stare & moueri. Nam

A ueri. Nam si albi initium nigre uocaretur, & siccū esset humoris exordium: bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. Sed nō ita est, quia usq; ad cōtrarietate initia & sequentia dissidere natura nō patit. Inuenit tñ inter ipsa non nunq; talis differentia, qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut ē hic quoq; int̄ motum q̄ mouetur anima, & quo mouet cætera. Non em̄ animam Plato simpliciter motū dixit, sed motum se mouentē. Inter motum ergo se mouentem, & motū quo mouet cætera, qd̄ inter sit, in apto est. Siquidem ille sine autore est, hic alijs motus autor est. Cōstititit ergo, neq; adeo posse initia ac de inijs procreata differre, ut cōtraria sibi sint: nec tñ hic moderatā differentiam de fuisse. Non igitur stabit principiu motus, quod ille artificii cōclusionē collegit.

His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei cōtraria simul accedere non posse, & q̄a cōtraria sibi sunt mouere & moueri, nō posse animā se mouere, ne eadē & moueatur & moueat. Sed hoc supius asserta dissoluunt. Siquidem constitit in animæ motu duo non intelligenda, qd̄ moueat, & qd̄ moueatur: q̄a nihil aliud est ab se moueri, q̄ moueri alio non mouente. Nulla est contrarietas, ubi qd̄ fit, unum est: quia fit non ab alio circa alium, quippe cum ipse motus animæ sit essentia.

Ex hoc ei, ut supra retulimus, nata est occasio quarta certaminis: Si animæ essentia motus est, inq; cur interdū quiescit, cum nulla alia res contrarietate propriæ admittat essentiæ? Ignis cuius essentiæ calor inest, calere nō desinit. Et q̄a frigidum niuis in essentia eius est, nō nisi semper est frigida. Et anima igit̄ eadem ratione nunq; à motu cessare deberet. Sed dicat uelim, qñ à motu cessare animā suspicat̄: Si mouendo se (inq; moueat & corpus: necesse est utiq; qñ non moueri corpus uideamur, animā quoq; intelligamus non moueri. Cōtra hoc in prōptu est gemina defensio. Primū, q̄a nō in hoc deprehendit̄ motus animæ, si corpus agitet̄. Nam & cū nulla pars corporis moueri uideat̄ in homine, tñ ipsa cogitatio, aut in qcunc; aiali auditus, uisus, odoratus, & similia: sed & in quiete ipsa, spirare, somniare, omnia hæc motus animæ sunt. Deinde q̄s ipsum corpus dicat immobile, etiam dum non uidetur agitari: cum incrementa membrorum, aut si iam crescendi ætas & tempus cessit, cū salus cordis cessationis impatiens, cum cibi ordinata digeris naturali dispensatione inter uenas & uiscera succum ministrans, cum ipsa collectio fluentorū perpetuum corporis testetur agitatū. Et anima igitur æterno & suo motu, sed & corpus q̄diu ab initio & causa motus animat̄, semper mouetur.

D Hinc eidem fomes q̄ntæ ortus est quæstiois: Si anima (inquit) alijs causa est motus, ipsa sibi causa motus esse nō poterit: quia nihil est quod eiusdem rei & sibi & alijs causa sit. Ego uero licet facile possim probare plurima esse, quæ eiusdem rei & sibi & alijs causa sint. ne tñ studio uidear om̄ibus quæ asserit obuiare, hoc uerū esse concedam, qd̄ & pro uero habitum, ad asserendū motum animæ non nocet. Etenim animam initium motus & causam uocamus. De causa post uidebimus. Interim cōstat, om̄e initium inesse rei, cuius est initium: & ideo quicquid in quamcunc; rem ab initio suo proficiscitur, hoc in ipso initio reperit̄. Sic initium caloris non potest non calere. Ignem ipsum de quo calor in alia trāsit, q̄s neget calidum? Sed ignis (inquit) non se ipse calefacit, quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebā, nam nec anima ita se mouet, ut sit inter motum mo-

Repetitur tertia.

Quarta ipsa dissolueda repetitur. Al. essentia calor est.

Al. excessit.

Al. fruitorū.

Obiectio q̄nta repetitur ut diluatur.

f uen-

uentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouet, ut nihil possis separare qd moueat. Hæc de initio dicta sufficiet. De causa uero, qm spontanea conuiuētia concessimus, ne qd eiusdē rei & sibi & alijs causa sit, libēter acquiescimus, ne anima q̄ alijs causa motus est, ac sibi causa motus esse uideat. His em causa motus ē, q̄ non mouerent, nisi ipsa p̄staret. Illa uero ut moueat, nō sibi ipsa largit: sed essentia suæ est, qd mouet. Ex hoc quæstio q̄ sequitur absoluta est. Tunc enim forte concedā, ut ad motus exercitiū instrumēta quærant, qm aliud est qd mouet, aliud qd mouetur. In anima uero hoc nec scurrilis iocus sine dāno uerecūdiæ audebit expetere, cuius motus est in essentia: cum ignis, licet ex causa intra se latēte moueat, nullis tñ instrumētis ad supna cōscēdat. Multoq; minus hæc in anima q̄renda sunt, cuius motus essentia sua est. In his etiā q̄ sequuntur, uir tātus & aliās ultra cæteros serius, similis cauillāti est. Si mouetur (inqt) anima, in cæteros motus etiā de loco in locū mouet: ergo modo (ait) corpus egreditur, modo rursus ingredit, & in hoc exercitio sæpe ysatur, quod fieri non uidemus: nō igitur anima mouetur. Cōtra hoc nullus est qui nō sine hæsitatione respondeat, non omnia q̄ mouentur, etiā de loco in locū moueri. Aptius deniq; in eum similis interrogatio retorquēda. Moueri arbores dicis: qd cum (ut opinor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, sine dubio (ut tu dicere soles) inter alios motus etiā de loco in locum mouētur. Hoc autē uidemus per se ipsas facere non posse, igitur arbores non mouentur. Sed ut hunc syllogismum additamento seriū facere possimus, postq̄ dixerimus, ergo arbores non mouentur, adijciemus, sed mouentur arbores, non igitur omnia quæ mouētur, etiā de loco in locum mouētur: & ita finis in exitium sanæ cōclusionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, sed apto sibi motu: cur hoc animæ negemus, ut motu essentia suæ cōueniente moueatur? Hæc & alia ualidè dicentur, etiā si hoc motus gñe moueri anima non posset. Cū uero & corpus animæ accessu, & à corpore certa cōstituti temporis lege discedat, quis eam neget etiā in locum, ut ita dicā, moueri? Quod autem non sæpe sub uno tēpore accessum uariat & recessum, facit hoc dispositio arcana & consulta naturæ: quæ ad animalis uitam certis uinculis continendā, tantū animæ iniecit corporis amorem, ut amet ultro q̄ iuncta est: raroq; cōtingat, ne finita quoq; lege temporis sui moerens & inuita discedat. Hac quoq; obiectione (ut arbitror) dissoluta, ad eas interrogationes q̄bus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet (inqt) se anima, aliquo motus gñe se mouet. Dicendum ne est igitur animam se in locum mouere: ergo ille locus aut orbis aut linea est? An se pariendo seu consumendo mouet? Se ne auget aut minuit? Aut proferat in medium (ait) aliud motus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum molesta congeries, ex una eademq; destituit malè cōceptæ definitionis astutia. Nam quia semel sibi proposuit, omne quod mouetur, ab alio moueri, omnia hæc motuū genera in anima quærit, in q̄bus aliud quod mouet, aliud est quod mouetur: cum nihil horum cadere in animam possit, in qua nulla discretio est mouētis & moti. Quis est igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, si horū nullus est? Sciet hoc quisquis nosse desiderat, uel Platone dicente uel Tullio. Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi.

Quanta

Soluitur
exta argumen-
tatio Aristot.

Refellitur ob-
iectio septia.

Octauæ obie-
ctionis dilutio.

Quib. aia mo-
tibus agitur

A Quanta sit autem uocabuli huius expressio, quo anima fons motus uocatur, facile repies, si rei inuisibilis motū sine autore, atq; ideo sine initio, ac sine fine p-
deuntē, & cætera mouentem, mente cōcipias: cui nihil similius de uisibilibus, q̄
fons potuerit repiri: q̄ ita principiū est aquæ, ut cum de se fluuios & lacus pro-
creet, à nullo nasci ipse dicat. Nā si ab alio nasceret, nō esset ipse principium. Et
sicut fons nō facile semper dephenditur, ab ipso tñ q̄ fundunt, aut Nilus est, aut
Eridanus, aut Ister, aut Tanais. Et ut illorū* rapiditatē uidendo admirās, & in- *al. rapacitatē*
tra te tantarū aquarū originē regrens, cogitatiōe recurris ad fontē, & hūc oēm
motum intelligis de primo scaturiginis manare principio: ita cū corporū mo-
tus, seu diuina seu terrena sint, considerando, quærere fortē autorē uelis, mens
tua ad animā quasi ad fontē recurrat: cuius motū etiā sine corporis ministerio
B testant cogitationes, gaudia, spes, timores. Nā motus eius ē boni maliq; discre-
tio, uirtutū amor, cupido uitiorū, ex q̄bus effluunt omēs in nascentiū rerū mea-
tus. Motus em̄ eius est, qcquid irascimur, & in feruorē mutux collisiōis arma-
mur, unde paulatim procedens rabies fluctuat præliorū. Motus eius est, q̄ in
desideria rapimur, q̄ cupiditatibus alligamur. Sed hi motus, si ratione guber-
nent, proueniunt salutare: si destituant, in p̄ceps & rapiuntur & rapiunt. Did-
icisti motus animæ, q̄s modo sine ministerio corporis, modo p̄ corpus exercet.
Si ꝑ o ipsius mundanæ animæ motus regres, cœlestē uolubilitatē, & sphaerarū
subiacentiū rapidos impetus intuere, ortum occasum' ue solis, cursus siderū uel
recursus: quæ om̄ia anima mouēte proueniunt. Immobilem uero eam dicere,
C quæ mouet om̄ia, Aristoteli non cōuenit, qui quantus in alijs sit, probatū est:
sed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifestē non moueat.

*Scipionē ab auo suo Africano, tam ad otiosas q̄ negotiosas uirtutes incitatū fuisse. Tum de tribus
philosophiæ partibus, quarū nullā Cicero intactam præterierit. Cap. XVII.*

E Docto igitur atque asserto animæ motu, Africanus qualiter exercitio
eius utendū sit, in hæc uerba mandat & p̄cipit. Hanc tu exerce optimis
in rebus. Sunt autē optimæ curæ de salute patriæ, q̄bus agitated & exer-
citus animus, uelocius in hanc sedē & domum suā peruolabit. Idq; ocyus fa-
ciet, si iam tum cum erit inclusus in corpore, eminebit foras: & ea q̄ extrā erūt
contemplans, q̄maximē se à corpore abstrahet. Nancq; eorū animi qui se corpo-
ris uoluptatibus dederunt, earumq; se quasi ministros p̄buere, impulsuq; li-
D bidinum uoluptatibus obedientiū, deorū & hominum iura uiolauere, corpori-
bus elapsi, circum terram ipsam uolutantur, nec hunc in locum nisi multis agi-
tati seculis reuertuntur. In superiore huius operis parte diximus alias otio-
sas, alias negotiosas esse uirtutes: & illas philosophis, has rexp. rectoribus con-
uenire: utraq; tñ exercentem facere beatum. Hæc uirtutes interdum diuidunt,
nonnunq; uero miscentur, cum utrarumq; capax & natura & institutione ani-
mus inuenitur. Nam si qs ab omni quidē doctrina habeatur alienus, in rep. tñ
& prudens, & tēperatus, & fortis, & iustus sit: hic à feriatis remotus, eminet tñ
actualiū uigore uirtutum, q̄bus nihilominus cœlum cedit in præmium. Si qs
uero insita quiete naturæ, non sit aptus ad agendum: sed solum optima consciē-
tiæ dote erectus ad supera, doctrinæ supellectilem ad exercitiū diuinæ dispu-
tationis expendat, sectator cœlestium, deuius caducorū, is quoq; ad cœli uerti-
f ij cem

*De duplici ge-
nere uirtutū.*

cem otiosis uirtutibus subuehit. Sæpe tñ euenit, ut idem pectus & agēdi & disputandi p̄fectione sublime sit, & coelū utroq; adipiscat̄ exercitio uirtutum. E
 Romulus nobis in primo gñe ponat̄: cuius uita uirtutes nunq̄ deseruit, semp̄ exercuit. In sc̄do Pythagoras, q̄ agēdi nescius, fuit artifex differendi, & solas doctrinæ & cōscientiæ uirtutes secutus est. Sint in tertio ac mixto gñe apud Græcos Lycurgus & Solon: in Romanos Numa, Catones ambo, multiq; alij, qui & philosophiā hauserunt altius, & firmamentū reip. p̄stiterunt. Soli em̄ sapientiæ otio deditos, ut abunde Græcia tulit, ita Roma nō nesciuit. Qm̄ igit̄ Africanus noster, quē modo auus p̄ceptor instituit, ex illo gñe est, qd̄ & de doctrina uiuēdi regulā mutuat̄, & statum publicum uirtutibus fulcit: ideo ei p̄fectionis geminæ p̄cepta mandant̄, sed ut in castris locato & sudāti sub armis, primum uirtutes politicæ suggerunt̄ his v̄bis: Sunt aut̄ optimæ curæ de salute patriæ, F
 q̄bus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hāc sedē & domum suā puolabit. Dein, quasi nō minus docto q̄ forti uiro philosophis apta subdunt̄, cū dicitur: Idq; ocyus faciet, si iā tunc cū erit inclusus in corpore, eminebit foras: & ea q̄ extrā erunt contēplans, q̄ maxime se à corpore abstrahet. Hæc em̄ illius sunt p̄cepta doctrinæ, q̄ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex qua fit, ut adhuc in corpore positi, corpus, ut alienā sarcinam (in q̄tum patit̄ natura) despiciāt. Et facile nunc atq; opportunē uirtutes suadet: postq̄ quāta, & q̄ diuina p̄mia uirtutibus debeant̄, edixit. Sed q̄ inter leges quoq; illa imp̄fecta dicitur, in qua nulla deuiātibus poena sancit̄, ideo in cōclusionē opis poenā sancit̄ extra hæc p̄cepta uiuentibus. Quem locum Hermagoras ille Platonius G
 copiosius executus est, secula infinita dinumerās, q̄bus nocētum animæ in easdē poenas sæpe reuolutæ, serō de tartaris emergere pmittuntur, & ad naturæ suæ principia, qd̄ est coelum, tādē impetrata purgatione remeare. Necessē est em̄ om̄em animā ad originis suæ sedem reuerti. Sed q̄ corpus tanq; p̄grinæ incolunt, cito post corpus uelut ad patriā reuertuntur. Quæ v̄o corporis illecebris ut suis sedibus inhærent, quanto ab illis uiolentiùs separantur, tanto ad supera serius reuertuntur. Sed iam finē somnio cohibita disputatione faciamus, hoc ad iecto, quod conclusionē decebit. Quia cum sint totius philosophiæ tres partes, H
 moralis, naturalis, & rationalis: & sit moralis, q̄ docet morū elimatā p̄fectionē: naturalis, q̄ de diuinis corporibus disputat: rationalis, cum de incorporeis sermo est, quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc somnio prætermisit. Nam illa ad uirtutes amoremq; patriæ, & ad cōtemptum gloriæ adhortatio, quid aliud cōtinet nisi ethicæ philosophiæ instituta moralia? Cum uero uel de sphaerarum modo, uel de nouitate, siue magnitudine siderum, deq; principatu solis, & circis cœlestibus, cingulisq; terrestribus, & oceani situ loquitur, & harmoniæ superūm pandit arcanum, physicæ secreta cōmemorat. At cū de motu & immortalitate animæ disputat, cui nihil constat inesse corporeum, cuiusq; essentiam nullius sensus, sed sola ratio deprehēdit, illic ad altitudinē philosophiæ rationalis ascendit. Verē igitur pronuntiandum est, nihil hoc opere perfectius, quo uniuersa philosophiæ continetur integritas. .

Tres philosophiæ partes.

Expositionis in somnium Scipionis finis.

Macrobij

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV-

STRIS, CONVIVIORVM PRIMIDIEI

SATVRNALIORVM LIBER PRI-

MVS ADEVSTACHIVM FILIVM.

MVLtas variasq; res in hac uita nobis Eustachi filii natura conciliauit, sed nulla nos magis, q̄ eorū qui è nobis esēt procreati, charitate deuinxit: eamq; nostram in his educandis atq; erudiendis curam esse uoluit, ut parentes, neq; si id quod cuperent ex sententia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis, neque si contrā eueniret, tantum moeroris capere possint. Hinc est q̄ mihi quoq; institutiōe tua nihil antiquius aestimat. Ad cuius p̄fectionem, compendia longis anfractibus anteponenda ducens, moræq; om̄is impatiens, non opperor, ut p̄ hęc sola te promoueas, q̄bus ediscendis gnauiter inuigilas: sed ago, ut ego quoq; tibi legerim, & qcquid mihi uel te iam in lucē edito, uel anteq̄ nascereris, in diuersis seu Græcæ seu Romanæ linguæ uoluminibus elaboratum est, id totū sit tibi sciētiae supellex: & quasi de q̄dam literarū penu, si qñ usus uenerit, aut historiæ q̄ in librorū strue latens clam uulgo est, aut dicti facti ue memorabilis reminiscendi, facile id tibi inuentu atq; deprōptu sit. Nec indigeste tanq̄ in aceruū congeessimus digna memoratu, sed uariarū rerū disparilitas ab autoribus, diuersis cōfusa tēporibus, ita in q̄ddam digesta corpus est: ut q̄ indistincte atq; pmiscuè ad memoriæ subsidiū annotaueramus, in ordinem instar membrorū cohærentia cōuenirent. Nec mihi uitio uertas, si res quas ex lectiōe uaria mutuabor, ipse sæpe v̄bis q̄bus ab ipsis autoribus enarratæ sunt explicabo: quia p̄sens opus non eloquentiæ ostētationem, sed noscendorū congeriem pollicet. Et boni cōsulat oportet, si notitiā uetustatis, modo nr̄is non obscure, modo ipsis antiq̄rum fideliter uerbis recognoscas: prout quæq; se uel enarranda, uel transferenda suggererint. Apes em̄ q̄dammodo debemus imitari, quæ uagātur, & flores carpunt: deinde quicq; attulere, disponunt, ac p̄ fauos diuidunt, & succū uarium in unū sapore m̄stura quadā & proprietate spiritus sui mutant. Nos quoq; quicq; diuersa lectione quæsiuimus, cōmittemus stylo, ut in ordinē eodem digerente coalescat. Nam & in animo melius distincta seruātur: & ipsa distinctio nō sine q̄dam fermento, q̄ condit̄ uniuersitas, in unius saporis usum uaria libamenta cōfundit: ut etiā si qd apparuerit unde sumptū sit, aliud tñ esse q̄ unde sumptū noscet appareat. Qd̄ in corpore nr̄o uidemus sine ulla opa nostra facere naturā. Alimenta q̄ accipimus, q̄diu in sua qualitate perseverant, & solida innatāt, male stomacho oneri sunt. At cum ex eo qd̄ erāt mutata sunt, tum demū in uires & sanguinē trāseunt. Idem in his quibus aluntur ingenia p̄stemus, ut quæcuncq; hausimus, non patiamur integra esse, ne aliena sint, sed in quandā digeriē concoquant̄. Alioqn̄ in memoriā ire possunt, nō in ingeniū. Ex om̄ibus colligamus, unde unū fiat ex om̄ibus: sicut unus numerus

fit ex lingulis. Hoc faciat noster animus: omnia quibus est adiutus abscondat, ipsum tamen ostendat quod efficit. Vt quod odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius sint odoris propria quam conduntur, confusuri uidelicet omnium succos odoraminum in spiramentum unum. Vides quod multorum uocibus chorus constet: una tamen ex omnibus reddit. Aliqua est illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedunt uiris feminae, interponitur fistula. ita uires singulorum illic latent, uoces omnium apparent, & fit concentus ex dissonis. Tale hoc presens opus uolo. Multae in illo artes, multa precepta sunt, multarum aetatum exempla, sed in unum conspirata. In quibus si neque ea quae iam tibi cognita sunt aspneris, nec quae ignota sunt uites, inuenies plurima, quae sint aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto, aut cognitu inutile, aut difficile preceptum: sed omnia, quibus sit ingenium tuum uegetius, memoria adminiculatior, oratio solertior, sermo incorruptior: nisi sicubi nos sub alio ortos caelo Latinae linguae uena non adiuuet. Quod ab hisce (si tamen quibusdam forte nonnunquam tempus uoluntasque erit ista cognoscere) petitum impetratumque uolumus, ut aequi bonique consulant, si in nostro sermone natua Romanorum elegancia desideret. Sed ne ego incautus sum, quod uenustatem reprehensionis incurram a M. quondam Catone profecta in A. Albinum, qui cum L. Lucullo consul fuit: Is Albinus res Romanas oratione graeca scriptitauit. In eius historiae primo scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succedere sibi conuenire, si quod in illis libris parum compositum, aut minus elegant scriptum foret. Nam sum (inquit) homo Romanus, natus in Latia: uerum & eloquium Graecum a nobis alienissimum est. Ideoque ueniam gratiamque malae existimationis, si quod esset erratum, postulauit. Ea cum legisset M. Cato: Nae tu, inquit, Aule nimium nugator es, cum maluisti culpam deperari, quam culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum noxam impio compellentis admisimus. Te (inquit) oro, quod perpulit ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres uti ignosceret. Nunc argumentum quod huic operi dedimus, uelut sub quodam prologi habitu dicemus.

Argumentum operis totius quod sit.

Caput .I.

Saturnalibus apud Vectium Praetextatum nobilitatis Romanae perceres doctique alij congregant, & tempus solenniter feriatum deputant colloquio liberali: conuiuia quoque sibi mutua comitate praebentes, nec discedentes a se nisi ad nocturnam quietem. Nam pro omni spatium feriarum, meliorem diei partem serijs disputationibus occupantes, coenae tempore conuiuiales sermones agitant: ita ut nullum diei tempus, docte aliquid uel lepide proferendi uacuum relinquat. Sed erit in mensa sermo iucundior, ut habeat uoluptatis amplius, seueritatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt descripta conuiuia, tum in illo Platonis symposio, non austeriore aliqua de re conuiuiarum sermo, sed cupidinis uaria & lepida descriptio est. In quo quidem Socrates, non arctioribus (ut assolet) nodis urget atque implicat aduersarium: sed eludendi magis quam decertandi modo, apprehensis dat elabendi prope atque effugiendi locum. Oportet enim uersari in conuiuio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles uenustate. Matutina erit robustior disputatio, quae uiros & doctos & praeclearissimos deceat. Neque enim Cottae, Laelii, & Scipiones, amplissimis de rebus quoad Romanae literae erunt, in ueterum libris disputabunt: Praetextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Eusta-

Gellius libro
II. cap. 8.

A stachios, quorum splendor similis, & nō inferior uirtus est, eodē modo loq̄ ali quid licitum non erit. Nec mihi fraudi sit, si uni aut alteri ex his q̄s coetu coegit matura ætas, posteriori seculo prætextati sint, qđ licitò fieri Platōis dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiqor, ut huius pueritia uix illius apphenderit senectutem: & tñ inter illos de rebus arduis disputatur. Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo disputatione cōsumit, quos cōstat eodē seculo non fuisse. Paralus uero & Xantippus, qbus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem differunt, scđo aduentu Athenis morante: quos multo antè infamis illa pestilentia Athenis absumpserat. Annos ergo coeuntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis suffragante) non conuenit.

B Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta sunt, apparere ac secerni possent, Decium de Posthumiano, quinam ille sermo, aut inter quos fuisset, sciscitatem fecimus. Et ne diutius lectoris desideria moremur, iam Decij & Posthumiani sermo palàm faciet, quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo processerit.

Quæ conuiuialis huius sermonis origo fuerit & ordo.

Caput .II.

T Entanti mihi Posthumiane aditus tuos, & mollissima cōsultandi tempora, cum modo adsunt feriæ, quas indulget magna pars mensis Ianu dicati: Cæteris em̄ fermè diebus, q̄ causis opportuni porandis sunt, hora omnino repiri nulla potest, qn tuor̄ cliētium negotio uel defendas in foro, uel domi discas: Nunc autē (scio te em̄ nō ludo sed serio feriari) si est cōmodum rñdere id qđ rogatum uenio, tibi ipsi c̄ptum arbitror nō iniucundum, mihi uero gratissimum feceris. Regro autē abs te id primum, interfueris ne cōuiuio p̄pluſculos dies cōtinua comitate renouato, eiq̄ sermoni quē p̄dicare in primis, quemq̄ apud om̄es maximis ornare laudibus diceris: quem quidē ego ex patre audissem, nisi post illa cōuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Alijs uero nup̄ interfui admirātibus memoriæ tuæ uires, uniuersa q̄ tunc dicta sunt per ordinē sæpe referentis. Hoc unum Deci nobis (ut & ipse q̄tum tua sinit adoleſcētia, uidere, & ex p̄re Albino audire potuisti) in om̄i uitæ cursu optimū uisum est, ut c̄ptum cessare à causar̄ defensione licuisset, tñ ad eruditor̄ hoim̄ tuic̄q̄ similitium cōgressum aliquē sermonemq̄ cōferrem. Neq̄ em̄ rectè institutus animus req̄ſcere, aut utilius, aut honestius usquā potest, q̄ in aliqua opportunitate doctē ac liberaliter colloquendi, interrogandiq̄ & rñdendi comitate.

D Sed quodnā istud cōuiuium? An v̄o dubitandū est, qn id dicas, quod doctissimi procer̄ cæterisq̄ nup̄ apud Vectium Prætextatū fuit, & discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uariauit? De hoc ipso quæsitū uenio, & explices uelim, quale illud cōuiuium fuerit, à quo te abfuisse propter singularem om̄ium in te amicitia non opinor. Voluissem eq̄dem, neq̄ id illis (ut existimo) ingratum fuisset. Sed cum essent amicorum cōplures mihi causæ illis diebus p̄noscendæ, ad cenā tum rogatus, meditādi, non edēdi illud mihi tempus esse respōdi: hortatusq̄ sum, ut alium potius nullo inuolutum negotio, atq̄ cura liberum quærerēt. Itaq̄ factum est. Nam facundum & eruditum uirū Eusebium rhetorem inter Græcos præstantem omnibus, id est nostra ætate professis, doctrinæ latialis haud inscium, Prætextatus meum in locum inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt, quæ tam iucudē & comiter ad insti

Decius.

Posthumianus

Decius.

Posthumianus

Decius.

Posthumianus tuendā uitā exemplis (ut audio) rerū copiosissimis, & uariā doctrinā huberta-
E te prolata, digesta sunt. Cum solstitialis dies qui saturniorū festa, quibus il-
 la cōiuiua celebrata sunt, cōsecutus est, forēsi cura uacuuus, lætiore animo essem
 domi. Eò Eusebius cū paucis è sectatoribus suis uenit: statimq̃ uultu renidēs,
 p̃ magna me, inq̃t, abs te Posthumiane cum ex alijs, tum hoc maxime gratia fa-
 reor obstrictum, q̃ à Prætextato ueniā postulando, mihi in cœna uacuefecisti
 locum. Itaq̃ intelligo, nō studium tantū tuum, sed ipsam quoq̃, ut aliquid abs
 te mihi fiat commodi, cōsentire atq̃ aspirare fortunā. Vis' ne, inq̃t, restituere id
 nobis, qđ debitum tam benignè ac tam libenter fateris, nostrumq̃ hoc otium,
 quo p̃frui rarò admodum licet, eò ducere, ut his q̃bus interfueris tunc tu, nunc
 nos interesse uideamur? Faciā, inq̃t, ut uis. Narrabo autem tibi, non cibum aut
F potum, tamen si ea quoq̃ hubertim casteq̃ affuerunt: sed ea q̃ uel in conuiuijs,
 uel maxime extra mensam, ab ijsdem per tot dies dicta sunt, in quantū potero
 animo repetam. Quæ quidem ego cum audirem, ad eorū mihi uitam qui beati
 à sapientibus dicerentur, accedere uidebar. Nam & quæ pridie q̃ adessem in-
 ter eos dicta sunt, Auieno mihi insinuante cōperta sunt: & omnia scripto man-
 dauit, ne qđ subtraheret obliuio. Quæ si ex me audire gestis, caue existimes di-
Decius. em unam referendis, quæ per tot dies sunt dicta, sufficere. Quemnam igit̃,
Posthumianus & inter quos, aut unde ortum sermonem Posthumiane fuisse dicebat? Ita præ-
 sto sum indefessus auditor. Tum ille: Declinante, inquit, in uesperū die, quē
 saturnale festum erat insecuturum, cum Vectius Prætextatus domi conuenire
 se gestientibus copiam faceret. eò uenerunt Aurelius Symmachus, & Cecinna
G Albinus, cū ætate, tum etiā moribus ac studijs inter se cōiunctissimi. Hos
 Seruius inter grammaticos doctorem recens professus, iuxta doctrinam mira-
 bilis & amabilis, uerecundè terram intuens, & uelut latēti similis sequebatur.
 Quos cum prospexisset, obuiamq̃ processisset, ac perblande salutauisset, cōuer-
 sus ad Furiū Albinum, q̃ tum fortè cum Auieno aderat, uis' ne (ait) mi Albine
 cum his q̃s aduenisse per opportune uides, quosq̃ iure ciuitatis nostræ lumina
 dixerimus, eam rem de qua inter nos nasci cœperat sermo, communicemus?
 Quid ni maxime uelim Albinus inquit? Nec em̃ ulla alia de re, quā de doctis
 quæstionibus colloqui, aut nobis aut his potest esse iucundius. Cumq̃ cōsedis-
 sent, tum Cecinna: Quidnam id sit mi Prætextate, tamen si adhuc nescio, dubita-
 re tamen non debeo, esse scitu optimum. Cum & uobis ad colloquendum cau-
 sam attulerit, & nos eius expertes esse non sinatis. Atqui scias (inquit) oportet,
H eum inter nos sermonem fuisse, ut cum dies crastinus festis Saturno dicatis ini-
 tium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus, id est quando crastinum diē
 initium sumere existimemus. Et inter nos quidē parua quædam de hac dispu-
 tatione libauimus: uerum quia te, quicquid in libris later, inuestigare notius ē,
 q̃ ut per uerecūdiam negare possis, pergās uolo in medium proferre, quicquid
 de hoc quod quærimus, edoctum tibi comprehensumq̃ est.

De principio ac diuisione ciuili diei.

Caput

.III.

TVM Cecinna: Cum uobis qui me in hunc sermonem adducitis, nihil
 ex omnibus quæ ueteribus elaborata sunt, aut ignoratio neget, aut ob-
 liuio subtrahat, superfluum uideo inter scientes nota proferre. Sed ne
 quis

- A** quis me existimet dignatione cōsultationis grauari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit, paucis reuoluā. Post hæc cum oēs paratos ad audiendum erectosq; uidisset, ita exorsus est: M. Varro in rerū humanarū libro, quē de diebus scripsit: Homines, inquit, qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis uiginti quatuor nati sunt, uno die nati dicunt. Quibus v̄bis ita uidetur dierū obseruationē diuisisse, ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit, illo quē nox cōsecuta est: contra uero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur, eo die uideat natus, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autē aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à solis occasu ad solē iterū occidentem, omne id medium tempus, unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole em̄ exorto, ad exortū eiusdem incipientem, id spatium unius diei nomine uocare. Umbros uero unū & eundem diem esse dicere, à meridie ad sequentem meridiē. Quod quidē (inquit Varro) nimis absurdum est. Nam qui Calēdis hora sexta apud Umbros natus est, dies eius natalis uideri debet, & Calendarū dimidiatus, & q post Calendas erit, usq; ad horam eius diei sextā. Populum autē Romanum, ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte ad mediam proximā, multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim Romana, partim diurna, partim nocturna. Et ea quæ diurna sunt, ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur. Ad hoc, ritus quoq; & mos auspicandi, eandem esse obseruationem docet. Nā magistratus, quando uno die eis & auspicandū est, & id agendum, super q̄ processit auspicū, post mediā noctem auspicant, & post exortum solem agunt, auspicatiq; & egisse eadē die dicuntur. Præterea tribuni plebis, quos nullum diē integrū abesse Roma licet, cum post mediā noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam noctem sequentē reuertuntur, non uident abfuisse diem: quoniam ante horā noctis sextā regressi, partem aliquam illius in urbe cōsumunt. Quintū quoq; Mutium iuriconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatā mulierē, quæ cum Calendis Ianuarijs apud uirū matrimonij causa esse coepisset, ad diem quartum Calendas Ianuarias sequentes usurpata esset. Nō enim posset impleri trinocitiū, quo abesse à uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet, quoniā tertiæ noctis posteriores sex horæ, alterius anni essēt, qui inciperet ex Calendis. Vergilius quoq; id ipsum ostendit, ut hominem de cuius poëticas res agentem, recondita atq; operta ueteris ritus significatione:

Torquet (inquit) medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His em̄ uerbis diē quem Romani ciuilē appellauere, à sexta noctis hora oriri admonet. Idē poëta qm̄ nox quoq; incipiat expressit in sexto. Cum em̄ dixisset:

Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium æthereo cursu traiecerat axem, Mox suggessit uates:
Nox ruit Aenea, nos flendo ducimus horas.

Sed ita obseruatissimus ciuiliū definitionū diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuidit: Primū tēpus diei dicit mediæ noctis inclinatio: deinde gallicinium: inde conticiniū, cum & galli cōticescunt, & homines etiā tum quiescunt: deinde diluculum, id ē cum incipit dignosci dies. Inde mane, dum dies clarus.

f v Ma

Ex Gellio lib.
3. cap. 2. de die
ei initio.

Mane autē dictum, aut q̄ ab inferioribus locis, id est à manibus, exordium lucis emergat, aut (qđ uerius mihi uidet̄) ab omine boni nois. Nam & Lanuini mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoq̄ cōtrarium est immane, ut immanis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, non pro bono. Dein à mane ad meridiē, hoc est ad mediū diem. Inde iam suprā uocatur tempus occiduum, & mox suprema tēpesta, hoc est diei nouissimum tēpus, sicut exp̄ssum est in duodecim tabulis: Solis occasus suprema tēpesta esto. Deinde uespera, qđ à Græcis tractum est. Illi em̄ *ἠσπέρα* à stella hespero dicunt: unde & Hesperia Italia, q̄ occasui subiecta sit, nominat̄. Ab hoc tēpore prima fax dicit̄, deinde cōcubia, & inde intēpesta, q̄ nō habet idoneum tēpus rebus gerendis. Hæc est diei ciuilis à Romanis obseruata diuisio. Ergo noctu futura, cum media esse cœpit, auspiciū Saturnaliorum erit, quibus diecraftini mos inchoandi est.

Latine dici Saturnaliorum, noctu futura, et diecraftini.

Caput .IIII.

Hic cum omēs quasi uetustatis prōptuarium, Albinī memoriā laudauissent, Prætextatus Auienum uidens Furio insufurrātem, qđnam hoc mi Auiene, inquit, qđ uni Albino indicatum clam cæteris esse uelis? Tum ille: Moueor quidē autoritate Cecinnæ, nec ignoro errorē in tantā non cadere doctrinā. Aures tamē meas ista uerborū nouitas pculit, cum noctu futura, & diecraftini, magis q̄ futura nocte, & die craftino dicere (ut regulis placeat) maluit. Nam noctu non appellatio, sed aduerbium est. Porro futura, quod nomen est, non potest cum aduerbio conuenire. Nec dubium est, hoc inter se esse noctu & nocte, quod diu & die. Et rursus: die, & craftini, non eodem casu sunt, & nisi casus idem, nomina in eiusmodi elocutione non iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus q̄ Saturnalium dicere, opto dignoscere.

Saturnalium.

Saturnaliorū

Cur autores Saturnaliorū dicere maluerunt q̄ Saturnalium.

Ad hæc cum Cecinna renidens taceret, & Seruius à Symmacho rogatus esset, quidnā de his existimaret: Licet, inquit, in hoc coetu non minus doctrinā q̄ nobilitate reuerendo, magis mihi discendū sit q̄ docendum, fabulabor tamen arbitrio iubētis, & insinuabo primū de Saturnalibus, post de cæteris, unde sit sic eloquendi non nouitas, sed uetustas. Qui Saturnalium dicit, regula in niritur. Nomina em̄ quæ datiuum pluralem in bus mittunt, nunquam genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur: sed aut totidem habet, ut monilibus monilium, sedilibus sediliū: aut una syllaba minus est, ut carminibus carminum, luminibus luminū. Sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium q̄ Saturnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt, autoritate magnorum muniuntur uirorum. Nā & Sallustius ī tertio, Bacchanaliorum ait, & Masurius fastorum scđo: Vinaliorum, inquit, dies Ioui sacer est, non ut quidam putant Veneri. Et ut ipsos quoq̄ grāmaticos in testimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribit̄: Saturnaliorum, inquit, dies apud Græcos quoq̄ festi habent̄. Et in eodem libro: Dilucidē me, inquit, de constitutione Saturnaliorum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de ferijs: Saturnaliorum, inquit, feriæ. Et in eodē libro: Antias, inquit, Agonaliorum repertorem Numā Pompiliū refert. Hæc tñ, inquires, autoritas quæro an possit aliqua ratione defendi. Planē, quatenus alienum nō est, committi grammaticum cum sua analogia, tentabo suspicionibus eruere, quid sit, quod eos solita enuntiatione detorse-

A ferit, ut mallent Saturnaliorū q̄ Saturnaliū dicere. Ac primum æstimo, q̄ hæc noīa q̄ sunt festorū dierū neutralia, carentq̄ numero singulari, diuersæ cōditio nis esse uoluerunt ab his noībus, q̄ utroq̄ numero figurant. Compitalia em̄ et Bacchanalia, & Agonalia, & Vinalia, & reliqua his similia, festorū dierū noīa sunt, nec singularit̄ nominant: aut si singulari numero dixeris, non idē significa bis, nisi adieceris festū: ut Bacchanale festū, & Agonale festū, et reliqua, ut iam non positiuū sit, sed adiectiuū, qđ Græci ἐπιθετον uocant. Animati sunt ergo ad faciendā discretionem in genitiuo casu, ut ex hac declinatione exprimerent no men solennis diei, sciētes in nōnullis sæpe nominibus datiuo in bus exeūte, ni hilominus genitiuū in rum finire, ut domibus domorū, duobus duorū, ambo bus amborū. Ita & uiridia cū m̄ ἀντι ἐπιθετον accipiunt, genitiuū in ium faciunt, ut uiridia prata, uiridium pratorū. Cū uero ipsam loci uiriditatē significare uo lumus, uiridiorū dicimus: ut cum dicit, formosa facies uiridiorū. Tunc em̄ uiri dia quasi positiuum ponit, nō accidens. Tanta autē apud ueteres fuit licētia hu ius genitiui, ut Asinius Pollio uectigaliorū frequenter usurpet, quod uectigal non minus dicat q̄ uectigalia. Sed & cum legamus: Læuaq̄ ancile gerebat, ta men & anciliorū relatum est. Videndum ergo, ne magis uarietas ueteres dele ctauerit, q̄ ad amussim uerum sit, festorū dierū nomina sic uocata. Ecce em̄ & p̄ter solennium dierū uocabula, alia quoq̄ sic declinata repimus, ut præcedens sermo patefecit, uiridiorū, & uectigaliorum, & anciliorū. Sed & ipsa festorum nomina scđm regulā declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro Feriali um diem ait à ferendis in sepulchra epulis dici. Nō dixit ferialiorū. Et alibi flo raliū nō floraliorum ait, cum idē non ludos florales illic, sed ipsum festū Flo ralia significaret. Masurius etiā secundo fastorum, Liberalium dies, inqt, à pon tificibus agonium Martiale appellatur. Et in eodē libro: Eā noctem deinceps, quæ in sequentē diem q̄ est Lucarium. non dixit lucariorum. Itemq̄ liberaliū multi dixere, nō liberaliorum. Vnde pronuntiandum est, ueteres indulisse co piæ per uarietatem: ut dicebāt exanimos & exanimes, inermes & inermos, tū hilarios atq̄ hilares. Et ideo certum est, licitò & saturnalium & saturnaliorū di ci, cū alterum regula cum autoritate, alterū etsi sola, sed multorū defendit au toritas. Reliqua autē uerba quæ Auieno nostro noua uisa sunt, ueterum no bis sunt testimonijs asserenda. Ennius em̄, nisi cui uideat̄ inter nostræ ætatis po litiores munditia respuendus, noctu concubia dixit his uerbis:

D Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti

Mœnia concubia, uigilesq̄ repente cruentant.

Quo in loco

animaduertēdum ē, nō solum q̄ noctu cōcubia, sed etiā qđ qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo, in q̄rum tertio clarius qđem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Claudius etiā Quadrigarius anal. iij. Senatus autem de noctu conuenire, no ctu multa domum dimittri. Nō esse ab re puto, hoc in loco id q̄q̄ admonere, q̄ decēuiri in. xij. tabulis inusitatissimè nox p̄ noctu dixerūt. Verba hæc sunt: Si nox furtum factum sit, si im aliqs occisit, iure cæsus esto. In q̄bus uerbis id etiam notādum est, q̄ ab eo qđ est is, nō eum casu accusatiuo, sed im dixerunt.

Sed nec diecraftini à doctissimo uiro sine ueterum autoritate prolatum est,

qui-

NoAu.

Ex Gellio li. 10. ca. 24.

de diecraftini. quibus mos erat, modo diequinti, modo diequintè, pro aduerbio copulatè dice-
re. Cuius indiciū est, q̄ syllaba sc̄da corripit̄ quæ natura producit̄, cum solū
dicitur die. Quod autem diximus, extremam istius uocis syllabam tum per e,
tum per i scribi, cōsuetum id ueteribus fuit, ut his literis plerunq̄ in fine indis-
ferenter uterentur, sicut pristinè & pristini, procliuè procliui. Venit ecce illius
uersus Pomponiani in mentem, qui est ex Atellana quæ +Meuia inscribitur:

Al. Metui.

Dies hic sextus cum nihil egi, die

Quartè moriar fame.

Diepristinè eodē modo dicebat̄, q̄d significabat die pristino, id ē priore, quod
nunc pridie dicit̄, conuerso cōpositionis ordine, quasi pristino die. Nec inficias
eo, lectū apud ueteres die quarto. Sed inuenit̄ hoc de transacto, non de futuro
positū. Nam Cn. Marius homo impēse doctus, in mimiambis pro eo dicit, q̄d
nudiusquartus nos dicimus, in his uersibus: Nuper die quarto ut recordor, &
certe aquariū urceum unicū domi fregit. Hoc igit̄ intererit, ut die quarto qui-
dem de p̄terito dicamus, die aut̄ quartè de futuro. Verz ne diecraftini nihil re-
tulisse uideamur, suppetit̄ Coelianum illud ex libro historiæ sc̄do: Si uis mihi
æquitatē dare, & ipse cū cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capito-
lio curabo tibi cenā coctam. Hic Symmachus, Coelius tuus, inq̄t, & histo-
riā & uerbū ex Originibus M. Catonis accepit, apud quem ita scriptū est: Igi-
tur dictatorē Carthaginensiu magister equitū monuit: Mitte Romā mecum
equitatū, diequinti in Capitolio tibi cenā cocta erit. Et Prætextatus: Existimo
nōnihil ad demonstrandā consuetudinē ueterz, etiā & prætoris uerba confer-
re, qui more maiorz ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia. Ea uer-
ba hæc sunt: Dienoni post Calendas Ianuarij quirilibus cōpitalia erunt.

De exautoratis obsoletisq̄ uerbis. Tum recte ac latine dici, mille uerborz est, &c. Cap. .V.

Gel. li. 1. ca. 10.

TVM Auienus aspiciens Seruiū, Curius, inquit, & Fabritius, & Corū-
canus antiq̄ssimi uiri, uel etiā his antiq̄ores Horatij illi trigemini, pla-
nè ac dilucide cū suis fabulati sunt: neq̄ Auruncorz, aut Sicanorz, aut
Pelagorz, q̄ primi coluisse in Italia dicunt̄, sed ætatis suæ uerbis loquebantur.
Tu autē proinde quasi cū matre Euandri nunc loquere. Vis nobis uerba mul-
tis iā seculis oblitterata reuocare: ad quorz congeriē p̄stanteis quoq̄ uiros, quo-
rum memoriā cōtinuus legendi usus instruit, incitasti. Sed antiquitatem uobis
placere iactatis, q̄ honesta, & sobria, & modesta sit. Viuamus ergo moribus
p̄teritis, p̄sentibus uerbis loquamur. Ego em̄ id q̄d à C. Cæsare excellētis inge-
nij ac prudētia uiro, in primo de analogia libro scriptū est, habeo semp in me-
moria atq̄ in pectore, ut tanq̄ scopulū, sic fugiā infrequēs atq̄ insolens uerbū.
Mille deniq̄ uerborz taliū est, q̄ cum in ore prisca autoritatis crebro fuerint,
exautorata tñ à sequenti ætate repudiataq̄ sunt. Horz copiā proferre nunc pos-
sem, ni tēpus iam noctis propinquātis necessariæ discessionis nos admoneret.

Mille uerbo-
rum ē ex Gel-
io li. 1. ca. 16.

Bona v̄ba quæso, Prætextatus morali (ut assolet) grauitate subiecit, ne info-
lenter parentis artiū antiq̄tatis reuerētiam uerberemus, cuius amorē tu quoq̄
dum dissimulas, magis prodis. Cum enim dicis, mille uerborz est, q̄d aliud ser-
mo tuus nisi ipsam redolet uetustatē? Nam licet M. Cicero in oratione, quam
pro Milone concepit, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij quo in fun-
do

A do propter insanas illas substructiones, facile mille hominū uersabat ualentū: non uersabant, qđ in libris minus accuratē scriptis reperiri solet. Et in sexta in Antoniū: Quis unq̄ in illo lano inuētus est, q̄ L. Antonio mille nummūm ferret expensum: Licet Varro quoq; eiusdem seculi homo in septimodecimo humanarū dixerit: Plus mille & centum annorū est, tamen fidutiam sic cōponendi, nō nisi ex antecedentium autoritate sumpserunt. Nam Quadrigarius in tertio annaliū ita scripsit: Ibi occiditur mille hoīm. Et Lucilius in tertio satyrarū:

Ad portam mille, à porta est sex inde Salernum.

Alibi uero etiā

declinationē huius nominis executus est. Nā in decimoquinto libro ita dicit:

Hunc milli passūm qui uicerit atq; duobus,
Campanus sonipes succussor nullus sequetur

B Maiori spatio diuersus uidebitur ire. Idem in libro nono:

Tu milli nummūm potes uno quærere centum.

Milli passūm dixit, pro mille passibus: & milli nummūm dixit, pro mille nummis: aperteq; ostendit, mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, & casum etiam capere ablatiuum, eiusq; pluratiuum esse milia. Mille enim non ex eo ponitur quod Græcè χίλια dicuntur, sed quod χιλιάς. Et sicut una chiliās & duæ chiliades, ita unum mille, & duo milia ueteres certa atque directa ratione dicebant. Et heus tu: his' ne tam doctis uiris quorum M. Cicero, & Varro imitatores se gloriantur, adimere uis in uerborum comitijs ius suffragandi, & tanquā sexagenarios maiores de ponte deiicias? Plura de hoc differeremus, nisi nos inuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed uultis' ne diē sequentem, quē omnes pleriq; abaco & latrunculis cōterunt, nos istis sobrijs fabulis à primo lucis in coenæ tempus, ipsam quoq; coenam non obrutam poculis, non lasciui entem ferculis, sed quæstionibus doctis pudicam, & mutuis ex lectione relationibus exigamus? Sic em̄ ferias præ omni negotio scetas commodi senserimus, non animum (ut dicitur) remittētes: nam remittere (inquit Musonius) animum quasi amittere est, sed demulcentes eum paulūm, atque laxātes iucundis honestisq; sermonū illectationibus. Quod si ita decernitis, dijs penatibus meis huc conueniendo gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem se dignum hoc conuentu meminerit, sodalitatē hanc, uel ipsum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionē coetus desideretur, inuitandos ad eundem congressum conuictūmq; censeo Flauianum, qui quanto sit mirando uiro & uenusto patre præstantior, non minus morum ornatu uitæq; grauitate, q̄ copia profundæ eruditionis asseruit: simulq; Posthuvianum, qui forum defensionum dignatione nobilitat: & Eustachium, qui tantus in omni philosophiæ genere est, ut solus nobis repræsentet trium philosophorum ingenia, de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico, quos Athenienses quondam ad senatum legauere, impetratum uti multam remitteret, quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uastationem. Ea multa fuerat talentūm ferè quingentūm. Erāt isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes stoicus, Critolaus peripateticus, quos ferunt seorsum quencq; ostentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno hominū conuētū differtasse. Fuit (ut relatum est) facundia Carneades uiolēta & rapida, scita et tereti Critolaus, modesta Diogenes & sobria.

Sed

Gellius libro
18. cap. 2.

Gellius libro
7. cap. 14.

Sed in senatū introducti interprete usi sunt Cæcilio senatore. At hic noster cū sectas omneis affecutus, sed probabiliore secutus sit, omniaq; hæc inter Græcos gna dicēdi solus impleat, in nos tñ ita sui locuples interpres est, ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operā differendi. Probauere omnes Q. Aurelij iudiciū, q̄ edecumatos elegit sodales: atq; his ita cōstitutis, primū à Prætextato simul, deinde à se discedentes, domum quisq; suam regressi sunt.

De origine ac usu prætextæ, & quomodo hæc in usum transierit nominis, inibiq; de aliorū quorundam nominum priorum origine. Caput .VI.

Postero die ad ædes Vectij matutini omnes, inter q̄s pridie cōuenerat, affuerunt: quibus Prætextatus in bibliothecā receptis, in qua eos opperiebatur, p̄clarum, inq̄t, diem mihi fore uideo, cum & uos adestis, & affuturos se illi q̄s ad conuentus nostri societate rogari placuit, sponponderunt. Soli Posthumiano antiquor uisa est instruendæ cura defensionū, in cuius abuentis locum, Eusebiū Graia & doctrina & facundia clarū rhetorē surrogauit: insinuauitq; om̄ibus, ut ab exorto die, se nobis indulgerent: quandoquidem nullis hodie officijs publicis occupari fas esset. Togatus certe, uel trabeatus, paludatus ue, seu p̄textatus, hac die uidetur nullus. Tum Auienus, ut ei interpellandi mos erat: Cum sacrum mihi, ait, ac reip. nomen Prætextate tuum inter uocabula diuersi habitus refers, admoneor non ludicræ (ut extimo) quæstionis. Cū em̄ uestitus togæ, uel trabæ, seu paludamenti, nullū de se pprii nominis usum fecerit, quæro abs te, cur hoc de solo p̄textæ habitu usurpauerit uetustas, aut huic nomini quæ origo cōtigerit? Inter hæc Auieni dicta, Flauianus & Eustachius, par insigne amicitiae, ac minimo post Eusebius igressi, alacriorem fecere cœtum: acceptaq; ac reddita salutatione, cōsederunt: p̄contantes, quidnā offenderint sermocinationis. Tum Vectius, popportunè affuistis mihi, inquit, assertorem quærenti. Mouet em̄ mihi Auienus noster mei nominis quæstionē, & ita originem eius flagitat, tanq; fides ab eo generis exigenda sit. Nam cum nullus sit q̄ appelletur suo noie uel togatus, uel trabeatus, uel paludatus, cur Prætextatus nomen habeatur, postulat in medium proferri. Sed & cū postscriptum sit Delphici tēpli, & unius è numero septē sapientū eadē sit ista sentētia, *γῶσι δὲ σε δεῦρον*, quid in me scire existimādus sim, si nomē ignoro, cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est: Tullus Hostilius rex Romanorū tertius, de bellatis Hetruscis, sellam curulem, lictoresq; & togam pictam, atq; prætextā, quæ insignia magistratuum Hetruscorū erant, primus ut Romæ haberentur, instituit. Sed prætextam illo seculo puerilis nō usurpabat ætas. Erat em̄ ut cætera quæ enumerauit, honoris habitus. Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthij filius Priscus, quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt, rex tertius ab Hostilio, quintus à Romulo, de Sabinis egit triumphū. Quo bello filiū suum, annos quatuordecim natū, q̄ hostem manu percusserat, & pro concione laudauit, & bulla aurea prætextaq; donauit, insigniēs puerū ultra annos fortem, præmijs uirilitalis & honoris. Nam sicut prætexta magistratuum, ita bulla gestamen erat triumphatium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eā remedijs, quæ crederent aduersus inuidiam ualentissima. Hinc deductus mos, ut prætexta & bulla in usum puerorum nobilium usurparent, ad omē

Prætextæ q̄ fuerit origo, et quō usurpari cœperit à pueris.

omen & uota cōciliandæ uirtutis, ei similis, cui primis in annis munera ista ceserunt. Alij putāt eundē Priscum, cum is statum ciuium solertia puidi principis ordinaret, cultum quoq; ingenuorū puerorū inter p̄cipua duxisse, instituisseq; ut patritij bulla aurea cum toga cui purpura prætexitur, uterentur, duntaxat illi, quorum patres curulem gesserant magistratum. Cæteris aut, ut prætexta tātum uterent indultum: sed usq; ad eos, quorum parentes equo stipēdia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, qbus nulla esset cum Romanis necessitudo. Sed postea libertinorum quoq; filijs prætexta concessa est, ex causa tali quam M. Lælius augur refert, qui bello punico secundo duumuiros dicit ex senatuscōsulto, prop̄ multa prodigia, libros Sibyllinos adisse: & inspectis his nūtiase in Capitolio supplicandum, lectisterniumq; ex collata stipe faciēdum, ita ut libertinæ quoq; q̄ longa ueste uterētur, in eam rem pecuniā subministrarent. Aucta igitur obsecratio, pueris ingenuis, itēq; libertinis, sed & uirginibus patrimis matrimisq; pronuntiantibus carmen. Ex quo concessum, ut libertinorū quoq; filij, q̄ ex iusta dūtaxat matrefamiliās nati fuissent: togā prætextam, & lorum in collo pro bullæ decore gestarēt. Verrius Flaccus ait: Cum populus Ro. pestilentia laboraret, essetq; respōsum, id accidere, q̄ dij despicerētur, anxiam urbem fuisse, q̄ non intelligerēt oraculū: euenisseq; ut Circēsiū die, puer de cœnaculo pompam supnē despiceret, & patri referret, q̄ ordine secreta sacrorum in arca piliti cōposita uidisset. Qui cum rem gestam senatui nuntiasset, placuisse uelari loca ea quā pōpa ueheretur, atq; ita peste sedata, puerū qui ambiguitatē sortis absoluerat, togæ & prætextæ usum munus impetrauisse. Vetus tatis pitissimi referunt, in raptu Sabinarū, unam mulierū nomine Hersiliam, dum adhæreret filix, simul raptam. Quam cum Romulus Hosto cuidam ex agro Latino, qui in asylum eius cōfugerat, uirtute conspicuo uxorem dedisset, natum ex ea puerū, anteq; ulla alia Sabinarū partum ederet, eumq; q̄ primus esset in hostico procreatus, Hostum Hostiliū à matre uocitatum, & eundē à Romulo bulla aurea ac prætexta insignibus honoratum. Is eī cum raptas ad consolandum uocasset, spopōdisse fertur, se eius infanti, quæ prima sibi ciuem Romanam esset enixa, illustre munus daturū. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributū, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarēt, si corde præstarent. Togam quoq; prætextā his additam, ut ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætexta, adiecimus & causas quibus existimat cōcessa pueritix. Nunc idem habitus quo argumento transierit in usum nominis, paucis explicādum est. Mos antea senatoribus fuit, iu curiā cum prætextatis filijs introire. Cum in senatu res maior quæpiam consultaretur, eaq; in diem posterum prolata esset, placuit ut hanc rem, super qua tractauissent, ne quis enuntia ret, priusq; decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curiā fuerat, pcontatur filium, quidnam in senatu egissent patres. Puer respondit, tacēdum esse, neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior, secretum rei, & silentium pueri, animumq; eius ad exquendum euerberat. Quærit igitur cōpressius uiolentiusq;. Tum puer urgente matre, lepidi atq; festiui mendacij consiliū capit,

Prætexta quō
in usum nomi-
nis transierit.
Ex Gellio lib.
1. cap. 23.

capit. Actū in senatu dixit, utrū uideretur utilius magisq; ex rep. esse, unus' ne
 ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, ^E
 animo cōpauescit, domo trepidans egredit, ad cæteras matronas affert. Postri-
 dieq; ad senatum copiosæ matrūfamiliās cateruæ cōfluunt, lachrymantes atq;
 obsecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret, q̄ uni duæ. Senatores in-
 grediētes curiam, quæ illa mulierz intemperies, & quid sibi postulatio isthæc
 uellet, mirabant: & nō ut paruæ rei prodigium, illā uerecundi sexus impudicā
 infaniā pauescabant. Puer Papyrius publicū metum demit. Nam in mediū cu-
 riæ progressus, qd ipsi mater audire institisset, qd matri ipse simulasset, sicuti fu-
 erat, enarrat. Senatus fidem atq; ingeniū pueri exosculat, consultumq; facit, uti
 posthac pueri cum patribus in curiā non introeant, p̄ter illum unum Papyriū, ^F
 eiq; puero postea cognomentū honoris gratia, decreto inditū Prætextatus, ob-
 tacendi, loquēdiq; in p̄textata ætate prudentiā. Hoc cognomentū postea fami-
 liæ nostræ in nomē hæsit. Non aliī dicti Scipiones, nisi q; Cornelius, q; pa-
 trem luminibus carentē pro baculo regebat, Scipio cognoiatus, nomē ex cog-
 nomine posteris dedit. Sic Melsala tuus Auiene, dictus cognomento Vale-
 rij Maximi, q; postq̄ Melsanam urbem Siciliæ nobilissimā cepit, Melsala cog-
 nominatus est. Nec mirz si ex cognominibus nata sunt noīa, cū cōtrā & cog-
 nomina ex pprijs sint tracta noībus, ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruio Ser-
 uilianus. Hic subiecit Eusebius: Melsala & Scipio, alter de pietate, de uirtu-
 te alter, ut refers, cognomēta reperunt. Sed Scrophæ & Asina, q̄ uiris nō medi-
 ocris cognomēta sunt, uolo dicas unde cōtigerint, cū contumeliæ q̄ honori ^G
 propiora uideant. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, sed casus fecit hæc nomi-
 na. Nā Asinæ cognomētum Cornelij datū est, qm̄ princeps Cornelie gentis
 empro fundo, seu filia data marito, cū sponsores ab eo solenniē poscerent, asinā
 cum pecuniæ onere produxit in forz, quasi pro spōsoribus p̄sens pignus. Tre-
 mellius uero, Scrophæ cognominatus est euētū tali: Is Tremellius cum familia
 atq; liberis in uilla erat, serui eius cū de uicino scrophæ erraret, surreptā confici-
 unt. Vicinus, aduocatis custodibus, om̄ia circūuenit, ne quā hæc efferrī possit,
 isq; ad dñm appellat restitui sibi pecudē. Tremellius qui ex uillico rem cōpe-
 risset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, sup quos uxor cubabat. Quæ-
 stionem uicino pmittit. Cum uentum est ad cubiculum, uerba iurationis cōci-
 pit, nullam esse in uilla sua scrophā, nisi illam (inquit) quæ in centonibus iacet,
 lectulū monstrat. Ea facetissima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomē dedit. ^H

Scipionum no-
men unde.

Melsala.

Asina.

Scrophæ.

De Saturnalioꝝ origine ac uetustate, ubi & alia quædā obiter perstringuntur. Cap. .VII.

DVm ista narrantur, unus è famulitio, cui prouincia erat admittere uo-
 lentes dominum conuenire, Euangelum adesse nuntiat cum Dyfario,
 qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medendi artem profes-
 sis. Corrugato indicauere uultu pleriq; de cōsidentibus, Euangeli interuētum
 otio suo inamoenū, minusq; placido conuētui cōgruentem. Erat enim amaru-
 lenta dicacitate, & lingua proteruē mordaci, procax, ac securus offensarz, quas
 sine delectu chari uel nō amici in se passim uerbis odia ferētibus prouocabat.
 Sed Prætextatus, ut erat in omēs æquē placidus ac mitis, ut admitterētur mis-
 sis obujs imperauit, quos Horus ingredientes commodū consecutus comi-
 tabat, uir

A tabatur, uir corpore atq; animo iuxta ualidus: q̄ post inter pugiles palmas, ad philosophiæ studia migravit, sectaq; Antisthenis & Cratetis atq; ipsius Diogenis secutus, inter cynicos nō incelebris habebat. Sed Euangelus postq̄ coetū tantum assurgentē sibi ingressus offendit, casus ne, inqt, hos om̄es ad te Prætextate contraxit, an altius quiddā, cui remotis arbitris opus sit, cogitaturi ex disposito cōuenistis? Qd̄ si ita est ut existimo, abibo potius, q̄ me uestris miscebo secretis, à q̄bus me amouebit uoluntas, licet fortuna fecisset irruere. Tum Vectius, q̄uis ad om̄em patientiā constanter animi tranquillitate firmus esset, nō nihil tñ consultatione tam proterua motus, si aut me (inquit) Euāgele, aut hæc innocentiae lumina cogitasses, nullū inter nos tale secretū opinareris, qd̄ non uel tibi, uel & uulgo fieri dilucidum posset: q̄a neq; ego sum immemor, nec horū

B quenq̄ inscium credo sancti illius p̄cepti philosophiæ: Sic loquendū esse cū hominibus, tanq̄ dii audiāt: sic loquēdum cum dijs, tanq̄ homines audiant. Cuius sc̄da pars sancit, ne qd̄ à dijs petamus, qd̄ uelle nos indecorū sit hominibus cōfiteri. Nos uero, ut et honorē sacris ferijs haberemus, & uitaremus tamē torporem feriādi, atq; otium in negotiū utile uerteremus, cōuenimus, diē totum doctis fabulis uelut ex symbolo cōferendis daturi. Nam si p̄ sacra solennia riuos deducere religio nulla prohibet, si salubri fluuio mersare oues fas & iura permittunt, cur non religionis honor putet, dicare sacris diebus sacrum studium literarū? Sed q̄a uos quoq; deorū aliq̄s nobis additos uoluit, facite, si uolentibus uobis erit, diem cōmunibus & fabulis & epulis exigamus, quibus ut oēs hodie qui p̄sentes sunt acquiescant, impetratū teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis

C non euocatos, haud equidē turpe existimat: uerū spontē irruere in conuiuium alijs p̄paratum, nec ab Homero sine nota, uel in fratre memoratū est. Et uide ne nimium arrogāter tres tibi uelis Menelaos cōtigisse, cum illi tāto regi unus euenerit. Tum om̄es Prætextatū iuuātes orare, blādēq; ad commune inuitare consortium: Euāgelum q̄dem sapius & maxime, sed nonnunq̄ & cum eo pariter ingressos. Inter hæc Euāgelus petitu om̄ium temperatus, M. Varronis, inquit, librum uobis arbitror non ignotū ex satyris Menippeis, qui inscribitur: Nescis quid uestp̄ serus uehat, in quo conuiuiaz numerū hac lege definit, ut neque minor q̄ Gratiaz sit, neq; q̄ Musaz numerosior. Hic uideo excepto rege cōuiuij, tot uos esse quot sunt musæ. Quid ergo p̄fecto numero quæritis ad

D h̄ciēdos? Et Vectius: Hoc, inqt, præsentia uestra nobis p̄stabit, ut & musas impleamns & Gratias, quas ad festum deorū om̄ium principis æquum est cōuenire. Quum igitur consedisent, Horus Auienum intuēs, quem familiaris frequentare solitus erat: In hoc, inquit, Saturni cultu, quem deorū principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorū religiosissima gente, in arcana templorū, usq; ad Alexandri Macedonis occasum defuisse: post quem tyrannide Ptolemæorum pressi, hos quoq; deos in cultum recipere, Alexandrinorū more, apud q̄s præcipue colebantur, coacti sunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non om̄ino religionis suæ obseruata cōfunderent. Nam quia nunq; fas fuit Aegyptijs, pedibus aut sanguine, sed precibus & thure solo placare deos, his autē duobus aduenis hostiæ erant ex more maētādæ, sana eorum extra pomcerium locauerunt, ut & illi sacrificij solenni sibi cruore colerent, nec tamē urbana templa pe-

Gell. li. 13. cap.
11. de numero
conuiuiazum.

cudum more polluerentur. Nullum itaq; Aegypti oppidum intra muros suos
 aut Saturni aut Serapis fanum recepit: Horz alterz uix ægreq; à uobis admis-
 sum audio, Saturnum ꝑo uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo
 nihil est, qđ me hoc scire phibeat, uolo in medium proferat. Hic Auienus
 in Prætextatum expectationem cōsulentis remittens, licet oēs, ait, q ad sunt, pa-
 ri doctrina polleant, sacroz tamen om̄ium Vectius unice conscius, potest tibi
 & originem cultus, qui huic deo pendit, & causam festi solennis aperire. Qđ
 cum Prætextatus in alios refundere tentasset, oēs ab eo impetrauerunt, ut ipse
 differeret. Tunc ille silentio facto, ita exorsus est:

*Saturnaliorū
origo.*

*Saturnaliorū
causa una.*

Saturnaliorz originem illā mihi in medium proferre fas est, non q̄ ad arca-
 nam diuinitatis naturā referi, sed quæ aut fabulosis admista differit, aut à phy-
 sificis in uulgus aperit. Nam occultas & manātes ex meri ueri fonte rationes, ne
 in ipsis qđem sacris enarrari pmititur. Sed si quis illas assequitur, continere in-
 tra conscientiā tectas iubetur. Vnde quæ scire fas est, Horus noster licebit me
 cum recognoscat. Regionem istam, quæ nunc uocatur Italia, regno Ianus ob-
 tinuit. Qui (ut Higinus Protarchum Trallianum secutus tradit) cum Camefe
 æquē indigena terrā hanc ita participata potentiā possidebat, ut regio Camefe
 ne, oppidum Ianiculum uocaretur. Pōst ad Ianum solum regnum redactum
 est, qui credit geminā faciem ptulisse, ut quæ ante, quæq; post tergum essent,
 intueret. Qđ procul dubio ad prudētiam regis solertiamq; referendū est, q &
 præterita nosset, & futura prospiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinita-
 tis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos colunt. Hic igit Ianus, cum Sa-
 turnum classe puectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiā ruris, ferū
 illum & rudē ante fruges cognitas uictum in melius redegisset, regni eum so-
 cietate munerauit. Cum primus quoq; æra signaret, seruauit & in hoc Saturni
 reuerentiā, ut qm̄ ille nauī fuerat aduectus, ex una qđem parte sui capitis effigi-
 es, ex altera uero nauis exprimeret, quo Saturni memoriā etiā in posteros pro-
 pagaret. Aes ita fuisse signatum, hodieq; intelligitur in aleæ lusu, cum pueri de-
 narios in sublime iactantes, capita aut nauim, lusu teste uetustatis, exclamant,
 Hos unā concordēs regnasse, uicinaq; oppida opera cōmuni condidisse, præ-
 ter Maronem qui refert, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomē, etiā illud
 in prōptu est, qđ posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt, ut Decem-
 ber sacrum Saturni, Ianuarius alterius uocabulū possideret. Cum inter hæc
 subito Saturnus non cōparuisset, excogitauit Ianus honoz eius augmentum.
 Ac primūm terram om̄em ditioni suæ parētem, Saturniam nominauit. Aram
 deinde cum sacris tanq; deo condidit, quæ Saturnalia nominauit. Tot seculis
 Saturnalia præcedūt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eum iussit ma-
 iestate religiōis, quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est, cui
 falcem insigne messis adiecit. Huic deo insertiones furculoz, pomorumq; edu-
 cationes, & om̄ium eiuscemodi fertiliū tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiā
 cum rem diuinam ei faciunt, sicis recentibus coronant, placentasq; mutuò mis-
 sitāt, mellis & fructuum reptorem Saturnum extimātes. Hunc Romani etiā
 Sterculium uocant, qđ prius stercore fœcūditatem agris comparauerit. Regni
 eius tēpora felicissima feruntur, cum propter rerum copiam, tum etiā qđ non
 dum

A dum quisq; seruitio uel libertate discriminabat. Quæ res intelligi potest, q; Saturnalibus tota seruis licentia pmittit. Alia Saturnalior; causa sic tradit. Qui erant ab Hercule in Italia relict; (ut qdam ferunt) irato, q; incustodit; fuisset arment; , ut nonnulli extimant, cōsultō eos relinquente, ut arā suam atq; ædem ab incursionibus tuerent: n; ergo cum à latronibus infestarent, occupato edito colle, Saturnios se noiauerunt, q; antè nomine etiā idem collis uocabatur. Et q; se eius dei senserunt noie ac religione tutos, instituisse Saturnalia ferunt, ut agrestes uicinor; animos, ad maiorē sacri reuerentiā, ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illā causam q; Saturnalibus assignat ignoro, qd Pelasgi (sicut Varro memorat) cum sedibus suis pulsi, diuersas terras petissent, cōfluxerunt pleriq; Dodonū: & incerti quibus adhærerent locis, eiusmodi acceperē responsū:

Alia eorūdem causa.

B Στείχετε μολόμενοι σινελῶν σαττηρίων ἄϊων

Ἡ δ' ἀβοργενέων κοτύλλῳ οὐ νᾶσθ' ὄχθῃ

αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτῳ ἐπέμψατε φοῖβῳ,

καὶ κεφαλὰς ἄδῃ ἠδὲ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Accepta q; sorte, cum Latii post errores plurimos appulissent, in lacu Cutuli enliū natam insulā dephenderunt. Amplissimus em̄ cespes, siue ille cōtinens limus, seu paludis fuit, coacta cōpage, uirgultis & arboribus in syluæ licentiam cōptus, iactātibus p̄ om̄e mare fluctibus uagabat, ut fides ex hoc etiā Delo facta sit, q; celsa mōtib; uasta cāpis, tñ p̄ maria migrabat. Hoc igi; miraculo dephenso, has sibi sedes p̄dictas eē didicerūt: uastatisq; Siciliēsis incolis, occupare regionē, decima p̄dæ scdm̄ r̄sum Apollini cōsecrata, erectis Diti sacello, & Saturno ara: cuius festū saturnalia noiauerūt. Cūq; diu hūanis capitibus Dite, & uiro; uictimis Saturnū placare se crederēt, p̄pter oraculū in q; erat:

Al. Cutilia.

καὶ κεφαλὰς ἄδῃ ἠδὲ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα,

Herculē ferūt postea cum Geryonis pecore p̄ Italiā reuertentem suasisse illor; posteris, ut faustis sacrificijs infausta mutarent: inferētes Diti, nō hoīm capita, sed oscilla ad humanā effigiē arte simulata: & aras Saturnias, non maclādo uiros, sed accensis luminibus excolētes, q; non solum uir; , sed & lumina φῶτα significant. Inde mos p̄ Saturnalia missitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putant, q; q; hoc principe, ab incomi & tenebrosa uita, quasi ad lucem & bonar; artiu; scientiā editi sumus. Illud quoq; in literis inuenio, q; cū

D multi occasione Saturnalior; per auaritiā à clientibus ambitiose munera exigent, idq; onus tenuiores grauaret, Publicius trib. pl. tulit, ut non nisi cerei diti oribus missitarent. Hic Albinus Cecinna subiecit: Qualē nunc p̄mutationem sacrificij Prætextate memorasti, inuenio postea cōpitalibus celebratā, cū ludi p̄ urbem in compitis agitabant, restituti scilicet à Tarqnio Superbo Lariibus ac Maniæ ex responso Apollinis, quo p̄ceptum est, ut pro capitibus, capitibus supplicaret. Idq; aliq; diu obseruatū, ut pro familiariu; sospitate pueri maclarent Maniæ deæ matri Lariū. Quod sacrificij genus, Iunius Brutus consul pulso Tarqnio aliter constituit celebrandū. Nam capitibus allij & papaueris supplicari iussit, ut respōso Apollinis satisfaceret de nomine capitū, remoto scilicet scelere infaustæ sacrificatiōis. Factumq; est, ut effigies Maniæ suspēsæ pro singulor; foribus, periculum si qd immineret familijs, expiarēt. Ludosq; ipsos

Quæ origo mittendis cereis.

Maniæ deæ sacra.

Al. familiarū.

Saturnaliorū
uetustas.

ex uij's compitorū in quibus agitabantur, compitalia appellitauerunt. Sed per-
age cætera. Tunc Prætextatus: Bene & opportune similis emendatio sacrifici-
orum relata est. Sed ex his causis quæ de origine huius festi relatæ sunt, appa-
ret Saturnalia uetustiora esse urbe Romana: adeo, ut ante Romam in Græcia
hoc solenne cœpisse, L. Accius in annalibus suis referat his uerbis:

Maxima pars Graiū Saturno & maximæ Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis.
Cumq; diem celebrant, per agros urbesq; ferè omnes
Exercent epulis læti, famulosq; procurant
Quisq; suos, nostriq; itidem, & mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

De templo Saturni, deq; his quæ in huius æde aut imagine uisuntur. & quo modo intelligen-
da sint ea, quæ de hoc deo fabulose dici consueverunt. Caput .VIII.

Saturni tēplū

Nunc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tullū Hostiliū cū bis
de Albanis, de Sabinis tertio triūphasset, inuenio fanū Saturno ex uo-
to cōsecrasse, & Saturnalia tunc primū Romæ instituta. Quis Var-
ro libro sexto q̄ est de sacris ædibus, scribat ædē Saturni ad for̄ faciendum lo-
casse L. Tarqniū regē, Titū uero Largiū dictatorē Saturnalibus eā dedi-
casse. Nec me fugit, Gelliū scribere senatū decreuisse, ut ædes Saturni fieret, eiq;
rei L. Furium tribunum militum p̄fuisse. Habet arā, & ante se cœnaculū. Illic
Græco ritu capite opto res diuina fit: q̄a primò à Pelægis, post ab Hercule ita
eam à principio factitatā putant. Aedē uero Saturni ærariū Romani esse uo-
luerunt, q̄ tēpore q̄ incoluit Italiā, fertur in eius finibus nullum esse furtum cō-
missum, aut q̄a sub illo nihil erat cuiusq; priuatum, Nec signare solum, aut par-
tiri limite cāpum Fas erat, in mediū quærebāt, ideo apud eum locaret̄ populi
pecunia cōmunis, sub quo fuissent cunctis uniuersa cōmunia. Illud nō omi-
serim, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis suppositos, qm̄ ab eius cō-
memoratione ad nostrā ætatē historia elata, & quasi uocalis est: antè uero, mu-
ta & obscura & incognita, qd̄ testant̄ caudæ Tritonum humi mersæ & absco-
ditæ. Cur aut̄ Saturnus ipse in compedibus uisat̄, Verrius Flaccus causam se
ignorare dicit, uerz̄ mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnum Apollodorus
alligari ait p̄ annum laneo uinculo, & solui ad diē sibi festum, id est mense hoc
Decēbri. Atq; inde prouerbium ductum: Deos laneos pedes habere. Signifi-
cari uero decimo mense semē in utero animatum in uitam grandescere, qd̄ do-
nec erumpat in lucē, mollibus naturæ uinculis detinet̄. Est porrò idem $\kappa\rho\upsilon\theta$
& $\chi\rho\upsilon\theta$. Saturnum em̄ inquantū mythici fictionibus distrahunt, intantū phy-
sici ad quandā ueri similitudinē reuocāt. Hunc aiūt abscidisse Cælij patris pu-
denda, qbus in mare deiectis, Venerē procreatam: quæ à spuma unde coaluit,
& $\alpha\phi\rho\delta\upsilon\mu$ nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos esset, tēpora non fu-
isse. Siqdem tempus est certa dimensio, q̄ ex cœli conuersione colligitur. Tem-
pus cœpit inde. Ab ipso natus putat̄ $\kappa\rho\upsilon\theta$, qui (ut diximus) $\chi\rho\upsilon\theta$ est. Cumq;
semina rerz̄ om̄ium post cœlum gignendarz̄ de cœlo fluerent, & elementa uni-
uersa, quæ mundo plenitudinē facerent, ex illis seminibus funderent̄: ubi mun-
dus om̄ibus suis partibus mēbrisq; perfectus est, certo iam tēpore finis factus
est pro

Aedes Satur-
ni quare æra-
rium.

Georg. 1.

Tritones cur
i æde Saturni.

Saturnus cur
laneos habeat
pedes.

est procedēdi de coelo semina ad elementorū conceptionē: quippe quā iam plena fuerāt precreata. Alium uero aeternā propagationem ad Venerē gignendi facultas ex humore trāslata est, ut per coitū maris foeminaeque cuncta deinceps gignerent.

Propter abscissorū pudendorū fabulā, etiam nri eum Saturnum uocitarunt, *ἄρὰ τῶν σκιδῶν*, quod mēbrum uirile declarat, ueluti Sathunnum. Vnde satyros etiā ueluti sathunos (quod sint in libidinē proni) appellatos opinātur. Falcem ei quādam putant attributam, quod tempus omnia metat, excet, & incidat. Hunc aiunt filios suos solitum deuorare, eosdemque rursus euomere. Per quod similiter significatur eum tempus esse, à quo uicibus cuncta gignantur absumanturque, & ex eo denuo renascantur. Eundē à filio pulsum, quod aliud est, quā tempora senescencia ab his quae post sunt nata, depelli: Vincitum autem, quod certa lege naturae connexa sint tempora, uel quod omnes fruges quibusdam uinculis nodisque alternentur. Nam & falcem uolunt fabulae in Siciliam decidisse, quod sit terra ista uel maxime fertilis.

Quis deus Ianus, de quo uarijs eius dei nominibus ac potestate.

Caput .IX.

ET quia Ianum cum Saturno regnasse memorauimus, de Saturno autē quod mythici uel physici existimēt, iam relatū est: de Iano quoque quod ab utrisque iactet, in medium proferemus. Mythici referunt, regnante Iano, omniū domos religione ac sanctitate fuisse munitas. Idcircoque ei diuinos honores esse decretos, & ob merita introitus & exitus aedium eidē consecratos. Xenon quoque primo Italicarū tradit, Ianum in Italia primū dijs templa fecisse, & ritus instituisse sacrorū: ideo eum in sacrificijs p̄fationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dici bifrōtem putant, quod & p̄terita sciuerit, & futura prouiderit.

De Iano.

Sed physici eum magis cōsecrant argumentis diuinitatis. Nā sunt qui Ianum eundem esse, atque Apollinem & Dianā dicant, & in hoc uno utrunque exprimi numen affirmēt. Etenim sicut Nigidius quoque refert, apud Græcos Apollo colit, quod *διὸς αἰῶνος* uocat. Eiusque aras ante fores suas celebrāt, ipsum exitus & introitus demonstrātes potentē. Idē Apollo apud illos & *ἀγυριὸς* nuncupat, quasi uis p̄positus urbanis. Illi em̄ uias quae intra pomœria sunt, *ἀγυριὰς* appellant, Dianae uero, ut Triuiae, uiarū omniū iisdem tribuunt potestatem: Sed apud nos Ianum omniū p̄esse ianuis, nomen ostendit, quod est simile *διὸς αἰῶνος*. Nā & cum clauis ac uirga figurat, quasi omniū & portarū custos, & rector uiarū. Pronuntiauit Nigidius Apollinē Ianum esse, Dianamque Ianā, apposita d̄ l̄ra, quae saepe i l̄ra causa decoris apponit, ut reditur, redhibetur, redintegratur, & similia.

Ianus quis fuerit deus.

Ianum quidam solem demonstrari uolūt, & ideo geminum, quasi utriusque ianuæ coelestis potentem, quod exoriens aperiat diē, occidens claudat: inuocarique primum, quum alicui deo res diuina celebratur, ut per eum pateat ad illum deum cui immolatur accessus, quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacrum eius plerumque fingitur manu dextra trecentorū, & sinistra sexaginta & quinque numerū tenens, ad demonstrandā anni dimensionem, quae p̄cipua est solis potestas. Alij mundum, id est coelum, esse uoluerunt, Ianumque ab eundo dictum, quod mundus semp̄ eat, dum in orbem uoluitur: & ex se initium faciens, in se refertur. Vnde Cornificius Etymorū libro tertio, Cicero, inquit, non Ianum, sed Eanum noīat, ab eundo. Hinc et Phœnices in sacris imaginem eius exprimentes, draconē sinxerunt in orbem redactum, caudaque suā deuorātem,

g iij ut

ut appareat mundū & ex seipso ali, & in se reuolui. Ideo & apud nos in quatuor partes spectat, ut demonstrat simulacrum eius Phaleris aduectum. C. Balsus in eo libro quē de dijs cōposuit, Ianum bifrontē fingi ait, quasi superz atq; inferz ianitorē: eundem quadriformē, quasi uniuersa climata maiestate cōplexum. Sa-
 liorū quoq; antiq̄ssimis carminibus deorū deus canit. M. etiā Melsala Cn. Domitij in cōsulatu collega, idemq; p̄ annos quinquaginta & quinq; augur, de Iano ita incipit: Qui cūcta fingit, eandēq; regit, aqua terrāq; uim ac naturā grauem atq; pronam in profundū dilabentē, ignis atq; animā leuē immensum in sublimē fugientē copulauit circumdato coelo, q̄ uis coeli maxima duas uires dispares colligauit. In sacris quoq; inuocamus Ianum geminū, Ianum patrē, Ianum lunoniū, Ianum cōsiuium, Ianum quirinū, Ianum patultiū, & clausiū. Cur geminū inuocemus, supra iā diximus: P̄rem, quasi deorū deum: lunoniū, quasi nō solū mensis Ianuarij, sed mensium oīm ingressus tenentē. In ditione autē lunonis sunt omnes Calendæ. Vnde & Varro lib. v. rerū humanarū scribit, Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas: Cōsiuium, à cōserendo, id est à ppagine gn̄is humani, q̄ Iano autore conseriū: Quirinum, quasi bellorum potentem, ab hasta quā Sabini curim uocāt: Patultiū, & clausiū, quā bello ualua eius patent, pace claudunt. Huius autē rei hęc causa narrat: Cum bello Sabino q̄d uirginum raptarum gratia cōmissum est, Romani portam q̄ sub radicibus collis Viminalis erat, quā postea ex euentu Ianualis uocata est, claudere festinarent, quia in ipsam hostes irruerant, postq; est clausa, mox spōtē patefacta est: cumq; iterz ac tertio idē cōtigisset, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt. Cumq; ex altera parte acerrimo praelio certaretur, subito fama ptulit, fusos à Tatio nostros. Quam ob causam Romani, qui aditū tuebantur, territi profugerunt. Cumq; Sabini per portam patentem irrupturi essent, fertur ex æde Iani per hanc portā magnam uim torrentiū, undis scatentibus erupisse, multasq; pduellium cateruas aut exustas feruenti aqua, aut deuoratas rapida uoragine, deperisse. Ea re placitum, ut belli tempore, uelut ad urbis auxiliū profecto deo, fores reseraretur. Hęc de Iano.

Quo die Saturnalia celebrari consueuerint, & q̄ primum uno tantum, deinde pluribus diebus sint celebrata. Caput .X.

Sed ut ad Saturnalia reuertamur, bellum Saturnalibus sumere nefas habitum. Poenas à nocente iisdē diebus exigere, piaculare est. Apud maiores nostros Saturnalia die uno finiebantur, qui erat ad quartumdecimū Cal. Ianuarias. Sed postq; C. Cæsar huic mensi duos addidit dies, sextodecimo cepta celebrari. Ea re factū est, ut cum uulgus ignoraret certū Saturnaliorū diē, nonnulliq; à C. Cæsare inserto die, & alij uetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur: licet & apud ueteres opinio fuerit, septē diebus peragi Saturnalia, si opinio uocanda est, quā idoneis firmatur autoribus. Nouius enim probatissimus Atellanarum scriptor ait: Olim expectata ueniunt septem Saturnalia. Mummius quoq; qui post Nouium & Pomponium diu iacētem artem Atellaniam suscitauit: Nostri, inquit, maiores uelut bene multa instituerē, hoc optime à frigore fecere summo, dies septem Saturnalia. Sed Mallius ait eos qui se (ut supra diximus) Saturni nomine & religione defenderant, per tri-
 duum

Iani uaria cog-
 nomina.

Nouius Atel-
 lanarum scri-
 ptor.

A duū festos instituisse dies, & Saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus, huius, inquit, rei opinionē secutus, in legibus iudicialiis triduo ferias seruari iussit. Masurius & alij uno die, id est, xiiii. Calē. Ianuarij affuisse Saturnalia crediderunt. Quorū sententiā Ferestella cōfirmat, dicens Aemiliam uirginem decimoquinto Calēdarū Ianuariarū esse damnatā. Quo die si Saturnalia gererent, nec causam omnino dixisset. Deinde adiecit: Sequebant eum diē Saturnalia. Mox ait: Postero autē die q̄ fuit decimotertius Calēdarū Ianuariarū, Liciniam uirginem ut causam diceret iussam, ex q̄ ostendit decimotertio Cal. profestum esse. Duodecimo uero feriæ sunt diuæ Angeroniæ, cui pontifices in sacello Volupiae sacrum faciūt, quā Verrius Flaccus Angeroniā dici ait, q̄ angores ac animorū sollicitudines propiciata depellat. Masurius adiecit, simulacrum eius deæ **B** ore obligato atq̄ signato in arā Volupiae propterea collocatum, q̄ q̄ suos dolores anxietatesq̄ dissimulant, pueniant patientiæ bñficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit, q̄ po. Romanus morbo, qui angina dicit, præmisso uoto, sit liberatus. Vndecimo autē Calēdarum feriæ sunt Laribus dedicatæ, quibus ædem bello Antiochiæ Aemilius Regilius p̄tor in campo Martio curandā uouit decimo Calen. feriæ sunt Iouis, quæ appellant Larēntialia. de quibus, quia fabulari libet, hæ sunt opiniones: Ferūt em̄ regnante Anco, ædituum Herculis per ferias otiantē, deum tesseriis prouocasse, ipso utriusq̄ manū tuēte, adiecta cōditione, ut uictus cœna scortorūq̄ mulctaret. Victore itaq̄ Hercule, illum Accam Larentiam nobilissimum per id **C** tempus scortorū intra ædem inclusisse cum cœna, eamq̄ postero die distulisse rumorem, q̄ post cōcubitum dei accepisset munus, ne cōmodum primæ occasionis, cum se domū reciperet, offerendæ asp̄naretur. Euenisse itaq̄, ut egressa mox tēplo à Carutio capto eius pulchritudine cōpellaretur, cuius uolūtatem secuta, sumptaq̄ nuptiis, post obitum uiri omnium bonorū eius facta cōpos, cum decederet, po. Romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis sculpta est, ac solenne sacrificium eidem constitutum, q̄ dijs manibus eius per flaminem sacrificaret. Iouiūq̄ feriæ cōsecratæ, quia existimauerunt antiqui animas à Ioue dari, & rursus post mortem eidem reddi. Cato ait, Larentiam meretricio quæstu locupletatā, post excessum suum po. Romano agros Turacem, Semurium, Lincerium, & Solinium reliquisse, & ideo sepulchri magnificentia, & annuæ parentationis honore dignatā. Macer historiarū libro primo, Faustuli cōiugem Accam Larēntiam, Romuli & Remi nutricem esse cōfirmat. Hanc regnante Romulo, Carutio cuidā Tusco diuiti denuptā, auctamq̄ hæreditate uiri, quam post Romulo quē educasset reliquit, & ab eo parentalia diemq̄ festum pietatis causa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest, & uno die Saturnalia fuisse, & nō nisi decimoquarto Cal. Ianuariarū celebrata, quo solo die apud ædē Saturni cōuiuio soluto, Saturnalia clamatabant, qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primū Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni cōiugem crediderunt, & ideo hoc mense Saturnalia, itemq̄ Opalia celebrari, qd̄ Saturnus eiusq̄ uxor, tam frugum q̄ fructuum reptores esse credantur. Itaq̄ omni iam foetu agrorū coacto, ab hominibus hos deos coli, quasi uitæ cultioris

Gellius libro
 .6. cap. 7.

autores, quos etiã nonnullos cœlum & terram esse psuasum est, Saturnumq̃ à E
 fatu dictũ, cuius causa de cœlo est: & terram Opem, cuius ope humanæ uitæ
 alimēta quærunt: uel ab opere, p̃ quod fructus frugesq̃ nascuntur. Huic deæ
 sedentes uota concipiunt, terramq̃ de industria tangunt, demonstrantes ipsam
 matrem terram esse mortalibus appetēdam. Philochorus Saturno & Opī pri
 mum in Attica statuissē aram Cecropē dicit, eosq̃ deos pro loue terraq̃ colu
 isse, instituisseq̃, ut patres familiarũ, & frugibus, & fructibus iã coactis, passim
 cum seruis uescerent, cum q̃bus patientiã laboris in colendo rure tolerauerāt,
 delectari em̃ deum honore seruoꝝ contēplatu laboris. Hinc est q̃ ex instituto
 peregrino, huic deo sacrũ apto capite facimus. Abunde iam probasse nos ex
 istimo, Saturnalia uno tantũ die, id est decimoquarto Calendarũ solita celebra
 ri. Sed post in triduũ propagata, primũ ex adiectis à Cæsare huic mēsi diebus, F
 deĩn ex edicto Augusti, q̃ triũ dieꝝ ferias Saturnalibus addixit. A decimo-se
 xto igit̃ cœpta in. xiiii. desinunt, q̃ solo fieri antè consueuerant. Sed Sigillarioꝝ
 adiecta celebritas, in. vii. dies discursum publicũ, & lætitiã religionis extendit.

*Non esse contēendam sortem seruoꝝ, cum & dij horum curã gerant, & multos ex his fideles, pro
 uidos, fortes, & philosophos quoq̃ fuisse constet. Tum sigillarioꝝ origo quæ fuerit. Caput .XI.*

TVnc Euangelus: Hoc quidē, inq̃t, iam ferre non possum, q̃ Prætexta
 tus noster in ingenij sui p̃opam, & ostentationē loquēdi, uel paulo an
 tē honori alicuius dei assignari uoluit, q̃ serui cū dñis uescerent, quasi
 uero curēt diuina de seruis, aut sapiens quisq̃ domi suæ contumeliã tam scœdæ
 societatis admittat. uel nunc Sigillaria, q̃ lulum reptanti adhuc infantix oscillis G
 fictilibus p̃bent, tētat officio religionis ascribere. Et q̃a princeps religiosoz pu
 tat, nõnulla & sup̃stitionis admiscet, quasi uero nobis fas nõ sit, Prætextato ali
 quando nõ credere. Hic cum oēs exhorruissent, Prætextatus renidens: Su
 perstitiosum me Euangele, nec dignũ cui credat̃ existimes uolo, nisi utriusq̃ ti
 bi rei fidē asserta ratio mōstrauerit. Et ut primũ de seruis loquamur, ioco ne
 an serio putas eē hoĩm genus, q̃d dij immortales nec cura sua nec p̃uidencia di
 gnet̃: an fortē seruos in hominũ numero esse non pateris? Audi igit̃ q̃ta indi
 gnatio de serui supplicio cœlũ penetrauerit. Anno em̃ post Romam cõditam
 CCCC.LXXIII. Atronus q̃dam Maximus, seruiũ suum uerberatum, pati
 buloq̃ cõstrictum, ante spectaculi cõmissionem p̃ circum egit. Ob hã causam
 indignatus Iupiter, Annio cuidã per quietē imperauit, ut senatui nuntiaret, nõ
 sibi placuisse plenũ crudelitatis admissum. Quo dissimulante, filiũ ipsius mors H
 repentina cõsumpsit, ac post sc̃dam denuntiationē, ob eandem negligentia, ipse
 quoq̃ in subitã corporis debilitatē solutus est. Sic demũ ex cõsilio amicorũ le
 ctica delatus senatui retulit: & uix cõsummato sermone, sine mora recuperata
 bona ualetudine, curia pedibus egressus est. Ex senatus itaq̃ cõsulto, et Meuiã
 lege, ad propitiandũ Iouem additus est illis Circēlibus dies: isq̃ instauratitius
 dictus est, nõ à patibulo (ut quidã putant) Græco noĩe ἀνὴρ τῶν σωπῶν, sed à redinte
 gratione, ut Varroni placet, q̃ instaurare ait esse instar nouare. Vides q̃ta de
 seruo ad deoꝝ summũ cura puenerit: Tibi autē unde in seruos tantum & tam
 immane fastidiũ: quasi nõ ex iisdē tibi & cõstent, & alant̃ elemētis, eundemq̃
 spiritũ ab eodē principio carpāt. Vis tu cogitare eos, q̃s ius tuum uocas, iisdē
 semini-

*Seruos dijs es
 se cura.*

*Seruos nõ esse
 contēndos a
 dominis, cū ex
 iisdē elementis*

A seminibus ortos, eodē frui cœlo, æque uiuere, æque mori? Serui sunt, imò homines. Serui sunt, imò cōserui. Si cogitaueris tātundē in utrosq; licere fortunæ, tam tu illū uidere liberæ potes, q̄ ille te seruū. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Croesus, qua Darij mater, qua Diogenes, qua Plato ipse? Postremò, qd̄ ita nomē seruitutis horremus? Seruus est q̄dem, sed necessitate. Sed fortasse libero animo seruus est. Hoc illi nocebit, si oñderis q̄s non sit. Alius libidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omēs spei, oēs timori. Et certe nulla seruitus turpior q̄ uoluntaria. At nos iugo à fortuna imposito, subiacentem tanq̄ miseræ uilemq; calcamus: qd̄ uero nos nostris ceruicibus inserimus, non patimur rephēdi. Inuenies inter seruos aliquē pecunia fortiorē, inuenies dñm spe lucri oscula alienorū seruorū manibus insigentē. Non ergo fortuna homines æstimabo, sed moribus. Sibi quisq; dat mores, cōditionem casus assignat. Quemadmodū stultus est, q̄ empturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est, qui hominē aut ex ueste, aut ex conditione, q̄ modo uestis nobis circūdata est, æstimandum putat. Non est mi Euāgele, q̄ amicū tm̄ in foro et i curia quæras. Si diligenti attēderis, inuenies & domi. Tu modò uiue cum seruo clementer, comiter quoq; & in sermonē illum, & nonnunq; in necessariū admitte consiliū. Nam & nostri maiores omnem dominis inuidiam, om̄em seruis cōtumeliam detrahētes: dominum, patrem familiās: seruos, familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui, mihi crede, q̄ timeant. Dicit aliq; nunc me dominos de fastigio suo deijcere, & q̄dammodo ad pileū seruos uocare, q̄s debere dixi magis colere q̄ timere. Hæc q̄ senserit, obliuiscet id dominis paræ non esse, quod dñs satis est. Deinde, qui colitur, etiam amat, non potest amor cum timore misceri. Vnde putas arrogantissimum illud manasse prouerbiū, quod iactat: Totidem nobis hostes esse q̄t seruos? Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos supbissimī, cōtumeliosissimi, crudelissimī sumus, & ad rabiem nos cogunt puenire deliciæ, ut quicquid nō ex uoluntate respōdit, iram furoremq; euocet. *Dñi em̄ animos induimus tyrannorū, & non quantū decet, sed q̄tum libet, exercere uolumus in seruos. Nam (ut cætera crudelitatis ḡna præteream) sunt q̄ dum se mēlæ copijs & auiditate distēdunt, circumstantibus seruis mouere labra, ne in hoc quidem ut loquant, licere p̄mittunt. Virga murmur om̄e compescit, & ne fortuita quidē sine yberibus excepta sunt. Tussis, sternutamentū, singultus, magno malo luitur. Sic fit, ut isti de domino loquant, quibus coram dño loqui non licet. At illi quibus nō tantū præsentibus dominis, sed cum ipsis sermo erat, quorum os non cōsuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicē, & periculū imminens in caput suū uertere. In conuiujs loquebantur, sed in tormentis tacebant.

D Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recēseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat, q̄ cum iussus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, unus ex seruis, anulo eius & ueste insignitus, in cubiculo ad quod irruebant qui p̄sequebantur, pro domino iacuit: militibusq; ingrediētibus ceruicem p̄buit, & ictū tanq̄ Vrbinus excepit. Vrbinus postea restitutus, monumentū ei fecit, titulo inscriptionis, qui tantū meritum loqueretur, addito. Aesopus libertus Demosthenis, conscius adulterij, qd̄ cum Iulia patronus admiserat, tortus diutissime

constet, & seruitus nō hoim sed fortuna sit uitium.

Cur serui dominis interatē hostes.

Al. domi.

Seruorū in domos fidelitas

perseuerauit non prodere patronum, donec alijs coarguentibus cōscijs, Demosthenes ipse fateret. Et ne existimes ab uno facile celari posse secretum, Labie num ope libertorū latentem, ut indicarent liberti, nullo tormentorū gñe compulsi sunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem bñficio potius libertatis acceptā, q̄ ingenio debuisse, accipe serui in dñm benignitatem, cum ipse à dño puniretur. Antium em̄ Restionē proscriptū, solumq̄ nocte fugientem, diripientibus bona eius alijs, seruus cōpeditus inscripta fronte, cum post damnationem dñi aliena esset solutus custodia, fugiētem persecutus est: hortatusq̄ ne se timeret, sciētem contumeliā suam fortunæ imputandā esse, non dño: abditumq̄ ministerio suo aluit. Cum deinde psequentes adesse sensisset, senem, quē casus obtulit, iugulauit, & in constructā pyrā coniecit: qua accensa, occurrit eis q̄ Restionē quærebāt, dicens dānatum sibi poenas luissē, multo acrius à se uexatum, q̄ ipse uexarat: & fide habita, Restio liberatus est. Cepionē quoq̄, q̄ in Augusti necē fuerat animatus, postq̄ detecto scelere dānatus est, seruus ad Tiberim in cista detulit, puectumq̄ Hostiā in agrum Laurentem, ad uillā p̄ris nocturno itinere perduxit. Cum is deinde nauigationis naufragio unā expulsus dominum Neapoli dissimulāter oculuit: exceptusq̄ à centurione, nec pretio, nec minis, ut dñm proderet, potuit adduci. Asinio etiā Polliōne acerbe cogente Patauios, ut pecuniā & arma conferrent, dominisq̄ ob hoc latentibus, p̄mio seruis cum libertate proposito, qui dños suos proderēt, cōstat seruorū nullum uictum p̄mio dñm prodidisse. Audi in seruis, nō fidē tātum, sed & fecundum bonæ inuentionis ingeniū. Cum premeret obsidio Grumentū, serui relicta domina, ad hostes trāsigerunt. Capto deinde oppido, impetum in domū habita cōspiratione fecerunt, & extraxerunt dominā, uultu poenā mināte, ac uoce obuijs asserente, q̄ tandem sibi data esset copia crudelem dominā puniendi, raptāq̄ quasi ad supplicium, obsequijs plenis pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiā magnanimitatē, exitum mortis ludibrio p̄ferentem. Cluentiū Pelignum Italicensem, cōprehensum à cohortibus suis, ne Pompeio traderet, seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret, interemit. C. Gracchus ex Auentino fugientem Euporus seruus, uel (ut quidā tradunt) Philocrates, cum aliqua spes salutis erat, indiuulsus comes qua potuit ratione tutatus est. Sup̄ occisum deinde animā scissis proprio uulnere uisceribus effudit. Ipsum P. Scipionem Africani p̄rem, postq̄ cum Annibale conflixerat, faucium in equum seruus imposuit, & cæteris deserentibus, solus in castra perduxit. Parum fuerit dominis p̄stitisse uiuentibus. Quid q̄ in his quoq̄ exigendæ uindictæ reperitur animositas? Nā Seleuci regis seruus, cum seruiret amico eius, à quo dominus fuerat interemptus, coenātem in ultionem domini confodit. Quid q̄ duas uirtutes, quæ inter nobiles quoq̄ unice claræ sunt, in uno uideo fuisse mācipio, imperium regendi peritiā, & imperiū contemnendi magnanimitatē? Anaxilaus em̄ Messenius, qui Messanā in Sicilia condidit, fuit Rhegynorum tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos, Mycitho seruo suo commendasse contentus est. Is tutelā sancte gessit, imperiumq̄ tā clementer obtinuit, ut Rhegyni à seruo regi non dedignarētur. Perductis deinde in ætatem pueris, & bona & imperiū tradidit. Ipse paruo uiatico sumpto profectus est, et Olympiæ cum

summa tranquillitate cōsenuit. Quid etiā in cōmune seruilis fortuna profuerit, non paucis docet. Bello Punico, cum deessent qui scriberētur, serui pro dominis pugnuros se polliciti, in ciuitatē recepti sunt: & Volones (qa spōtē hoc uoluerunt) appellati. Ad Cannas quoq; uictis Romanis, octo milia seruorū empta militauerunt. Cumq; minoris captiui redimi possent, maluit se resp. seruis in tāta tēpestate cōmittere. Sed & post calamitatē apud Thrasumenum notae cladis acceptam, libertini quoq; in sacramentū uocati sunt. Bello sociali, cohortium duodecim ex libertinis cōscriptarū opera memorabilis uirtutis apparuit.

*Seruorū opa
fortitudoq; in
bellis.*

Cæsare cum milites in amissorū locū substitueret, seruos quoq; ab amicis accepisse, & eorū forti opera usum esse comperimus. Cæsar Augustus in Germania & Illyrico cohortes libertinorū cōplures legit, quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hęc in nostra tantū contigisse rep. Borysthenidæ oppugnante Zopyrione, seruis, libertis, dataq; ciuitate peregrinis, & factis tabulis nouis, hostē sustinere potuerūt. Cleomenes Lacedæmonius, cum mille & quingenti soli Lacedæmonij qui arma ferre possent, supfuissent, ex seruis manumissis bellatorū nouem milia conscripsit. Athenienses quoq; cōsumptis publicis opibus, seruis libertatem dederunt. Ac ne in solo uirili sexu extimes inter seruos exitisse uirtutes, accipe ancillarū factū non minus memorabile: ac ne quo

*Ancillarū fa-
cinus insigne.*

utilius reip. in ulla nobilitate reperias. Nonis Iulij diem festum esse ancillarū, tam uulgo notum est, ut nec origo, nec causa celebritatis ignota sit. Iunoni em Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæq; sacrificant sub arbore caprifico, in

memoriā benignæ uirtutis, quæ ancillarum animis pro cōseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nā post urbē captam, cū sedatus esset Gallicus motus, res uero publica esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadēdi Romani nominis aucupati, præfecerunt sibi Posthumiū Liuium Fidenatium dictatorem. Qui mandatis ad senatū missis, postulauit, ut si uellent reliqas suæ ciuitatis manere, matresfamilie sibi & uirgines dederētur. Cumq; patres essent in ancipiti deliberatione suspēsi, ancilla nomine Tutela seu Philoris, pollicita est, se cum cæteris ancillis, sub nomine dominarū ad hostes iturā: habituq; matrūfamiliās & uirginū sumpto, hostibus cum prosequentiū lachrymis ad fidem doloris ingestæ sunt. Quæ cū à Liuiō in castris distributæ fuissent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diē festum apud se esse simulantes. Quibus soporatis, ex arbore caprifico quæ castris erat proxima, signum Romanis dederunt:

qui cum repentina incursione superassent, memor beneficij senatus, omnes ancillas manu iussit emitti: dotemq; eis ex publico fecit, & ornatum quo tūc erāt usæ, gestare concessit, diemq; ipsum Nonas Caprotinas nuncupauit, ab illo caprifico ex qua signum uictoriæ ceperunt: sacrificiumq; statuit annua solennitate celebrandū, cui lac quod ex caprifico manat, propter memoriā facti pcedentis adhibet. Sed nec ad philosophandum ineptum, uel impar seruile ingenium fuit. Phædon ex cohorte Socratica, Socraticq; & Platoni perfamiliaris, adeo, ut Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ dicaret, seruus fuit, forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus, hortāte Socrate, emisit dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atq; is postea philosophus illustris emerfit, sermonesq; eius de Socrate admodū elegātes leguntur.

*Serui philoso-
phi.*

*Ex Gellio. li. 2.
cap. 18.*

Alij

Apud Gelli. li.
.2. ca. 18. MUS
legitur.

Alij quoq; nō pauci serui fuerunt, q̄ pōst philosophi clari extiterunt. Ex q̄bus ^E
ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in satyris æmulatus est, quas alij cy-
nicas, ipse appellauit Menippeas. Sed & Philostrati pipatetici seruus, Polus,
& Zenonis stoici seruus, q̄ Perseus uocatus est: & Epicuri, cui Mys nomē fu-
it, philosophi nō incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiā cynicus, licet ex
libertate in seruitutē uenum ierat: quē cum emere uellet Xeniaades Corinthius,
& qd artificij nouisset p̄contatus esset: noui, inq̄t, Diogenes, hoībus liberis im-
perare. Tunc Xeniaades responsum eius miratus, emisit manu: filiosq; suos ei
tradens, accipe (inquit) liberos meos quibus imperes. De Epicteto aut̄ philo-
sopho nobili, q̄ is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, q̄ ut possit in ob-
literata nesciri. Cuius etiā de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus illud la-
tent̄ intelligas, non oīno dñs exosos esse, q̄ in hac uita cum ærumnarū uarietate ^F
luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorū potuit peruenire curiositas.

Δὲλθ' ἐπικτητ' γένόμελν, καὶ σόμαλι πηρὸς,
καὶ πηνίλω ἴσθ', καὶ εἰλθ' ἀδωάτοις.

sigillariorum
origo que suc-
rit.

Habes (ut opinor) assertum, non esse fastidio despiciēdum seruile nomen, cum
& louē tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & phi-
losophos etiam extitisse constiterit. Nunc de sigillaribus, ne ridenda me po-
tius existimes q̄ sancta dixisse, paucis recensendum est. Epicadus refert, Hercu-
lem occiso Geryone, cū uictor p̄ Italiā armenta duxisset, pōte, q̄ nunc sublicius
dicit̄, ad tempus instructo, hoīm simulacra pro numero sociorū, q̄s casu p̄gri-
natiōis amiserat, in fluuiū demisisse: ut aqua sc̄da in mare deuecta, pro corpori-
bus defunctorū ueluti patrijs sedibus redderent̄: & in usum talia simulacra fin-
gendi inter sacra māsisse. Sed mihi huius rei illa origo ^G *u*ior extimat̄, quā pau-
lo antē memini retulisse, Pelasgos postq̄ felicior interpretatio, capita, nō uiuen-
tium, sed fictilia: & φωτὸς æstimationem, nō solum hoīem, sed etiā lumen signifi-
care docuisset, cœpisse Saturno cereos potius accēdere: & in facellū Ditis aræ
Saturni cohærens oscilla quædā pro suis capitibus ferre. Ex illo traditū, ut ce-
rei Saturnalibus misfirantur, & sigilla arte fictili fingerētur, ac uenalia para-
rentur, q̄ homines pro se atq; suis piaculū pro Dite Saturno facerent. Ideo Sa-
turnalibus talium commerciorū celebritas cœpta, septem occupat dies, q̄s tan-
tum feriatos facit esse, nō festos oīes. Nā medio, id est decimotertio Calendas
festū probauimus: & alijs hoc assertionibus ab his probatū est, q̄ rationem an-
ni, mensium, dierumq; & ordinationem à Cæsare digestam plenius retulerūt. ^H

Quomodo annum ordinarit populus.

Caput .XII.

Anni incerti-
tudo.

CVm̄q; hic finē loquendi facere uellet, subiecit Aurelius Symmachus,
perge mi Prætextate eloquio tam dulci de anno quoq; edisertare, an-
tequam experiaris molestiam consulentis, si quis fortē de præsentibus
ignorat, quo ordine uel apud priscos fuerit, uel certioribus postea regulis in-
nouatus sit: ad quod discendum, ipse mihi uideris audientium animos incital-
se, de diebus mensi additis disserendo. Tum ille eodem ductu orandi reli-
qua cōtexit. Anni certus modus apud solos semper Aegyptios fuit: Aliarum
gentiū dispari numero. pari errore nutabat. Et ut cōtentus sim referendo pau-
carum morem regionum, Arcades annum suum tribus mensibus explicabāt,
Acar-

A Acarnanes sex, Græci reliq̄ trecentis quinquagintaquatuor diebus annū propriū cōputabant. Non igit̄ mirū in hac uarietate Romanos quoq̄ olim autore Romulo, annū suū decem habuisse mensibus ordinatū: q̄a annus à Martio incipiebat, & cōficiebat̄ diebus CCC.III. Vt sex q̄dem mēses, id est Aprilis, Iunius, Sextilis, Septēber, Nouēber, Decēber tricenūm essent dierū: quatuor ꝑ̄o, Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & singulis expedirētur, q̄ hodieq̄ septimanas habēt Nonas, cæteri q̄ntanas. Septimanas aut̄ hñtib⁹ ab Idibus reuertebant̄ Calendæ ad diē septimūdecimū. Verū hñtib⁹ q̄ntanas, ad decimū octauū remeabat̄ initiū Calendarū. Hæc fuit Romuli ordinatio, q̄ primum anni mensem genitori suo Marti dicauit, quē mensem anni primum fuisse, uel ex hoc maxime probat̄, q̄ ab ipso Quintilis q̄ntus est, & deinceps pro numero noīabantur. Huius etiā die prima, ignē nouū Vestæ aris accendebāt, ut incipiēte anno, cura denuo seruādī nouati ignis incipet. Eodem quoq̄ ingrediente mense, tā in regia curiūsq̄, atq̄ flaminum domibus, laureæ ueteres nouis laureis mutabant̄. Eodē quoq̄ mense & publicè & priuatim ad Annam perennā sacrificatū itur, ut annare pennareq̄ cōmode liceat. Hoc mēse mercedes exoluebāt magistris, quas cōpletus annus deberi fecit. Comitia auspicabant̄, uectigalia locabant. Et seruis cœnas apponebāt matronæ, ut dñi Saturnalibus. Illæ ut principio anni ad prōptum obsequium honore seruos inuiterent, hi q̄a gratiam p̄fecti opis exoluerent. Secundum mēsem noīauit Aprilē, ut q̄dam putant, cum aspiratione, quasi Aphrilem, à spuma quā Græci uocant ἀφροί, unde orta Venus creditur. Et hanc Romuli asserunt fuisse rationē, ut primum quidē mensem à patre suo Marte, secundum ab Aenææ matre Venere nominaret: & hi potissimūm anni principia seruarent, à quibus esset Romani nominis origo, cum hodie quoq̄ in sacris Martē, patrem: Venerē, genitricem uocemus. Alij putant Romulum uel altiore prudentia, uel certi numinis prouidentia, ita primos ordinasse menses, ut cum p̄cedens Marti esset dictus, deo plerumq̄ hoīm necatori, ut Homerus ait naturæ cōsci⁹, ἄρεσ ἀρεσ ἑροτολοίγῃ, μεταφόνε πέχρει πλῆπῃ, secūdu⁹ Veneri dicaret̄, q̄ uim eius, quasi bñfica leniret. Nā & in duodecim zodiaci signis, quorū certa certorū numinū domicilia credunt̄, cum primum signum aries Marti assignatus sit, sequens mox Venerem, id est taurus, accepit. Et rursus è regione scorpius ita diuisus est, ut deo esset utriq̄ communis. Nec existimat̄ cœlesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidē aculeo uelut potentissimo telo pars armata posterior, domicilium Martis est: Priorem uero partem, cui ζυγός apud Græcos nomē est, nos libram uocamus. Venus accepit, q̄ uelut iugo cōcordi iungit matrimonia, amicitiasq̄ cōponit, Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit, ait imperitè quosdam opinari Aprilē mensem antiquos à Venere dixisse: cum nullus dies festus, nullumq̄ sacrificium insigne Veneri per hunc mēsem à maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Saliorū Veneris ulla, ut cæterorum cœlestium, laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit, affirmās nomen Veneris ne sub regibus q̄dem apud Romanos, uel Latinum, uel Græcum fuisse, & ideo non potuisse mensem à Venere nominari: sed cum serè ante æq̄noctium uernum triste sit cœlum & nubibus obductum, sed & mare nauigātibus clausum, terræ etiā

Primus mensis, Martius.

Secundus, Aprilis.

ipsæ

ipsæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus cōtegan̄, eaꝓ oīa uerno, id ē hoc mense, E
 apīantur: arbores qꝓ, nec minus cætera q̄ cōtinet terra, apire se in germē inci-
 piāt: ab his oībus mensem Aprilem dici meritō credendū, quasi Aperilē: sicut
 apud Atheniēses ἀπριλιος idē mēsis uocat̄, ab eo qꝓ hoc tēpore cūcta florescāt.
 Nō tñ negat Verrius Flaccus hoc die postea cōstitutū, ut matronæ Veneri sa-
 crum facerēt, cuius rei causam, q̄a huic loco nō cōuenit, p̄tereundum est.

Tertius, M4-
 ius.

Maium Romulus tertiū posuit, de cuius nomine inter autores lata dīfēsiō
 est. Nā Fuluius Nobilior in fastis, q̄s in æde Herculis musarꝫ posuit, Romu-
 lum dicit postq̄ populū in maiores iunioresqꝫ diuisit, ut altera pars consilio, al-
 tera armis remp. tueretur, in honorem utriusqꝫ partis, hunc Maium, sequētem
 Iunium mensem uocasse. Sunt qꝫ hunc mensem ad nostros fastos à Tusculanis F
 transisse cōmemorent, apud q̄s nunc quoqꝫ uocat̄ deus Maius, qui est Iupiter,
 à magnitudine scilicet ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat
 à Maia, quam Vulcani dixit uxorem, argumentoqꝫ utit̄, qđ flamen Vulcani-
 lis Cal. Maijs huic deæ rem diuinā facit. Sed Piso uxorem Vulcani Maieſtam
 non Maiā dicit uocari. Cōtendunt alij Maiam Mercurij matrem mensi nomē
 dedisse, hinc maxime probantes, qꝫ hoc mense mercatores om̄es Maiæ pariter
 Mercurioqꝫ sacrificant. Affirmant qdam, quibus Cornelius Labeo consentit,
 hanc Maiā cui mense Maio res diuina celebratur, terrā esse, hoc adeptam no-
 men à magnitudine, sicut & mater magna in sacris uocatur: assertionemqꝫ exti-
 mationis suæ etiam hinc colligunt, qꝫ sus p̄gnans ei maçtat̄, quæ hostia est pro-
 pria terræ. Et Mercurium ideo illi in sacris adiungi dicunt, q̄a uox nascenti ho- G
 mini terræ contactu datur. Scimus aut̄ Mercurium uocis & sermonis poten-
 tem. Autor est Cornelius Labeo, huic Maiæ, id est terræ, ædem Calen. Maijs
 dedicatā, sub nomine Bonæ deæ. Et eandem esse Bonā deam & terram, ex ipso
 ritu occultiore sacrorꝫ doceri posse confirmat. Hanc eandem etiā Bonam, Fau-
 namqꝫ, Opemqꝫ & Fatuam, pōtificum libris indigitari. Bonam, qꝫ om̄ium no-
 bis ad uictum bonorꝫ causa est: Faunā, qꝫ om̄i usui animantium fauet: Opē, qꝫ
 ipsius auxilio uita cōſtet: Fatuā à fando, qꝫ (ut suprā diximus) infantes partu edi-
 ti, non prius uocem edunt, q̄ attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam po-
 tentiam habere Iunonis, ideoqꝫ regale sceptrū in sinistra manu ei additū. Ean-
 dem alij Proserpinā credunt, porcaqꝫ ei rem diuinam fieri, quia segetem quam
 Ceres mortalibus tribuit, porca depasta est. Alij χρονοῦ ἐκέρως. Bœotij Semelā H
 credunt, necnō eandem Fauni filiā dicunt: obstitisseqꝫ uoluntati patris in amo-
 rem suum lapsi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaret̄, cum desiderio patris nec
 uino ab eodem pressa cellisset. Transfigurasse se tamen in serpentem pater cre-
 ditur, & coisse cum filia. Horum omnium hoc proferunt indicij, qꝫ uirgā myr-
 team in templo haberi nefas sit: qꝫ super caput eius extendatur uitis, qua maxi-
 me eam pater decipere tentauit: qꝫ uinum in templum eius non suo nomine so-
 leat inferri, sed uas in quo uinum inditum sit, mellarium nominetur, & uinum
 lac nuncupet̄: serpentesqꝫ in templo eius nec terrentes, nec timentes indifferen-
 ter appareant. Quidam Medeam putant, quod in æde eius om̄e genus herba-
 rum sit, ex quibus antistites dant plerunqꝫ medicinas: & quod templum eius
 uirum introire non liceat, propter iniuriam quam ab ingrato uiro Iasone per-
 pessa

A pessa ē. Hæc apud Græcos *ἡ δὲ γαυανῆα* dicit, quā Varro filiā Fauni tradidit, adeo pudicā, ut extra *γαυανῆα* nunq̄ sit egressa, nec nomē eius in publico fuerit auditū, nec uirū unq̄ uiderit, uel à uiro uisa sit: p̄pter qđ nec uir tēplum eius ingrediit. Vñ & mulieres in Italia sacro Herculis nō licet interesse, q̄a Herculi (cum boues Geryonis p̄ Italiae agros duceret) sitiēti respōdit mulier, aquam se non posse p̄stare, q̄ foeminarū deæ celebraret dies, nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset. Propter qđ Hercules facturus sacrū, detestatus est p̄sentiam foeminarū, & Potitio ac Pinaris sacrorū custodibus iussit, ne mulierem interesse p̄mitterent. Ecce occasio noīs, quo Maiā esse eandē, & terrā, & Bonam deam diximus, coēgit nos de Bona dea quæcunq̄ comperimus protulisse.

Iunius Maiū sequitur, aut ex parte populi (ut supra diximus) nominatus, aut **B** (ut Cingius arbitrat) q̄ Iunonius apud Latinos antē uocitatus, diuq̄ ap̄ Aricinos, Prænestinosq̄ hac appellatione in fastos relatus sit: adeo, ut (sicut Nisus in cōmentarijs fastorū dicit) apud maiores q̄q̄ n̄ros hæc appellatio mensis diu manserit: sed post detritis quibusdā lris, ex Iunonio Iunius dictus sit. Nā & ædes Iunoni Monetæ Cal. Iunij dedicata est. Nōnulli putauerunt Iuniū mensē à Iunio Bruto, q̄ primus Romæ cōsul factus est, noīatum: q̄ hoc mense, id ē Calendis Iunij, pulso Tarq̄nio, sacrum Carnæ deæ in Cælio mōte uoti reus fecerit. Hanc deā uitalibus humanis p̄esse credunt. Ab ea deniq̄ petit, ut iecinora & corda, quæq̄ sunt intrinsecus uiscera, salua cōseruet. Et q̄a cordis bñficio, cuius dissimulatione Brutus habebat idoneus emēdationi publici status, extitit, hanc deā quæ uitalibus præest, tēplo sacrauit. Cui pulte fabaria & larido sacrificat, q̄ uires maxime his rebus corporis roborent. Nā & Calēdæ Iuniae, fabariae uulgo uocant: q̄a hoc mēse adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.

Sequitur Iulius, qui cū secundum Romuli ordinationem Martio anni tenente principium, Quintilis à numero uocaretur: nihilominus tamen etiā post præpositos à Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen, cum nō uideretur iam quintus esse, sed septimus. Sed postea in honorē Iulij Cæsaris dictatoris, legē ferente M. Antonio Marci filio consule, Iulius appellatus est: quod hoc mense, ad quartum Idus Quintilis, Iulius procreatus sit.

Augustus deinde est, qui Sextilis antea uocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatusconsulto, cuius uerba subieci: Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili, & primum consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ secutæq̄ sint eius auspicia ac fidē, & Aegyptus hoc mense in potestatē po. Romani redacta sit, finisq̄ hoc mense bellicis ciuilibus impositus sit, atq̄ ob has causas hic mensis huic impio felicissimus sit ac fuerit, placere senatui, ut hic mēsis Augustus appelletur. Idem plebiscitum factum ob eandem rem, Sex. Pacubio tribuno plebem rogante.

Mēsis septēber principalē sibi retinet appellationē, ex Germanici appellationē.

Octobrē uero suo noīe Domitianus inuaserat. Sed ubi infaustū uocabulū ex omī ære uel saxo placuit eradi, mēses quoq̄ usurpatione tyrannicæ appellationis exuti sunt. Cautio postea principū cæterorū diri ominis infausta uitantiū, mensibus à Septēbri usq̄ ad Decembrē prisca noīa reseruauit.

Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimēsiō, q̄ (sicut supra iā diximus) annū

Quartus, Iunius.

Quintus, Iulius: qui ante dictus fuit quintilis.

Sextus, Augustus: qui antea Sextilis.

Septimus, Septimber.

Octauus, October: cui Nouēber, Decēberq̄ succedunt.

decē

decem mensium, dierum uero quatuor & trecentorum habendum esse constituit: mensesque ita disposuit, ut quatuor ex his tricenos & singulos, sex uero tricenos haberent dies. Sed cum is numerus neque solis cursui, neque lunæ rationibus conueniret, nonnunquam usu ueniebat, ut frigus anni æstiuus mensibus, & contra calor hyemalibus proueniret. Quod ubi contigisset, tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi, quantum ad id anni tempus adduceret, quo cœli habitus instanti mensi aptus inueniretur.

De ordinatione anni p̄ Numā, et quæ causa fuerit intercalādi, quoque t̄pe primū intercalatū sit. Ca. XIII.

Anni diuisio p̄
Numam.

Sed secutus Numa, quantum sub cœlo rudī & seculo adhuc impolito, solo ingenio magistro comprehendere potuit: uel quia Græcorum obseruatiōe forsitan instructus est, quinquaginta dies addidit, ut in trecentos quinquagintaquatuor dies, quibus duodecim lunæ cursus confici credidit, annos extenderetur: atque his quinquaginta à se additis, adiecit alios sex, retractos illis sex mensibus, qui triginta habebant dies, id est de singulis singulos: factosque quinquaginta & sex dies, in duos nouos menses pari ratione diuisit: ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit, primumque anni esse uoluit, tãquam bicipitis dei mensem, respiciẽtem ac prospicientem transacti anni finem, futurique principia. Secundum dicauit Februo deo, qui lustrationum potens creditur. Lustrari autem eo mense ciuitatē necesse erat, quo statuit, ut iusta dijs manibus soluerentur.

Numæ ordinationem finitimi mox secuti, totidem diebus, totidemque mensibus, ut Pompilio placuit, annū suum computare cœperunt. Sed hoc solo discrepabant, quod menses undetricenū, tricenumque, in numero alternauerunt. Paulo post Numa in honorem imparis numeri, secretū hoc & ante Pythagorā parturiente natura, unum adiecit diem, quē Ianuario dedit, ut tam in anno quam in mensibus singulis, præter unum Februariū, impar numerus seruaretur. Nam quia duodecim menses, si singuli aut pari aut impari numero putarentur, consummationem parem facerent: unus pari numero institutus, uniuersam putationē imparē fecit. Ianuarius igitur, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, undetricenis censebantur diebus, & quintanas Nonas habebant. Ac post Idus in omnibus septēdecim ad Calendas computabantur. Martius uero, Maius, Quintilis, & October, dies tricenos singulos possidebant. Nonæ in his septimanæ erant. Similiterque post Idus, decem & septem dies in singulis, usque ad sequentes Calendas computabantur. Sed solus Februarius uiginti & octo retinuit dies, quasi inferis & diminutio & par numerus conueniret.

Intercalationis causa.

Cum ergo Romani ex hac distributione Pompilij, ad lunæ cursum, sicut Græci, annū propriū computarent, necessariò & intercalarem mensem instituerunt more Græcorum. Nam & Græci cum animaduernerent, temerè se trecentis quinquagintaquatuor diebus ordinasse annū, quàm appareret de solis cursu, qui trecentis sexagintaquaque diebus & quadrante zodiacū conficit, deesse anno suo undecim dies & quadrantē, intercalares statuta ratione cõmentum sunt: ita ut octauo quaque anno nonaginta dies, ex quibus tres menses tricenum dierum cõposuerunt, intercalaret. Id Græci fecerunt, quàm erat opus atque difficile, oibus annis undecim dies & quadrantē intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies, qui nascuntur si quadrans cum diebus undecim octies cõponatur, inferere,

inferere, in tres menses (ut diximus) distribuēdos. Hos dies *ἡμερολογιαί*, menses uero *ἡμερολογισμοί* appellabant. Hunc ergo ordinē Romanis quoq; imitari placuit, sed frustra: quippe fugit eos, diem unum (sicut supra admonuimus) additum à se ad Græcū numerū, in honorē imparis numeri. Ea re p̄ octenniū cōuenire numerus atq; ordo non poterat. Sed nondum hoc errore compto, p̄ octo annos, nonaginta quasi supfundendos Græcorū exemplo computabant dies: alternisq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenosq; intercalares expēfabant intercalationibus quatuor. Sed octauo quoq; anno, intercalatores octo affluebant dies ex singulis, quibus uertentis anni numerū apud Romanos super Græcum abūdasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito, hæc species emendationis inducta est: Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabant dies, ut non nonaginta, sed sexaginta sex intercalarent, cōpensatis uigintiquatuor diebus pro illis, qui per totidem annos supra Græcorū numerū creuerant. Omī autem intercalationi mensis Februarius deputatus est, quoniam is ultimus anni erat. Qd̄ etiam ipsum de Græcorū imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni sui mensi, supfluos interferebant dies, ut refert Glaucippus, qui de sacris Atheniensium scripsit. Verū una re à Græcis differebant: nam illi confecto ultimo mense, Romani non confecto Febuario, sed post uigesimum tertium diem intercalabant, terminalibus scilicet iam pactis. Deinde reliquos Februarij mensis dies, quæ erant quinque, post intercalationem subiungebant: credo uetere religionis suæ more, ut Februarium omnino Martius sequeretur.

Sed cum sæpe eueniret, ut nūdinæ modò in anni principem diem, modò in Nonas caderent (utrunq; autē p̄nciosum reip. putabatur) remedium quo hoc auerteret excogitatum est. Quod aperiemus, si prius ostenderimus, cur nundinæ uel primis Calēdis, uel Nonis omībus cauebantur. Nam quoties incipiente anno, dies cœpit quæ adiectus est nūdinis, omīs ille annus infauftis casibus luctuosus fuit, maximeq; Lepidiano tumultu opinio ista firmata est.

Nonis autē conuentus uniuersæ multitudinis uitandus existimabatur, quoniam po. Romanus, exactis etiam regibus, diem hūc Nonarū maxime celebrabat, quem natalē Ser. Tullij existimabant. Quia cum incertū esset, quæ mēse Ser. Tullius natus esset, Nonis tamē natum esse cōstaret, omēs Nonas celebri notitia frequentabāt. Veritos ergo quæ diebus p̄erant, ne quæ nundinis collecta uniuersitas ob regis desiderium nouaret, cauisse, ut Nonæ à nundinis segregarent. Vnde dies ille, quæ abundare annum diximus, eorū est p̄missus arbitrio, qui factis p̄erant, ut cum uellent intercalaret: dummodo eum in medio terminaliorū, uel mensis intercalaris ita locarent, ut à suspecto die celebritatem auerterent nundinarū. Atq; hoc est, quæ quidā ueterū retulerunt, non solum mensem apud Romanos, uerum etiam diem intercalarem fuisse.

Quando autē primum intercalatum sit, uarie refert, & Macer quædam Licinius eius rei originē Romulo assignat. Antias lib. ii. Numā Pompiliū sacrorū causa id inuenisse cōtendit. Iunius Ser. Tullium regē, primum intercalasse commemorat, à quæ & nundinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert lib. iii. magistratum, decē uiros qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse, Cassius eosdem scribit autores. Flauius id egisse M. consulem di-

De nundinarum die.

Quo tempore primum intercalatum sit.

h lem di-

lem dicit, ab urbe condita anno quingentesimosexagesimosecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro, scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna aerea, à L. Pinatio & Furio consulibus, cui mentio intercalaris ascribitur. Hæc de intercalandi principio satis relata sint.

Quem in modum, primum Iulius, deinde Augustus Cæsares annum correxerint. Cap. XIII.

VERZ fuit tempus, cum propter superstitionem intercalatio omnis omiffa est, nonnunq̄ uero p̄ gratiã sacerdotũ, q̄ cum publicanis proferri, uel imminui cõsultò anni dies uolebãt: modò auctio, modò retractio dierũ proueniebat, & sub specie obseruationis, emergebat maior cõfusionis occasio. Sed postea C. Cæsar oẽm hanc inconstantia temporũ, uagã adhuc & incertã, in ordinẽ statutæ definitionis coëgit, adnitẽti sibi M. Fauio scriba, q̄ scriptos dies singulos ita ad dictatorẽ retulit, ut & ordo eorum inueniri facillime posset, & inuento certus status pseueraret. Ergo C. Cæsar exordiũ nouæ ordinationis initurus, dies omnes q̄ cõfusionẽ adhuc poterãt facere, cõsumpsit: eaq̄ re factũ est, ut annus cõfusionis ultimus, in .CCCC.XLIII. dies protenderet. Post hoc imitatus Aegyptios, solos diuinarũ rerũ om̄ium conscios, ad numerũ solis, q̄ diebus, CCC.LXV. & quadrante cursum conficit, annũ dirigere contendit. Nã sicut lunaris annus m̄sis est, q̄a luna paulo minus q̄ mensem in zodiaci circuitione cõsumit, ita solis annus hoc dierũ numero colligendus est quẽ pagit, dum ad id signum se denuo uertit, ex q̄ digressus est, unde annus uertẽs uocat, & habet magnus, cũ lunæ annus breuis putet. Horũ Vergilius utrunq̄ cõplexus est: Interea magnum sol circumuoluit annũ. Hinc Atteius Capito annum à circuitu tẽporis putat dictum, q̄a ueteres an, pro circum ponere solebant, ut Cato in originib. oratorũ: An terminum. i. circum terminũ, & ambire pro circumire. Iulius ergo Cæsar. X. dies obseruationi ueteri supadiccit, ut annum, CCC.&.LXV. dies, quibus sol lustrat zodiacum, efficerent: Et ne quadrãs deesset, statuit ut quarto quoq̄ anno, sacerdotes q̄ curabãt, mensibus ac diebus unum intercalarent diem: eo scilicet m̄se ac loco, quo etiã apud ueteres mensis intercalabaĩ, id est ante q̄nq̄ ultimos Februarij mensis dies, idq̄ bisextum censuit noĩandum. Dies autem. X. quos ab eo additos diximus, hac ordinatione distribuit: In Ianuariũ & Sextilẽ & Decembrẽ binos dies inseruit. In Aprilem aut, Iunium, Septembrẽ, Nouembrẽ, singulos. Sed neq̄ mensi Februario addidit diem, ne deo infero religio immutaret: & Martio, Maio, Quintili, Octobri seruauit pristinũ statum, q̄ satis pleno erãt numero. i. dierũ singulorũ tricenorũq̄. Ideo & septimanas hñt Nonas, sicut Numa cõstituit, q̄a nihil in his Iulius mutauit. Sed Ianuarius, Sextilis, Decembris, quibus Cæsar binos dies addidit, licet tricenos singulos habere post Cæsarem cõpint, q̄ntanas tamen hñt Nonas, & ab Idibus illis sequentes Calẽdas, in undeuicesimum reuertunt: q̄a Cæsar quos addidit dies, neq̄ ante Nonas, neq̄ ante Idus inserere uoluit, ne Nonarũ aut Iduum religionẽ, q̄ statuto erat die, nouella cõperendinatione corrumpere. Sed nec post Idus mox uoluit inserere, ne feriarum quarumq̄ uiolaret indictio. Sed pactis cuiusq̄ m̄sis ferijs, locum diebus aduenis fecit. Et Ianuario q̄dem dies, quos dicimus quartum & tertium Cal. Februarii as dedit: Aprili, tertium Cal. Maias: Iunio, tertium Cal. Iulias: Augusto, quartum &

A tum & tertium Cal. Septembris: Septēbri, tertium Cal. Octobris: Nouembri, tertium Cal. Decembris: Decēbri uero, quartum & tertium Cal. Ianuarias. Ita factum est, ut cum omnes hi menses quibus dies addidit, ante hanc ordinationem habuissent mensis sequentis Calendas ad septimumdecimum reuertentes, postea ex augmento additorum dierum, hi qui duos acceperunt, ad nonumdecimum: qui uero unum, ad octauumdecimum haberent reditum Calendarum. Feriarum tamen cuiusque mensis ordo seruatus est. Nam si cui ferè tertius ab Idibus dies festus aut feriatu s fuit, & cum ad sextumdecimum dicebatur, etiā post augmentum dierum, eadem religio seruata est, ut tertio ab Idibus die celebraretur: licet ab incremento non iam ad decimumsextum Calendas, sed ad septimumdecimum si unus, ad decimumoctauum si duo sunt additi, diceretur. Nam ideo nouos dies

B circa finem cuiusque mensis inseruit, ubi finem omnium que in mense erant reperit feriarum, adiectosque omnes a se dies fastos notauit, ut maiorem daret actionibus libertatem, & non solum nullum nefastum, sed nec comitialē quencumque de adiectis diebus instituit, ne ambitionem magistratum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimensionibus constitutum, edicto palam posito publicauit.

Et huc usque error stare potuisset, ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno cōfecto, antequam quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto, sed incipiente, intercalabant. Hic error sex & triginta annis permansit, quibus annis intercalati sunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem.

C Sed hunc quoque errorem serò deprehensum correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit, ut illi tres dies, qui per annos triginta & sex uitio sacerdotalis festinationis excreuerant, sequentibus annis duodecim nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem, secundum ordinationem Cæsarum, quinto quoque incipiente anno, intercalari iussit, & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad æternam custodiam incisione mandauit.

Ami correctione per Augustum facta.

De Calendis, Idibus, ac Nonis.

Caput

.XV.

Tunc Horus: Dies quidem hic (inquit) intercalaris, antequam quintus annus incipiat inferendus, cum Aegypti matris artium ratione consentit. Sed in illorum mensibus explicandis uidetur operosum, quod tricenis dierum omnes habent, eo quod explicitis duodecim mensibus, id est. CCC.LX. diebus exactis, tunc

D inter Augustum atque Septembrem reliquis quinq; dies anno suo reddunt, adnectentes quarto quoque anno exacto intercalarem, que ex quadrantibus confit. At hic, non a primo in ultimam mensis diem ad incrementum continuum numerus accedit, sed post Calendas dirigit in Nonas, inde ad quasdam Idus deflecti audio. Post rursus, ni fallor, imò ut nunc quoque retulisti, in sequentes Calendas. Quæ omnia quod sibi uelint, scire eadem uellem. Nam illud nec consequi posse me spero, ut uocabula comprehendam, que singulis apud uos diebus addunt, dum alios fastos, uariisque alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoque uestras nescire me fateor, de quibus obseruatio tam diligens, tam cauta narrat. Hæc nec mihi erubescendum est ignorare pegrino, a te uero Prætextate discere nec ciuem puderet. Tunc Prætextatus: Non solum tibi (inquit) Hore, cum sis Aegypto oriundus, sed ne nobis quidem quibus origo Romana est, erubescendum puto quærere, quod quæsitum di-

Propositio Horus ea de quibus deinceps disputabitur.

h ij gnum

Initium mēsis
cuiusq; et quot
singulorū fue-
rint dies ex or-
dinatione Ro-
muli.

Calendæ unde
dictæ.

Nonæ.

Idus unde no-
catæ.

gnum omnes ueteres putauerunt. Nā de Cal. Nonis, & Idibus, deq; feriarū uarijs obseruationibus, innumeros autores cura quæstionis exercuit: & ideo nos q̄ de his ab omnibus dicta sunt, in unum breuiter colligemus. Romulus cū ingenio acri qdem, sed agresti, statū ppriū ordinaret impij, initiū cuiusq; mēsis ex illo sumebat die, q̄ nouā lunam cōtigisset uideri. Quia ꝑo non cōtinuo euenit, ut eodem die semp̄ appareat, sed modo tardius modo celerius ex certis causis uideri solet, cōtigit, ut dum tardius apparuit, ꝑcedenti mensi plures dies: aut cum celerius, pauciores darent: & singulis q̄busq; mensibus ꝑpetuam numeri legē primus casus addixit. Sic factū est, ut alij triginta & unū, alij undetriginta sortirētur dies. Om̄ibus tñ mensibus ex die Nonarū, Idus nono die representari placuit, & inter Idus ac sequētes Cal. cōstitutum est, sexdecim dies esse numerādos. Ideo mēsis huberior, duos illos q̄bus augebat dies, inter Cal. suas & Nonas habebat. Hinc alijs q̄ntus à Calēdis dies, alijs septimus Nonas facit. Cæsar tñ (ut suprā diximus) stata sacra custodiēs, nec in illis mensibus q̄bus binos adiecit dies, ordinē uoluit mutare Nonarū: q̄a ꝑctis totius mēsis ferijs, dies suos rei diuinæ cautus inseruit. Priscis ergo t̄pibus, anteq̄ fasti à Cn. Flauio scriba inuitis p̄ribus, in om̄ium notitiā proderent, pontifici minori hæc prouincia delegabat, ut nouæ lunæ primū obseruaret aspectum, uisamq; regi sacrificulo nuntiaret. Itaq; sacrificio à rege & minore p̄tifice celebrato, idē pontifex, calata, id est uocata, in Capitoliū plebe, iuxta curiā Calabrā, q̄ casæ Romuli proxima est, q̄t numero dies à Calēdis ad Nonas superessent, pronūtiabat: & q̄ntanas quidē q̄nquies dicto uerbo καλῶς, septimanas repetito septies ꝑdicabat. Verbū aut καλῶ Græcū est, id ē uoco. Et hunc diem q̄ ex his diebus q̄ calarent primus esset, placuit Calēdas uocari. Hinc & ipsi curiæ, ad quā uocabant, Calabræ nomen datū est, & classi, q̄ om̄is in eam populus uocaret. Ideo autē minor p̄tiffex numerum dierū qui ad Nonas superessent calando prodebat, q̄ post nouā lunam oportebat Nonarū die populares qui in agris essent confluere in urbē, accepturos causas feriarū à rege sacrorū, sciturosq; qd̄ esset eo mense faciendū.

Vnde quidam hinc Nonas extimant dictas, quasi nouæ initium obseruationis, uel q̄ ab eo die semp̄ ad Idus nouem dies putentur: sicut apud Thuscōs Nonæ plures habebantur, qd̄ hi nono quoq; die regem suum salutabant, & de proprijs negotijs cōsulebant. Iduum porrò nomen à Thuscis, apud quos is dies Itis uocat, sumptum est. Item autem illi interpretabantur Iouis fidutiā. Nam cum Iouem accipiamus lucis autorē, unde et Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes Δία τὴν ἡμέραν uocant, ipsi quoq; Romani Diespitrem appellant, ut diei p̄rem, iure hic dies Iouis fidutiā uocatur, cuius lux cum solis occasu non finitur, sed splendorem diei & noctis cōtinuat, illustrāte luna, quod semper in plenilunio, id est medio mense, fieri solet. Diem uero, q̄ uel nocturnis caret tenebris, Iouis fidutiā Thusco noīe uocauerunt: unde & om̄es Idus Iouis ferias obseruādas sanxit antiq̄tas. Alij putant Idus, q̄ ea die plena luna uideat, à uidendo uidus appellatas, mox l̄ram u detractā. Sicut cōtrā, qd̄ Græci ἡμέρα δὲ λέγουσιν dicunt, nos u l̄ra addita, uidere dicimus. Nonnullis placet, Idus dictas uocabulo Græco ἀπὸ τῆς ἡμέρας, q̄ eo die plenam speciē luna demōstret. Sūt q̄ existimēt Idus ab oue iduli dictas, quam hoc noīe uocant Thusci, & om̄ibus Idibus ouis immola-

A mola à flamine. Nobis illa ratio nois uero propior existimatur, ut Idus uocemus diem q̄ diuidit mensem. Iduare em̄ Hetrusca lingua diuidere est: unde uidua quasi ualde idua, id est ualde diuisa: aut uidua, id est à uiro diuisa.

Vt autē Idus omnes Ioui, ita omnes Calendas Lunoni tributas, & Varronis & pōtificialis confirmat autoritas. Qd̄ etiā Laurentes patrijs religionibus seruant, q̄ & cognomen deæ ex ceremonijs addiderunt, Calendarē lunonem uocantes. Sed & om̄ibus Calendis à mense Martio ad Decēbrem huic deæ Calendarz die supplicāt. Romæ quoq̄ Cal. om̄ibus, p̄terq̄ pontifex minor, in curia Calabra rem diuinā lunoni facit. Etiā regina sacrorz, id est regis uxor, porcam uel agnā in regia lunoni immolat, à qua etiā Ianum lunoniū cognōiatum diximus, q̄ illi deo omnis ingressus, huic deæ cuncti Calendarz dies uidentur ascripti. **C**um em̄ initia mēsum maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint, iure lunoni Calendas addixerunt: nam ac lunonem eandem putantes, uel quia luna p̄ aërem meat, unde & Græci lunā ἀέρας nuncupauerunt, quasi ἀεροτόλιον, q̄ aëra secat, luno autem aëris arbitra est, merito initia mensium, id est Calendas huic deæ consecrauerunt. Nec hoc p̄termiserim, q̄ nuptijs copulandis Calendas, Nonas, & Idus religiosas, id est deuitandas, censuerunt. Hi em̄ dies præter Nonas feriatī sunt, ferijs autem uim cuiq̄ fieri piaculare est. Ideo tūc uitantē nuptiæ, in q̄bus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificij peritissimum, dicere solitum refert Varro, quia ferijs tergere ueteres fossas liceret, nouas facere ius non esset, ideo magis uiduis q̄ uirginibus idoneas esse ferias ad nubendum. **S**ubijciēt aliquis: Cur ergo Nonis si feriatū dies non est, prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoq̄ rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarz dies uerecundiæ datur, postridie autem nuptā in domo uiri dominium incipere oportet adipisci, et rem facere diuinam: om̄es aut̄ postriduani dies, seu post Calendas seu post Nonas Idus ue, ex æquo atri sunt. Ideo & Nonas inhabiles nuptijs esse dixerunt, ne nupta, aut postera die libertatē auspicaret̄ uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.

Quæ discrimina diuersitatesq̄ fuerint dierum apud Romanos. Caput .XVI.

Sed q̄a nos ad cōmemorationem dierz ordo deduxit, de hoc quoq̄ quod **H**ori nr̄i cōsultatio continet, pauca dicenda sunt. Numa ut in menses annū, ita in dies mensem quencz distribuit: diesq̄ oēs aut festos, aut profestos, aut intercios uocauit. Festi dijs dicati sunt. Profesti hominibus ob administrandā rem priuatā publicamq̄ cōcessi. Intercisi deorz hoīm q̄ communes sunt. Festis insunt sacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profestis, fasti, comitiales, cōperē dini, statī, plīares. Intercisi, in se, nō in alia diuidūtur. Illorz em̄ dierz quibusdā horis fas est, q̄busdam fas non est ius dicere. Nā cūm hostia cæditur, fari nefas est: intercæsa & porrecta, fari licet: rursus, cūm adoleūt, non licet. Ergo de diuisione festorz & profestorz dierz latius differendum est. Sacra celebritas est, uel cūm sacrificia dijs offeruntur, uel cūm dies diuinis epulationibus celebratur, uel cūm ludi in honorem aguntur deorz, uel cūm feriæ obseruantur. Feriarz autem publicarz ḡna sunt quatuor. Aut em̄ statiuæ sunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi communes, certis & constitutis diebus ac mensibus, & in fastis, statis obseruationibus anno-

h iij ta

Calendarum
ni sacra.

Dies religiosi
copulandis
nuptijs.

Dierum discrimina.
Dies festi.

tatae, in quibus praecipue seruantur agonalia, carmentalia, lupercalia. Concepti^E uae sunt, quae quotannis a magistratibus uel sacerdotibus concipiuntur, in dies, uel certos, uel etiam incertos: ut sunt Latinae, Paganalia, Sementinae, Copitalia. Imperatiuae sunt, quas consules uel praetores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinae sunt paganorum, id est rusticorum, quibus conueniunt negotijs proprijs uel mercibus prouidendi. Sunt praeterea feriae propriae familiarum, ut Claudiae familiae, uel Aemiliae, seu Iuliae, siue Corneliae: & si quas ferias proprias quaeque familia ex usu domesticae celebritatis obseruat. Sunt singulorum, ut natalium, fulgurumque susceptiones. Item funerum atque expiationum. Apud ueteres quoque quae non esset Saluta, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutilianam ferias obseruabat. Item Flaminica, quoties tonitrua audisset, feriata erat, donec placasset deos. Affirmabant autem sacerdotes pollui ferias, si indictis conceptisque opus aliquod fieret. Praeterea regem^F sacrorum flaminesque non licebat uidere feriis opus fieri: & ideo per praconem denuntiabant, ne quid tale ageretur, & praecipue negligens multabatur. Praeter multam uero affirmabant eum quae talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum dare debere, prudentem expiare non posse Scaeuola pontifex asseuerabat. Sed Umbro negat eum pollui, quae opus uel ad deos pertinens, sacrorum uel causa fecisset, uel aliquid ad urgentem uitae utilitatem respiciens actitasset. Scaeuola denique consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod praetermissum noceret. Quapropter si bos in speciem decidisset, eumque paterfamilias adhibitis operis liberasset, non est uisus ferias polluisse: nec ille quae trabem tecti fractam fulciendo ab imminente uindicta^G dicauit ruina. Vnde & Maro omnium disciplinarum peritus, sciens lauare ouem, aut lanae purgandae, aut scabiei curandae gratia, pronuntiauit tunc ouem pro feriis licere mersari, si hoc remedij causa fieret: Balantumque gregem fluuio mersare salubri. Adijciendo enim salubri, ostendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandae lanae causa fieri, concessum. Haec de festis & quae inde nascuntur, quae etiam nefasti uocantur. Nunc de profestis, & qui ex his procedunt loquamur, id est fastis, comitialibus, cooperendinis, statis, praetiaribus. Fasti sunt, quibus licet fieri praetori tria uerba solennia: do, dico, addico. His contrarij sunt nefasti. Comitiales sunt, quibus cum populo agi licet. Et fastis quidem lege agi potest, cum populo non potest, comitialibus utrumque potest. Cooperendini, quibus uadimonium licet dicere. Stati, quae iudicij causa cum peregrino instituuntur, ut Plautus in Curculione: Status condictus cum hoste, intercessit dies. Hostem nunc more uetere significat peregrinum. Praetiales ab iustis non segregauerim: siquidem^H iusti sunt continui triginta dies, quibus exercitui imperato, uexillum rufi coloris in arce positum est. Praetiales autem omnes, quibus fas est res repetere, uel hostem laessere. Nam cum Latia, hoc est Latinarum solenne concipitur, item diebus Saturnaliorum: sed & cum mundus patet, nefas est praetium sumere. Quare nec Latinarum tempore, quae publice quodam induciae inter Romanum populum. Latinosque firmatae sunt, inchoari bellum decebat: nec Saturni festo, quae sine ullo tumultu bellico creditur imperasse: nec patente mundo, quod sacrum Diti patri & Proserpinam dicatum est, meliusque oclusa Plutonis fauce, eundem ad praetium putauerunt. Vnde & Varro ita scribit: Mundus cum patet, deorum tristium atque inferum quasi ianua patet, propterea non modo praetium committi, uerum etiam delectum rei milita-

Georgico. i.

Profesti dies.

A militaris causa habere, ac militē proficisci, nauē soluere, uxorem liberūm quærendorū causa ducere, religiosum est. Vitabāt ueteres ad uiros uocādos etiam dies, q̄ essent notati rebus aduersis. Vitabant etiā ferijs, sicut Varro in augurū libris scripsit in hæc uerba: Viros uocare ferijs non oportet: si uocauit, piaculū esto. Sciendum est tñ, eligendi ad pugnandū diem Romanis tunc fuisse licentiā, si ipsi inferrēt bellum: at cum excipient, nullum obstitisse diem, q̄ minus uel salutē suam, uel publicā defenderent dignitatem. Quis em̄ obseruationi locus, cum eligendi facultas non supsit. Dies aut̄ postriduanos ad om̄ia maiores nostri cauēdos putarunt, q̄s etiam atros, uelut infausta appellatione, dānarunt. Eosdem tñ nonnulli communes, uelut ad emēdationem nominis uocitauerūt. Horū causam Gellius annalium libro. xv. & Cassius Hemina historiarū libro **B** sc̄do referunt: Anno ab urbe condita CCC. LXIII. à tribunis militum Virgulo Manlio, Eolio Posthumio, collegisq̄ eorū, in senatu tractatū, quid esset, propter qd̄ toties inter paucos annos male esset afflicta resp. & ex p̄cepto patrum L. Agnium aruspice in senatū uenire iussum religionum requirendarū gratia, dixisse, Q. Sulpitium tribunum militum ad Alliā aduersum Gallos pugnaturū, rem diuinam dimicādi gratia fecisse postridie Idus Quintilis. Item apud Cremeram, multisq̄ alijs temporibus & locis, post sacrificium die postero celebratum, male cessisse cōslictum. Tunc patres iussisse, ut ad collegium pontificum de his religionibus referret: p̄tificesq̄ statuisset, postridie om̄es Calēdas, Nonas, Idus, atros dies habendos: ut hi dies neque p̄liares, neq̄ puri, neq̄ comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro. xii. negat oportere atro die parentare. q̄a tunc quoq̄ Ianum louemq̄ p̄fari necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoq̄ quartum Calēdas uel Nonas uel Idus, tanquam inominalem diem pleriq̄ uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Sed nos nihil super ea re scriptū inuenimus, nisi quod Q. Claudius annalium quinto, cladem illam uastissimā pugne Cannensis, factam refert ante diem quartum Nonas Sextilis. Ad rem sane militarem nihil attinere notat Varro, utrum fastus uel nefastus dies sit, sed ad solas hoc actiones respicere priuatas.

Eadē ferē Gellius li. 5. ca. 17

Qd̄ autē nundinas ferias dixi, potest argui, q̄a Titus de ferijs scribens, nundinarū dies nō inter ferias retulit, sed tñ solennes uocauit. Et qd̄ Iulius Modestus affirmat, Messala augure cōsulente p̄tifices, an nūdinarū Romanarū Nonarumq̄ dies ferijs tenerent, r̄ndisse eos, nundinas sibi ferias non uideri. Et qd̄ Trebatius in lib. i. religionum ait, nundinis magistratū posse manumittere, iudiciaq̄ adijcere. Sed cōtrā, Iulius Cæsar. xvi. auspicioꝝ libro, negat nundinis concionē aduocari posse, id est cum populo agi: ideoq̄ nūdinis Romanorum haberi comitia nō posse. Cornelius etiā Labeo. i. fastorū libro, nūdinis ferias esse pronūtiat. Causam q̄o huius uarietatis apud Granium Licinianum lib. ij. diligens lector inueniet. Ait em̄, nundinas Iouis ferias esse, siquidem flaminica om̄ibus nundinis in regia Ioui arietem soleat immolare. Sed lege Hortensia effectum, ut fastæ essent, uti rustici qui nundinandi causa in urbem ueniebant, lites cōponerent. Nefasto em̄ die p̄torei fari non licebat. Ergo qui ferias dicūt, à mendacio uindicant patrociniū uetustatis: qui contrā sentiunt, æstimatu æta

Gellius eodem loco.

Nūdinæ an ferias sint.

h iij tis,

Nundinarum
origo.

tis, quæ legē secuta est, uera depromunt. Hæc originem quidem Romulo assignāt, quem cōmunicato regno cum T. Tatius, sacrificijs & sodalitatibus institutis, nundinas quoq; adiecisse cōmemorant, sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Ser. Tullium fecisse nundinas dicit, ut in urbem ex agris conuenirent, urbanas rusticasq; res ordinaturi. Geminus ait, diē nundinarum exactis iam rebus cœpisse celebrari: q̄a pleriq; de plebe repetita Ser. Tullij memoria, parē tarent ei nundinis. Cui rei etiā Varro consentit. Rutilius scribit, Romanos instituisse nundinas, ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent: nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesq; accipiendas Romam uenirēt, & ut scita atq; cōsulta frequentiore populo referrentur, q̄ trinundino die proposita, à singulis atq; uniuersis facillē noscebant. Vnde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarent. Ea re etiam cādidatis usus fuit in comitium nundinis uenire, & in colle consistere, unde coram possent ab uniuersis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta, & post abolita, postq̄ in trinundino etiam ob multitudinē plebis frequentes adesse cœperunt. Est etiam Nundina Romanorum dea, à nono die nascentium nuncupata qui Iusticus dicitur. Est autem Iusticus dies, quo infantes Iustrantur, & nomen accipiunt. Sed is maribus nonus, octauus est foeminis.

Nundina Ro-
manorū dea.

Plene (ut arbitror) anni ac mensiū cōstitutione digesta, habet Horus quoq; noster, qd̄ de dierum uocabulis & obseruatione cōsuluit. Et scire eqdem uelim, nunqd̄ sit qd̄ argutus Niligena, & gentis accola numerorum potentis, ex hoc ordine Romanæ dispēsationis irrideat: an Thuscum quoq; Tiberim aliquid ex disciplinis suis hausisse cōsentiat. Subiecit Eustachius: Non solū Horus noster grauis uir & ornatus, sed nec quisq; alius (ut extimo) tam futilis posset esse iudicij, q̄ Romani anni sic ad unguē, ut aiunt, emendatū ordinē nō probaret. cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculenta orō referentis adiecit: Nec mirū si hæc digeries morsum rephensionis euasit, cui accersita ē ab Aegypto postrema correctionis autoritas. Nā Iulius Cæsar, ut siderum motus, de quibus nō indotos libros reliquit, ab Aegyptijs disciplinis hausit, ita hoc quoq; ex eadē institutione mutuatus est, ut ad solis cursum finiendū anni tēpus extenderet. Latij ueteres incolæ, q̄a nihil iam tum discere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morē Græciæ in numerandis mensiū diebus secuti sunt: ut retrouersum cedente numero, ab augmēto in diminutionē computatio resoluta desineret. Ita em̄ nos decimum diem, dein nonū, & postea octauū dicimus, ut Athenienses δεκάτιον ἢ ἑνάτιον φθίνοντα μὲνός soliti sunt dicere. Homerus quoq; cum ait, ἢ μὲν φθίνοντα μὲνός, ἢ δ' ἰσαμένειο, qd̄ aliud nisi illū φθίνοντα dicit, cuius paulatim deficientis supputatio in nomē desinit secuturi: & ἰσαμένειον illum, qui p̄cedit numerum successurus priori in defectū meanti. Qd̄ & Homerus noster Mantuanus intelligens, illud stare dici, ad quod accedit, ait: Stat sua cuiq; dies. extremum diem stare dicens, quasi ad quē per omnes eatur. Idem poëta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis, sciens Romanos ueteres ad lunæ cursum, & sequentes ad solis anni tēpora digessisse, utriusq; seculi opinioni reuerentiam seruans: Vos ò clarissima mundi Lumina, inquit, labentē cœlo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres, tam lunam q̄ solem duces anni hac inuocatione designans.

Aenciā. 10.

Omnes

Omnes deos referri ad solem. Et quod ex uarijs Apollinis ostendatur nominibus, ipsum eundem esse deum quem solem dicimus. Caput .XVII.

A

Hic Auienus: Hoc eodem mecum multum ac frequenter agitavi, quod sit quod solem modo Apollinem, modo Liberum, modo sub aliarum appellationum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium praesulem esse te Vecti Praetextate diuina uoluerunt, perge quaeso rationem mihi tantae sub uno numine in nominibus diuersitatis aperire. Tum Vectius: Caue extimes mi Auiene, poetarum gregem cum de dijs fabulant, non ab adytis plerumque philosophiae semina mutuari. Nam quod omnes penes deos duntaxat quod sub caelo sunt, ad solem referunt, non uana superstitio, sed ratio diuina commendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquorum luminum, & solus stellis errantibus praestat:

Oēs deos qui sub caelo sunt, referri ad solem.

B stat: ipsarum uero stellarum cursus, ordinem rerum humanarum, ut quibusdam uideatur, pro potestate disponunt, uel (ut Plotino constat placuisse) significant: necesse est, ut solem quod moderatur nostra moderantes, omnium quae circa nos geruntur, fateamur auctorem. Et sicut Maro cum de una Iunone diceret, Quo numine laeso, ostendit unius dei effectus uarios pro uarijs censendos esse numinibus: ita diuersae uirtutes solis, nomina dijs dederunt. unde *ἐν τῷ πᾶσι* sapientium principes prodiderunt. Virtutem igitur solis quae diuinationi curationisque praestat, Apollinem uocauerunt. Quae sermonis auctor est, Mercurij nomen accepit. Nam quia sermo interpretatur cogitationes latentes, *ἐξ μῆτις ἀπὸ τῶν ἐρμηνεύων* propria appellatione uocitatus est. Virtus solis quae fructibus effectus eiusdem est quod frugibus praestat. & hinc

C natae sunt appellationes deorum, sicut caeterorum qui ad solem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto secreto nuda praestetur assertio, auctoritates ueterum de singulis consulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad solem refertur, cuius rei ordinem pergam pandere: Plato solem *ἀπόλλωνα* cognominatum scribit, *ἀπὸ τῶν πᾶσι τὰς ἀκτῖνας*, id est a iactu radiorum. Chrysippus Apollinem *ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν ἢ φάλλωρ οὐσιδῶν τῶν πυρρῶν ὄντων*, primam enim nominis literam retinere significationem negandi, *ἢ ὅτι μόνον ἐστὶ, ἢ οὐχὶ πολλοί*. Nam & latinitas eum, quae tantam claritatem solus obtinuit, solem uocauit. Speusippus, quod ex multis ignibus constet uis eius, *ὡς ἀπὸ τῶν πολλῶν οὐσιδῶν πυρρῶν, ἀυτῶν σωρεσώτων*. Cleanthes *ὡς ἀπὸ ἅλλων τὰς ἀνατολὰς πρὸς ἄμβυσον*, quod ab alijs atque alijs locorum declinationibus faciat ortus.

Apollinē eundem esse quod sol est.

Apollo unde dictus.

D tra circuitum mundi, quem Graeci *πόλον* appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum Apollinem putant *ὡς ἀπολλύω τὰ ζῷα*. Exanimat enim & perimit animantes, cum pestem intemperie caloris immittit, ut Euripides in Phaerote: *ὡς χροσιφειγγὲς ἥλι, ὡς μὲν ἀπόλεσας, ὅθεν δὲ ἀπόλλωμ ἐμφανῶς κλήσει βροτός*. Idem Archilochus: *Ἰάναξ ἀπὸ πολλῶν ἢ σὺ τῶν ματιῶν σήμαινε ἢ σφάει οὐλλὸν ὡσπερ ὀλλύεις*. Denique inuitos morbo *ἀπὸ πολλῶν βλητῶν ἢ ἡλιοβλήτων* appellat. Et quia similes sunt solis effectibus effectus lunae, in iuuado nocendoque, ideo foeminas certis afflictas morbis *σεληνοβλήτας ἢ ἀρπυιδοβλήτας* uocant. Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorauit, ut per sagittas intelligat uis emissa radiorum. Unde Homerus *αὐτὰρ ἐπιτῆ αὐτοῖσι βέλη ἔχει πόντικες ἐπιείας βέλλαι*. Idem auctor est & publicae sospitatis, quam creditur sol animantibus praestare temperie. Sed quia perpetuam praestat salubritatem & pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulacra

h v ma-

manu dextera gratias gestat, arcum cum sagittis sinistra: quod ad noxam sit pigrior, & salutem dextera manus propior largiat. Hinc est quod eidem attribuit mendandi potestas, quia temperatus solis calor morborum omnium fuga est. Nam tamquam *ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόδιδωνα*, quam *ἀπελόντα* cognoscitum putant. Quae sententia Latini quoque nominis enuntiationi congruens, fecit ne huius dei nomen uerteremus, ut Apollinem aspellentem mala intelligas, quem Athenienses *ἄλεξιμακόν* appellat. Sed & Lindij colunt Apollinē *λοιμίον*, hoc cognoscit finita pestilentia nuncupatum. Eadem opinio sospitalis & medici dei, in nostris quoque sacris fouet. Namque uirgines Vestales ita indigitant, Apollo medice, Apollo pæan. Cum ergo sint huiusce sideris, id est solis, duo maximi effectus, alter quod calore temperato mortalium uitam iuuat, alter quo iactu radiorum nonnunquam pestiferum immittit uirus, duo eademque cognomina circa singulos effectus proprijs enuntiationibus signant, appellantes deum *ἴσιον* atque *παιᾶνα*, quae cognomina utriusque effectui sunt apta: ut sit *ἴσιον* ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, id est à sanando: & *παιᾶν* ἀπὸ τῆς παύσεως τῆς ἀνίας. & rursus *ἴσιον* ἀπὸ τῆς ἰέναι, id est ab immittendo: *Βέλος* ἐχέσθαι, ἢ *παιᾶν* ἀπὸ τῆς παύσεως, id est à feriendo. Obtinuit tamen, ut cum sanitatem dari sibi precantur, *ἴσιον* *παιᾶν* per *ι* literam enuntient, id est medere pæan: cum autem *ἴσιον* *παιᾶν* per *ε* literam dicunt cum aspiratione prioris literae, significat hoc dici in aliquem aduersa precatione, *βάλῃσι* *παιᾶν*, id est immitte feriendo: qua uoce ferunt Latonam usam cum Apollinem hortaretur impetum Pythonis incessere sagittis. cuius rei naturalē rationem suo loco reddam. Hanc uocem, id est *ἴσιον* *παιᾶν*, confirmasse fertur oraculum Delphicum Atheniēsis petentibus opem dei aduersus Amazonas, Theseo regnante. Namque inuitos bellum iussit his ipsis uerbis semetipsum auxilium inuocari, hortarique. Apollodorus in libro decimoquarto *πρὸς θεῶν, ἴσιον* solem scribit appellari, Apollinemque ἀπὸ τοῦ ἰσθί κόσμου ἰᾶσθαι, quod sol per orbem impetu fert. Sed Timotheus ita *σὺ τῶν τῶν ἀεὶ πόλον οὐράνιον ἅμα τῆς ἀκτίσῃ ἢ λυε βάλῃσι* *πέμψομεν ἐκαστόν ἐχέσθαι βελῶσας ἀπὸ νεύσεως παιᾶν*. Eundem deum praestantem salubribus causis *ἰσθίον* appellant, id est sanitatis autorem, ut ait Homerus, *ἰσθίον* *παιᾶν* *μάλα χαίρει*. Menandrus scribit Milesios ἀπόδιδωσι *ἰσθίον* pro salute sua inmolare. Pherecydes refert, Thesea cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, uouisse pro salute atque reditu suo ἀπόδιδωσι *ἰσθίον*, ἢ ἀρετέμιν *ἰσθίον*. Nec mirum si gemini effectus uarijs nominibus celebrantur, cum alios quoque deos ex contrario in eadem re duplici censerent & potestate accipiamus & nomine, ut Neptunum, quem alias *ἠνοσίχθονα*, id est terram mouentem, alias *ἀσφαλίωνα*, id est stabilientem uocant. Item Mercurius hominum mentes & oculos excitat, & sopit, ut ait poeta: *ἢ ἴλετο ἢ ἔσβησεν, τῆ τ' ἀνδρῶν ὄμματα δέλγῃ*. Vnde & Apollinem, id est solem, modo sospitatem, modo pestem significantibus cognominibus adoramus, cum tamen pestis quae ab eo noxijs immittitur, aperte hunc deum bonis propugnare significet. Hinc est quod apud Pachynum Siciliae promontorium Apollo Libystinus eximia religione celebratur. Nam cum Libyci inuasuri Siciliam, classem appulissent ad id promontorium, Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis, immissa hostibus peste, & penè cunctis subita morte interceptis, Libystinus cognominatus est. Nostris quoque continetur analibus, similis eiusdem dei praesentiae maiestas. Nam cum Iudi primò Romae

Loemius
Apollo.

Icius et Pæan.

Vlios.

Libystinus.

A Apollini celebrarent, ex uaticinio Martij uatis, carmineq; Sibyllino, repētino hostis aduētū plebes ad arma excitata, hosti occurrit, eoq; tēpore nubes sagittarum in aduersos uisa ferri, & hostē fugauit, & uictores Romanos ad spectacula dei sospitalis reduxit. Hinc intelligit, praelij causa, nō pestilentiaē (sicut quidā existimāt) ludos institutos. Hæc est aut̄ huius existimationis ratio, q̄ tūc sol super ipsum nr̄æ habitationis uerticē fulget. Nā cancer in æstiuo tropico est, in q̄ meante sole, radij tempatam nr̄am, nō eminus, sed supni demissi rectis fulgoribus lustrāt. Vnde extimatū est à nōnullis, ad propitiandū tunc maxime deum caloris, Apollinaribus litari. Sed inuenio in lris, hos ludos uictoriaē, nō ualeu dinis causa (ut qdam annaliū scriptores memorāt) institutos. Bello em̄ Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primū sunt instituti, suadēte Cornelio Rufo decem uiro, q̄ propterea Sibylla cognoiatus est, & postea corrupto noīe primus Sylla cœpit uocitari. Fert̄ aut̄ in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina illata sunt in senatū, inuētum esse ita scriptū: Hostē Romani si ex agro pellere uultis, Vomicaq; quæ gentiū uenit lōge, Apollini censeo uouēdos ludos, q̄ quotannis cōmuniter Apollini fiāt. His ludis faciendis p̄sit is p̄tor, qui ius populo plebiq; dabit summū. Decēuiri Græco ritu hostijs sacra faciāt. Hoc si recte facietis, gaudebitis semp, fietq; resp. melior. Nam is diuus extinguit p̄duellos uestros, Qui uestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine cū procurandi gratia dies unus rebus diuinis impensus esset, postea senatuscōsultum factū, uti decēuiri (q̄ magis instruerētur de ludis Apollini agēdis, recq; diuina recte faciēda) libros Sibyllinos adirent, in q̄bus cū eadē reperia nuntiatum esset, cēsuerunt p̄res Apollini ludos uouendos faciendosq; inq; eam rem duo decim milia æris prætori, & duas hostias maiores dari, decemq; uiris præceptum est, ut Græco ritu hisce hostijs sacrū facerēt, Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ, boue scēia aurata. Ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc p̄cipue tradit̄ origo ludorū Apollinariū.

Nunc ex alijs quoq; huius dei nominibus eundem esse Apollinem & solem probemus. Loxias cognominatur, ut ait Enopides, ὅτι ἐκτὸς εὐρέως τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀνατολὰς κινεῖται, id est, quod obliquum circulū ab occasu ad orientem p̄git. Aut ut Cleanthes scribit, ἐπιπέδη καὶ ἠλικίας κινεῖται, λοξαὶ γὰρ ἴσιν κινεῖται: uel qd̄ flexuosum p̄git iter, ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἴσιν ἐφ' ἡμῶς ἑορταῖας οὐσας νότιος ὄρει: uel qd̄ transuersos in nos à meridie immittit radios, cum simus ad ipsum septentrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δὴλα καὶ φωρὰ πάντα πρὶν τοῦ φωτὶ, q̄ illuminando omnia clara demonstrat. φασγῶν appellatur (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βία, qd̄ ui fertur. Pleriq; autē à specie & nitore Phœbum, id est καὶ φασγῶν καὶ λαμπρόν dictum putant. Item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνω, ἐπειδὴ φαίνεται, quia sol quotidie renouat sese. Vnde Vergilius: Mane nouum. Camerientes qui sacram soli incolunt insulam, ἀφ' ἧς ἄπολλιν Ἀπολλίνι immolant, τοῦ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεται καὶ ἀεὶ γίνεται, id est, q̄ semper exoriens gignitur, quodq; ipse generat uniuersa, seminando, fouendo, producendo, alendo, augendoq;. Apollinis Lycij plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus Lyciū Apollinem nuncupatum scribit, ἀπὸ τοῦ λυκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντες ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quod ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq;

Obiter de ludis Apollinaribus.

Loxias.

Delius.

Phœbus.

Phanes.

Lycius.

quoq; humorem eripit radijs. Prisci Græcorū primā lucem, quæ p̄cedit solis exortus, *λυκω* appellauerunt, ἀπὸ τῆς λυκῆς, id est temporis: hodiē que lycophos cognōiant. De quo tempore ita poēta scribit, ἤμῃ θ' ἄρ' οὐτ' ἄρ' ἔσσι πῶς, ἐν δ' ἀμει λυκηνύξ. Idē Homerus: εὐχέο δ' ἀπόλλων λυκίγενεϊ κλυτοτόξῳ, qđ significat τῶς γεννηθῆναι τῷ λυκῷ, id est qđ generat exortu suo lucem. Radium em̄ splendor propinquantem solem longe lateq; p̄cedens, atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarū, parit lucem. Necq; minus Romani ut pleracq; alia ex Græco, ita lucem uidentur à lyce figurasse. Annū qđq; uetustissimi Græcorū *λυκάεωτα* appellant τὸν ἀπὸ τῆς λυκῆς, id est sole, *βαυνοῦδωρ* ἢ *μετρώμενον*. λυκῶν autem solem uocari, etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est, qđ pari religione Apollinē, itēq; lupū, hoc ē λυκῶν, colit, in utroq; solem uenerans, qđ hoc animal rapit & consumit om̄ia, in modū solis, ac plurimū oculorū acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipsos qđq; λυκῆς ἀπὸ τῆς λυκῆς, id est à luce prima, appellatos qđdam putant, quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiēdo pecori obseruant, quod ante lucanum post nocturnā famem ad pastum stabulis expellitur. Et Apollinem *πατρώου* cognominauerūt, non propria gentis unius ac ciuitatis religione, sed ut autorem pro generandarum om̄ium rerum, qđ sol humoribus exiccatis, prognerandis om̄ibus præbuit causam, ut ait Orpheus: πατρός ἐχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βδελῷ. Vnde nos quoque Ianum patrem uocamus, solem sub hac appellatione uenerantes.

Iliados. 7.
Iliados. 4.

Patrons.

Nomius.

Iliados. 21.

Iliados. 2.

νόμιον ἀπόλλωνα cognominauerunt, non ex officio pastoralī, ut fabula p̄ quam fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed quia sol pascit om̄ia quæ terra progenerat. Vnde non unius generis, sed omnium pecorum pastor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente: φοῖβε, σὺ δ' ἐλίπιδας ἔλικας βῆς βδολέεσκες. Atq; idem apud eundem poētā, equarum pastor significatur, ut ait:

τὰς ὅν Πιερίη δρέψ' ἀργυροτόξῳ ἀπόλλων
ἄμφω δηλείας, φόβον ἄρειθ' φορεῖσθαι.

Præterea ædes ut om̄ium pastore sunt apud Camirēses *επιμηλῆς*, apud Naxios *πριμνῆς*. Itēq; deus *ἀρνοκόμης* colit, & apud Lesbios *ναπαῖος*. Et multa sunt cognoia p̄ diuersas ciuitates ad dei pastoris officium tendentia. Quapropter uniuersi pecoris antistes et uerē pastor agnoscit. Apollo *ελελνῆς* appellat, ἀπὸ τῆς ἐλίπιδος καὶ τῆς γῆς, qđ æterno circa terrā meatu ueluti uolui uidet, ut ait Euripides, ἦλιε δοῦς ἴπποισιν ἐλίσσων ἄρ' ἐν ἄρ' ἢ πρὸς. uel ut ait Empedocles, ὄωνκα ἐλιόθεις μέγαν οὐρανὸν ἄμμι κρηλεύει, ἢ παλλάτορ. ἀπὸ τῆς ἄρ' ἢ σωελεύσεως ἢ σαυαῖσιζῆν τὸν ἀνθρώπου, ὅταν ἀντίφλε, qđ exorīens hoīes cōducit in cœtum. Apollo Chryfocomos cognoīatur à fulgore radi orū, qđ uocat comas aureas solis. Vnde & *ἀκροσεκόμης*, qđ nunq̄ radij possunt à fronte lucis auelli. Itē Argyrotoxis, qđ enascēs p̄ summū orbis ambitū, uelut arcus qđdam figurat alba & argētea specie. ex qđ arcu radij in modū emicant sagittarū. Smyntheus cognoīatur, ὅτι ζέων δῆ, qđ feruens currit. *κάρνεις*, ὅτι καὶ ὀμειος ἐξῆτη νέος, uel qđ cū oīa ardentia consumant, hic suo calore cādens semp no uis cōstat. Itē ἀπόλλων σιγάλλιος, ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίαις πρῆ, semp nobis ab austro currēs. *θυμβραῖος*, ὅτι τὸν ὀμβροσ δεις, qđ ē deus imbricator. ἀπόλλων ἐλιθῖος, qđ lumen eius exorīēs amabile, amicissima ueneratione oculorū consalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ τῆς πύθιδος, id est non à consultatione occultorū dictus à physicis existimatur, sed ἀπὸ τῆς πύθιδος, id est σίπιδος, quod nunq̄ sine ui caloris efficit. Hinc ergo

Eleleus.

φλόγα
πρὸς
σωελεύσεως
δερ
Chryfocomos
ἀκροσεκόμης

Argyrotoxis

Smyntheus.

κάρνεις

Carneus.

cialli us.

Thymbraeus.

Philesius.

Pythius.

ergo

A ergo πύθων dictū existimāt, licet hoc nomē ex nece draconis inditum deo Græci fabulent. Quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani, qđ apparebit, si pcurratur ordo, qui de Apolline nascente narratur, sicut paulo iuperius enarratur me esse promisi. Latonæ Apollinē Dianamq̃ parituræ Iuno dicitur obstitisse. Sed ubi quādoq̃ partus effusus est, draconem ferunt, qđ πύθων uocitabat, deorū cunas inualisse, Apollinēq̃ in prima infantia sagittis beluam cōfecisse. Quod ita intelligendū naturalis ratio demonstrat. Namq̃ post chaos, ubi primū cœpit cōfusa deformitas in rerum formas & elemēta nitescere, terræq̃ adhuc humida substantia in molli atq̃ instabili sede nutaret, conualescente paulatim æthereo calore, atq̃ inde seminibus in eam igneis defluentibus, hæc sidera edita esse credūtur, & solem maxima caloris ui in supna raptū:

B Lunam uero humidiorē & uelut fœmineo sexu, naturali qđam pressam tepore inferiora tenuisse, tanq̃ ille magis substantia p̃ris constet, hæc matris. Siquidem Latonā physici uolunt terram uideri, cui diu interuenit Iuno, ne numina quæ diximus ederentur: hoc est aer, qđ tunc humidus adhuc grauisq̃ obstabat ætheri, ne fulgor luminum p̃ humoris aërii densitatem, tanq̃ ex cuiusdam partus progressionē fulgeret. Sed diuinæ prouidentiaē uicit instantia, quæ credit iuuisse partū. Ideo in insula Delo ad confirmandā fidē fabulæ, ædes prouidentiaē, quā νεοὶ προνοίας appellant, apta religione celebraūt. Propterea ea in insula dicunt nati, qđ ex mari nobis oriri uident. Hæc insula ideo Delos uocatur, quia ortus & quali partus luminum omnia facit δῖλα, id est apta, clarescere. Hæc est autem de nece draconis ratio naturalis, ut scribit Antipater Stoicus. Nam terræ adhuc humidæ exhalatio, meando in supna uolubili impetu, atq̃ inde sese postq̃ calefacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluēdo, corrumpēbat omnia ui putredinis, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumq̃ solē densitate caliginis obtegendo nebula, uidebat quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorum tandem uelut sagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia ratio draconis perempti. Nam solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat, sursum tamen ac deorsum uentorum uices certa deflexione uariando, iter suum uelut flexum draconis inuoluit. Vnde Euripides: *πυργινή δὲ Δράκων ὄλον ἦγάτα ταῖς περαμόρφοις ὤραις ζήνγλιω, ἀρμονία ὄπλου του πολυκάρπου ὄχημα.*

D Sub hac ergo appellatione cœlestis itineris sol cū cōfecisset suum cursum, draconē cōfecisse dicebat. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittarū autē noīe non nisi radiorū iactus ostendit, qui tunc longissimi intelligunt, qđ tempore altissimus sol diebus lōgissimis solstitio æstiuo conficit annum cursum, unde ἐκκεδῶ dictus ἢ ἐκατηβόλῳ, ἔ longissimo altissimoq̃ radios in terrā usque demittēs. De Pythī cognoīe sufficere ista potuissent, ni hoc quoq̃ ratio eiusdē appellationis ingereret. Cum em̃ sol in signo cācri æstiuum solstitium facit, in quo est lōgissimi diei terminus, & inde retrogressum agit ad diminutionē dierum, Pythius eo tempore appellatur, ὡς πύματον δεῖρ, ὃ ἐστὶ πλενταῖον δρόμον τρέχωρ. Idem ei nomen conuenit, & cum capricornū rursus ingrediens, ultimum breuissimi diei cursum intelligitur peregisse: & ideo in alterutro signorum, peractō annuo spatio, draconem Apollo, id est flexuosum iter suum consecisse memora

Didymus.

Delphius.

morat. Hanc opinionem Cornificius in Erymis retulit. Ideo aut̄ his duobus signis, q̄ portæ solis uocatur, cæcro & capricorno hæc noia cōtigerunt, q̄ cæcer animal retro atq; oblique cedit. Eademq; ratione sol in eo signo obliquū (ut solet) incipit agere retrogressum. Capræ ꝑ o cōsuetudo hæc in pastu uidē, ut semper altū pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. *A πολλωνα διδυμῶν* uocāt, q̄ geminā speciē sui numinis ꝑfert ipse, illuminādo formādoq; lunā. Etēm ex uno fonte lucis, gemino sidere spatia diei & noctis illustrat. Vnde & Romani sub noie & speciē anni, Didymæi Apollinis appellatiōe uenerant. *A πολλωνα δελφῶν* uocāt, q̄ q̄ obscura sunt, claritudine lucis oñdit, ἀπὸ τῶν δελφῶν ἀφωτῶν, aut (ut Numenio placet) quasi unū & solū. Ait em̄ prisca Græcorū lingua δελφῶν unū uocitari: unde & frater, inq; ἀδελφός dicit̄, quasi iam nō unus. Hieropolitani ꝑterea qui sunt gentes Assyriorū, om̄es solis effectus atq; uirtutes ad unius simulacri barbati speciē redigunt, eundemq; Apollinem appellāt. Huius facies plixa in acutū barba figurata est, eminente sup̄ caput calathō. Simulacrū thorace munitū est. Dexterā erectā tenet hastā, sup̄stante uictoriae paruulo signo. Sinistra floris porrigit spēm, summisq; ab humeris gorgoneū uelamētum redimitum anguibus tegit scapulas. Aqlæ prop̄ exprimūt in star uolatus. An̄ pedes imago fœminea est, cuius dextera læuaq; sunt signa fœminarū. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terrā sup̄ne iaci, barba demissa signat. Calathus aureus surgens in altū, mōstrat ætheris summū, un̄ solis creditur esse substātia. Hastæ atq; loricae argumento imago adiungit̄ Martis, quem eundē ac solem esse procedēs sermo patefaciet. Victoria testatur cuncta summitti huius sideris potestati. Floris species florem rerū ꝑtestatur, quas hic deus infeminat, progñat, nutrit, fouet, maturatq;. Spēs fœminea terræ imago est, quā sol desup̄ illustrat. Signa duo æque fœminea, q̄bus ambitur, hylenaturāq; significant confamulantes. Et draconis effigies flexuosum iter sideris monstrat. Aqlæ propter altissimā uelocitatem uolatus, altitudinem solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis, q̄ Minerua quā huius ꝑsidem accipimus, solis uirtus sit. Sicut & Porphyrius testatur Mineruam esse uirtutem solis, q̄ humanis mētibus prudentiā subministrat. Nā ideo hæc dea Iouis capite progñata memoratur. i. de summa ætheris parte edita, unde origo solis est.

Liberum quoq; patrem, eum ipsum esse deum quem solem. Caput. XVIII.

HAec q̄ de Apolline diximus, possunt etiā de Libero dicta existimari. Nam Aristoteles, qui theologumina scripsit, Apollinem & Liberum patrem, unum eundemq; deum esse, cū multis alijs argumentis asseuerat, tum etiā apud Ligyreos ait in Thracia esse adytum Libero cōsecratum, ex q̄ redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinaturi plurimo mero sumpto, uti apud Clariū aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiā in sacris q̄ Apollini celebrant, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. Item Bœotij Parnasum mōtem Apollini cōsecratum esse memorantes, simul tñ in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni deo cōsecratas colunt. Vnde & Apollini & Libero ꝑri in eodem mōte res diuina celebratur. Qd̄ cum & Varro & Granius Flaccus affirmant, etiā Euripides his docet: *Διόνυσος δὲ θυγατὶς ἡδὲ νεβρῶν Δορῆς καὶ Δαπῆς, ἣν πενκασι πέντατος καταπνῆσῃ χορὸν ἕσπερον.*

In hoc

A In hoc monte Parnaso Bacchanalia alternis annis agunt, ubi & satyrorum (ut affirmant) frequens cernit coetus, & plerumque uoces propriae exaudiunt. Itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum saepe perueniunt. Et ne quis opinetur diuersis diis Parnasum montem dicatum, idem Euripides in Licinio Apollinem Liberumque unum eundemque deum esse significans, scribit: *Δεσποτα Βιλολάφρε, Βάκχε, παιάρ, ἀπολλορ, ἔυλυρε.* Ad eandem sententiam Aeschylus, *ὦ κισσὸς ἀπολλορ, ὦ βάκχε, ὦ μάνιε.* Sed licet illo prius asserto, eundem esse Apollinem ac solem, edoctoque postea ipsum esse Liberum patrem, qui Apollo est, nulla ex his dubitatio fit, solem ac Liberum patrem eiusdem numinis habendum, absolute tamen hoc argumentis liquidioribus astruet. In sacris enim haec religiosi arcani obseruatio tenet, ut cum sol in supro, id est in diurno, hemisphaerio est, Apollo uocetur: cum in infero, id est nocturno, Dionysius, qui est Liber pater, habeatur. Item Liberum patrem simulacra partim puerili aetate, partim iuuenis fingunt. Praeterea barbata specie, senili quoque, uti Graeci eius quem Bacchaperan, item quem Brissea appellat: & ut in Campania Neapolitani celebrant Ebona cognoscentes. Haec autem aetates diuersitates ad solem referuntur, ut paruulus uideatur hyemali solstitio, quale Aegyptii proferunt ex adyto die certa, quae tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideatur. Exiit autem procedentibus augmentis aequinoctio uernali similiter atque adolescentis adipiscitur uires, figuraque iuuenis ornatur. Postea eius aetas statuitur plenissima effigie barbatae solstitio aestiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones ueluti senescenti quarta forma deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi solem atque Liberum accipimus, quem Sebadium nuncupantes magna religione celebrant, ut Alexander scribit, eiusque deo in colle Zilmisso aedes dicata est specie rotunda, cuius medium intus patet tectum. Rotunditas aedis monstrat huiusce sideris speciem, summoque tecto lumen admittit, ut appareat solem cuncta uertice summo lustrare lucis immisso, & quae oriente eo uniuersa patefiunt. Orpheus quoque solem uolens intelligi, ait intus caetera:

*τῆκωρ οὐδέρα δῖον ἀκίνητον περιέοντα
 ἔξανέφηνε θεοῖς ὄραρον κάλλιπον ἰδέοις
 ὅρ ἢ νῦν καλέσοι φάνητά τε καὶ διονύσου
 εὐβδλῆα τ' ἀνακτα, καὶ ἀντάντιον ἀρίδηλον
 ἀ μὴδ' ἄλλοι καλέσοι ἐπιχρονίαν ἀνδρωπωμα
 πρῶτος δ' ἐς φάος ἔλθε, διονύσου δ' ἐκλήθη.*

D Οὐνεκα δινεῖται κατ' ἀπίστονα μακρόν ὄλυμπον.
 Ἀλλάχθεις ὄνομα, ἔχει προσωνομίας ἐκείνου
 παντοδραπῆς καὶ κούρου, ἀμφιβομένοιο χρόνιο.

Phaneta dixit solem a quo est φανος, id est a lumine atque illuminatione, quae cunctis uisitur cuncta conspiciens: Dionysius (ut ipse uates ait, *ἀπὸ τῆς δάουαδς καὶ περιφέρειας*, id est quae circumferatur in ambitum. Vnde Cleantes ita cognoscatum scribit, *ἀπὸ τῆς διάνουσαι*, quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctemque faciendo, caeli conficit cursum. Physici διονύσου δινός νῆρ, quae solem mundi mentem esse dixerunt. Mundus autem uocat caelum quod appellant Iouem. Vnde Aratus de caelo dicturus ait: *ἐκ δινός ἀρχώμεθα.* Liber a Romanis appellatur, quae liber & uagus est, ut ait Nauius: Haec qua sol uagus igneas habenas immittit propius iungitur terrae. Idem uersus Orphei *ἐμβολῆα* uocantes, boni consilij hunc deum praestitem monstrant.

strant. Nā si cōceptu mentis cōsilia nascunt, mundi autē mētem solem opinantē^E autores à q̄ in hoīes manat intelligendi principium, meritò boni consiliij solem antistitē crediderunt. Solem liberę else manifeste pronuntiat Orpheus hoc ὅτι:

ἥλιος ὅρ Διονύσου ἐπίκλησιν καλέδσει.

Et is quidem uersus absolutior, ille uero eiusdem uatis operosior:

εἰς Ζεὺς, εἰς Ἄρης, εἰς ἥλιος, εἰς Διονύσος.

Huius ὅτι autoritas fundat oraculo Apollinis Clarij, in q̄ aliud q̄q̄ nomen soli adijcit, q̄ in eisdē sacris ὅτι sibus in cæterā uocat ὅτι. Nam cōsultus Apollo Clarius, q̄s deorę habēdus sit q̄ uocat ὅτι, ita effatus est ὅτι. Huius oraculi uim numinis, noīsq̄ interpretationem, qua Liber, pater: & sol, ὅτι significat, excutus est Cornelius Labeo, in libro cuius titulus ē de oraculo Apollinis Clarij. Itē Orpheus Liberę atq̄ solē unū esse deū eundēq̄ demōstrās, de ornatu ue^F stituq̄ eius in sacris Liberalib. ita scribit, αὐτὰ τε πάντα. Hinc & Vergil. scribēs Liberę p̄m solem esse, & Cererē lunā, q̄ pariter fertilitatibus glebæ & matu randis frugibus, uel nocturno tempamento uel diurno calore moderant, Vestro (ait) si munere tellus Chaoniā pingui glādem mutauit arista. Solē uero terrenæ esse fœcūditatis autorem, idē poeta p̄fano mox docuit exemplo, cum ait: Sæpe etiā steriles incendere p̄fuit agros, et reliqua. Si em̄ hoīm cōmento ignis adhibitus multiplex p̄stat auxilium, qd̄ ascribendum est æthereo solis calori:

Ne Martis quidem aut Mercurij aliud esse numen q̄ solis.

Caput .XIX.

Liber idem
quā sol.

Quæ de Libero p̄re dicta sunt, hæc Martem eundem ac solem esse demōstrant, siq̄dem pleriq̄ Liberę cum Marte cōiungunt unum deū esse mon^G strantes. Vñ Bacchus ὅτι cognōiatur, qd̄ est in propria Martis noīa. Colitur etiā apud Lacedæmonios simulacrę Liberi p̄ris hasta insigne, nō thyrso. Sed cum thyrsus tenet, qd̄ aliud q̄ latens telum gerit, cuius mucro hedera lambente protegit: qd̄ oñdit, uinculo quodā patientiæ obligandos impetus belli. Habet em̄ hedera uinciendi obligādiq̄ naturā. Necnon & calor uini, cuius Liber pater autor est, sæpe hoīes ad furorē bellicum usq̄ propellit. Igit̄ propter cognatum utriusq̄ effectus calorē, Martem ac Liberę unum eundēq̄ deum esse uoluerūt. Certe Romani utrunq̄ p̄ris appellatiōe uenerant, alterę Liberū p̄m, alterę Marspitrē. i. Martem p̄m cognōiantes. Hinc etiā Liber pat̄, beliorę potens probat, q̄ eum primū ediderunt autorem triumphī. Cum igit̄ Liber pater idem ac sol sit, Mars uero idem ac Liber pat̄, Martem solem esse q̄s dubiter. Acitani etiā Hispana gens, simulacrę Martis radijs ornatum maxima^H religione celebrāt, Necyn uocātes. Et certe ratio naturalis exigit, ut dñj calorē cœlestis parentes magis noībus q̄ re substātiāq̄ diuersi sint. Feruorē aut̄ q̄ animus excādescit excitāq̄, aliās ad irā, aliās ad uirtutes, nōnunq̄ ad tp̄alis furoris excessum, p̄ quas res etiā bella nascuntur, Martem cognōiauerunt. Cuius uim poēta exprimendo, & similitudini ignis applicando, ait: μαίνετο δ̄ ὡς ὅτ̄ ἄρης ἐρχέσθαι ὅτι ὁλοοῦ πύρ. In summa pronuntiandum est, effectum solis, de q̄ feruor animorum, de quo calor sanguinis excitatur, Martem uocari.

Iliados. 15.

Mercurium
esse solem.

Vt uero Mercurius sol probeat, supius edocta suffragia sunt. Eundem em̄ esse Apollinē atq̄ Mercuriū uel hinc apparet, q̄ apud multas gētes stella Mercurij ad Apollinis nomen refert: & q̄ Apollo musis p̄sudet, Mercurius sermo nem, quod

nem, qđ est musarū munus, impartit. Præter hoc qđ Mercuriū pro sole cense-
 A ri, multa documēta sunt. Primū, qđ simulacra Mercurij pīnatis alis adornant,
 quæ res mōstrat solis uelocitatē. Nam qđ mētis potentē Mercuriū credimus,
 appellatūq; ita intelligimus ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, & sol mundi mens est, summa autem
 est uelocitas mentis, ut ait Homerus, ὡσεὶ πτερόν τε νόημα, ideo pinnis Mercurius Odyssee. 7.
 quasi ipse natura solis ornat. Hoc argumentū lucidius Aegyptij absoluūt, ipsi
 us solis simulacra pinnata fingentes, qbus color apud illos non unus est. Alte-
 rum em̄ cærulea specie, alteræ clara fingunt. Ex his claræ sup̄m, & cæruleū in-
 ferūm uocant. inferi aut̄ nomen soli dat, cū inferiore hemisphærio, id est hye-
 malibus signis cursum suum pagit: superi, cum partē zodiaci ambit æstiuā. Ea-
 dem circa Mercuriū sub alia fabula fictio est, cum inter supos & inferos deos
 B administer ac nuntius existimat. Argiphōtes p̄terea cognoīatur, non qđ Argū
 peremerit, quē ferunt p̄ ambitū capitis multorū oculorū luminibus ornatū, cu-
 stodisse lunonis impio Inachi filiā eius deæ pellicē, cōuersam in bouis formā:
 sed sub huiuscemodi fabula Argus est cœlum stellarū luce distinctū, qbus in
 esse quædā species coelestium uideēt oculorū. Cœlum autē Argum uocitari pla-
 cuit à candore & uelocitate ἀπὸ τῆς ἀργυρίας. Et uideēt terra desup̄ obseruari quā
 Aegyptij hieroglyphicis lris cum significare uolunt, ponunt bouis figuram. Is
 ergo ambitus cœli stellarū luminibus ornatus, tunc existimat̄ enectus à Mer-
 curio, cum sol diurno tēpore obseruādo sidera ueluti enecat, ui luminis sui con-
 spectū eorū auferendo mortalibus. Pleraq; etiā simulacra Mercurij quadrato
 C statu figurant solo, capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat
 solē mundi esse caput, & rerū satorē: oēm̄q; uim eius non in qdam diuisorū mi-
 nisterio membrorū, sed in sola mente cōsistere, cuius sedes in capite est. Quatu-
 or latera eadē ratione fingunt, qua & tetrachordū Mercurio credit̄ attributū.
 Quippe significat hic numerus, uel totidē plagas mūdi, uel quatuor uices tem-
 porū, qbus annus includit: uel qđ duobus ægnoctijs, duobusq; solstitijs, zodia-
 ci ratio distincta est, ut lyra Apollinis chordarū septē, tot coelestium sphaerarū
 motus p̄stat intelligi, qbus solem moderatorē natura cōstituit. In Mercurio so-
 lem coli, etiā ex caduceo claret, qđ Aegyptij in specie draconum maris & fœ-
 minæ coniunctorū figurauerunt Mercurio cōsecrandū. Hi dracones parte me-
 dia uoluminis sui inuicē in nodū quē uocant Hercules, obligant: primæq; par-
 tes eorū reflexæ in circulum, p̄ssis osculis ambitum circuli iungunt. Et postmo-
 D dum caudæ reuocant̄ ad capulum caducei, ornaturq; alijs ex eadē capuli par-
 te nascentibus. Argumētum caducei ad geniturā quoq; hoīm, q̄ genesis appel-
 lat, Aegyptij p̄tendūt, deos p̄stites homini nascētī quatuor adesse memorātes,
 δαίμονα, τίχην, ἔρωτα, ἀνάγκην: & duos priores solem ac lunā intelligi uolunt, qđ sol
 autor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est, & ideo na-
 scentis dæmon, id est deus, creditur. Luna τίχην, qđ corporum præsul est, q̄ for-
 tuitorum uarietate iactantur. Amor osculo significatur, Necessitas nodo. Cur
 pinnæ adijciant, iam superius absolutum est. Ad huiuscemodi argumenra dra-
 conum præcipue uolumen lectum est, propter iter utriusq; sideris flexuosum.

Quin Aesculapium quoq; & Herculem, & cum Iside ipsum etiam Serapim, alios q̄ solem
 deos non esse.

Caput

.XX.

i Hinc

Aesculapium
esse solem.

Hinc ē q̄ simulacris & Aesculapij, Salutis, draco subiungit̄, q̄ hi ad so-
lis naturā lunæq̄ referunt̄. Et est Aesculapius uis salubris de substan-
tia solis, subueniēs animis corporibusq̄ mortaliū. Salus aut̄ naturæ lu-
naris effectus est, q̄ animantiū corpora iuuant̄ salutifero firmata tēperamento.
Ideo ergo simulacris eorū iungunt̄ figuræ draconū, q̄a p̄stant ut humana cor-
pora uelut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescāt uigorē, ut reuire-
scunt dracones p̄ annos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum
solē species draconis refert̄, q̄a sol semp̄ uelut à quadā imæ dep̄ssionis senecta,
in altitudinē suā ut in robur reuertit̄ iuuentutis. Esse aut̄ draconē inter p̄cipua
solis argumenta, etiam noīs fictione mōstratur, q̄ sit nuncupatus ἀπό τῶν Δέξμερ,
id est uidere. Nā ferunt hunc serpentē acie acutissima & puigili naturā huius si-
deris imitari: atq̄ ideo ædiū, adytoꝝ, oraculoꝝ, thesaurorū custodiā draconi-
bus assignari. Aesculapiū uero eundē esse atq̄ Apollinē, non solū hinc proba-
tur, q̄ ex illo natus credit̄, sed q̄ ei & ius diuinationis adiungit̄. Nā Apollodo-
rus in libris q̄bus titulus est ἡδὲ θεῶν, scribit qd̄ Aesculapius diuinationibus &
augurijs p̄sit. Nec mirū, siq̄dem medicinæ atq̄ diuinationis cōsociatæ sunt di-
sciplinæ. Nā medicus uel cōmoda uel incōmoda in corpore futura p̄noscit. Sic
ut ait Hippocrates, oportet medicū dicere de ægroto τὰ τ' εἶόντα, τὰ τ' ἐσομένα, καὶ
πρῶτ' εἶόντα, id est, q̄ sint, q̄ fuerint, q̄ mox uētura sequent̄. Qd̄ cōgruit diuinatio-
nibus, quæ sciunt τὰ τε ὄντα, τὰ τ' ἐσομένα, καὶ πρῶτ' εἶόντα.

Et Herculem
ad solē refer-
ri.

Sed nec Hercules à substātia solis alienus ē. Quippe Hercules ea ē solis po-
testas, q̄ humano ḡni uirtutem ad similitudinē p̄stat deorū. Nec existimes Al-
cumena apud Thebas Bœotias natū solū, uel primū Hercule nuncupatū: imò
post multos atq̄ postremus, ille hac appellatione dignatus ē, honoratusq̄ hoc
noīe: q̄a nimia fortitudine meruit nomē dei uirtutē regentis. Cæterū deus Her-
cules religiose quidem & apud Tyron colit̄, uerū sacratissima & augustissima
Aegyptij eū religione uenerant̄: ultraq̄ memoriā, q̄ apud illos retro lōgissima
est, ut carentē initio colunt. Ipse credit̄ & Gigātes interemisse, cū pro cælo pu-
gnasset, quasi uirtus deorū. Gigantes autē qd̄ aliud fuisse credendū est, q̄ hoīm
quādam impiā gentem, deos negantē, & ideo existimatā deos pellere de cæle-
sti sede uoluisse: Horū pedes in draconū uolumina desinebant, qd̄ significat, ni-
hil eos rectū, nihil superū cogitasse, totius uitæ eorū gressu atq̄ processu in in-
ferna mergēte. Ab hac gente sol pœnas debitas ui pestiferi caloris exegit. Et re-
uera Hercule solē esse uel ex noīe claret. Heracles em̄ qd̄ aliud est, nisi heras, id
est aëris, cleos: q̄ porro alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu,
profunditate, spiritus occulit̄ tenebrarū: Præterea sacrorū administratiōes apd̄
Aegyptios multiplici actu multiplicē dei asserunt potestatē, significantes Her-
culem hūc esse τὸν εἶς πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἡλιον. Ex re quoq̄ alibi terrarū gesta, argu-
mentum nō uile colligitur. Nam Theron rex Hispaniæ citerioris, cum ad ex-
pugnandum Herculis tēplum ageret̄ furore, instructo exercitu nauium, Gadi-
tani ex aduerso uenerunt prouecti nauibus lōgis: cōmissoq̄ p̄lio, adhuc æquo
Marte cōsistente pugna, subitò in fugā uersæ sunt regiæ naues, simulq̄ impro-
uiso igne correptæ cōflagrauerunt. Paucissimi q̄ sup̄fuerant hostium capti, indi-
cauerunt apparuisse sibi leones prioris Gaditanæ classis sup̄stantes, ac subitò su-

as na-

As naues immiffis radijs, quales in folis capite pinguntur, exuftas.

Eidē Aegypto adiacens ciuitas, q̄ conditorē Alexandrum Macedonē gloria, Serapin atq; Ifim cultu penē attonitæ uenerationis obseruat: om̄em tñ illā uenerationē, foli se sub illius noīe testat impendere, uel dum calathū capiti eius infigunt, uel dū simulacro signū tricipitis animātis adiungunt, qđ exprimit medio eodēq; maximo capite leonis effigiē. Dexterā parte caput canis exorīt māfuaeta specie blādientis. Pars x̄o læua ceruicis, rapacis lupi capite finitur, easq; formas aīalium draco cōnectit uolumine suo, capite redeunte ad dei dexteram qua conspiciūt monstrū. Ergo leonis capite monstrať p̄sens tempus, q̄a cōditio eius inť p̄teritum futuręq; actu p̄senti ualida feruēs q; est. Sed p̄teritum tēpus lupi capite signat, q; memoria rerum transactar; rapitur et aufertur. Item canis blandientis effigies futuri tēporis designat euentum, de q̄ nobis spes licet incerta, blāditur. Tempora autē cui nisi proprio famularent̄ autori? Cuius uertex in signitus calatho, & altitudinem sideris mōstrat, & potentiam capacitatis ostendit: q̄a in eum om̄ia terrena redeunt, dum immisso calore rapiuntur. Accipe nunc quod de sole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Serapis, quem Aegyptij deum maximum prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his uersibus sollicitam religionem regis instruxit:

Εἰ μὴ θεὸς τοῖός τε μαρτυρῶ, δῖος ἢ ἀγαθὸς ἔστω.

οὐράνι Ⓞ κόσμῳ, κεφαλῆς ἢ ἀσπὸς ἢ θάλασσα.

C ταῖα δὲ μοι πόδες ἔσι, τὰ δ' ὄσατ' εἴ αὐδέρει κείτῃ.

Ὅ μὰ τὴν Πηλουγῆς, λαμπρῶν φάτῳ ἠελίοιο.

Ex his apparet Serapis et solis unā eē et indiuiduā naturā. Isis cūcta religiōe celebrat, q̄ est uel terra, uel natura rer; subiacēs soli. Hinc ē q; cōtinuatis huberibus, corpus deæ oē denset, q̄a uel terræ uel rer; naturæ altu nutrit̄ uniuersitas.

Adonin, Attinen, Osirim, & Horum, aliud non esse q̄ solem. Præterea & duodecim signa zodiaci ad naturam solis referri.

Caput

.XXI.

ADonin q; solē esse nō dubitat, inspecta religione Assyriorū, apud q; Veneris Architidis & Adonis maxima olim ueneratio uiguit, quam nunc Phœnices tenent. Nā phisici terræ superius hemisphæriū, cuius partē incolimus, Veneris appellatione coluerūt. Inferius uero hemisphærium terræ, Proserpinā uocauerunt. Ergo apud Assyrios siue Phœnicas lugēs inducit̄ dea, qđ sol annuo gressu p̄ XII. signor; ordinē p̄gens, partē q; hemisphærii inferioris ingredit̄, q̄a de XII. signis zodiaci, sex supiora, sex inferiora cēsentur. Et cū est in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere credit̄ dea, tanq̄ sole raptu mortis tēporalis amisso, & à Proserpina retēto, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodū diximus. Rursūmq; Adonin redditum Veneri credi uolunt, cum sol euctis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit n̄ri circuli lustrare hemisphæriū cum incremento luminis & dier;. Ab apro autē tradunt interemptū Adonin, hyemis imaginē in hoc aīali fingentes: q; aper hispidus & asper, gaudet locis humidis & lutosis pruinaq; cōtectis, proprieq; hymali fructu pascit̄ glande. Ergo hyēs ueluti uulnus est solis, q̄ & lucē eius nobis minuit & calorem, qđ utrunq; animātibus accidit morte. Simulacrum huius deæ in mōte Libano fingit̄ capite obnupto, specie tristi, faciem manu læua

Ne Adonin qdem alium esse quam solē.

i ἢ intra

intra amictū sustinens, lachrymæ uisione cōspicientiū mānare credunt. Quæ E
imago præterq̄ q̄ lugētis est (ut diximus) deæ, terræ quoq̄ hyemalis est, q̄ tpe
obnupta nubibus, sole uiduata stupet, fontesq̄ ueluti terræ oculi huberius ma
nant, agricolæ iterz suo cultu uidui, mœstā faciē sui mōstrant. Sed cum sol emer
serit ab inferioribus partibus terræ, uernalisq̄ æquinoctij transgredit̄ fines au
gendo diē: tunc & Venus læta, & pulchra uirent arua segetibus, prata herbis,
arbores folijs. Ideo maiores nri Aprilem mensē Veneri dicauerunt.

Attinen aliud
nōcē q̄ solem.

Similit̄ Phryges fabulis & sacrorz administrationibus immutatis, circa ma
trem deūm & Attinen eadē intelligi p̄stant. Quis em̄ ambigat m̄rem deūm ter
ram haberi: Hæc dea leonibus uehit, ualidis impetu atq̄ seruore aīalibus, q̄ na
tura cœli est, cuius ambitu aēr continet̄, q̄ uehit terrā. Solem uero sub noīe At
tinis ornat & fistula & uirga. Fistula ordinē spiritus inæqualis oñdit: q̄a uenti F
in q̄bus nulla æqualitas est, propriā sumunt de sole substantiā. Virga, solis po
testatē asserit, q̄ cuncta moderat̄. Præcipuā aut̄ solis in his ceremonijs uerti ra
tionē, hinc etiā potest intelligi: q̄ ritu eorū uat̄ βόσφ̄ finita, simulatione q̄ luctus
peracta, celebrat̄ lætitiæ exordiū ad octauū Cal. Aprilis, quē diem Hilaria ap
pellant, quo primū tempore sol diem longiorem nocte protendit.

Osiri etiā solē
esse.

Idē sub diuersis noibus religionis effectus est apud Aegyptios, cū Isis Osiri
rim luget. nec in occulto est, neq̄ aliud esse Osirim, q̄ solem, nec Isim aliud esse
q̄ terrā, (ut diximus) naturā ue rerz. Eademq̄ ratio q̄ circa Adonin & Attinē
uertit̄, in Aegyptia quoq̄ religione luctum & lætitiā uicibus annuæ admini
strationis alternat. Hinc Osirim Aegyptij, ut solē esse asserāt, quoties hierogly G
phicis lris suis exprimere uolunt, insculpunt sceptrz: inq̄ eo speciē oculi expri
munt, & hoc signo Osirim mōstrant: significātes hūc deum solem esse, regalīq̄
potestate sublimē cuncta despiciere, q̄a solem Iouis oculū appellat antiq̄tas.

Horus idē de
us qui sol.

Apud eosdē Apollo q̄ est sol, Horus uocat̄. Ex q̄ & horæ uiginti quatuor
q̄bus dies noxq̄ conficit̄, nomen acceperunt. Et quatuor tpa q̄bus annuus or
bis implet̄, horæ uocant̄. Idē Aegyptij uolētes ipsius solis noīe dicare simu
lacrz, figurauere raso capite, sed dextra parte crine remanente. Seruatus crinis
docet solem naturæ rerz nunq̄ esse in opto. Dēpti autē capilli residente radice
monstrāt, hoc sidus etiam tpe quo nō uisit̄ à nobis, rursus emergēdi, uti capil
los, habere substantiā. Eodē argumento significat̄ & tempus, q̄ angusta lux ē,
cum uelut abralis incrementis, angustaq̄ manente extātia, ad minimū diei sol H
puenit spatiū, q̄ ueteres appellauere brumale solstitiū, brumā à breuitate die
rum cognoīantes, id est βραχῡ ήμας. ex q̄bus latebris uel angustijs rursus emer
gens, ad æstiuū hemisphæriū tanq̄ enascēs in augmēta porrigit̄, & tunc ad re
gnum suū puenisse iam credit̄. Propterea Aegyptij aīal in zodiaco cōsecraue
re ea cœli parte, qua maxime annuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq̄ in
ibi signū domiciliū solis appellāt, q̄a id aīal uidet̄ ex natura solis substantiā de
ducere: primūq̄ impetu & calore p̄stat aīalia uti p̄stat sol sidera. ualidusq̄ est
leo pectore et priore corporis parte, ac degnat̄ posterioribus mēbris, æque so
lis uis prima parte diei ad meridiē increfcit, uel prima parte anni à uere in æsta
tem: mox elāguescens, deducit̄ uel ad occasum, q̄ diei, uel ad hyemē, q̄ anni pars
uidet̄ esse inferior, idēq̄ oculis patentibus atq̄ igneis cernit̄ semp, ut sol patēti
igneoq̄

igneoq; oculo. terramq; cōspectu ppetuo atq; infatigabili cernit. Nec solus
 A leo, sed signa q; uniuersa zodiaci ad naturā solis iure referunt. Et ut ab ariete *Signa zodiaci ad naturā solis referri.*
 incipiā, magna illi cōcordia est. Nā & is p sex menses hybernales sinistro incu-
 bat lateri, ab ægnoctio uerno sup dextrę latus: sicut & sol ab eodemq; tēpore
 dextrū hemisphæriū, reliq; ambit sinistro. Ideo & Ammonē, quem deū solē oc-
 cidentē Libyes existimant, arietinis cornibus fingunt, qbus maxime id aīal ua-
 let, sicut radijs sol. Nā & apud Græcos ἀρὶς καὶ κέρας κείος appellat. Taurę & o-
 ad solē referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oñdit, uel qa apud Heliopo-
 lim taurę soli cōsecratum, quē Netiron cognoiant, maxime colunt: uel qa bos
 Apis ī ciuitate Mēphi, solis instar excipit: uel qa in oppido Herminthi magni-
 fico Apollinis tēplo, cōsecratū soli colunt taurę Bacchim cognoiantes, insignē
 B miraculis cōuenientibus naturæ solis. Nā & p singulas horas mutare colores
 affirmat, & hirsutus setis dicit in aduersum nascentibus cōtra naturā oīm aīali
 um. uñ habet ueluti imago solis in aduersam mundi partē nitentis. Gemini
 autē q alternis mortibus uiuere credunt, qd aliud nisi solē unū eūdemq; signi-
 ficant, modo descendētē in ima mūdi, modo in summā altitudinē resurgētē?
 Cancer obliq; gressu, qd aliud nisi iter solis oñdit: q uiam nunq; rectā, sed p
 illā semp meare sortitus est, obliquus quā se signorę uerteret ordo: maximeq;
 in illo signo, sol à cursu supero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone
 iam supra dictū ē. Virgo aut, q manu aristā refert, qd aliud tēp *δύναμις ἡλιου*
 q fructibus curuat: & ideo iustitia credit, q sola facit nascētes fructus ad hoīm
 C usus puenire. Scorpius totus, in q libra est, naturā solis imaginatur, q hyeme
 torpescit, & trāfacta hac, aculeū rursus erigit uī sua, nullū natura damnū ex hy-
 berno torpore ppeffa. Sagittarius q omīum zodiaci domiciliorę imus atq;
 postremus est, ideo ex hoīe in feram p membra posteriora degenerat, quasi po-
 stremis partibus suis à supis in inferna detrusus. Sagittā tñ iacit, qd indicat tūc
 quocq; uniuersorę cōstare uitam radio solis uel ab ima parte uenientis. Ca-
 pricornus ab infernis partibus ad supra solem reducens, capræ naturā uidetur
 imitari: q dum pascit, ab imis partibus semp prominentiū scopulorę alta depo-
 scit. Aquarius non ne ipsam uim solis oñdit: Vnde em imber caderet in ter-
 ras, nisi solis calor ad supra traheret humorem: cuius refusio pluuialis ē copia.
 In ultimo ordine zodiaci pisces locati sunt, q; cōsecrauit soli nō aliqua natu-
 ræ suæ imaginatio, ut cætera: sed oñtatio potētiae sideris, à q uita non solū aere
 D is terrenisq; animalibus dat, sed illis quocq; quorę cōuersatio aquis merfa uel-
 ut ē cōspectu solis exulat. Tāta ē uis solis, ut abstrusa q; penetrādo uiuificet.

Quod Nemesis, Pan, Saturnus, aliud non sint q sol. Caput .XXII.

ET ut ad solis multiplicē potestatem reuertatur oīo, Nemesis q cōtra sup *Nemesis esse solem.*
 biam colitur, quid aliud est tēp solis potestas? Cuius ista natura est, ut ful-
 gentia obscurat, & cōspectui auferat: quæq; sunt in obscuro illuminet, of-
 feratq; cōspectui. Pan ipse, quē uocant Inuū, sub hoc habitu q cernitur, solē *Et Pana deum solem esse.*
 se esse prudentioribus pmittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt, appellātes
 τὸν τῷ ἄλλῃ κυριον: non syluarum dñm, sed uniuersæ substantiæ materialis domina-
 torem significari uolentes. Cuius materiæ uis, uniuersorum corporum, seu illā
 diuina, siue terrena sint, cōponit essentiam. Ergo Inui cornua, barbæq; prolixa

Iliados. II.

demissio, naturā lucis ostēdunt, qua sol & ambitum cœli superioris illuminat, E
 et inferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὠρυσθ' ἴν' ἀδωάτοισι φῶας φέροι, ἢ δὲ
 βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significēt, supius in habitu Attinis expressimus.
 Qd in capræ pedes definit, hæc argumenti ratio est, q̄a materia q̄ in om̄em sub
 stantiā sole dispensante porrigit, diuinis de se corporibus effectis, in terræ finit̄
 elementū. Ad huius ergo extremitatis signū pedes huius aīalis electi sunt, q̄ et
 terrenū esset, & tñ semp peteret alta pascendo, sicut sol: uel cū radios supne de
 mittit in terras, uel cū se recolligit, in mōtibus uisit. Huius Inui amor & deli
 ciae ἠχῶ credit, nullius oculis obnoxia: qd̄ significat harmoniā cœli, q̄ soli amica
 est, quasi sphærarū oīm de q̄bus nascit̄ moderatori, nec tñ potest n̄ris unq̄z sen
 sibus dephēdi. Saturnus ipse, q̄ autor est temporū, & ideo à Græcis immu
 tata l̄ra κρόνος quasi χρόνος uocat̄, qd̄ aliud nisi sol intelligendus est: cū tradatur
 ordo elementorū, temporū numerositate distinctus, luce patefactus, nexus æter
 nitate traductus, uisione discretus, q̄ om̄ia actum solis ostendunt.

Echo.

Saturnus idē
 qui sol.

Iouem quoq; & Adad, eundem esse quem solem. Tum & theologorum & Orphei autoritate
 ostendi posse, omnes deos referri ad solem. Caput .XXIII.

Iliados. I.

NEc ipse Iupiter rex deorum, solis naturam uidetur excedere, sed eundē
 esse Iouem ac solem, claris docetur indicijis. Nam cum ait Homerus,
 Ζεύς γὰρ ἐς ὠκεῶν, Iouis appellatiōe solem intelligi Cornificius scribit,
 cui unda oceani uelut dapes ministrat. Ideo enim, sicut & Possidonius & Cle
 anthes affirmant, solis meatus à plaga, quæ uista dicitur, non recedit: quia sub
 ipsa currit oceanus, qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorū G
 assertione constat, calorem humore nutriri. Nam q̄ ait, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔπνυτο, si
 dera intelliguntur, q̄ cum eo ad occasus ortusq̄ quotidie impetu cœli ferūtur,
 eodemq̄ alunt̄ humore: θεοὺς εἰμ̄ dicūt sidera & stellas, ἀπὸ τοῦ θείου, id est τῆς ἠέρας, q̄
 semp in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεύσεως. Addit poeta θυωδεκάτη γένετ' ἠὲς, nō dierū, sed ho
 rarū significās numerū: q̄bus referunt̄ ad hemisphærā superioris exortum. In
 tellectum n̄m in eandem sententiā ducūt etiā de Timæo Platonis hæc uerba:

Iliados. I.

ὁ μὲν Διὸς ἠγεμῶν ἐν οὐρανῷ ὁ Ζεὺς ἐλαυνῶν πῆλωρ ἄρμα πρῶτον πρηνέτη δια κόσμου πάντα, ἐπι
 μελῶμεν. ὅθεν ἄπειτα στρατὰ θεῶν ἢ δαιμόνων ἢ δώδεκα μένη κεκοσμημένῃ, μένη ἢ ἑστία ἐν δε
 ῶν οἴκῳ μόνῃ. His enim uerbis magnum in cœlo ducem solem uult sub appellatio
 ne Iouis intelligi, alato curru uelocitatem sideris monstrans. Nam quia in quo
 cunq; signo fuerit, p̄stat om̄ia signa & sidera, signorūq; p̄stitites deos, uidet̄ cun
 ctos deos ducatu p̄ire, ordinando cuncta ornādoq; atq; ideo uelut exercitum
 eius, cæteros deos haberi p̄ XII. signorum partes distributos: q̄a ipse duodeci
 mi signi in quocunq; signo fuerit locum tenet & occupat. Nomen autē dæmo
 num cum deorū appellatione cōiungit, aut quia dij sunt δαίμονες, id est scientes
 futuri, aut (ut Possidonius scribit in libris q̄bus titulus ἐπι ἠρώων ἢ δαιμόνων) q̄a
 ex ætherea substantia parta atq; diuisa qualitas illis ē: siue ἀπὸ τοῦ θείου, ἢ καίερα, seu
 ἀπὸ τοῦ δαιμονίου, hoc est μορφομένῃ. Quod autē addit μένη ἢ ἑστία ἐν δεῶν οἴκῳ μόνῃ, signi
 ficat quia hæc sola quam terrā esse accepimus, manet immobilis intra domum
 deorū, id est intra mundū, ut ait Euripides, ἢ γὰρ μὲν πάντες οἱ βροτοὶ οἰκίστην ἢ μὲν ἐν
 αἰθέρι. Hinc quoq; oñditur quid de sole & Ioue sit sentiendum, cum alibi dicat̄,
 πάντα ἰδὼν δ' ἴος ὀφθαλμῶς ἐ πάντα νοήσας. Et alibi: ἑλῖος δ' ὅς πάντ' ἐφορᾷ, ἐ πάντ' ἐπανόσας.

Hesiodus.
 Iliados. 3.

Vnde

- A Vnde utrunq; constat una potestate censendum. Assyrii quoq; solē sub Iouis nomine, quem Dia Heliopoliten cognominant, maximis ceremonijs celebrant in ciuitate q̄ Heliopolis nuncupat. Eius dei simulacrę sumptum ē de oppido Aegypti, qd̄ & ipsum Heliopolis appellat, regnante apud Aegyptios Senemure, seu idē Senepos noīe fuit. platumq; est primū in eam p̄ Oppiā legatum Delebois regis Assyriorę, sacerdotesq; Aegyptios, q̄rę princeps fuit Parmetis, diuq; habitum apud Assyrios, postea Heliopolim commigrauit. Cur ita factū, quāq; ratione Aegypto profectū, in hęc loca ubi nunc est, postea uenerit, rituq; Assyrio magis q̄ Aegyptio colat, dicere supersedi, q̄ ad p̄sentem nō attinet causam. Nunc uero eundem Iouem solemq; esse, cū ex ipso sacrorę ritu, tum ex habitu dignoscit. Simulacrę em̄ aureū specie imberbi instat, dextra eleuata cum flagro in aurigę modū, læua tenet fulmen & spicas. Quę cuncta Iouis solisq; consociatā potentiā demonstrant. Huius tēpli religio etiam diuina tione p̄pollet, q̄ ad Apollinis potestatem referē, q̄ idem atq; sol est. Vehit em̄ simulacrę dei Heliopolitani ferculo, ueluti uehunt in pōpa ludorę Circensium deorę simulacra: & subeunt plerunq; prouincię proceres, raso capite, lōgi temporis castimonia puri: feruntq; diuino spiritu, non suo arbitrio, sed quō deus propellit uehētes, ut uidimus apud Antium promoueri simulacra Fortunarę, ad danda responsa. Cōsulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cōsignatis, rescribitq; ordine ad ea q̄ cōsultatione addita continent. Sic & imperator Traianus, initurus ex ea prouincia Parthiā cum exercitu, cōstantissimę religionis hortantibus amicis, q̄ maxima huiusce numinis ceperant experimenta, ut de euentu cōsuleret rei cōceptę: egit Romano cōsilio, prius explorando fidem religionis, ne fortē fraus subesset humana. Et primū misit signatos codicillos, ad q̄s sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri carthā, eamq; assignari purā, & mitti, stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factū. Ignorabant qppe cōditionem codicillorę. Hos cū maxima admiratione Traianus excepit, qd̄ ipse quoq; puris tabellis cum deo egisset. Tunc alijs codicillis cōscriptis signatisq; cōsuluit an Romam p̄petrato bello rediturus esset. Vitem centurialē deus ex muneribus in æde dicatis, deferri iussit, diuisamq; in partes sudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei, obitu Traiani apparuit, oīsibus Romā relatis. Nam fragmētis, species reliquiarę, uitis argumēto, casus futuri tēpus ostensum est.
- D Et ne sermo p̄ singulorum noīa deorum uageēt, accipe quid Assyrii de solis potentia opinent. Deo em̄, quem summum maximumq; uenerātur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat unus. Hunc ergo ut potentissimum adorant deum. Sed subiungunt eidem deam noīe Atargatim, oēmq; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, solē terramq; intelligentes, nec multitudine noīm enuntiantes diuisam eorum p̄ oīes species potestatem, sed argumentis quibus ornantur, significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumēta, solis rationem loquuntur. Nanque simulacrum Adad, insigne cernitur radijs inclinatis, quibus mōstratur uim cœli in radijs esse solis, qui dimittuntur in terram. Atargatis simulacrum sursum uersum reclinatis radijs insigne est: mōstrando radiorum ui supernē demissorum enasci quęcunq; terra prognerat. Sub eodem simulacro species leonum

sunt, eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges finxere matrem de-
um, id est terram leonibus uehi. E

Postremo, potentiam solis ad om̄ium potestatem summamq; referri, in-
dicant theologi, qui in sacris hoc breuissima precatione demonstrant, dicentes:

Ἡλιε πανταρχάτος, κόσμῳ πνεῦμα, κόσμῳ δύνάμις, κόσμῳ φῶς.

Solem esse omnia & Orpheus testatur his uersibus:

ἄγλαε Ζεὺς Διόνυσε πάτερ πόντος πάτερ αἴης

Ἡλιε παγενέτωρ ποταμῶν ἔρυσσο φεγγίς.

De laudibus uariāq; eruditione Vergilij. Tum de his quæ sequentibus libris per ordinem
sunt explicanda. Capit .XXIIII.

Hic cum Prætextatus fecisset loquendi finem, omnes in eum affixis uul-
tibus admirationem stupore prodebant. Deinde laudare hic memori-
am, ille doctrinā, cuncti religionem: affirmātes hunc esse unum arcanæ
deorū naturæ conscium, qui solus diuina & assequi animo & eloqui posset in-
genio. Inter hæc Euangelus: Equidē, inquit, miror potuisse tantorū potestatem
numinum comprehendī. Verum q̄ Mantuanum nostrum ad singula, cum de
diuinis sermo est, testem citatis, gratiosius est q̄ ut iudicio fieri putetur. An ego
credam, q̄ ille cum diceret: Liber & alma Ceres, pro sole & luna, nō hoc in al-
terius poētæ imitationem posuerit, ita dici audiens, cur tamen diceretur igno-
rans? Nisi fortē ut Græci om̄ia sua in immēsum tollunt, nos quoq; poētas etiā
nostros uolumus philosophari, cum ipse Tullius qui non minus professus est
philosophandi studium q̄ loquēdi, quoties aut de natura deorum, aut de fato, G
aut de diuinatione disputat, gloriam quam oratione conflauit, incōdita rerum
relatione minuat. Tum Symmachus: De Cicerone Euangele, qui conuitijs
impenetrabilis est, post uidebimus. Nunc quia cum Marone nobis negotium
est, respondeas uolo, utrum poētæ huius opera instituendis tantum pueris ido-
nea iudices, an alia illis altiora inesse fatearis. Videris em̄ mihi ita adhuc Vergi-
lianos habere uersus, qualiter eos pueri magistris prælegentibus canebamus.
Imò uero pueri cum essemus Symmache (inquit Euangelus) sine iudicio mira-
bamur: inspicere autē uitia, nec p̄ magistrōs, nec per ætatem licebat: quæ tamē
non pudenter quisq; negabit, cum ipse cōfessus sit. Qui em̄ moriens poēma su-
um legauit igni, quid nisi famæ suæ conuitia posteritati subtrahēda curauit?
Nec immeritō. Erubuit quippe de se futura iudicia, si legeretur petitio dep̄can-
tis filio arma à marito, cui soli nupserat, nec ex eo prolem suscepisse se nouerat: H
uel si mille alia multum pudenda, seu in uerbis modo Græcis, modo barbaris,
seu in ipsa dispositione operis dep̄henderentur. Cumq; adhuc dicentem om̄es
exhorruissent, subtexuit Symmachus: Hæc est quidē Euangele Maronis glo-
ria, ut nullius laudibus crescat, nullius uituperatione minuat. Verū ista q̄ pro-
scindis, defendere q̄libet potest ex plebeia grāmaticorū cohorte: ne Seruio no-
stro, q̄ priscos (ut mea fert opinio) p̄ceptores doctrina præstat, in excusandis ta-
libus quærat iniuria. Sed quæro utrū poëtica tibi in tanto poēta displicuerit,
nerui tñ oratorij q̄ in eodē sunt ualidissimi, placere uideant. Hæc uerba pri-
mum Euāgeli risu excepit. Dein subiecit: Id hercule restat deniq; ut oratorem
Vergiliū renuntietis: nec mirū, cum ad philosophos ambitus uester paulo antè
prouexe-

A prouexerit. Si in hac opinione es, Symmachus inquit, ut Maro tibi nihil nisi poetici sensisse existimet, licet hoc quicquid eidem nomen inuideris, audi quod de operis sui multiplici doctrina ipse pronuntiet. Ipsius enim Maronis epistola, qua compellat Augustum, ita incipit: Ego pro frequentes a te litteras accipio. & infra: De Aenea quidem meo si mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tanta inchoata res est, ut penes uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear: cum profertim (ut scis) alia quicquid studia ad id opus multoque potiora impartiar. Nec his Vergilii pro bis copia rerum dissonat, quam plerique penes omnes litteratores pedibus illotis pretereunt, tanquam nihil ultra uerborum explanationem liceat nosse grammatico. Ita sibi belli istius homines certos sententiae fines, & uelut quidam pomceria & effata posuerunt: ultra quam si quis egredi audeat, introspectisse in aedem deae a qua mares absterrent, existimandus sit. Sed nos quos crassa Minerva dedecet, non patiamur abstracta esse adyta sacri poematis: sed arcanorum sensum inuestigato adyto, doctorum cultu celebranda prebeamus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti, sponte uiolentissima inuenta uel sensa rhetoricae in Vergiliano meo opere demonstratur. Eusebio autem oratorum eloquentissimo non proprio de oratoria apud Maronem arte tractatum, quae & doctrina & docendi usu melius exequetur. Reliquos omnes qui adestis, impense precatus sum, ut quod uerbum quicquid precipuum sibi annotauerit de Maronis ingenio, uelut ex symbolo conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus qui aderant, haec uerba pepererunt. Et assurgens quisque in desiderium alios audiendi, non uidit & se in idem munus uocandum. Itaque hortatu mutuo concitati, in absentem facile ac libenter aitati sunt. Intuentesque omnes Praetextatum orabant, ut iudicium suum primus aperiret, caeteris per ordinem quem calus sedendi fecerat, secuturis. Et Verrius: Equidem inter omnia quibus eminent laus Maronis, hoc assiduus lector admiror, quia doctissime ius pontificum, tanquam hoc professus, in multa & uaria operis sui parte seruauit. Et si tantae disertationis sermo non recesserit, permitto fore, ut Vergilius noster pontifex maximus asserat. Post hunc Flavianus: Apud poetam nostrum, inquit, tantam scientiam iuris auguralis inuenio, ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueret, haec illi uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde: Maxime, inquit, predicarem quae de Graecis cautus & tanquam aliud agens, modo artificij dissimulatione, modo professa imitatione transtulerit, ni me maior admiratio de astrologia totaque philosophia teneret, quam parcus & sobrius operi suo nusquam reprehendendus aspsit. Furius Albinus alterum fouens Praetextati latus, iuxtaque eum Cecinna Albinus, ambo uetustatis affectationem in Vergilio predicabant: alii in uersibus, alter in uersibus. Auienus: Non assumam mihi, inquit, ut unam aliquam de Vergilianis uirtutibus audeam predicare: sed audiendo quaecumque dicetis, si quod uel de his mihi uidebitur, uel iam dudum legenti annotandum uisum est, opportunius proferam: modo memineritis a Seruio nostro exigendum, ut quicquid obscurum uidebitur, quasi literarum omnium longe maximus, palam faciat. His dictis, & uniuerso coetui complacitis, Praetextatus cum in se conuersa omnium ora uidisset, philosophia, inquit, quae unicum est munus deorum & disciplina disciplinarum, honoranda est anteloquio. Unde meminerit Eustachius, primum sibi locum ad disserendum omnia alia professione cedente concessum. Huic tu mi Flauiane succedes, ut & auditu uestro recreer, & aliquanto silentio instaurem uires loquendi. Inter

hæc seruilis moderator obsequi, cui cura uel adolēdi penates, uel struēdi penū, & domesticorū actuū ministros regendi, admonet dñm, familiam pro solennitate annui moris epulatā. Hoc em̄ festo, religiosæ domus prius famulos instructis tanq̄ ad usum dñi dapibus honorāt, & ita demum p̄issimiliās mēse apparatus nouat. Insinuat ergo p̄sul famulitij, cœnæ tēpus & dños iam uocare. Tū Prætextatus: Reseruandus ergo est Vergilius noster ad meliorē partē diei, ut mane nouū inspiciendo p̄ ordinē carmini destinemus. Nunc hora nos admonet, ut honore uestro hæc mensa dignetur. Sed & Eustachius, & post hunc Nicomachus meminerint, craftina dilertatione seruari sibi anteloquij functionē. Et Flavianus: Ex placita iam uos lege conuenio, ut sequenti die penates mei beari se tanti cœtus hospitio glorientur. His cum om̄es assensi essent, ad cœnam, alio aliud de his quæ inter se contulerant reminiscēte approbanteq̄, cum magna alacritate animi concesserunt.

FINIS PRIMI LIBRI.

Facile hic primi huius libri finis ostendit, quam multa in sequentibus desiderentur. Quota enim pars de rhetoricis obseruationibus extat? Vbi de scientia iuris auguralis ulla fit mentio? Ut ne dicam interim, quam multa desint & reliquorum, quam confusa omnia sint, uti suis locis sumus indicaturi.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET IL LV

stris Saturnaliorum liber secundus.

Qua occasione de iocis ac dictarijs ueterum, sermo ortus fuerit inter conuiuas. Caput .I.

IC VBi modestus edendi modus cessare fecit castimoniā ferulorū, & coniuualis læritia minusculis poculis oriebat, Auienus ait: Bene ac sapienter Maro noster tumultuosum ac sobriū uno eodemq̄ uersu descripsit sub paucorū uerborū immutatione cōuiuū. Nam ubi sub apparatu regio procedere solet luxus ad strepitū, Postq̄ prima, inq̄t, q̄es epulis: at cum heroes castigatis dapibus assidunt, non reducit quietem, quia nec præcessit tumultus: sed inq̄t: Postq̄ exempta fames epulis. Nrm hoc conuiuū, qd̄ & heroici seculi pudicitia, & nri conduxit elegantiam, in q̄ splendor sobrius & diligēs parsimonia, Agathonis cōuiuio, uel post magniloquentiā Platonis non cōponere tm̄, sed nec p̄ferre dubitauerim. Nā ipse rex mēse, nec in moribus Socrate minor, & in rep. philosopho efficacior. Cæteri q̄ adestis, eminentiores estis ad uirtutū studia, q̄ ut poëtis, comicis, & Alcibiadi, q̄ tm̄ fuit fortis ad crimina, alijsq̄ qbus frequens illud conuiuium fuit, uos q̄sq̄ existimet cōparandos. Bona v̄ba q̄so, Prætextatus ait, circa reuerentiam tm̄ Socraticæ maiestatis. Nā reliqs q̄ in illo fuerūt symposio, hæc lumina q̄s nō p̄ponēda cōsentiar: Sed q̄sum tibi Auiene hoc tēdit exemplū: Quia sub illorū, inq̄t, supcilio nō defuit, q̄ psaltria intromitti peteret: ut puella ex industria sup̄ naturā mollior, canora dulcedine et saltationis lubrico exerceret illecebris phōphantes. Illic hoc fieri tētatū ē, ut Agathōis uictoria celebraret. nos honorē dei cui hoc festū ē, nullo admixtu uoluptatis augem⁹. nec ego sū nesci⁹, uos nec tristitiam

tristitiā, nec nubilum uultū in bonis ducere, nec Crassum illū, quē autore Lucio Cicero semel in uita risisse scribit, magnope mirari. Ad hęc cū Prætextatus diceret, ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas, nec añ coetum tam serium producēdas, excepit Symmachus: Quia Saturnalibus optimo dieꝝ (ut ait Veronensis poëta) nec uoluptas nobis ut Stoicis tanq̃ hostis repudiāda ē, nec ut Epicureis summum bonum in uoluptate ponēdum, excogitemus alacritatē lasciuia carentē. Et ni fallor, inueni, ut iocos ueterē ac nobilium uiroꝝ edecumatos ex multijugis libris relatione mutua pferamus. Hęc nobis sit lřata lætitia, & docta cauillatio, uicē planipedis & fabulonis impudica & p̃textata uerba iaciētis, ac pudorem ac modestiā x̃sus imitata. Hęc res & cura & studio digna ueteribus uisa est. Et iam primō aiaduerto duos, q̃s eloquentissimos antiqua ætas tulit, comicū Plautum, & oratorē Tullium, eos ambos etiā ad iocoꝝ uenustatem cæteris p̃stitisse. Plautus q̃dem ea re clarus fuit, ut post mortē eius comœdiæ q̃ incertæ ferebant, Plautinæ tñ esse de iocoꝝ copia noscerentur. Cicero autē q̃rtum in ea re ualuerit, q̃s ignorat, qui uel liberti eius libros, q̃s is de p̃roni iocis cōposuit, quos quidam ipsius putāt esse, legere curauit. Quis itē ne scit consularem eum scurrā ab inimicis appellari solitum? Qd̃ in orōne etiā sua Vatinius posuit. Atq̃ ego (ni lōgum esset) referrē, in q̃bus causis cum nocētissimos reos tueret, uictoriā iocis adeptus sit. Vt ecce pro L. Flacco, quē repetundarē reum, ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in orōne nō extat, mihi ex libro Fufij Viuaculi notus ē, & inter alia eius dicteria celebra. Sed in hoc x̃bo non casu incidi, uolens feci. Locos em̃ hoc genus, ueteres ñri dicteria dicebant. Testis idem Cicero, qui in lib. epl̃arē ad Cor. Nepotem sc̃do sic ait: Itaq̃ ñri cum om̃ia dixissemus dicta essent, q̃ facete & breuiter & acute locuti essemus, ea proprio nomine appellari dicteria uoluerunt: Hęc Cicero. Nonius uero, Pōponiusq̃ iocos non rarō dicteria nomināt. M. etiam Cato ille Censorius, argute iocari solitus est. Horē nos ab inuidia muniret autoritas, etiam si nostris cauillaremur. At cum à ueteribus dicta referamus, ipsa utiq̃ autorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuentum, agite qd̃ cui que de dictis talibus in mentem ueniet, uicissim memoriam nostram excitādo referamus. Placuit uniuersis lætitiæ excogitata sobrietas, & ideo ut Prætextatus incipiendo autoritatem de exemplo præberet, hortati sunt.

D De diuersorum iocis atq; dicterijs. Caput .II.
Tvm ille: Dictū uolo hostis referre, sed uicti, & cuius memoria instaurat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginensis apud regē Antiochum profugus, facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum po. Romano facturū cōparauerat: conuertebatq̃ exercitum insignibus argenteis & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum fascibus, & elephantos cum turribus, equitatumq̃ frenis & ephippijs, monilibus ac phaleris p̃fulgentem. Atque ibi rex cōtemplatione tantī & tam ornati exercitus gloriabūdus Annibalem aspicit. Et putas ne, inq̃t, satis esse Romanis hęc omnia? Tunc Pœnus eludens ignauia imbelliamq̃ militum eius pretiose armatorum: plane, inquit, satis esse credo Romanis hęc, etsi auarissimi sunt. Nihil prorsus neq̃ tam lepide, neque

Annibalis cauillatio ex Gel. li. 5. ca. 5.

nec tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de existimanda ædificatione quæsiuerat. Respondit Annibal de præda. B

Catonis iocus

Flavianus subiecit: Sacrificiū apud ueteres fuit, quod uocabatur Proteruia. In eo mos erat, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonis iocus est. Namque Albidium quendam, qui sua bona comedisset, & nouissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, Proteruiam fecisse dicebat, quod comesse non potuerit, id combussisse.

Ciceronis dictum.

Symmachus deinde: Mater M. Bruti Seruilia, cum pretiosum ære paruo fundum abstulisset à Cæsare, subiiciente hastæ bona ciuium, non effugit dictum tale Ciceronis: Eodem quo melius emptum sciatis, comparauit Seruilia hunc fundum Tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia, eademque C. Crassi uxor, lasciuiente dictatore tam in matrem quam in puellam. Tunc luxuriam lenis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisque carpebat, ut mala non tantum seria forent. F

Dictum sutoris cuiuspiam.

Post hunc Cecinna Albinus: Plancus in iudicio forte amici, cum molestum testem destruere uellet, interrogauit (quia sutorem sciebat) quo artificio se tueretur, ille urbane respondit: gallam subigo. Sutorium hoc habetur instrumentum, quod non infacete in adulterij exprobratione ambiguitate conuertit. Nam Plancus in Meuia Galla nupta male audiebat.

Iocus in M. Antonium.

Secutus est Furius Albinus: Post Mutinensem fugam querentibus quid ageret Antonius, respondisse familiaris eius ferebat: Quod canis in Aegypto, bibit et fugit. Quam in illis regionibus constat canes raptu crocodilorum exterritos, currere & bibere.

Publij dictum

Eustachius deinde: Publius Mutium in primis maleuolum cum uidisset solito tristior: Aut Mutio, inquit, nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni. G

Fausti Syllæ iocus.

Inde Auienus: Faustus Syllæ filius, cum soror eius eodem tempore duos mæchos haberet, Fuluium fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculam, mirror, inquit, sororem meam habere Maculam, cum fullonem habeat.

Dictum Seruili

Hic Euangelus: Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romæ habebat, Seruilius Geminius forte coenabat. Cumque filios eius deformes uidisset, non similiter inquit, Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tñbris enim fingo, inquit, luce pingo.

Mallij respon.

Demosthenis uerbum ex Gell. lib. 1. cap. 8.

Eusebius deinde: Demosthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cuius formam tunc Græcia mirabatur: accessit, ut & ipse famoso amore potiret. Qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audiuit, decessit hoc dicto: οὐκ ἀποράζω ποσὸν μετανοήσας. H

Inter hæc, cum Seruius ordine se uocante per uerecundiam sileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammaticè pronuntias, si tacere talia, uis uideri tuitionem pudoris. Unde nec tuum, nec Disarij, aut Hori supercilium liberum erit à superbiam nota, ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Dictum Votacilij.

Tunc Seruius, postquam magis silentium erubescendum uidit, ad libertatem se similis relationis animauit. M. inquit, Votacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius uno tantum die consul fuisset, dixit: Antè flamines, nunc consules diales sunt.

Nec Disarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans, ait:

Desunt uerba Disarii.

Platonis distichon ex Gell. lib. 19. ca. 11.

Post hunc Horus quoque, Affero ad uos, inquit, δισιχοῦ Platonis, quo ille ad olescens luserit, cum tragœdijs quoque eadem ætate præluderet, τὸν ψυχλὸν ἀγάθου καὶ εὐλαῶν, ἢ καὶ χεῖλεσιν ἔχομεν ἄλλο γὰρ ἢ τὸ πλάγῳ, ὡς διαβησομένη.

Orta ex

Orta ex his læticia, & omnibus in Censorium risum emissis, ac retractantibus quæ à singulis antiquæ festiuitatis sapore plata sunt, Symmachus ait: Hos Platonis uersiculos, quorum magis uenustatem an breuitatem mireris incertum est, legisse me memini in Latinum tanto latius uersos quāto solet nostra quā Græcorū lingua breuior & angustior existimari. Et (ut opinor) hæc uerba sunt:

Dum semihulco suauio	Vt transiliret, nititur.
Meum puellum suauior,	Tum si moræ quid plusculæ
Dulcemq; florem spiritus	Fuisset in coitu osculi,
Duco ex aperto tramite,	Amoris igni percita
Anima ægra & saucia	Transisset, & me linqueret.
Cucurrit ad labias mihi,	Et mira prorsum res foret,
Rictumq; oris peruium,	Vt ad me fierem mortuus,
Et labra pueri mollia	Ad puerum intus uiuerem.
Rimata itineri transitus	

De iocis M. Tullij Ciceronis. Caput .III.

Sed miror omnes uos ioca tacuisse Ciceronis, in quibus facundissimus, ut in omnibus, fuit. Et si uidetur, ut ædituus responsa numinis sui prædicat, ita ego quæ memoria suggesserit, referam dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis, ille sic incipit:

Cicerōis iocua

M. Cicero, cū apud Damasippū cenaret, & ille mediocri uino posito diceret, Bibite falernum hoc, annorū quadraginta est, Bñ (inqt) ætatem fert.

In Damasipp.

C Idem cum Lentulū generū suū exiguæ staturæ hoīem lōgo gladio accinctum uidisset, Quis, inq, generū meū ad gladium alligauit?

In Lentulum.

Nec Q. Ciceroni fratri circa similem mordacitatem pepercit. Nam cum in ea prouincia quam ille rexerat, uidisset clypeatam imaginem eius, ingētibz li niamētis usq; ad pectus ex more pictā (erat autem Quintus ipse staturæ par uæ) ait: Frater meus dimidius maior est q; totus.

In Q. fratrē.

In consulatu Vatiniū, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferēbatur. Magnum ostentum, inquit, anno Vatiniū factum est, q; illo cōsule, nec bruma, nec uer, nec æstas, nec autumnus fuit.

In Vatiniū.

Querenti deīn Vatiniū q; grauatus esset domum ad se infirmatum uenire, respōdit: Volui in cōsulatu tuo uenire, sed nox me cōprehendit.

D Vlcisci autē se Cicero uidebat, ut q; rñdisse sibi Vatiniū meminerat, cū humeris se reip. de exilio reportatum gloriaret, Vnde ergo tibi uarices?

Caninius q; Reuilius, q; uno die (ut Seruius retulit) cōsul fuit, rostra cum ascēdisset, parit honorē init cōsulatus, & eierauit. qd Cicero gaudēs, oī occasio ne urbanitatis increpuit, λογος ὀργητος est Caninius cōsul. Deīn, hoc cōsecutus est Reuilius, ut quæreret, qbus COSS. cōsul fuerit. Dicere p̄terea nō destitit, Vigilantē habemus COS. Caninium, q; in consulatu suo somnum non uidit.

In Caninium.

Pōpeius Ciceronis facetiarū impatiēs fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebant: Ego uero quē fugiā habeo, quē seq̄r nō habeo. Sed et cū ad Pōpeiū uenisset, dicētibz serō eū uenisse, rñdit: minime serō ueni: nā nihil hic paratū uideo. Deīn introgāti Pōp. ubi gener eius Dolobel. eēt, rñdit: cū socero tuo. & cū donasset Pōpeius transfugā ciuitate Ro, o hoīem bellū, inq, Gallis ciuitatē pmittit aliē nam,

In Pompeiū.

nam, qui nobis nostram nō potest reddere. Propter quā meritō uidebatur dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cicero transeat, ut nos timeat. E

In Cæsarem.

In Cæsarem quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primū post uictoriam Cæsaris interrogatus, cur in electione partis errasset, respōdit: Præcinctura me decepit. iocatus in Cæsarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam, uelut mollis incederet: adeo, ut Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Dein cum Laberius in fine ludorū anulo aureo honoratus à Cæsare, euestigio in quatuordecim gradibus ad spectandū trālisset, uiolato ordine, & cū de tractus esset eques Romanus, & cū Mimus remissus, ait Cicero p̄tereunti Laberio & sedile quærenti: Recepissē te, nisi anguste sederē. simul & illum respōdens, & in nouū senatū iocatus, cuius numerū Cæsar supra fas auxerat. Nec impune. Rñdit em̄ Laberius: Mirū si anguste sedes, q̄ soles duabus sellis sedere, exprobrata leuitate Ciceronis, qua immeritō optimus ciuis male audiebat. F

Idem Cicero aliās facilitatem Cæsaris in eligēdo senatum irritum irrisit palam. Nā cū ab hospite suo P. Mallio rogaret, ut decurionatū priuigno eius expeditet, assistente frequentia dixit: Romæ si ius habebit Pomp. difficile est.

Nec intra hæc mordacitas stetit. Quippe ab Androne quodā Laodiceno salutatus, cū causam aduentus requisisset, cōperissetq̄, (nā ille se legatum de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicam seruitutē: *ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ πρὸς ἡμᾶς πρὸς βένουσι*: Si obtinueris, & pro nobis intercede.

In M. Anton.

Vigebat in eo excedens iocus, & seria mordacitas, ut hoc est ex epistola ad C. Cassium dictatoris uiolatorē. Vellem Idibus Martijs me ad cocnā inuitasses, profectō reliquiariū nihil fuisset, nunc me reliquæ nr̄æ exercent. Idem Cicero de Pisone gnō & M. Lepido lepidissime cauillatus est. G

Transitus ad caput quartū.

Dicente adhuc Symmacho, & (ut uidebat) plura dicturo, intercedens Auienus, ut fieri in sermonibus cōiualibus solet: Nec Augustus (inqt) Cæsar in huiusmodi dicacitate quoq̄ minor, & fortasse nec Tullio. Et si uolentibus uobis erit, aliqua eius q̄ memoria suggererit, relaturus sum. Et Horus: Permite Auiene Symmachus explicet de his, q̄s iam noīauerat: dicta Ciceronis, & opportunius q̄ de Augusto uis referre, succedēt. Reticente Auieno, Symmachus: Cicero, inq̄, cū Piso gener eius mollius incederet, filia aut cōcitatus, ait gnō: Ambula tanq̄ fœcia. Ait filia: Ambula tanq̄ uir. Et cum M. Lepidus in senatu dixisset p̄ribus cōscriptis: Ego nō tanti fecissem simile factum: Tullius ait, Ego non tanti fecissem *ἡμοιοῦντο*. Sed p̄ge Auiene, ne ultrā te dicturientem retardem. H

*In Pisonem.
In Lepidū.*

De iocis Augusti in alios, & aliorum rursus in ipsum.

Caput .IIII.

Augusti ioca in multos.

ET ille: August. inq̄, Cæsar affectauit iocos, saluo tñ maiestatis pudorisq̄ respectu, nec ut caderet in scurrā. Aiacem tragœdiā scripserat, eandēq̄ q̄ sibi displicuisset, deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarū scriptor interrogabat eū, qd ageret Ajax suus. Et ille: In spongiā, inq̄, incubuit.

Idem Augustus, cum ei qdam libellū trepidus offerret, & modo proferret manum, modo retraheret, Putas, inq̄, te assem elephanto dare?

Idē cū ab eo Pacuius Taurus congiariū peteret, diceretq̄: iam hoc hoies uulgō loq̄, nō paruā ab illo sibi pecuniā datam, Sed tu, inq̄, noli credere.

Alium.

A Alium præfectura equitum summotum, & insuper salarium postulantem, dicentemq; non lucri causa dari hoc mihi rogo: sed ut iudicio tuo munus uidear impetrasse, & ita officium deposuisse, hoc dicto repercutit: Tu te accepisse apud omnes affirma, & ego dedisse me non negabo.

Urbanitas eiusdē innotuit circa Herenniū deditū uitrijs iuuenē, quē cum castris excedere iussisset, & ille supplex hac deprecatione uterē, Quo modo ad patrias sedes reuertar; qd patri meo dicam; rōdit: Dic me tibi displicuisse.

Saxo in expeditione percussus, ac notabili cicatrice in frōte deformē, nimiū tñ sua opa iactātē, sic leuiter castigauit: At tu cū fugies, inqt, nūq post te respexeris.

Galbæ, cuius informe gibbo erat corpus, agētī apd se causam, & frēqnt dicēti, corrige i me si qd rephēdis, rōdit: Ego te monere possū, corrigere nō possū.

B Cū mlti Seuero Cassio accusante absoluerent, et architectus fori Augusti expectationē opis diu traheret, ita iocatus ē: Vellē Cassius et meū fori accusasset.

Vectius cum monumentū patris exarasset, ait Augustus: Hoc est uere monumentum patris colere.

Cum audisset inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatium iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse quàm filium.

C Idem Augustus, quia Meccenatem suam nouerat esse stylo remisso, molli, & dissoluto, talem se in epistolis, quas ad eum scribebat, sæpius exhibebat: & contra castigationem loquendi, quam aliās ille scribendo seruabat, in epistola ad Meccenatē familiari, plura in iocos effusa subtexit, Vale mel gentium, metuelle, ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum smaragde, iaspis figulorum, berylle Porlennæ, carbunculum habeas, ἵνα σωπῆναι πάντα μολύσματα moecharum.

Exceptus est à quodā ccena fatis parca, & quasi q̄tidiana. Nā penē nulli se inuitati negabat. Post epulum igit, inops ac sine ullo apparatu discedens, uale dicenti hoc tñ insufurrauit: Nō putabā me tibi tam familiarē.

Cū de Tyriæ purpuræ quā emi iusserat, obscuritate quereret, dicente uenditore, erige altius, & suspice, his usus est salibus, Quid ergo: ut me po. Roma nus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum?

D Nomēclatori suo, de cuius obliuione querebat, dicenti: nunqd ad fori mandas: Accipe, inquit, commendatitias, q̄a illic neminem nosti.

Vatinio in prima sua ætate eleganter insultauit. Confusus ille podagra, uolebat tñ uideri disculsisse uitiū, & mille passus ambulare se gloriabat. Cui Cæsar, Non miror, inquit, dies aliquanto sunt longiores.

Relata ad se magnitudine æris alieni, quā qdam eques Romanus dum uixit, excedentem ducenties. L. S. celauerat, culcitra emi cubicularē in eius auctione sibi iussit. Et p̄ceptum mirantibus, hāc rationē reddidit: Habēda est ad somnum culcitra, in qua ille cum tñ deberet, dormire potuit.

Non est intermittendus sermo eius, quem Catonis honori dedit. Venit forte in domum, in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationem Cæsaris male existimante de Catonis peruicacia, ait: Quisquis præsentem statum ciuitatis commutari non uolet, & ciuis & uir bonus est, Satis seriō & Catonem lauda-

Ioci aliorum
in Augustum.

laudauit: & sibi, ne quis affectaret res nouas, cosuluit.

Soleo in Augusto magis mirari q̄s ptulit iocos, q̄ ipse q̄s protulit: quia maior est patientiæ q̄ facundiæ laus: maxime, cum æquanimiter aliqua etiã iocis mordaciora ptulerit. Cuiusdã prouincialis iocus asper innotuit. Intrauerat Romam simillimus Cæsari, & in se oim ora cõuerterat. Augustus p̄duci hominẽ ad se iussit, uisumq̄ hoc modo interrogauit: Dic mihi adolescens, fuit aliqñ mater tua Romæ? Negauit ille: nec cõtentus adiecit, sed pater meus sæpe.

Tẽporibus triuuiralibus Pollio cum Fescenninos in eum Augustus scripsisset, ait: At ego taceo. Nõ est em̄ facilẽ in eum scribere, q̄ potest p̄scribere.

Curtius eques Romanus delicijs disfluens, cum macrum turdum sumpsisset in conuiuio Cæsaris, interrogauit an mittere liceret. Respõderat princeps, quid ni liceat: Ille statim per fenestram misit.

Aes alienũ Augustus cuiusdã senatoris chari sibi, nõ rogatus exoluerat, numerato q̄dragies. At ille pro gratiarũ actione hoc solũ ei scripsit: Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius inchoãti opa patrono magnas pecunias conferre, quem morem secutus, centum promisit p̄ libellũ, in q̄ uirgulæ supductæ pars ultra pecuniæ defectiõnem protendebat, uacãte infrã loco. Cæsar occasione usus, priori alterũ centies sua manu iunxit. spatio diligenter expleto, & affectata lræ similitudine, geminatãq̄ accepit summã dissimulãte liberto. Qui post ea ccepto alio opere, leniter factum suum Cæsari obiecit, libello tali dato: Confero tibi dñe ad noui operis impensam, quod uidebitur.

Mira etiam censoris Augusti & laudata patiẽtia. Corripiebatur eques Romanus à principe, tanq̄ minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse corãm probauit. Mox eidem obiecit, q̄ ad cõtrahendum matrimonium legibus non paruisset. Ille uxorem sibi & tres liberos esse dixit. Tunc adiecit: Posthac Cæsar cum de honestis hominibus inquiris, honestis mandato.

Etiã militis nõ libertatem tm̄, sed & temeritatẽ tulit. In quadã uilla ingetas noctes agebat, rumpente somnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuã. Miles aucupij peritus, & spe ingentis præmiij, ptulit. Laudato imp̄ator mille nũmos dari iussit. Ille ausus est dicere: Malo uiuat, auemq̄ dimisit. Quis nõ miratus est, nõ offenso Cæsare, abijisse militẽ cõtumacem?

Veteranus cum die sibi dicto periclitaret, accessit in publico ad Cæsarẽ, rogauitq̄ ut sibi adesset. Ille aduocatum quem ex comitatu suo elegerat, sine mora dedit, cõmendauitq̄ ei litigatorẽ. Exclamauit ingenti uoce ueteranus: At nõ ego Cæsar periclitante te Actiaco bello, uicariũ quæsiui, sed pro te ipse pugnaui. detexitq̄ imp̄ssas cicatrices. Erubuit Cæsar, uenitq̄ in aduocationẽ, ut q̄ uereretur non superbus tm̄, sed etiam ingratus uideri.

Delectatus int̄ coenã erat pueris symphoniacis Turonij Flacci mægõnis, atq̄ eos frumẽto donauerat, cũ in alia acroamata fuisset liberalis nũmis. Eosdẽq̄ postea Turonius æque int̄ coenã q̄renti Cæsari, sic excusauit: Ad molas sunt.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebat: occurrit ei inter gratulãtes, coruum tenẽs, quem instituerat hoc dicere: Aue Cæsar uictor imperator. Miratus Cæsar officiosam auem, uiginti milibus nummũm emit. Socius opificis ad quem nihil ex illa liberalitate puenerat, affirmauit Cæsari, habere illum & alium coruum, quem

A uum, quem ut afferre cogere, rogauit. Allatus uerba quae didicerat, expressit: Aue uictor impator Antoni. Nihil exaspatus, satis duxit iubere illum diuidere donatiuum cum cotubernali. Salutatus similiter a plitaco, emi iussit eum. Idem miratus in pica, hanc quoque redemit. Exemplum futorem pauperem sollicitauit, ut coruum institueret ad parem salutationem: qui impedio exhaustus, saepe ad auem non rudentem dicere solebat, opera & impensa perijt. Aliquam tamen coruus coepit dicere dictam salutationem. Hac audita dum transit Augustus, rudit: Satis domi saluatorum talium habeo. Superfuit coruo memoria, ut & illa quibus dominum querentem solebat audire, subtexeret: Opera & impensa perijt. Ad quod Caesar risit, emicque auem iussit, quanti nullam adhuc emerat.

B Solebat descendenti a palatio Caesari honorificum aliquid epigramma porrigere Graeculus. Id cum frustra saepe fecisset, rursusque eum id facturum uidisset Augustus, breue manu sua in charta exarauit Graecum epigramma. pgenti deinde ad se obuiam misit. Ille legendo laudare, mirari tam uoce quam uultu. Cumque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos principi daret. Adiectus hic sermo, μηδὲ τὴν πύχλω σὺν σε βασι, καὶ πλείον ἐδίδου: Non secundum fortunam tuam Auguste: si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensatorem Caesar uocauit, & sestertia centum milia Graeculo numerari iussit.

Super iocis ac moribus Iuliae Augusti filiae.

Caput .V.

C **V**ltis aliqua & filiae eius Iuliae dicta referamus: Sed si garrulus non putabor, uolo de moribus foeciae pauca promittere, ni quicquam uirum habeat seria & discenda quam proferat. Hortantibusque omnibus ut coepto insisteret, ita de Iulia orsus est: Annu agebat tricesimum & octauum, tempus aetatis (si mens sana superesset) uergentis in senium, sed indulgentia tam fortunae quam patris utebatur, cum alioque rarum amor multaque eruditio, quod in illa domo facile erat, propterea mitis humanitas, minimeque saeuus animus, ingentem foecinae gratiam conciliarent, mirantibusque uicia noscebant tantam pariter diuersitatem. Non semel preceperat ei pater, temperato tamen inter indulgentiam grauitatemque sermone, quatinus moderaret profusos cultus, perspicuosque comitatus. Idem cum ad nepotum turbam similitudinemque respexerat, qua representabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiae erubescerebat. Inde blandiebatur sibi Augustus, laetum in filia animum usque ad speciem procacitatis, sed reatu liberum. & talem fuisse apud maiores Claudiam credere audebat. Itaque inter amicos dixit, duas habere se filias delicatas, quas necesse haberet ferre, Iuliam & remp.

Iuliae Augusti filiae mores.

Al. qua in illa eset. &c.

D Iulia uenerat ad eum licentiore habitu, & oculos offenderat patris tacentis. Mutauit cultus sui postera die morem, & laetum patrem affectata seueritate complexa est. At ille qui pridie dolorem suum continuerat, gaudium continere non potuit. Et coeptum ait in filia Augusti probabilior est hic cultus: Non desuit patrocinio suo Iulia his uerbis: Hodie enim me patris oculis ornaui, heri uiri.

Responsum Iuliae.

Notum & illud: Auerterant in se populum in spectaculo gladiatorum Livia & Iulia, comitatus dissimilitudine. Quippe cingentibus Liriam grauibus uiris, haec iuuentutis & quidem luxuriosae grege circumsidebatur. Admonuit pater scripto: Videret quantum inter duas principes foecinas interesset. Eleganter illa rescripsit: Et hi mecum senes fient.

k Eadem

Eadē Iulia maturè habere cœperat canos, quos legere secretò solebat. Sub-
 itus interuentus patris aliquādo oppressit ornatrices. Dissimulauit Augustus,
 deprehensis super uestem earum canis: & alijs sermonibus tēpore extracto, in-
 duxit ætatis mentionē: interrogauitq; filiam, utrū post aliquot annos cana esse
 mallet, an calua. Et cum illa rēdisset, ego pater cana esse malo, sic illi mēdacium
 obiecit: Quid ergo istæ te caluā tam citò faciunt?

Item cum grauem amicum audisset Iulia suadentem, melius facturam, si se
 composuisset ad exemplar paternæ frugalitatis, ait: Ille obliuiscitur Cæsarem
 se esse, ego memini me Cæsaris filiam.

Cumq; conscij flagitiorum mirarentur, quo modo similes Agrippæ filios
 procrearet, quæ tam uulgò potestatem corporis sui faceret, ait: Nunquam em̄
 nisi nauis plena tollo uectorem.

*Populi.e respō
sum.* Simile dictum Populiæ Marci filia, quæ miranti cuidam quid esset, qua-
 propter aliæ bestia nunquam marem desiderarēt, nisi cum prægnantes uellēt
 fieri, respondit: Bestia enim sunt.

Rursus de uirorum iocis argutisq; responsis.

Caput. .VI.

Sed ut à sceminis ad uiros, & à lasciuis iocis ad honestos reuertar, Caselli-
 us iuriconsultus, urbanitatis miræ libertatisq; habebat. Præcipue tamē
 is iocus eius innotuit: Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorium
 munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam nisi pomū mi-
 sisse uellet. Fortè ijs diebus Casellius consultus à quodam, an nux pinca pomū
 esset, respondit: Si in Vatinium missurus es, pomum est.

Casellij dictū.

Mercatori deinde quemadmodum cum socio nauem diuideret interrogan-
 ti, rēdisse tradit: Nauem si diuidis, nec tu nec socius habebitis.

*M. Lollij io-
cus.*

In Galbā eloquentia claræ, sed quem habitus (ut suprā dixi) corporis destru-
 ebat, M. Lollij uox circumferebat: Ingenium Galbæ male habitat.

*Orbilij respō
sum.*

In eundem Galbam Orbilius grāmaticus acerbis irrisit. Prodierat Orbi-
 lius in reū testis, quē Galba ut cōfunderet, dissimulata eius professione, interro-
 gauit, qd artiū facis? Rēdit, In sole gibbos fricare soleo.

Cacilij dictū.

L. Cæcilius, cum C. Cæsar alijs qui secum pila lusitabant, centena sestertia,
 illi uni quinquaginta dari iussisset: quid ego, inquit, una manu ludo & non du-
 abus, ut plus habere possim?

Vale. cauillū.

Cum iratus esse P. Clodius Decimo Valerio diceretur, qd ei nummum pe-
 tenti nō dedisset: Quid amplius, inqt, mihi facturum es, nisi ut Dyrrhachiū eam
 & redeam: alludens ad Ciceronis exilium.

De sententijs ac dictis Laberij & Publij mimographorū, deq; Pylade ac Hyla histrionibus.

Caput .VII.

Sed quia & paulo antè Aurelius Symmachus, & ego nūc Laberij fecimus
 mentionē, si aliqua huius atq; Publij dicta referemus, uidebimur & adhi-
 bendi conuiuio mimos uitasse lasciuam: & tñ celebritatem, quam cum adsunt
 illi excitare pollicentur, imitari. Laberium asperæ libertatis equitem Romanū
 Cæsar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in scenam, & ipse ageret mi-
 mos, quos scriptitabat. Sed potestas nō solum si inuitet, sed etiam supplicet cogit.
 Vnde se & Laberius à Cæsare coactum in prologo testatur his uersibus:
 Necessitas

A Necessitas, cuius cursus transuersi impetum
 Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
 Quò me detrusit penè extremis sensibus?
 Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
 Nullus timor, uis nulla, nulla autoritas
 Mouere potuit in iuuenta de statu,
 Ecce in senectâ ut faciliè labefecit loco
 Viri excellentis mente clemente edita
 Submissa placide blandiloquens oratio.
 Etenim ipsi dî negare cui nil potuerunt,
 Hominem me denegare quis posset pati?

B Ego bis tricenis annis actis sine nota,
 Eques Romanus lare egressus meo,
 Domum reuertar mimus. nimirum hoc die
 Vno plus uixi mihi quàm uiuendum fuit.
 Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo,
 Si tibi erat libitum literarum laudibus
 Floris cacumen nostræ famæ frangere,
 Cur cum uigebam membris præuiridantibus,
 Satisfacere populo & tali cum poteram uiro,
 Non flexibilem me concuruasti, ut carperes?

C Nunc me quò deijcis? quid ad scenam afferos?
 Decorem formæ, an dignitatem corporis?
 Animi uirtutem, an uocis iocundæ sonum?
 Vt hedera serpens uires arboreas necat,
 Ita me uetustas amplexu annorum necat.
 Sepulchris similis, nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoq; actione subiit se quâ poterat ulciscere, inducto habitu Syri, qui uelut flagris cæsus, præripienti q; se similis, exclamabat: Porro qrites libertatem perdimus. Et paulo post adiecit: Necessè est multos timeat, quem multi timet.

Quo dicto uniuersitas populi ad solû Cæsarē oculos & ora cōuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publiū uertit fauorē. *Al. potentiā.*

D Publius natione Syrus, cum puer ad primum domū esset adductus, promeruit eū nō minus salibus & ingenio, q; forma. Nam fortè cum ille seruū suū hydropicum iacentē in area uidisset, increpuisset q; qd in sole faceret: rñdit, aquā calefacit. loculari dein sup cenā exorta qstione, qdam esset molestū otium, aliud alio opinante, ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus, & maiore cura eruditus, cū mimos cōponeret, ingenti q; assensu in Italiæ oppidis agere cœpisset, pductus Romæ p Cæsaris ludos, oēs q tūc scripta & opas suas in scenā locauerāt, prouocauit, ut singuli secū posita inuicē materia pro tpe cōtenderēt. Nec ullo recusante, supauit omēs, in qs & Laberiū. Vñ Cæsar arridens hoc modo pronuntiauit: Fauete tibi me, uictus es Laberi à Syro. Statim q; Publio palmā & Laberio anulū aureū cū quingentis sestertijs dedit. Tūc Publius ad Laberiū recedentē ait: Qui cū contendisti scriptor, hunc spectator subleua.

k ij Sed &

Laberij uer-
 su.

Al. potentiā.

Publij dicta.

Ex Gellio lib.
.17. capit. 14.

Sed & Laberius sequenti statim commissione, mimo nouo interiecit hos vsus: B

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.

Summum ad gradum cum claritatis ueneris, consistes

Aegre: & citius quam descendas, decides.

Cecidi ego, cadet qui sequitur, laus est publica.

Publij autem sententiæ feruntur lepidæ, & ad communem usum accommodatissimæ. Ex quibus has ferè memini singulis uersibus circumscriptas:

Publij sententiæ lepidæ.

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Feras, non culpes, quod mutari non potest.

Cui plus licet quam par est, plus uult quam licet.

Comes facundus in uia pro uehiculo est. F

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis fletus sub persona risus est.

Furor sit læsa sæpius patientia.

Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Nimiùm altercando ueritas amittitur.

Pars beneficij est, quod petitur, si citò neges.

Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Nunquam periculum sine periculo uincitur.

Pylades et Hylas histriones.

Sed quia semel ingressus sum scenam loquendo, non Pylades histrionis nobis omit- tendus est, qui clarus in ope suo fuit temporibus Augusti, & Hylam discipulum usque ad æqualitatis contentione eruditione prouexit. Populus deinde inter utriusque suffragia diuisus est. Et cum canticum quoddam saltaret Hylas, cuius clausula erat, τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, sublimem ingentemque Hylas uelut metiebat. Non tulit Pylades, & exclamauit ἐ καυεα, σὺ μακρὸν ὄν μεταπειεῖς. Tunc eum populus coegit idem saltare canticum. Cumque ad locum uenisset, quem reprehenderat, expressit cogitatem, nihil magis ratus magno duci conuenire, quam pro omnibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem. & Pylades hac uoce securitatem saltantis castigauit, σὺ βλεπέεις. Cum in Herculem furentem prodisset, & nonnullis incessum histrioni conuenientem non seruare uideret, deposita persona, ridens increpuit, μακρὸν μαινόμηνον ὄρχεσθαι. Hac fabula & sagittas iniiecit in populum. Eandem personam cum iussu Augusti in triclinio ageret, & intedit arcum, & spicula immisit. Nec indignatus est Cæsar, eodem se loco Pyladi, qui pro. Ro. fuisse. Hic quia ferebat mutasse rudis illius saltationis ritum, qui apud maiores uiguit, & uenustam induxisse nouitatem, interrogatus ab Augusto, qui saltationi contulisset, respondit, λυδῶν στυγῶν. Idem cum propter populi seditionem pro contentione inter se Hylamque habita, concitata indignationem excepisset Augusti, respondit:

βασιλεῦ, ἕασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀπελεῖσθαι καὶ εὐκαρίσθαι.

Quo modo Plato uino indulgendum esse præcepit. Et quam perniciosum turpeque sit, tactus ac gustus uoluptatibus esse obnoxium. Caput .VIII.

His dictis, & excitata lætitia, cum in Auieno memoria florida, et amicitias laudaretur ingenij, mensas secundas minister admouit.

Et Flavianus: Multi (ut extimo) in hoc à Varrone dissentiunt, qui in illa lepi-

A la lepidissima satyra Menippea, quæ inscribit: Nescis quid uesper serus uehat, de sc̄da mensa placentas remouit. Sed quæso dicas Cecinna uerba ipsa Varronis, si tibi beneficio memoriæ tenacioris hæserūt. Et Albinus: Locus, inquit, Varronis quem referri à me imperas, in his ferè v̄bis est: Bellaria ea maxime sunt mellita, q̄ mellita nō sunt. Dulcibus em̄ cum pepsi societas infida. Significant aut̄ bellaria, om̄e mensæ sc̄dæ genus. Nam q̄ *πέμματα* Græci uel *τραγίματα* dixerunt, ea ueteres n̄ri appellauere bellaria. Vina quoq̄ dulciora est inuenire in comedijs antiquioribus hoc uocabulo, dicta q̄ ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite anteq̄ surgendū nobis sit, uino indulgeamus, qd̄ decreti Platonici autoritate faciemus: q̄ existimauit fomitē esse quēndā & incitabulum ingenij uirtutisq̄, si mens & corpus hoīs uino flagret. Tum Eustachius: Quid agis, inquit, Euangele: an Platonē extimas haurienda passim uina sualisse, & nō magis inter minuta pocula iucundiorē liberalioremq̄ inuitationē, q̄ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conuiuioꝝ sobrijs, non improbasse: Et hoc est qd̄ in primo & in sc̄do de legibus non inutile uiris esse decernit. Nam & modicis honestisq̄ inter bibendū remissiōibus refici integrariq̄ animos ad instaurāda sobrietatis officia extimauit: redditosq̄ sensim lætiores, & ad intēti ones rursus capessēdas fieri habiliores, & simul si q̄ penitus in his affectionum cupiditatumq̄ errores inessent, q̄s celaret alioqui pudor reuerens, ea om̄ia sine graui periculo libertate p̄ uinum data detegi, & ad corrigendū medēdumq̄ fieri opportuniōra. Atq̄ hoc etiā Plato ibidem dicit, non diffugiēdas esse huiusmodi exercitationes aduersus propulsandā uini uolentiā: neq̄ ullum unq̄ continentē prorsum, aut temperantē satis fideliter uisum esse, cui uita non inter ipsa errorū pericula, & in medijs uoluptatū illecebris explorata sit. Nam cui libentia gratiaq̄ om̄es cōuiuioꝝ incognita sint, quiq̄ illarū om̄ino expers sit, si eum fortē ad participandas huiusmodi uoluptates, aut uolūtas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas impulerit, mox deliniri & capi, neq̄ mentē eius animūq̄ cōsistere. Congrediendū igit̄, & tanq̄ in acie quadā cum uoluptarijs rebus, cumq̄ ista uini licētia cominus decernēdum. ut aduersus eas non fuga, nec absentia simus tuti, sed animi uigore, & constanti p̄sentia, moderatoq̄ usu tempantiam continentiamq̄ tueamur: & calefacto simul refotoq̄ animo, si qd̄ in eo uel frigida tristitia, uel torpentis uerecundia fuerit, diluamus.

Sed q̄a uoluptatum fecimus mentionem, docet Aristoteles à quibus uoluptatibus sit cauendum. Quinq̄ em̄ sunt sensus hominū, q̄s Græci *αἰσθησις* appellant, p̄ quos uoluptas animo aut corpori quæri uidet̄: tactus, gustus, odoratus, uisus, auditus. Ex his oibus uoluptas q̄ immodice capit̄, ea turpis atq̄ improba est. Sed em̄ q̄ nimia ex gustu atq̄ tactu est, ea uoluptas sicut sapientes uiri censuerūt, om̄i rerū foedissima est, eosq̄ maxime q̄ sese duabus istis uoluptatibus dediderūt, grauissimi uini uocabulis Græci appellauerūt, uel *ἀκρατεῖς*, uel *ἀκολάστες*: nos eos uel incōtinentes dicimus uel intēperantes. Istas autē uoluptates duas, gustus atq̄ tactus. i. cibi atq̄ Veneris, solas hoībus cōmunes uidemus esse cū beluis. Et idcirco in pecudū ferorūq̄ aīalium numero habet̄, q̄sq̄ est his ferarū uoluptatib. occupatus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus pficiscētes, hoīm tm̄ propriae sunt. Verba sup̄ hac re Aristotelis philosophi in medium proferā, ut

Ex Gellio lib.
19. cap. 2.

Quid de his infamibus uoluptatib. tam clarus atq; inclytus uir sentiat publice? **E**

Διατί δι ητλ τή εδι αφής η γύσεως η δονών γιγνομένων απ η πρ βάλλωσιν, ακρατεις λειονη. Οπε τε ηπι τα αφροδισια, ακόλασοι, οπε ηπι ταε εδι προφης απ λαύσε. ην η ητλ τή προφλιώ, απ ενίωρ μλν εν τή γλωπή. το ηδύ απ ενίωρ η εν τω λάρυγγι. διο ηελ ειλόξιν θ γεράνφ φάρυγγα εν γερο έχερ, οί η ητλ τή εφιν ε τή ακολών ουκέη, η διοτι ταε απ τώτων γιγνομέναε η δονάε κοινάε είναι ημην ηελ τώε ελλολοιε ζωοιε. απε οών ουσώρ κοινωρ αμότα ησι η μάλισα μόνου επνείδισοι. ώε τε τωρ ηπ τώτων η ητώ μλν ορ φέρωμν. ηελ ακρατη, ε ακόλασορ λέγομην. διο το ηπ ην χφρίσωρ η δονών η πη εδλ. ουσώρ η ηπ αμώσεωρ πέντε, τα άλλια ζωά απ δνόμουα η προσημενών ηδλ. ητλ η ταε άλλιαε, η όλωε ουχ ηδεη, η ητλ συμθεβηκόε τώτο πάχε, ορεα μλν η δδωρ, η οσ φρανοόμνωρ χάζεφ, οτι απ λαυε, ε οταν παλαρωρ δη ουδέ τα ποιαύτα ηδεία αυτώ. ώωρ η ουδέ ημην η τα ηζήχεε οδμη, οταν αδλω έχωμην τω φαγέρ, ο: ου δε εν δεφε ωμν ηδφα, ηδ ε ε εδδ ε αι ηδεία.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus, coeundi atq; comedendi, q̄ homini cum sue atq; asino cōmunes sunt, gratuletur? **F** Socrates qdem dicebat, hoies multos propterea uelle uiuere, ut ederēt & biberent: sese bibere atq; esse, ut uiueret. Hippocrates aut̄ diuina uir sciētia, de coitu Venereo ita existimabat. Partē esse quandā morbi teterrimi, quē nostri comitialē dixerunt. Nanq; ipsius uerba hæc tradūtur: τὸ σωδσίω είναι μικρὰ ἐπιληψία id est, coitum esse paruum morbum comitiale.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Secundo huic libro suum deesse finem, et sequenti item principium, id facilius perspectu est, q̄ ut admonendus sit lector. Si quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuisse coherētiā: in fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio. Sed cum coenae tempus interpellaret, placitum fuit sermonem eum reseruari colloquio dei sequentis. Quare cum secundus liber ea contineat, que dicta erant inter coenandum, restabat, ut tertio ea que de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem desiderari nemo non facile animaduertit. Sed hæc deplorari à nobis possunt, emendari non possunt.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV-

stris Saturnaliorum liber tertius.

Quam accurate Vergilius expresserit diuersos ritus sacrificandi. Caput .I.

Iolatatum cum se nosset Aeneas multa caede pollutū, ait: Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates. Me bello è tanto digressū, & caede recenti Atrectare nefas, donec me flumine uiuo Abluero. Post Caietæ quoq; nutricis sepulturam, quò potissimum nauigans appellitur, q̄ ad eam partē **H** per quam fluuio Tiberinus amceno in mare prorumpit, ut confestim in ipso Italiæ limine fluuiali unda ablutus, posset q̄ purissime Iouem Phrygiamq; ex ordine matrem inuocare. Quid, quod Euandrum aditurus per Tiberim nauigat, q̄ eum esset reperturus Herculi sacra celebrantē, ut sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa cōquerit, nō magis q̄ Aeneam cōtigisset cōtra suū uelle in Italiā puenire, q̄ q̄ optato potiret Tiberidis alueo: q̄a sciret eam hoc amne purificatum, posse sacra etiā sibi ritè pficere. Nam ne supplicari qdem sibi ab eo uellet. Nunc (qm̄ purificationē ad sacra superiorū ptinentem deorū, in Vergiliana obseruatione mōstrauimus) uideamus, utrum etiā circa inferiorū deorū cultum proprietatem

A tatem moris idem poeta seruauerit. Constat dijs superis sacra facturum corporis ablutione purgari. Cum uero inferis litandum est, satis actum uidetur, si aspersio sola contingit. De sacris igitur superiorum ait Aeneas: Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cum sacra dijs inferis instituit, ait:

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. Aeneidos. IIII.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi:

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Necnon cum Misenum sepulturae mādari refert idem, Ter socios pura circumtulit unda, Spargens rore leui. Sed & cum facit Aeneam apud inferos raram Proserpinæ consecraturum, ita refert:

Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti Spargit aqua.

B *Quam proprie Vergilius usus sit uerbis ad sacrificia pertinentibus. Caput .II.*

Verborum autem proprietates, tam poetæ huic familiaris est, ut talis obseruatio in Vergilio esse iam desinat, nullis tamē magis proprie usus est, q̄ sacris uel sacrificialibus uerbis. Et primū illud non omiserim in quo pleriq; falluntur, Extāq; sallos Porriciam in fluctus, nō (ut quidā) proijciam, existimantes dixisse Vergilium proijcienda exta, qui adiecit in fluctus.

Porricere.

Sed non ita est. Nam ex disciplina aruspicum, & ex præcepto pontificum, uerbum hoc solenne sacrificiis est. sicut Veranius ex. I. libro Pictoris ita dissertationem huius uerbi executus est: Extā porriciunt dijs tanto in altaria, aram ue, focum ue, eo ue quō exta dari debent. Porricere ergo, non proijcere, proprium sacrificij uerbum est. Et quia dixit Veranius in aram, focum ue, eo ue quō exta dari debent, non pro ara & pro foco mare accipiendū est, cum sacrificium dijs maris dicatur. Ait enim:

Dijs quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro,

Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum

Constituam ante aras uoti reus, extāq; sallos

Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam.

Ex his docetur in mare ritē potuisse porrici exta, non proijci. Cōstituam ante aras uoti reus. Hæc uox propria sacrorum est: ut reus uocetur, qui suscepto uoto se numinibus obligat: damnatus autem, qui promissa uota nō soluit. Sed de hoc non opus est à me plura pferri, cū uir doctissimus Eustachius paulo antè hanc partem plenius executus sit.

Reus.

Damnatus.

D Est profundam scientiam huius poetæ in uno sæpe reperire uerbo, quod fortuito dictū uulgus putaret. Multifariā em̄ legimus, q̄ litare sola non possit oratio: nisi & is qui deos precatur, etiam arā manibus apphendat. Inde Varro diuinarū lib. V. dicit aras primū ansas dictas: q̄ esset necessarium à sacrificiis eas teneri. Ansas autem teneri solere uasa quis dubitet? Cōmutatione ergo literarum, aras dici ceptas, ut Valios & Fusios dictos prius, nunc Valios & Furios dici. Hæc omnia illo poeta executus est uersu: Talibus orantem dictis, arasq; tenentem Audiēt omnipotens. Non ne eo additum credideris, non quia orabat tantum, sed quia & aras tenebat, auditum. Necnon cum ait: Talibus orabat dictis, arasq; tenebat. Item, Tango aras, medios ignes, & numina testor. eandem uim nominis ex apprehensione significat.

Mos tangendæ aras.

k iij Idē

Idē poēta tam sciētia profundus, q̄ amcenus ingenio, nōnulla de ueteribus
 v̄bis q̄ ad proprietatē sacrorū nouerat p̄tinere, ita interpretatus ē, ut mutato v̄bi
 sono integer intellectus maneret. Nā. I. pontificij iuris libro apud Pictorē uer
 bum hoc positū est, uitulari. De cuius v̄bi significatu Titius ita retulit: Vitula
 ri est uoce lætari. Varro etiā in lib. XV. rerū diuināz ita refert, q̄ pōtifex in sa
 cris q̄busdam uitulari soleat, qđ Græci *παιωνίζω* uocant. Has tot interpretationis
 ambages q̄ paucis v̄bis docta Maronis elegātia exp̄ssit, Lætūq̄ choro pæana
 canētes. Nā si uitulari ē uoce lætari, qđ est *παιωνίζω*, non ne in cātu læti *παιωνίζω*
 enarratio uerbi p̄fecta seruata. Et ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyl
 lus libro quē de dijs cōposuit, ait Vitulā uocari deā, q̄ lætitiæ præest. Piso ait
 uitulā uictoriam noiari. Cuius rei hoc argumentū profert, q̄ postridie Nonas
 Iulias re bñ gesta, cum pridie populus à Thuscis iu fugā v̄sus sit, uñ Populifu
 gia dicunt, post uictoriā certis sacrificijs fiat uitulatio. Quidā nomē eius anim
 aduersum putāt, q̄ potens sit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri
 sacra dicuntur, q̄a frugibus uita humana tolerat. Vñ hoc esse animaduertimus,
 qđ ait Vergilius: Cum faciā uitula pro frugibus, ipse uenito. Ut uitula dixerit
 pro uitulatio, qđ nomen esse sacrificij ob lætitiā facti supius exp̄ssimus. Me
 minerimus tñ sic legēdum p̄ ablatiuū: Cum faciā uitula pro frugibus, id est cū
 faciam rem diuinā, non oue, nō capra, sed uitula, tanq̄ dicat, cū uitulā pro frugi
 bus sacrificauero, qđ est, cū uitula rem diuinā fecero. Pontificē Aeneam uel
 ex noiē referendorū laborū eius oñdit. Pōtificibus em̄ p̄missa est potestas me
 moriā rerū gestarū in tabulas conferendi, & hos annales appellant eadē ma
 ximos, quasi à pontificibus maximis factos. Vñ ex p̄sona Aeneæ ait: Et uacet
 annales nostrorū audire laborum.

De sacro, profano, sancto, & religioso, quid ea sint, & quam diligenter horum uerborum pro
 prietates expresserit Maro. Caput .III.

ET q̄a inter decreta pōtificū hoc maxime quærit, qđ sacrum, qđ sanctū, quid
 religiosum: quæredum utrūq̄ ijs scđm definitionē suam Vergilius usus sit,
 & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Sacrum.

Profanum.

Sacrum est, ut Trebatius lib. I. de religionibus refert, q̄quid est qđ deorū ha
 bet. Huius definitionis poēta memor, ubi sacrum noiāuit, admonitionē deorū pe
 nē semp adiecit: Sacra Dioneæ matri diuisq̄ ferebā. Itē, Sacra Ioui Stygio q̄ ri
 tē incepta parauit. Itē, Tibi em̄ tibi maxima Iuno Maçtat sacra ferens. Pro
 fanū omēs penē cōsentiunt id esse, qđ extra fanaticā causam sit: quasi porrò à fa
 no & religione secretū. Cuius significatus exēplum cōsecutus est, cū de luco &
 adyto inferorū sacro utroq̄ loqueret: Procul ō p̄cul este profani. Cōclamat ua
 tes, totoq̄ absistite luco. Eò accedit, q̄ Trebatius profanū id proprie dici ait,
 qđ ex religioso uel sacro in hoīm usum proprietatēq̄ cōuersum ē. Qđ uel ap
 tissime poēta seruauit, cū ait: Faune p̄cor miserere, inqt, tuq̄ optima ferrē Ter
 ra tene, colui uōs si semp honores, Quos contrā Aeneadæ bello fecere profa
 nos. Dixerat em̄: Sed stirpē Teucris nullo discrimine sacrum Sustulerāt. Vñ ostē
 dit, pprie profanū eē, qđ ex sacro promiscuū humanis actibus accōmodatū ē.

Sanctum.

Sanctū est, ut idē Trebatius lib. X. religionū refert, interdū idē qđ sacrum,
 idemq̄ qđ religiosum: interdū aliud, hoc ē nec sacrum, nec religiosum est. Qđ ad
 secun

A scđam speciē p̄tinet: Sācta ad uos anima atq; istius nescia culpæ Descendā. nō em̄ sacro aut religioso eius aīa tenebat, quā sanctā, hoc ē incorruptā, uoluit oñdere, ut i illo q̄q; Tuq; ò sanctissima cōiunx Felix morte tua. in q̄ castitatis honorem incorruptæ uxor̄is amplexus ē. Vñ & sanctæ leges, q̄ nō debēt poenæ sanctione corrūpi. Qđ aut̄ ad priorē speciēi definitionē de sancto attinet. i. non ut aliud sit q̄ sacre aut religiosum: Ecce leuis summo de uertice uisus Iuli Fūdere lumē apex. Et paulo post: Nos pauidi trepidare metu, crinēq; flagrantē Excutare, & sanctos restinguere fōtibus ignes. Hic em̄ sanctos ac̄li sacros accipimus, q̄a diuinitus cōtigerunt. Itē, Tuq; ò sanctissima uates Præscia uenturi. nō aliud nisi sacra uocat, quā uidebat & uatē, & deo plenā, & sacerdotem.

B Superest, ut qđ sit religiosum cum Vergilio cōmunicemus. Ser. Sulpitius religionē esse dictam tradidit, q̄ prop̄ sanctitatem aliquam remota ac seposita à nobis sit, quasi à relinquēdo dicta, ut à carendo ceremonia. Hoc Vergilius seruans, ait: Est ingens gelidū lucus prope Cæretis amnē Religionē p̄m late facer. Et adiecit q̄ proprietatē religionis exprimeret, Vndiq; colles Includere caui, & nigra nemus abiete cingit. Quæ res utiq; faciebat lucū à cōmunionē populi secretum. Et ut relictum locum oñderet nō sola adeundi difficultate, adiecit & sanctitatē: Syluano fama est ueteres sacrasse Pelasgos Agror̄ pecorisq; deo. Scđm Pōpeium Festum religiosi sunt, q̄ faciēda & uitanda discernunt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod autem ait deducere, nihil aliud est q̄ detergere. Nam festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet, nouos fodere nō licet. In trāscursu & hoc notandū est, quod & ipse uelut p̄teriens sub unius uerbi significatione proiecit. Cauet em̄ in iure pontificio, ut qm̄ oues duabus ex causis lauari solēt: aut ut curet scabies, aut ut purget lana, festis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari nō liceat, liceat autem si curatione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cōcessa numerauit: Balantum que gregem fluuio mersare. Quod si hucusq; dixisset, licita & uetita confunderet: sed adijciendo, salubri, causam concessæ ablutionis expressit.

Quid delubrū, q̄ dij penates, Et qđ ne in his quidē Vergilius a sua recesserit diligentia. Caput .IIII.

Nomina etiam sacrorum locorum sub congrua proprietate proferre, pontificalis obseruatio est. Ergo delubrum quid pōtiffices proprie uocent, & qualiter hoc nomine Vergilius usus sit, requiramus. Varro libro octauo rerum diuinarum, Delubrum ait alios extimare, in q̄ præter ædē sit area assumpta deū causa, ut est in circo Flaminio Iouis statoris: alios, in quo loco dei simulacrum dedicatum sit. Et adiecit: Sicut locum in quo figerent candelam, candelabrum appellatum, ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. His à Varrone præscriptis, possumus intelligere id potissimum ab eo probatum, quod ex sua consuetudine in ultimo posuit, ut ab dei dedicato simulacro delubrum cœperit nuncupari. Vergilius tamen utranque rationem diligenter est executus. Vt enim à postrema incipiamus, obseruauit delubrum nominaturus, aut proprie deorum nomina, aut ea quæ dijs accommodarētur inferere. At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt. Et ut mox simulacrum nominaret, subtexit: Sæuæq; petunt Tritonidis arcem, Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe teguntur. Item, Nos delubra deūm miseri, quibus

k v ulci

Religiosum et religio, de quibus Gellius lib. 4. ca. 9.

Georgic. 1.

Ibidem.

ultimus esset Ille dies. Illam uero opinionē de area, quam Varro prædixerat, non dimisit: Principio delubra adeunt, pacemq; p aras Exgrunt. Et mox: Aut ante ora deum pingues spatiat ad aras. Quid em̄ est aliud spatari, q̄ spatio lati itineris obambulare: ob qd̄ adijciendo ante aras, on̄dit aream assumptā deorum causa. Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

De dijs quoq; Romanorū proprijs. i. penatibus, aspsa est huic opi nō incuriosa subtilitas. Nigidius em̄ de dijs lib. XIX. req̄rit, num dij penates sint Troianorū Apollo & Neptunus, q̄ muros eis fecisse dicunt, et num eos in Italiam Aeneas aduexerit. Cornelius q̄q; Labeo libro de dijs penatibus eadem existimat. Hāc opinionē seq̄tur Maro cum dicit: Sic fatus, meritos aris maclabat honores, Taurū Neptuno, taurū tibi pulcher Apollo. Varro humanarū sc̄do, Dardanū refert deos penates ex Samothrace in Phrygiā, & Aeneam ex Phrygia in Italiā detulisse. Qui sint autē dij penates, in libro q̄dem memorato Varro nō exprimit. Sed q̄ diligētius eruūt ueritatē, penates esse dixerūt, p̄ q̄s penitus spiramus, p̄ q̄s habemus corpus, p̄ q̄s rationē animi possidemus. Esse autē mediū æthera Iouē, Iunonē uero imum aëra cum terra, & Mineruā summum ætheris cacumē. & argumēto utunt, q̄ Tarq̄nius Demarathi Corinthij filius, Samothracijs religiōibus mystice imbutus, uno tēplo ac sub eodē tecto, numina memorata cōiungit. Cassius uero Hemina, dicit Samothracas deos, eosdē q̄ Romanorū penates, proprie dici *θεοὺς μεγάλας*. Noster hāc sciens, ait: Cum socijs, natoq; penatibus & magnis dijs, qd̄ exprimit *θεοὺς μεγάλας*. Sed & omnia hāc noīa cū in uno de supradictis numinibus seruat, doctrinā proculdubio suam de hac om̄i opinione cōfirmat. Cum em̄ ait: Iunonis magnæ primū p̄ce numen adora, *τὴν μεγάλην* nominat: Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno, *τὴν ἡμισλίαν*: Dñamq; potentem, *τὴν δυνατὴν*. Eodē noīe appellauit & Vestā, quam de numero penatū, aut certe comitē eorū esse manifestū est: adeo, ut & cōsules & p̄tores seu dictatores cum ineunt magistratū, Lauinij rem diuinā faciant penatibus pariter et Vestæ. Sed et Verg. ubi ex p̄sona Hectoris dixit: Sacra suosq; tibi commēdat Troia penates, mox adiecit: Sic ait, & manibus uittas Vestāq; potentē, Aeternūq; adytis effert penatibus ignē. Addidit Higinius in libro quē de dijs penatibus scripsit, uocari eos *θεοὺς πάγκρατας*. Nec hoc Vergilius ignoratū reliquit: Dijs patrij seruate domū, seruate nepotē. Et alibi: Patrijq; penates.

Quanta fuerit Vergilij cura in exprimendis diuersis hostiarum generibus. Et cur Mezentium contemptorem dixerit deorum. Caput .V.

Duo hostiarū genera: aiāle unū, alterū cōsultatoriū.

Nec minus de sacrificiorum usu, q̄ de deorum scientia diligētiam suam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat hostiarum genera esse duo, unum in quo uoluntas dei per exta disquiri tur, alterum in quo sola anima deo sacratur, (Vnde & aruspices animales has hostias uocāt) utrunq; hostiarū genus Vergilius in carmine ostēdit. Et primò quidem illud quo uoluntas numinū per exta monstrat: Maclat lectas de more bidentes. Et mox: Pecudumq; reclusis Pectoribus inhians spirantia consulit exta. Alterz illud in q̄ hostia animalis dicit, q̄ eius tm̄ anima sacratur, ostēdit, cum facit Entellum uictorem Eryci maclare taurū. Nam ut expleret aiālis hostiæ causas, ipso usus est noīe: Hanc tibi Eryx meliorē animā pro morte Dare tis. Et

A tis. Et ut nūcupata uota significaret, ait, p̄soluo, qđ de uoto proprie dicit̄. Vt̄q̄
 oñderet p̄solutum dijs, significauit dicens: Sternit̄, exanimisq̄ tremēs procum
 bit humi bos. Vidēdum etiā, ne & illā hostiā oñdat aīalem, Sanguine placastis
 uentos et uirgine cæsa, Cū primū Iliacas Danaī uenistis ad oras, Sāguine quæ
 rendi reditus, animaq̄; litandū Argolica. Nam & animā. i. hostiæ nomen, po-
 suit: & litare, qđ significat sacrificio facto placare numen.

In his ipsīs hostijs uel aīalibus uel cōsultatorijs qđdam sunt, q̄ hostiæ iniuges *iniuges boues.*
 uocant̄, id est q̄ nunq̄ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harū quoq̄ noster poëta
 sic meminit: Nunc grege de intacto septē mactare iuuenos Præstiterit, totidē
 lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit: Et intacta
 totidē ceruice iuuenas. Eximij quoq̄ in sacrificijs uocabulū, nō poëticum *hostiæ eximia*
 B *id est, sed sacerdotale nomen est.* Veratius em̄ in pōtificialibus q̄stionibus do-
 cet, eximias dictas hostias, q̄ ad sacrificiū destinatæ eximant̄ è grege, uel q̄ exi-
 mia specie quasi offerēdæ numinibus eligant̄. Hinc ait: Quatuor eximios præ-
 stāti corpore tauros. Vbi q̄ eximunt̄, eximios: q̄ eligunt̄, p̄stanti corpore mō
 strauit. Ambarualis hostia est, ut ait Pōpeius Festus, q̄ rei diuinæ causa cir- *Hostiæ am-
baruales.*
 cum arua ducit̄ ab his q̄ pro frugibus faciunt. Huius sacrificij mentionē in Bu-
 colicis habet, ubi de apotheosi Daphnidis loquit̄, Hæc tibi semp̄ erūt, & cum
 solennia uota Reddemus nymphis, & cū lustrabimus agros. Vbi lustrare si-
 gnificat circuire. hinc em̄ uidelicet & nomē hostiæ acq̄situm est, ab ambiendis
 aruis. Sed & in Georgicō lib. I. Terq̄; nouas circū felix eat hostia fruges.

C Obseruatum est à sacrificantibus, ut si hostia q̄ ad aras duceretur, fuisset ue-
 hementius reluctata, oñdifferetq̄ se inuitam altaribus admoueri, amoueretur: q̄a
 inuito deo offerri eam putabant. Quæ autē stetit oblata, hanc uolenti numi-
 ni dari existimabant. Hinc noster: Et ductus cornu stabat sacer hircus ad aras.
 Et alibi: Et statuam ante aras aurata fronte iuuenicum.

Adeo autē om̄em pietatem in sacrificijs, q̄ dijs exhibēda sunt, posuit: ut pro *Mezentius q̄re
cōreptor diuū*
 p̄ter contrariā causam, Mezentii uocauerit cōtemptorem deorū. Neq̄ em̄ (ut
 Aspro uidetur) ideo cōreptor diuū dictus est, q̄ sine respectu deorū in ho-
 mines impius fuerit. Alioq̄ multo magis hoc de Busiride dixisset, quem longe
 crudeliorē, illaudatum uocasse cōtentus est. Sed uerā huius cōtumacissimi noīs
 causam, in primo libro Originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim
 Mezentium Rutulis imperasse, ut sibi offerrent, quas dijs primitias offerēbāt,
 D & Latinos om̄es similis imperij metu ita uouisse: Iupiter, si tibi magis cordi ē,
 nos ea tibi dare potius q̄; Mezentio, uti nos uictores facias. Ergo q̄ diuinos
 honores sibi exegerat, meritō dictus est à Vergilio cōreptor deorū. Hinc pia
 illa insultatio sacerdotis: Hæc sunt spolia & de rege sup̄bo Primitiæ. Vt nomi-
 ne cōtumaciæ, cuius pœnas luit, raptas de eo notarent extuuias.

Mirandā fuisse Vergilij cum circa Romana, tum circa externa etiam sacra doctrinā, quod ex
 Apollinis Delij & Herculis uictoris sacris ostenditur. Caput .VI.

Miranda est huius poëtæ & circa nostra et circa externa sacra, doctrina. *Hostia ubi A-
pollini nō ca-
datur.*
 Neq̄ em̄ de nihilo est, q̄ cū in Delon uenit Aeneas, nulla ab eo ca-
 sa est hostia: nisi cū proficisceret̄, Apollini & Neptuno res diuina fa-
 cta est. Constat enim (sicut Cloatius Verus ordinatorum libro. II. docet) esse
 Deliarā

Deli aram apud quam hostia non cædit, sed tm̄ solenni deum prece uenerant. E
 Verba Cloatij hæc sunt: Deli ara est Apollinis *γενίτης*, in qua nullum aial sa-
 crificat, quam Pythagorā uelut inuiolatā adorasse produnt. Hanc ergo esse q̄
 adorat ab Aenea, *γενίτης* arā poëta demonstrat. Sigdem templum ingressus
 pontifex, nullo acto sacrificio, statim inchoat precem, & ut genitora expressius
 noīaret: Da pater auguriū. At uero cum tauræ mox immolat Apollini & Ne-
 ptuno, apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene suprā tm̄modo pa-
 trem, qđ ibi proprium est: & infrā, quod cōmune est, Apollinem noīat. Memi-
 nit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc om̄ia fa-
 ciebat in uerbenis ac tubis sine hostijs, ut Deli ad Apollinis genitiui arā. Eo
 dem uersu non omittendū puto, cur saxo uetusto dixerit extructum templum. F
 Velius Longus, immutatio est, inquit, epitheti: uult em̄ dicere uetustatem tem-
 pli. Hunc multi alij cōmentatores secuti sunt. Sed frigidum est, ædificij ætatem
 notare. Epaphus autem uir plurimæ lectionis, libro. XVII. ait Delphis qđam
 tempore euenisse, ut templum religiosum antea & intactum, spoliatum incen-
 sumq; sit. & adijcit, multas circa Corinthū urbes insulasq; proximas terræ mo-
 tu haustas, Delō neq; antea neq; postea hoc incōmodo uexatam, sed semp̄ eo-
 dem manere saxo. Thucydides etiam historiæ lib. III. idem docet. Non miræ
 ergo, si p̄sidio religionis tutam insulam semp̄ oñdens, & reuerentiam sibi loco
 rum accessisse dicit, continuā saxi eiusdem, id est insulæ, firmitatem. Vt serua-
 uit Apollinis genitoris proprietatem, patrem uocando.

Tēplū uetustū
 saxo extructū
 cē cur dixerit

Hercules un-
 de uictor dica-
 tur.

Idem curauit Herculem uocando uictorem. Hæc, inqt, limina uictor Alci-
 des subiit. Varro diuinæ lib. III. uictorem Herculem putat dictum, qđ om̄e G
 animalium genus uicerit. Romæ autē uictoris Herculis ædes duæ sunt, una ad
 portam trigeminā, altera in foro boario. Huius commentī causam Massurius
 Albinus memorabilium libro. I. aliter exponit. Marcus, inquit, Octavius He-
 rennius prima adolescentia tibicen, postq; arti suæ diffusus est, instituit merca-
 turam: & bene re gesta, decimā Herculi profanauit. Postea cum nauigans hoc
 idem ageret, à prædonibus circumuentus fortissime pugnauit, & uictor recel-
 sit. Hunc in somnijs Hercules docuit sua opera seruatum. Cui Octavius impe-
 trato à magistratibus loco ædem sacrauit & signum: Victoremq; incisis literis
 appellauit. Dedit ergo epitheton deo, qđ & argumentum ueteræ uictoriæ Her-
 culis, & commemoratio nouæ historiæ, q̄ recēti Romano sacro causam dedit, H
 contineretur. Nec frustra in eodē loco dixit: Et domus Herculei custos Pi-
 naria sacri. Quidam em̄ aram maximā cum uicino flagraret incendio, liberatā
 à Pinarijs ferunt, et ideo sacri custodem domum Pinariam dixisse Vergiliū,
πιναρίας, inquit, Potitiorz, qui ab Appio Claudio p̄mio corrupti, sacra ser-
 uis publicis prodiderunt. Sed Veratius pōtificalis in eo libro quē fecit de sup-
 plicationibus, ita ait: Pinarijs q̄ nouissimi comelo prandio uenissent, cum iam
 manus pransores lauarent, præcepisse Hercule, ne quid postea ipsi aut progeni
 es ipsorū ex decima gustarent sacrandā sibi, sed ministrandi tm̄modo causa, nō
 ad epulas conuenirēt. Quali ministros ergo sacri custodes uocari, ut ipse Ver-
 gilius alibi: At Triuix custos iam dudū in montibus Opis, id est ministra. Ni-
 si fortē custodē dixit eam, quæ se prohibuerit & continuerit à sacris, ut ipse ali-
 bi: Et

Pinarij custo-
 des ædis Her-
 culis.

A bi: Et custos furum atq; auuū cum falce saligna Hellepontiaci seruet tutela Priapi. Hic utiq; custodem, prohibitorē auuū furumq; significat, Hæc ubi dicta, dapes iubet & sublata reponi Pocula, gramineoq; uiros locat ipse sedili. Non uacat quod dixit sedili. Nam propria obseruatio est, Herculis sacris epulari sedentes. Et Cornelius Balbus *Ἡρηνεύου* libro. XVIII. ita ait: Apud aram maximam obseruatum, ne lectisternium fiat. Custoditur in eodem loco, ut oēs aperto capite sacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde dei, habitum eius imiteat. Nā ibi operto ipse capite est. Varro ait Græcum hunc esse morem: quia siue ipse siue ab eo relictus, q̄ arā maximā statuerunt, Græco ritu sacrificauerunt. Hoc amplius addidit C. Bassus: Idcirco eīm hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduentum Aenæ in Italia constituta est, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.

Ritus sacrorū
Herculis.

Ea etiam que negligenter in Vergilio transmittuntur a legentium uulgo, nō carere sensuum profunditate. Et homines sacros cur occidere licuerit. Caput VII.

E A quoq; q̄ incuriose transmittunt à legentiū plebe, nō carent profunditate. Nam cum loqueret de filio Pollionis, id qd̄ ad principem suū spectaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam croceo mutabit uellera luto. Tradit autē in libro Hetruscorū, si hoc animal insolito colore fuerit indutū, portendi impatori rerū om̄ium felicitatem. Est sup̄ hoc liber Tarquinij trāscriptus ex ostentario Thusco. ibi reperit: Purpureo aureo ue colore ouis aries' ue si aspergetur, principi ordinis & gn̄is summa cum felicitate largitatē auget, genus progeniemq; propagat in claritate, lætiorēq; efficit. Huiusmodi igit̄ statum imperatori in transitu uaticinat̄.

C Verbis etiā singulis de ritu sacro q̄ ex alto petita significet, uel hinc licebit aduertere: Iniecere manū Parcae, telisq; sacrarunt Euandri. Nam quicqd̄ destinatum est dijs, sacrum uocatur. Peruenire autem ad eos non potest, nisi libera ab onere corporis fuerit anima, qd̄ nisi morte fieri non potest. Ita ergo opportune sacrum Halesum facit, quia erat appetiturus. Et hic proprietatē & humani & diuini iuris executus est. Nā ex manus iniectioe penē mancipiū designauit, & sacrationis uocabulo obseruantiā diuini iuris impleuit. Hoc loco nō alienū uidetur, de cōditione eorū hoīm referre, q̄s leges sacros esse certis dijs iubent, q̄a nō ignoro quibusdā mix̄ uideri, q̄ cum cætera sacra uiolari nefas sit, hoīem sacrū ius fuerit occidi. Cuius rei causa hæc est: Veteres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebant̄, sed abigebant ad fines deorū, q̄bus sacrū esset: animas uero sacratorū hominū, q̄s Græci *ῥάνας* uocant, dijs debitas existimabāt. Quemadmodū igit̄ qd̄ sacrum ad deos ipsos mitti nō poterat, à se tamē dimittere non dubitant: sic animas quas sacras in coelum mitti posse arbitrati sunt, uiduatas corpore q̄primū illō ire uoluerunt. Disputat de hoc more etiā Trebatius religionū lib. IX. cuius exemplum ne sim prolixus omisi. Cui cordi est legere, satis habeat & autorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

Que enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quod nec ea ratione apud hunc poetam careat, que fortuita esse uidentur, cum alijs quibusdam. Caput VIII.

N Onnullorū q̄ sciētissime prolata sunt, male enuntiādo, corrupimus dignitatē. Ut qdam legunt: Discedo, ac ducente dea flammā inter & hostes Expedior: cum ille doctissime dixerit: Ducēte deo, nō dea. Nā & apud

apud Caluum Acterianus affirmat legendū, Pollentēq; deum Venerem, non deam. Signū etiam huius est Cypri barbatū corpore, sed ueste muliebri, cū sceptro ac statura uiri. Et putāt eandē marem ac foeminā esse. Aristophanes eam *ἄφροδίτην* appellat. Leuinus etiā sic ait: Venerem igit̃ almū adorās, siue foemina siue mas est, ita uti alma noctiluca est. Philochorus q; in Athide, eandem affirmat esse lunā: Nā & ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri, mulieres cum uirili: q; eadem & mas existimatur & foemina.

Aues stellis ad litandū datae.

Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictū est: Decidit exanimis, uitāq; reliquit in astris Aëreis. Higinus em̃ de proprietatibus deorū, cum de astris ac stellis loqueret̃, ait oportere his uolucres immolari. Docte ergo Vergilius dixit apud ea numina aiām uolucris remāsisse, qbus ad litandū data est.

Camilla cur sit appellata.

Nec nomen apud se qd̃ fortuitum esse poterat, uacare pmittit: Martisq; uocauit Nomine Casmillāe mutata parte Camillā. Nam Statius Tullianus de uocabulis rerū libro .I. ait dixisse Callimachū, Thuscos Camillū appellare Mercurium, q̃ uocabulo significant præministrū deorū. Vnde Verg. ait Metabum Camillam appellasse filiā, Dianæ scilicet præministrā. Nam et Pacuius, cum de Medea loqueret̃, Coelitum Camilla expectata aduenis, salue hospita. Romani quoq; pueros puellas ue nobiles & inuestes, Camillos & Camillas appellant, flaminicarū & flaminum p̃ministros. Hanc quoq; obseruationē eius non cōuenit p̃terire. Mos erat (inquit) Hesperio in Latio, quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ, nunc maxima rerū Roma colit. Varro de morib. morē eē dicit in iudicio animi, quē seq̃ debeat cōsuetudo. Iulius Fest. de ṽborū significationib. lib. XIII. Mos est, inqt, institutū patriū, p̃tinēs ad religiones ceremoniasq; maiorū. Ergo Verg. utrunq; autorē secutus, & primò qdem Varronē, qm̃ ille dixerat morē p̃cedere, seq̃ cōsuetudinem, postq̃ dixit: Mos erat, subiunxit, quē protinus urbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerū Roma colit: q̃ p̃seuerantiā cōsuetudinis mōstrat. Et qm̃ Festus p̃tinere ad ceremonias ait, hoc idē docuit Maro adijciēdo sacræ, Quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ. Mos ergo p̃cessit, & cultus moris secutus est, qd̃ est cōsuetudo. & hic definitio nem Varronis impleuit. Adijciendo deīn sacræ, oñdit morem ceremonijs dictum, qd̃ Festus asseruit. Idē seruauit & in XII. lib. cum ait: Morē ritusq; sacrorum Adijciā. in q̃ oñdit apte, morē esse ritus sacrorū. Sed historiæ quoq; fidē in his ṽsibus secutus est, Mos erat Hesp̃io in Latio, & reliqua. Seruauit em̃ regnorū successionē. Quippe primi regnauerunt Latini, in Albani, & in Romani. Ideo mos erat, primū dixit, Hesp̃io in Latio: & postea, quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ: deīn subiecit, Nunc maxima rerū Roma colit.

Mos.

De carmine quo euocari solebāt dii tutelares, & aut urbes aut exercitus deuoueri. Caput .IX.

De euocandis dijs tutelarib.

EXcessere omēs adytis arisq; relictis Dijs, quibus imperium hoc steterat. Et de uetustissimo Romanorum more, & de occultissimis sacris, uox ista plata est. Cōstat em̃ oēs urbes in alicuius dei esse tutela, morēq; Romanorū arcanū et multis ignotū fuisse, ut cum obsiderēt urbē hostiū, eāq; iam capi posse cōsiderent, certo carmine euocarēt tutelares deos: q; aut aliū urbē capi posse nō crederent: aut etiā si posset, nefas existimarēt deos habere captiuos. Nā p̃pterea ipsi Romani & deum in cuius tutela urbs Roma ē, et ipsius urbis

Latinum

A Latinū nomen ignotū esse uoluerūt. Sed dei qdem nomen nōnullis antiqrum licet in se dissidētium libris insitū, & ideo uetustas psequētibz q̄qd de hoc putat innotuit. Alij em̄ Iouē crediderunt, alij lunā. Sunt q̄ Angeronam, q̄ digito ad os admoto silentiū denuntiat. Alij aut̄, q̄z mihi fides uidet̄ firmior, Opē Consiuā esse dixerunt. Ipsius v̄o urbis nomen etiā doctissimis ignoratum est, cauentibus Romanis, ne qd̄ s̄ape aduersus urbes hostium fecisse se nouerant, idem ipsi quoq̄ hostili euocatione paterent̄, si tutelæ suæ nomē diuulgaretur.

Sed uidendū, ne qd̄ nōnulli male existimauerūt, nos q̄q̄ confundat, opinātes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos, & ipsam deuotā fieri ciuitatē. Nā reperi in lib. v. rerz̄ reconditarz̄ Sāmonici Sereni utruncq̄ carmē, qd̄ ille se in cuiusdā Furij uetustissimo libro repisse profelsus est. Est aut̄ carmē huiusmodi, q̄ dii euocant̄, cum oppugnatione ciuitas cingit̄: Si deus, si dea est, cui populus ciuitasq̄ Carthaginensis est in tutela, teq̄ maxime ille, q̄ urbis huius populiq̄ tutelā recepisti, precor, uenerorq̄, ueniāq̄ à uobis peto, ut uos pop. ciuitatēq̄ Carthaginēsiū deseratis: loca, tēpla, sacra, urbēq̄ eorū relinquatis, absq̄ his abeatis: eiq̄ populo ciuitatēq̄ metum, formidinē, obliuionē inijciatis, proditiq̄ Romā ad me meosq̄ ueniatis: nostraq̄ uobis loca, tēpla, sacra, urbs acceptior probatorq̄ sit: mihi quoq̄ populoq̄ Romano militibusq̄ meis p̄positi sitis, ut sciamus intelligamusq̄. Si ita feceritis, uoueo uobis templa, ludosq̄ facturz̄. In eadē uerba hostias fieri oportet, autoritatemq̄ uideri extorz̄, ut ea promittant futura. Vrbes v̄o exercitusq̄ sic deuouent̄, iam numinibus euo-

*Euocationis
deorū carmē.*

C catis. Sed dictatores imperatoresq̄ soli possunt deuouere his uerbis: Dis pater siue Iouis mānes, siue q̄ alio noīe fas est noīare, ut omnes illā urbem Carthaginem exercitumq̄, quem ego me sentio dicere, fuga, formidine, terrore cōpleatis: quiq̄ aduersus legiones exercitumq̄ n̄m arma telaq̄ ferēt, uti uos eos exercitus, eos hostes, eosq̄ hoīes, urbes agrosq̄ eorum, & q̄ in his locis regionibusq̄, agris urbibusq̄ habitant abducatis, lumine supero priuetis: exercitūq̄ hostium, urbes agrosq̄ eorū, q̄s me sentio dicere, uti uos eas urbes agrosq̄, capita ætatesq̄ eorū deuotas cōsecratasq̄ habeatis, illis legibus q̄bus quandoq̄ sunt maxime hostes deuoti: eosq̄ ego uicarios pro me fide magistratūq̄ meo, & pro populo Ro. exercitibus, legionibusq̄ n̄ris do, deuoueo: ut me meamq̄ fidē imperiumq̄, legiones exercitūq̄ n̄m, qui in his rebus gerūdis sunt, bene saluos sinatis esse. Si hæc ita faxitis, ut ego sciam, sentiā, intelligamq̄, tunc quis-

*Deuotionis ur
biū & exerci
tū uerba.*

D quis uotū hoc faxit, ubi faxit, recte factum esto, ouibus atris tribus, tellus mater, teq̄ Iupiter obtestor. Cum tellurē dicit, manibus terram tangit: cum Iouem dicit, manus ad coelū tollit: cum uotū recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiq̄tatibus aut̄ hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiā. Præterea Carthaginē, & Corinthum. Sed & multos exercitus oppidaq̄ hostium Gallorū, Hispanorum, Afrorum, Maurorū, aliarq̄ gentium quas prisca loquunt̄ annales. Hinc est ergo, qd̄ propter eiusmodi euocationē numinum discessionēq̄, ait Vergilius: Excessere oēs adytis, arisq̄ relictis Diī. Et ut tutelares assignaret, adiecit: Quibus imperium hoc steterat. Vtq̄ præter euocationem etiā uim deuotionis ostēderet, in quā p̄cipue Iupiter (ut diximus) inuocat̄, ait: Ferus oīa Iuppiter Argos Transstulit.

Videtur

Videtur ne uobis probatum, sine diuini & humani iuris scientia, nō posse profunditatem Maronis intelligi: E

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari tauro, & quibus dijs tauri immolari soleant.

Caput .X.

Taurus quibus dijs imoletur.

Cur Ioui taurum immolari fecerit Vergilius, cum tamē id nō liceret.

Hic cum omnes concordī testimonio, doctrinam & poētæ & narrantis æquarent, exclamauit Euāgelus, diu se succubuisse patientiæ, nec ultrā dissimulandum, quin in medium detegat inscientiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando subduximus, & nos cepimus pōtīfici iuris auditum. Et ex his quæ nota sunt nobis, Maronē huius disciplinā iuris nescisse constabit. Quando em̄ diceret, Coelicolūm regi mactabam in litore taurum, si sciret taurum immolari huic deo uetitum: aut si didicisset quod Atteius Capito comprehendit: Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificiorum hæc sunt: Itaq; Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uero LX. & VIII. libro intulit, nisi Neptuno, Apollini, & Marti, taurum nō immolari. Ecce pontifex tuus, quod apud quas aras mactet ignorat: cum uel ædituis hæc nota sint, & ueterū non tacuerit industria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorū imoletur tauro, si uis cum Vergilio cōmunicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, tauro tibi pulcher Apollo. Vides in opere poētæ uerba Labronis: Igitur ut hoc docte, ita illud argute. Nam ondit ideo non litatur, ideo secutum Horrendū dictū & uisu mirabile monstrū. Ergo respiciens ad futura, hostiā contrariā fecit. Sed & nouerat hunc errorē nō esse inexpiablem. Atteius em̄ Capito, quem in acie cōtra Maronē locasti, adiecit hæc uerba: Si quis fortē Ioui tauro fecerit, piaculū dato. Cōmittitur ergo res non quidem impiāda, insolita tñ. Et cōmittitur nō ignorantia, sed ut monstro locū faceret secuturo. F

Quod Vergilius illo uersu primi Georgicon, Cui tu rite fauos & miti dilue Baccho, significarit Cereri mulso litandum esse. Tum quomodo & in primo & in octauo, libro Aeneidos in mensam libari faciat, cum in aram tantum esset libandum. Caput .XI.

Subiicit Euāgelus: Si euentu excusantur illicita, dic quæso, quod erat monstrum secutorū, & cum Cereri libari uino iuberet, quod omnibus sacris uentur, Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho: Vinum autē Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere, qui in Aulularia ait: Cererim mi Strobile hi sunt facturi nuptias: Qui: quia temeti nihil allatum intelligo. At hic uester flamen, & pōtīfex, & omnia, tam quid immolet, quæ quid libetur ignorat. Et ne nō ubiq; in libando pari errore sit deuius, in octauo ait: In mensam læti libant, diuosq; precant, cum nō in mensam, sed in aram scdm morem libare debuerint. H

Ut prius tibi, Prætextatus inquit, de posteriore quæstione rñdeam, fateor te non immeritō de usurpata in mensam libatione quæsisse: ampliusq; speciē difficultatis auxeras, si magis Didonē in mensa similiter libantē notasses: Dixit, & in mensa laticum libauit honorē. Nā & P. Tertius cum de ritu sacrorū multa differeret, ait sibi hunc locum in quæstione uenire, nec tñ hæsitatiōnē suā requisita ratione dissoluit: ego autē quod mihi magistra lectione comptum est, publicabo: In Papyriano em̄ iure euidenter relatū est, aræ uicem p̄stare posse mensam dicatā: ut in templo, inquit, Iunonis Populoneæ augusta mensa est. Nanq; in fanis alia uasorū sunt & sacrae supellectilis, alia ornamentorū. Quæ uasorū sunt, instrumen

In mensam quōdo libare licuerit

A instrumenti instar hñt, quibus semp sacrificia cōficiuntur. Quarz rerum prin-
cipem locum obtinet mensa, in qua epulæ, libationesqz, & stipes reponuntur.
Ornamēta uero sunt, clypei, coronæ, & huiuscemodi donaria. Neqz em̄ dona-
ria dedicant eo tēpore, q̄ delubra sacrant. At uero mēsa arulæqz eodē die quo
ædes ipsæ dedicari solēt: Vñ mensa hoc ritu dedicata in tēplo, aræ usum, & re-
ligionē obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidē fit iusta libatio, q̄ppe
apud eam mēsam q̄ cum arā maxima more utiqz religionis fuerat dedicata, &
in loco sacrato, & inter ipsa sacra, in q̄bus epulabantur. In cōuiuio uero Dido-
nis, qd̄ tm̄ regiū constat, nō etiam sacræ fuisse, apud humanā mensam, in tricli-
nio, nō in templo, q̄a non erat religiosa, sed usurpata libatio, solā fecit libasse re-
ginā: in cuius p̄sona nulla obseruationis necessitas, & multa ad usurpandum in
B potestate p̄missio. At uero hic om̄es in mensa læti libant, diuosqz precātur: q̄a
qd̄ recte fieri nouerat, ab om̄ibus simul in tēplo epulantibus, & uni sacratæ af-
fidentibus mensæ factū esse memorauit. De illo autē uersu, Cui tu lacte fa-
uos & miti dilue Baccho, paucis q̄ Maro accusat absoluā. Poeta em̄ æque in
rebus doctrinæ, & in uerbis sectator elegantia, sciens Cereri mulso libari, ad-
dit, miti Baccho fauos dilue, scilicet mitescere uinū dicens, cum mulsum cœpe-
rit fieri. Nam mite hic uinum ita dixit, ut alibi ait domitum: Et durum Bacchi
lomitura saporem. Notū autē esse non diffitebere, q̄ ad diem. XII. Cal. Ianua-
ras Herculi & Cereri faciunt sue pręgnante: penatibus, mulso.

Dido quō in
mēsam libat.

Herculi cur Salios assignarit Vergilius, curq; hos populeis ramis coronatos induxerit. Cap. .XII.

C Pportune mehercule Prætextate fecisti Herculis mētionem, in cuius
sacra hic uester gemino errore commisit:
Tum Salij ad cantus incensa altaria circum

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Nam & salios Herculi dedit, quos tātum Marti dīcauit antiquitas: & popule-
as coronas nominat, cum ad aram maximam, sola lauro capita, & alia fronde
non uinciāt. Videmus & in capite prætoris urbani lauream coronā, cum rem
diuinam Herculi facit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satyra, q̄ inscri-
bitur *πρὸς κορυμβῶν*, maiores solitos decimam Herculi uouere: nec decē dies inter-
mittere, quin pollucerent populū ad *ἀστυβολορ*, cum corona laurea dimitterent
cubitum. Hiccine est (ait Vectius) error geminus? At ego in neutro dico er-
rasse Vergilium. Nam ut primū de frondis genere dicamus, cōstat quidem

Populeæ coro-
ne in sacris
Herculis.

D nunc lauro sacrificantes apud aram maximā coronari. Sed multo post Romā
conditam hæc consuetudo sumpsit exordiū, postqz in Auentino lauretū cœ-
pit uirere: quam rem docet Varro humanarū libro. II. E monte ergo proximo
decerpta laurus sumebat operātibus, quam uicina offerebat occasio. Vnde re-
cte Maro noster ad tempora respexit, quibus Euander ante urbem conditam,
apud aram maximā sacra celebrabat, & utebatur populo utiqz Alcida gratif-
sima. Salios autem Herculi propter hubertatē doctrinæ altioris assignat: quia
is deus & apud pōtificates idem qui & Mars habet. Et sane ita Menippea Var-
ronis affirmat, quæ inscribitur, *Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας*, qua cum de Hercule multa
loqueretur, eundem esse ac Martem probauit. Chaldæi quoqz stellam Hercu-
lis uocant, quam reliqui om̄es Martis appellant. Est præterea Octauij Herse-

Salij Herculi
cur assignentur.

nij liber, q̄ inscribit̄ de sacris saliaribus Tyburtium, in q̄ salios Herculi institu-
tos, opari diebus certis & auspiciatō docet. Item Antonius Enipho uir doctus,
cuius scholā Cicero post laborē fori frequētabat, salios Herculi datos probat
in eo uolumine, q̄ disputat, qd̄ sit fenestra, qd̄ est ostiū minusculū in sacrario. q̄
uerbo Ennius etiā usus est. Idoneis (ut credo) autoribus certisq̄ rationibus, er-
ror q̄ putabat̄ uterq̄ defensu est. Siqua sunt alia q̄ nos cōmouent, in medium
proferamus, ut ipsa collatio n̄m, nō Maronis, absoluat errorē.

Tunc Euāgelus: Nunq̄ ne tibi Prætextate uenit in mentē, toto (ut aiūt) cœ-
lo errasse Vergiliū, cum Dido suā rem diuinā pro nuptiis faceret? Mactat em̄
(inquit) lectas de more bidentes Legiferæ Cereri, Phœboq̄, patriq̄ Lyæo. Et
quasi expgefactus adiecit, Iunoni ante om̄es cui uincla iugalia curæ.

*Et hic multa deesse uerba, quis tam stupidus ut non uel sine admonitione omni animaduertat? Nam neq; responde-
tur ad questionem ab Euangelo propositam, neq; sequentia ulla ratione cum his que præcedunt, coherent. Nobis ap-
paret loci continentia habuisse hoc modo: in bibliotheca (ut ex fine primi libri intelligere licet) ostensum iam erat, quā-
peritus iuris pontificij esset Vergilius. Quare cum cœnæ tempus sermonem de Vergilio interromperet, dilatus est ser-
mo hic in diem sequentem, atq; interim inter cœnandum hilariora quædam tractata, quemadmodum & in secundo li-
bro factum uidemus. Quantum itaq; suspicari licet, ortus inter cœnandum sermo fuit de luxu. Vbi cum Horus sui
luxuriam nimiam reprehenderet, Cecinna ei ita respondet, ut ostendat antiquitati maiorem deliciarum curam fuisse,
quàm seculo suo. Hori uerba omnia desiderantur, nec Cecinnæ responsio plene adest.*

De luxuria Q. Hortensii, Fabij Gurgitis, Metelli Pij, ac Metelli pontificis maximi. Tum de
porco Troiano, de leporum ac cochlearum saginatione. Caput XIII.

Luxus ac mol-
licies Q. Horten-
sij.

Accipite & M. Varronis uerba de agricultura libro. III. qui cum de
uonibus in uilla nutriendis loqueretur, sic ait: Primus hos Q. Horten-
sius augurali cœna dicit̄ posuisse. Quod potius factum tum luxuriose
q̄ seuerē boni uiri laudabant. Quem citō secuti multi, extulerūt eorū pretia, ut
oua eorū denarijs ueneant q̄nis, ipsi faciliē q̄nquagenis. Ecce res nō admiranda
solū, sed & pudenda: ut oua pauonū quinis denarijs ueneant, q̄ hodie non dicā
uilius, sed om̄ino nec ueneunt. Is Hortensius platanos suas uino irrigare cō-
suevit: adeo, ut in quadā actione quam habuit cum Cicerone suscepta, precario
à Tullio postulasset, ut locum dicēdi pmutaret secum. Abire em̄ in uillā neces-
sariō se uelle, ut uinū platano, quā in Tusculano posuerat, ipse suffūderet. Sed
fortē ad notā seculi sui nō sufficit Hortensius, uir alioq̄ ex professo mollis, & in
præcinctu ponens omnē decorem. Fuit em̄ uestitu ad munditiem curioso. Et
ut bene amictus iret, faciem in speculo quærebat: ubi se intuens, togam corpo-
ri sic applicabat, ut rugas, non fortē, sed industria locatas artifex nodus astrin-
geret: & sinus ex composito defluens, modū lateris ambiret. Is q̄ndam cum in-
cederet elaboratus ad speciē collegæ de iniurijs diem dixit, q̄ sibi in angustijs
obuius, offēsu fortuito structurā togæ destruxerat: & capitale putauit, q̄ in hu-
mero suo locū ruga mutasset. Ergo hoc p̄termisso, ad uiros uenio triūphales,
q̄s uictores gentiū luxuria uicit. Et ut taceā Gurgitem à deuorato patrimo-
nio cognoīatum, q̄a insignibus uirtutis secutæ uitia prioris compēsauit ætatis:
in quam foueā luxus & supbiæ Metellus Pius successuū cōtinuatione puenit.
Et ne multis morer, ipsa de eo Sallustij uerba subieci: At Metellus in ulteriorē
Hispaniā post annum regressus, magna gloria, cōcurrentibus undiq̄ uirili &
muli

Luxuria Fa-
bij Gurgitis,
& Metel. Pij.

A muliebri sexu, p uias & tecta om̄ium uisebat. Cū quæstor C. Vrb̄inus, aliq̄ cognita uoluntate eū ad cœnā inuitauerāt, ultra Romanor̄ ac mortaliū etiam morē, curabāt, exornatis ædibus p aulæa & insignia, scenisq̄ ad oñtationē histrionū fabricatis. Simul croco sparsa humus, & alia in modū tēpli celeberrimi. Præterea cū sedenti in trāsenna demissum Victoriæ simulacr̄ cum machinato strepitu tonitruū, coronā ei imponebat: tū uenienti, thure quasi deo supplicabat. Toga picta plerunq̄ amiculo erat ei accumbēti. Epulæ q̄sitissimæ, neq̄ p om̄em modo prouinciā, sed trans maria ex Mauritania uoluc̄ & ferar̄ in cognita antea plura ḡna. Quibus rebus aliquantā partē gloriæ dēpserat, maxime apud ueteres & sanctos uiros, sup̄ba illa, grauiā, indigna Ro. imperio extimantes: Hæc Sallustius, grauissimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

B Accipite inter grauissimas psonas nō defuisse luxuriā. Refero em̄ pontificis uetustissimā cœnam, q̄ scripta est in indice. III. Metelli illius p̄tificis maximi in hæc uerba: Ante diem. IX. Cal. Septembris, q̄ die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit. Triclinia lectis eburneis strata fuerunt. Duobus triclinijs p̄tifices cubuerunt, Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D. Syllanus, C. Cæsar rex sacror̄, P. Scæuola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinouanus, & L. Iulius Cæsar augur, qui eum inaugurauit. In tertio triclinio Popilia, Perpenia, Licinia, Aruncia, uirgines uestales: & ipsius uxor Publicia flaminica, & Sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit: Ante cœnā echinos, ostreas crudas q̄tum uellent, peloridas, sphōdylos, turdū, asparagos, subtus gallinam altilem, patinam ostrear̄ peloridum, balanos nigros, balanos albos. Iterū sphōdylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lūbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna, sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium, patinam suminis, anates, querquedula elixas, lepores, altilia assa, amyllum, panes Picentes. Vbi iam luxuriā tūc accusaretur, quando tot rebus facta fuit cœna pontificum? Ipsa uero edulium genera q̄ dictu turpia? Nam Cincius in suasionē legis Fāniæ, obiicit seculo suo, q̄ porcum Troianum mensis inferant. Quem illi ideo sic uocabant, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit.

Exigebat hoc quoq̄ illa gulæ intēperantia, ut & lepores saginarentur teste Varrone, qui de agricultura libro. III. cum de leporibus loqueret̄, sic ait: Hoc quoq̄ nup̄ institutum, ut lepores saginarētur, cum exceptos ē leporario quidā in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirum uidetur, q̄d ait Varro, lepores ætate illa solitos saginari, accipiat aliud quod maiore admiratione sit dignum, cochleas saginatas, quod idem Varro in eodē libro refert. Verba ipsa qui uolet legere, ubi debeat quærere indicaui. Neq̄ ego nunc antiquitati nos præferendos uel cōparandos dico, sed respondi obiurganti Horo, asserens uti res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse q̄ nostro.

Saltandi cantandiq̄. Studium, atq; adeo ne histrionicam quidem apud uetustiores Romanos inter turpia nominatum fuisse.

Caput .XIII.

S Vbiicit Furius Albinus, antiquitatis nō minus q̄ Cecinna peritus: Miror te, inquit, non retulisse, q̄pta illis affluentia marinar̄ procurari solita fuerit copiar̄, cuius relatu maximam conuiuioꝝ nostror̄ sobrietatē do

l ij ceres. Et

*Luxuriosa
cœna pontificis.*

ceres. Et Cecinna: Profer, inquit, in medium quæ de hac quoque parte lectu
cōperisti. Ultra omnes enim polles memoria uetustatis. Et Furius sic ingres
sus est: Vetusitas quidem nobis semper (si sapimus) adoranda est. Illa quippe secu
la sunt, quæ hoc imperium uel sanguine uel sudore pepererunt, quæ non nisi uirtu
tum faceret hubertas. Sed quæ fatendum est, in illa uirtutum abundantia, uitijs quoque
ætas illa non caruit, è quibus nonnulla nostro seculo morum sobrietate correctæ
sunt. Et de luxu quidem illius temporis circa marinas copias dicere institueram, sed
quia in assertionem nostræ emendationis, alia ex alijs proferenda se suggerunt, de pi
scibus non omitto, sed differo, dum de alia lasciuia qua nunc caremus admoneo.

Saltandi mos
ante triclinia
& alibi.

Dic enim Hore qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium modo sal
tatricem uel saltatorem te uidisse meministi? At in illos saltatio certatim uel ab ho
nestis appetebatur. Ecce enim ut ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus,
inter duo bella Punica: ingenui, quid dicam ingenui? filij senatorum in ludum sal
tatorium comæbant, & illic crotala gestantes saltare discebant. Taceo quod ma
tronæ etiam saltationem non inhonestam putabant, sed inter probas quodque earum
erat saltandi cura, dummodo non curiosa usque ad artis perfectionem. Quid enim ait
Sallustius, Psallere, saltare elegantius quam necesse est probe? Adeo & ipse Sem
proniam reprehendit, non quod saltare, sed quod optime scierit. Nobilium uero filios, &
(quæ dictu nefas est) filias quoque uirgines inter studiosa numerasse saltandi me
ditationem, testis est Scipio Africanus Aemilianus, qui in oratione contra legem
iudiciariam Tiberij Gracchij sic ait: Docent præstigias inhonestas, cum cinæ
dulis & sambuca psalterioque eunt in ludum histrionum, discunt cantare, quæ maiores
nostri ingenuis probro ducier uoluerunt. Eunt inquam in ludum saltatorium inter cinæ
dos uirgines puerique ingenui. Hæc cum mihi quisque narrabat, non poteram animum
inducere, ea liberos suos nobiles homines docere: sed cum ductus sum in ludum
saltatorium, plus medijsfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusque quingentis.
In his unum (quo me reip. maxime misertum est) puerum bullatum, petitoris fi
lium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare, quam saltationem im
pudicus seruulus honeste saltare non posset. Vides quemadmodum ingemue
rit Africanus, quod uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris, id est candida
ti, quem ne tum quidem spes & ratio adipiscendi magistratus, quo tempore se
suosque ab omni probro debuit uindicare, potuit coercere, quo minus faceret, quæ
scilicet turpe non habebatur. Cæterum superius plerumque nobilitatem hæc propu
dia celebrare conquestus est. Sic nimirum M. Cato senatorem non ignobilem Cæci
lium spatiatorem & Fescenium uocat: eumque staticulos dare his uerbis ait: De
scendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere. Et alibi in eundem:
Præterea cantat ubi collibuit, interdum Græcos uersus agit, iocos dicit, uoces
demutat, staticulos dat: Hæc Cato. Cui (ut uidetis) etiam cantare non serij homi
nis sic uidetur, quod apud alios adeo non inter turpia numeratum est, ut L. Syl
la uir tanti nominis, optime cantasse dicatur. Cæterum histriones non inter
turpes habitos, Cicero testimonio est, quem nullus ignorat Roscio & Aesopo
histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum sua solertia tuere
tur. Quod cum alijs multis, tum ex epistolis quoque eius declaratur. Nam illam
orationem quis est qui non legerit, in qua populum Romanum obiurgauit, quod
Roscio

Cantandi stu
dium.

Histriones.

Roscio gestum agēte, tumultuauerit: Et certe satis constat, cōtendere eum cum ipso histrione solitū, utrū ille sapius eandē sententiā uarijs gestibus afficeret, an ipse p̄ eloquentiā copiā sermone diuerso pronūtiaret. Quæ res ad hanc artis suæ fidutiā Rosciū abstraxit, ut librum conscriberet, q̄ eloquentiā cum † histrionia compararet. Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ charissimus fuit, & anulo aureo ab eodē dictatore donatus est. Tanta autē fuit gratia & gloria, ut mercedē diurnā de publico mille denarios sine gregalibus solus acceperit. Aesopum uero ex pari arte ducenties sestertiū reliquisse filio cōstat. Sed quid loquor de histrionibus, cum Appius Claudius uir triumphalis, q̄ salius ad usq̄ senectutem fuit, pro gloria obtinuerit, q̄ inter collegas optime saltitabat: Ac priusq̄ à saltatione discedo illud adiiciā, Vno eodemq̄ tempore, tribus nobilissimis ciuibus, non modo studium saltādi, sed etiam (si dñs placet) peritiam qua gloriarent̄ fuisse, Gabiniō consulari Ciceronis inimico, quod ei & Cicero non dissimulāter obiecit, & M. Cælio noto inter turbas uiro, quem idē Cicero defendit, & Licinio Crasso Crassi eius qui apud Parthos extinctus est, filio.

Quāto in pretio fuerint apud paulo uetustiores Romanos pisces, & præsertim muræna. Ca. .XV.

Sed de saltatione ueterum ad prædæ marinæ trāsire luxum Liciniorū me nomen admonuit, quos Murēnas cognominatos, q̄ hoc pisce effusissime delectati sunt, satis constat. Huic opinioni M. Varro cōsentit, asserens eodem modo Licinios appellatos Murēnas, quo Sergius, Orata cognominatus est: quod ei pisces qui auratæ uocātur, charissimi fuerint. Hic est Sergius Orata, qui primus balneas pensiles habuit, primus ostrearia in Baiano locauit, primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autē ætate L. Crassi illius disertus, qui q̄ grauis & serius habitus sit, etiam Cicero docet. Is tamē Crassus uir cēforius, nam cum Cn. Domitio censor fuit, cum supra cæteros disertus haberetur, essetq̄ inter clarissimos ciues princeps, tamen murēnam in piscina domus suæ mortuam, atratus tanq̄ filiam luxit. Neq̄ id obscurū fuit, q̄ppe collega Domitius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neq̄ id confiteri Crassus erubuit, sed ultro etiā (si dñs placet) gloriatus est cēfor, piam affectu osamq̄ rem fecisse se iactans. Piscinas autem q̄ refertas habuerint pretiosissimis piscibus Romani illi nobilissimi principes, L. Philippus, & Hortensius, quos Cicero piscinarios appellat, etiam illud indicatiū est, q̄ M. Varro in libro de agricultura refert, M. Catonē, qui post Vticae perijt, cum hæres testamento † Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius. XL. milibus uendidisse. Accer

sebātur autem murēnæ ad piscinas nostræ urbis ab usq̄ freto Siculo, qd̄ Rhegyum à Messana despicit. Illic em̄ optimæ à prodigis esse creduntur, tam Hercule q̄ anguillæ. Et utræq̄ ex illo loco, Græce *πλωγ* uocant̄, latine flutæ, quod in summo supernātes, sole torrefactæ curuare se posse & in aquam mergere desinunt, atq̄ ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim, q̄ multi magniq̄ auctores murēnas è freto Siculo nobilitarint, lōgum fiet. Sed dicam quid M. Varro in libro qui inscribitur Gallus, de murēnis dixerit his uerbis: In Sicilia quoque (inquit) manu capi murēnas flutas, q̄ hæc in summa aqua præ pinguitudine fluitent: Hæc Varro. Sed quis neget indomitam apud illos & (ut ait Cæcilius) uallatā gulam fuisse, qui ex tam longinquo mari instrumēta luxuriæ com

parent. Nec rarus hic Romæ piscis, ut p̄gre accitus erat. Auctor est Plinius, B
 C. Cæsare dictatore cum triūphales cenas populo daret, sex milia murenarū
 à C. Hirio ad p̄dus accepisse. Huius Hirij uillā, quā non amplā aut latā, con-
 stat propter uiuaria quā habuit, quadragies sestertium uenundatā.

Pli. li. 9. c. 17.
 & Varro de
 re rustica li. 3.
 cap. 17.

De acipensere, mullo, scaro, lupo.

Caput .XVI.

Nec acipenser, quē maria prodigis nutriūt, illius seculi delicias euasit. Et ut
 liqueat sc̄do Punico bello celebre nomē huius piscis fuisse, accipite ut me
 minerit eius Plautus in fabula, quā inscribit Baccharia, ex p̄sona parasiti:

Quis est mortalis tanta fortuna affectus unquam,
 Quam ego nunc sum, cuius hæc uentri portatur pompa?
 Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
 Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

Et ne uilior sit testis poëta, accipite assertore Cicerone, in quo honore fuerit
 hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum. Hæc sunt in
 dialogo de fato uerba Ciceronis: Nam cum esset apud se ad Lauernium Sci-
 pio unaquē Pontius, allatus est fortē Scipioni acipenser, qui admodum rarò ca-
 pitur. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Cum autē Scipio unum & alte-
 rum ex his, qui eum salutatum uenerant, inuitasset, pluresquē etiam inuitaturus
 uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas, acipenser iste pau-
 corum hominum est. Nec inficias eo, temporibus Traiani hunc piscem in ma-
 gno pretio nō fuisse, teste Plinio Secundo, qui in naturali historia, cum de hoc
 pisce loqueretur, sic ait: Nullo nūc in honore est, quod quidē miror, cum sit ra-
 rus inuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam temporibus Seueri prin-
 cipis, qui ostentabat duritiam morē, Sammonicus Serenus uir ut eo seculo do-
 ctus, cum ad principem suum scriberet, faceretquē de hoc pisce sermonem, uerba
 Plinij quæ supius posui, præmisit, & ita subiecit: Plinius (ut scitis) ad usquē Tra-
 iani imperatoris uenit ætatem. Nec dubiū est, quod ait nullo honore hunc pi-
 scem tēporibus suis fuisse, uerum ab eo dici. Apud antiquos autē in pretio fu-
 isse, ego testimonijs palām faciam, uel eo magis, quod gratiam eius uideo ad epu-
 las quasi postliminio redisse. Quippe qui dignatione uestra cum intersum con-
 uiuiuo sacro, animaduerto hunc piscem à coronatis ministris cum tibicine intro-
 ferri. Sed quod ait Plinius de acipenseris squamis, id uerum esse maximus re-
 rum naturalium indagator Nigidius Figulus ostēdit, in cuius libro de anima-
 libus quarto ita positum est: Cur alij pisces squama secunda, acipenser aduersa
 sit: Hæc Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij principis sui laudādo notat,
 prodens uenerationem qua piscis habebatur, ut à coronatis inferretur cum ti-
 bicinis cantu, quasi quadam nō deliciarum, sed numinis pompa. Sed ut mi-
 nus miremur acipenserem graui pretio taxari solitum, Asinius Celer uir con-
 sularis (ut idem Sammonicus refert) mullum unum septem milibus nummūm
 mercatus est. In qua re luxuriam illius seculi eo magis licet æstimare, quod Pli-
 nius Secundus temporibus suis negat facile mullum repertum, qui duas pon-
 do libras excederet. At nunc et maioris ponderis passim uidemus, & p̄tia hæc
 insana nescimus. Nec cōtenta illa ingluuiēs fuit maris, sui copijs. Nam Octa-
 uius præfectus classis, sciens scarum adeo Italicis littoribus ignotum, ut nec no-
 men Lati

Mullus.

Libr. 9. ca. 17.

Scarus.

men Latinum eius piscis habeamus, incredibilem scarorū multitudinem in uarijs nauibus huc aduectam inter Hostiam & Campaniæ littus in mare sparsit: miroq; ac nouo exēplo pisces in mari tanq; in terra fruges aliquas seminauit. Idemq; tanq; summa in hoc utilitatis publicæ uerteret, quinquennio dedit operam, ut si quis inter alios pisces scaræ fortè cepisset, incolumē confestim & inuiolatū mari redderet. Quid stupemus captiuā illius seculi gulam seruisse mari, cum in magno uel dicā maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, & omnino omnes ex hoc amne pisces: quod equidē cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse autē etiā M. Varro ondit, qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictū gignantur, pisci Tiberino palmā tribuit his uerbis in libro rerū humanarū. XI. Ad uictum optima fert, ager Cāpanus frumētum, Falernus uinum, Cassinas oleū, Thusculanus ficum, mel Tarētinus, piscē Tiberis: Hæc Varro de omnibus scilicet huius fluminis piscibus. Sed inter eos ut suprā dixi præcipuū locum lupus tenuit, & quidem is, qui inter duos pōtes captus esset. id ondunt cum multi alij, tum etiā C. Titius uir ætatis Lucilianæ in oratione qua legem Fanniā suasil. cuius uerba ideo pono, quia non solū de lupo inter duos pōtes capto erunt testimonio: sed etiam mores, quibus pleriq; tunc uiuebant, facillè publicabunt. Describens em̄ homines prodigos in forum ad iudicandū ebrios cōmeantes, quæq; soleant inter se sermocinari, sic ait: Ludunt alea, studiosè unguentis delibuti, scortis stipati. Vbi horæ. X. sunt, iubent puerū uocari, ut comitiū eat percontatū: qd in foro gestum sit, qui suaserint, qui dissuaserint, q̄t tribus iusserint, q̄t uetuerint. Inde ad comitiū uadunt, ne litē suā faciant. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam nō impleant, quippe qui uesicā plenā uini habeāt. Veniunt in comitiū tristes, iubent dicere. Quorū negotium est, narrāt. Iudex testes poscit. Ipsus it mictum. Vbi redit, ait se omnia audiuisse. Tabulas poscit. Lrās inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eunt in cōsiliū, ibi hæc oratio: Quid mihi negotij est cum istis nugatoribus potius, q̄ potamus mullum mistum uino græco, edimus turdū pinguē, bonumq; piscem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit: Hæc Titius. Sed & Lucilius acer & uiolentus poëta, ostendit scire se hunc piscem egregij saporis, qui inter duos pontes captus esset, eumq; quasi liguritorem catillonem appellat, scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur. Proprie autem catillones dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cum uenirent, catillos liguribāt.

D Lucilij uersus hi sunt:
 Fingere præterea afferri quod quisq; uolebat,
 Illum sumina ducebant, atq; altilium lanx,
 Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

De legibus latis contra luxuriam ueterum Romanorum. Caput .XVII.

Longum fiat si enumerare uelim, q̄t instrumēta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint, uel studio confecta. Et hæc nimirum causæ fuerunt, propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populū ferebantur: & imperari cœpit, ut patentibus ianuis pransitaret & cœnitaret. Sic oculis ciuium testibus factis, luxuriæ modus fieret. Prima autē om̄ium de cœnis lex ad populū Orchia puenit. Quā tulit C. Orchius tribunus plebis de se-

natus sententia, tertio anno quā Cato censor fuerat. Cuius uerba (quae plura sunt) praetereo. Summa autē eius praescribat numerum conuiuorum. Et haec est lex Orchia, de qua Cato mox omnibus suis uociferabatur: quod plures, quam praescripto eius caebatur, tum ad cenam uocarentur. Cumque auctorē nouae legis aucta necessitas imploraret, post annum. XXII. legis Orchiae, Fannia lex lata est, anno post Romam conditam, secundum Gellij opinionem. D. LXXXVIII. De hac lege Sāmonicus Serenus ita refert: Lex Fannia sanctissimi Augusti ingenti omnium ordinum consensu peruenit ad populum. Neque eam praetores aut tribuni, ut plerisque alias, sed ex omni bonorum consilio & sententia, ipsi consules protulerunt, cum res ex luxuria conuiuiorum maiora quam credi potest detrimenta paterent. Si quidem eodem res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam & libertatem suam uendiderunt: plerique ex plebe Romano. uino madidi in comitium uenirent, & ebrii de reip. salute consulerent: Haec Sāmonicus. Fanniae legis seueritas in eo superabat Orchiam legem, quod in superiore numero tantummodo cenantium cohibebatur, licebatque secundum eam unicuique bona sua inter paucos consumere. Fannia autē & sumptibus modum fecit assibus centum. Unde a Lucilio poeta festiuitatis suae more ceteris uocatur. Fanniam legem post annos decem & octo lex Didia consecuta est. Eius ferundae duplex fuit causa: Prima & potissima, ut uniuersa Italia, non sola urbs, lege sumptuaria teneretur, Italis aestimantibus Fanniam legem, non in se, sed in solos urbanos ciues esse conscriptam. Deinde, ut non soli qui prandia cenae uel maiore sumptu fecissent, sed etiam qui ad eas uocati essent, atque omnino interfuissent, poenis legis tenerentur. Post Didiam Licinia lex lata est a P. Licinio Crasso diuite. Cuius ferundae probandaeque tantum studium ab optimatibus impensum est, ut consulo senatus iuberetur, ut ea tantummodo promulgata priusquam trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obseruaretur, quasi iam populi sententia comprobata. Lex uero haec paucis mutatis in plerisque cum Fannia congruit. In ea enim ferenda quaesita est nouae legis autoritas, exolescente metu legis antiquioris, ita Hercules, ut de ipsis. XII. tabulis factum est, quarum ubi contemni antiquitas coepit, eadem illa quae illis legibus cauebantur, in alia latere nomina transierunt. Sed legis Licinae summa, ut Calendis, Nonis, nundinis Romanis, cuique in dies singulos. XXX. duntaxat asses edundi causa consumere liceret. Caeteris uero diebus, qui excepti non essent, ne amplius apponere tur, quam carnis aridae pondus tria, & fassamentorum pondus libra, quod ex terra, uite, arbore uel natum sit. Video quod remordeat. Ergo indicium sobrii seculi est, ubi tali praescripto legum coercet expensa cenarum. Non ita est. Nam leges sumptuariae a singulis ferebantur, qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At nisi pessimis effusissimisque moribus uiuerent, profecto opus ferendis legibus non fuisset. Vetus uerbum est: Leges (inquit) bonae ex malis moribus procreantur. Has sequitur lex *Lex Cornelia* Cornelia, & ipsa sumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorum magnificentia prohibita est, nec gulae modus factus, uerum minora pretia rebus imposita. & quibus rebus dii boni, quaeque exquisitis & penes incognitis generibus deliciarum: Quos illic pisces, quasque offulas nominat. Et tamen pretia illis minora constituit, ausim dicere, ut uilitas edulium, animos hominum ad parandas opsoniorum copias incitaret: & gulae seruire, etiam qui paruis essent facultatibus, possent. Dicam plane quod sentio: Apprime luxuriosus mihi uidetur & prodigus, cui

A gus, cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponant. Itaque tanto hoc seculum ad omnem incōtinentiam promptius, ut plerumque earum rerum quæ Syllana lege, ut uulgo nota, comprehendunt, nemo nostrum uel fando cōpererit. Sylla mortuo, Lepidus cōsul legem tulit & ipse cibariam. Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat.

*Lex à Lepidâ
lata.*

Dehinc paucis interiectis annis, alia lex puenit ad populum, ferente Antonio Restione: quam legem, quæuis esset optima, obstinatio tamen luxuriæ, & uitiorum firma cōcordia, nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur, eum quoad uixit, foris postea non recenasse, ne testis fieret contemptæ legis, quam ipse bono publico protulisset. His legibus an-

*Lex Antij Re
stionis.*

B numerarum edictum de sumptibus ab Antonio propositum, quod post triumuirum fuit, ni indignum crederent inter cohibentes sumptus Antonio locum facere: cuius expensæ in cenam solitæ cōferri, sola unionis à Cleopatra uxore cōsumpti æstimatione supatae sunt. Nam cum Antonius quicquid mari, aut terra, aut etiã cœlo gigneretur, ad satiandam ingluuiem suam natum existimans, faucibus ac dentibus suis subderet: eaque re captus, de Romano imperio facere uellet Aegyptium regnum: Cleopatra uxor, quæ uinci à Romanis nec luxuria dignaret, sponsione prouocauit, insumere se posse in unam cenam festertium cœtibus. Id Antonio mirum uisum. nec moratus, sponsione cōtendit. dignus culina Numatio Planco, quod tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra presentans Antonium, pollucibilem sane cenam parauit, sed quam non miraretur Antonius, quippe quod omnia quæ apponebantur, ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridens, phialam poposcit, cui aceti non nihil acris infudit, atque illic unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit: eumque mature dissolutum, uti natura est eius lapidis, absorbit: Et quæuis eo facto sponsione uicisset, quippe cum ipsa margarita centies festertium sine cōtentione eualuisset, manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admouit, nisi Numatius Plancus iudex seuerissimus supatum Antonium mature pronuntiaisset. Ipse autem unio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit, quod qui supfuit postea uicta regina & capta Aegypto, Romam delatus, dissectusque est, & factæ ex una margarita duæ, impositæque simulacro Veneris, ut monstruosæ magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur.

Antonij edictum.

De nucum generibus.

Capitulum XVIII.

D Dhuc dicite Furio, scdæ mensæ illata bellaria nouo sermoni principium dederunt. Symmachus enim duas attrictas manu nucas, uelle (inquit) ex te audire Serui, tanta nucibus noia quam causa uel origo uariauerit, aut unde tot mala cum hac una appellatione uocitentur, fiant tamen seorsum diuersa tam uocabulo quam sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo, quam tibi memoria crebræ lectionis occurrunt. Et Seruius: Nux ista iuglans scdm nonnullorum opinionem à iuglando, & à glade dicta existimat. C. Bassus pro in libro de significatione uerborum hoc refert: Iuglas arbor dicta in est, pinde ac louis glans. Nam id arboris genus nucas habet, quæ sunt suauiore sapore quam glans est. Hunc fructum antiqui illi, quæ egregium glandisque simile, ipsamque arborem deo dignam existimabant, louis glandem appellauerunt, quæ nunc lris interlisis iuglans noiatur. Cloatius autem Verrius in libro à Græcis tractorum ita memorat: iuglas quasi dijuglans, id est διος βάλανος, sicut Theophrastus ait. Hanc Græci etiam basilicam uocant.

Iuglans.

Basilica.

I v Nux

*Nux auellana
sive prænestina* Nux hæc auellana seu prænestina, quæ est eadē, ex arbore est quæ corylus dicitur, de qua Vergilius dixit: Corylum sere. Est autē natio hominum iuxta agrum Prænestinum, quæ Carsitani uocant *ἀπὸ τῆς καρυώου*. Cuius rei meminit Varro in Logistorico, quæ inscribitur, Marius de fortuna: Inde scilicet prænestinæ nuces. Est & illud apud Næuium in fabula Ariolo: Quis heri apud te Prænestini & Lanuuii hospites suapte utrosque decuit acceptos cibo, alteris inanē bullā madidā dari, alteris nuces in procliui profundere. Hanc autē nucē Græci Ponticā uocant, dū unaquæque natio indit huic nuci nomē ex loco, in quo nascitur copiosior.

*Nux Pontica.**Nux castanea*

Nux castanea de qua Vergilius, Castaneasque nuces, uocat & heracleotica. Nā uir doctus Oppius in libro quæ fecit de syluestribus arboribus sic ait: Heracleotica hæc nux, quam quidam castaneā nominant, itemque Pōtica, atque etiam quæ dicuntur basilicæ iuglandes, germina atque flores agunt similiter ipsidem temporibus quibus Græcæ nuces. Nunc dicendum est quæ sit Græca nux, ac simul hoc dicens, amygdalā de lance tulit & ondit, nux græca hæc est, quæ & amygdala dicitur. Sed & Thasia eadem nux uocatur. Testis est Cloatius in ordinatore Græcorum libro. III. cum sic ait: Nux græca amygdala. Acca vero in supplicatione: Nucem græcam, ait, fauumque adde quantum libet.

*Nux græca.**Mollusca nux*

Nucem molluscā licet hyemis nobis tempus inuideat, tamen quia de nucibus loquimur, indictā non relinqumus. Plautus in Calceolo sic eius meminit: Molluscā nucē super eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat quidam, sed quæ sit mollusca nux, non exprimit. Est autē persicum quod uulgo uocatur, & mollusca nux dicitur, scilicet quæ cæteris omnibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir longe doctissimus, in edulio quod inscribitur moretum. Nā cum loquitur de hortulano faciente moretum, inter cætera quæ eò mittit, & hoc pomum mitti ait his uerbis: Admisce tu Acca basilicis hæc, nux partim, Partim persica. quod nomen sic denique fertur. Propterea quæ qui quondam cum rege Ponti, Nomine Alexandro Magno fera prælia bello In Persas retulere suo, post inde reuentū Hoc genus arboris in prælatis finibus Graijs Disseruere, novos fructus mortalibus dantes: Mollusca hæc nux est, ne quis forte inscius erret.

Nux Tarentina.

Nux Tarētina dicitur, quæ ita mollis est, ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini sic reperitur: Itemque quidam Tarentinas oues uel nuces dicunt, quæ sunt terētinae à Tereno, quod est Sabinorum lingua molle. Vnde Terentios quoque dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Horatius potest uideri incidere, qui ait: Et molle Tarentum.

Nux pinea.

Nux pinea hos nobis, qui appositi sunt, nucleos dedit. Plautus in Cistellaria: Qui est nuce nucleos esse uult, frangat nucem.

De generibus malorum & pirorum. Caput .XIX.

Nuces et mala quo distent.

ET quia mala uidemus admista bellarijs, post nuces de malorum generibus differendum est. Sunt de agricultura scriptores, qui nuces & mala sic diuidunt, ut nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est: Malum uero, quod foris habeat quod est esui, & durum intus includat. Scdm hanc definitionem persicum, quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum. His premissis, malorum enumeranda sunt genera, quæ Cloatius ordinatore Græcorum libro quarto ita di-

A to ita diligenter enumerat: Sunt autē gñā malorū, armenium, cotonium, citreū, couimellium, conditium, ^{ἐπιμελίς} musteum, martianum, orbiculatum, ogranum, præcox, pannuceum, punicum, psicum, qrianum, prosium, rubrum, scā-dianum, syluestre, sirutium, tibur, uerianum. Vides psicum à Cloatio inter mala numeratum, qđ nomen originis suæ tenuit, licet iam dudum nr̄i soli germen sit. Qđ autē ait idē Cloatius, citreum, & ipsum psicum malum est, scđm Vergilium: Felicis mali qđ nō p̄stantius ullum. & reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Vergilium, accipite qđ Oppius in libr. de syluestribus arboribus dicat: Citrea item malus & psica, altera generat̄ in Italia, & in Media altera. Et paulo pōst de citreo loquens, ait: Est autē odoratissimum, ex quo interiectū uesti, tineas necat. Fertur autem uenenis cōtrarium, qđ tritum cum uino purgati one uirium suarū bibentes seruat. Gñantur autē in Perside om̄i tpe mala citrea. Alia em̄ præcarpunt, alia interim maturescunt. Vides hic & citreum noiari, et om̄ia signa poni, qđ de eo Vergilius dixit, licet nomē citrei ille nō dixerit. Nam et Homerus qđ citreum ^{εἶος} appellat, oñdit eē odoratū pomū ^{εἶος ἀγρὸ καλὸν ὀδωδέει}. Et quod ait Oppius inter uestē poni citreum, idē significat & Homerus cū dicit ^{εἶματα}. Hinc & Næuius poëta in bello punico ait citrosam uestē.

Malorum genera.

Pira hæc qđ uidemus, uarietas noīm numerosa discernit. Nam idē Cloatius sic eorū uocabula describit: Antianū, cucurbitinū, ciritū, ceruisca, calculosum, crustumniū, decimanū, græculū, lollianū, lanuuinū, laureū, lateresianū, marapium, milesium, myrteū, næuianū, orbiculatū, præcianū, rubile, signinum, tullianum, titianū, turrinianū, timosum, præcox, uolemiū, mespiliū serz, sementinum serz, sextilianum serz, tarentinum serz, ualerianum serz.

Pirorum genera.

De ficum ac olearum uuarumq; generibus.

Caput .XX.

A Dmonēt nos & fici aridæ, ut enumeremus gñā ficorū: eodem Cloatio nos de his, ut de alijs, instruēte. Sic em̄ diuersas ficos diligētia suæ more dinumerat: Africa, albula, harundinea, asinastra, atra, palusca, augusta, bifera, carica, caldica, alba, nigra, calphurniana, chia, cucurbitina, duricoria herculanea, lauiana, ludia, leptoludia, marsica, numidica, pulla, pōpeiana, p̄cox, tellana, atra. Sciendū qđ ficus alba ex felicibus sit arboribus: cōtrā, nigra ex infelicibus. Docēt nos utrunq; pōtifices. Ait em̄ Veranius de ybis pontificali bus: Felices arbores putant̄ esse, quercus, æsculus, ilex, † supus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pirus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius autem Priscus in ostentario arborario sic ait: Arbores qđ inferūm deorū, auertentiūq; in tutela sunt, eas infelices noiant. Alternū sanguinē felicem, ficum atrā, quæq; baccā nigrā, nigrosq; fructus ferūt, itemq; acrifoliū, pirz syluaticū, † pruscū, rubum, sentesq; qbus portēta prodigiaq; mala cōburi iubere oportet. Quid qđ ficū tanqđ nō pomū secerni à pomis apud idoneos repimus? Afranius in Selia: Pomū, holus, ficum, uuā. Sed & Cicero ceconomicō lib. III. Neq; serit uitem, neq; qđ fata est diligenter colit: oleum, ficus, poma, non habet. Nec hoc ignorādum est, ficum solam ex om̄ibus arboribus non florere. † Lacte proprie ficorū dicit̄. Grossi appellantur fici, qđ non maturescunt, hos Græci dicunt ^{δάρυδες}. M. Attilius: In milibus tot ficorum non uidebitis grossum. Et paulo pōst ait: Sumas ab alio lacte diffluos grossos. Et Posthumius Albinus annali primo de Bruto:

Ficorū genera.

Al. suber.

Al. prunum.

Al. lactis.

de Bruto: Ea causa sese stultū brutūq; faciebat, grossulos ex melle edebat. E
Olearū gene. Olearū genera hæc enumerant: Africana, albigerus, Aquilia, Alexādrina,
 Aegyptia, culminea, cōditiua, Liciniana, Orchas, oleaster, pausia, Paulia, radi-
uarum gene us, Salentina, Sergiana, termutia. Sicut uuarum ista sunt gñā: Aminea, scili-
ra. cet à regione. nam Aminei fuerunt, ubi nunc Falernum est: asinusca, atrusca, al-
 buierus, albena, apiana, apicia, bumāmia, aut (ut Græci dicūt) *εὐμαδῶ*, duraci-
 na, labrusca, melampsithia, maronia, mareotis, numentana, præcia, prannia, psi-
 thia, pilliolata, rhodia, stephanitis, uenuncula, uariola, lagea. Inter hæc Præ-
 textatus, Vellē Seruium nrm diutius audire, sed hora nos getis admonet, ut ex
 orto iubare eloq; Symmachi domi suæ fruamur. atq; ita facta discessio est.

IN LIBRVM QVARTVM.

*Quemadmodum libro præcedenti pontificij iuris expertissimum fuisse Vergilium Prætextatus ostendit, ita hoc li-
 bro quantus in rhetorica idem poeta fuerit, demonstrat Eusebius. Verum quota pars horum seruata ab interitu est? quan-
 do & principium & finis, cum alijs tam multis desiderantur, ut uix sextam libri huius partem superesse sit uerisimile.
 Utinam uero, aut casu, aut studiosorum industria aliquando contingat, ut hæc, si non omnibus modis, at aliqua certe ex
 parte integritati suæ restituantur. Id quod tum demum fieri licuerit, sicubi forte emendatius aliquod ex puluerulentis
 istuc bibliothecis eruatur exemplar. Alioqui, aut ego plane desipio, aut fieri istis non potest.*

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET IL LV

stis Saturnaliorum liber quartus.

De affectu mouendo ex habitu personæ. Caput .I.

*Pathos ex ha-
bitu.*

Ec magis incepto uultum sermōe mouet, Quam
 si dura silex, aut stet Marpesia cautes. Tandē cor-
 ripuit sese, atq; inirnica refugit. Item pathos est &
 in hoc uersu, Obstupui, steteruntq; comæ, et uox
 faucibus hæsit. Sed & tota Daretis fatigatio habi-
 tu depingitur: Ast illum fidi æquales genua ægra
 trahētem, Quassantemq; utroq; caput, crassumq;
 cruorem Ore eiectantem. Sociorum quoq; eius
 trepidationem breuiter ostendit, Galeam' que en-
 semq; uocati Accipiunt, quasi non spontē accepturi munus, quod erat damnū
 uerecundiæ. Ex eodem gñe est illud: Totoq; loquentis ab ore Scintillæ absi-
 stunt, oculis micat acribus ignis. Est & in descriptione lāguoris habitus, ut est
 tota descriptio pestilētiae apud Thucydidem. Et, Labitur infelix studioꝝ atq;
 immemor herbæ Victor equus, & Demissæ aures, incertus ibidem Sudor, et
 ille quidem moriturus frigidus. Est inter pathe & pudor, ut circa Deipho-
 bum pauitantem, & dira tegentem Supplicia. Et luctus habitu prodiit, ut in Eu-
 ryali matre, Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa, Euolat infelix. Et Latinus
 quia miratur, Defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est, Tristior et
 lachrymis oculos suffusa nitentes. Et Sibylla quia insanit, Subito nō uultus, nō
 color unus, Non comptæ mansere comæ.

Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimitur, Caput .II.

Nūc ui

NVnc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus qd de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet em̄ ut oratio pathetica, aut ad indignationē, aut ad misericordiam dirigatur, quæ à Græcis *ὀκνητός* & *ἀνιδυοίς* appellatur. Horum alterz accusatori necessarium est, alterz reo. Et necesse est initium abruptū habeat, qm̄ satis indignantibus leniter incipere non cōuenit. Ideo apud Vergilium Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rūpere? Et alibi. Mé ne incepto desistere uictam? Et alibi: Heu stirpē inuisam & fatis cōtraria nostris Fata Phrygū? & Dido, Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadē, Prò Iuppiter ibit Hic ait. & Priamus, At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initiū solum tale esse debet, sed om̄is, si fieri potest, ōo pathetica, & breuibus sententijs & crebris figuraz mutationibus debet, uelut inter æstus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana ōo pro exēplo sit: Heu stirpem inuisam. Initium ab ecphonest. De inde sequunt̄ breues interrogatiūculę: Num Sigeis occumbere campis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia uiros? Deinde seqtur hypbole: Medias acies, mediosq; per ignes Inuenere uiam. Deinde ironia: At credo mea numina tandem Fessa iacēt: odijs haud exaturata quicui. Deĩn ausus suos inefficaces queritur, Per undas Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto. Secūda post hæc hyperbole: Absumptæ in Teucros uires cœlicq; marisq;. Inde disp̄sæ querelæ, Quid syrtes aut scylla mihi, quid uasta charybdis Profuit? lungitur inde argumētum à minore, ut pathos augeat: Mars perdere gentē Immanē Lapithūm ualuit. Minor scilicet persona. ideo illud sequitur: Ast ego magna Iouis coniuux. Deĩn cum causas quoq; contulisset, quanto impetu dea dixit: Infelix quæ memet in omnia uertit? Nec dixit, nō possum perdere Aeneam, sed, uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendum: & quod proprium est irascentis, etsi desperet perfici posse, tamen impedire contenta est: Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo. Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis, At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus. At licet amborum populos excindere regum. Post hæc in nouissimo, qd irati libēter faciunt, maledicit: Sāguine Troiano & Rutulo dotabere uirgo. Et pt̄inus argumentum à simili cōueniens ex p̄cedentibus: Nec face tm̄ Cyslæis p̄gnans ignes enixa iugales. Vides q̄ sæpe ōonem mutauerit, ac frequētibus figuris uariauerit: q̄ ira q̄ breuis furor ē, non potest unū cōtinuare sensum in loquēdo. Nec desunt apud eundē ōones misericordiā cōmouētes. Turnus ad Iuturnā: An miseri fratris letū ut crudele uideres? Et idē cū auget inuidiā occisorz p̄ se amicorz, Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantē Muranū. Et idē cum miserabilē fortunā suā faceret, ut uicto sibi parceret, Vicisti, et uictū tēdere palmas Ausonij uidere. Idē: Quos minime uellem. Et aliorz p̄ces orantiū uitā, Per te, p̄ q̄ te talē genuere parētes. & similia.

Pathos ab ætate, a fortuna, debilitate, loco, tempore. Caput .III.

NVnc dicamus de habitu pathus, qd est uel in ætate, uel in debilitate, et cæteris q̄ sequuntur. Elegāter hoc seruauit, ut ex om̄i ætate pathos misericordiæ moueret. Ab infantia: Infantumq; animæ flentes in limine primo.

De oratione
pathetica.

Exemplū ora
tionis patheti
cæ ex. 7. aenei.

Pathos ab
ætate.

primo. A pueritia: Infelix puer atq; impar congressus Achilli. Et, Paruumq; E
 patri tendebat Iulum. Vt non minus miserabile sit periculum in paruo, q̄ in fi-
 lio. Et, Superest cōiunx̄ ne Creusa: Ascaniusq; puer: Et alibi: Et parui calus Iu-
 li. A iuuenta v̄o: Impositiq; rogis iuuenes ante ora parētum, Pubentesq; ge-
 nā, iuuenili in corpore pallor. A senectā: Dauni miserere senectā. & Duciē
 infelix æuo confectus Aletes. & Caniciem multo deformat puluere. F
 A fortuna. Mouit & à fortuna modò misericordiā, modò indignationem. Misericordiā: Tot
 quondam populis terrisq; sup̄bum Regnatorem Asiae. & Sinon, Et nos aliq̄d
 nomenq; decusq; Gessimus. & Ausonijq; olim ditissimus aruis. Indignatio-
 nem uero ex uerbis Didonis: Et nostris illuserit aduena regnis. Eleganter em̄
 ex contēptu Aeneae auget iniuriam suam. & Amata, Exulibus ne datur ducē-
 A debilitate. da Lauinia Teucris: & Numanus: Bis capti Phryges. Mouit pathos mise-
 ricordiae & ex debilitate: Ex quo me diuū pater atq; hominū rex Fulminis af-
 flauit uētis, & cōtigit igni. & alibi: Et trūcas inhonesto uulnere nares. et de Me-
 zentio: Attollit in ægrū Se femur. & Huc caput atq; illuc humero ex utroq;
 pepēdit. & Te decisa suum Laridæ dextera quærit. et, Acerq; cruētō Puluere
 perq; pedes traiectus lora tumentes. G
 A loco. Mouit pathos misericordiae frequēter
 & à loco: Cum uitā in syluis inter deserta ferarū Lustra domosq; traho. & Li-
 byæ deserta pagro. & At nos hinc alij sitientes ibimus Afros, Pars Scythiam,
 & rapidū Cretæ ueniamus Oaxem. & illud egregie & breuiter: Ter circū Ili-
 acos raptauerat Hectora muros. Iliacos, id est patriæ muros, q̄s ipse defende-
 rat, pro q̄bus efficaciter p̄ decem annorū spatia pugnauerat. & illud, Nos patri-
 am fugimus. & Littora cum patriæ lachrymās portusq; relinquo. & Dulces
 moriens reminiscit Argos. & Ignarū Laurens habet ora Mimāta, Lyrnesi do-
 mus alta solo Laurente sepulchrū. Et ut Agamemnonē indigne oñderet occi-
 sum, assumpsit locū: Prima inter limina dexira Oppetit. & illud, Moenibus in
 patrijs atq; inter tuta domorū. Sacer uero locus p̄cipue pathos mouet. Oc-
 cifum inducit Orphea, & miserabiliorē interitum eius à loco facit: Inter sacra
 deūm, nocturniq; orgia Bacchi. & in euerfione Troiæ, Perq; domos & relli-
 giosa deorū Limina. Cassandra quoq; raptum uel diminutionem q̄ miserabi-
 lem facit sacer locus: Ecce trahebat à templo adytisq; Mineruæ. & alibi, Diuæ
 armipotētis ad arā Procubuit. Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret,
 ut inuidiam occidētis expimeret: Excipit incautū, patriasq; obtruncat ad aras.
 Et Venus q; Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis, q̄ inuidiose queritur Ne-
 ptuno de loco: In regnis hoc ausa tuis: Fecit sibi pathos sæpe et ex tempore:
 Priusquam Pabula gustassent Troiæ Xāthumq; bibissent. Et Orpheus mise-
 rabilis ex longo dolore, Septē illum totos phibent ex ordine mēses. & Palinu-
 rus, Vix lumine quarto Prospexi Italiam. et Achimenides, Tertia iam lunæ se
 cornua lumine complēt. & Septima post Troiæ excidium iam uertitur æstas. H

Pathos a causa, modo, & materia. Caput .IIII.

A tempore. **F**Requens apud illum pathos à causa. Reuera enim plerunq; efficit cau-
 sa, ut res aut atrox, aut miserabilis uideatur. ut Cicero in Verrē: Qui ob
 sepulturam in carcere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim
 non tam rogari, aut pecuniam exigere, quàm ob hanc causam indignum erat.
 Et De

A Et Demosthenes cum querit quendam inuidiam circumuictum, ex causa auget inuidiam. Circumuenit, inquit, arbitrum, qui inter me atque se integre iudicauerat. Ergo et Vergilius egregie saepe ex hoc loco traxit affectum. Occidit, inquit, in acie Galeus. Hoc per se non est dignum misericordia belli tempore, sed ad mouit causam, Dum paci medium se offert. Idem alio loco, Sternitur infelix. Deinde subiicit causam miserabilem: Alieno uulnere, id est cum in alium telum esset emissum. Et cum Palamede indigne occisum uellet, Quae falsa sub prodicione Pelasgi Infonte infando indicio, quia bella uetabat, Demisere neci. Et Aeneas ut ostenderet magnitudinem timoris sui, bene causam posuit. Et pariter comitibus oneribusque timentem. Quid lapix ut contemptis caeteris artificibus inglorius (quemadmodum poeta ait) uiueret, qualis causa proponitur: Ille ut depositi proferret fata parentis. Ex eodem genere est, Fallit te incautum pietas tua. Haec enim causa illum hostibus etiam sic miserabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur ut sepeliantur occisi, quam causam proponit: Qui sanguine nobis Hanc patriam peperere suo. Necnon & indignatio demonstratur a causa, ut illic: Multa gemens, ignominiam plagasque superbi Victoris, tum quos amisit inultus amores. Et illud a causa est ex effectu indignantis, An solos tangit Atridas Iste dolor: solisque licet capere arma Mycenis: Et illud, At tu dictis Albane maneres. Et illa omnia: Vendidit hic auro patriam, Quibusque ob adulterium caesi, Nec partem posuere suis.

Ad pathos mouendum nec duos illos praetermisit locos, quos rhetores appellant *A modo.* a modo & a materia. Modus est cum dico, occidit manifeste uel occulte: Materia est cum dico, ferro uel ueneno. Demosthenes de modo inuidiam Midiae facit, se pulsatum cothurno: Cicero Verri, cum nudum quendam dicit ab eo statuae impositum. Vergilius non minus euidenter, Altaria ad ipsa trementem Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati. Et, Capulo tenuis abdidit ensem. Et illa omnia a modo sunt, Rostroque immanis uultur adunco Immortale iecur todens, & reliqua. Et, Quos super atra silex iamiam lapsura cadenti Imminet assimilis. Sed & misericordiam a modo saepe commouet, ut de Orpheo: Latos iuuenem sparsere per agros. Et illud, Obruit auster aqua inuoluens nauemque uirosque. Et, Saxum ingens uoluunt alij. Et, Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis. Et in Georgicis: Nec uia mortis erat simplex, & caetera in descriptione morbi. Sed & *A materia.* materia apud rhetores pathos mouet, ut dum queritur Cicero flammam ex lignis uiridibus factam, atque ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim a materia est, quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius ueneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit & cum flagellis caesum queritur ciuem Romanum. Inuenies idem apud Vergilium, At pater omnipotens densa inter nubila telum Contorsit, non ille faces nec fumea taedis, & reliqua. Eleganter autem illius quidem materia elusit, ex huius autem uera & uehementi materia expressit iracundiam. Et singula quidem enumerauimus, ex quibus apud rhetores pathos nascitur, quibus ostendimus usum Maronem. Sed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur, ut in Turno ab aetate: Miserere parentis Longaui. A loco: Quem nunc moestum patria Ardea longe Diuidit. Et circa Callandram ex modo, Ecce trahebat. Ex habitu corporis, Passis Priameia uirgo Crinibus. Ex

nibus. Ex loco: A tēplo adytisq; Mineruæ. Et circa Agamemnonem à patria, E
Ipse Mycenæus. A fortuna, Magnorū ductor Achiuūm. A necessitudine, Cō
iugis infandū. A loco, Prima intra limina dextra. Tacite q; quasi p̄ definiti
onem pathos mouere solet, cum res q̄ miserationem mouet, nō dilucide dicit̄,
sed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit: Nunc alte uulnus adauctum. Quid
em̄ aliud ex hoc intelligendū est, q̄ hoc altum uulnus esse amittere filium? Et
rursus idē: Hæc uia sola fuit qua p̄dere posses. Sed hic scilicet accipiendum est
perire, esse amittere filium. Et Iuturna cum querit, q̄ adiuuare fratrem prohi
beat, Immortalis ego. Quid em̄ sequitur: non est immortalitas in luctu uiuere.
Hæc ut dixi uim definitionis hñt, & à poëta eleganter introducta sunt.

Pathos a simili. Caput .V.

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouēdum etiā hi loci, q̄ dicunt̄ circa F
rem, et mouendis affectibus popportuni sunt. Ex q̄bus primus est à simi
li. Huius species sunt tres, exemplum, parabola, imago: Græce πᾶσι μὲν ἀπὸ τοῦ ὁμοίου, ἀπὸ τοῦ ἑξ ἑαυτοῦ, ἀπὸ τοῦ ἑξ ἑαυτοῦ. Ab exemplo, Vergilius: Si potuit manes accersere coniugis Or
pheus Threicia fretus cithara fidibusq; canoris, Si fratrem Pollux alterna mor
te redemit. Quid Thesea? magnum Quid memorem Alciden? Antenor potu
it medijs elapsus Achiuis. Hæc em̄ om̄ia misericordiam mouēt, qm̄ indignum
uideēt negari sibi, qd̄ alijs indultum est. Deĩn uide unde auget inuidiam: Si po
tuit manes accersere cōiugis Orpheus. Habes causam disparem: manes illic cō
iugis, hic patris: illic accersere, hic uidere. Threicia fretus cithara, Hic misericor
diam eius irrisit. Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditq; uiam to
tiens, Hoc iam à modo: Plus est em̄ sæpe ire q̄ semel. Quid Thesea? magnum G
Quid memorem Alciden? Hic propter egregias p̄sonas nō habuit qd̄ minue
ret, uel qd̄ augetet: uerū quod in illis elucebat, hoc sibi iactat cum ijs esse cōmu
ne: Et mi genus ab Ioue summo. Simile est & illud ab indignatiōe: Quid enim
(ait Iuno) Pallas ne exurere classem Argiuūm? Iam hoc plus est, classem uictri
cem, q̄ reliq̄as fugientiū. Deĩn causam minuit: Vnius ob noxam et furias Aia
cis Oilēi. Quam minuit, ut noxam diceret, qd̄ leuis culpæ nomē est: & unius,
q̄ facile possit ignosci: & furentis, ut nec culpa sit. Et alibi: Mars p̄dere gentem
Immanē Lapithūm ualuit. Vides easdē obseruatiōes, gentē & immanē. Deĩn
aliud exemplū: Cōcessit in iras Ipse deūm antiquā genitor Calydone Dianæ.
Antiquā, ut plus honoris accederet ex uetustate. Deĩn in utroq; causam minu
it: Qd̄ scelus aut Lapithis tm̄ aut Calydone merēte? Parabola uero qm̄ ma
gis hoc poëte cōuenit, sæpissime pathos mouit: cū aut miserabilē, aut iracundū H
uellet inducere. Miserabilē sic: Qualis populea mœrēs philomela sub umbra.
Qualis cōmotis excita sacris Thyas. Qualē uirgineo demessum pollice florē.
Et aliæ plurimæ patheticae parabolae, in quibus miseratio est. Quid de ira? Ac
ueluti pleno lupo insidiatus ouili, Dū fremit ad caulas. Et, Mugitus ueluti fu
git cum faucibus arā Taurus. Et alia plura similia q̄ quærit inueniet. Et ima
go, q̄ est à simili pars tertia, idonea est mouendis affectibus. Ea fit, cum aut for
ma corporis absentis describit̄, aut om̄ino q̄ nulla est fingitur. Vtruncq; Vergi
lius elegāter fecit. Illud prius circa Ascaniū: O mihi sola mei sup̄ Astyanactis
imago, Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Fingit q̄ o cū dicit: quā fama se
cuta est,

Pathos ab ex
emplo.

A parabola.

Ab imagine.

cuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior forma
 A *δὲ ἰσχυρῶς* præstat, hæc *δὲ ἰσχυρῶς*, id est prior, misericordiam commouet, horrorem se-
 cunda. Sicut alibi: Et scissa gaudens uadit discordia palla, Quam cōsanguineo
 sequitur Bellona flagello. Et omnia illa quæ de forma dixit. Sed illud nimium
 patheticè: Furor impius intus Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahe-
 nis Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

Pathos a maiori & minori.

Caput .VI.

Diximus à simili, nunc dicamus à minore pathos à poëta positū. Nempe cum aliquid proponitur, qđ per se magnum sit, deinde minus esse ostendit qđ illud qđ uolumus augeri, sine dubio infinita miseratio mouet. Vt ē illud: O felix una ante alias Priameia uirgo Hostilē ad tumulū Troiæ sub moenibus altis Iussa mori. Primū, qđ ait felix, cōparationem sui fecit: deinde posuit à loco, Hostilē ad tumulū. Et à modo, qđ non minus acerbū est, Iussa mori. Sic ergo hæc accipienda sunt, qđuis hostilē ad tumulū, qđuis iussa mori, felicior tñ qđ ego, qđ fortitus nō pertulit ullos. Simile est & illud: O terqđ quaterqđ beati. Et qđ de Pasiphaë dicit, Præcides implerunt falsis mugitibus agros. Deīn, ut minus hoc esse mōstraret. At non tā turpes pecudū tñ ulla secuta est Cōcubitus. Quid illud: nōne uehemēter patheticū ē à minore? Nec uates Helenus, cū multa horrēda moneret, hos mihi p̄dixit luctus, nō dira Celæno. Quid hic intelligimus, nisi oīa qđ passus erat minora illis uisa, qđ p̄is mortē?

A maiore negauerunt qdam rem augeri posse. Sed eleganter hoc circa Didonē Vergili. induxit: Non aliter qđ si immissis ruat hostibus omnis Carthago, aut antiqua Tyrus. Dixit em̄ non minorē luctū fuisse ex unius morte, qđ si tota urbs, qđ sine dubio esset maius, ruiisset. Et Homerus idē fecit. Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, qđ dicitur, præter spem. Hūc Verg. frequēter exercuit: Nos tua progenies cœli quibus annuis arcem. & cætera. Et Dido: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, Et perferre soror poterō. Aeneas de Euandro: Et nunc ille quidem spe multum captus inani Fors & uota facit. Et illud: Aduena nostri (Quod nunquā ueriti sumus) ut possessor agelli Diceret, hæc mea sunt, ueteres migrate coloni. Inuenio tamen posse aliquem ex eo, quod iam sperauerit, mouere pathos, ut Euander: Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis, & prædulce decus.

D Oratores *ὁμοιοπαθῶν* uocāt, qđties de similitudine passionis pathos nascit, ut apud Verg. Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et, Patriæ strinxit pietatis imago. Et, Subiit chari genitoris imago. Et Dido: Me qđqđ p̄ multos filis fortuna labores.

A similitudine passionis.

Est & ille locus ad pmouendum pathos, in qđ sermo dirigit, uel ad inanimitia, uel ad muta, qđ loco oratores frequēter utunt. Vtruncqđ Vergilius bene patheticè tractauit, uel cū ait Dido: Dulces exuuiæ dum fata deusqđ sinebāt. uel cū Turnus: Tuqđ optima ferræ Terra tene. Et idē alibi: Nūc ò nunqđ frustrata uocatus Hasta meos. Et, Rhebe diu, res siqđ diu mortalibus ulla ē, Viximus.

Ex sermone conuerso ad inanimata.

Facit apud oratores pathos etiā addubitatio, quā Græci *ἀποδυσία* uocāt. Est em̄ uel dolētis, uel irascētis, dubitare qđ agas. En qđ ago: rursus ne procos irrisa priores Expiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret: qđ se rapta bis cōiuge ferret? Et de Niso: Quid faciat: qua ui iuuenē, qbus audeat armis Eripere? Et An

Ab addubitatio.

m na

na permouet, Quid primum deserta querar? comitem' ne sororem & c.

Ab attestatiōe

Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius sic exequitur, Ipse caput niuei sultum Pallantis & ora Ut uidit, leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud, Impleuitq; sinū sanguis. Et, Moriensq; suo se in sanguine uersat. Et, Crudelis nati monstrantem uulnera cernit. Et, Ora uirūm tristi pendebant pallida tabo. Et, Voluit Euryalus leto, pulchrosq; per artus It cruor. Et, Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro.

Per hyperbo-
len.

Facit hyperbole, id est nimietas, pathos: per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira, ut cum fortè dicimus: Miles ille perire debuerat. quod est apud Vergiliū: Omnes per mortes animam fontem ipse dedissem. Miseratio, cū dicit: Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum. Nascit̄ p̄ter hæc de nimietate uel amatoriū, uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iā lōgior anno est. Et illud seorsum: Maria antè exurere Turno, Quā sacras dabit pinus. Et, Non si tellurem effundat in undas.

Per exclama-
tionem.

Exclamatio, q̄ apud Græcos ἐκφώνησις dicit̄, mouet pathos. Hæc fit interdū ex persona poëtæ, nonnunq; ex ipsius quem inducit loquentem. Ex persona q̄dem poëtæ est: Mantua uæ miseræ nimium uicina Cremonæ. Infelix, ut cunq; ferent ea fata nepotes. Crimen amor uestrum. & alia similia. Ex persona uero alterius: Dñi capiti ipsius generiq; referuent. Et, Dñi talia Graijs Instaurate, pio si pœnas ore reposco. Et, Dñi talē terris auertite pestem.

Per silentium.

Cōtraria huic figuræ ἀπισιώπησις, qd̄ est taciturnitas. Nā ut illic aliqua exclamatione dicimus, ita hic aliqua tacēdo subducimus, q̄ tñ intelligere possit auditor. Hoc autē p̄cipue irascentibus cōuenit, ut Neptunus: Quos ego, sed motos præstat cōponere fluctus. Et Mnestheus: Nec uincere certo. Quāq; ò. sed superēt, quibus hoc Neptune dedisti. Et Turnus: Qz̄ ò si solitæ quicq; uirtutis adesset. Et in Bucolicis: Nouimus & q̄ te trāsuerſa tuētibus hircis, Et q̄ (sed faciles nymphæ risere) sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est à Sinone, Donec Calchate ministro. Sed qd̄ ego hæc aut̄ nequicq; ingrata reuoluo?

Ex repetitione.

Nascitur pathos & de repetitione, quam Græci ἐπανάφορα uocant, cum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt. Hinc Vergilius:

Eurydicen uox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto reserebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te ueniente die, te decedente canebat. Et illud:
Te nemus Angitiæ, uitria te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.

Per obiurgationē.

ἐπιτίμησις, quæ est obiurgatio, habet & ipsa pathos: Id est, cum obiecta iisdē uerbis refutamus: Aeneas ignarus abest, ignarus & absit.

Deesse huic libro finem iam ante monuimus.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber .V.

Si non alijs, hoc certe præferendum esse Ciceroni Vergilium, quod ille in uno tantum, hic in omnibus dicendi generibus excelluerit. Tum de quatuor generibus dicendi, deq; duplici stylo. Caput .I.

ROST hæc cum paulisper Eusebius quieuisset, omnes inter se consono murmure, Vergilium non minus oratorem quæ poetam habendum pronuntiabant: in quo & tanta ornandi disciplina, & tam diligens observatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et Auienus, dicas mihi, inquit, uolo doctorum optime, si concedimus (sicuti necesse est) oratorem fuisse Vergilium, si quis nunc uelit orandi artem consequi, utrum magis ex Vergilio, an ex Cicerone proficiat? Video quid agas, inquit Eusebius, quod intendas, quod me trahere coneris, eò scilicet quod minime uolo, ad comparationem Maronis & Tullij. Verecunde enim interrogasti, uter eorum præstantior, quandoquidem necessario is plurimum collaturus sit, qui ipse plurimum præstat. Sed istam mihi necessitatem altam & profundam remittas uolo, quia non nostræ inter illos tantas componere lites. Nec ausim in utrauis parte talis sententiæ autor uideri. Hoc solum audebo dixisse, quia facundia Mantuani multiplex & multiformis est, & dicendi genus omne complectitur. Ecce enim in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est, ille abundans, & torrens, & copiosus. Oratorum autem non simplex, nec una natura est, sed hic fluit & redundat: contra, ille breuiter & circumcise dicere affectat, tenuis quidam & siccus & sobrius amat quandam dicendi frugalitatem, alius pingui & luculenta & florida oratione lasciuuit. In qua tanta omnium dissimulatione unus omnino inuenit Vergilius, qui eloquentiam ex omni genere conflauerit. Respondit Auienus: Aptius uellem me has diuersitates sub personarum exemplis doceres. Quatuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi: Copiosum, in quo Cicero dominat: Breue, in quo Sallustius regnat: Siccum, quod Frontoni ascribit: Pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quatuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicentem, ut arctari magis & contrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi Troia fuit. Ecce, paucissimis uerbis maximam ciuitatem hausit & absorpsit: non reliquit ille nec ruinam. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa dies, & ineluctabile tempus Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens gloria Teucrorum. ferus omnia Iuppiter Argos transtulit, incensa Danai dominant in urbe. O patria, o diuina domus Ilium, et inclita bello Mcenia Dardanidum. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet? aut possit lachrymis æquare labores? Urbs antiqua ruit multos denata per annos. Quis fons, quis torrens, quod mare, tot fluctibus, quod hic uerbis inundauit? Cedo nunc siccum illud genus elocutionis. Turnus ut ante uolans tardum præcesserat agmen, Viginti lectis equum comitatus, & urbi Improuisus adest, maculis quæ Thracius albis portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra. Hoc idem quod cultu, quod florida oratione cum libuerit proferet? Fortem sacer Cybele Choreus olimque sacerdos Insignis, longe Phrygijs fulgebat in armis, Spumantemque agitabat equum, quæ pellis ahenis in plumam

Dicendi genera quatuor.

m ij squa-

squmis auro cōferta tegebat. Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula
torquebat Lycio Cortynia cornu, Pictus acu tunicas & barbara tegmina cru
rum. Sed hæc qdem inter se separata sunt. Vis autē uidere quēadmodū hæc
quatuor gna dicendi Vergilius ipse pmisceat, & faciat unum qddam ex omni
diuersitate pulcherrimū temperamentum? Sæpe etiā steriles incendere profuit
agros, Atq; leuē stipulā crepitantibus urere flammis. Siue inde occultas uires
& pabula terræ Pinguia concipiunt, siue illis omē p ignē Excoquitur uitiū, atq;
exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramēta, no
uas ueniat quā succus in herbas: Seu durat magis, et uenas astringit hiātes, Ne
tenuēs pluuiæ, rapidi' ue potētia solis Acrior, aut boreæ penetrabile frigus ad
trat. Ecce dicendi genus, qđ nusq; alibi dephendes, in quo nec præceps bre
uitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec lætitia pinguis.

Styli dicendi
duo.

Sunt p̄terea styli dicendi duo, dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus
& grauis: qualis Crasso assignat. Hoc Vergilius utitur, cum Latinus præcipit
Turno: O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas, tan
to me impensius æquū est Consulere, & reliqua. Alter huic cōtrarius, ardens,
& erectus, & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Vergiliū fru
stra desideraueris. Haud talia dudū Dicta dabis: morere, & fratrem ne desere
frater. Vides' ne eloquentiā omī uarietate distinctam? quam qdem mihi uide
tur Vergilius, non sine quodam p̄sagio, quo se omīum profectibus p̄parabat,
de industria pmiscuisse: idq; non mortali, sed diuino ingenio p̄uidisse: atq; ad
eo non alium ducem secutus, q̄ ipsam rerū omniū matrem naturam, hanc p̄te
xuit uelut in musica concordiam dissonorū. Quippe si mundum ipsum diligen
ter inspicias, magnam similitudinē diuini illius, & huius poëtici operis inue
nies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omniū mores integra est, nunc bre
uis, nunc copiosa, nunc sicca, nunc florida, nunc simul omīa, interdum lenis aut
torrens: sic terra ipsa, hic læta segetibus & pratis, ibi syluis & rupibus hispida,
hic sicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uasto aperitur mari. Ignoscite, nec ni
mium me uocetis, qui naturæ rerum Vergilium cōparauī. Intra ipsum em̄ mi
hi uisum est, si dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerūt,
stylos inter se diuersos hunc unum permiscuisse.

Quæ Vergilius traxerit a Græcis, quodq; tota Aeneis effigiata sit ad exemplar Iliad
dos atq; Odysseæ Homericæ. Caput .II.

Tunc Euangelus irridēti similis: Bene, inqt, opifici deo à rure Mantua
no poëtam cōparas: quem Græcos rhetores quorū fecisti mētione, H
nec omīno legisse a se uerauerim. Vnde enim Veneto, rusticis paren
tibus nato, in syluis & frutices educato, uel leuis Græcarū notitia literarū?

Et Eustachius: Caue, inquit, Euangele, Græcorū quenq; uel de summis au
toribus tantam Græcæ doctrinæ hausisse copiam credas, quantā solertia Ma
ronis uel a secura est, uel in suo opere digessit. Nam p̄ter philosophiæ & astro
nomiæ amplam illam copiam, de qua supra disseruimus, nō parua sunt alia q̄
traxerit à Græcis, & carmini suo tanq; illic nata conseruit.

Et Prætextatus: Oratus sis, inquit, Eustachi, ut hæc quoque communicata
nobiscum uelis, quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes Præte
xta

xtatum secuti, ad disserendū Eustachiū prouocauerunt. Ille sic incipit: Quæ
 A Vergilius traxit à Græcis, dicturum ne me putatis ea quæ uulgo nota sunt: q̄
 Theocritum sibi fecerit pastoralis operis autorem, ruralis Hesiodum: & q̄ in
 ipsis georgicis, tempestatis serenitatisq̄ signa de Arati phænomenis traxerit:
 Vel q̄d euerfionem Troiæ, cum Sinone suo & equo ligneo cæterisq̄ om̄ibus
 quæ librum secundum faciunt, à Pisandro penè ad uerbum transcripserit: qui
 inter Græcos poetas eminet opere, quod à nuptijs Iouis & Iunonis incipiens,
 uniuersas historias quæ medijs om̄ibus seculis usq̄ ad ætatem ipsius Pisandri
 contigerūt, in unam seriem coactas redegerit, & unū ex diuersis hiatibus tem-
 porum corpus effecerit: In quo opere inter historias cæteras interitus quoque
 Troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretādo, fabrica
 B tus est sibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decāta præter-
 eo. Iam uero Aeneis ipsa, nōne ab Homero sibi mutuata est errorem primū
 ex Odyssea, deinde ex Iliade pugnas: quia operis ordinem necessario rerū or-
 do mutauit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum gestum sit, deinde re-
 uertēti de Troia error cōtigerit Vlyssi: apud Maronem uero Aeneæ naviga-
 tio, bella quæ postea in Italia sunt gesta, præcesserit. Rursus, Homerus in pri-
 mo cum uellet iniquum Græcis Apollinem facere, causam struxit de sacerdoti-
 tis iniuria. Hic ut Troianis Iunonem faceret infestam, causarum sibi congeriē
 comparauit. Nec illud cū cura magna relaturus sum, licet (ut existimo) nō om̄i-
 bus obseruatum, q̄ cum primo uersu promississet producturum sese de Troiæ
 littoribus Aeneam, Troiæ qui primus ab oris Italiā fato profugus Lauinaq̄
 C uenit Littora, ubi ad ianuam narrādi uenit, Aeneæ classem non de Troia, sed
 de Sicilia producit. Vix è conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant læ-
 ti. Quod totum Homericis filis texuit. Ille enim uitans in poëmate historicoꝝ
 similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & cōtinuam narrationē
 ad finem usq̄ perducere: ipse poetica disciplina à rerum medio cœpit, & ad in-
 itium post reuersus est. Ergo Vlyssis errorem nō incipit à Troiano littore de-
 scribere, sed facit eum primò nauigantem de insula Calypsonis, & ex persona
 sua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipse quēadmo-
 dum de Troia ad Calypsonem usq̄ peruenerit. Post Phæacas rursus Vlyssis
 nauigationē usq̄ ad Ithacā ex persona propria poëta describit. Quem secutus
 Maro, Aeneam de Sicilia producit, cuius nauigationem describēdo perducit
 D ad Libyā. Illic in conuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usq̄ ad Siciliā de Tro-
 ia nauigationem suam: & addidit uno uersu, quod iam copiose poëta descripse-
 rat: Hinc me digressum uestris deus appulit oris. Post Africā quoq̄ rursus po-
 eta ex p̄sona sua iter classis usq̄ ad ipsam describit Italiā. Interea mediū Ae-
 neas iam classe tenebat Certus iter. Quid q̄ & om̄e opus Vergilianum uelut
 de quodā Homericis operis speculo formatum est: Nam & tēpestatas mira imi-
 tatione descripta ē. Versus utriusq̄ qui uolet cōferat. Vt Venus in Nausicæ
 locum Alcinoi filix successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi cō-
 uiuium celebrātis. Scylla quoq̄ & Charybdis & Circe decenter attingitur: &
 pro solis armentis, Strophades insulæ finguntur. At pro cōsultatione inferoꝝ,
 descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur. Ibi Palinurus, Elpenori: sed

& infesto Aiaci, infesta Dido: & Tiresiæ cōsilijs, Anchisæ monita respōdent. E
 Iam plia Iliadis, & uulneræ nō sine disciplinæ perfectiōe descriptio, & enume-
 ratio auxiliōrū duplex, & fabricatio armorum, & ludicri certaminis uarietas,
 iētumq; inter reges & ruptū foedus, & speculatio nocturna, & legatio repor-
 tans à Diomede repulsam, Achillis exēplo, & sup Pallante ut Patroclo lamen-
 tatio: & altercatio, ut Achillis & Agamēnonis, ita Drācis & Turni: (utrobicq;
 eīm alter suū, alter publicū cōmodum cogitabat) pugna singularis Aeneæ atq;
 Turni, ut Achillis & Hectoris: & captiui inferis destinati, ut illic Patrocli, hic
 Pallantis, Sulmone creatos Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfers
 Viuentes rapit inferias, q̄s immolet umbris. Quid q; pro Lycaone Homeri-
 co, q̄ inter fugiētes dephensus, non miræ si ad preces cōfugerat, nec tamē Achil-
 les propter occisi Patrocli dolorē pepercit, simili conditione Magus in medio F
 tumultu subornatus est: Inde Mago procul infestā cum tēderet hastā. Et cum
 ille genua amplectens uitam supplex petisset, respōdit: Belli cōmercia Turnus
 Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto. Sed & insultatio Achillis in
 ipsum Lycaonem iam peremptū, in Tarquitium à Marone transfert. Ille ait:

Hom. 21. Iliad. ενταυδοι νῦν κείνο μετ' ἵχθυον, οἱ δ' ἀπὸ λῆε
 ἀιμ' ἀπ' λιθμῆσον ἄκηδέες, οὐδέ σε μήτηρ
 ενθε μένη λεχέωσι γοήσε. ἀλλὰ σνάμουδρῳ
 οἷσθ' ἴνηε, ἔσω ἀλός ευρέα κόλπηρ. υς.
 At hic noster: Istic nunc metuende iace. & reliqua.

De diuersis Vergilij locis ex Homero traductis.

Caput .III.

ET si uultis me & ipsos proferre uersus ad uerbū penē translatos, licet oēs. G
 Epresens memoria non suggerat, tamen qui se dederint obuios, annotabo.
 Hom. 4. Iliad. νῦν μὲν μάλα πέλαιον, τόξω δὲ σίδηρον.
 Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit: Vester, licet peri-
 odo usus, idem tamen dixit.

Adduxit longe, donec curuata coirent
 Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
 Læua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

Hom. 12. Odys. Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπεμεν, οὐδέ τις ἄλλη
 φαίνετο γαίῳ, ἀλλ' οὐραυδὸς ἦδ' ἐδάλασσα,
 Δὴ τότε κτανέμμεν φέλημ ἔσπε κρονίωρ
 νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς,
 Nec iam amplius ullæ

Apparent terræ, cœlum undiq; & undiq; pontus,
 Curuata in montis faciem circumstetit unda.
 Et de tartaro ille ait:

Iliad. 8. τόσον ἔνερδ' αἰδέω, ὅσον οὐραυδὸς ἐς' ἀπ' γαίης.
 Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub umbras,
 Quantus ad æthereum cœli suspectus olympum.

Iliad. 1. et alibi Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσις καὶ ἐδιτύθη ἔξω ἐντο.
 Postquam exempta fames, & amor compressus edendi.

Iliad. 16. ἤε φατ' ἐυχόμενος, τὸ δ' ἔκλυε μήϊετα Ζεύς,
 τῷ λ

τῶ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένδυσεν,
A Νηῶν μὲν οἱ ἀπὸ γαῖης πόλεμόν τε μάχην τε
 Δῶκε, σόον δ' ἀνένδυσε μάχης διαπονέεσσι.

Audijt, & uoti Phœbus succedere partem
 Mente dedit, partem uolucres disperfit in auras.

καὶ παῖδες παίδων τοῖ κερ μετόπιον γένων.
 Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Iliad. 20.

καὶ τότε ὁδυσσεὺς ἄλυτο γόνατα καὶ εἴλον ἦτορ
 ὁ χθιῆς δ' ἄρα εἶπε πρὸς οὐ μεγαλήτορα θυμόν.
 Hic de duobus unum fabricatus est.

Odys. 5.

B Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.

ἄξον δ' ἠ' ἔγχετο Διομίδεσσι, ἠδ' ἐκὼν αὐτῶν
 Πηνελόπεια δὲ πεσέειρ Σικανῶν προπάροιθε πυλάων.
 Armipotens præfes belli Tritonia uirgo
 Frange manu telum Phrygiæ prædonis, & ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub ipsis.

Iliad. 6.

ἦ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσει, αὐτὰρ ἔπειτα,
 ὄφρα τὸ ἐσθίει κάρη, καὶ ὑπὸ χθονὶ βάλει.
 Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Iliad. 4.

καὶ τῷ νῆδ' ἔνυθ' ὑπνῶν ὑπὸ βλεφάρων ἐπιπτε
 Νήρησσι δ' ἴδισσι θανάτῳ ἄγχισα εἰοικώς.

Ille de somno ait:

Locus resitit
 tus ex. 15. odys.

C Dulcis & alta quies placidæque simillima morti.

Ἄλλ' ἐν τοῖς ἔρεω, καὶ ὑπὸ μέγαρον ὄρεον ὀμῶμαι,
 καὶ μὰ τὸ θεὸν σκῆπτρον, τὸ μὲν οὐκ ἐφύλλα καὶ ὄλκον
 εὐσφ' ἐπὶ δ' ἠ' πρῶτα τομήν τ' ὄρεσι λέλοιπερ
 οὐδ' ἀναθλίψαι, πρὶ γὰρ ῥά' ἐχάλοσ ἐλεΐει
 φύλλα τε καὶ φλοῖον. νῦν ἄρ' ἐμ' ἔτι μιν ἔτις Ἀχαιῶν
 ἐρπαλάμης φορέσει δικάσσοιοι, οἱ τε δέμισας
 πρὸς Διὸς ἔξυα. ὁ δ' ἐπὶ μέγας ἔασε ὄρεον.

Iliad. primo.

Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat)
 Nunquam fronde leui fundet uirgulta, neque umbram,

D Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas & brachia ferro,
 Olim arbor, nunc artificis manus ære decoro,
 Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.

Sed iam si uideat à collatione uersuū trāslatoris faceſſo, ut nec uniformis nar-
 ratio pariat ex ſatietate ſaſtidium, & ſermo ad alia nō minus pſenti cauſæ apta
 ueriat. Perge quaſo, inquit Auſenus, omnia q̄ de Homero ſubtraxit, inueſti-
 gare. Quid em̄ ſuauius, q̄ duos p̄cipuos uates audire idem loquētes? Quia cū
 tria hæc ex æq̄ impoſſibilia putent̄, uel Ioui fulmen, uel Herculi clauā, uel uer-
 ſum Homero ſubtrahere: qđ eſſi fieri poſſet, aliū tñ nullum deceret uel fulmen
 præter Iouē iacere, uel certare p̄ter Herculē robore, uel canere qđ cecinit Ho-
 merus: hic opportune in opus ſuum q̄ prior uates dixerat trāſferendo, fecit ut

m iij ſua

sua esse credantur. Ergo pro uoto om̄ium feceris, si cum hoc coetu cōmunicata uelis quaecuncq; à uestro noster poeta mutuatus est. Cedo igit̄, Eustachius ait, Vergilianū uolumen: qa locos eius singulos inspiciens, Homericor̄ uersuum prōptius admonebor. Cumq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitū librū detulisset, temerè uoluit Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset, inspiceret, uidete, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem: Est in secessu longo locus, insula portum Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto Frangitur, inq; sinus scindit sese unda reductos. Hinc atq; hinc uastæ rupes, geminiq; minantur In coelum scopuli, quorum sub uertice latè Aequora tuta silent, tum syluis scena coruscis Desupèr, horrentiq; atrum nemus imminet umbra, Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum, Intus aquæ dulces, uiuocq; sedilia saxo, Nympharum domus. hic fessas non uincula naues Vila tenent, unco non alligat ancora morsu.

Odyss. 13.

Φόρυκον θ' δὲ ἕως ἐς λιμὴν ἀλίωτο γέροντο
 ἐρ δὲ κίμων ἰθάκης. δ' ὄνο δὲ προβλήτες ἐν αὐτῶ
 ἄνται ἀπὸ γέφυρας λιμὴν θ' ἔπι πεπληνῆια.
 ἄι τ' ἀνέμων σκεπώσσι δ' ὕσασθαι μέγα κῆμα.
 ἔκτοθεν, ἔντοθεν δὲ ἄνθ' ἰσομοῖο μένδσι
 νῆες ἐν σελμοῖ, ὅταν ὄρουσ' ἔμετρον ἰκωντο.
 αὐτὰρ ὡδὲ κρατὸς λιμὴν θ' ἰανύφου θ' ἑλαίνης.
 ἀγχοδὶ δ' αὐτ' ἄντρον ἐπὶ κρατὸρ ἠεροδίδες
 ἰσῶν νυμφῶν, αἰ νηϊάδες καλέοντο
 ἐρ δὲ κρητῆρες τε νηῶν ἀμειφορῆες ἕασθαι
 λάϊνοι, ἔνθα δ' ἔπειτα ἕβαιβώσασσι μέλισσας.

De his quæ in primo Aeneidos sunt ex Homero traducta.

Caput .III.

ET cum rogasset Auienus, ut nō sparsim, sed ab initio p̄ ordinem anno-
 taret, ille manu retractis in calcem folijs, sic exorsus est:
 Aeole, nanque tibi diuūm pater atq; hominum rex
 Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento,
 Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
 Quarum (quæ forma pulcherrima) Deiopeiam
 Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Tempestat̄ Aenææ Aeolo cōcitante cum allocutione ducis res suas cōcla-
 mantis, de Vlyssis tempestate & allocutione descripta est: in qua Aeoli locum
 Neptunus obtinuit. Versus qm̄ utrobicq; multi sunt, non inserui: q̄ uolet lege-
 re, ex hoc uersu habebit exordium:

Hæc ubi dicta, cauum conuersa cuspide montem.

Et apud Homerum de quinto Odyssææ:

Odyss. 5.

ὧς ἔπαρ, σὺνά γε νεφέλας, ἑτάραξε δὲ πόντον.
 κροσὶ τρίκων ἑλώρ, πᾶσι δ' ὄροθ' ἠωνερέλας.

παντοῶν ἀνέμων.

A Ut primum lux alma data est, exire, locosq̄
Explorare nouos, quas uento accesserit oras,
Qui teneant, (nam inculta uidet) homines ne, feræ ne,
Quærare constituit, locisq̄ exacta referre.

Εὐρύμου Δ ὡρμάνε ἢ φρένα ἢ ἢ θυμόν.

Ωμοι ἐγώ, τῶν ἄντε βροτῶν ἐξ γαίαν ἰκάνω.

ἢ ἢ ὄϊ ὕβρισά τε καὶ ἄγχοι, οὐδέ δίκαιοι.

ἢ ἢ εὐλόγενοι καὶ σφι νόσσι ἐσι δεδδῆς.

Ἀλλά γ' ἐγὼρ ἄντες πρῆσσομαι, ἢ δὲ ἴδωμαι.

Nulla tuarum audita mihi necq̄ uisa sororum,

B O quam te memorem uirgo, nancq̄ haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem sonat, ò dea certe
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una.

Γουδῶμαί σε ἀνασσα, θεός ν' ἴδῃ, ἢ βροτός ἐσί.

Εἰ μέρ ἴδῃ θεός ἐσί, τοῖ οὐρανὸν ἔνδον ἔχουσι,

Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διός κδρη μέγαλοιο

εἶδος τε, μέγεδος τε, φυλῶτ' ἄγχιςα εἰσκω.

O dea si prima repetens ab origine pergam,

Et uacet annales nostrorum audire laborum,

Antè diem clauso componet uesper olympo.

πάσας Δ ὄνκ ἄρ ἐγὼ μνησσομαι, οὐδ' ὄνομήσω

C ὄσας ἠρώων ἀλόχους ἴδῃ, ἢ δὲ θυγάτρας

πρὶν γὰρ κερ καὶ νῆξ φθίτ' ἄμβροτος.

At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,

Et multum nebulæ circum dea fudit amictu.

Cernere ne quis eos, neu quis contingere possit,

Moliri' ue moram, aut ueniendi poscere causas.

καὶ τὸ ὄδυσσεύς ὄρωτο πόλιν δ' ἴδῃ, ἀμφί Δ Ἀθήνη

πολλῶν ἠέρε χεῖν ἑίλα φρονέσο ὄδυσσῆι,

μή ἴδῃ φαίηκων μεγαθύμων ἀνὰ βολήσας

κροταμείοι τ' ἐπίεσι, καὶ ἢ χερσίοι δ' ὄτις ἐκ.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cinthi

D Exercet Diana choros, quam mille secutæ

Hinc atq̄ hinc glomerantur Oreades. illa pharetram

Fert humero, gradiensq̄ deas supereminet omnes.

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus,

Talis erat Dido, talem se læta ferebat.

ὄν Δ Ἀρτεμις εἶσι κατ' οὐρεσσι ἰοχέαιρα.

ἢ ἢ πύργου πρὶ μῆκετον, ἢ ἐρῖμαυδου

τροπῆν κἀπρῶσι, καὶ ἢ κείης ἐλάφοισι,

τῆ δ' ἐδ' ἄμα νόμφαι κδρα Διός ἀγχοιο

Ἀγρονόμοι καί λῶσι, γέγηδε δὲ τε φρένα λητῶ,

Πασάων Δ ὕπῳ ἢ γέ κἀρη ἔχῃ ἢ δὲ αἰτωπα,

Odys. 6.

Odys. 6.

Odys. 11.

Odys. 7.

Odys. 6to.

ῥῆα δ' ἄργυρώτε πέλετο, καλαὶ δέ τε πάσαι,
 ὧς ἢ γ' ἀμειπόλοισι μετέπρεπε πρὸ δέντρον ἄδμης.
 Restitit Aeneas, claraq̄ in luce refulsit,
 Os humerosq̄ deo similis, nanque ipsa decoram
 Cæsariem nato genitrix, lumenq̄ iuuentæ
 Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
 Argentum Parius' ue lapis circumdatur auro.

Odysf. sexto.

τὸρ μὲν Ἀθηνάη θυπέη Διὸς ἐκγεγαῦνα,
 μείζονά τ' ἔσι δέφρ, ἢ πᾶσονα. κάσδε κάρητ
 ὄυλας ἦκε κόμας ὑακινθίνω ἀνδή ὁμοίας.
 ὧς δ' ὅτε ἕε χρυσὸν πρὸ χεῖν' ἄργυρον ἀνῆε
 ἰδρῖς, ὅρ ἦφαστο δέδαεμ ἢ παλλὰς ἀδῆνη
 τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείη.
 ὧς ἄρα τῷ κατέχευε χάρην κεφαλῆ τε ἢ ὤμοις.
 Coram quem quæritis, adsum
 Troius Aeneas Libycis ereptus ab undis.

Quæ in secundo Aeneidos tracta sint ab Homero.

Capit

.V.

Locus castiga-
 tus ex septio
 Iliados.

Conticuere omnes, intentiq̄ ora tenebant.
 ὧς ἔφαθ' ὀϊδ' ἄρα πάντες ἀκλῶ ἐγένοντο σιωπῆ.
 Infandum regina iubes renouare dolorem,
 Troianas ut opes & lamentabile regnum
 Eruerint Danaï.

Odysf. nono.

σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο σονόεντα,
 εἴρεσθ' ὄφρ' ἐτι μᾶλλον ὀδυρόμεντο σοναχίῳ.
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
 Et molem mirantur equi, primusq̄ Thymoetes
 Duci intra muros hortatur, & arce locari,
 Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententia menti,
 Aut pelago Danaum infidias suspectaq̄ dona
 Præcipitare iubent, subiectisq̄ urere flammis,
 Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria uulgu.

Odysf. octavo.

ὧς ὁ μὲν ἔσκη, τοῖδ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
 ἦμενοι ἀμφ' αὐτῶν. τρίχα δὲ σφίσιν ἠνδῶνε βδλη.
 ἠὲ διατμήξαι κοῖλον δόρυ νηλεὶ χαλκῷ,
 ἢ ἢ πειτράων βαλέειν ἐρύσσοντας ἐπ' ἀκρης,
 ἢ ἔσσαν μὲν ἄγαλμα δειῶν δειλκτῆριον ἔιναι.
 Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox,
 Inuoluens umbra magna terramq̄ polumq̄.

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,

Vel Dana-

A Vel Danaúm Phrygios iaculatus puppibus ignes.

Iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, infano Cassandrae incensus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibusq; ferebat.

πέφνε γὰρ ὁ θρῶν ἡ καβησόθεν ἔνδορ ἔόντα.
ὄσρα νέορ πλέμοιο μετὰ κλέθ' ἡλιθ' ἔθ' ἔθ'.
ἦπερ ἢ πριάμοιο θυγατρῶν ἔιδ' ἄριστων
κασάνδρῳ ἀνάεινον, ὑπέχετο ἢ μέγα ἔργον,
ἔκ τρωῖης ἀέκροίης ἀπώσεμν ἕως ἀχαιῶν.

Restitutus lo-
cus ex. 13. Iliad.

B Sic animis iuuenum furor additus. inde lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba uentris
Exegit caecos rabies, catulique relictii
Faucibus expectant siccis, per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circumuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & caerulea colla tumentem,
Haud secus Androgeüs uisu tremefactus abibat.

C ὡς δ' ὅτε τις τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσθ' ἀπίεν
ἔυρεθ' ἐν βήσῃ, ὑπὸ τε τρώμθ' ἔλλαβε γυῖα
ΑΨ τ' ἀνεχώρησεν, ὄχρος τε μὴ εἶλε πρὶ ἄε.
ὡς ἀνδρῶν κατ' ὄμιλον ἔδν τρώων ἀγροῶχων
Δείξας Α τρέθ' ἰσθ' Α λέξωνδρθ' θεοδ' ἡς.

Iliad. 3.

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positus nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trifulcis.

D Non sic aggeribus ruptis, cum spumeus amnis
Exiit, oppolitasq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

οἷε γὰρ ἀμπεδίον ἤτα μῶ πλῆθον ἔσοκῶς
χρμαρξῶ, ὅς τ' ἄκαξίωρ ἐκέδασε γερνρας,
τόρ Δ' οὐτ' ἄρ τε γέφυρα ἐσργμένα ἰχθυώσιν,
οὐτ' ἄρα ἔκτα ἰχθ' ἀλωάων ἐριθιλέων
ἔλδόντ' ἔχαπίνης, ὅτε ἐπιβρίση Διὸς ὄμβροθ'
πολλά Δ' ὑπ' αὐτῶν ἔργα κατήριπε καλ' αὐτῶν.

Restitutus lo-
cus ex. 3. Iliad.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter fru-

Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
Par leuibus uentis, uolucricę simillima somno.

Odysse. II. τρις μὲν ἔφωρ μῆδην, ἐλέηστέ με θυμὸς ἄνωγε.
τρις δὲ μοι ἐκ χερῶν σκιῆ ἴκελον ἢ καὶ ὄνειρον
ἔπιπτε.

Tertius & quartus Aeneidos quę habeant ab Homero sumpta. Caput .VI.

Lia tempestas Aeneę hic, & illic Vlyssis, numerosis ambę ὕψibus. Sed
hęc incipiunt ita:

Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullę. Ille ait:

Restitutus lo- ΑΛΛ' ὅτε δὴ κρητὴρ μὲν ἐλείπε μιν, οὐδ' ἔτι ἄλλα
eus ex 14. Od. φαίνετο γαλάωρ, ἀλλ' ὄρουσός ἦ δὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔσπασε κρονίωρ
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς. ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπὲρ αὐτῆς
Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἔμβαλε νηὶ κυρανόρ. &c.

Accipe & hęc, manuum tibi quę monumenta mearum
Sint puer.

Restitutus lo- Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τῶτο δίδωμι
eus ex 15. Od. μνημ' ἐλένης χερῶν.

Tendunt uela noti, fugimus spumantibus undis,
Quę cursum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Restitutus lo- Ἰκμενερ ὄρουρ ἢ πλοῖσιον ἐδδλὸρ ἐτῶρου
eus ex 11. Odyf. κίρη ἐν πλοκάμῳ δὴν θεὸς ἀνδύεσσα

Ἡμεῖς δ' ὄπλα ἕκασα πρηνσάμφοι ἤσιν ἦσα
Ἡμεθα τὴν δ' ἀνεμὸς τε κυβερνήτης τ' ἴδμεν.
Dextrum Scylla latus, læuam implacata Charybdis
Obsidet, atq; imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Frigit alternos, & sidera uerberat unda.
At Scyllam cęcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus, postrema immani corpore pristis,
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Pręstat Trinacrię metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circumflectere cursus,
Quām semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam, & cęruleis canibus resonantia saxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla.

ἔνθεν μὲν γὰρ σκυλλῆ, ἐτέρωθεν δὲ δία χάρυβδης
Διὸρ ἀνεξρόεισθε θαλάσσης ἀλκυρόν ὕδωρ.
ἦτοι ὅτ' ἰζεμέσθε λέβης ὡς ἐν πυρὶ πηλῶ.
πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὕψος δ' ἄχνη.
ἔκροισι σκοπέλοισιν, ἐπ' ἀμφοτέρωσιρ ἐπιπτερ
Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόβη θαλάσσης ἀλκυρόν ὕδωρ

πᾶσ' ἔντοδ' ἐφάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δ' ἔπερην.
 Διδόμεν' ἐβεβρύχθη, ὑπὲρ φρεσὶ δ' ἔγαυα φάνεσκε
 τάμνω κυκωμένη.

A O mihi sola mei super Aftyanaectis imago,
 Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

κοῖνος γὰρ τοιοῦτε πόδες, τοιαῦδε τε χεῖρες
 ὄφθαλμοῦ τε βολαί, κεφαλῆς, ἐφ' ἧσδ' ἐπεχάθη,
 Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere.
 Ter spumam elisam, & rorantia uidimus astra.

Odys. 4

Qualis coniecta cerua sagitta,
 Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
 B Pastor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
 Nescius: illa fuga syluas saltusq; peragrat
 Dicta os, haeret lateri letalis arundo.

Dixerat. ille patris magni parere parabat
 Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
 Aurea, quæ sublimem alis siue æquora supra
 C Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
 Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
 Pallentes, alias sub tartara tristia mittit.
 Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
 Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
 Nubila.

ἄς ἐφατ'. οὐδ' ἀπίθισε δικάτορ Ἄργεφόντης,
 αὐτὴν ἐπέθ' ὑπὲρ πρῶτον ἐδήξατο καλά πέδιλα,
 ἀμβρόσια χρυσία, τὰ μιν φέρον, ἡμῶν ἐφ' ὕψην
 ἡδ' ἐπ' ἀπειρήνονα γαῖαν ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο

lli. 23. et alibi.

D ἔιλετο δ' ἔβραβρον, τῆ δ' ἀνδρῶν ὄμματα δέλγῃ
 ὦρ' ἐδέλγῃ, τοῦς δ' ἄντε ἢ ὑπνώοντας ἐγείρῃ,
 τῆρ' μετὰ χορσῶν ἔχωρ πέτετο κρατὺς Ἀργεφόντης.
 Ac ueluti annosam ualido cum robore quercum
 Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
 Eruere inter se certant, it stridor, & altè
 Consternunt terram concusso stipite frondes.
 Ipsa haeret scopulis, & quantum uertice ad auras
 Aethereas, tantum radice in tartara tendit.

ἔσαθον, ὡς ὅτε τε δρῦες οὐρεσιν ὑψιπέτρῃσι
 αἴ τ' ἀνεμορμίμυθοι καὶ ὑετῶν ἡματα πάντα
 βῆσιν μετὰ λῆσι δινεκέες ἀραρυῖαι.

Restitutus lo-
 cus ex. 12. Iliad.

Et

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Iliad. II. et alibi. ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγῶν, ΤΙθωνοῖο
ἔρυσθ' ἴν' ἀδωάτωσι φῶς φέροι ἢ δὲ βροτοῖσι.

Quæ in quinto & sexto libris Vergilius ab Homero sit mutuatus.

Capit.

.VII.

VT pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undiq; & undiq; cœlum,
Olli cœruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens, & inhorruit unda tenebris.

Restitutus locus ex II. Odys. Ἀλλ' ὅτε δὴ κρήτη μὲν ἐλείπε μιν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαῖάων, ἀλλ' οὐραυδὲ ἦ δὲ θάλασσα,

Δὴ τότε κυανέῳ νεφέλῳ ἔσθηε κρονίωρ & cætera. *Vide supra.*

Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos.

Iliad. 22. οἴνωρ ἀφυσόμην & χαμάδις χεῖε, δῖε δ' ἤ γαῖαν.

κυλῶν κηλίσκωρ πατρὸς κλυτὰ δ' ἑλοῖο.

Leuibus huic hamis confertam auroq; trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Iliô alto.

Iliad. 22. τῶ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγανωρ ἀργυρόηλωρ,
καλῶρ, δεινίωρ, τῶ μὲν ἀσθροπῶωρ ἀππύρωρ,

Et cursorum certamen utrobicq; simile. Et quia uersibus est apud utrunq; numerosis, locum loco similem lector inueniet. Initia hæc sunt:

Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoq; repente.

Iliad. 22. εἰς ἔφατ', ὤραωτο δ' ἀντίη ὀϊλῆ & τὰ χυδὲ αὔας.

ἀνδ' ὀδυωνὲς κλυμῆες, ἐπείτα δ' ἤ νέσορ & ἦτορ.

Pugilum certamen apud hunc incipit:

Constitit in digitos extemplò arrectus uterq;. Apud illum:

Iliados. 22. ἄντα δ' ἀναχομένω χερσὶν εἰσαρῆσιν ἄμ' ἄμφω

σύρξ' ἐπεσορ, σύρ δέ σφι βαρῆα χεῖρες ἔμιχθον.

Si uelis comparare certantes sagittis, inuenies hæc utriusq; principia:

Protinus Aeneas celeri certare sagitta.

Iliad. 22. αὐτὰρ ὁ τορδύτῃσι τίδη ἰόνουδα σίδηρον

καδδ' ἐτίδη, δέκα μὲν πελέκεας, δέκα δ' ἤμισπέλεκα.

Capita locorum ubi longa narratio est, dixisse sufficiet, ut quid unde natum sit, lector inueniat.

Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras.

Iliad. 22. εὐχῆ δὲ ἦτορ χερσὸς ἠὲ τε καπνός

ἔχετο περὶ γυῖα.

Aeneas, quò deinde ruis, quò proripis? inquit.

Quem fugis? aut quis te à nostris complexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum,

Ter frustra

A Ter frustra compressa manus effugit imago,

τρεις μὲν ἐφωσμένηδ' ἔλεψ' ἑμὲ θυμὸς ἄνωθε.

τρεις δὲ μοι ἐκ χερῶν σκηῖ' ἵκελον ἢ ἠελίου ὄνειδος

ἔπαστο.

Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit:

Principio pinguem tedis & robore lecto. Ille sic ait:

κνημῶνες ἢ παρ' αὐδὶ μένον ἠελίου νήεσσι ὕλλω.

ποίησιν ἢ πρυμνῶν ἐκατόμωπεδον ἔνθα ἠελίου ἔνθα. & alibi.

Ipsa uero utriusque tumuli insignia quam paria:

At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum

Imposuit, suaque arma uiro remumque tubamque

Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo

B Dicitur, æternumque tenet per secula nomen,

ἄντ' ἀρ' ἐπεὶ νεκρὸς τ' ἐκάν ἠελίου τειχεα νεκρῶ

τύμβου χερῶν τε ἠελίου ἐπὶ σήλῳ ἐρύξαντες

πήξα μὲν ἀκροτάτω τύμβου ἐνήρες ἐρετμόν.

Tum confanguineus leti sopor.

ἔνθ' ὕπνω ξύμβλητο κασιγνήτῳ δαυάτιο

καὶ τοῦ νήδυμῶ ὕπνω ἐπιβλεφάροισιν ἐπιπύρῳ

νήρεσσι ἢ δισσῶ δαυάτῳ ἀγχιεῖ οἰκῶς.

Quod te per cœli iucundum lumen & auras,

Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,

C Bripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram

Inijce, namque potes, portusque require Velinos.

νήν δὲ σε πῶ ὄπηδον γ' ὀνάζουμαι οὐ πῶ ὀπίω

πρὸς τ' ἀλόχῳ ἠελίου πατρὸς, ὃς ἐτρέφε πῖδον ἔοντα

τῆλεμάχῳ δ' ὄρ' μῆνον ἐνὶ μεγάροισι ἔλφπει.

μή μ' ἀκλαυσοῦ ἀδαπῆσιν ἰὼν ὄπιδον καὶ ἀλείπειν

νοσφιδίε, μή ἂν τοι δεῶν μῆνιμα γένωμαι.

Ἄλλὰ με κακῆσιν σὺν τύχεσιν ἄσπε μοι ὄξει

σῆμα τέ μοι χεῖναι πρὸς ἐπὶ δισσῶ δαυάτιος.

Nechon & Tityon terræ omnipotentis alumnium

D Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus

Porrigitur. rostroque immanis uultur adunco

E Immortale iecur tondens, fœcundaque pœnis

Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto

Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

καὶ ἔπνωρ' εἰδὼν γαίης ἐρικυδέσσι ἰὼν

κείμονον ἐν δαπέδῳ, ὃδ' ἐπ' ἐννέα κῆτο πέλειδρα.

ἔνπε δὲ μὲν ἐκάπερδε πῶ μῆνον ἢ πῶ ἐκίρω

δέρτρων ἔσω δύνοντες, ὃδ' οὐκ ἀπαμύνετο χέρσιν.

λητῶ γὰρ εἰλκυσε δισσῶ κνδρῶν πῶ ἀκοίρω.

πυθῶ δ' ἐρχομένῳ δισσῶ καλλιχῶρσ πανοπίσθιν.

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,

Ferrea

Odyss. u.

Iliad. 22

Odyss. 12.

Iliad. 14.

Odyss. 13.

Odyss. n.

Odyss. n.

Ferrea uox, omneis scelerum comprehendere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possem.

E

Iliad. 2.

πληθύνει δ' οὐκ ἄμ' ἐγὼ μνησσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἰ μοι Δείκα μὲν γλώσσοισι, Δείκα δὲ σώματι ἔϊεν
φῶνι δ' ἄρ' ἔρηκτος, χαλκίω δ' εἰ μοι ἦτορ ἐνείη.

In septimo et octauo qui uersus sint ab Homero sumpti.

Capit .VIII.

HInc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum,
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus urfi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum,
Quos hominum ex facie dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus ac terga ferarum.

Odys. 10.

Εὐροπὴ δ' ἐν θήσσησι τε τυγμένα δώματα κίρκης,
καί σοισι λάεσι πορισκέπῳ ἐνὶ χώρῳ,
Ἀμφὶ δέ μιν λυκοὶ ἦσαν ὄρεσσοροὶ ἠδ' ἐλιούτιες,
τοῖς αὐτὴ κατέδελχεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.

Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Ausonium tot per uada cærulea uexit?
Sive errore uia, seu tempestatibus acti,
Qualia multa mari nauæ patiuntur in alto.

Odys. et alibi

ὦ ζῆνοι, τίνας ἐσέ, πόθεν πλεῖδ' ὑγρὰ κέλευθα,
ἢ τί μ' ἔπεισεν ἡ μάστιγις ἀλάλοδι,
διὰ τε ληϊστῆρες ὑπέρ' ἄλλα τοῖτ' ἀλόων?

τυχεῖς τῶν θεῶν κακοὶ ἀλλοδαπίσι φέροντες
Cum sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longè
Pulsa palus.

Iliados. 2.

ἦν δ' ὡς ὄρνιθων πεπενηνόμενα πλάα,
κηνῶν ἢ γορῶν, ἢ κύκνων δ' ὀλιχοδείρων,
Ἀσίῃ ἐν λημῶνι, καὶ σφίσι ἀμφὶ ζέειδρα
ἔνθα κελύεντα πετῶν) ἀγαλλόμενα πῆρ' ἔγχεσσι,
κλαγγῆσιν προκαθίζόντων, σμαραγῆ δέ τε λημῶν.

Illa uel intactæ segetis per summa uolaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.

H

Iliad. 20.

αἶ δ' ὅτε μὲν σκιετῶν ἐπὶ ζείδωρον ἄρδρα,
ἄκρον ἐπ' ἀνδορίων καρπῶν δίον οὐδ' ἐκατέλωρ.
αἶ δ' ὅτε δὴ σκιετῶν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ἔγκυμνον ἄλδρ' ἡλίον δέσμορ.

Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & iustralibus extis.

Iliad. 7.

τοῖσι δ' βῆρ' ἰέρουσι ἀναξ' ἀνδρῶν ἀγάμεμνων
ἄρσενά πενταέτηρον ὑπὸ μιν εἰ κρονίωσι.

νώτισσι

Νώποισι δ' αἶψα διανεκέεσι γέγαυρον.

A Postquam exempta fames, & amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσι θεὸν ἔδην ἔντο,

Iliad. 9.

τοῖς δ' ἄρα πρῶτον ὑφ' αἰθέρα κέχρητο μῆνιν.

Euandrum ex humili tecto lux suscitatur alma,

Et matutini uolucrum sub culmine cantus.

Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,

Et Tyrrena pedum circumdat uinacula plantis,

Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensen,

Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.

Necnon & gemini custodes limine ab alto

B Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.

ἔλετο δ' ὄρωθεϊς, μαλακὸν δ' ἔνδωκε χιτῶνα

Iliad. 9.

καλόν, νηγάθειον, πρὸ δ' αὖ μέγα βάλλετο φάρος.

Ποσὶ δ' ὑπαύλι παροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο εἶψ' ἀργυροκόλον.

Ἐπὶ δ' ἴμῳ κέχευε ἀγορεύων, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχυον

Odys. 2.

ὄνη δ' ἔπειτα, ἅμα τ' ἄρα δ' ἴω κίονες ἀργοὶ ἔφηντο.

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos,

Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa

Stravi, scutorumque incendi uictor aceruos,

C Et regem hac Herilum dextra sub tartara misi,

Nascenti cui treis animas Feronia mater

(Horrendum dictu) dederat, ternâ arma mouenda,

Ter leto sternendus erat, cui tum tamen omneis

Abstulit hæc animas dextra, & totidem exiit armis.

ἔϊθ' ὡς ἠβόοισι, βίη δ' ἐμοὶ ἔμπεδ' ἔειπεν

Iliad. 11.

ἄρ' ὅσ' ἔπειτα ἠλείοισι θεῶν ἠμῶν ἔειπεν ἔτι χυθῆ

Ἀμφὶ βοηλασίῳ, ὅτ' ἐγὼ κτάνορ ἰτυμοῦσα

ἔοδον ὑπεροχίδην, ὅς ἐν ἠλίδι νομιετάρσεν.

Ἔπειτα ἔλαυνό μιν, ὅδ' ἀμύων ἦσι βόεσσιν,

D ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἔμμεν ἀπ' ἡφροῦ ἀκονί.

καδ' ἐπεσεν.

H Qualis ubi oceani perfusus lucifer unda,

Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,

Extulit os sacrum cœlo, tenebrasque resoluit.

ὅτ' ἔπειτα ἔειπεν ἔμμεν ἀπ' ἡφροῦ ἀκονί

ἔπειτα, ὅς κἀλλιστ' ἐν οὐρανῷ ἴσατ' ἀστέρ.

Locus restitu-
tus ex. 22. Iliad.

En perfecta mei promissa coniugis arte

Munera, ne mox aut Laurentes nate superbo

Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit.

Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.

Αὐτὰρ

n

Iliad. 18. Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τῷξε δᾶν ἄνθρωπος μέγα τε σιβαρόν τε
 τῷξε ἄρα οἱ δῶρηνκα φαίνότερον τυρός ἀνγυῖς,
 τῷξε δὲ οἱ κωείω θριαρῶ κροτάφοισ' ἀραρυῖα
 καλῶν. δαυδαλέω, ἐπὶ δὲ χύσειον λόφορ ἦκε,
 τῷξε δὲ οἱ κνημίδας ἑωῦ κασιτέροιο

Αὐτὰρ ἐπεὶ πᾶν δ' ὄπλα κάμε κλυτὸς ἀμειγυῖης
 μητρὸς ἄχιλλῷ δῆκε προπάρουδεν ἀείρας.
 Ille deæ donis, & tanto lætus honore
 Expleri nequit, atq; oculos per singula uoluit,
 Miraturq; interq; manus & brachia uersat.

Iliad. 19. Τέρεπετο δ' ἔν λείραςισρ ἔχλωρ δεῖσ' ἀγλαὰ δῶρα,
 Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσίρ ἦσιν ἔτάρπετο δαυδαλα λείρασρ.

Nono libro quæ insint sumpta ab Homero:

Capit. IX,

IRi decus cœli, quis te mihi nubibus actam
 Detulit in terras?

Locus restitu-
 tus ex. 18. Iliad. ἴρι θεά, τίς τ' ἄρσε δειῶρ ἔμοι ἀγγελορ ἦκε;
 Nec solos tangit Atreidas Iste dolor.

Restitutio ex
 19. Iliados. τί δὲ λαὸρ ἀνήγαγεν ἔν δᾶδ' ἀείρας
 Ατρείδης; ἢ οὐκ ἑλένης ἔνεκ' ἠὲ κόμοιο;
 ἢ μῆνοι θικέσσι ἀλόχους μορὸπαρ ἀνδρῶπαρ
 ἄτρεῖδαι;

Sed uos ò lecti, ferro quis scindere uallum
 Apparar, & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
 Procurate uiri, & pugnam sperate parati.

Ili. 19. et alibi. Νῶν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δ' εἴπνορ, ἴνα λανάω μιν ἄρηα.
 Sic ait illachrymans, humero simul exiit enssem
 Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
 Gnosius, atq; habilem uagina aptarat eburna.
 Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
 Exuuias, galeam fidus permutat Alethes.

Iliad. 10. τυτεῖδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος θρασυμίδης
 φάσγανον ἀμφηκεις, τὸ δ' ἐὸρ πρὸς ἀνευσι λείλπησ,
 καὶ σάκος. ἀμφὶ δὲ οἱ κωείω κεφαλῆσιν ἔθηκε
 ταυρείω, ἀφαλῶν τε, καὶ ἄλοφορ, ἢ τε κατὰ πτε
 κέκλην, ἔν δ' ἢ κέρη δαλερῶν αὐτῶν.
 μηριότης δ' ὀδυσσεὺ δίδεσ βιόρ, ἢ δὲ φαρῆτρῶ
 καὶ ἔξω.

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
 Primorum manus ad portas, iuuenumq; senumq;
 Prosequitur uotis, necnon & pulcher Iulus.

Iliad. 10. τὸ δ' ἐπεὶ ὄω ὄπλοισιν ἐνὶ δ' ἴνοισιν ἐδύττω,
 βᾶρ ἔ' ἴνοα, ληπέττω δὲ κατ' αὐτόδιν πάντας ἀρίστους.

Egres-

A Egressi superant fossas, noctisq̄ per umbram
 Castra inimica petunt, multis tamen antè futuri
 Exitio. passim somno uinoq̄ per herbam
 Corpora fusa uident, arrectos littore currus,
 Inter lora rotasq̄ uiros, simul arma iacere,
 Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:
 Euryale audendum dextra, nunc ipsa uocat res.
 Hac iter est, tu nequa manus se attollere nobis
 A tergo possit, custodi, & consule longè.
 Hæc ego uasta dabo, & recto te limite ducam.

τῶ δὲ βῆτιν προτέρω δία τ' ἔντεα κρή μελαιν ἄμα
 Αἰψά δ' ἐπὶ δευκῶν ἀνδρῶν τέλει ἴξον ἰόντες.
 ὁ δ' ἐνδορ καμάδω ἀδδηκότες, ἔντεα δὲ σφι
 καλὰ πρὸ ἀυτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὐ κατὰ κόσμον
 τρισυχεῖ, πρὸ δὲ σφι ἐκῆσθ δ' ἰλυγε ἵπποι. **Et paulo post.**
 τόνδ' ὀδυσσεύς προπαροῖσιν ἰδὼν διομήδει δέειξεν.
 οὗτός τοι Διομήδης ἀνὴρ, ὄντο δὲ τοι ἵπποι,
 ἔξ ἐπιδηφριᾶδ' ἔσθ πυματὴς ἱμάσι δέδειντο,
 οὐς νεῖρη πίφαυσκε δόλωρ, ὅρ ἐπέφνομον ἡμεῖς
 ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφρα κρατορὸν μὲν ἔσθ, οὐδέ τι σε χεῖ
 ἐσάμνωμαι μέλεωρ σὺν τεύχεσιν, ἀλλὰ λυ' ἵππες,
 ἢ ἐσὶ γ' ἀυδραῖς ἔνοαρε, μελήλοισι δὲ μοι ἵπποι.

Iliad. 10.

C Sed non augurio potuit depellere pestem.

Ἄλλ' οὐκ ὀωνοῖσιν ἐρυσθ κῆρα μέλαιναν.
 Et iam prima nouo spargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens aurora cubile.

ἠὼς δ' ἐκ λεχέωρ πρὸ ἀγωνῶν ἔδωνοῖο
 ἄρυσθ' ἰν' ἀδωνάτοισι φῶος φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.

Iliad. 11.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excussos de manibus radios, & p̄sa de-
 mitteret, ut per muros & uirorum agmina ululās & coma scissa decurreret, ut
 effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha sum-
 psit lamentante mortem mariti.

ὦ φαμένη, μεγάροισι δέασυτο μαινάδισσιν
 παλλομένη κραδίω. ἄμα δ' ἀμείπλοισι κίον αὐτῆς.

Locus illustra-
 tus ex .22. ili.

D Ἀυτὰρ ἔπει πύργου τε κρή ἀνδρῶν ἴξεν ὀμιλον,
 ἔσθ παπῆλωαῖ ἐπει τεύχεϊ. τὸρ δ' ἐν ὀφθαλμοῖσιν
 ἐλκόμενον προδερ πόλιος.

O uerè Phrygiæ, neq̄ enim Phryges.

ὦ μοι ἀπαληπῆρες ἀχαΐδες, οὐκ ἔτι ἀχαιοί.
 Quos alios muros, quæ iam ultrà moenia habetis?
 Vnus homo & uestris ὀ ciues undiq̄ septus
 Aggeribus tantas strages impunè per urbem
 Ediderit: iuuenum primos tot miserit orco?
 Non infelicis patriæ ueterumq̄ deorum

Aeneid. 9.

n ἢ Et magni

Et magni Aeneae segnes miseretq; pudetq;:

Quae in reliquis libris mutuatus sit ab Homero Vergilius. Caput .X.

Tela manu iaciunt, quales sub nubibus atris
Strymoniae dant signa grues, atq; aethera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secundo,

Iliad. 5. Τρῶες μὲν κλαγγὴν τ' ἄνοπῆν τ' ἴσθ' ὄρνιθες ὡς
ἠύτε πρὸ κλαγγῆ γράνων πέλει οὐρανὸν προῖο.
ὣ τ' ἐπειὸν ἄν' ἡμῶν φύγον, ἠδ' ἀδέσφατον ὄμβρον
κλαγγῆ τείγε πέτρῳ ἐπὶ ὠκεανοῦ ῥοάων.

Ardet apex capiti, cristisq; a uertice flamma
Funditur, & uastos umbo uomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubrè rubent, aut ferius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris,
Nascitur, & læuo contristat lumine cœlum.

Iliad. 5. Δαίτ' εἶεν κορυθός τε ἠδ' ἀπὸ δ' ἄκματον πῦρ
Ἄσέρ' ὄπασσιν ἄναλίσκον, ὅς τε μάλισσά
λαμπρόν παμφαίνουσι λελευμένῳ ὠκεανοῖο.
τῶ δ' οἶοι πῦρ δ' αἴων ἄπ' κρατός τε ἠδ' ὤμων.

Iliad. 22. Παμφαίνουσι ὡς ἴ' ἄσέρ' ἐπεσύνουσι περὶ οἴου
ὅς ῥά τ' ὄπασσιν εἴσιν, ἀριζήλοισι δ' οἱ ἀνγὰ
φαίνον, πολλοῖσι μετ' ἄσρασι νυκτὸς ἀμολγῶ,
ὄντε κἄν ὠρίων ἔπικλησιν καλέσσιν,
λαμπρότατα μὲν δ' ἔσι, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται

καί τε φέρεται πολλὸν πυρετὸν δ' ἄλλοισι βροτοῖσιν.
Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ.

Locus verus μοῖρα δ' οὐ γινώσκωμι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν
tus. ὄν κακὸν, οὐδέ μιν ἐδδλόν, ἐπὶ τὰ πρῶτα γένηται.

Iliad. 6. ἠὲ δ' ἔμπερος γὰρ κήρεσ' ἐφεςᾷσι θανάτοιο

Iliad. 12. μυρία. ὅς οὐκ εἴσι φυγῆν βροτῶν οὐδ' ὑπελνξαι.

Fata uocant, metasq; dati peruenit ad æui.

Iliad. 15. ἦ ἴε, τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακῆ, θανάτοιο τέλει δέ.

Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectisq; mihi, non hic uictoria Teucrûm
Veritur, aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat, Aeneas contra cui talia reddidit:
Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis, belli commercia Turnus
Sustulit

Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.

^A Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis, capulo tenus abdidit ensem.

ζώγρη ἀτρεΐε^Θ υἱέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄπεινα
πολλά δ' ἔν' ἀφραῖσ' πατρὸς κημίλια κῆ⁷).
καλὸς τε, χρυσός τε, πρηνέμετος τε σίδηρ^Θ.
τῶν κέρ τοι χαρίσαστο πατρὸς ἀπιδείσι' ἄπεινα
ἔϊκον ἐμὲ ζωὸν πεπύδοι τ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

Iliados. 6.

Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans,
(Suadet enim uesana fames) si fortè fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum

^B Gaudet hians immanè, comasq; arrexit, & hæret
Visceribus super incumbens, lauit improba teter
Ora cruor.

Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.

ἥς τε λείωρ ἐχάρη μεγάλη ἐπὶ σώματι κύεσσας
Ευρώρῃ ἢ ἔλαφ' κρηαῶν, ἢ ἄγχιον αἶγας
πφνάων.

Iliados. 5.

Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma.

Δεύοντο φάμαδοι, δεύοντο ἧ πύχρα φωτῶν,
Δάκρυσι.

Iliados. 25.

^C Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
Iamq; adeo rutilum thoraca indutus, ahenis
Horrebat squamis, furasq; incluserat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat ensem,
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.

κνημίδας μὲν πρῶτα πρὶ κνήμησιν ἔθηκε
καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
Δεντρον ἄν θώρηκα πρὶ στήθεσιν ἔδωκεν,
Ἄμφι δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο χίφ^Θ ἀργυρόηλον
χάλκεον, αὐτὰρ ἐπίτ' ἄσάκ^Θ μέγα τε σιβαρόν τε
ἔϊλετο, τὸ δ' ἀπάνωθεν σέλας γένετ' ἡύτε μήνης.

Iliad. 19. et alibi

^D Languescit moriens, lassosq; papauera collo
Demisere caput, pluuiâ cum fortè grauantur.

μήκων δ' ὤς, ἐτέρωσε κάρη βάλερ, ἢ τ' ἔνι κήπιω
καρπῶ βριδομένη, νοτίησί τε φαινοσῆρ.

Iliados. 8.

Quos locos ita transtulerit Vergilius, ut Homero uideatur superior. Caput .XI.

ET hæc qdem iudicio legentium relinquenda sunt, ut ipsi æstiment quid
debeât de utriusq; collatione sentire. Si tamen me cōsulas, non negabo,
nōnunq; Vergilium in transferendo densius excoluisse, ut in hoc loco:
Qualis apes æstare noua per florea rura

Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
 Educunt foetus, aut cum liquentia mella
 Stipant, & dulci distendunt nectare cellas,
 Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
 Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
 Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella,

Iliad. 5. 2.

Ἡὺτε ἔθνεα ἔισι μελισσάων ἀδινάων
 πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέου ἐρχομενάων
 βοτρυδῶν ἢ πέτον' ἐπ' ἀνθεσίμ' ἀφ' ἰνοῖσιμ.
 Αἰ μέν τ' ἐνθά ἄλλης πεπτηῶν, αἰ δέ, τε ἐνθά

Vides descriptas apes à Vergilio opifices, ab Homero uagas: Alter discursum & solam uolatus uarietatem, alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoque uersibus Maro extitit locupletior interpres,

O socij (neq; enim ignari sumus antè malorum)
 O passi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
 Vos & Scyllæam rabiem penitusq; sonanteis
 Accestis scopulos, uos & Cyclopea fava
 Experti, reuocate animos, mœstumq; timorem
 Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
 Per uarios casus. & reliqua.

Odys. 12.

ὦ φίλοι, οὐ γάρ πως ἡ κακῶν ἀδαήμονες ἔμελλ'
 ὄν μιν δὴ τόδε μέγαρον ἐπὶ κακόν, ἢ ὅτε κύκλω.
 εἴλη' ἐνὶ σπηῖ γλαφυρῶ κρατῶν βίησι,
 ἀλλὰ καὶ ἐνδερ' ἐμὴ ἀρετῆ βελῆτε νόωπε
 ἐκφύγομεν, καὶ πῶς ἴδω' ἢ μνήσεσθ' οἴω.

Vlysses ad socios unam cōmemorauit ærumnam. Hic ad sperandam p̄sentis malī absolutionem, gemini casus hortatur euentu. Deinde ille obscurius dixit, hic aptius, Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Sed & hoc qd̄ noster ad iecit, solatij fortioris est. Suos em̄ non tm̄ exemplo euadendi, sed & spe futuræ felicitatis animauit, p̄ hos labores nō solum sedes q̄etas, sed & regna p̄mittens.

Hos quoq; uersus inspicere libet:

Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum
 Cū ferro accisam crebrisq; bipennibus instant
 Eruere agricolæ certatim, illa usq; mina tur,
 Et tremefacta comam concusso uertice nutat,
 Vulneribus donec paulatim euiçta supremum
 Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruinam.

Iliad. 4.

ὃ δ' ἐν κοίησι χαμαὶ πέσειν ἀγγίζε' ὡς
 ἠέ τ' ἐν ἄμυλλῇ ἔλειε' μέγαλοιο πεφύκη
 Λαίη, ἀτὰρ τε οἱ ὄλοι ἐπ' ἀκροτάτη πεφύασι
 τῶν μέρ' ἀρμαποικηδῶν ἀνιῶν αἰδωνοσιδῆρα
 ἐζέταμι, ὄφρα ἴπω κάμψῃ πρὶ καλλεῖ δίφρα
 ἢ μέρ' ἀλωμένον, καὶ τῆρταμοῖο πρὶ ὄχθαε.

Magno cultu uester difficultatem abscindendæ arboreæ molis expressit,
 uerum

A uerum nullo negotio Homericæ arbor abscinditur.
 Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
 Explorat uentos, atq; auribus aëra captat.
 Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
 Arcturum, Pleiadasq; hyadas, geminosq; triones,
 Armatumq; auro circumspicit Oriona.

Αὐτὰρ ὁ, πηδάλιον ἰδών τε τεχνέντως
 ἤμων, οὐδέ οἱ ὕπνου ἐπὶ βλεφάρουσιν ἐπιπέε,
 Πλειάδας τ' ἑσσομένην, καὶ δὲ δύοντα βοώπιον
 ἄρκτον δ' ἤν καὶ ἄμαξον ἐπὶ κληση καλέουσι
 ἢ τ' αὐτὸν εὐρέφην καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει.
 οἷον δ' ἄμμος ἐστὶ λοιστρῶν ὠκεανοῦ.

Odys. 5.

B Gubernator q̄ explorat cœlum, crebrò reflectere ceruicem debet, captādo
 de diuersis cœli regionibus securitatē sereni. Hoc mire & uelut coloribus Ma
 ro pinxit. Nam q̄a arcturus iuxta septentrionem est, taurus uero in q̄ sunt hya
 des & Oriō, in regione austri sunt, crebrā ceruicis reflexionem in Palinuro si
 dera cōsulente descripsit. Arcturæ, inquit, Ecce intuei partē septentrionis. Dein
 de Pleiadasq; hyadas, ecce ad austrum flectit. Geminosq; triones, rursus ad se
 ptentriones uertit aspectū. Armatūq; auro circumspicit Oriona. Iterq; se ad au
 strum reflectit. Sed & uerbo circumspicit uarietatē sæpe se uicissim cōuertentis
 ostendit. Homerus gubernatorē suū semel inducit intuentem Pleiadas, q̄ in au
 strali regione sunt, semel Booten & Arcton, q̄ sunt in septentrionali polo.

C Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
 Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus, Hyrcanæq; admorunt hubera tigres.

μηλέες, οὐκ ἄρα σοί γε πάτηρ ἢρ ἰππὸ τὰ πηλείδης
 οὐδέ δέ τις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίητε δάλασσα,
 πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι ἄνοσος ἐστὶν ἀπώλης.

Iliados. 6.

Plane Vergilius nō partionē solam, sicut ille quē sequebat, sed educationē
 quoq; nutritionis tanq̄ belualē & asperam criminat: addit em̄ de suo, Hyrcanæq;
 admorunt hubera tigres. qm̄ uidelicet in moribus inolefcendis magnam
 ferē partē nutricis ingeniū & natura lactis tenet, q̄ infusa tenero & mista parē
 rum semini adhuc recenti, ex hac gemina cōcretionē unam indolem cōfigurat.
 Hinc est q̄ prouidentia naturæ, similitudinē natoꝝ atq; gignētium ex ipso

D quoq; nutritu p̄parans, fecit cum ipso partu alimonix copiam nasci. Nā post
 q̄ sanguis ille opifex in penetralibus suis om̄e corpus effinxit atq; aluit, aduen
 tante iam partus tempore, idē ad corporis materni supna cōscendens, in natu
 ram lactis albescit, ut recens natis idē sit altor, q̄ fuerat fabricator. Quamobrē
 non frustra creditū est, sicut ualeat ad fingēdas corporis atq; animi similitudi
 nes uis & natura seminis, nō secus ad eādē rem lactis quoq; ingenia & pro
 prietates ualere. Neq; in hoibus id solū, sed in pecudibus q̄q; animaduersum.
 Nam si ouiu lacte hœdi, aut caprarū agni forsitan alant, constat fermē in his la
 nam duriorē, in illis capillū gigni teneriorē. In arboribus etiā & frugibus ad
 indolem uel detrectandā uel augendā, maior plerunq; uis & potestas est aqua

Eiusmodi ferē Gellius lib. 12. cap. 10.

n iij rum

rum & terrarum quæ alunt, quæ ipsius quod iacitur feminis. Ac sæpe uideas lætā nitentemque arborem, si in locum alterum transferatur, succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminandos igitur mores defuit Homero, quod Vergilius adiecit.

Non tam præcipientes biyugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immixtis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, pronique in uerbera pendent.

Iliados. 23.

μάστιγι δ' αὐτὴν ἔλαυνε κατωμαδόν, οἱ δ' ἐοῖ ἵπποι

ἰψόσ' ἀφρέδιω ζίμφοι πρῆσαντε κέλευθον.

Græius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentium, licet dici non possit elegantius, quam quod adiecit ἰψόσ' ἀφρέδιω. quo expressit, quantum natura dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes, & campos corripiendo præcipientes mira celeritate descripsit: & accepto breui semine de Homericō flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, & pronos in uerbera pendent, nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit, ut esset illius certaminis plena descriptio.

Magno ueluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantque æstu latices, furit intus aquæ uis,
Fumidus atque alte spumis exuberat amnis,
Nec iam se capit unda, uolat uapor ater ad auras.

Iliados. 21.

ἄε δ' ἐλέβησ' ἔειπεν ἄνδρα ἐπιγρόμυλον ὠρεῖ πελλῶ,

κνίασθι μελδόμενον ἀπαλατρεφέσσι σιόλοιο

πάντοθεν ἀμβολάθην, ἡνὲ δὲ εὐλά κάγκωνα κείτη.

Græci plus aheni continent mentionem multo igne ebullientis, & totum ipsum locum hæc uerba ornant. Nam scaturigines ex omni parte emergentes, sic eleganter expressit. In latinis uersibus tota rei propria descripta est, sonus flammæ. Et pro hoc quod ille dixerat, exultantes æstu latices, & amnem fumidum exuberantem spumis, atque intus furentem (unius enim uerbi non reperiens similem dignitatem, compensauit quod deerat copiam uarietate descriptionis) adiecit post omnia, Nec iam se capit unda. quo expressit, quod semper usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poetice tubæ cultus, omnia quæ in hac re eueniunt, comprehendens.

Portam quæ imperio ducis est commissa recludunt
Freti armis, ultroque inuitant moenibus hostem.
Ipsi intus dextra ac læua pro turribus astant,
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aëriæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum,
Confurgunt geminæ quercus, intonsaque coelo
Attollunt capita, & sublimi uertice nutant.

Iliados. 12.

νήπιοι, ἔνθ' ἢ πύλῃσι δ' ἄνδρας ἔυρορ ἀρίστους,

ἕτας ὑπὸ θυμῶν λαπιδάων ἀχμητάων,

τόρ μὲν περὶ δόσ' ἕια κρατῶρον πελυπίτων,

τόρ ἢ λεοντῆς βροτολοιγῶ ἴσον ἄρηι,

τὼ μὲν

A τὸ μὲν ἄρα προπάροιδε πυλάων ὑψηλάων
 ἕσταθρ. ὡς ὅτε τε δρυες οὐρεσιν ὑψηλάων
 αἰτ' ἀνεμῶν μίμνῃσι καὶ ὑπερὶ ἡμάτα πάντα
 ῥῆσιν μεγάλασι διηνεκέες ἀραρυῖαι
 ὡς ἄρα τὸ χεῖρεσσι περιτόπες ἠδ' ἐβίβου.
 μίμνον ἐπεχόμενον μέγα ἄσπερον ἠδ' ἐφέβοντο.

Græci milites Polipoëtes & Leonteus stant pro portis, et immobiles Asiū ad uenientem hostem uelut fixæ arbores opperiuntur. Haëtenus est Græca descriptio. Verum Vergiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit, oblaturos hosti, quod per uota quærebat, ut compos castrorum fieret, per hoc futuros in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat, modo describit luce cristarum coruscans. Nec arborum ut ille similitudinem prætermisit, sed huberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultus à Marone prolatus:

Olli dura quies oculos & ferreus urget
 Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

ὡς ὁ μὲν αὖτις πεσῶν, κοιμήσεται χάλκεον ὕπνον.

Iliados. II.

In quibus par utriusq; poetæ sit splendor. Caput .XII.

IN aliquibus par penè splendor amborum est, uti
 Spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mixtaq; cruor calcatur arena.

C

Et luce coruscus athena.

Quærit pars semina flammæ.

σπέρματα πυρός.

Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
 Si quis ebur.

ὡς δ' ὅτε τις τ' ἐλέφαντα γυνή φοῖνικι μίμνη.

Iliados. 4.

Si tangere portus

Infandum caput ac terris adnare necesse est,

D Et sic fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
 At bello audacis populi uexatus & armis,
 Finibus extorris, complexu auulsus Iulii,
 Auxilium imploret, uideatq; indigna suorum
 Funera, nec cum se sub leges pacis iniquæ
 Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
 Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

Δός μὴ ὀδυρόμενα πολλίπεδον οἰκάδι κέσθης

Odys. 9.

Ἴτορ λαέρπεω ἰθάκη ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα.

Ἄλλ' εἰ οἱ μοῖρ' ὄσι φίλος τ' ἰδέσθην, καὶ ἰκέσθης

n v ὄϊον

οἴκορ' ἐν κτίμοσιν ἤλι' ἐλὼ' ἔς πατρίδα γαῖαν
 ὀφθαλμοῦσ' ἔλδοι ὀλέθρου ἅπ' πάντας ἑταίρους
 κηὸς ἔσ' ἄλλοτρίης, εὐροὶ δ' ἔν' πῆματα ὄκω.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
 Diues inaccessos ubi Solis filia lucos
 Assiduo resonat cantu, tectisq̄q̄ superbis
 Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Arguto tenues percurrens pectine telas.

Odyss. 5.

ἦσαν, ὄφρα μέγα κῆρ' ἴκτο, ᾗ ἐνὶ νύμφῃ
 καὶ ἐν εὐπλόκαμῳ, τῶ δ' ἐνδοθι τέτρωτο ἔσθρο
 πῦρ μὲν ἐπ' ἐχαρόμεν μέγα κῆρ' ἴκτο, πηλόσε δ' ὀδμή
 κέειτο τ' ἐν κέσσοιο δαίσει τ' ἀνά νῆσσορ' ὀδῶσθε
 Δαμομένωμ. ἦ δ' ἐνδορ' ἀοιδιάσθ' ὀπίκαλῃ
 ἴσορ' ἐπιχομένη χροσείῃ κερκίδ' ὑφαινευ.
 Mœonio regi, quem serua Licinia furtim
 Sustulerat, uetitisq̄q̄ ad Troiam miserat armis.

Ille autem expirans, non me quicumq̄ es inulto
 Victor nec longum lætabere, te quoq̄ fata
 Prospectant paria, atq̄q̄ eadem mox arua tenebis.

Iliados. 21.

οὐδ' ἄνω οὐδ' ἀντὸς δὴσὸρ βίη, ἀλλὰ τοὶ ἦδη
 ἔγχετο πρὸς κηὸν δάνατ' ἤλι' μοῖρα κραταῆς,
 κρῶσι δαμείν' ἀχιλλῆος ἀμύμονος ἀσπίδαο.
 Ad quem subridens mista Mezentius ira,
 Nunc morere, aut de me diuūm pater atq̄q̄ hominum rex
 Viderit.

Iliados. 22.

τόμ ἤλι' πεδνῶτα προσκνύδα δῖος Ἀχιλλεύς
 τέθναδι κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δῖος
 ζεύς ἐθέλῃ πελίσσαι, ἦ δ' ἀδάνατοι θεοὶ ἄλλοι.
 Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
 Sustulit, alta petens pedibus Iouis armiger uncis.
 Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius à stabulis rapuit lupus.

Iliados. 22.

ὤρμησεν ἢ ἀλείς ὡς τ' αἰετὸς ὑψικετῆρος
 ὅς τ' ἔισιν πεδίονδε δια νεφέων ἑρεβενῶν
 Δεσπάλων ἢ ἄρ' ἀμαλῶν, ἢ πῶκα λατῶν.
 Vndiq̄q̄ clamor
 Tollitur. inuadunt, & fossas aggere complent.

Locus restitutus ex. II. Iliad.

ἄντοι ἢ πρυλῆς σω τευχέσι δωρηχθέντες
 ῥῶοντ', ἄσθεσι ἢ βοή γένετ' ἰῶδι προ.
 φθάνει μεδ' ἴππων ἐπὶ τάφρορ' κοσμηθέντες.

In quibus Vergilius Homericis carminis maiestatem non æquet.

Caput

.XIII.

Et quia

A **E**T quia non est erubescendum Vergilio, si minorem se Homero uel ipse fateatur, dicam in quibus mihi uisus sit gracilior autor.

Tum caput orantis nequicquam & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; reliquit.

Hi duo uersus de illo translati sunt:

ἢ. ἠὲ δὲ μὲν μὲν ἐμελλε, γενεῖδ' ἤξει παχείη
Ἄ. φάμην, ὅτι λίσσεσθ' ὁ δ' ἀνχένα μέσσορ ἔλασσε,
φασγάνω αἰξασ, ἀπ' δ' ἄμφω κέρσε τένοντε,
φθεγομένω δ' ἄρα τῶγε, κάρη κοινήσιν ἐμίχθη.

Iliados. 10.

Vide nimiā celeritatē saluo pōdere, ad quā non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentē, & alterum penē coniunctum sequendo qua luce signauit:

B ὄκα δ' ἐπίτα Αἰ φησὶν ἰάδοιο πρῶτα κερσέσθ' ἵπποισι

Iliados. 13.

τὰς ἢ μετερέφρορ, διομίδεσθ' ἄρσενεσ ἵπποισι
τρώιοι, οὐδέ τι πρὸς ἀνδρῶν δ' ἔσθ' ἀλλὰ μαλ' ἐγγίς,
αἰεὶ γὰρ δὴ φροσ ἐπιβησομένοισιν ἐίητιν,
πνοιῆ δ' ἐν μίλοιο μητὰ φρενον ἐσρέε τ' ὠμω
ορέμετ' ἐπ' αὐτῶ γὰρ καταθέντε πελιδνῶ.

Humescunt spumis statumq; sequentum.

Mirabilior est celeritas cōsequentis priorē cursu pedū apud eundē uatem.

Ἰχνια τύπη πόδοισι πάσθ' κόνιν ἀμυχιθῆναι.

Iliados. 23.

C Est autem huius uersus hic sensus: Si per solum puluereum fortē curratur, ubi pes fuerit de terra à currente sublatus, uestigium sine dubio signatum uidetur, & tamē celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excussus, uestigio superfunditur. Ait ergo diuinus poëta, ita proximum fuisse qui sequebatur, ut occuparet antecedentis uestigium antequam puluis ei superfunderetur. At hic uidetur idem significare cupiens quod ait, Calcemq; terit iam calce Diorea.

Vide & in hoc Homeri cultum,

ἢ ἠὲ ἀνακλινθεῖς πῶσθ' ὑπὶ σθ',

Iste ait: Ceruicem inflexam posuit.

Hos quoque uersus, si uidetur, comparemus.

ἄρματα δ' ἄλλοτε μὲν χροὶ πύλινετο πδλυβοτέρη

ἄλλοτε δ' αἰξασκε μετῆροα

Iamq; humilis iamq; elati sublimè uidentur

D Aëra per tenerum ferri.

πασάωρ δ' ὑπὸ ἦγε κάρη ἔχθ' ἠδ' ἐμέτοπα.

Gradiensq; deas supereminet omnes.

ἔσπετε νῶ μοι μῦσοι ὄλνμωια δῶματ' ἐχῶσα,

ἔμεις γὰρ θεαὶ ἔσε, πάρεσέ τε, ἔσε τε πάντα.

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἰόδη ἠὲ ἤρπυιαν, ὡς ὅτε ταῦρσθ'

ἤρπυιαν ἐλκόντων ἐλκόντων ἀμφὶ ἀνακτα

κῶρων ἐλκόντων, γάνυη δέ τε τοῖς ἔμοσι χθων.

Clamores simul horrendos ad sidera tollit.

Qualis mu

Odyss. 6.

Iliados. 2.

Locus restitutus ex. 19. Iliad.

Qualis mugitus, fugit cum faucibus aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Inspecto hic utriusque filo, quantam distantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad sacrificium tracto loquens, meminit & Apollinis & Neptuni. His autem duobus, præcipue rem diuinam fieri tauro testis est ipse Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Iliados. 2. Ηύτε πῦρ αἰδῆλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλων
ὄρεσθ' ἐν κορυφῆς, ἕκαθεν δέ τε φαίνε' ἄστυ.
ὣσ δ' ὅτε χεῖμαρῶσι πεταμοὶ κατ' ὄρεσσι ῥέοντες

Iliados. 4. Εἰς μισγάγκθω συμβάλλετορ ὄβριμον ὕδωρ
κρῆνῶν ἐν μεγάλῳ κοίλῃς ἐν ποδὶ χαρᾶδρης
τῶν δέ τε τυλόσθ' ἴσπορ ἐν ὄρεσιν ἐκλυε κριμῶ.

In segetem ueluti cum flamma furentibus auftris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit fata læta bouumq; labores.
Præcipitesq; trahit syluas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

Et duas parabolæ temerauit, ut unam faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem, & dignitatem neutrius impleuit.

Iliados. 9. ὣς δ' ἄνεμοι δ' ἰοπόντορ ὄρνετορ ἰχθυόσθ' α,
βορέης ἠελὶ ζέφυροσ', τῶ τε δρηκήθ' ἄσπορ
ἔλδονθ' ἔχρασίνης, ἄμυθ' δέ τε κῦμα κελανῶν
κορδύνησ', πᾶσθ' ἢ πρὸξ ἄλλα φῦθ' ἔχθουσθ'.

Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt, zephyrusq; notusq; & lætus cois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium, quod superius incurrit, de duabus Græcis parabolis unum dilucidius construendo.

Iliados. 1. τοῖσιν δ' ἱκμῆνον οὔρορ ἰφ' ἐκάσθ' ἀπόλλωρ.
Prosequitur surgens à puppi uentus eunteis.

Quod noster dixit ἱκμῆνον, uester ait: Surgens à puppi, satis decorè, Sed extollunt epitheta, quæ tot & sic apta uento noster imposuit.

Odyss. 9. Σαῶθ' ἢ δύω μάσθ' ας ὡς τε σκῦλακας πρὶ γαῖῃ
κοπτ', ἐν δ' ἐγνέφαλθ' χαμάθ' ῥέε, δῦε δὲ γαῖαν.
τοὺς ἢ διαμελεῖσι ταμῶν ὠπλισατο δόξτορ.
ἦοθ' ἄσθ' τε λείω ὄρεσ' ἴτροφθ', οὐδ' ἀπέλθ' πρὶ
ἔγκατά τε, σάρκας τε, ἠελὶ ὄσθα μιν λέντα.

Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad faxum.

Narrationē facti nudam & breuem Maro posuit. Cōtrà, Homerus πᾶσθ' miscuit, &

miscuit, & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.

A τὴν δὲ μετ' ἰθιμείδων ἀλωήθη πρῶτοιζα
 εἰσίδου, ἢ δὴ φάσκε περιστάωνι μιγῆναι.
 καὶ δ' ἔπεσον Δῖο παῖδε, μνησθασίω δὲ γυνέδω.
 ἴωτόρ τ' ἀντίθεον, πλέκλιτόρ τ' ἐπιάλτω,
 οὐς δὴ μηκίσσε θερέφει λείδωρ ἄρδρα,
 ἠδ' ἠλύκαλλίσσε μετὰ γε κλυτὸρ ὠρίωνα.
 ἐνέωροι γὰρ τοίγε ἠδ' ἔνεαπήχεο ἦσαν
 εὖρθε, ἀτὰρ μῆκός γε γυνέδω ἐνεόργυιοι.
 οἶρα ἠδ' ἀθανάτοισιν ἀπὸ λήτῳ ἐν ὀλύμπῳ
 φυλόπιδα σήσθη πρηνάϊκ' ἠλέμοιο.

Odysse.

B πῆλιον ἤνοσίφωλλον. ἴν' οὐρανὸς ἀμβατὸς ἦν.
 Hinc & Aloidas geminos immania uidi
 Corpora, qui manibus magnum rescindere coelum
 Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Homerus magnitudinem corporum alte lateq; dimensus est, & uerborum ambitu membra depinxit. Vester ait, immania corpora, nihilq; ulterius adiecit, mensurarum noia non ausus attingere. Ille de construendis montibus conatum insanæ molitionis expressit: hic aggressos rescindere, dixisse contentus est coelum. Postremò, locum loco si compares, pudendam inuenies differentiam.

ἦς δ' ὅτ' ἐν ἀγιάλῳ πρηνεὶ κῆμα θαλάσσης

Iliad. 4.

C ὄρνυτ' ἐπ' αὐτῶν τῶν γεφύρων ὑπεκινήσαντο,
 πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορυσεῖ, ἀτὰρ ἐπειτα
 χέρσῳ ἔργον ἠδ' ἠδ' ἀμφὶ δέ τ' ἀκρας
 κυρτὸν ἐὼν, κορυφῶν, ἀπ' ἠΐσα δ' ἀλόεσ' ἀχλύ.
 Fluctus uti primo cœpit cum albescere ponto,
 Paulatim sese tollit mare, & altius undas
 Erigit, inde imo confurgit ad æthera fundo.

Ille cum marino motu & littoreos fluctus ab initio describit, hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille,

πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορυσεῖ,

Maro ad hoc uertit, Paulatim sese tollit mare.

D Ille fluctus incremento suo ait sublimè curuatos littoribus illidi, & aspergimem collectæ sordis expuere, quod nulla expressius pictura signaret. Vester mare à fundo ad æthera usq; perducit.

Dixerat, idq; ratum Stygij per flumina fratris,
 Per pice torrenteis atraq; uoragine ripas
 Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

ἦ, ἠδ' ἠκυαίοισιν ἐπ' ὄφρυσιν νεῦσε κροναίῳ.

Iliad. 1.

Ἄμβροστια δ' ἄρα χαῖτη ἐπὶ δῶξαντο ἀνακτῶ

κροναίῳ ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγα δ' ἐλέλιξεν ὀλυμπῳ.

Phidias cum Iouem Olympiū fingeret, interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem, respondit archetypum Iouis in his se tribus Homeri uersibus

uerſibus inueniſſe. Nam de ſupcilijs & crinibus totū ſe Iouis uultū collegiſſe. E
 Qd̄ utruncq; uidetis à Vergilio p̄termiſſum. Sane concuſſū olympū nutus ma-
 ieſtate nō tacuit. luſiurandū uero ex alio Homeri loco ſumpſit, ut translationis
 ſterilitas hac adiectione cōpenſaret: Ora puer prima ſignās intōſa iuuēta. Præ-
 termiſſa gratia incipiētis pubertatis, minus gratā fecit latinam deſcriptionem.

Iliad. 12.

ἄρ' εἰ δ' ὅταν ἔρπε κῶεαςι κελὶ ἀνδράσι θηρυτῆσι
 κάπριθ' ἢ ἔλωρ σρέφε' ὀδένει βλεμεαίνωρ,
 οἷδέ τε πυργηδὸρ σφείας ἀντοῦς ἀρτώωντες,
 ἀντίοι ἴσαν' ἢ κελὶ ἀκοντίεσσιν ἀμάφας
 ἀιχμάς ἐκ χιρῶν, τῶδ' οὔτε κλυδάλιμον κῆρ
 ταρβεί, οὐδ' ἐφοβείη, ἀγλωροῖν δ' ἐμυκτα
 ταρφέατε σρέφεη σίχας ἀνδράρ πρητιζωρ
 ὅππῃ ἴδυσθ, τῆ τ' ἐκδοσι σίχας ἀνδράρ.

Vt fera quæ densa uenantum ſepta corona,
 Contra tela furit, ſeſeçq; haud neſcia morti
 Iniicit, & ſaltu ſupra uenabula fertur.

Videtis in anguſtum latinam parabolam ſic eſſe cōtractam, ut nihil poſſit
 eſſe ieiunius? Græcam contra, & uerborum & rerum copia pōpam ueræ ue-
 nationis impleſſe? In tanta ergo differentia penè erubescendū eſt comparare.

Iliad. 13.

φράξωντες δ' ὄρου δ' ἄρι, σάακθ' σάκεϊ προδελύμωρ
 ἄσπις δ' ἀρ' ἀσπίδ' ἔριδε, κόρυς κόρω, ἀνέρα δ' ἀνής.
 Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
 Concurrunt: hæret pede pes, denſusq; uiro uir.

Quanta ſit differentia utriuſq; loci, lectori æſtimandum relinquo.

Iliad. 12.

ὄρνυς γάρ σθριπ' ἐπὶ λίδε πρῆσέ μλωαι μεμαώσιν,
 αἰετὸς ἢ πέπης ἐπ' ἀριετρά λαὸρ ἐέργωρ
 φοινῆντα δ' ἄκοντα φέρωρ ὀνύχεαςι πέλωρορ
 ζωὸρ ἔτ' ἀσπύρονα, κελὶ οὔπω λίδετο χάρμηρ.
 κόφε γὰρ αὐτὸρ ἔχοντα κελὶ εἰδθ' πρὶ δ' ἄρ' ἰδῶ,
 ἰδῶδεις ὀπίσθ, ὃ δ' ἀπ' ἔδον ἦκε χαμάλε
 ἄλγητες ὀδῶνσι μέσθ' ἐνὶ κάμβαλ' ὀμίλω
 αὐτὸς ἢ κλάζας πέτετο πνοιῆσ' ἀνέμοιο.

Vicq; uolans alte raptum cum fulua draconem
 Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; unguibus hæſit.
 Saucius at ſerpens ſinuofa uolumina uerſat,
 Arrectiſq; horret ſquamis, & ſibilat ore,
 Arduus inſurgens, illa haud minus urget adunco
 Luçantem roſtro, ſimul æthera uerberat aliſ.

Vergilius ſolā aqlæ prædā refert, nec Homericæ aqlæ omen aduertit, q̄ & ſi-
 niſtra ueniēs uincentiū phibebat acceſſum: & accepto à captiuo ſerpente mor-
 ſu, p̄dam dolore deiecit: factōq; tripudio ſoliſtino, cum clamore dolorē teſtan-
 te p̄teruolat. q̄bus omnibus uictoriæ p̄uaricatio ſignificabat. Hiſ p̄termiſſiſ q̄
 animam parabolæ dabant, uelut exanime in latinis uerſibus corpus remanſit.
 Parua metu primo, mox ſeſe attollit in auras,

Ingridi-

A Ingrediturq̄ solum, & caput inter nubila condit.

ἦ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορυφαίη, αὐτὰρ ἐπεὶ τα,
οὐρανὸν ἐσθίξει κόρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ θάνα,

Iliad. 4.

Homerus ἐρη, hoc est contentionem à paruo dixit incipere, & postea in incrementum cœlum usq̄ subcrefcere. Hoc idē Maro de fama dixit, sed incongrue. Neq̄ enim æqua sunt argumenta cōtentionis & famæ: Quia contentio, etsi usque ad mutuas uastationes ac bella processerit, adhuc contentio est, & manet ipsa quæ creuit. Fama uero cum in immensum prodit, fama esse iam desinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota sit? Deinde nec ipsam hyperbolē potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab auctore trāscripsit, q̄ in omni operis sui parte alicuius Homericæ loci imitationem uolebat inferere, nec tamen humanis uiribus illam diuinitatem ubiq̄ æquare, ut in illo loco, quem uolo omnium nostrum iudicio in commune pensari: Minerva Diomedæ suo pugnantem duntaxat flammæ addidit ardorem, & inter hostium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Δαίη δὲ ἐκ κορυφῆς τε καὶ ἀσπίδος ἀνάματρον πῦρ.

Iliad. 5.

Ἀστὴρ ὁπωρινὸς ἤμαλ' ἴκιον, ὅς τε μάλισα

λαμπρὸν παμφαίνισι λελευμένον ὠκεανοῖο.

τοῖον δὲ πῦρ δαίηρ ἀπὸ κρατῆος τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus supra modum Vergilius, immodice est usus. Modo enim ita de Turno ait:

C Tremunt sub uertice cristæ

Sanguinæ, clypeoq̄ micantia fulmina mittunt.

Modo idem ponit de Aenea:

Ardet apex capiti, cristisq̄ ac uertice flamma

Funditur, & uastos umbo uomit æreus ignes.

Quod quàm importune positum sit, hinc apparet, quod necdum pugnat Aeneas, sed tantum in nauis ueniens, apparebat. Alio loco, Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram Sustinet, Aetneus efflantem faucibus ignes.

Quid quod Aeneas recens allatis armis à Vulcano, & in terra positus, miratur terribilem cristis galeam flamasq̄ uomentem? Vultis aliā fruendi auiditatem uidere loci huius? cuius supra meminimus, fulgore correptus,

D

Seruo uoluit loquēti Ioui assignare parem reuerentiā. Nā cum & in primo uolumine, & in quarto, & in nono loquat quædam Iupiter sine tumultu, deniq̄ post Iunonis & Veneris iurgiū, infit, eo dicente: Deum domus alta silescit, Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther. Tū zephyri posuere, premit placida æq̄ra pontus. Tanq̄ non idē sit, q̄ locutus sit paulo antè sine ullo mūdi totius obsequio. Similis opportunitas est in eiusdē Iouis læce, quā ex illo loco sumpsit,

καὶ τότε δὴ γούσσα πατὴρ ἐτίταυε τάλαντα.

εἰ δ' ἐλάθη δὺο κῆρε ταυκλεγεῖον δανάοιο,

τὼ μὲν ἀχιλλῆος, τῆρ δ' ἐκτορος ἱπποδάμοιο

ἔλκε

Iliad. 12.

ἔλκε δὲ μέσσα λαβῶν, ἔπει δ' ἔκτορ ἀσιμον ἦμαρ.
ἔχρητο δ' ἔξ αἰδῶ, λίπερ δ' ἔφειβ' ἀπόλλων.

Nam cū iam de Turno prædixisset Iuno,
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fati,
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat,
Manifestumq; esset, Turnum utiq; periturum, serò tamen
Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Vergilio, qui studiū circa Homerum nimietate
excedit modum. Et re uera non poterat nō in aliquibus minor uideri, qui per
omnem poësim suam hoc uno est præcipue usus archetypo. Acriter em̄ in Ho-
merum oculos intēdit, ut æmularetur eius non modo magnitudinem, sed sim-
plicitatem & præsentiam orationis, & tacitam maiestatem. Hinc diuersarū in-
ter heroas suos personarum uaria magnificatio, hinc deorum interpositio, hinc
auctoritas fabulorum, hinc affectuum naturalium expressio, hinc monumen-
torum persecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrētis orationis soni-
tus, hinc rerum singularum cum splendore fastigium.

*Intantum Vergilio dulcem fuisse imitationem Homeri, ut uitia quoq; nonnulla æmulari uolue-
rit. Tum quantopere illius sit imitatus epitheta, cæteraq; quæ gratiorem reddunt orationem.*

Caput

.XIII.

A Deo autē Vergilio Homeri dulcis imitatio est, ut & in uersibus uitia,
quæ à nonnullis imperite reprehendunt, imitatus sit, eos dico q̄s Græ-
ci uocant † Quos hic quoq; Homericū
stylum approbans non refugit, ut sunt apud ipsum acephali, Arietat in portas,
Parietibus textū cæcis iter, & similia. Vt etiā, qui in medio uersu breues sylla-
bas pro lōgis habent. Et duros obiice postes, Cōsilium ipse pater & magna in
cepta Latinus. Syllabæ longiores sunt: Quin protinus om̄ia, Vulcano deco-
quit humorē. Et, Spumas miscēt argēti uiuaq; sulphura. Et, Arbutus horrida.
Sunt apud Homerū uersus uulsi, ac rasis similes, & nihil differentes ab
usu loquendi. Hos quoq; tanq; heroicē incomptōs adamauit:

Omnia uincit amor, & nos cedamus amorī.

Nudus in ignota Palinure iacebis harena.

Sunt amcenæ repetitiones, quas non fugit, ut

Pan etiā Arcadia mecum si iudice certet,

Pan etiā Arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quātum sit admiratus, imitando confessus est, &
mille talium uocabulorum, quibus uelut sideribus micat diuini carminis uari-
ata maiestas. Ad hæc à uestro respondetur, Maleuada fames, Auricomos ra-
mos, Centumgeminus Briareus. Adde & Fumigerā noctem: & quicquid in
singulis penè uersibus diligens lector agnoscit. Sæpe Homerus inter narrā-
dum uelut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Vergilius omisit. Migrātes
cernas, totaq; ex urbe ruentes, Totūq; instructo Marte uideres Feruere Leu-
catem. Et, Pelago credas innare reuullas Cycladas, Et studio incassum uideas
gestire lauādī. Itē diuinus ille uates, res uel paulo uel multo antè trāfactas,
opportune

opportune ad narrationis suae seriem reuocat, ut & historicū stylum uitet, nō per ordinē dirigēda q̄ gesta sunt, nec tñ præteritorū nobis notionē subtrahat. Theben Asiæ ciuitatē, aliasq̄ plurimas Achilles anteq̄ irascereē euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordiū. Ne igit̄ ignoraremus q̄ prius gesta sunt, fit eorū tēpestiua narratio. Item, ne ignoraremus q̄ duce classis Græcorū ignotum sibi Troiæ littus inuenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

καὶ νῆας ἠγῆσεν ἀχαιῶν ἴλιον ἔισω
ἢρ δ' ἰὰ μαιτωσάων, τὴν δὲ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Iliados. 1.

Et ipse Calchas narrat omen, quod Græcis nauigantibus de serpēte passerum populatore contigerit. Ex quo denūtiatum est, exercitum annos decem in hostico futurū. Alio loco senex idem, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetustas.

B μὲν μαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὐδ' ἔτι νεογῶ
ὧς ἦρ, εὐδ' ἢ μῆρ ἐρέω πάντεσσι θεῖοισι.
κέρητες τ' ἐμάχοντο, καὶ ἀπυλοὶ μνηχάρμα
ἀμφὶ πόλιν καλυδῶνα καὶ ἀλλήλους ἐν ἄριζορ.
ἀπυλοὶ μὲν ἀμαυόμοιοι καλυδῶν ἔσαν ἄνδρες,
κέρητες δ' διαπραδέφρ μεμαῶτες ἄρηι.
καὶ γὰρ τοῖσι κακῶν χυσοδρον ἄρτεμις ὄρσα
κωφάμην, οἳ οἱ οὐδ' ἀλάστια γυνὴ ἀλωῆς
οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δ' θεοὶ δαίναυδ' ἐκατόμβας.
οἷη δ' οὐκ ἐρρεξέ Διὸς κέρη μεγάλοιο,

Locus restitutus ex Iliad. 19.

C Et sequentia. Vergilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. Nam me mini Hesionæ uisentem regna sororis Laomedontiaden Priamum. Et, Atque equidem Teucrum memini Sidona uenire. Et, Qualis eram cum primam aciem Præneste sub ipsa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec uetustissima tacuit, quin & ipsa notitiæ nræ autoris sui imitator ingereret, Nantque ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati, & similia.

Quæ diuersitas catalogorum sit apud Vergilium & Homerum. Caput .XV.

D **V**Bi uero enumerātur auxilia, quem Græci catalogum uocāt, eundem autorem suum conatus imitari, in nōnullis paululum à grauitate Homericæ deuiavit. Primum, q̄ Homerus prætermisiss Athenis, ac Lacedæmonijs, uel ipsis Mycenis, unde erat rector exercitus, Bœotiā in catalogi sui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatē, sed notissimum promontorium ad exordiū sibi enumerationis elegit. Vnde progrediēs modo mediterranea, modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrunq̄ situm cohærentium locorū disciplina describentis, uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiam regionum in libro suo hiare permittit, sed † hoc hiandi more procedens, redit unde digressus est, & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contrā, Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem seruat, sed locorū seriem saltibus lacerat. Adducit primū Clusio & Cosis Massicum. Albas hūc sequitur, manu Populoniæ Illiæq̄ comitatus. Post hos Asiam misere Pisæ. Quæ in t̄plonginqua sint Hetruriæ parte, notius est q̄ ut an

o notan

notandum sit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauiscas, loca urbi proxima, quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus Liguriam, Oceanus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, si uelis situm locorum mente percurrere, inuenies illum continentiam regionum secutum.

Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes uel prospera uel sinistra sorte commemorat. Et cum uult dicere occisos quos catalogo non inseruit, non hominis sed multitudinis nomen inducit. Et quæties multam necem significare uult, messem hominum factam dicit: nulli certum nomē facile extra catalogum, uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat antè non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenū uenisse dixit, qui moenia Clusi quicquid Cosas liquere. Deinde Turnus nauis fugit, qua rex Clusinis aduectus Osinius oris, quem Osinium nunquam antè nominauit. Et nunc ineptum est, regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus, nec Osinius in bello penitus apparent. Sed & illi quos dicit, fortēque Gyam, fortemque Serestum, pulcher quoque Equicolus, & Mauortius Hamon, & fortissimus Vmbro, & Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullū locum inter pugnantium agmina, uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Astur, itemque Cupauo, & Cygnus insignis Cygni Phaëtontisque fabulis, nullam pugnae operam præstant: cum Alelus & Sacrator ignorissimi pugnent, & Atinas antè non dictus. Deinde in his quos nominat, sit sæpe apud ipsum incauta confusio. In nono Corinæum sternit Asilas. Deinde, in duodecimo Ebusum Corinæus interficit. Obuius ambustum torrē Corinæus ab ara Coripit, et ueniēti Ebuso plagamque ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Nisus occidit, postea Aeneas persequitur, Fortemque Numam. Camertem in decimo Aeneas sternit. At in duodecimo Iuturna formam assimulata Camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides, & Iapix Iasides, quæro an fratres sint. Hyrtacides est, Hippocoon, & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomē habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quem cum duo Aiaces sint, modo dicit *λοκρῶν δ' ἠγγεμόνεσσι δὴ ληῖσσι τὰ χυρὸς αἶας*, modo *μείων, οὐδὲ τόσσος γε, ὅσος τε λαμῶνσι αἶας*. Item alibi:

Iliados. 2.

Iliados. 2.

Restitutus lo-

cus ex 13. Iliad.

αἶας δ' οὐκέτι πάμπαν δὴ ληῖσσι τὰ χυρὸς διός

ἴσα τ' ἀπ' αὐαυτῶν πλαμωνίδε, οὐδ' ἠβραίου,

Nec desinit, quos iungit nomine, insignibus separare, ne cogatur lector suspensiones de uarietate appellationis agitare.

Deinde, in catalogo suo curauit Vergilius uitare fastidiū, quod Homerus alia ratione non cauit, eadem figura sæpe repetita. Hic autē uariat, uelut dedecus, aut crimen uitans repetitionem. Primus in bellum Tyrrhenis asper ab oris, Filius huic iuxta Lausus. Post hos insignem fama per gramina currum. Tum gemini fratres. Nec Prænestinæ fundator. At Mesapus equūm dominator. Ecce Sabinorum prisco de sanguine. Hinc Agamemnonius. Et te montosæ. Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos. Ibat & Hippolyti proles. Has copias fortasse putat aliquis diuinæ illi simplicitati præferendas. Sed nescio quo modo

H

modo Homerum repetitio illa unice decet, & est genio antiqui poetæ digna, enumerationisq; conueniens, q̄ in loco mera nomina relaturus non incurauit se, neq; minute torfit, deducendo stylum per singulorum uarietates: sed stat in consuetudine percentsentium, tanquam per aciem dispositos enumerās. Quod non alijs quàm numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus, ita expressit, ut penè eū dixerim elegantius transulisse.

τῆχ' ἐδέδμητο χθραμαλώτατον, ἔνθα μάλισα
 Ζακρηθεὺς γίγνοντο μάχη, αὐτοὶ τε καὶ ἵπποι.

ἔνθα ἢ βοιωτοὶ, καὶ ἰάονες ἑλκεχίτωνες,
 Λοκροὶ καὶ φθίοι, καὶ φαίδιμόνους ἐπφοί,
 Σπάρτην ἑπαΐοντα νεῶν ἕχρον, οὐδ' ἐδάουτο

ἄσπερα ἀπ' σφείων φλογὶ ἴκελον ἕκτορα διορ.
 οἱ μὲν ἀδηνάων προλελεγμένοι, ἐνδ' ἄρα τοῖσιν,
 ἦρχ' υἱὸς πεπεῶο μινεοθεύς. οἱ δ' ἅμα ἔστην.
 Φειδαστε, σίχιος τε, βίας τ' εἴς, αὐτὰρ ἐπφῶν
 φυλείδησ τε, μέγης, ἀμείων τε Δράκιδος τε

προφθίων τε, μέδων τε, μινεπτόλιμος τε ἠδ' ἄρκης.

Et similia. Ad quod exemplum illa Vergiliana sunt:

Agmina densantur campis, Argiuāq; pubes

Arunceāq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani,

Et Sarranæ acies, & picti scuta Labici.

Qui saltus Tyberine tuos sacrumq; Numici

Littus arant, Rutulosq; exercent uomere colles,

Circæumq; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis

Præsidet. & cætera.

Quæ in utriusq; catalogis similitudo, q̄ crebræ apud utrunq; sententiæ. Tum in quibus siue casu siue sponte ab Homero Vergilius desciscat, & in quibus imitationem ipsam dissimulet.

Caput

.XVI.

VTerq; in catalogo suo post difficilium rerum uel nominum narratio-
 nem, infert fabulam uersibus amœnioribus, ut lectoris animus recre-
 etur. Homerus inter enumeranda regionum & urbium nomina, facit
 locum fabulis, quæ horrorem satietatis excludant.

οἱ ἢ πύλοντ' ἐννέμοντο, καὶ ἄρην ἔρατφύλω
 καὶ τρυφῶν ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐν κέτρῳ ἄισου,

καὶ κρητῆσι γένετα, καὶ ἀμειβέντων ἑνοσσορ,
 καὶ πτελεῶν καὶ ἔλθ'. καὶ Δωριον, ἔνθα τε μέσσοι

Ἀντόμοιαι, δάμυρι τὸν δρηίκα παύσσοι αἰοδῆς

οἰχαλίησιν ἰόντα πρὸ εὐρύτου οἰχαλίησιν.

Στῦν γὰρ εὐχόμελλοσιν κησέμελλοσιν, εἰπὼς ἄρ' αὐταὶ

μέσσοι αἰοδῶν κῆρσαι διοὺς ἀγχιόχοιο.

Αἱ ἢ χολωσάμενοι, πηγῶν δέσσοι, αὐτὰρ αἰοδῶν

θεαυσεῖλω ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κηδαρισίω.

ἄρ' αὐτὰρ ἦγε μόνον γε γελῶσι ἵπποτα νέσσοι.

Locus elucidatus
 ex .2. Iliad.

o η̄ Et reliqua,

Et reliqua, quibus protraxit iucunditatem. Vergilius in hoc secutus autorem, in priore catalogo, modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur: in secundo, Cygnus ei fabula est. Et sic amœnitas intertexta fastidio narrationū medetur. In omnibus uero Georgicorum libris, hoc idem summa cum elegantia fecit. Nam post præcepta, quæ natura res dura est, ut legentis animum uel auditum nouaret, singulos libros acciti extrinsecus argumenti interpositione conclusit, primùm de signis tempestatum, de laudatione rusticæ uitæ secundum, et tertius desinit in pestilentiam pecorum. quarti finis est de Orpheo & Aristeo non otiosa narratio. Ita in omni ope Maronis, Homerica lucet imitatio.

Homerus omnē poësim suam ita sententijs farfit, ut singula eius ἀπφύγματα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur, ut,

Odyssea. 1.

Ὅυ γὰρ πω τίς ἐόν γόνου αὐτὸς ἀνέγνω

Odyssea. 2.

παῦροι γὰρ τοὶ παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονη

Odyssea. 3.

ὁὐ γὰρ τ' αἴψα διῶν βρέπωε νόσφ' αἰετῶντων.

Labor oia uin
eit improbus.

Et alia innumerabilia, quæ sententialiter proferuntur. Nec hæc apud Vergiliū frustra desideraueris: Non omnia possumus omnes, Omnia uincit amor, Labor omnia uincit improbus, Vsq̄ adeo ne mori miseræ est: Stat sua cuiq̄ dies, Dolus an uirtus quis in hoste requirat: Et qd quæq̄ ferat regio, quid quæq̄ recuset, Auri sacra fames. Et ne obtundā nota referendo, mille sententiæ talium, aut in ore sunt singulorū, aut obuiæ intētionī legentis occurrunt.

In nonnullis ab Homerica secta haud scio casu ne an sponte desciscit. Fortu nam Homerus nescire maluit, & soli decreto, quam μοῖσαν uocant, omnia regenda committit, adeo ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte Homerici uoluminis nominetur. Contrā, Vergilius non solum nouit & meminit, sed omnipotentiam quoq̄ eidem tribuit: quā & philosophi q̄ eam nominant, nihil sua ui posse, sed decreti, siue prouidentia ministram esse uoluerunt.

Et in fabulis seu in historijs nonnunquam idem facit. Aegeon apud Homerum auxilio est Ioui. Hunc contra Iouem armant uersus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara, animo manibusq̄ parentem refert: cum apud Homerum Dolo imbellis sit. Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem, non ut Iunonis pellicem à Ioue raptum, sed Iouialium poculorum ministrum, in cœlum à dijs ascitum fert, uelut decorum: Vergilius tantam deam, quod cuius de honestis foeminæ deforme est, uelut specie uictam Paride iudicāte doluisse, & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexasse commemorat.

Interdum sic autorem suum dissimulanter imitatur, ut loci inde descripti solum dispositionem mutet, & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terræ ipsum Ditem patrem territum prosilire, & exclamare quodammodo facit.

Locus restitu-
tus ex Iliad. 20

Δφνὸν δ' ἐβρόντησε πατρὸς ἀνδρῶν τε διῶν τε

τ' ἰόδον. αὐτὰρ ἐνσφδε προσδάμα, ἐτίναξε

γαῖαν ἀπφρεσίλω, ὄρεωντ' ἀπφνα κάρεωα.

πάντες δ' ἐσεῖοντο πόδες πελυπιδάκτ' ἰδης,

καὶ κορυφαί, τρώων τε πόλις καὶ νῆες ἀχαῖων.

ἔδδδδδδδ

ἔδιδασκεν Δὴ πένεσσον, ἀναξὶς ἑνέρον ἀιδωνεύς.
 A Δείξας δ' ἐκ θεῶν ἄλλο, ἠὲ ἰαχε μὴ οἴσιντι
 γαῖαν ἀναρξήξειε προσδάωρ ἠνοσίχθων.
 Οἰκία ἢ δυνάτῃσι ἠὲ ἀδωάτοισι φωνεῖν,
 Σμῆρδαλέ' ἐυρώοντα, τὰ τε συγέσσι θεοίπῃ.
 B τὸς ἄρα κτύπῃ ἄπτο δειδρῆσι δὶ ξυιόντων.

Hoc Maro non narrationis, sed parabolæ loco posuit, ut aliud esse uideretur, Non secus ac si qua penitus ui terra dehiscens, Infernas referet sedes, & regna recludat Pallida, dijs inuisa, superq; immane barathrum Cernatur, trepidentq; immisso lumine manes. Hoc quoq; dissimulando surripuit. Nam cum ille dixisset deos sine labore uiuere, θεοὶ ἔῃα ζῶοντες, hoc idem dixit occultissime, Dij Iouis in tectis casum miserantur inanem Amborum, & tantos mortalibus esse labores. quibus ipsi scilicet carent.

Non satis apte Vergilium fecisse initium belli inter Troianos & Latinos. Inde, quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit. Quamq; Græcorum cum uocabulis tum inflexione etiã sit delectatus.

Caput .XVII.

Quid Vergilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet, quod ubi rerum necessitas exegit à Marone dispositionem inchoandi belli, quam non habuit Homerus, quippe q̄ Achillis iram exordium sibi fecerit, q̄ decimo demum belli anno contigerit, laborauit ad rei nouæ partum, ceruum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimisq; puerile, dolorem auxit agrestium, ut impetus eorum sufficeret ad bellum. Sed nec seruos Latini, & maxime stabulo regio curantes, atq; ideo quid foederis cum Troianis Latinus icerit, ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorâtes, bellum gñi deum oportebat inferre. Quid igitur? deorum maxima deducitur è cælo, & maxima furiarum de tartaris asciscit. Sparguntur angues, uelut in scena parturientes furorem. Regina non solum de penetralibus reuerentiæ matronalis educit, sed & per urbem mediam cogitur facere discursus. Nec hoc cõtenta, syluas petit, accitis reliq; matribus in societatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, & orgia insana celebrantur. Quid plura? Maluissimè Maronè & in hac parte apud autorè suum, uel apud quemlibet Græcorum alium, quod sequeretur habuisse.

Alium non frustra dixi, quia nō de unius racemis uindemiam sibi fecit, sed bene in rem suam uertit, quicquid ubicunq; inuenit imitandum: adeo, ut de Argonauticorum quarto, quorum scriptor è Apollonius, librum Aeneidos suæ quartum totum penè formauerit: ad Didonem uel Aeneam, amatoriam contentiam Medæ circa Iasonem trãsserendo. Quod ita elegantius autore digessit, ut fabula lasciuientis Didonis, quam falsam nouit uniuersitas, per tot tamen secula speciem ueritatis obtineat, & pro uero per ora omnium uolitet: ut pictores fictoresq; qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies, hac materia uel maxime in efficiendis simulacris tãquam unico argumẽto decoris utantur. Nec minus histrionum perpetuis & gestibus & cantibus celebratur. Tantum ualuit pulchritudo narrandi, ut oēs Phœnissæ castitatis conscij, nec ignari manum sibi iniicisse reginam, ne pateret damnum pudoris, conuiueant tamen fa

bulæ: & intra cōscientiam ueri fidem prementes, malint pro uero celebrari, qđ E
 pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit
 & Pindarum, quem Flaccus imitationi inaccessum fatetur. Et minuta quidem
 atq; rorantia quæ inde subtraxit, relinquo: unum uero locū, quem tentauit ex
 integro penè transcribere, uolo communicare uobiscum, qđ dignus est, ut eum
 uelimus altius intueri.

Gel. li. 17. c. 10

Cum Pindari carmen quod de natura atq; flagrantia montis Aetnæ cōpo
 situm est, æmulari uellet, eiusmodi sententias & uerba molitus est, ut Pindaro
 quoq; ipso, qđ nimis opima & pingui facundia existimatus est, insolentior hoc
 qđem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos eius qđ dico arbitros faciā,
 carmen Pindari qđ est sup monte Aetna, cōtulum mihi est memoriæ, dicam.

Pindarus i Py
 thijs.

κίωρ Δ' οὐραία σωέχῃ
 Νιφόωσ' αἴτινα πάρετες
 Χίονθ' ὀξείας ἰδῆνα,
 τᾶς ἐρῶγονη μὲν ἀπλά.
 Τε πυρός ἀγρότα)
 ἔκ μυχῶν παγαῖ πεταμοί
 δ' ἀμέρασι μῆτι προχέοντα, ξόου καπνῶ
 ἄδων' ἀλλ' ἔν ὀρφνοῖσι πέτρας
 Φοίνισα κυλινομένη φλόξ, ἐς βαθεῖ
 Ἀμφέρει πόντ' ἔπλακα σὺν πατάτω
 κῆνο δ' ἀφάισοιο κρηνοῦς ἐρπετῶν
 Δινοτάτ' ἀναπέμπει.

Audite nunc Vergiliij uersus, ut inchoasse eum uerius q̄ perfecisse dicatis. G

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
 Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
 Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
 Turbine fumantem piceo & candente fauilla,
 Attollitq; globos flammaram, & sidera lambit.
 Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis
 Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

In principio Pindarus ueritati obsecutus, dixit quod res erat, quodq; illic
 oculis deprehenditur, interdum fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius
 autem dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat, utrunq; tem
 pus nulla discretione facta cōfundit. Atq; ille Græcos quidē fontes imitatus,
 ignes eructare, & fluere amnes, fumi & flammaram fulua & tortuosa uolumi
 na in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos amnes luculente dixit. At hic
 uester atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ξόου καπνῶ ἄδωνα in erpre
 tari uolens, crasse & immodice congeffit: globosq; flammarū, quod ille κρηνοῦς
 dixerat, duriter posuit, & ἀκνῶ. Hoc uero inenarrabile est, qđ nubem atrā
 fumare dixit turbine picea & fauilla candente. Non enim fumare solent neque
 atra esse, quæ sunt candentia: nisi fortè candente dixit peruulgate & improprie
 pro feruenti, non pro relucenti. Nam candens, est à candore, non à calore di
 ctum.

^A Etum. Quod autem scopulos eructari & erigi, eisdemq; ipsos statim liquefieri, & gemere atq; glomerari sub auras dixit, hoc nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, & oim q̄ monstra dicuntur, monstruosissimum est.

Postremò, Graiae linguae quàm se libenter addixerit, de crebris quae usurpat uocabulis aestimate: Dirus Vlysses, Spelæa ferarum, Dædala tecta, Rhodopeiae arces, Altaq; Panchæa, Atq; Getæ, atq; Hebrus, & Actias Orithyia. Et, Thyas ubi audito stimulat trieterica Baccho Orgia, nocturnusq; uocat clamore Cytheron. Et, Nō tibi Tyndaridis facies inuita Lacænæ. Et, Ferte simul Fauniq; pedem Dryadesq; puellæ. Et, Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. Et, Pars pedibus plaudūt choreas. Et, Milesia uellera nymphæ Carpebāt, hylifuturo fucata colore. Et, Drymoq; Xantoq; Lygeaq; Phyllodoceq;. Et, Melite Panopæaq; uirgo, Nesea, Spioq;, Thaliaq;, Cymodoceq;. Et, Alcandæq; Haliumq;, Noëmonaq;, Prytaninq;. Et, Amphion Dyræus in Actæo Aracyntho. Et Senior Glauci chorus, Inousq; Palæmō. Versus est Parthenij, quo grammatico in Græcis Vergilius usus est. Hic ait: Glaucō, & Panopee, & Inoo Melicertæ. Et, Tritonesq; citi. Immania cete.

^B Adeo autem & declinationibus Græcis delectatur, ut Mnesthea dixerit pro Mnestheum. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi, græcè declinando: ut, Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo. Et, Vidimus ò ciues Diomedæ. Et taliū noim accusatiuus Græcus est in e defiens. Nā si quis eum putat latine dixisse Diomedem, sanitas metri in uersu defiderabitur. Deniq; omnia carmina sua græcè maluit inscribere Bucolica, Georgica: Aeneis, cuius nois figuratio à regula latinitatis aliena est.

Quæ Vergilius tam occulte a Græcis traduxerit, ut uix unde ducta sint, possit agnosci.

Caput .XVIII.

^C Sed de his hæctenus, quorum plura omnibus, aliqua nonnullis Romanorum nota sunt. Ad alia uenio, quæ de Græcarum literarum penetrabilibus eruta, nullis cognita sunt, nisi qui Græcam doctrinam diligenter hauserunt. Fuit em̄ hic poëta ut scrupulose & anxie, ita dissimulanter & quasi clanculo doctus, ut multa transtulerit, quæ unde translata sint, difficile sit cognitu.

In exordio Georgicorum posuit hos uersus:

Liber & alma Ceres, uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis, Acheloia miscuit uuis.

Nihil in his versibus grammaticorum cohors discipulis suis amplius tradit, nisi illud, opera Cereris effectum, ut homines ab antiquo uictu desisterent, & frumento pro glâdibus uterentur. Liberæ uero uitis repertorem, præstitisse humano potui uinum, cui aqua admisceretur. Cur autem Acheloum amnem potissimum Vergilius, cum aquâ uellet intelligi, noiarit, nemo uel quærit, uel oino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati, animaduertimus doctum poëtâ, antiquissimorum Græcorum more, sicut docebit autoritas, elocutum: apud quos proprie in aquæ significatione ponebatur Achelous. Neq; id frustra, nā causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius quàm causam propono, illud antiquo poëta teste monstrabo, hunc morem loquendi puaga-

o iij tum

tum fuisse, ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comœdia Cotalo sic ait: Grauabor (inquit) uino, cui aqua non fuisset admixta, id est mero. Cur autem sic loqui soliti sunt, Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis: E

Potest ne lucidius ostendi Acheloum à Græcis ueteribus pro quacuncq; aqua dici solitum: Vnde doctissime Vergilius ait, uinum Acheloo Liberum præm miscuisse. Ad quã rem et si satis testium est, cum Aristophanis comici, & Ephori historici uerba prodiderimus, tamen ultrà progrediemur. Didymus enim grammaticorum facile eruditissimus, posita causa quam superius Ephorus dixit, alteram quoq; adiecit his uerbis: F

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui, quo ita loquendi usus fuit, ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur, tamen his quoque & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur autoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos *πραγματουμενης ἀετις* scripsit, posuit his uerbis:

Sunt in libro septimo illi uersus, quibus Hernici populi, & eorum nobilissima, ut tunc erat, ciuitas Anagnia enumerantur: G

Aeneidos .7. Quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei currus ue sonant, pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, uestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Hũc morem in Italia fuisse, ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nusq; adhuc q; sciam reperi: sed eam Græcorum nonnullis consuetudinẽ fuisse, locupleti autore iam palàm faciam. In qua quidem re, mirari est poëtæ huius occultissimam diligẽtiam. Qui cum legisset Hernicos quorum est Anagnia, à Pelasgis oriundos, appellatosq; ita à Pelasgo quodam duce suo q; Hernicus nominabatur, morem quem de Aetolia legerat, Hernicis assignauit, qui sunt uetus colonia Pelasgorum. Et Hernicum quidem hominẽ Pelasgum ducem Hernicis fuisse Iulius Higinus in libro secundo urbium, non paucis uerbis probat. Morem uero Aetolis fuisse uno tantummodo pede calceato in bellum ire, ostẽdit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inscribitur, nuntius inducitur describens, quo quisque habitu fuerit ex du-

A ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant, In eo hi uersus sunt:

Animaduertis diligentissime uerba Euripidis à Marone seruata? Ait em̄ ille:

B Et eundem pedem nudum Vergilius quoq; dixit, Vestigia nuda sinistri Insti-
tuere pedis. In qua quidem re, quo uobis studium nostrum magis comprobe-
tur, non reticebimus rem paucissimis notam, reprehensum Euripidem ab Ari-
stotele, qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit. Aetolos enim nō læ-
uum pedem habere nudum, sed dextrum. Quod ne affirmem potius q̄ pro-
bem, Aristotelis uerba ponam ex libro, quem de poetis secundo suprascripsit.
In quo de Euripide loquens, ait:

Cum hæc ita sint, uidetis tamen Vergilium Euripide autore quàm Aristotele
uti maluisse. Nam ut hæc ignorauerit uir tam anxie doctus, minime credide-
rim. Iure autem prætulit Euripidem. Est enim ingens ei cum Græcarum tra-
gœdiarum scriptoribus familiaritas, quod uel ex præcedētibus licet, uel ex his
quæ mox dicentur, opinari.

De alijs locis, quos Vergilius a Græcis sumpserit, quarto et nono Aeneidos. Caput .XIX.

C IN libro quarto in describenda Elissæ morte, ait quod ei crinis abscissus es-
set his uersibus: Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem Ab-
tulerat, Stygió que caput damnauerat orco. Deinde Iris à Iunone missa ab-
scidit ei crinem, & ad orcum refert. Hanc Vergilius non de nihilo fabulam
fingit, sicut Aurelius, uir aliàs doctissimus, Cornutus extimat, qui adnotatio-
nem eiusmodi apposuit his uersibus: Vnde hæc historia, ut crinis auferendus
sit morientibus, ignoratur. Sed assueuit poëtico more aliqua fingere, ut de au-
reo ramo: Hæc Cornutus. Sed me pudet quod tantus uir, Græcarum etiam
doctissimus literarum, ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim.
In hac enim fabula, in scenam Orcus inducitur gladium gestans, quo crinem
abscidit Alcestidi, & sic loquitur:

D πολλὰ δὲρ σὺ λείπας, οὐδ' ἐρ' ἀρ' ἔτι λείπεις.
Ἡ δ' οὐ γὰρ κἀτ' ἴσθι φεῖ ἀδ' ὄδ' ἰδύμευς.
Σπείχῳ δ' ἐπ' ἀντιῶ, ὡς κατὰ ξωμαί ξίφει.
Ἰσθὲς γὰρ οὐτ' ἔτι κ' ἔτι φ' ὄνοος δεῶν.
Ὅτις τόδ' ἔγχευ κρατὸς ἀγνίστ' ἰρίχα.

Proditum est, ut opinor, quem secutus Vergilius fabulam abscindendi crinis
induxerit. ἀγνίστου autem Græce dicunt dijs consecrare. unde poeta noster ait ex
Iridis persona: Hunc ego Diti Sacrum iussa fero, teq; isto corpore soluo.

Nunc quia pleraq; omnia quæ supradixi, instructa autoritate tragicor; pro-
bauī, id quoq; quod à Sophocle tractum est, annotabo. In libro enim quarto
Vergilius Elissam facit postq̄ ab Aenea relinquitur, uelut ad sacrificarum sa-
garumq;

Aeneid. 4.

Al. Charon.

Loquitur Cha-
ron.

Aeneidos .4.

garumq; carmina & deuotiones fugientem, & inter cætera ait, sedandi amoris gratia herbas quæsitas, quæ æneis falcibus secarentur. Hæc res non ne quaestione digna est, unde Vergilio æneæ falces in mentem uenerint: Ponam itaque Vergilianos uersus, mox & inde Sophoclis, quos Maro æmulatus est, Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis, Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus, etiam titulo præfert. Inscríbitor enim Rhizotomoi. in qua Medeam describit maleficas herbas secantem, sed auersam, ne uí noxi odoris ipsa interficeretur, & succum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipsas autem herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Hæc Sophocles. Quo autore sine dubio Vergilius protulit æneas falces. Omíno aut ad rem diuinã pleraq; ænea adhiberi solita, multa indicio sunt, & in his maxime sacris, quibus delinire aliq; aut deuouere, aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud Plautinũ cum ait: Me cũ habet pagus, morbus, æs, & qđ alibi Vergilius, Curetũ sonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminij curiosissimi & docti uerba ponã, qui in libro de Italia. ii. sic ait: Prius itaq; & Thufcos æneo uomere uti, cum cõderentur urbes, solitos, in traiectionibus eorũ sacris inuenio: & in Sabinis ex ære cultros, quibus sacerdotes tõderent. Post hæc Carminij uerba, longũ fiat, si uelim p̄censere, q̄ multis in locis Græcorũ uetustissimi æris sonos tanq̄ rem ualidissimã adhibere soliti sunt. Sed p̄senti opi docuisset nos sufficit, falces æneas Maronis, exẽplo Græci autoris inductas.

In libro nono Vergilius posuit hos uersus:

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Insignis facie, genitor quem miserat Arcens,
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus, uel potius qui dñj Palici, nam duo sunt, apud nullũ penitus autorem Latinum q̄ sciam reperi, sed de Græcorũ penitissimis literis hanc historiam eruit Maro. Nam primũ ut Symetus fluuius, cuius in his uersibus meminit, in Sicilia est, ita & dñj Palici in Sicilia colũtur, q̄s primũ omĩum Aeschylus tragicus, uir utiq; Siculus, in literas dedit. Interpretationẽ quoque nominis eorũ, quam Græci *πυμολογίαν* uocant, expressit uersibus suis. Sed priusquam uersus Aeschyli ponam, paucis explanãda est historia Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius est. iuxta hunc Nympha Thalia cõpressu Iouis grauida, metu Iunonis optauit, ut sibi terra dehisceret, quod & factum est. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa gestauerat, reclusa terra est, & duo infantes de aluo Thaliæ progressi, emerferunt: appellatiq; sunt Palici *αὐτὸ τὸ πάλιν ἐκέσθη*, quoniam prius in terram merisi, denuo inde reuersi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt, sed immensum profundi, aquarum scaturigine semper ebullientes, quos incolæ crateras uocant, & nomine Dellos appellant, fratresq;

fratresq; eos Palicorum extimant, & habentur in cultu maximo. Præcipueq;
 A circa exigendum iuxta eos iusiurandum, præsens & efficax numē ostenditur.
 Nam cum furti negati uel eiusmodi rei fides quæritur, & iusiurandum à su-
 specto petitur: uterq; ab omni contagione mundi, ad crateras accedunt, acce-
 pto prius fideiussore à persona quæ iuratura est, de soluendo eo quod peteret,
 si addixisset euentus. Illic inuocato loci numine, testatum faciebat esse iurator,
 de quo iuraret. Quod si fideliter faceret, discedebat illæsus: Si uero subesset iu-
 rijurando mala conscientia, mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc
 res ita religionem fratrum commendabat, ut crateres quidem implacabiles uo-
 carētur. Nec sine diuinatione est Palicorum templum. Nam cum Siciliam ster-
 rilis annus arefecisset, diuino Palicorum responso admoniti Siculi, heroi cuidā
 certum sacrificium celebrauerunt, & reuertit hubertas. Qua gratia Siculi omne
 B genus frugum cōgesserunt in aram Palicorum. Ex qua hubertate ara ipsa pin-
 guis uocata est. Hæc est omnis historia, quæ de Palicis eorumq; fratribus in
 Græcis tantūmodo literis inueniūt, quas Maro non minus quàm Latinas hau-
 sit. Sed hæc quæ diximus, autoritatibus approbanda sunt. Aeschylī tragœ-
 dia est, quæ inscribitur Aetna. In hac cum de Palicis loqueretur, sic ait:

Hæc Aeschylus.

Callias autem in septima historia de rebus ita scribit:

Hactenus Callias.

Polemon uero sic ait in libro qui inscribitur

Hæc Polemon.

Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinatione ita scribit:

D Absoluta ē (extimo) & autoribus idoneis asserta explanatio Vergiliani lo-
 ci, quem literatores nostri nec obscurum putant, contenti uel ipsi scire uel insi-
 nuare discipulis, Palicum dei esse cuiusdam nomen. Quis sit autem deus iste,
 uel unde sit dictus, tam nesciunt quàm scire nolunt, quia nec ubi quærant suspi-
 cantur, quasi Græcæ lectionis expertes.

De Gargaris & Mysia ex primo Gorgicon.

Caput .XX.

NEc illos uersus relinquemus intactos, qui sunt in primo *ἠορῆων*,
 Humida solstitia, atq; hyemes orate serenas,
 Agricolaë, hyberno lætissima puluere farra,

Lætus

Lætus ager, nullo tantùm se Mysia cultu
lactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

Sensus hic cum uideatur obscurior, pauloq̃ perplexius quàm poëtæ huius
mos est, pronuntiatus, tamē habet in se animaduertendā quæstionem ex Græ
ca antiquitate uenientem, quæ sint ista Gargara quæ Vergilius esse uoluit fer
tilitatis exemplar. Gargara hæc igitur sunt in Mysia, quæ est Helleponti pro
uincia. Sed significatio nominis & loci duplex est. Nam & cacumen montis
Idæ, & oppidum sub eodem monte hoc nomine uocantur. Homerus significa
tionem cacuminis ita posuit:

Locus restitutus ex Iliad. 14. Ἰδης ὁ κρηπιδῶς προσεβίβαστο γὰρ γαργαρον ἄκρον

Hic Gargarum pro excellentissimo montis loco accipi cōuenire & ipse sen
sus indicium facit, nam de Ioue loquitur. Sed & alibi eodē Homero teste ma
nifestus exprimitur. Et Epicharmus uetustissimus poëta in fabula quæ inscri
bitur Troës, ita posuit:

Ex his liquidò claret, Gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppi
do autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notissimus historiarum
scriptor, in libro quinto sic ait:

Nec Ephorus solus, sed etiam Phileas uetus scriptor, in eo libro qui inscri
bitur Asia, sic meminit:

Arati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poëta sic ait:

Ex his uersibus etiã ciuium nomen innotuit, quia Gargares uocantur. Cum
igitur constet, Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido sub eo
dem monte posito accipienda, Vergilius non de summo mōte, sed de oppido
loquitur. Cur tamen Gargara posuerit, ut locū frugum feracem, requiramus,
Et omnem quidam illam Mysiam opimis segetibus habitam fatis constat, sci
licet ob humorem soli. Vnde Vergilius in supradictis uersibus cum dixisset,
Humida solstitia, intulit, Nullo tantùm se Mysia cultu lactat, atq̃ diceret: Ois
regio quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit foecūditates aruorum
Mysia. Sed Homerus cum ait,

Locus restitutus ex Iliad. 8. Ἰδης δ' ἴκωνε κρηπιδῶνα, μητέρα θυγατρὸν
γὰρ γαργαρον.

Humidum designat subiacentē monti agrum. Nam polypidaca significat fon
tibus abundantem. Vnde hæc Gargara tanta frugum copia erant, ut qui ma
gnum cuiusq̃ rei numerum uellet exprimere, pro multitudine immensa Gar
gara nominaret. Testis Alcæus qui in Cælo tragœdia sic ait:

Gargara (ut uideatis) manifeste posuit p̃ multitudinē. Nec aliū Aristomenes:

Locus restitutus. ἐν βοηδοῖς, ἔνδορ γὰρ ἡμῖν γὰρ γαργαρον.

Aristopha-

A Aristophanes autē comicus cōposito noīe ex arena & Gargaris, innumerabilem (ut eius lepos est) numerū conat̄ exprimere. In fabula em̄ Achaneus in ait:

Ἰσθ' ἂν δὲ δὴ γυμὰ τὴν ἐμωτῶ καρδία.

Ἰδὼν δ' ἑσθ' ἂν πᾶν δ' ἑσθ' ἂν τίπτα.

Ἰδ' ἂν ἑσθ' ἂν, φαιμονοσίου γάρ γα.

Ἰδ' ἂν ἑσθ' ἂν τὴν ἑσθ' ἂν ἑσθ' ἂν.

Arenam autem seorsum pro multis Varro sæpe in Menippeis suis posuit. Sed Aristophanes adiecit Gargara, ad significationē numerositatis innumeræ. Est ergo scdm̄ hæc sensus horū uersuum talis: Cum ea sit anni tempies, ut hyems serena sit, solstitium uero imbricum, fructus optime proueniunt. Hæc autem ad eo agris necessaria sunt, ut sine his, nec illi natura fecundissimi Mysiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis, q̄ de his habetur. Addit Mysiæ nominatim Gargara, q̄ ea urbs posita in imis radicibus Idæ montis, defluentibus inde humoribus irrigetur, possitq̄ uideri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam, q̄ uliginosa sint non sola Gargara prouinciæ mōtis, sed et uniuersæ Mysiæ arua, adhiberi potest testis Aeschylus:

Locus restitu-
tus.

Quid de Græcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea hoc cum iucunditatis gratia, & ut liqueat Vergilium nostrum undiq̄ ueterum sibi ornamenta traxisse, unde hoc dixerit, Hyberno lætissimo puluere farra. In libro enim uetustissimorum carminum, qui ante omnia quæ à Latinis scripta sunt, compositus ferebatur, inuenitur hoc rusticum uetus cāticum: Hyberno puluere, uerno luto, grandia farra Camille metes.

De poculorum generibus.

Caput

.XXI.

Nomina poculorum Vergilius plerunq̄ Græca ponit, ut carchesia, ut cymbia, ut cantharos, scyphos. De carchesijs ita: Cape Mæonij carchesia Bacchi Oceano libemus ait,

Ex diuersis
Vergilij locis

Et alibi: Hic duo rite mero libans carchesia Baccho.

De cymbijs: Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

De cantharo: Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.

De scyphis: Et sacer impleuit dextram scyphus.

DEa autem cuius figuræ sint, quis ue eorum fecerit mentionem, nemo querit, contenti scire huiusmodi esse pocula. Et scyphos quidem cantharosq̄ cōsuetu uulgi nomina, ferendum si transeant. Sed de carchesijs cymbijsq̄ q̄ apud Latinos haud scio an unquā reperias, apud Græcos autem sunt rarissima, non uideo cur nō cogantur inquirere, quid sibi noua & peregrina Græca nomina uelint. Est autē carchesium poculum Græcis t̄m̄modo notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiæ, aitq̄ Iouē Alcumenæ pretium cōcubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomē reliquit, aitq̄ in fabula Amphitryone, pateram datam, cum longe utriusq̄ poculi figura diuersa sit. Patera enim ut & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est. Carchesium uero procërum & circa mediam partem cōpressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus. Asclepiades autem uir inter Græ-

Poculorū uari-
a genera.

Carchesium.

Patera.

p cos

cos apprimè doctus ac diligens, carchesia à nauali re existimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem pateram uocari, at circa mediam fermè partem E
 τράχηλον dici, summam uero partem carchesium nominari, & inde diffundi in utrunque ueli latus: ea' que cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminuit huius poculi, sed & aliè illustres poëtae, ut Sappho, quæ ait;

κοινῆ δ' ἄρα πάντες κερχίσι' ἔχου
 καὶ ἔλαβον· ἀρά(εντο δὲ πάμπαν
 ἔσλα' ἔσθ' γαμβροῦ.

Sophocles:

πρὸς τὴν τράπεζαν φάσκω
 προσελθιδέναι τοὺς δράκοντάς κῆ
 γενέσθ' ἐπὶ τὰ σιτία καὶ τὰ
 κερχίσια. F

Hæc de carchesijs ignoratis latinitati, & à sola Græcia celebratis. Sed nec cymbia in nostro sermone reperies. Est em̄ à Græcorum paucis relatum. Philemon notissimus comicus in Phasmate ait:

Ἐπεὶ ἦ ἢ ῥοδὴ' κυμβίον ἀκράτῃ
 κατασέσκηκεν ὑμῶν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula ἔν' ἀγρίκοις.

μεγάλ' ἴσως πτήρια, προπινόμω
 καὶ μετ' ἀκράτῃ
 κυμβί' ἐκάρωσεν ὑμᾶς,
 ἀνακχεαίτην μὲν ὄν.

Meminit eius & Demosthenes in oratione quæ est in Midiam. Cymbia G
 autē hæc (ut ipsius nominis figura indicat) diminutiue à cymba dicta, quod & apud Græcos & apud nos ab illis trahentes, nauigij genus est. Ac sane animaduerti ego apud Græcos multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut carchesia suprâ docui, ut hæc cymbia, pocula pœra ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir longe doctissimus, in epistola ad Agetorem Lacedæmonium, his uerbis:

θαυμάζουσι ἢ οἱ αὐτοὶ καὶ πῶς κιάδου μὴ κεντημένῃ, ἀλλὰ κυμβίον μόνον ἐιάλλω προσκέντητο.
 δοκεῖ δὴ μοι, τὸ μὲν εἶναι ἀνθρώπων χειρὸς ἕνεκα, τὸ ἦ εἶναι ἀμῆς ἕνεκα τῶν κτήσιμ' ἐξελθέναι.

Fuerunt q̄ cymbium à cissymbio p̄ syncopā dictum extimauerunt. Cissymbij autē (ut de Homero taceā, q̄ hoc poculum Cyclopi ab Ulysse datū memorat) multi faciunt mentionē, uolūtq̄ nōnulli proprie cissymbiū ligneum esse pocu H
 lum ex hedera, id est κισσῷ. Et Nicæder q̄dam Colophōius in l. Aetolicō sic ait:

ἐν τῇ ἱεροποιήτῃ διδυμαῖς
 διὸς κισσῷ ὀρνδοποιέον) πετάλοισιν,
 εἶδον τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσῷ
 φωνέει).

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

καὶ γὰρ ὁ θεοκλίμω ἀποτίνατο χασιδὸν ἄμυσιν
 ζωροπετῆρ, ὀλίγω δ' ἦδε κισσῷ
 ἔσθ' ἄλλ' ἐγὼ τὸ δ' ἔλεξα πρὶς εὐχοντῶν ἀλείψῃ
 τὸ τρίτον.

Quia u

A Qui autē cissymbium ex hedera factum poculum ^{οἶος ἐκ κισσῶ} non dici arbitran-
tur, Euripidis autoritate niti uidentur, qui in Andromada sic ait:

πᾶς ἢ πικρῶν ἔρξῃ λειῶς
ὁ μὲν γάλακτος κίσινον φέρον σκύφος,
πόνων ἀναφυκτῆς, ὁ δὲ ἀμπέλων γάνος.

Locus restituit.

Hæc de cymbio. Sequitur ut quando cantharum & poculi & nauigij ge-
nus esse supradiximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res ē,
uel ex ipso Vergilio, qui aptissime proprium Liberi patris poculum assignat
Sileno. Sed id, ut supra polliciti sumus, etiam pro nauigio poni solitum debe-
mus ostendere. Menander in Nauclero:

Cantharus.

B ἡκε λίπων ἀγαῶν ἀλμυρὸν βᾶδιον
οἶόν τι καλόν, ἡμῶν δὲ σφάτων, ὡς ἐς καλόν,
τόν ἐτυχόντα καὶ σεσωσμένον
πρώτον γὰρ ἐγώ σοι τὸν τε χρυσὸν κἀνδραγον,
ποῶν τὸ πλοῖον.

Locus restituit.

Et sacer impleuit dextrā scyphus. Scyphus Herculis poculum est, ita ut Li-
berī p̄ris cantharus. Hercule uero fictores ueteres nō sine causa cū poculo fece-
runt, & nonnunq̄ quassabundū & ebrium: non solum q̄ is heros bibax fuisse
perhibet, sed etiā q̄ antiqua historia est, Hercule poculo tanq̄ nauigio uentis
immēsa maria trāsisse. Sed de utraq̄ re pauca ex Græcis antiquitatibus dicā. Et
multibibū herosa istum fuisse, ut taceam quæ uulgo nota sunt, illud non obscu-
rum argumentū est, q̄ Ephippus in Busiride inducit Herculem sic loquētem:

Scyphus.

C Est etiā historia nō adeo notissima, nationem quandā hoīm fuisse prope He-
racleā ab Hercule cōstitutam Cyliranorū, composito noīe ἀπὸ τῆς κύλικος. Quod
poculi genus nos una l̄ra immutata calicē dicimus. Poculo autem Hercule du-
ctum, ad ἐγὴπ̄ρα Hispaniæ insulā nauigasse, & Pimastis egregius scriptor Græ-
corū dicit, & Pherecydes autor est: quorū uerba subdere supersedi, q̄a propiora
sunt fabulæ q̄ historiæ. Ego tñ arbitror non poculo Herculem trāsuēctum, sed
nauigio cui scypho nomen fuit, ita ut supra cantharum, & carchesium, & à cym-
bis deriuata cymbia, om̄ia hæc asseruimus esse nauigiorū uocabula.

Calix.

De alijs quibusdam locis Vergilij. Caput .XXII.

D **N**omina quoq̄ Vergilius nonnunq̄ ex antiquissimis Græcorū histo-
rijs mutuauit. Scitis apud illū unā ex comitibus Dianæ Opim uocari.
Qd̄ nomen uulgo fortasse temerè impositū, uel etiā fictum putatur ab
ignorantibus ingeniosum poētā, cognomē qd̄ à ueteribus Græcis scriptoribus
ipsi Dianæ fuerat impositū, comiti eius assignare uoluisse. Sed Vergili, sic ait:
Velocem interea superis in sedibus Opini
Vnam ex uirginibus socijs sacraq̄ caterua
Compellabat, & has tristis Latonia uoces Ore dabat. Et infra:
At Triuiæ custos iamdudum in montibus Opis.

Opin, inq̄t, comitē & sociā Dianæ. Sed audite un̄ Vergilius hoc nomē acce-
perit, q̄ (ut dixi) q̄ epitheton ipsiusce legerat, sociæ eius imposuit. Alexander Ae-
p̄ ἡ tolus

totus poëta egregius i libro q̄ inscribit̄ Musæ, refert q̄to studio populus Ephe-
sius dedicato tēplo Dianæ curauerit p̄m̄ijs p̄positis, ut q̄ tunc erāt poëtæ inge-
niosissimi, in deā carmina diuersa cōponerent. In his uersibus Opis nō comes
Dianæ, sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi) de populo Ephesio.

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam, & Vergilium de nimia doctri-
na hoc nomen in eius comitem transtulisse.

Excessere omnes adytis arisq̄ relictis Dij. Hoc unde Vergilius dixerit,
nullus inquit, sed cōstat illum de Euripide traxisse, qui in fabula Troadibus
inducit † Apollinem, cum Troia capienda esset, ista dicentem:

Al. Neptunū.
Locus restitu-
tus. Inducitur
autem Neptu-
nus, nō Apoll.

Εγὼ δ', ἵκωμαι γούρ ἄργείας θεῶ
ἕρας, ἀδάναοδ', αἰ σωεξέλορ φρύγας,
Δείπω τὸ κληθὲρ Ἴλιον, βωμῶσ' ἑμῶς,
ἕρμια γούρ πόληρ ὄταυ λάβη κακῆ,
Νοσῆ τὰ ἤν' ἀϊωρ, οὐδ' ἑμῶσ' δέλη.

Qui uersus docet unde Vergilius usurpauerit discessisse deos à ciuitate iam ca-
pta. Nec hoc sine autoritate Græcæ uetustatis est, quod ait: Ipsa Iouis rapidum
iaculata è nubibus ignem. Euripides em̄ inducit Mineruā uentos contra Græ-
corum classem à Neptuno petentem, dicentemq̄, debere illum facere quod Iu-
piter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit.

Apud Vergilium Pan niueo lanæ munere lunā illexisse perhibetur in ne-
mora alta uocans: Munere sic niueo lanæ, si credere dignum est, & reliqua. In
hoc loco Val. Probus uir perfectissimus notat, nescire se hanc historiā siue fa-
bulam, quo referat autore. Qd̄ tantum uir fugisse miror. Nam Nicander hu-
ius est autor historiæ, poëta, quem Didymus grammaticorum om̄ium quicq̄
sint, quicq̄ fuerint, instructissimus, fabulosum uocat. Qd̄ sciens Vergilius adie-
cit, si credere dignum est. adeo se fabuloso usum autore fatetur.

In tertio libro cursim legit̄, neq̄ un̄ translatū sit quærit̄: Quæ Phœbo pater
om̄ipotens, mihi Phœbus Apollo Prædixit. & c. In talibus locis grāmatici ex-
cusantes imperitiā suā, inuētiōnes has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis assi-
gnant, nec dicūt eū ab alijs mutuātū, ne noiare autores cogant̄. Sed affirmo do-
ctissimū uatē etiā in hoc Aeschylū eminentissimū tragicodiæ scriptorem secu-
tum, q̄ in fabula, q̄ Latina lingua sacerdotis inscribit̄, sic ait:

Ecquid clarum factum, inde sumpsisse Vergilium, q̄ Apollo ea uaticinet̄,
quæ sibi Iupiter fatur̄: Probatum̄ ne uobis est, Vergiliū, ut ab eo intelligi nō
potest, qui sonum Latinæ uocis ignorat, ita nec ab eo posse, qui Græcam non
hauserit extrema satietate doctrinam̄: Nam si fastidium facere non timerem, in-
gentia poteram uolumina his quæ à penitissima Græcorū doctrina transtulif-
set, implere. Sed ad fidem rei propositæ, relata sufficient.

A **MACROBII AVRELII**

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber sextus.

Quos uel ex dimidio sui, uel solidos etiā uersus, ab antiquis Latinis poetis sit mutuatus Vergilius.

Caput .I.

IC PRAEtextatus: Mirum, inquit, in modum digessit Eustachius quæ de Græca antiquitate carmini suo Vergilius inseruit. Sed meminimus uiros inter omnes nostra ætate longe doctissimos, Furium, Cecinnamq; Albinum, promississe se prodituros, quid idem Maro de antiquis Romanis scriptoribus traxerit. Quod nunc ut fiat, tempus admonet. Cumq; omnibus idem placeret, tum Furius Albinus: Etsi uereor, ne dum ostendere cupio quantum Vergilius noster ex antiquorum lectione profecerit, & quos ex omnibus flores, uel quæ in carminis sui decorem ex diuersis ornamenta libauerit, occasionem reprehendendi uel imperitis, uel malignis ministrem, exprobrantibus tanto uiro alieni usurpationem, nec considerantibus hunc esse fructum legendi, æmulari ea quæ in alijs probes: & quæ maxime inter aliorum dicta mireris, in aliquem usum tuum opportuna deriuatione conuertere, quod & nostri tam inter se quam à Græcis, & Græcorum excellētes inter se sæpe fecerūt.

C Et ut de alienigenis taceam, possem pluribus edocere, quantum se mutuò compilarint bibliothecæ ueteris autores. Quod tamen opportune aliàs (si uolentibus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quæ assero penè sufficiet. Afranius enim togatarū scriptor, in ea togata quæ Compitalia inscribitur, non inuerecunde respondens arguentibus, quod plura sumpsisset à Menandro: Fateor (inquit) sumpsi, non ab illo modo, sed ut quisq; habuit quod conueniret mihi, quodq; me non posse melius facere credidi, etiam à Latino. Quod si hæc societas, & rerum communio, poetis scriptoribusq; omnibus inter se exercenda concessa est, quis fraudi Vergilio uortat, si ad excolendum se quædam ab antiquioribus mutuatus sit: Cui etiam gratia hoc nomine

D est habenda, quod nonnulla ab illis in opus suum, quod æternò mæsurum est, transferendo, fecit ne omnino memoria ueterum deleretur: quos (sicut præsens tempus ostēdit) non solum neglectui, uerum etiam risui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi, & modo imitandi, cōsecutus est, ut quod apud illum legerimus alienum, aut illius esse malimus, aut melius hic quam ubi natum est, sonare miremur. Dicam itaq; primùm, quos ab alijs traxit uel ex dimidio sui uersus, uel penè solidos. Post hoc, locos integros cum parua quadam mutatione translatos, sensus uel ita transcriptos, ut unde essent eluceret: immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædam de his, quæ ab Homero sumpta sunt, ostēdam non ipsum ab Homero tulisse, sed prius alios inde sumpsisse, & hunc ab illis, quos sine dubio legerat, transtulisse.

p iij Vergi

- Vergilius: Vertitur interea coelum, & ruit oceanò nox. E
 Ennius in sexto: Vertitur interea coelum cum ingentibus signis,
 Vergilius: Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
 Ennius in primo: Qui coelum uersat stellis fulgentibus aptum. Et in III.
 Coelum prospexit stellis fulgentibus aptum. Et in IX.
 Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.
 Vergilius: Conciliumq̄ uocat diuûm pater atq̄ hominum rex.
 Ennius in sexto: Tum cum corde suo diuûm pater atq̄ hominum rex
 Effatur.
 Vergilius: Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.
 Ennius in primo: Est locus, Hesperiam quam mortales perhibebant. F
 Vergilius: Tuq̄ ò Tybri tuo genitor cum flumine sancto.
 Ennius in primo: Teq̄ pater Tyberine tuo cum flumine sancto.
 Vergilius: Accipe daq̄ fidem, sunt nobis fortia bello Pectora.
 Ennius in primo: Accipe daq̄ fidem, scædusq̄ feri bene firmum.
 Vergilius: Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
 Ennius in primo: Cum superum lumen nox intempesta teneret.
 Vergilius: Tu tñ interea calido mihi sanguine pœnas Perfolues.
 Ennius in primo: Nec pol homo quisquam faciet impune animatus
 Hoc, nisi tu. mihi nam calido das sanguine pœnas.
 Vergilius: Concurrunt undique telis Indomiti agricolæ.
 Ennius in tertio: Postquam defessi sunt, stant, & spargere sese
 Hastis, ansatis concurrunt undique telis. G
 Vergilius: Summa nituntur opum ui.
 Ennius in quarto: Romani scalis summa nituntur opum ui. & in XVI.
 Reges per regnum statuasq̄ sepulchraq̄ quærun.
 Aedificant nomen, summa nituntur opum ui.
 Vergilius: Et mecum ingentis oras euoluite belli.
 Ennius in sexto: Quis potis ingentis oras euoluere belli?
 Vergilius: Nequa meis dictis esto mora, Iuppiter hac stat.
 Ennius in septimo: Non semper uestra euertit, nunc Iuppiter hac stat.
 Vergilius: Inuadunt urbem somno uinoq̄ sepultam.
 Ennius in octauo: Nunc hostes uino domiti, somnoq̄ sepulti.
 Vergilius: Tollitur in coelum clamor, cunctiq̄ Latini. H
 Ennius in decimosexti: Tollitur in coelum clamor exortus utrisq̄.
 Vergilius: Quadrupedate putrem sonitu quatit ungula campum.
 Ennius in sexto: Explorât Numidæ, totâ quatit ungula terrâ. & in viii.
 Cû seqtur, summo sonitu quatit ungula terrâ. & i xvii.
 It eques, & plausu caua concutit ungula terram.
 Vergilius: Vnus qui nobis cunctando restituit rem.
 Ennius in duodecimo: Vnus homo nobis cunctando restituit rem.
 Vergilius: Corruit in uulnus, sonitum super arma dederunt.
 Ennius in decimosexti: Concidit, & sonitum simul insuper arma dederunt.
 Vergilius: Et iam prima nouo spargebat lumine terras.

- A** Lucretius in secundo: Cum primū aurora respergit lumine terras.
 Vergilius: Flammarum longos à tergo inuoluere tractus.
 Lucretius in secundo: Non' ne uides longos flammarum ducere tractus?
 Vergilius: Ingeminant abruptis nubibus ignes.
 Lucretius in secundo: Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.
 Vergilius: Belli simulacra ciebat.
 Lucretius in secundo: Cōponunt, complent, belli simulacra cientur.
 Vergili. Simulacraçq; luce carētum.
 Lucretius in quarto: Cum sæpe figuras
 Contuimur miras, simulacraçq; luce carentum.
 Vergilius: Asper acerba tuens retro redit.
- B** Lucretius in quinto: Asper acerba tuens immani corpore serpens.
 Vergilius: Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 Furius in I. annalium: Interea oceani linquens aurora cubile.
 Vergilius: Quod genus hoc hoīm? quæ ue hūc tã barbara morē?
 Furius in sexto: Quod genus hoc hominum Saturno sancte creat?
 Vergilius: Rumoresçq; serit uarios, ac talia fatur.
 Furius in decimo: Rumoresçq; serunt uarios, ac multa requirunt.
 Vergilius: Nomine quencq; uocans, reficitçq; in prælia pullos.
 Furius in decimo. Nomine quencq; ciet, dictorum tempus adesse
 Commemorat. Deinde infra.
 Confirmat dictis, simul atq; exuscitat acreis
 Ad bellandum animos, reficitçq; ad prælia mentes.
- C** Vergilius: Dicite Pierides, non omnia possumus omnes.
 Lucretius in quinto: Maior erat natu, non omnia possumus omnes.
 Vergilius: Diuersi circunspiciunt, hoc acrior idem.
 Pacuuus in Medea. Diuersi circunspicimus, horror percipit.
 Vergilius. Ergo iter inceptum peragunt rumore secūdo.
 Sueuius in libro qnto. Redeunt referūtçq; petita rumore secundo.
 Vergilius. Nunçq; hodie effugies, ueniam quocūq; uocaris.
 Neuius in eq Troiano. Nunçq; hodie effugies, quin mea manu moriare.
 Vergili. Vendidit hic auro patriam, dominumçq; potētem
 Imposuit, fixit leges pretio atq; refixit.
- D** Varius de morte. Vendidit hic Latium populis, agrosçq; quirītum
 Eripuit, fixit leges pretio atq; refixit.
 Vergili. Ut gēma bibat, & Sarano dormiat ostro.
 Varius de morte. Incubet & Tyrijs, atq; ex solido bibat auro.
 Vergili. Talia secla suis dixerunt currite fuis.
 Catullus. Currite ducentes subtegmina currite fuis.
 Vergili. Felix heu nimium felix ni littora tantum
 Nunquam Dardaniæ tetigissēt nostra carinæ.
 Catull. Iuppiter omnipotens utinam non tempore primo
 Gnosia Cecropiæ tetigissēt littora puppes.
 Vergili. Magna ossa lacertosçq; Extulit.

- Ennius in XVII. Magna ossa lacertiq; Apparent homini.
 Vergilius: Placidam per membra quietem Irrigat. E
 Furius in I. Mitemq; rigat per pectora somnum.
 Lucretius in III. Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem Irrigat.
 Vergilius: Camposq; liquentes.
 Luc. i VI. de mari sise: Et liquidam molem camposq; natantes.
 Vergilius: Et geminos; duo fulmina belli Scipiadas.
 Lucretius in III. Scipiades belli fulmen Carthaginis horror.
 Vergilius: Et ora Tristitia tentantum sensu torquebit amaror.
 Lucretius in II. Fædo pertorquent ora sapore.
 Vergilius ait: Morte obita quales fama est uolitare figuras.
 Lucretius in I. Cernere uti uideamur eas, audireq; coram,
 Morte obita quorum tellus amplectitur ossa. F
 Hinc est & illud Vergi. Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa.
 Vergilius: Ora modis attollens pallida miris.
 Lucretius in I. Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
 Vergilius: Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
 Ennius XVI. Tunc timido manat ex omni corpore sudor.
 Vergilius: Labitur uncta uadis abies.
 Ennius in XIII. Labitur uncta carina, uolat super impetus undas.
 Vergilius: Ac ferreus ingruit imber.
 Ennius in VIII. Hastati spargunt hastas, sit ferreus imber.
 Vergilius: Apicem tamen incita summum Hasta tulit.
 Ennius in XVI. Tamen inde uolans secum abstulit hasta Insigne. G
 Vergilius: Puluulentus eques furit, omnes arma requirunt.
 Ennius in VI. Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.
 Vergilius: Nec uisu facilis, nec dictu affabilis ulli.
 Accius in Philoctete: Quem neq; tueri contra, neq; affari queas.
 Vergilius: Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis,
 Aut leto insigni.
 Acci. i armorum iudicio: Nam trophæum ferre me à forti uiro pulchrum est.
 Si autem & uincat, uinci à tali nullum est probrum.
 Vergilius: Nec si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, uanum etiam mendacemq; improba finget. H
 Accius in Telepho: Nam si à me regnum fortuna atq; opes
 Eripere quiuit, & uirtutem nequiuit.
 Vergilius: Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,
 Fortunam ex alijs.
 Acci. i armorum iudicio: Virtuti is par, dispar fortunis patris.
 Vergilius: Iamiam nec maxima Iuno,
 Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
 Accius in Antigona: Iamiam neq; dij regunt,
 Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.
 Vergilius: Num capti potuere capi: num incensa cremauit Troia uiros?
 Ennius in

- A** Ennius in decimo cum de Pergamis loqueretur:
 Quæ neq; Dardanijs campis potuere perire,
 Nec cum capta capi, nec cum combusta cremari.
 Vergilius: Multi præterea, quos fama obscura recondit.
 Ennius in Alexandro: Multi alij aduētant, paupertas quorum obscurat noīa.
 Vergilius: Audentes fortuna iuuat.
 Ennius in VII. Fortibus est fortuna uiris data.
 Vergilius: Recoquunt patrios fornacibus enses.
 Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
 Lucretius in V. Inde minutatim processit ferreus ensis.
 Versaq; in obscurum species est falcis ahenæ.
B Vergilius: Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu Flumina
 Lucretius in V. Ad sedare sitim fluuij fontesq; uocabant.
 Vergilius: Quos rami fructus, quos ipsa uolentia rura
 Sponte tulere sua, carpsit.
 Lucretius in V. Quod sol atq; imbres dederant, quod terra creatat
 Sponte sua, satis id placarat pectora donum.

*Quos locos aut integros aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis scriptoribus Vergilius
 trauitulerit: quosq; ita mutauerit, ut origo tamen eorum facile deprehendatur. Caput .II.*

Post uersos ab alijs, uel ex integro uel ex parte translatos, uel quædã im
 mutando uerba tanquam succo alio tinctos, nunc locos locis compone
 re sedet animo, unde formati sint, quasi de speculo cognoscas.

- C** Vergilius: Nec sum animi dubius, uerbis ea uincere magnum
 Quàm sit, & angustis hunc addere rebus honorem,
 Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor. iuuat ire iugis, quã nulla priorum
 Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.
 Lucretius in I. Nec me animi fallit quàm sint obscura, sed acri
 Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
 Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
 Musarum, quo nunc instinctus mente uigenti,
 Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
 Trita solo.

D Accipe & alterum locum Maronis, illi unde traxerat comparandum, ut eun-
 dem colorem ac penè similem sonum loci utriusq; reperiās.

Vergilius: Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantum totis uomit ædibus undam,
 Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.

Et mox: At secura quies & nescia fallere uita,
 Diues opum uariarum, at latis otia fundis,
 Spelunçæ, uiuicq; lacus, at frigida tempe,
 Mugitusq; boum, mollesq; sub arbore somni.
 Non absunt illic saltus, ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, paruoq; assueta iuuentus.

Lucreti-

- Lucretius in II. Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
Nec citharam reboant laqueata, aurataq; templa.
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli,
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucunde corpora curant,
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspargunt uiridanteis floribus herbas.
- Vergilius in Georgi. Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata mouere animum, non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.
- Lucretius in II. Nec teneræ salices, atq; herbæ rore uirentes,
Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamq; auertere curam.
- Ipsius uero pestilentia, quæ est in tertio Georgicôn, color totus & liniamen-
ta penè omnia tracta sunt de descriptione pestilentia, quæ est in sexto Lucre-
tij. Nam Vergiliana incipit:
- Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoq; autumnu incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.
- Lucretij x̄o sic incipit: Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros.
Vastauitq; uias, exhaustit ciuibus urbem.
- Sed quatenus totum locum utriusque ponere satis longum est, excer-
pam aliqua, ex quibus similitudo geminae descriptionis appareat.
- Vergilius ait: Tum uero ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
Ilia singultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, & oppressas fauces premit aspera lingua.
- Lucretius ait: Principio caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & hulceribus uocis uia septa coibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.
- Vergilius sic ait: Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Et quæ darent signa, supra retulit idem.
Demissæ aures, syncerus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus. aret
Pellis, & attactu tractanti dura resistit.
- Lucretius ait: Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuq;

Triste su-

- A** Triste supercilium, furiosus uultus & acer,
Sollicitæ porrò plenæq; sonoribus aures,
Creber spiritus, & ingens, raroq; coortus.
Sudorisq; madens per collum splendidus humor,
Tenuia sputa minuta croci contracta colore,
Salsaq; per fauces raucas uix edita tussis.
- Vergilius in Georgi. Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.
- Lucretius ait: Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Nam quod alijs dederat uitalis aëris auras
Voluere in ore licere, & cœli templa tueri,
B Hoc alijs erat exitio, letumq; parabat.
- Vergilius ait, Præterea nec iam mutari pabula refert,
Quæsitæq; nocent artes, cessere magistri.
- Lucretius ait: Nec requies erat ulla mali, defessa iacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore.
- Vergilius ait, Ipsis est aër auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.
- Lucretius ait, Nec tamen omnino temerè illis sedibus ulla
Comparebat auis, nec tristia secla ferarum
Exibant syluis, languebant pleraq; morbo,
Et moriebantur.
- C** Non ne uidentur nobis membra descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rur-
sus locos alios comparemus.
- Vergilius: Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioq; domos & dulcia limina mutant.
- Lucretius in. III. Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq;
Conduplicant auidi, cædem cæde accumulantes,
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.
- Vergilius: Multa dies uariusq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.
- D** Ennius in. VIII. Multa dies in bello conficit unus.
Et rursus multæ fortunæ fortè recumbunt.
Haudquaquam quenquam semper fortuna secuta est.
- Vergilius Aenei. IX. O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
Consultere, atq; omnes metuentem expendere casus.
- Accius in Antigona: Quanto magis te istiusmodi esse intelligo,
Tanto Antigona magis me par est tibi
Consultere & parcere.
- Vergilius: O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucrûm, et reliqua.
- Ennius in Alexandro: O lux Troiæ germane Hector,

Quid ita cum

- Quid ita cum tuo lacerato corpore miser?
 Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis? E
- Vergilius Georgi. III.** Frena Pelethronij Lapythæ gyrosq; dedere
 Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
- Varius de morte:** Quem non ille finit lentæ moderator habenæ,
 Qua uelit ire, sed angusto prius ore coercens,
 Insultare docet campis, fingitq; morando.
- Vergilius in Bucolic.** Talis amor Daphnim, qualis cum fessa iuuenicum
 Per nemora atque altos quærendo bucula lucos,
 Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
 Perdita, nec seræ meminit decedere nocti. R
- Varius de morte:** Ceu canis umbrosam lustrans Cortynia uallem,
 Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra,
 Sæuit in absentem, & circum uestigia lustrans,
 Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
 Non amnes illam medijs, non ardua tardant,
 Perdita nec seræ meminit decedere nocti.
- Vergilius:** Nec te tua funera mater
 Produxi, pressi ue oculos, aut uulnera laui.
- Ennius in Ctesiphonte:** Neq; terram iniicere, neq; cruenta
 Conuestire mihi corpora licuit,
 Neq; misere lauere lachrymæ salsum sanguinem.
- Vergilius in Georgic.** Nanq; canebat uti magnū per inane coacta
 Semina terrarumq; animæq; marisq; fuissent,
 Et liquidi simul ignis, ut ijs exordia primis
 Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
 Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
 Coeperit, & rerum paulatim sumere formas.
 Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.
- Lucretius in quinto, ubi de confusione orbis ante hunc statum loquitur:**
 His neq; tum solis rota cerni lumine claro
 Altiolans poterat, neq; magni sidera mundi,
 Nec mare, nec coelum, nec denique terra, nec aër. H
 Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
 Sed noua tempestas quædam, molesq; coorta.
 Diffugere inde loci partes coepere, paresq;
 Cum paribus iungi res, & discludere mundum,
 Membraq; diuidere, & magnas disponere partes.
- Et infrà:** Hoc est à terris magnum secernere coelum,
 Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
 Seorsum item puri secretiq; ætheris ignis.
- Et infrà:** Omnia enim magis hæc ex leuibus atque rotundis.
- Vergilius Aeneid. II.** Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama,

- A** Ennius in Alexandro: Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
 Nam maximo saltu superauit
 Grauibus armatis equus,
 Qui suo partu ardua perdat Pergama.
- Vergilius: Tum pater omnipotens rerum cui summā potestas
 Infit. eo dicente deūm domus alta silescit,
 Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther.
 Tum uenti posuere, premit placida æquora pontus.
- Ennius in Scipione: Mundus cœli uastus constitit silentia,
 Et Neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
 Sol equis iter repressit unguis uolantibus.
- B** Vergilius: Consistere annes perennes, arbores uento uacant.
 Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum,
 Procumbunt piceæ, sonat ic̄ta securibus ilex,
 Fraxineæq; trabes, cuneis & fissile robur
 Scinditur, aduoluunt ingentes montibus ornos.
- Ennius in sexto: Incedunt arbuſta per alta securibus cædunt,
 Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
 Fraxinus frangitur, atq; abies consternitur alta.
 Pinus proceras peruertunt, omne sonabat
 Arbustum fremitu syluai frondosai.
- Vergilius: Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
 Confligunt, zephyrusq; notusq; & lætus eois
 Eurus equis.
- C** Ennius in decimosепti. Concurrunt ueluti uenti cum spiritus austrī
 Imbricitor, aquiloq; suo cum flamine contra,
 Inde mari magno fluctus extollere certant.
- Vergilius: Nec tamē, hæc cum sint hominumq; boumq; labores
 Versando terram experti, nihil improbus anser.
- Lucretius in quinto: Sed tamen interdum magno quæſita labore,
 Cum iam per terras frondent atq; omnia florent,
 Aut nimijs torrens feruoribus æthereus sol,
 Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinae,
 Flabraq; uentorum uiolento turbine uexant.

D Sunt alij loci plurimorum uersuum, quos Maro in opus suum cum paucorum immutatione uerborum à ueteribus transtulit. Et quia lōgum est, uniuersos uersus ex utroq; transcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In primo Aeneidos tempestas describitur, & Venus apud Iouem queritur de periculis filij, & Iupiter eā de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus à Næuio ē ex primo libro belli Punici. Illic enim æque Venus Troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur, & sequuntur uerba Iouis filiam consolantis spe futurorū. Item de Pandaro & Bitia aperiētibus portas, locus acceptus est ex libro quin todecimo Ennij, qui induxit Histros duos in obsidione erupisse portā, & stra-

q gem de

gem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio cōpilando dummodo undiq; orna-
 B
 menta sibi cōferret, abstinuit. O fama ingēs ingētior armis Vir Troiane. Nē-
 pe hoc ait: Aeneā famā suam factis fortibus supgressum, cum plerūq; fama sit
 maior rebus. Sēsus hic in Catone Ciceronis his v̄bis: Cōtingebat in eo, qđ ple-
 risq; cōtrā solet, ut maiora oīa re q̄ fama uiderent, id qđ nō s̄ape euenit, ut ex-
 pectatio cognitione, aures ab oculis uincerent. Itē, Proximus huic lōgo, sed p-
 ximus interuallo. Cicero in Bruto: Duobus igit̄ summis Crasso & Antonio
 L. Philippus proximus accedebat, sed lōgo interuallo, tñ proximus.

Quos locos primū alij ex Homero trāstulerint, inde Vergilius operi suo asciuerit. Caput .III.

S
 Vnt quædam apud Vergiliū, quæ ab Homero creditur transtulisse:
 sed ea docebo à n̄ris autoribus sumpta, q̄ priores hæc ab Homero in car-
 R
 mina sua traxerant: qđ qdem summus Homericæ laudis cumulus est, qđ
 cū ita à plurimis aduersus eū uigilatū sit, coactæq; oīm uires manū cōtrā fece-
 rint, ille uelut pelagi rupes imota resistit. Homerus de Aiakis forti pugna ait:

Locus restitu-
 tus ex illia. 16.

Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι,
 Δάμνα μὲν ληνός τε νόστος, καὶ τῆρας ἀγαυοί
 Βάλλοντες, δεινὸν ἤ πρὶ κροτάφοισι φαφνή
 Πήληξ βαλλομένη καναχὺν ἔχε, βάλλετο δ' αἰεὶ
 κάπφ' ἄλας· ἐν πῆλιδ' ὅδ' ἀριστοῖσιν ὄμορ' ἔκαμνε
 ἔμπεδον αἰεὶ ἔχευσά κ' αἰόλον, οὐδέ δ' αὖ ποτε
 Ἀμφ' αὐτῷ πελεμιζαί, ἐρείδοντες βενέεσσι.
 αἰεὶ δ' ἀργαλέων ἔχετ' ἄθμαλ', καὶ δ' εἰ δὲ οἱ ἰδρῶς
 πάντοθεν ἐκ μελέων πλὺς ἔρρεον, οὐδέ πη ἔιχε
 Ἀμωυῖσσι, πάντῃ ἢ κακὸν κακῶ ἔσχετο.

Hunc locum Ennius in decimoquinto ad pugnam Cælij tribuni his uer-
 sibus transfert:

Vndiq; conueniunt, uelut imber, tela tribuno
 Configunt parmam, tinnit hastilibus umbo,
 Aerato sonitu galeæ. sed nec pote quisquam
 Vndiq; nitendo corpus discerpere ferro.
 Semper abundantes hastas frangitq; quatitq;.
 Totum sudor habet corpus, multumq; laborat.
 Nec respirandi sit copia præpete ferro.
 Histri tela manu iacentes sollicitabant.

Hinc Vergilius eundē locum de incluso Turno gratia elegātiore cōposuit:

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
 Nec dextra ualet, obiectis sic undiq; telis
 Obruitur, strepit assiduo caua tempora circum
 Tinnitu galea, & saxis solida æra fathiscunt.
 Discussæq; iubæ capiti, nec sufficit umbo
 Ictibus, ingeminant hastis & Troës & ipse
 Fulmineus Mnestheus, tum toto corpore sudor
 Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
 Fulmen agit fessos, quatit æger anhelitus artus.

Home-

Homerus ait:

A ἀράξαντες δ' ὄρου δ' ἄρι, σάκε' ὄ σάκε' προδελύμεθα
λαῖς δ' ἄρ' ἀπὸ δ' ἔρθε, κόρυς κόρυρ, ἀνέρα δ' ἀνήρ'

Restitutus locus ex Iliad. 12.

Furius in quarto annali:

Pressatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Vergilius ait:

Hæret pede pes, densusq; uiro uir.

Homeri est:

Πληθύνει δ' οὐκ ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήσω
ὄνοδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλώσσοισι, δέκα δ' ἑσώματ' ἔτερ
φωνή δ' ἄρ' ἔρηκτο, χαλκῶσ δέ μοι ἦτορ ἔτιμ.

Ex Iliados. 21

B Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli Histrici ait:

Non si mihi linguæ

Centum, atq; ora sient totidem, uocesq; liquatæ.

Hinc Vergilius ait:

Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum.

Homericæ descriptio est equi fugientis, in hæc uerba:

ἦ εἰ δ' ὄτι ἄρ' ἐσάτορ, ἴππῳ δ' ἀκοσῆσθε ἰὼν φάτιν
Δισμὸρ ἀπὸ ῥῆξας, θεία πεδίοιο κροάνων
Εἰωδὼς λείδ' εὐρῆσθ' ἴπταμοῖο
κνδρόνων, ἦ ψ δ' ἐκ ῥῆσ' ἐχί, ἀμφὶ δ' ἡ χῆτι
C ὄμοις αἰόσοντι, ὄ δ' ἀγλαίησσι περιδῶς.

Locus restitutus ex Iliad. 6.

Ennius hinc traxit:

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus,
Vincla suis magnis animis abruptit, & inde
Fert sese campi per cærule lætaq; prata
Celfo pectore, sæpe iubam quassat simul altam,
Spiritus ex animâ calida spumas agit albas.

Vergilius:

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. &c.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas, q; uersus eorū scabri nobis uidentur. Ille em̄ stylus Enniani seculi auribus solus placebat, & diu laborauit ætas secuta, ut magis huic molliori stylo acquiesceretur. Sed ulterius ne moror Cecinam, qn & ipse prodat, q̄ meminit Maronē ex antiquitate transtulisse:

De uocabulis Latinis, Græcis, barbarisq; quibus Vergilius primus usus esse uideri possit, cum tamen ante eū ueteres iisdem usi sint. Caput .IIII.

T Vm Cecinna: In uersibus uel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsierit, Furius ut memor & ueteris & nouæ autorū copiarū diseruit. Ego conabor ostēdere hunc studiosissimum uatem & de singulis uerbis ueterum aptissime iudicasse, inseruisse lecta operi suo uerba, quæ nobis noua uideri facit incuria uetustatis. ut ecce Addita, pro inimica & infesta, quis non extimet poetam arbitrio suo nouum uerbum sibi uoluisse fabricari? Sed non ita est. nam quod ait: Nec sæuis addita luno Vscq; aberit, id est affixa & per hoc infesta, hoc iam dixerat Lucilius in lib. XIII. his uersibus:

Additus.

q ij Simi

Si mihi non prætor fiet additus, atq; agitet me,
Non male sic ille, ut dico, me extenderat unus. B Vergilius:

Mane salutantum totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius:
Et Tiberis flumen uomit in mare salsum.

Agmen.

Vñ & nunc uomitoria in spectaculis dicimus, uñ hoies glomeratim ingre-
diētes, in sedilia se fundūt. Agmē pro actu & ductu q̄dam ponere nō inele-
gans ē. ut, Leni fluit agmine Tiberis. imò & antiquū est. Ennius em̄ in. V. ait:
Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Crepitanti-
bus flammis.

Quod ait, Crepitātibus urere flammis, non nouum usurpauit uerbum, sed
prior Lucretius in. VI. posuit:

Nec res ulla magis q̄ Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Horret ager.

Tū ferreus hastis Horret ager. Horret, mire se habet. Sed & Ennius i. xiiij.
Horrescit telis exercitus asper utrinq;.

Arma rigent, horrescunt tela.

Sparsis hastis lōgis cāpus splēdet & horret.

Et in Erechtheo:

Et in Scipione:

Sed & ante omēs Homerus:

Locus restitutus
ex. 13. illia.

ἔφειρεν ἡ μάχη φθισίμβροτον ἔγχεϊσσι

μακρῆς, ἃς εἶχον ταμσιζοας.

Splendet tremulo sub lumine pontus.

Tremulum lu-
men.

Tremulū lumē de imagine rei ipsius exp̄sum ē. Sed prior Enni. i Menalippe:

Lumine sic tremulo terra, & caua cærule candent.

Et Lucretius in VI. g

Præterea solis radijs iactatur aquai

Humor, & in lucem tremulo rarescit ab æstu.

Umbracula.

Hic cādida populus antro Imminet, & lentæ texunt umbracula uites. Sunt
q̄ extimēt hoc uerbū umbracula Vergilio autore cōpositum, cum Varro rerū
diuinarū lib. X. dixerit, nōnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi
cōcessum. Et Cicero in V. de legib. Vis' ne igit̄ (qm̄ sol paululū à meridie iam
deuexus uidet̄, neq; dū satis ab his nouellis arboribus om̄is hic locus opacat̄)
descendat̄ ad Lirim, eaq; q̄ restant, in illis alnorū umbraculis p̄sequamur? Si-
militer in Bruto: Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. &c.

Trāsmittere.

Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui Puluerulenta fuga glome-
rant. Quod ait speciose transmittunt pro transeunt.

Sic & Lucretius in secundo:

Et circumuolitant equites, mediosq; repentē

Transmittunt ualido quatientes impete campos.

Defluere.

Sed et Pestanus Iubonēsis sic ait: Pedibus eqs trāsmisimus, qd̄ ē trāsiuimus:

Quam tota cohors imitata, relictis Ad terrā defluxit eqs. Sic Furius in primo:

Ille graui subito deuinctus uulnere habenas

Misit equi, lapsusq; in humum defluxit, & armis

Reddidit æratis sonitum.

Discludere.

Tum durare solum, & discludere Nerea ponto Cœperit. Ferit aures no-

stras hoc uerbum discludere, ut nouum. Sed prior Lucretius in quinto:

Diffugere inde loci partes cœpere, paresq;

Cum pa

A Cum paribus iungi res, & discludere mundum.

Pastorem Tityrē pingues Pascere oportet oues, deductum dicere carmen. *Deductū carmen.*
Deductum pro tenui & lubili elegāter positum est. Sic autem & Afranius in Virgine: Verbis pauculis respondit, tristis uoce deducta, malleq; se non quiesse dixit. Item apud Cornificium: Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt, qđ Pomponius in Atellana quæ Calēdæ Martiæ inscribitur, ait: Vocem deducas oportet, ut mulieris uideātur uerba: lube modo afferat unus, ego uocem reddam tenuem & tinnulam. Et infra: Etiam nūc uocem deducam.

Proiecta q; saxa Pachyni Radimus. Proiecta, si scđm consuetudinem dicat, *Proiectus.*
intelligitur abiecta. Si scđm ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait: Proiecto dum pede læuo Aprat se pugnae. Sed & Sisenna in scđo dixit: Et Marsi propius succedunt. atq; ita scutis proiectis, tectis saxa certatim lenta manibus cōijciunt in hostes. Et in eodē: Vetus atq; ingens erat arbor ilex, q̄ circum proiectis ramis maiorē partem loci summi tegebat. Et Lucretius in. III. Quamlibet immani proiectu corporis extet.

Et tempestiuam syluis euertere pinum. Hoc *Tempestiua pinus.*
uerbum de pino tempestiua à Catone sumpsit, qui ait: Pineam nucem cum effodis, luna decrescēte eximito, post meridiē, sine uento austro. Tū uero erit tempestiua, cum semen suum maturū erit. Inseruit operi suo & Græca uerba, sed non primus hoc ausus. Autorum em̄ ueterum audaciā secutus est. Dependunt lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in. IX. Lychnorū lumina bis sex. *Lychni.*

Et Lucretius in. V. Quin etiā nocturna tibi terrestria q̄ sunt Lumina, pendent lychni. Lucilius in. I. Porrò chænopoda clinopodas, lychnosq; et Diximus cennos ante pedes lecti atq; lucernas. Et qđ dixit, Nec lucidus æthra Sidera polus, Ennius prior dixerat in. XVI. Interea fax Occidit, oceanūq; rubra tracti obruit æthra. Et Ilius in Theutrāte: Flammineam per æthram alte feruidam ferri facem. *Aethra.*

Dædala Circe. qđ Lucretius dixerat: Dædala tellus. Reboant syluæq; & magnus Olympus, quia est apud Lucretium: Nec cithara reboant laqueata aurataq; tecta. Sed hac licentia largius sunt usi ueteres, parcius Maro. Quippe illi dixerunt & pausam, & machæram, & acotiam, & malacem, & alia similia. Necnon & Punicis Olsicq; uerbis usi sunt ueteres, quorū imitatione Vergilius peregrina uerba non respuit, ut in illo, Syluestres uri assidue. *Vri.*
Vri em̄ Gallica uox est, qua feri boues significantur. Et, Camuris hirtæ sub cornibus aures. *Camurus.*

Camuris peregrinum uerbum est, id est in se redeuntibus. Et fortē nos quoq; hac ratione cameram figuramus. *Camera.*

Epitheta quæ apud Vergilium noua uidentur, uetustioribus quoq; in usu fuisse. Caput .V.

Multa quoq; epitheta apud Vergilium sunt, quæ ab ipso facta creduntur: sed & hæc à ueteribus tracta monstrabo. Sunt autem ex his alia simplicia, ut Gradius, Mulciber: alia composita, ut arcitenens, uitifator. Sed prius de simplicibus dicam: Et discinctos Mulciber Afros. Mulciber est Vulcanus, qđ ignis sit, & om̄ia mulceat ac domet. Actius i Philoctete: Heu Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerū natura lib. I. Deniq; Mulciber & ipse ferens altissima cœli contingunt.

Hædiq; petulci Floribus insultent.

Lucretius in secundo:

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi

Petulcus.

q̄ iij Cor-

Corniferas norunt matres agniq̄ petulci.

Liquidus ignis.

Illud audaciæ maximæ uideri possit, quod ait in bucolicis: Et liquidus simul ignis, pro puro uel lucido, seu pro effuso & abundanti, nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto:

Hac etiam sit uti de causa mobilis ille

Deuolet in terram liquidus calor aureus ignis.

Tristis pro amaro.

Tristis pro amaro translatio decens est. ut, Tristesq̄ lupini. Et ita Ennius in libro Sabinarum. IIII. Neq̄ triste quæritat sinapi, neq̄ cæpe moestum.

Auritus lepus

Auritos lepores non Maro primus usurpat, sed Afranium sequitur, qui in prologo ex personâ Priapi ait: Nam quod uulgò prædicant aurito me parête natum, non ita est.

Et ut composita subiungam, quod ait Vergilius:

Thuricremus

Vidit thuricremis cum dona imponeret aris.

Iam Lucretius in secundo dixerat,

Nam sæpe ante deum uitululus delubra decora,

Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Arcitenens.

Quam pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Næuius belli Punici lib. II. Deinde pollens sagittis inclytus arcitenens, sanctusq̄ Delphis prognatus Pythius Apollo. Idem alibi: Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.

Sed & Hostius libro secundo belli Histrici:

Dia Minerua simul autem inuictus Apollo, Arcitenens, Latonius.

Syluicolæ.

Etiam syluicolæ Fauni. Næuius libro. I. belli Punici:

Syluicolæ homines belliq̄ inertes.

Accius in Bacchis: Syluicolæ ignota inuisentes loca.

Ueliuolum.

Despiciens mare ueliuolum. Liuius in Helena:

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto:

Cum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.

Idem in Andromache:

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitifator.

Vitifator seruans curuam sub imagine falcem. Accius in Bacchis:

O Dionyse pater optime uitifator Semela genitus euchia.

Noctiuagus.

Almaq̄ curru noctiuago Phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo:

Roscida noctiuagis astris labentibus Phœbe,

Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.

Bimembres.

Tu nubigenas inuicte bimembres. Cornificius in Glauco:

Centauros fodere bimembres.

Caprigenū.

Caprigenūq̄ pecus nullo custode per herbas. Pacuuius in Paulo:

Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est. Accius in Philoctete:

Caprigenūm trita unguis. Idem in Minotauro:

Taurigeno semine ortum fuisse an humano.

Decenter & his epithetis Vergilius usus est: pro sagitta, uolatile ferrum: & pro Romanis, gentem togatam: quorū altero Suetuius, altero Laberius usus ē.

Nam

A Nam Sueuius in lib. V. ait: Volucrumq; uolatile telū. Ac Laberius in Ephebo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ stirpis. Idem infra: Idcirco ope dilatatum est dominium togatæ gentis.

De figuris illis, quæ ita sunt peculiare Vergilio, ut apud alios aut raro, aut nunquam reperiantur.

Caput .VI.

Figuras uero quas traxit de uetustate, si uolentibus uobis erit, cum repentina memoria suggesserit, enumerabo. Sed nūc dicat uolo Seruius, quæ in Vergilio notauerit, ab ipso figurata, nō à ueteribus accepta: uel ausu poetico nouè quidem, sed decenter usurpata. Quotidie enim Romanæ indoli enarrādo eundem uatem, necesse est habeat huius annotationis scientiā promptiorem. Placuit uniuerſis electio, in reliqua suffecti etiam adhortati sunt Seruium, ut q̄ in se refusa sunt, annotaret. Ille sic incipit: Vates iste uenerabilis, uarie, modo uerba, modo sensus figurando multū latinitati lepōris adiecit. qualia sunt hæc: Supposita de matre nothos furata creauit: Ut ipsa creauerit, quos creari fecerit. Tepidaq; recentē Cæde locū. cum locus recens cæde, nouè dictus sit. Et, Hæc ait, & socij cesserunt æq̄re iusso. pro eo qđ, iussi cesserunt. Et cæso sparsurus sanguine stāmas. qui ex cæsis uidelicet profundiť. Vota deū primo uictor soluebat eoo. pro, quæ dijs uota sunt. Et me consortē nati concede sepulchro. alius dixisset, Et me cōsortem nato cōcede sepulchri. Et, Illa uia celerans p̄ mille coloribus arcum. id est, per arcum mille colorū. Et, Hic alij spolia occisis direpta Latinis Cōiiciunt igni. pro in ignem. Et, Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit. tela exit, pro, uitat. Et, Senior leto canentia lumina soluit. pro, uetustate senilia. Exesæq; arboris antro. pro, cauerna. Et, Frontē obscenā rugis arat. arat, nō nimie, sed pulchre dictum. Ter secū ara to circumfert tegmine sylvā. pro iaculis. Et, Vir gregis. pro capro. Et illa q̄ pulchra sunt: Aquæ mons, telorum seges, ferreus imber, ut apud Homerum:

Εἰ δὴ κινέουσι τρώων νέφθ' ἀμυβέβηκε

νηυσίμ' ἐπιπρατέως

αὐεὶ οἱ μὲν μάργναυτο. σιδήσθ' ἄδρυμαδός

χάλικου οὐραυόρ' ἴκε, δὲ αὐδέρ' ἀτρυέτιο.

DEt, Dona laboratæ Cereris. & Oculisq; aut pectore noctem Accipit. & Vocisq; offensa resultat imago. & Pacemq; per aras Exquirunt. & Paulatim abolerè Sychæum Incipit. Sæpe etiā uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis. ora, pro personis. Et, Discolor unde auri per ramos aura refulsit. quid est enim aura auri: aut quemadmodum aura refulget: Sed tamē pulchre usurpauit. Et, Simili frondescit uirga metallo. q̄ bene usus est frondescit metallo: Et, nigri cum lacte ueneni. nigro imponere nomen lactis. Et, Haud aliter iustæ quibus est Mezentius iræ. Odio esse aliquem, usitatum: iræ esse, inuentum Maronis est.

Item de duobus incipit dicere, & in unum desinit: Interea reges, ingenti mole Latinus Quadrijugo inuehitur curru, ut est apud Homerum:

Et, Protinus Orsilochem & Buten, duo maxima Teucrum

q̄ iij Corpo

Locus restitutus ex. 16. Iliad.

Ex .17. Iliad.

Corpora, sed Buten aduersum cuspide fixit. & cætera. E
 Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi.
 Cum solitum sit dici, Iuturnæ suasi. Et, Urbem quam statuo, uestra est. Et,
 Tu modo quos in spem statues submittere gētis. Præcipuum iam inde à tene-
 ris impendē laborem, pro, in eos impende.

Facit pulcherrimas repetitiones. Nam neq; Parnassi uobis iuga, nam neq;
 Pindi Villa moram fecere. Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidi
 stis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Nec interpositiones eius otiosæ sunt. Si te nulla mouet tantarum gloria re-
 rum. At ramum hunc (aperit ramum qui ueste latebat) Agnoscas. Vt sceptrū
 hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat) Nunquam fronde leui. F

Et illa mutatio elegantissima est, ut de quo loquebatur subito ad ipsum uer-
 ba cōuertens. Vt bello egregias idem disiecerit urbes, Troiamq; Oechaliāq;
 & duros mille labores Rege sub Eurystheo fati lunonis iniquæ Pertulerit,
 tu nubigenas inuicte bimembreis. & reliqua. Illa uero intermissio, Quos
 ego, sed motos præstat componere fluctus, tracta est à Demosthene:

Hæc uero quàm poëtica indignatio, Prò Iuppiter ibit Hic ait. Hæc miseratio:
 O patria, ò rapti nequicq; ex hoste penates. Et illa trepidatio, Ferte citi ferrū,
 date tela, & scādite muros, Hostis adest. Et conquestio, Mé ne igitur socium G
 tantis adiungere rebus Nise fugis? Quid illa excogitatio nouorum intellectu-
 um: ut, Mentitaq; tela. & Ferrumq; armare uieneno. & Cultusq; feros molli-
 re colendo. Exuerint syluestrem animum. Et, Virgineumq; alte bibit acta cru-
 orem, ut apud Homerum de hasta.

Et, Pomaq; degenerant succos oblita priores. Et, Glacie cursus frenaret aqua-
 rum. & Mistaq; ridenti colocasia fundat acātho. Est mollis flamma medullas.
 Interea & tacitum uiuit sub pectore uulnus. & Duro sub robore uiuit Stuppa
 uomens tardum fumum. & Sæui que canum latratus in auras. Et, Cælataque
 annem fundens pater Inachus urna. & Affixæ uenis, animasq; in uulnera po-
 nunt. Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium similitudinem, ut adde-
 ret quoq; mores & studia, populos & prælia. quid plura: ut & quirites uoca-
 ret. Dies me deficiet, si omnia persequi à Vergilio figurata uelim. Sed ex his q̄
 dicta sunt, omnia similia lector diligens annotabit. H

Vexare, illaudatus, & squalere, apud Vergilium quid significant. Caput .VII.

CVm Seruius ista differeret, Prætextatus Auienum Eustachio insur-
 rantem uidens, quin age (inquit) Eustachi uerecundiam Auieni probi
 adolescentis iuua, & ipse publicato nobis quod immurmurat. Eusta-
 chius, iam dudum, inquit, multa de Vergilio Seruium gestit interrogare, quo-
 rum enarratio respicit officiū literatoris, & tempus indulgeri optat, quo de ob-
 scuris ac dubijs sibi à doctiore fiat certior. Et Prætextatus, Probo, inqt, mi Aui-
 ene, q;

ene, quod ea de quibus ambigis, clam te esse non pateris. Vnde exoratus sit à nobis doctissimus doctor, ut te secum negotium habere patiat: quia in commune proficiet, quæ desideras audire. Ne tu modo ultra cesses aperire Seruio uiam de Vergilio differendi. Tunc Auienus totus conuersus in Seruium: Diccas uolo, inquit, doctorum maxime, quid sit, quod cum Vergilius anxie semper diligens fuerit in uerbis pro causæ merito uel atrocitate ponendis, incuriose & abiecte in his uersibus uerbum posuit: Candida succinctâ latrâibus inguina mōstris, Dulichias uexasse rates. Vexasse enim uerbum est leuis ac parui incommodi, nec tam atroci casui congruens, cum repente homines à belua immanissima rapti laniatiq; sint. Sed & aliud huiuscemodi deprehendi: Quis autem Eurystheadurum, Aut illaudati nescit Busiridis aras? Hoc enim uerbum, illaudati, non est idoneum ad exprimendam sceleratissimi hominis detestationem, qui quod homines omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus est, sed detestatione execrationeq; totius generis humani dignus est. Sed nec hoc uerbum ex diligentia Vergiliana uenire mihi uidetur: Per tunicam squalentem auro. Non enim conuenit dicere, auro squalentem: quoniam nitore splendoriq; auri contraria sit squaloris illuies. Et Seruius: De uerbo uexasse, ita responderi posse arbitror: Vexasse graue uerbum est, tractumq; ab eo uidetur quod est uehere, in quo inest iam uis quædam alieni arbitrij: non enim sui potens est qui uehitur. Vexasse autem quod ex eo inclinatum est, uis atq; motu proculdubio uastiore est. nam qui fert & raptatur, atq; huc atq; illuc distrahitur, is uexari proprie dicitur. Sicuti taxare pressius crebriusq; est, q̄ tangere, unde id proculdubio inclinatum est. Et iactare multo fusius largiusq; est q̄ iacere, unde id uerbum tractum est. Quassare etiam q̄ quaterere grauius uolentiusq; est. Non igitur quia uulgo dici solet, uexatum esse quem fumo aut uento aut puluere laborare uidemus, propterea debet uis uera atq; natura ubi deperire, q̄ à ueteribus q̄ proprie & signate locuti sunt, ita ut decuit obseruata ē. M. Catonis uerba sunt ex oratione quam de Achæis scripsit: Cumq; Annibal terram Italiâ laceraret atq; uexaret. Vexatam Italiâ dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpesta sit. M. Tullius quarto in Verrem: Quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est, non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur.

De illaudato autem duo uidentur responderi posse: Vnū est eiusmodi, Nemo quisq; tam afflictis est moribus, q̄ faciat aut dicat nonnunq; aliquid, quod laudari queat. Vñ hic antiquissimus usus uice prouerbij celebratus est:

πολλὰκι καὶ κήρυξ ἀνὴρ μάλα καίριον ἔτι πρῶτον.

Sed enim qui in omni re atq; in omni tempore omni laude uacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est. Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatus facit. Inculpatus autem instar est absolutæ uirtutis. Illaudatus quoq; igitur finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitij detrahendis, laudare ampliter eam solet. Hoc enim est:

τὸ δ' οὐκ ἀκοντε πετέδιον.

ἔνδ' οὐκ ἐν ὑβρίζοντα, ἴδου ἀγαμέμνονα δῖον.

Gell. li. 2. ca. 6.

Vexare.

illaudatus.

⊕ πολλὰκι καὶ κήρυξ ἀνὴρ μάλα καίριον ἔτι πρῶτον.

4 5 οὐδὲ κατὰ

ὁὐδὲ καταπύσασθαι τ' οὐδ' οὐκ ἐδέλοντα μάχεσθαι.

Ex Gellio.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem priuationem detracti-
onemque omnis doloris definiuit, his uerbis: ὅρα τὸ ἀλγοῦν τὸ ἰσχυρῶς. Eadem
ratione idem Vergilius inamabilem dixit Stygiam paludem. Nam sicut illau-
datum ἡ δὲ σέσημα laudis, ita inamabilem per amoris σέσημα detestatus est. Altero
modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare, ap-
pellareque. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, quod est nominari.
Illaudatus ergo est, quasi illaudabilis, id est nunquam nominandus, sicuti quon-
dam à communi consilio Asiae decretum est, uti nomen eius qui templum Di-
anae Ephesiae incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex
his quae reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem signi-
ficat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim di-
ctum ab squamarum crebritate, asperitateque, quae in serpentum pisciumue co-
rijs uisuntur. Quam rem & alij, & hic idem poeta locis aliquot demonstrat. Quae
pellis, inquit, ahenis In plumam squamis auro conferta tegebat. Et alio loco:
Iamque adeo rutilum thoraca indutus, ahenis Horrebat squamis. Accius in Pe-
lopidibus ita scribit: Eius serpentis squamae squalido auro & purpura praete-
xtae. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat, ut incuteret
uisentibus facie noua horrorem, id squalere dicebatur. Sicut in corporibus in-
cultis squamosisque alta congeries sordium, squalor appellatur. Cuius significa-
tionis multo assiduoque usu totum id uerbum ita contaminatum est, ut iam squa-
lor de re alia nulla quam de solis inquinamentis dici coeperit.

Squalere.

Alij tres loci apud Vergilium explicati.

Caput .VIII.

Gel. li. 5. ca. 8.

Lituus.

GRatum mihi est (Auienus inquit) correctum, quod de optimis dictis
male opinabar. Sed in hoc uersu mihi uidetur deesse aliquid: Ipse qui
Quirinali lituo paruaque sedebat Succinctus trabea. Si enim nihil deesse con-
cedimus, restat ut fiat lituo & trabea succinctus, quod est absurdissimum. Quip-
pe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est incurua, qua augures
utuntur, non uideo qualiter possit lituo succinctus uideri. Respondit Serui-
us: Sic hoc dictum esse, ut pleraque dici per defectiōnem solent. Veluti cum di-
citur: M. Cicero homo magna eloquentia, & Roscius histrio summa uenusta-
te: Non plenum hoc utrunque, necque perfectum est: sed enim pro pleno ac perfe-
cto auditur. Vt Vergilius alio in loco: Victorem Buten immani corpore, id
est corpus immane habentem. Et item alibi: In medium geminos immani pon-
dere caestus Projicit. Ac similiter: Domus sanie dapibusque cruentis. Sic igitur
id quoque dictum uideri debet, Ipse quirinali lituo, id est lituum quirinalem te-
nens. Quod minime mirandum foret, si ita dictum fuisset, Picus quirinali lituo
erat, sicuti dicimus, statua grandi capite erat. Et est autem, & erat, & fuit, plerum-
que absunt cum elegantia, sine detrimento sententiae. Sed quoniam litui facta men-
tio est, praetermittendum non est, quod posse quaeri animaduertimus, utrum à
tuba lituus auguralis appelletur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta sit. Vtrum-
que enim pari forma & pariter in capite incuruum est. Sed si (ut quidam putant)
tuba à sonitu lituus appellata est ex illo Homeri uersu ἡ γὰρ βίβλος, necesse est ut uir-
ga au

A ga auguralis à tubæ similitudine, lituus uocetur. Vt autē uocabulo isto Vergilius pro tuba, ut ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Subiecit Auienus: Maturate fugam, quid sit parum mihi liquet. Contraria em̄ mihi uidetur fuga maturitati. Vnde quid de hoc uerbo sentiendum sit, quæso me doceas. Et Seruius: Nigidius homo omnium bonarū artium disciplinæ egregius: Maturare, inquit, est quod neque citius, neque serius, sed medium quoddam & temperatum est. Bene atque proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in pomis matura dicuntur, quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & nimium cocta, sed tempore suo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam

diuus Augustus duobus uerbis Græcis eleganter exprimebat. Nam & dicere in sermōibus, & scribere in epistolis solitum serūt, *ἠρεῖν καὶ ἑρπύλλωσθαι*. Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberet & industriæ celeritas, & tarditas diligentia. Ex quibus duobus contrarijs, fit maturitas. Sic ergo Vergilius inducit Neptunū discessum uentis impantem, ut & tam cito discedant tanquam fugiant, & tamen standi mediocritatē in regressu teneant, tanquam mature, id est temperate, abeuntes. Veret̄ em̄, ne in ipso discessu classi noceant, dum raptu nimio tanquam per fugam redeunt. Idem Vergilius, duo ista uerba maturare & properare, tanquam plene contraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolā si quando continet imber, Multa, forent quæ mox cælo properanda sereno, Maturare datur, Bene & eleganter duo ista uerba diuisit. Namque in præparatu rei rusticæ, per tempestates & pluuias, quoniam & necessitate otium est, maturari potest: per serenas uero quoniam tempus instat, properari necesse est. Sane cum significandum est coactius quid & festinatus factum, rectius hoc dicitur præmature factum, quam mature. Sicuti Afranius dixit in togata, cui titulus nomē est: Appetis dominatum demens præmature præcocem. In quo uersu animaduertendum est, quod præcocem, inquit, non præcoquem. Est enim casus eius rectus non præcoquis, sed præcox.

B Hic Auienus rursus interrogat: Cum Vergilius, inquit, Aeneam suam tanquam hominem pium à contagione atrocis uilus apud inferos uindicauerit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus, quam ipsa uidere tormenta, in ipsos uero campos piorum licenter induxerit, cur hoc tantum uersu ostēdit illi partem locorum, quibus impij cohibebant, Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus orci? Qui enim uestibulum & fauces uidet, intra ipsam ædem iam sine dubitatione successit: aut si quid aliud de uestibuli uocabulo intelligendum, scire desidero. Ad hæc Seruius: Pleraque sunt uocabula quibus uulgo utimur, non tamen liquidò animaduertimus, quid ea ex uera proprietate significēt, sicuti est uestibulū in sermonibus celebre atque obuium uerbum, non in omnibus tamen qui illo facile utuntur, liquidò expectatum. Putant enim uestibulum esse partem domus priorem, quam atrium uocant. Sed Cæcilius Gallus uir doctissimus, in libro de significatione uerborum quæ ad ius ciuile pertinet scdo, uestibulum dicit esse non in ipsis ædibus, neque ædium partē, sed locum ante ianuā domus uacuum, per quem de uia aditus accessusque ad fores ædium fit. Ipsa enim ianua procul à uia fiebat, area interstita, quæ uacaret. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta apud idoneos autores legi, proferre in mediū non pigebit. Væ particula, sicuti quædam

Gel. li. 10. c. 11.

Maturare.

Gel. li. 16. c. 5.

dam alia, tum intensiōē significat, tum minutionem. Nam uetus & uehemēs, alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumq̄ est, alterum à nimio impetu & uimētis instructum. Vecors autem & uelanus, priuationem significāt sanitatis & cordis. Diximus autem superius, eos qui amplas domus antiquas faciēbāt, locum ante ianuam uacuum relinquere solitos, qui inter fores domus & uiam medius esset. In eo loco qui dominū eiusdem domus salutatum uenerant, priusquam admitterentur, consistebant. Et neq̄ in uia stabant, neq̄ intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione, & quasi quadam stabulatione, uestibula appellata sunt spatia, in quibus multum staretur ab aduenientibus, priusquam intromitterentur in domum. Alij consentientes uestibula eadem esse quæ diximus, in sensu tamen uocabuli dissentiunt. Referunt em̄ non ad eos qui adueniunt, sed ad illos qui in domo commanent, quoniam illic nunquam consistunt, sed solius transitus causa ad hunc locum ueniūt, exeundo siue redeundo. Siue igitur secundum priores per augmentum, siue per secundos per diminutionem intelligendū est, tamen uestibula cōstat aream dici, quæ à uia domum diuidit. Fauces autem iter angustum est, per quod ad uestibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas, cum uidet fauces atq̄ uestibulum domus impiorum, non est intra domum, nec contactu ædium execrabili sæuocq̄ polluitur: sed de uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

Bidentes quid significant, & unde dictæ. Deinde eque id ipsum significare nonnunq̄, quod significatur nomine equi.

Caput .IX.

Gel. li. 16. c. 6.

Bidentes hostiæ quid essent, inquit Auienus, interrogauit quendam de grammaticorum cohorte. Et ille bidentes, oues esse respondit, idcircoq̄ lanigeras adiectum, ut oues planius demonstrarentur. Esto, inq̄, oues bidentes dicantur. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti, scire, inquam, uolo. Atque ille nihil cunctatus, Oues, inquit, bidentes dictæ sunt, quod duos tantum dentes habeant. Tunc ego: Vbi terrarum, quæso te inquam, duos solos per naturam dentes habere oues aliquando uidisti? Ostentum enim hoc est, & factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi & irritatus: Quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda sunt. Nam de ouium dentibus opiliones percontator. Facetias ego nebulonis hominis risi, & reliqui. Sed te percontor quasi ipsius uerborum naturæ conscius. Tum Seruius: De numero dentium quem ille opinatus est, reprehendendus à me non est, cum ipse iam riseris. Verum procurandum mihi est, ne illud obrepat, quod bidentes epitheton sit ouium, cum Pōponius egregius Atellanarum poëta in Gallis trāsalpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturum, si unquam rediero, bidente uerre. P. autem Nigidius in libro quem de extis cōposuit, bidentes appellari ait, non oues solas, sed omnes bestias bimas. Neque tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d litera ex supfluo (ut sæpe assolet) interiecta, sicut pro reire redire dicitur, & pro reamare redamare, & redarguere pro rearguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurādum, interponi solet d litera. Ergo bidennes primū dictæ sunt quasi biennes: & lōgo usu loquendi corrupta est uox, & ex bidennibus bidentes dictæ. Higinus tamen, qui ius pōtificum nō ignorauit, in quinto librorum, quos de

Bidentes.

quos de Vergilio fecit, bidētes appellari scripsit hostias, q̄ per ætatē duos den-
 A tes altiores haberent, p̄ q̄s ex minore in maiorē transcendisse cōstaret ætatem.

Iterz quærit Auienus, his v̄sibus, Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq̄ de-
 dere Impositi dorso, atq̄ eq̄tem docuere sub armis Insultare solo, et gressus glo-
 merare sup̄bos, cur Vergilius equi officiū eq̄ti dederit. Nam insultare solo, &
 glomerare gressus, equi cōstat esse, nō eq̄tis. Bñ, inq̄t Seruius, hæc tibi quæ-
 stio nata ex incuria ueteris lectionis. Nā q̄a seculum n̄m ab Ennio, & om̄i bi-
 bliotheca uetere desciiuit, multa ignoramus, q̄ nō laterent, si ueterz lectio nobis
 esset familiaris. Om̄es em̄ antiq̄ scriptores, ut hoīem eq̄ insidētem, ita & equū
 cum portaret hoīem, eq̄tem uocauerūt, & eq̄tare nō hoīem tm̄, sed equum q̄q̄
 dixerūt. Ennius lib. annaliū VII. ait: Deniq̄ ui magna quadrupes eques, atq̄
 B elephāti Projiciunt sese. Nunq̄d dubiū est, quin eq̄tem in hoc, ipsum equum di-
 xerit, cum addidisset illi epitheton quadrupes: Sic & eq̄tare, q̄d uerbum è uo-
 cabulo eq̄tis inclinatū est, & homo utens equo, & equus sub hoīe gradiens, di-
 cebat. Lucilius nanc̄ uir apprimè linguæ Latinæ sciens, equum & currere &
 eq̄tare dicit hoc uersu: Nempe hunc currere equū nos atq̄ eq̄tare uidemus. Er-
 go & apud Maronē, qui antiquæ latinæ diligens fuit, ita intelligendum ē,
 Atq̄ equitem docuere sub armis, id est docuerunt & equum portantem homi-
 nem insultare solo, & gressus glomerare superbos. Subiecit Auienus: Cum
 iam trabibus contextus acernis Staret equus. scire uellē in equi fabrica casū ne
 an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unū pro q̄libet ligno
 C ponere poëticæ licentiæ sit, solet tamē Vergilius temeritatem licentiæ nō ama-
 re, sed rationis certæ uim in rerz uel nominū electione seruare.

Dolendum erat profecto, ne hunc quidem librum haberi integrum, si, quæ in prioribus libris desiderantur, non ita magni essent momenti. Nunc quemadmodum grauiores nonnunquā morbi esse solent in causa, ut qui deinde morbi accedunt, non facile sentiatur, ita præcedentiū librorum hiatus, tanto nimirū studiosos omnes dolore afficiunt, uti hic uix ullus esse possit dolori locus.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET IL LV

stis Saturnaliorum liber septimus.

D Quando, & quibus de rebus philosophandum in conuiuio. Caput .I.

RIMIS mensis post epulas iam remotis, & discursim uarian-
 tibus poculis minutioribus, Prætextatus, solet cibus, inquit,
 cum sumitur tacitos efficere, potus loquaces. At nos & inter
 pocula silemus, tanquam debeat serijs uel etiam philosophi-
 cis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus, Ve-
 rum ne ita sentis Vecti, ut philosophia conuiujs intersit: &
 non tanquam censoria quædam, & plus nimio uerecunda materfamiliâs pene-
 tralibus suis contineatur, nec misceat se Libero, cui etiam tumultus familiares
 sunt, cum ipsa huius sit uerecundiæ, ut strepitum non modo uerborum, sed ne
 cogitati-

cogitationum quidem, in sacrarium suæ quietis admittat: Doceat nos uel peregrina institutio, & disciplina à Parthis petita: qui solent cum concubinis, non cū coniugibus inire conuiuia: tanq̄ has & in uulgus produci, & lasciuire q̄q̄, illas non nisi domi abditas, tueri deceat tectum pudorem. An ego censeā producendā philosophiam, q̄ rhetorica uenire ars, & professio popularis erubuit: Isocrates em̄ Græcus orator, q̄ uerba prius libera, sub numeros ire primus coegit, cum in conuiuio à sodalibus oraretur, ut aliquid iu medium de eloquētiæ suæ fonte proferret, hāc ueniam deprecatus est: Quæ præsens, inquit, locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præsentis sunt apta nec tempori. Ad hæc Eustachius: Probo Symmache propositum tuum, quod philosophiam ea, quam maximam putas, obseruatione ueneraris, ut tantum intra suum penetral existimes adorandam. Sed si propter hoc à conuiujs exulabit, procul hinc facestant & alumnæ eius, honestatem dico & modestiam, nec minus cum sobrietate pietatem. Quam enim harum dixerim minus esse uenerabilem: Ita fit, ut ab eiusmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem cōuiuiorum solis cōcubinis, id est uitijs & criminibus addicat. Sed absit, ut philosophia quæ in scholis suis solicite tractat de officijs cōuiualibus, ipsa conuiuia reformidet, tanquam non possit rebus asserere, quæ solet uerbis docere: aut nesciat seruare modum, cuius in om̄ibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa constituit. Neq̄ enim ita ad mensas inuito philosophiam, ut non se ipsa moderetur, cuius disciplina est rerum om̄ium moderationem docere. Vt ergo inter te & Vectium uelut arbitrarij iudicatione componam, aperiam quidem philosophiæ tricliniorum fores: sed spondeo sic interfuturam, ne mensurā notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Eustachi, inquit, sectatorē philosophiæ nostra ætas tulit, oratus sis, ut modum dispensationis, quam das ei conuiuanti, nobis ipse patefacias. Et Eustachius: Primū hoc eam scio seruaturā, ut secum æstimet præsentium ingenia conuiuare. Et si plures peritos, uel saltem amatores sui in conuiuij societate repererit, sermonē de se patiet̄ agitari. Quia uelut paucae literæ mutæ, dispersæ inter multas uocales, in societatem uocis facillē mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum, aut cōsonant si qua possunt, aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint, prudentibus qui pauciores intererūt, sanciet dissimulationem sui, et patietur loquacitatem maiori parti amiciosem sociare, ne rara nobilitas à plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quia cum orator nō aliter nisi orando probetur, philosophus non minus tacendo pro tēpore q̄ loquendo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores, in consensum rudis cōsortij, salua & inter se quiescente ueri notione migrabunt, ut omnis discordiæ suspicio facestat. Nec mirum si doctus faciet, quod fecit quondā Pisistratus Athenarū tyrannus: qui cum filijs suis rectum dando consilium non obtinuisset assensum, atq̄ ideo esset in simultate cū liberis, ubi hoc æmulis causam fuisse gaudij cōperit, ex illa discordia sperantibus in domo regnantis nasci posse nouitatē, uniuersitate ciuiū conuocata, ait, successisse q̄dem se filijs non acquiescentibus patriæ uoluntati, sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati, ut in sententiā

Phō cōuiuariū
 in primis esse
 spectāda inge-
 nia, et proho-
 rum qualitate
 nūc tacēdū eē
 nūc loquendū.

A tentiam liberorū ipse concederet. Sciret igitur ciuitas, sobolem regis cum patre esse concordem. Hoc commento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omni uitæ genere, præcipueq; in lætitia conuiuiali, omne quod uidetur absonum, in unam cōcordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis conuiuū, quia Socrates, Phædros, Pausanias, & Erisymmachos habuit, sic ea cœna quā Callias doctissimus dedit, Carneadē dico, Antisthenem, & Hermogenem, cæterosq; his similes, uerbum nullum nisi philosophū sensit. At uero Alcinoi uel Didonis mensa, quasi solis apta delicijs, habuit hæc Ioppam, illa Polyphemum, cithara canentes. Nec deerāt apud Alcinoium uiri saltatores, & apud Didonem Bitias, sic hauriēs merum, ut se totum superflua eius effusio ne prolueret. Non ne si qs aut inter Phæacas, aut apud Pœnos, sermōes de sapientia erutos conuiuialibus fabulis miscuisset, & gratiam illis coctibus aptam pderet, et in se risum plane iuste moueret. Ergo prima eius obseruatio erit æstimate conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit, non de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur: nec nodosas & anxias, sed utiles quidem facilesq; quæstiones mouebit. Nam sicut inter illos, qui exercitij genus habēt in medijs saltare conuiujs, si quis ut se amplius exerceat, uel ad cursum, uel ad pugillatum, sodales lacessiuerit, quasi ineptus relegabitur ab alacritate consortij: sic apud mensam, quando licet, aptis philosophandum est: ut crateri liquoris ad lætitiā nati, adhibeatur non modo nympharū, sed musarum quoq; admistione temperies. Nam (sicut fateri necesse est) in omni conuentu aut tacendum est, aut loquendum. Quæramus, silentium ne conuiujs, an & opportunus sermo conueniat. Nam si, sicut apud Athenas Atticas Areopagitæ tacentes iudicant, ita inter epulas oportet semper sileri, non est ultra quærendum, inter mēsas philosophandum, nec ne sit. Si uero non erunt muta cōuiuia, cur ubi sermo permittitur inhonestus, honestus prohibetur? maxime cum non minus q̄ dulcedo uini hilarent uerba conuiuū. Nam si Homeri latentem prudentiā inscruiteris altius, delinimentum illud quod Helena uino miscuit, non herba fuit, nō ex India succus: sed narrandi opportunitas, quæ hospitem mœroris oblitū flexit ad gaudium. Vlyssis em̄ præclara facinora filio præsentē narrabat,

πάντα μὲν οὐκ ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
ἄσοι ὀδυσσεὺς τ' ἀλάσπερον ἔστην ἄεθλοι.

D Αλλ' οἶον τὸ δ' ἐρεξε καὶ ἔτλη καρπερὸς ἀνὴρ
Δῆμον ἐνὶ τρώων, ὅθι πάχετε πῆμα δ' ἀχαιοί.

Ergo paternam gloriam & singula eius fortia facta dicendo, animum filij fecit alacriorem, & ita credita est cōtra mœrorem uino remedium miscuisse. Quid hoc, inquit, ad philosophiam? Imò nihil tam cognatū sapientiæ, quàm locis & temporibus aptare sermones, personarū quæ aderunt æstimatione in medium uocata. Alios em̄ relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, non nullos modestiæ: ut & qui aliter agebant, sæpe auditis talibus ad emendationē uenirent. Sic autē uitij irretitos, si & hoc in conuiujs exegerit loquendi ordo, feriet philosophia nō sentientes, ut Liber pater thyrso ferit per obliquationem circumfusæ hederæ latente mucrone: quia nō ita profitebitur in conuiuio censorem, ut palām uitia castiget. Cæterum his obnoxij repugnabunt, & talis erit cōui

De quibus rebus
philosophandū
in conuiuio, si
modo philoso-
phandi detur
occafio.

Olyssæ. 4.

conuiuij tumultus, ut sub huiusmodi inuitati uideantur edicto.

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus

Procurate uiri, & pugnam sperate parati.

Aut ut Homerus breuius & expressius dixit,

Iliados. 19.

Νῦν δ' ἔρχεται ὡδὶ δῆπιον, ἵνα ξυάγῃ μὲν ἄρσεν.

Ergo si opportunitas necessariæ reprehensionis emerferit, sic à philosopho proficiscet, ut & recta & efficax sit. Quid miræ, si feriet sapiens (ut dixi) non sentientes, cum interdū sic rephendat, ut rephensus hilaret? Nec tm̄ fabulis suis, sed in interrogationibus quoq; uim philosophiæ nihil ineptum loquentis oñdet. Hæc ergo nullus honestus actus, locūsue, cœtus nullus excludat, quæ ita se aptat, ut ubiq; sic appareat necessaria, tanq; abesse illam nefas fuerit.

De quibus libenter quisq; interrogetur.

Caput .II.

Quibus de rebus interrogari quis cupiat.

ET Auienus: Nouas mihi duas disciplinas uideris inducere, interrogandi uel etiam reprehendendi, ut alacritas utrinq; ijs ad quos sermo est excitetur, cum dolor semper reprehensionem uel iustam sequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigisti, fac quæso enarrando planiora. Primum, inqt Eustachius, hoc teneas uolo, non de ea me reprehensione dixisse, quæ speciē accusationis habet, sed q̄ uituperationis instar est. Hoc Græci scōma uocant, nō minus quidem amarum quàm accusatio, si importune proferatur. Sed à sapiente sic proferetur, ut dulcedine quoq; non careat. Et ut prius tibi de interrogando respondeam: Qui uult amœnus esse consultor, ea interrogat, quæ sunt interrogato facilia responsu, & quæ scit illū sedula exercitatione didicisse. Gaudet em̄, quisquis prouocatur ad doctrinam suam in medium proferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime si scientia quam labore quæsiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis sit incognita, ut de astronomia, uel dialectica, cæterisq; similibus. Tunc enim uidentur consequi fructum laboris, cum adipiscuntur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostentationis nota: qua caret, q̄ non ingerit, sed inuitatur ut proferat. Cōtrā, magnæ amaritudinis est, si coram multis interrogas aliquem, quod non optima scientia quæsiuit. Cogitur enim aut negare se scire, quod extremum uerecundiæ damnum putant: aut respondere temerè, & fortuito se euentui ueri falsi ue committere. Vnde sæpe nascit inscitix proditio, & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti. Nec non & qui obierunt maria & terras, gaudent cum de ignoto multis uel terrarum situ, uel sinu maris interrogantur: libenterq; rñdent & describunt, modo uerbis, modo radio loca: gloriosissimum putantes, quæ ipsi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid duces & milites, qui fortiter à se facta semper dicturiūt, & tamen tacent arrogantix metu: Non ne si ut hæc referant inuitentur, mercedem sibi laboris extimant persolutam, remunerationem putantes, inter uolentes narrare quæ fecerint? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ saporē, ut si inuidi uel æmuli fortè præsentis sint, tales interrogationes obstrependo discutiant, & alias inserēdo fabulas prohibeant illa narrari, quæ solent narranti laudem creare. Pericula quoq; præterita, uel ærumnas penitus absolutas qui euasit: ut referat, gratissime prouocatur. Nam qui adhuc in ipsis uel paululum detinetur, horret admonitionem, & formidat relatum. Ideo E-

ripi-

A ripides expressit. adiecit enim σώδρα, ut ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta noster adiuciendo olim, quid nisi post emēla in fortuna futuro tempore iuuare dicit memoriam sedati laboris: Forfan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec negauerim esse malorum genera, quæ nō uult q̄ pertulit uel tranfacta meminisse, nec minus interrogatus offenditur, q̄ cum in ipsis malis fuit: ut qui carnifices expertus est, & tormēta membrorum, ut q̄ infaustas pertulit orbitates, uel cui nota quondam afflicta censoria est. Caue interrogas, ne uidearis obijcere. Illum sæpe si potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus est, uel qui libere & feliciter legationem peregit, uel qui ab imperatore comiter affabiliterq̄ susceptus est, uel si quis tota penē classe à piratis occupata, seu ingenio, seu uiribus solus euasit: q̄a uix implet desiderium loquentis, rerum talium uel lōga narratio. Iuuat, si quem dicere iusseris amici sui repentinam felicitatem, quam spontē non audebat uel tacere uel dicere, modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet, interrogetur de syluæ ambitu, de ambage lustrorum, de uenationis euentu. Religiosus si adest, da illi referēdi copiam, quibus obseruationibus meruerit auxilia deorū, q̄tus illi ceremoniarum fructus: quia & hoc genus religionis existimāt, numinum beneficia non tacere. Adde, quia uolunt & amicos iē numinibus extimari. Si uero & senex præsens est, habes occasionem qua plurimum illi contulisse uidearis, si eum interrogas, uel quæ ad illum omnino non pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus, quandam congeriem si mul interrogationum Nestori fecit offerri:

C Νῶν Δ' ἐθέλω ἐπεὶ ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἔρεομαι,
 νέσορ'· ἐπεὶ πρόϊοιτε δίκας καὶ φρόνιρ ἄλλων
 τριε γούρ δ' ἢ κη φασίρ ἀνάλ' αὐτῶν γένε' ἀνδρῶν
 ὡς τε μοι ἀδανάτοις ἰνδ' ἀλλετῆ ἡσοράαοι.
 ὦ νέσορ νηληϊάδεσσι δ' ἀληιδὲς ἐνίπαιε.
 πῶς ἔδαν' ἀτρεΐδης εὐρυκρείωρ ἀγαμέμνωνι
 πῶς μελέαο' ἔλω: τίνα δ' αὐτῶ μῆτρ' ὄλεθρον
 ἄγχι' ὀλοόμην, ἐπεὶ κτάνε πῆλλορ ἀρείωι
 ἢ ὅσκι ἄργεο' ἦεν ἀχαϊκῶ, ἀλλὰ πῆ ἄλλη
 πλάζετ' ἐπ' ἀνδρῶν ὄσ, ὃ ἢ παρσι' ἔσ κατ' ἐπέφρη:

Locus illustratus ex. 3. Odyss

D Tot loquendi semina interrogando congeffit, ut pruritum senectutis expleret. Et Vergilianus Aeneas gratum se ad omnia præbens Euandro, uarias illi narrandi occasiones ministrat. Neq̄ enim de una re aut altera requirit, sed singula lætus Exquiri'q̄, audit'q̄ uirūm monumenta priorum. Et Euander consultationibus captus, scitis q̄ multa narrauerit.

De uario scommatum genere, & quam caute his utendum inter cōuiuas. Caput .III.

Hæc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox subiecit Auienus: Vos omnes qui doctorū doctissimi adestis orauerim, ut hortatu uestro Eustachius, quæ de scommate paulo antè dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus, ille contexuit: Præter categorian quæ est ἰόγ' & præter διαβολῶν quæ delatio est, sunt alia duo apud Græcos nomina, lædoria, & scommata: quibus nec uocabula latine reperio, nisi fortè dicas lædoriā exprobratio

brationem esse ad directam contumeliam. Scommma enim penè dixerim mor-
 sum figuratum, quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud in
 telligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit, sed nonnunquam ijs in
 quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiēs, uel aliās urbanus ex-
 ercet, præcipue inter mensas & pocula, ubi facilis est ad iracundiam prouoca-
 tio. Nam sicut in præcipiti stantē uel leuis flatus impellit: ita uino uel infusum,
 uel aspersum, paruus quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius in cōuiuio
 abstinentum scommate, quod rectam intra se habet iniuriam. Tanto em̄ pressi-
 us hærent talia dicta, quàm directæ lædoriæ, uel hami coagulosi, quàm dire-
 cti mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiusmodi risum præsentibus
 mouent, quo uelut assensus genere cōfirmatur iniuria. Est autem lædoria
 huiusmodi: Oblitus ne es quia falsamenta uendebas. Scommma autem, quod di-
 ximus sæpe contumeliam esse cælatam, tale est: Meminimus quando brachio
 te emungebas. Nam cum res eadem utrobique dicta sit, illud tamen lædoria
 est, quod apte obiectum exprobratumq; est: hoc scōma, quod figurate. Octa-
 uius qui natu Libyus uidebatur, Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis.
 Ille respōdit, Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est, quia
 Octauius Libys oriūdu dicebatur, quibus mos est aurem forare. In eundem
 Ciceronem Laberius, cum ab eo ad confessum non reciperetur, dicentem: Re-
 ciperem te nisi anguste sederemus, ait ille nimis mordaciter: Atqui solebas du-
 abus sellis sedere. obijciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero di-
 xit, nisi anguste sederemus, scommma est in C. Cæsare, qui i senatum passim tam
 multos admittebat, ut eos quatuordecim gradus capere nō possent. Tali ergo
 gñe, quod scetum contumeliæ est, abstinentum sapienti semper, cæteris in con-
 uiuio. Sunt alia scommmata minus aspera, quasi edentatæ beluæ morsus: ut
 Tullius in consulem qui uno tantum die consulatum peregit, Solent (inquit) es-
 se flamines diales, modo consules diales habemus. Et in eundem, Vigilantissi-
 mus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non uidit. Eidemq; expro-
 branti sibi, quod ad eundem consulem nō uenisset, Veniebam, inquit, sed nox
 me comprehēdit. Hæc & talia sunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis
 habent, ut sunt & illa de nonnullis corporeis uitijs aut parum, aut nihil gignen-
 tia doloris: ut si in caluitium cuiusquam dicas, uel in nasum, seu curuam erecti-
 onem, seu Socraticam depressionem. Hæc em̄ quanto minoris infortunij sunt,
 tanto lenioris doloris. Contrà, oculorum orbitas non sine excitatione commo-
 tionis obijcitur. Quippe Antigonus rex Theocritum Chiūm, de quo iuraue-
 rat quod ei parsurus esset, occidit propter scommma ab eodem de se dictum. Cū
 enim quasi puniendus ad Antigonū raperetur, solātibus eum amicis, ac spem
 pollicentibus, quod omnino clementiam regis expturus esset cum ad eius ocu-
 los uenisset, respondit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem
 Antigonus uno orbatu oculo. Et importuna urbanitas, maledicacem luce pri-
 uauit. Nec negauerim philosophos quoq; incurrisse nōnunquam per indigna-
 tionem hoc genus scommmatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nup-
 erectus, philosophos ad conuiuium congregasset, & irridendo eorum minutu-
 las quæstiones, scire se uelle dixisset, cur ex nigra & alba faba pulmentum uni-
 us coloris

Altergenis
scommati.

Aus coloris edatur, Aridices philosophus indigne ferens, tu nobis (inquit) absolue, cur de albis & nigris loris similes maculae gignantur. Sunt scommata ^{Rursum duo scommatum genera.} quae in superficie habent speciem contumeliae, sed interdum non tangunt audientes, cum eadem si obnoxio dicantur, exagitent: ut contra sunt, quae specie laudis habent, & personam audientis efficiunt contumeliae plenam. De priore prius ^{Prius} dicam: L. Quintius praetor de provincia nuper reuerterat, obseruata quod miraris, Domitiani temporis praeturae maxima castitate. Is cum aeger affidenti amico diceret, frigidus se habere manus, renidens ille ait: Atqui eas de provincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Quintius, delectatusque est. quippe alienissimus a suspitione furtorum. Contra, si hoc diceretur male sibi conscio, & sua furta recolenti, exacerbasset auditum. Critobolus famosae pulchritudinis adolescentem Socrates cum ad comparationem formae prouocaret, iocabatur, non irridebat. Certe si dicas consummatarum diuitiarum uiro, tibi excito creditores tuos: aut si nimis casto gratiae sunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditasti: utique delectabuntur, scientes his dictis suam conscientiam non grauari. Sicut contra sunt, quae sub specie laudis exagitant, sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixeris, Achilli uel Herculi comparandus es, aut famosae iniquitatis uiro, ego te Aristidi in aequitate praepono: sine dubio uerba laudem sonantia ad notam uituperationis suae uterque tracturus est. Eadem scommata eisdem modo iuuare, modo mordere possunt, pro diuersitate praesentium personarum. Sunt enim, quae si coram amicis obijciantur nobis, libenter audire possimus. Vxor uero seu parentibus, magistris uel praesentibus, dici in nos aliquod scommata non limus: nisi forte tale sit, quod illorum censura libenter accipiat. Vt si quis adolescentem coram parentibus uel magistris irrideat, quod insanire possit continuis uigilijs, lectionibusque nocturnis: aut uxore praesente, quod stulte faciat uxorium se praebendo, nec ullam elegantiam eligendo formarum. Haec enim & in quos dicuntur, & praesentes hilaritate perfundunt. Commendat scommata et conditio dicentis, si in eadem causa sit, ut si alium de paupertate pauper irrideat, si obscure natum, natus obscure. Nam Tarsius Amphias, cum ex hortulano potens esset, & in amicum quasi degenerem nonnulla dixisset, mox subiecit: Sed & nos de eisdem seminibus sumus. & omnes pariter laetos fecit. Illa uero scommata directa, laetitia eum in quem dicuntur, infundunt: si uirum fortem uituperes, quasi salutis suae prodigum, & pro alijs mori uolentem: aut si obieceris liberali, quod res suas profundat, minus sibi quam alijs consulendo. Sic & Diogenes Antisthenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare. Ipse enim aiebat, mendicum me fecit e diuite, & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem ista dicebat, quam si diceret, gratus illi sum, quia ipse me philosophum & consummatae uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen scommatis sit, diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedaemonios inter caetera exactae uitae instituta, hoc quoque exercitij genus a Lycurgo est institutum, ut adulescentes & scommata sine morsu dicere, & ab alijs in se dicta prope discerent. Ac si quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset, ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (instituta est enim adulescentia tua, quae ita docilis est, ut discenda praecipiat) cum

uideas, in quibus anceps omne esse scomatatum genus, suadeo in conuiuijs, in quibus
 lætitiæ insidiabit ira, ab eiusmodi dictis faceffas, & magis quæstiones conuiua
 les uel proponas, uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrū non puta-
 rūt, ut & Aristoteles de ipsis aliqua cōscripserit, & Plutarchus, & uester Apu-
 leius. Nec contemnendū sit, quod tot philosophantiū cura meruit.

Cibum simplicem præferendum esse multiplici, ut qui sit digestu facilior. Caput .IIII.

ET Prætextatus: Hoc quæstionum genus, cum & senilem deceat ætatē,
 cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hic, apta cōuiuio
 fabulemur, nec de cibatu tūm, sed & siqua de natura corporum, uel alia:
 præsentē maxime Disario nostro, cuius plurimum ad hoc genus quæstionum
 poterit ars & doctrina conferre: sortiamur quæ (si uidetur) ut per ordinem unus-
 quisque proponat quam soluendam existimet quæstionem. Hic assensu omnes,
 Prætextato anteloquium detulerunt, orantes ut cum ipse cœpisset, cæteris ex si-
 lo consultationis eius, interrogandi constitueretur exemplum. Tum ille: Quæ-
 ro, inquit, utrū simplex an multiplex cibus digestu facilior sit: quia multos hūc,
 nonnullos illum sectantes uidemus. Et est quidem superba ac cōtumax, & uel
 uti sui ostentatrix continentia: contrā, amœnam se & comem appetētia uult ui-
 deri. Cum ergo una censoria sit, delicata altera, scire equidem uelim, quæ seruā-
 dæ aptior sit sanitati. Nec longe petendus assertor est, cum Disarius adsit, qui
 quid cōueniat corporibus humanis non minus callet, quàm ipsa natura huius
 fabricæ autor & nutrix. Dicas ergo uelim, quid de hoc quod quæritur, medi-
 cinæ ratio persuadeat. Si me, Disarius inquit, aliquis ex plebe imperitorum
 de hac quæstione consulisset, quia plebeia ingenia magis exemplis quàm ra-
 tione capiuntur, admonuisse illum cōtentus forem institutionis pecudum, qui-
 bus si simplex & uniformis cibus sit, multo saniores sunt corporibus humanis:
 & inter ipsas illæ morbis implicantur, quibus (ut altilis fiant) offæ compositæ
 & quibusdā condimentis uariæ farciuntur. Nec dubitaret posthac, cum aduer-
 tisset animalibus simplici cibo utētibz familiarem sanitatem, ægrescere autem
 quæ saginantur, & composita uarietate crudescere. Fortasse illum attentio-
 rem exemplo altero fecissem, ut consideraret nullum unquā fuisse medicorum
 circa curas ægrescentium tam audacis negligentia, ut febrienti uarium & non
 simplicem cibum daret. Adeo cōstat quàm facilis digestu sit uniformis alimo-
 niā, ut ei uel cum infirma sit natura, sufficiat. Nec tertium desuisset exemplū,
 ita esse uitandam ciborum uarietatem, ut uaria solent uina uitari. Quis em̄ am-
 bigat, eum qui diuerso uino utit̄, in repentinam ruere ebrietatem, necdum hoc
 potus copia postulante? Tecum autem Vecti, cui soli perfectionem disciplina-
 rum omnium contigit obtinere, non tam exemplis quàm ratione tractandum
 est, quæ & me tacente clam te esse non poterat. Cruditates eueniunt, aut quali-
 tate succi, in quem cibus uertitur, si non sit aptus humori, qui corpus obtinuit:
 aut ipsius cibi multitudine, non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt
 concoquēda. Ac primū de succi qualitate uideamus. Qui simplicem cibum
 sumit, facile quo succo eius corpus uel iuuetur uel grauetur, usu docēte cogno-
 scit. Nec enim ambigit, cuius sibi qualitate possessus sit, cum unum sumplerit.
 Et ita sit, ut noxa, cuius causa deprehensa est, facile uitetur. Qui autem multipli-
 ci ci-

*Simplex an mul-
 tiplex cibus sit
 digestu facili-
 or.*

A ci cibo alitur, diuersas patit̄ qualitates ex diuersitate succorum, nec concordant
 humores ex materiæ uarietate nascentes, nec efficiunt liquidum purum' ue san-
 guinē, in quem iecoris ministerio uertūtur, & in uenas cum tumultu suo trans-
 eunt. Hinc morborum scaturigo, qui ex repugnantium sibi humorum discor-
 dia nascūtur. Deinde quia non omnium quæ esui sunt, una natura est, non oīa
 simul coquuntur: sed alia celerius, tardius alia: & ita fit, ut digestionum sequen-
 tium ordo turbetur. Necq; em̄ cibi quem sumimus, una digestio est: sed ut cor-
 pus nutriat, quatuor patitur digestiones: quarum unam omnes, uel ipsi quoq; ^{Digestiones}
 hebetes sentiunt, alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omnibus liqueat, ^{quatuor.}
 paulo altius mihi causa repetenda est. Quatuor sunt in nobis uirtutes, quæ ad
 ministrandam alimoniam receperunt: Quarum una dicitur καθεκτικὴ, quæ deor-
 B sum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid em̄ tam crassam materiā p̄ fau-
 cium angusta fulciret, nisi eam uis naturæ occultior hauriret: Hausta uero nō
 continuo lapsu per omne corpus succedentibus sibi foraminibus peruium ad
 imum usq; descendunt, & talia qualia accepta sunt egeruntur, sed salutare offi-
 cium digestionis expectant. Secundæ hoc cura uirtutis est, quam Græci, quia
 retentatrix est, uocāt κατακτικὴ. Tertia, quia cibum in aliud ex alio mutat, uo-
 catur ἀπορροιατικὴ. Huic obsequuntur omnes, quia ipsa digestionibus curat. Ven-
 tris em̄ duo sunt orificia: Quorum superius erectum recipit deuorata, & in fol-
 lem uentris recōdit. Hic est stomachus, q̄ paterfamiliās dici meruit, quasi om̄e
 animal solus gubernans. Nam si ægrescat, uita in ancipiti est, titubante alimo-
 niæ meatu, cui natura tanquam rationis capaci uelle ac nolle contribuit. Infe-
 C us uero demissum intestinis adiacentibus inseritur, & inde uia est egerēdis. Er-
 go in uentre fit prima digestio, uirtute alloecotica in succum uertente, quicquid
 acceptum est. cuius sex retrimenta sunt, quæ per intestina inferiore orificio tra-
 dente labuntur, & officio quartæ uirtutis, cui ἀπορροιατικὴ nomen est, procurat̄ ege-
 stio. Ergo postq; in succum cibus reformatur, hic iam iecoris cura succedit. Est
 autem iecur concretus sanguis, & ideo habet natium calorem, qui confectum
 succum uertit in sanguinem. Et sicut cibum in succum uerti, prima est: ita succū
 transire in sanguinem, secunda digestio est. Hunc calor iecoris administratum
 per uenarū fistulas in sua quæq; membra dispergit, parte quæ ex digestis frigi-
 distima est, in lyenem refusa: qui ut iecur caloris, ita ipse frigoris domiciliū est.
 Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores sunt, et debiliores sinistrae, q̄a has
 D regit calor uisceris sui, illæ contagione frigoris sinistra obtinentis hebetantur.
 In uenis autē & arterijs, quæ sunt receptacula sanguinis & spiritus, tertia fit di-
 gestio. Nam acceptum sanguinem quodam modo defecāt, & quod in eo aquo-
 sum est, uenæ in uesicam refundūt: liquidum uero, purumq; & altilem sangui-
 nem singulis totius corporis membris ministrāt. Et ita fit, ut cum cibum solus
 uenter accipiat, eius alimonia dispersa per uniuersos membrorum meatus, ossa
 quoq; & medullas & unguis nutriat, & capillos. Et hæc est quarta digestio, q̄
 in singulis membris fit, dum quod unicuiq; membro datum est, ipsi mēbro fit
 nutrimentum. Nec tamen huic toties defecato retrimenta sua desunt, quæ cum
 membra omnia in sua sunt sanitate, per occultos euanescent meatus. Si qua ue-
 ro pars corporis ægrescat, ī ipsam quasi infirmioremem ultima illa quæ diximus

retrimenta labuntur. Et hinc nascuntur causae morborum, quae *seruata* medicis uocantur. Si enim fuerit ultimi succi iusto huberior multitudo, hanc à se repellit pars corporis illa, quae sanior est, & sine dubio labitur in infirmam, quae uires non habet repellendi. Vnde & alieni receptio distendit locum in quem ceciderit, & hinc creantur dolores. Haec est ergo triplex causa uel podagrae uel cuiuslibet ex confluentia morbi, id est multitudo humoris, fortitudo membri à se repellentis, & recipientis infirmitas. Cum igitur asseruerimus, quatuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pendet ex altera, & si praecedens fuerit impedita, nullus fit sequentis effectus, recurramus animo ad illam primam digestionem, quae in uentre conficitur, & inuenietur quid impediti ex multiformi nascatur alimonia. Diuersorum enim ciborum diuersa natura est: & sunt qui celerius, sunt qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digestio uertitur in succum, quia non simul accepta omnia uertuntur, quod prius uersum est, dum alia tardius uertuntur, acescit. & hoc saepe etiam eructando sentimus. Alia quoque quibus tarda digestio est, uelut ligna humida, quae urgente igne fumum de se creant: sic illa imminente igne naturae, fumant: dum tardius coquuntur, siquidem nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus autem simplex non habet controuersam moram, dum in simplicem simul succum uertitur. Nec digestio ulla turbatur, dum omnes sibi stata momentorum dimensione succedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, extimans non impediri digestionem, nisi sola ciborum multitudine, nec uelit de qualitate tractare, hic quoque multiformis alimonia deprehenditur causa morborum. Nam pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta, quibus gula ultra quam naturae necesse est, lacessitur: & fit inde congeries, dum pruritu desiderij amplius uel certe de singulis parua libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potus uel uitandos, qui ultra sitim famem uel sedandam producant appetentiam. Denique uel propter hoc edendi uarietas repudietur, quia plena est uoluptatis, à qua serijs & studiosis cauendum est. Quid enim tam contrarium, quam uirtus & uoluptas? Sed modum disputationi facio, ne uidear hoc ipsum in quo sumus, licet sobrium sit, tamen quia uarium est, accusare conuiuium.

Contra, cibum multiplicem aptiorem esse quam sit simplex. Caput .V.

HAec cum Praetextato & caeteris prona assensione placuissent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum toleratu, quam quod aures nostras Graeca lingua captiuas tenet, & uerborum rotunditati assentire cogimur, circumuenti uolubilitate sermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. Et quia his loquendi labyrinthis impares nos fatemur, age Vecti hortemur Eustachium, ut recepta contraria disputatione, quicquid pro uario cibo dici potest, uelit communicare nobiscum: ut suis telis lingua uiolenta succumbat, & Graecus Graeco eripiat hunc plausum, tanquam cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iucundam Euangele amarius postulasti. Audere enim contra tam copiose & eleganter inuenta, res est quae habeat utilem uoluptatem: sed non tanquam ingenijs insidiantes, & gloriosis tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere. Nec abnego, potuisse me quoque tanquam palinodiam canere. Est enim rhetorica praeludium, communes locos in utramuis partem inuen-

A inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inuentionibus
 à Græcis fortè alijs relata respondent, te Eustachi oramus omnes, ut sensa & in-
 uenta Disarij contrarijs repellendo, in integrum restituas exautoratum cõuiui-
 orum leporè. Ille diu hoc à se officium deprecatus, ubi tot impellētium pro-
 cerz quibus obuiandum non erat, hortatui succubuit: Bellum (inquit) duobus
 mihi amicissimis cogor indicere, Disario & continentia. Sed ab autoritate ue-
 stra tanq̃ ab edicto prætoris impetrata uenia, gulæ patronum (quia necesse è)
 profitebor. In primo speciosis magis q̃ ueris penes nos Disarius exemplis, ut
 docebitur, nostri cepit ingenium. Ait em̃ pecudes uti simplici cibo, & ideo ex-
 pugnari difficilius earum q̃ hominū sanitatem. Sed utrunq̃ falsum probabo.
 Nam neq̃ simplex est animalibus mutis alimonia, nec ab illis q̃ à nobis mor-
 B bi remotiores. Testatur unum uarietas pratorum quæ depascūtur: quibus her-
 bæ sunt amaræ pariter & dulces, aliæ succum calidum, aliæ frigidum nutrien-
 tes: ut nulla culina possit tam diuersa condire, q̃ in herbis natura uariavit. No-
 tus est omnibus Eupolis, inter elegantes habēdus ueteris comœdiæ poëtas. Is
 in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se ỹba
 iactātes, βοσκόμειδ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς. Videt̃ ne uobis ciborū ista simplicitas, ubi
 tot enumerant̃ uel arbuſta uel frutices, nō minus succo diuersa q̃ noīe. Qd̃ aut̃
 non facilius morbis hoīes q̃ pecudes occupentur, Homero teste cōtentus sum,
 qui pestilētiā refert à pecudibus esse inchoatā: qm̃ morbus anteq̃ in hoīes posset
 irrepe, facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta sit mutis aīalibus infir-
 mitas, uitæ breuitas indicio ē. Qd̃ em̃ eorū q̃bus notitia nobis in usu est, potest
 C annos hoīs æquare: nisi recurras fortè ad ea, q̃ de coruis atq̃ cornicibus fabu-
 losa dicuntur. Quos tamen uidemus om̃ibus inhiare cadaueribus, uniuersisq̃
 feminibus insidiari, fructus arborum persequi. Nam non minus edacitatis ha-
 bent, q̃ de longæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (si bene recor-
 dor) exemplum est, solere medicos ægris simplicem cibum offerre, non uariū:
 cum hunc offeratis (ut opinor) nō quasi digestu faciliorem, sed quasi minus ap-
 petendum: ut horrore uniformis alimonia, edēdi desiderium languesceret: qua
 si multis concoquendis p̃ infirmitatem non sufficiente natura. Ideo si quis ægre
 scentium uel de ipso simplici amplius appetat, subducitis adhuc desideranti. Id
 eo uobis cōmento tali, non qualitas, sed modus quærit̃. Qd̃ autē in edendo
 sicut in potando suades uaria uitari, habet latentis captionis insidias, quia noīe
 D similitudinis coloratur. Cæterum longe alia ciborum ratio est. Quis enim un-
 quam edendo plurimum, mente sauciatus est, quod in bibendo contingit. Far-
 tus cibo, stomacho uel uentre grauatur, infusus uino fit similis infano, opinor,
 quia crassitudo cibi uno in loco permanens, expectat administrationem dige-
 stionis, & tunc demum membrīs sensim confectus illabit: potus ut natura leui-
 or, mox altum petit: & cerebrum, quod in uertice locatum est, ferit sumi calen-
 tis aspergine. Et ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad possidendum caput re-
 pentina est, calore tam diuerso q̃ subito consilij sedem sauciet. Quod æque in
 cibi uarietate metuendum, nulla similitudo, ratio nulla persuadet. In illa ue-
 ro disputatione, qua digestionum ordinem sermone luculento & uario digessi
 sti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta sunt, & nihil nocent pro-

positæ quæstioni, & eloquenter dicta non abnego. Illi soli non assentior, quod succos uarios de ciborum uarietate confectos, dicis cōtrarios esse corporibus, cum corpora ipsa de cōtrarijs qualitibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido, de sicco & humido constamus. Cibus uero simplex cui adest, succum de se unius qualitatis emittit. Scimus autē similibus similia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutriuntur? Singula autem ad se similitudinem sui rapere, testis est Empedocles, qui ait:

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem:

Ergo si homo non unum, nutriendus est non ex uno. Nam & deus om̄ium fabricator, aërem quo circumfundimur, & cuius spiramus haustu, non simplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus sit semper, aut caleat, sed nec continuæ siccitati, nec perpetuo eū addixit humori, quia una nos non poterat qualitate nutrire de permistis quatuor fabricatos. Ver ergo calidū fecit, & humectum. Sicca æstas & calida. Autumnus siccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida est. Sic & elemēta quæ sunt nostra principia, ex diuersitatibus etiam ipsa constant, & nos nutriunt. Est enim ignis calidus & siccus. Aër humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs de quibus sumus, uniforme sit? Quod autē acescere, uel nonnunquam sumare in stomacho cibum, uis assignare uarietati, ut credamus, pronunties oportet, aut semper eum qui uario cibo utitur, hæc pati: aut nunquā illum pati, qui simplicem sumit. Si uero & qui mensa fruitur copiosa, hoc uitium sæpe nō sentit: & qui se uno cibo afficit, sæpe sustinet quod accusas, cur hoc uarietati, & nō modo edacitatis assignas? Nam & de simplici auidus noxam patitur cruditatis, & in uario moderatus digestionis commodo fruitur. At iniquies, ipsa immoderatio ex ciborum uarietate nascitur, titillante gula, & ad assumēda plura quàm necesse est prouocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuoluo, cruditates de modo, non de qualitate prouenire. Modum enim seruat, qui sui potens est, & in mensa Sicula uel Asiana. Excedit impatiēs, etiam si solis oliuis aut holere uescatur. Et tamen ille copiosus, si moderationem tenuit, sanitatis compos est: cōtrā, insanus fit ille, cui merus sal cibus est, si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremò, si in his quæ sumimus uarietatem noxiam putas, cur potiorum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis, ex tam contrarijs ac sibi repugnantibus mista componitis? Succo papaueris admiscetis euphorbium, mandragoram, aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos cāstorum, & uene-

A uenenata corpora uiperarum, quibus admiscetis quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum quibus Creta generosa est. Cum ergo ad custodiam uitæ hoc faciant remedia, quod cibus: siquidem illa eam reuocent, iste continet: cur illis prouidere uarietatem laboras, isti squalorem uniformitatis adijcis? Post omnia in uoluptatem censura cothurnati sermonis inuectus es, tanquæ uoluptas uirtuti semper inimica sit: & non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse seruus, non edendo nisi cogente fame, nec potando præter sitim, nisi ut de utroque capiat uoluptatē? Ergo uoluptas non mox nomine ipso infamis est, sed sit modo utendi uel honesta uel arguenda. Parum est si accusata sit, & non etiam laudetur uoluptas. Nam cibus qui cum uoluptate sumitur, desiderio tractus, in uentrem recõditur patula expectatione rapientem: & dũ animose fruitur, mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibus euenit, quos nulla sui dulcedo cõmendat. Quid ergo accusas uarietatem quasi gulæ irritamentum, cum salus sit hominis, uigere appetentiam: qua deficiente languescit, & periculo sit propior? Nam sicut in mari gubernatores uento suo, etiam si nimius sit, contrahendo in minorem modum uela præteruolant, & flatũ cum maior est coërcent, sopitũ uero excitare nõ possunt: ita & appetentia cum titillatur & crescit, rationis gubernaculo temperatur: si semel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo cibo uiuimus, & cibum appetentia sola commendat, elaborandum nobis est cõmento uarietatis, ut hæc semper prouocetur, cum præsto sit ratio, quæ intra moderationis suæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepidò me conuiuio adesse, non anxio. Nec sic admitto uarietatem, ut luxum probem, ubi quærentur æstiuæ niues, & hybernæ rosæ: & dum magis ostentui, quàm usui seruitur, sylvarum secretũ omne lustratur, & peregrina maria sollicitantur. Ita enim sit, ut etiam si sanitatem sumentium mediocritas obseruata non sauciet, ipse tamen luxus morum sit ægritudo.

His fauorabiliter exceptis, Disarius, obsecutus es, inquit, Eustachi dialecticæ, ego medicinæ. Qui uolet eligere sequenda, usum consulat: & quid sit utilis sanitati, experientia docebit.

Vinum natura frigidum potius uideri quam calidum. Et cur raro scemina, senes cito inebriantur.

Caput .VI.

Post hæc Flauianus: Et alios quidem medicos idem dicentes semper auidui, uinum inter calida censendum. Sed & nunc Eustachius cum causas ebrietatis attingeret, prædicabat uini calorem. Mihi autem sæpe hoc mecum reputanti, uisa est uini natura frigori propior quàm calori: Et in medium profero, quibus ad hoc extimandum trahor, ut uestrũ sit de mea extimatione iudicium. Vinum (quantum mea fert opinio) sicut natura frigidum est, ita capax uel etiam appetens caloris sit, cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cum tactu sit frigidum, $\psi\chi\sigma\omicron\rho\chi\alpha\lambda\kappa\omicron\rho\delta\lambda\omicron\upsilon\iota\epsilon$ si tamen solem pertulerit, concalescit, & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio persuadeat requiramus. Vinum quod aut potu interioribus conciliatur, aut fo-

Vinum natura frigidum.

tu, ut superficiẽ curet, adhibetur, cum infunditur cuti: quin frigidum sit, nec me dici inficias eunt: Calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale descendat, sed admistum calidis concalescat. Certe respondeant uolo, cur sto-

r v macho

macho in lassitudinem degeneranti, ad instaurandas constrictione uires offerant aegrescenti uinum, nisi frigore suo lassata cogeret, & colligeret dissoluta? Et cum lasso (ut dixi) stomacho nil adhibeant calidum, ne crescat ulterius lassitudo, à uini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutant. E

Dabo aliud indicium accidentis uino quàm ingeniti caloris. Nam si quis aconitum nesciens hauserit, nō nego haustu eum meri plurimi solere curari. In fufum enim uisceribus trahit ad se calorem, & ueneno frigidus quasi calidū iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cum uino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admittione sui frigus auxit ueneni, nec in interioribus iam calescit, quia nō liberum sed admistum alijs, imò in aliud uersum descendit in uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinum ingeritur, ut in utroque morbo cōstringat meatus. F Insomnem medici frigidis oblinunt, modo papaueris succo, modo mandragora uel similibus, in quibus est & uinum. Nam uino somnus reduci solet, quod non nisi ingentis frigoris testimonium est. Deinde omnia calida Venerem prouocant, & semen excitant, & generationi fauent. Hausto autem mero plurimo, fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia uini nimietas ut frigidi, facit semen exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimam extimationis meae habet assertionem, quod quaecunque nimium argentibus, eadem contingunt ebrijs. Fiunt enim tremuli, pallidi, graues, & saltu tumultuantis spiritus artus suos & membra quatuntur. Idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem *πράλυσσις* Græci uocant, sic nimio uino, ut multo algore contingit. Respice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Non ne cubare sub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor resoueatur? Non & ad calida lauacra ducuntur? non illis unctionum tempore calor corporis excitatur? Postremò, qui fiunt crebrò ebrijs, citò senescunt. Alij ante tempus competētis ætatis uel caluitio, uel canicie insigniuntur, quæ non nisi inopia caloris eueniunt. G

Quid aceto frigidius, quod culpatum uinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescētem flammam uiolenter extinguit, dum per frigus suum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo, quod ex fructibus arborum illi sunt frigidiores, quorum succus imitatur uini saporem: ut mala seu simplicia seu granata seu cydonia, quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim, quod me sæpe mouit & exercuit mecum disputātem, quia in medium proferre uolui quod de uino extimauerim sentiendum. H

Cæterum consultationem mihi debitam non omitto. Te enim Disari conuenio, ut quod quærendum mihi occurrit absoluas. Legisse apud Græcū philosophum memini, (ni fallor, ille Aristoteles fuit) in libro quem de ebrietate composuit. Mulieres rarò in ebrietatem cadere, crebrò senes. Nec causam uel huius frequentia, uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quæstio pertinet, quam nosse & industria tuæ & professionis officium est, uolo te causas rei, quam ille sententia loco dixit, si tamen philosopho assentiris, aperire. Tum ille: Recte & hoc Aristoteles, ut cætera. Nec possum non assentiri uiro, cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres, inquit,

A inquit, raro inebriantur, crebro senes. Rationis plena gemina ista sententia, & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quod mulieres ab ebrietate defendat, iam tenemus quid senes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam sortita sunt muliebri corpus, & corpus senile. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & leuitas cutis & splendor, docent precipue assiduæ purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem, uim suam perdit, & fit dilutius, nec facile cerebri sedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem, quod muliebri corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus cōsertum foraminibus, ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. **Con-**

B trā, senibus siccum corpus est, quod probat asperitas & squalor cutis. Vnde et hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod est indicium siccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra ui sua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, quæ sapere homini ministrant. Dura quoque esse senum corpora, nulla dubitatio est, & ideo etiam ipsi naturales meatus in membris durioribus obserantur, & hausto uino exhalatio nulla cōtingit, sed totum ad ipsam sedem mentis ascendit. Hinc fit, ut & sani senes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam subiacent iuuenes ebrii, quam senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsus uini, non accipiunt hæc mala, sed incitant, quibus ætatis ratione iam capti sunt.

Mulieres cur rarius inebriantur.

Senes cur facile inebriantur.

C *Fœminis frigidior ne sit natura quam uiris, an calidior. Et cur mustum non inebriet. Caput .VII.*
 Probata omnibus Disarij disputatione, subiecit Symmachus: Ut spectata est tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit, ita unum ab eo prætermisum est, nimio frigore, quod in earum corpore est, frigescere haustum uinum, & ita debilitari, ut uis eius quæ elanguit, nullum calorem possit, de quo nascitur ebrietas, excitare.

Mulieres frigida.

Ad hæc Horus: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidam mulierum esse naturam, quam ego calidiorē uirili (si tibi uolenti erit) facile probabo.

Humor naturalis in corpore, quando ætas transijt pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos. Ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis uestiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore siccate sit inopia pilorum, & ideo in corpore sexus huius manet continuus splendor & leuitas. Est & hoc in illis indicium caloris, abundantia sanguinis, cuius natura feruor est. Qui ne urat corpus si insidat, crebra purgatione subtrahitur. Quis ergo dicat frigiditas, quas nemo potest negare plenas caloris, quia sanguinis plenæ sunt? Deinde, licet urendi corpora defunctorum usus nostro seculo nullus sit, lectio tamen docet, eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, si quando usu uenisset, ut plura corpora simul incenderentur, solitos fuisse funerum ministros denis uirorum corporibus adijcere singula muliebria: & unius adiutu, quasi natura flammei, & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quod cum calor semper generationis causa sit, fœminæ ideo celerius quam pueri sunt idoneæ ad generan-

Mulierum naturam calidiorē esse quam sit uirorum.

nerandum, quia calent amplius. Nam & secundum iura publica duodecimus annus in foemina, & quartusdecimus in puero definiuit pubertatis ætatem. E

Contr. frigidiorē eē naturā mulierū q̄ uirorum sit.

Quid plura? Non ne uideamus mulieres, quando nimium frigus est, medio cri ueste contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, ut uiri solēt, scilicet naturali calore, contra frigus quod aër ingerit, repugnante? Ad hæc renidens Symmachus: Bene, inquit, Horus noster tentat uideri orator ex cynico, q̄ in contrarium uertit sensus, quibus potest muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis (ut uiri) non obsidentur, inopia calor est. Calor est enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis desunt, quorum naturam nullus negauerit frigidiorē uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maxime uestiuntur, q̄bus amplius inest calor. Leue autem est mulierum corpus, quasi naturali frigore densetur. Comitatur enim algorem densitas, leuitas densitatem. Quod uero sæpe purgantur, non multi, sed uitiosi humoris indicium est. Indigestum est enim & crudum quod egeritur, & quasi infirmum effluit: nec habet sedem, sed natura quasi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, q̄a mulieribus cum purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum esse quod effluit, & ideo in uiuo corpore non manere, quasi inopia calor est extinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes uiros, non calor est, sed pinguis carnis, & oleo similioris, quod non illis contingeret ex calore. Q̄ cito admouent generationi, non nimij calor, sed naturæ infirmioris est, ut exilia poma celerius maturescunt, robusta serius. Sed si uis intelligere in gnatione ueram rationē calor, cōsidera uiros longe diutius perseuerare in generando, q̄ mulieres in pariendo. Et hæc tibi sit indubitata probatio in utroq̄ sexu, uel frigoris uel calor. Nam uis eadem in frigidiorē corpore celerius extinguitur, in calidiorē diutius perseuerat. Quod frigus aëris tolerabilius uiris ferunt, facit hoc frigus suum. Similibus em̄ similia gaudēt. Ideo ne corpus earū frigus horreat, facit consuetudo naturæ, quam sortitæ sunt frigidiorē. F

Sed de his singuli, ut uolunt, iudicent: Ego uero ad sortem consulendi uenio: & quod scitu dignum extimo, ab eodem Disario quæro, & mihi usque ad effectum nimio amico, & cum in cæteris, tum in his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui, cū uindemiales fructus pro annua solennitate legerentur. Erat uidere permistos rusticis seruos, haurire uel de expresso, uel de sponte fluente mustū, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar, quos impelli ad insaniam paruo uino noueram. Quæro quæ ratio de musto ebrietatem, aut tardam fieri faciat, aut nullam? G

Mustū cur nō inebriet.

Ad hæc Disarius: Omne quod dulce est cito satiat, nec diurnam desiderij sui fidem tenet, sed in locum satietatis succedit horror. In musto autem sola dulcedo est, suauitas nulla. Nam uinum cum in infantia est, dulce: cum pubescit, magis suaue quam dulce est. Esse autem harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est, qui ait:

μαῖ' ἄγε δὴ μοι οἴνον ὃν ἀμειφορέϊσιν ἄφρασον

ἠδ' αὖ,

καί το Δ' ἐν τ' ἐοδῆν δεῖν καὶ ἀλείφαλ' ἠδ' ἄλ'

καὶ μέλι' ἄ γλυκὸν ἄλ'

Vocat em̄ mel

A Vocat enim mel dulce, & uinum suaue. Mustum igitur, cum necdum suaue ē, sed tantummodo dulce, horrore quodam tantum sumi de se non patitua, quantum sufficiat ebrietati. Adde aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo, ut medici eos qui usq; ad periculum uino distenduntur plurimo, cogant uomere: & post uomitum contra fumum uini qui remansit in uenis, panem offerunt melle illitum, & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat mustū, in quo est sola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione descēdit, quod mustum graue est, & flatus & aquæ permistione & pondere suo cito in intestina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxijis ebrietati. Delapsum uero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturæ suæ, quarum altera in flatu, altera in aquæ substantia est. Sed flatus quidem quasi æque ponderosus in ima delabitur, aquæ uero qualitas non solum ipsa non impellit in insaniam, sed & siqua uinalis fortitudo in homine resedit, hāc diluit & extinguit. Inesse autem aquam musto uel hinc docetur, q̄ cū in uetustatem procedit, fit mensura minus, sed acrius fortitudine, quia exhalata aqua qua molliabatur, remanet uini sola natura cum fortitudine sua libera, nulla diluti humoris permistione mollita.

De facilitate uel difficultate digestionis quorundam ciborum, deq; aliis quibusdam quæstiunculis oppido quam argutis.

Capit

.VIII.

Post hæc Furius Albinus: Ego quoq; pro uirili portione Disarium nostrum in exercitum non relinquo. Dicas quæso, quæ causa difficile digestu facit isitium, quod ab infectione isitium dictū (amissione enim literæ, postea quod nunc habet nomen obtinuit) cum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis assumptum, consummationemq; eius multa ex parte cōfecerit. Et Disarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digestionem antè prouisam. Leuitas enim quam tritura præstitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritū atq; firmatum, cum in aquam conijcit, natat. Ex quo intelligitur, quod idem faciens in uētris humore, subducit se digestionis necessitati: & tam serò illic coquit, q̄ tardius conficiunt, quæ uapore aquæ q̄ quæ igne soluantur. Deinde dum instātius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in uentre consumendus est, ut tum demū conficiatur quod remansit de carne iam liberæ. Hoc quoq; scire habeo, Furius inquit, q̄ faciat causa nōnullos carnes ualidiores facilius digerere q̄ tenues. Nam cum citò coquant offas bubulas, in asperis piscibus coquendis laborant. In his Disarius ait: Huius rei autor est nimia in homine uis caloris, quæ si idoneam materiem suscipit, libere congregatur, & citò eam in cōcertatione consumit: leuem modo præterit ut latētem, modo in cinerem potius quàm in succum uertit: ut ingentia robora in carbonum frustra lucentia igne uertuntur, paleæ si in ignem ceciderint, mox solum de eis cinerem restat uideri. Habes & hoc exemplum non dissonum, q̄ potentior mole ampliora grana confringit, integra illa quæ sunt minutiora transmittit. Vento nimio abies aut quercus auellit, cannā nulla facile frangit procella. Cūq; Furius delectatus enarrātis ingenio, plura uellet interrogare, Cecinna se Albinus obie-

Isitium cur difficile digestu sit.

Carnes ualidiores quare alio quando facilius digerantur quàm tenues.

sinapi & piper cur appositae cuti, uulnus excitet, deuorata non ledant.

Cur uina frigida in Aegypto.

Aqua calida cur mota fiat calidior.

Aestate cur aer motus flabro frigidus acquiratur.

Rotantes se in orbē, cur uertiginē patiuntur.

nus obiecit: Mihi quoque desiderium est habendi paulisper negotij cum tam facunda Disarij doctrina. Dic oro te (inquit) quæ facit causa, ut sinapi & piper, si appositae cuti fuerint, excitent uulnus, & loca perforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species (inquit) & acres & calidæ, superficiem cui apponuntur exulcerant: quia integra uirtute sua sine alterius rei admittione utuntur ad noxiam. Sed si in uentrem recepta sint, soluiunt uis earum uentralis humoris alluione, qua fiunt diluiores. Deinde prius uertuntur in succū uentris calore, quæ ut integra possint nocere. Cecinna subiecit, Dum de calore loquimur, admoneor rei, quam semper quæsitum dignam putauit: Cur in Aegypto quæ regionū aliarum calidissima est, uinum non calida, sed penè dixerim frigida uirtute nascatur. Ad hoc Disarius: Vsu tibi Albine cõperum est, aquas quæ uel de altis puteis, uel de fontibus hauriuntur, fumare hyeme, æstate frigescere. Quod sit non alia de causa, nisi quod aëre, qui nobis circumfusus est, propter temporis rationem calente, frigus in terrarum ima demergit, & aquas inficit, quarum in imo est scaturigo. Et contra cum hyemē aër præfert, calor in interiora demergens, aquis in imo nascentibus dat uaporem. Quod ergo ubique alternat uarietate temporis, hoc in Aegypto semper est, cuius aër semper est in calore. Frigus enim ima petens, uitium radicibus inuoluit, & talē dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus noster, Albinus inquit, semel ingressus calorem, non facile aliō digreditur. Dic cas ergo uolo, cur qui in aquam descendit calidā, si se non mouerit, minus uritur: sed si agitato suo aquam mouerit, maiorem sentit calorem: & totiens aqua urit amplius, quotiens nouus ei motus accesserit. Et Disarius: Calida (inquit) quæ adhæserit nostro corpori, mox præbet tactum sui māsuetiorem, uel quia cuti assueuit, uel quia frigus accepit à nobis. Motus uero aquam nouam corpori applicat, & cessante assuetudine, de qua paulo antè diximus, semper nouitas auget sensum caloris. Cur ergo, Albinus ait, æstate cum aër calidus flabro mouetur, non calorem, sed frigus acquirit: eadem enim ratione & in hoc seruore deberet motus augere. Non eadem ratio est, Disarius inquit, in aquæ & aëris calore. Illa enim corporis solidioris est: & crassa materies, cum mouetur, integra uis sua superficiem cui admouet inuadit: aër motu in uentū soluitur, & liquidior se factus agitato, flatus efficit. Porro ut flatus illud remouet quod circumfusum nobis erat, erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore, restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus.

Cur se in orbē rotantes patiuntur uertiginē capitis. Et quomodo cerebrū ipsum sensus expers, sensus tamē in cæteris mēbris gubernet. Inibiq; obiter, quæ partes humani corporis sensu careant. Caput .IX.

Interpellat Euangelus pergentem consultationem: & exercebo, inquit, Disarium nostrum, si tamen minutis illis suis & rotantibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic Disari, cur qui ita se uertunt, ut sæpe in orbem rotentur, & uertiginem capitis & obscuritatem patiuntur oculorum. postremo, si pseuerauerint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat necessitatē?

Ad hæc Disarius: Septem, inquit, corporei motus sunt. Aut enim accedit prior sum, aut retrorsum recedit, aut in dexteram læuam uel deuertit, aut sursum promouet, aut deorsum, aut orbiculatim rotat. Ex ijs septem motibus, unus tantum in diuinis

A diuinis corporibus inuenit, sphaeralē dico, quo mouetur coelum, q̄ sidera, q̄ caetera mouent elementa. Terrenis animalibus illi sex p̄cipue familiares sunt, sed nonnunq̄ adhibet & septimus. Sed sex illi ut directi, ita & innoxij. Septimus, id est qui gyros efficit, crebro conuersu turbat, & humoribus capitis inuoluit spiramētum, quod animā cerebro quasi oēs sensus corporis gubernanti ministrat. Hoc est autē spiramētum, qđ ambiens cerebrū singulis uim suam sensibus praestat: hoc est, quod neruis & musculis corporis fortitudinē praebet. Ergo v̄tigitine turbatum, & simul agitatibus humoribus oppressum languescit, & ministerium suum deserit. Inde fit ijs qui raptant in gyros, hebetior auditus, uisus obscurior. Postremo neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiente sumentibus, totum corpus quod ijs sustinet & in robur erigitur, desertū iam fulcimentis suis, labitur in ruinā. Sed cōtra hęc om̄ia, consuetudo, quam secundā naturam pronunciauit usus, illos iuuat, qui in tali motu saepe uersantur. Spiramentum em̄ cerebri, quod paulo antē diximus, assuetū rei iam non sibi nouae, non pauescit hunc motū, nec ministeria sua deserit. Ideo cōsuetis etiam iste agitatibus innoxius est. Et Euāgelus: Irretitum te iam Disari teneo, & si uerē opinor, nusq̄ hodie effugies. Et alios enim in arte tibi socios, & ipsum te audiui saepe dicentē, cerebro nō esse sensum: sed ut ossa, ut dentes, ut capillos, ita & cerebrum esse sine sensu. Verū ne ē hęc uos dicere solitos: an ut falsum refelles Disari? Verum ait ille. Euangelus: Ecce iam clausus es. Vt em̄ concedam tibi p̄ter capillos in homine aliquid esse sine sensu, qđ non facile psuasum est, tamē cur sensus om̄es paulo antē dixisti à cerebro ministrari, cum cerebro nō inesse sensum ipse fatearis? Potest ne excusari huius cōtrarietatis ausum, uel uestri oris nota uolubilitas? Et Disarius renidens: Retia q̄bus me irretitū tenes, nimis rara sunt, nimis patula. Ecce me Euāgele sine nisu inde exēptum uidebis. Opus naturae est, ut sensum uel nimium sicca, uel nimium humecta non capiant. Ossā, dentes cum unguibus & capillis nimia siccitate ita dēfata sunt, ut penetrabilia non sint effectui animae, quae sensum ministrat. Adeps, medulla, & cerebrū ita in humore atq̄ mollitie sunt, ut eundē effectū animae, quem siccitas illa non recipit, mollities ista non teneat. Ideo tam dētibus, unguibus, ossibus, & capillis, q̄ adipi, medullis, & cerebro, sensus inesse nō potuit. Et sicut sectio capillorum nihil doloris ingerit, ita si secetur uel dens, uel os, seu adeps, seu cerebrū, seu medulla, aberit omnis sensus doloris. Sed uidemus (inquies) tormentis affici, quibus secantur ossa: torqueri homines & dolore dētium. Hoc uerum quis abneget? Sed ut os secetur, omentum quod impositum est ossi, cruciatum dum sectionem patitur, importat. Quod cum medici manus trāsit, os iam cum medulla quam continet, habet indolentiam sectioni similem capillorum. Et cum dētium dolor est, non os dentis in sensu est, sed caro quae continet dentem. Nam & unguis quantus extra carnem crescendo pergit, sine sensu secatur: qui carni adhæret, iam facit si secetur dolorem, nō suo, sed sedis suae corpore. Sicut capillus dum superior secat, nescit dolorem: si auellatur, sensum accipit à carne quae deserit. Et cerebrum quod tactu sui hominem uel torquet uel frequenter interimit, non suo sensu, sed uestitus sui, id est omenti, hunc importat dolorem. Ergo diximus quae in homine sine sensu sunt, & quae hoc causa faciat, indicatum est.

Reliqua

Dētes, ossa, et alia quaedam in homine sensu carere.

Cerebrū sensu
carēs, quō cor
poris sensus
gubernet.

Reliquā pars debiti mei de eo est, cur cerebrū, cum sensum non habeat, sensus gubernet. Sed de hoc quod tentabo si potero esse soluēdo. Sensus de quibus loquimur, quoniam sunt: uisus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Hi aut in corpore sunt, aut circa corpus, solisque sunt caducis corporibus familiares. Nulli enim diuino corpori sensus inest. Anima vero omni corpore, uel si diuinū sit, ipsa diuiniore est. Ergo si dignitas diuinorum corporum, sensum dedignatur, quasi aptum caducis: multo magis anima maioris est maiestatis, quam ut sensu egeat. Vt autem homo constet & uiuum animal sit, anima praestat quae corpus illuminat. Porro illuminat inhabitando, & habitatio eius in cerebro est. Et sphaericalis enim natura, & ad nos de alto ueniens, partem in homine & altam & sphaeralem tenuit, & quae sensu careat, quae non est animae necessarius. Sed quia necessarius animali est, locat in cauernis cerebri spiramentum de effectibus suis. Cuius spiramenti natura haec est, ut sensus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis, quas uetres cerebri nostra uocauit antiquitas, nascuntur neruorum septem *συνουχια*; cui rei nomen quod ipse uoles, Latinum facito. Nos enim *συνουχια* neruorum uocamus, cum bini nerui pariter emergunt, & in locum certum desinunt. Septem igitur neruorum *συνουχια* de cerebri uentre nascentes, uicem implent fistularum, spiramentum sensificum ad sua quaecumque loca naturali lege ducentes, ut sensum uicinis & longe positis membris animalis infundant. Prima igitur *συνουχια* neruorum talium petit oculos, & dat illis agnitionem specierum, & discretionem colorum. Secunda in aures se diffundit, per quam eis innascitur notitia sonorum. Tertia naribus inseritur, uim ministrans odorandi. Quarta palatum tenet, per quod de gustatibus iudicatur. Quinta uero sua corpus omne implet. Omnis enim pars corporis, mollia & aspera, frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachum petit, cui maxime sensus est necessarius, ut quae desunt appetat, superflua respuat, & in homine sobrio se ipse moderet. Septima *συνουχια* neruorum, infundit sensum spinali medullae, quae hoc est animali, quod est nauis carina. Et adeo usu aut dignitate praecipua est, ut longum cerebrum a medicis sit uocata. Ex hac denique ut ex cerebro diuersi nascuntur meatus, uirtutem tribus animae propositis ministrantes. Tria sunt enim, quae ex animae prouidentia accipit corpus animale, ut uiuat, ut decore uiuat, & ut immortalitas illi successione quaeratur. His tribus propositis (ut dixi) animae, per spinalem medullam praebetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministerijs, quae omnia ad uiuendum pertinent, uires de spinalibus quos diximus, meatibus ministrantur. Neruis etiam manuum, pedum, aliarum uel partium per quas decore uiuit, uirtus inde praestat. Et ut ex his successio procuratur, nerui ex eadem spinali medulla pudendis, & matrici, ut suum opus impleant, ministrant. Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento, quod in uentre cerebri locatum est, & sine spinalis medullae beneficio constat. Sic ergo fit, ut cum ipsum cerebrum sensu careat, sensus tamen a cerebro in omne corpus proficiatur. Euge Graeculus noster, Euangelus ait, tam plane nobis ostendit res operu naturae tectas, ut quicquid sermone descripsit, oculis uidere uideamur. Sed Eustachio iam cedo, cui praeripui consulendi locum. Eustachius: Modo uel uir, omnium disertissimus Eusebius, uel quicumque uolent alij, ad exercitium consultationis accedant. Nos postea liberiore otio congregiemur.

Qui fiat, ut

Qui fiat, ut caluitium pariter atq; canities, anteriores capitis partes primum inuadant. Deinde, cur fœminis
 A atq; eunuchis uox sit quam uiris exilior. Caput .X.

ERgo (ait Eusebius) habēdus mihi sermo est. Disari, tecum de ætate, cuius
 ianuam iam penè ambo pulsamus. Homerus cum senes *ἠλιονοτόφους* uo-
 cat, quæro utrum ex parte poetico more totum caput significare uelit, an
 ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis assignet? Et Disarius: Et
 hoc diuinus ille uates prudenter ut cætera. Nam pars anterior capitis humidi-
 or occipitio est, & inde crebrò solet incipere canities. Et si pars anterior, ait
 ille, humidior est, cur caluitium patitur, quod nō nisi ex siccitate contingit? Op-
 portuna, inquit Disarius, obiectio, sed ratio non obscura est. Partes enim prio-
 res capitis fecit natura rariore, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa ce-
 rebrum fuerit, euanescat per plures meatus. Vnde uidemus in siccis defuncto-
 rum capitibus uelut quasdam futuras, quibus hemisphæria (ut ita dixerim) ca-
 pitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate
 mutant: & ideo tardius canescunt, sed nō caluitio carēt. Si ergo siccitas cal-
 uos efficit, ut posteriora capitis sicciora esse dixisti, cur caluum occipitium nun-
 quam uidemus? Ille respondit: Siccitas occipitij non ex uitio, sed ex natura
 est. Ideo omnibus sicca sunt occipitia. Ex illa autem siccitate caluitium nascitur,
 quæ per malam temperiem quam Græci *ἀκρωσία* uocare solent, contingit. Vn-
 de capillo crispi, quia ita tēperati sunt, ut capite sicciora sint, tarde canescunt, ci-
 tō in caluitium transeunt. Contrā, qui capillo sunt rariore, non eo facillè nudan-
 tur, nutriente humore quod *φλέγμα* uocatur, sed fit illis cita canities. Nam id-
 eo albi sunt cani, quia colorem humoris quo nutriuntur, imitantur. Si ergo
 C senibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur senectæ opinionem
 exactæ siccitatis accepit? Quia senectæ (ille inquit) extincto per uetustatem
 naturali calore, fit frigida: & ex illo frigore gelidi & superflui nascuntur humo-
 res. Cæterum liquor uitalis longæuitate siccatus est. Inde senectæ sicca est ino-
 pia naturalis humoris, humectæ ē abundantia uitiosi ex frigore procreati. Hinc
 est, quod ex uigilijs ætas grauior efficitur, quia somnus qui maxime ex humo-
 re cōtingit, de non naturali humore nascitur. Sicut est multus in infantia, quæ
 humida est abundantia non superflui, sed naturalis humoris. Eadem ratio est,
 quæ pueritiam canescere non patitur, cum sit humectissima. Quia nō ex frigo-
 re nato phlegmate humida est, sed illo naturali & uitali humore nutrit. Ille em̄
 D humor, qui aut de ætatis frigore nascit̄, aut cuiuslibet uitiositatis occasione con-
 trahitur, ut superfluius, ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis, ubi nō cre-
 brò egeratur, extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibijs inge-
 rentem: quarum ossa quasi semper in superfluo humore natantia, naturali uir-
 tute caruerunt: & ideo facillè intorquētur, dum pondus suppositi corporis fer-
 re non possunt, sicut canna pondere sibi imposito curuat̄. Et Eusebius: Quo-
 niam nos à senectute usq; ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio, di-
 cas uolo, cur ita acutæ sint uocis, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi ui-
 deas, ignores? Id quoq; facere superflui humoris abundantiam ille respon-
 dit. Ipse enim *ἀστρησία* per quam sonus uocis ascendit, efficiens crassio-
 rem, angu-
 stat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta ē, uiris grauis,
 quibus

Canities et cal-
 uitium, cur pri-
 orem capitis
 partē princi-
 pio occupent.

Vox i fœtis et
 eunuchis qua-
 re tenuior sit.

quibus uocis transitus habet liberum & ex integro patentem meatum. Nasci autem in eunuchis & in foeminis ex pari frigore, parem penè importuni humoris abundantiam, etiam hinc liquet, quod utrunq; corpus sæpe pinguescit. Certe hubera propè similiter utrisq; grandescunt.

Cur quos pudet aut qui gaudent, rubescant: at metuentes, pallor inuadat. Caput .XI.

His dictis, cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturaliter pressus ille uerecundia, usq; ad proditionem coloris erubuit. Et Disarius: Age Serui non solum adolescentium, qui tibi æquæui sunt, sed senum quoq; omnium doctissime, commascula frontem, & sequestrata uerecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiscū libere quod occurrerit in interrogantibus tuis, non minus doctrinæ collocaturus, quàm si alijs consulentibus ipse respondeas. Cumq; diuile tacentem crebris ille hortatibus excitaret, Hoc, inquit Seruius, ex te quæro, qd mihi contigisse dixisti. Quæ facit causa, ut rubor corpori ex animi pudore nascat? Et ille: Natura, inquit, cum quid ei occurrit honesto pudore dignū, imum petendo penetrat sanguinē: quo commoto atq; diffuso cutis tingit, & inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici, qd natura pudore tacta, ita sanguinē ante se pro uelamēto tēdat, ut uideamus quæque erubescētē manum sibi ante faciem frequēter opponere. Nec dubitare de ijs poteris, cū nihil aliud sit rubor, nisi color sanguinis. Addit Seruius: Et quæ gaudent, cur rubescunt? Disarius, Gaudiū, inquit, extrinsecus contingit. Ad hoc animoso occurso natura festinat, quā sanguis comitando quasi alacritate in regritatis suæ cōpotem, tingit cutē. Et inde similis color nascit. Idem refert: *Quare timentes rubescunt.* Contra, q metuunt, qua ratione pallefcunt? Nec hoc, Disarius ait, in occulto est. Natura em̄ cum qd de extrinsecus cōtingentibus metuit, in altū tota demergit: sicut nos quoq; cum timemus, latebras & loca nos occultentia quærimus. Ergo tota descēdens ut lateat, trahit secum sanguinē, quo uelut curru semp uehi. Hoc demerso, humor diluitor cuti remanet, & inde pallefcit. Ideo timentes & tremunt, q̄a uirtus animæ introrsum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo mēbroꝝ, & inde saltu timoris agitant. Hinc et laxamentū uētris comitat timorē, q̄a muscoli qbus claudebant retrimentorū meatus, fugiētis introrsum animæ uirtute deserti, laxāt uincula, qbus retrimēta usq; ad digestiōis opportunitatē cōtinebant. Seruius his dictis uenerabiliter assensus, obtulit.

De quæstiunculis tredecim, Disario ab Auieno propositis. Caput .XII.

prima questio
ab Auieno
proposita.

Tunc Auienus: Quia me ordo, ait, ad similitudinē consultationis applicat, reducendus est mihi ad conuiuū sermo, q̄ longius à mensa iam fuerat enagatus, & ad alias trāsierat quæstiones. Sæpe apposita salita carne, quā laridum uocamus, ut opinor, quasi large aridū, quærere mecū ipse constitui, qua ratione carnē ad diuturnitatē usus admistio salis seruet. Hoc licet extimare mecū possim, malo tñ ab eo q̄ corpora curat, certior fieri. Et Disarius: Omne corpus suapte natura dissolubile & marcidū est: & nisi qdam uinculo cōtineat, facile defluit. Continent autē q̄diu inest anima reciprocatione aëris, qua uegerant cōceptacula spiritus, dum semp nouo spirādi nutriunt alimento. Hoc cessante p̄ animæ discessum, mēbra marcescunt, & om̄e pōdere suo conflitum corpus obterit. Tum sanguis etiā (qui q̄diu fuit cōpos caloris, dabat mēbris ui-

A bris uigorē) calore discedente uersus in saniē, non manet intra uenas, sed foras
 exprimit, atq; ita laxatis spiramentis, effluit tabes seculēta. Id fieri sal admistus
 corpori prohibet. Est enim natura siccus & calidus, & fluxum quidem corpo-
 ris calore contrahit, humorem uero siccitate uel coërcet, uel exorbet. Certe hu-
 morem sale differri siue cōsumi, sit hinc cognitu facile, q; si duos panes pari ma-
 gnitudine feceris, unum sale aspersum, sine sale alterum, inuenies indigētem sa-
 lis, pondere propensioem, scilicet humore in eo per salis penuriam permanen-
 te. Etiam hoc à Disario meo quæsitum uolo, cur defecatum uinum ualidius
 sit uiribus, sed infirmius ad pmanendum: et tam bibentē citò pmouet, q̄ ipsum
 si manserit, facilè mutatur? Quod citò, inquit Disarius, permouet, hæc ratio
 est, quia q̄to penetrabilius in uenas efficitur bibentis, tanto sit liq̄dus, sece pur-
 gata. Ideo autē facilè mutatur, q; nullo firmamēto nixū undiq; sui ad noxā pa-
 B tet. Fex em̄ uino sustinendo, & alendo, & uiribus sufficiens quasi radix eius
 est. Et hoc quæro, Auienus ait, cur fex in imo subsidit omnium nisi mellis,
 mel solum est quod in summū fecem expuat? Ad hæc Disarius: Fecis mate-
 ria ut spissa atq; terrena, cæteris laticibus pondere præstat, melle uincitur. Ideo
 in illis grauitate deurgens ad fundum decidit: in melle uero, ut leuior, de loco
 uicta sursum pellitur. Quoniā ex ijs quæ dicta sunt, ingerūt se similes quæ-
 stiones, cur Disari ita mel & uinum diuersis ætatibus habētur optima: mel qd̄
 recentissimum, uinum quod uetustissimum? Vnde est & illud prouerbiū, quo
 utūtur gulones: Mulsum quod probe temperes, miscendū esse nouo hymetio,
 & falerno uetulo. Propterea, inqt ille, quia inter se ingenio diuersa sunt. Vi-
 ni em̄ natura humida est, mellis arida. Si dicto meo addubitaueris, medicinæ
 C contemplator effectum. Nam quæ udanda sunt corporis, uino fouentur: quæ
 siccanda sunt, melle detergantur. Igitur longinquitate temporis de utroq; ali-
 quid exorbēte, uinum meracius sit, mel aridius: & ita mel succo priuatur, ut ui-
 num aqua liberatur. Nec hoc quod sequitur, dissimile quæsitis est, cur si ua-
 sa uini atq; olei diuile semiplena custodias: uinum serè in acorem corrumpi-
 tur, oleo cōtrā sapor suauior conciliat? Vtruncq; Disarius ait, uerum est. In
 illud enim uacuū, quod superne liquido caret, aer aduena incidit, qui tenuissi-
 mum quencq; humorem elicit & exorbet. Eo siccato, uinum, quasi spoliatū uiri-
 bus, prout ingenio imbecillum aut ualidum fuit, uel acore exasperatur, uel au-
 steritate restringit. Oleum autē superuacuo humore siccato, uelut mucore qui
 D in eo latuit absterfo, acquirit nouam suauitatem saporis. Rursus, ait Auie-
 nus, Hesiodus cum ad medium dolij peruentum est, comparandum, & cæte-
 ris eius partibus ad satietatem dicit abutendum, optimum uinum sine dubio si-
 gnificans q; in dolij medietate cōsisteret. Sed & hoc usu probatum est, in oleo
 optimum esse quod supnatat, in melle qd̄ in imo est. Quæro igitur cur oleū
 quod in summo est, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima esse cre-
 dantur? Nec cunctatus Disarius, ait: Mel quod optimum est, reliquo pōde-
 rosius est. In uase igitur mellis, pars quæ in imo est, utiq; præstat pondere, &
 ideo supernatante pretiosior est. Contrā, in uase uini, pars inferior admistione
 fecis non modo turbulenta, sed etiam sapore deterior est. Pars uero summa, aë-
 ris uicinia corrumpitur, cuius admistione fit diluitor. Vnde agricolæ dolia nō
 s ij contenti

contenti sub tectum reposuisse, defodiunt: & operimētis extrinsecus illitis, mu-
niunt: remouentes in quantum fieri potest à uino aëris cōtagionem: à quo tam
manifeste læditur, ut uix se tueat in uase pleno, & ideo aëri minus peruiuo. Cæ-
terum si inde hauseris, & locū aëris admistioni patefeceris, reliquum quod re-
mansit, omne corrumpitur. Media igitur pars quantum à cōfinio summi utri-
usq; tantum à noxa remota est, & quasi nec turbulenta, nec diluta.

Octaua.

Adiecit Auienus: Cur eadem potio meracior uidetur ieiuno, quàm ei qui
cibum sumpsit? Et ille: Venas inedia uacuefacit, saturitas obstruit. Igitur
cum potio per inanitatem penitus influit, quia nō obtusas cibo uenas inuenit,
neq; sit admistione diluitor, per uacuum means gustatu fortiore sentitur.

Nonæ.

Hoc quoq; sciendum est mihi, Auienus inquit, cur qui esuriens biberit, ali-
quantulum famem subleuat: qui uero sitiens cibum sumpserit, non solum non
domat sitim, sed magis cupidinem potus accendit. Nota est, inquit Disari-
us, causa. Nam liquori quidem nihil officit, quin sumptus ad omnes corporis
partes quoquò uersus permānet, & compleat. Et ideo inedia quæ inanitatem
fecerat, accepto potus remedio, quasi iam non in totum uacua recreatur. Ciba-
tus uero utpote concretior & grandior, in uenas nō nisi paulatim cōfectus ad-
mittitur. Ideo sitim quam reperit, nullo solatio subleuat, imò quicquid foris hu-
moris nactus est, exorbet: & inde penuria eius q̄ sitis uocatur, augetur. Nec
hoc mihi, Auienus ait, ignoratū relinquo, cur maior uoluptas est, cum sitis po-
tu extinguitur, quàm cum fames sedat cibo. Et Disarius: Ex prædictis quo-
que liquet. Nam potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat, & omni-
um partium sensus facit unam maximam & sensibilem uoluptatem. Cibus au-
tem exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur. Ideo uoluptas eius
multifariam comminuitur. Hoc quoque (si uidetur) addo quæ sitis, cur qui
avidius uorat, facilius satias capiunt, quàm qui eadem quietius ederint. Bre-
uis est, inquit ille responsio. Nam ubi auide deuoratur, tunc multus aër cū edu-
lijs infertur propter hiatum rictus, & crebritatem respirandi. Igitur ubi aër ue-
nas compleuit, ad abiiciendum fastidium pro cibo pensatur. Ni molestus
sum Disari, patere plus nimio ex discendi cupidine garrientem, & dicas quæ-
so, cur edulia satis calida facilius cōprimimus ore, q̄ manu sustinemus: & si qd
eorum plus feruet, q̄ ut diutius mandi possit, ilico deuoramus, & tamen aluus
non perniciosè urit? Et ille: Intestinalis calor qui in aluo est, quasi multo ma-
ior uehementiorq; quicquid calidum accipit, magnitudine sua circumuenit ac
debilitat. Ideo præstat, si quid ori feruidum admoueris, non (ut quidam faci-
unt) hiare, ne nouo spiritu feruori uires ministres: sed paulisp̄ labra cōprimere,
ut maior calor qui de uentre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calo-
rem. Manus autem ut rem feruidam ferre possit, nullo proprio iuuatur calore.

Decima.

Undecima.

Duodecima.

Iamdudū, inqt Auienus, nosse aueo, cur aqua quæ obsita globis niuiū per-
ducitur ad niualē rigorem, nō minus in potu noxia est, q̄ ex ipsa niue aqua re-
soluta. Scimus em̄ quot q̄tæq; noxæ epoto niuis humore nascantur. Et Di-
sarius: Addo aliquid antè quæ sitis. Aqua em̄ ex niue resoluta, etiam si igne ca-
lescat, & calida bibat, æque noxia est, ac si epota sit frigida. Ergo nō solo rigore
niualis aqua p̄niciosà est, sed ob aliā causam, quam non pigebit aperire autore

Decimatertia

Aristotele,

A Aristotele, qui in physicis quæstionibus suis hanc posuit, & in hunc sensum (nisi fallor) absoluit: Omnis aqua (inquit) habet in se aeris tenuissimi portionem, quæ salutaris est. habet & terream fecem, qua est corpulenta post terram. Cum ergo aeris frigore & gelu coacta calescit, necesse est per euaporationem uelut exprimi ex ea auram illam tenuissimam: qua descendente conueniat in coagulum, sola terrea in se remanente natura. Quod hinc apparet, quia cum fuerit eadem aqua solis calore soluta, minor modus eius reperitur, quæ fuit antequam congelasset. De est, quod euaporatio solum in aqua salubre consumpsit. Nix ergo quæ nihil aliud est, quæ aqua in aere densata, tenuitatem sui, cum densaretur amisit: & ideo ex eius resolutæ potu, diuersa morborum genera uisceribus inseminantur.

Gell. li. 19. c. 5.

Nominatum gelu, ueteris quæ me solebat agitare, admonuit quæstionis,
 B cur uina aut nunquam, aut rarerentur congelascant, cæteris ex magna parte humoris nimietate frigoris cogi solitis: Num quia uinum semina quædam in se caloribus habet, & ob eam rem Homerus dixit *αὐθιμα οἴνον*, non ut quidam putant propter calorem: an alia quæpiam causa est: quam quia ignoro, scire cupio. Ad hæc Disarius: Esto, uina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitum est, aut minorem uim in corporibus calefactandis habet: & tamen gelu stringitur. Certe si putas ea quæ calidiora sunt, difficilius congelascere, congruens erat nec oleum concrecere, & ea quæ frigidiora sunt, facile gelu cogi. acetum autem omnium maxime frigorificum est, atque id tamen nunquam gelu stringitur. Num igitur oleo magis causa est coaguli celerioris, quod & leuigatius, & spissius est? Faciliora enim ad coeundum uidentur, quæ leuatiore densatioraque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quam oleum multo liquidius: Acetum uero & liquidissimum est inter cæteros humores: & tanto acerbius, ut sit acore tristificum: & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. Nam quod Herodotus historiarum scriptor, contra omnium ferme qui hæc quæsierunt opinionem scripsit, mare Bosphoricum, quod & Cimmerium appellat, earumque partium mare omne quod Scythicum dicitur, gelu constringi & consistere, aliter est ac putatur. Nam non marina aqua contrahitur, sed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum est, & paludum in ipsa maria influentium, superficies maris cui dulces aquæ innatant congelascit, & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, sed de aduenis undis coactum. Hoc & in Ponto fieri uidemus, in quo frustra quædam, & (ut
 C ita dixerim) proficiæ gelidæ feruntur, contractæ de fluuialium uel palustrium undarum multitudine, in quas licet frigore concretæ, tamen sunt natantes, quasi leuatiore marina. Plurimum autem aquarum talium influere Ponto, & totam superficiem eius infectam esse dulci liquore. propter quod ait Sallustius, mare Ponticum dulcius quam cætera. Est hoc quoque testimonio, quod si in Pontum uel paleas, uel ligna, seu quæcunque alia natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem, atque ita in mare quod alluit Asiæ oram, cum conftet in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. Meatus enim qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra transmittit, in freto est Gaditano, quod Hispaniam Africamque interiacet. & sine dubio inundatio ipsa per Hispaniense & Gallicanum littora, in Tyrrhenum prodit. Inde Hadriaticum ma

Decimaquar.

Gell. li. 7. ca. 8.

re facit: Ex quo dextra in Parthenium, læua in Ionium, & directum in Aegeum pergat, atq; ita ingreditur in Pōtum. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat: Sed constat utraque ratio. Nam superficies Pōti, propter nimias aquas quæ de terra dulces in fluunt, foras effluit, deorsum uero intrò pergat influxio. Vnde probatum est, nantia quæ (ut suprà dixi) iaciuntur in Pontum, foras pelli. Si uero columna ciderit, introrsum innare. Et hoc sæpe usu probatum est, ut grauiora quæq; in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac una consultatione reticebo: Cur omne dulce magis dulce uideatur, cum frigidū est, q̄ si caleat? Respondit Disarius: Calor sensum occupat, & gustatū linguæ feruor interpedit. Ideo ex aspiratione oris prouēta suauitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria, tum demum potest lingua incolumi blādimento, dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea succus dulcis per calorē nō impune penetrat uenarū receptacula, et ideo noxa minuit uoluptatē.

De quæstionibus tribus, quas Horus Disario proposuit. Caput XIII.

Ieiuni cur magis sitiāt quàm esuriant.

SUCCESSIT Horus: & cū multa, inq̄, de potu & cibatu quæfisset Auienus, unum maxime necessarium (spōtē an oblitus ignoro) prætermisit, cur ieiuni magis sitiāt quàm esuriāt. Hoc in commune nobis Disari si uideretur, absolue. Et ille: Rem tractatu dignā, inq̄, Hore quæfisti, sed cuius ratio in aperto sit. Cum em̄ animal ex diuersis constet elementis, unum est de ijs q̄ corpus efficiunt, qd̄ & solum, aut maxime ultra cætera, aptum sibi quærat alimentum. calorē dico, qui liquorem sibi semper exigit ministrari. Certe de ipsis quatuor elementis extrinsecus uidemus nec aquā, nec aērē, necq; terrā aliqd̄ quo alatur, aut qd̄ consumat exigere, nullamq; noxā uicinis uel appositis sibi rebus in ferre. Solus ignis alimenti perpetui desiderio, qcquid offendit, absumit. Inspice & primæ ætatis infantia, q̄tum cibum nimio calore cōficiat, & cōtrā, senes cogita facile tolerare ieiuniū, quasi extincto in ipsis calore, q̄ nutrimentis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalē calorem, animosius cibū appetit. Cōsideremus & aīalia sanguine carentia, q̄ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo si calor in appetentia semp̄ est, liquor aut proprium caloris alimentū est, bene in nobis, cum ex ieiunio corpori nutrimenta quærunť, p̄cipue calor suū postulat: quo accepto, corpus om̄e recreat, & patientius expectat cibum solidiorē. His dictis, Auienus anulū de mensa retulit, q̄ illi de breuissimo dexteræ manus digito repentē deciderat. Cumq; à præsentibus quæreret, cur eum alienæ manui & digito, & non huic gestamini deputatis potius infereret: oñdit manum læuā ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quæstionis occasio. Et dic, inq̄, Disari (Om̄is em̄ situs corporis p̄tinet ad medici notionē, tu uero doctrinā & ultrā q̄ medicina postulat consecutus es) dic inq̄, cur sibi communis assensus anulum in digito, q̄ minimo uicinus ē, quem etiā medicinalem uocāt, & manu p̄cipue sinistra gestādum esse psuasit?

Anulus cur in digito eo geratur, qui in sinistra manu minimo est proximus.

Et Disarius: De hac ipsa quæstione sermo quidā ad nos ab Aegypto uenerat, de quo dubitabā, fabulā ne an uerā rationem uocarem: sed libris anatomicorū postea cōsultis, uerum reperi, neruum quendā de corde natum priorsum pergere usq; ad digitum manus sinistrae minimo proximū, & illic desinere im-

plica-

A plicatum cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo uisum ueteribus, ut ille digitus
 anulo tanq̄ corona circundaretur. Et Horus: Adeo, inqt, Disari uerū ita ut
 dicis, Aegyptios opinari, ut ergo sacerdotes eorū quos prophetas uocāt, cum
 in templo uidissem circa deorum aras, hunc in singulis digitum confectis odo-
 ribus illinire, & eius rei causas inquisissem, & de neruo quod iam dictum est,
 principe eorum narrāte didicerim, & insuper de numero qui per ipsum signi-
 ficatur. Cōplicatus em̄ senarium numerum digitus iste demonstrat, qui omni-
 fariā plenus, perfectus, atq̄ diuinus est. Causasq̄ cur plenus sit hic numerus, il-
 le multis asseruit: ego nunc ut præsentibus fabulis minus aptas relinquo: Hæc
 sunt quæ in Aegypto diuinarum omnium disciplinarum compote, cur anulus
 huic digito magis inseratur, agnouit. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolenti-
 bus erit uobis, inquit, in medium profero quæ de hac eadem causa apud Atte-
 B ium Capitonem pontificij iuris inter primos peritum, legisse memini: qui cum
 nefas esse sanciret, deorū formas insculpi anulis: eo usq̄ processit, ut & cur hoc
 digito uel in hac manu gestaret̄ anulus, non taceret. Veteres, inqt, nō ornatus,
 sed signādi causa anulum secum circumferebāt. Vnde nec plus habere q̄ unum
 licebat, nec cuiq̄ nisi libero: quos solos fides decerneret, quæ signaculo cōtine-
 tur. Ideo ius anulorum famuli non habebāt. Imprimebatur autē sculptura ma-
 teriæ anuli, siue ex ferro, siue ex auro foret: & gestabat̄ ut quisq̄ uellet, quacun-
 que manu, quolibet digito. Postea, inqt, usus luxuriātis ætatis signaturas preti-
 osis gēmis coepit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacelsiuit, ut de au-
 gmento pretij quo sculpēdos lapides parassent, gloriarent̄. Hinc factum est, ut
 C usus anulorum exemptus dexteræ quæ multum negotiorum gerit, in læuā re-
 legaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu, & officio manus dexteræ, pretiosi
 lapides frāgerentur. Electus autē, inqt, ipsa læua manu digitus minimo prox-
 imus, quasi aptior cæteris, cui commendaretur anuli pretiositas. Nam pollex, q̄
 nomē ab eo q̄ pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minus q̄ tota manus sem-
 per in officio est. Vnde & apud Græcos *ἀντίχης*, inqt, uocatur, quasi manus al-
 tera. Pollici v̄o uicinus, nudus, & sine tuitione alterius appositi uidebatur. Nā
 pollex ita inferior est, ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uita-
 uerunt, inqt, ut ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterū: & electus est, q̄
 ab utroq̄ clauditur, & minus officij gerit, & ideo seruādo anulo magis accom-
 D modatus: Hæc sunt quæ lectio pontificalis habet. Vnusquisq̄ ut uolet, uel He-
 truscā, uel Aegyptiā opinionem sequatur.

Inter hæc Horus ad cōsulendum seuerus: Scis, inqt, Disari, præter hunc ue-
 stitum q̄ me tegit, nihil me à noīs censu aliud habere. Vnde nec seruus mihi ē,
 nec ut sit opto: sed omnem usum, q̄ uino ministrandus est, ego mihi met submi-
 nistro. Nuper ergo cum in Hostiensis oppido morarer, sordidatū pallium me-
 um in mari diuile laui, & super littus sole siccaui, nihiloq̄ minus eadē in ipso
 post abluitionem maculæ sordium uisebantur. Cumq̄ me res ista stupefaceret,
 assistens fortē nauta, qn̄ potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, si uis emacula-
 tum. Parūi, ut uerū probarem: & aqua dulci ablutum atq̄ siccatur, uidi splēdo-
 ri suo redditum. Et ex illo causam req̄ro, cur magis dulcis aqua, q̄ salsa idonea
 sit sordibus abluendis. Iamdudum, Disarius inqt, hæc quæstio ab Aristote-

*Aqua dulcis
 cur abluendis
 sordibus ma-
 gis idonea sit
 quàm salsa.*

le & proposita & soluta est. Ait em̄ aquam marinam multo spissiore esse, q̄
 est dulcis: imò illam esse seculētam, dulcem uero puram, atq; subtilem. Hinc fa
 cilius, ait, uel imperitos nandi sustinet mare: cum fluuiialis aqua, quasi infirma,
 & nullo adiuumento fulta, mox cedat, & in imum pondera accepta transmittat.
 Ergo aquā dulcem dixit, quasi natura leuem, celerius immergere in ea quæ ab
 luenda sunt: & dum siccatur, secum sordium maculas abstrahere: marinam ue
 ro quasi crassiorē, nec facile penetrare purgando, propter sui densitatem: & dū
 uix siccatur, non multum sordium secum trahere. Cumq; Horus ijs assentire
 uideretur, Eustachius ait: Ne decipias quæso credulū, qui se quæstionemq; su
 am cōmisit fidei tuæ. Aristoteles em̄, ut nonnulla alia, magis acute q̄ uere ista
 differuit. Adeo autē aquæ densitas non nocet abluēdis, ut sæpe qui aliquas spe
 cies purgatas uolunt, ne sola aqua uel dulci tardius hoc efficiant, admisceant il
 li cinerem, uel, si defuerit, terrenum puluerē, ut crassior facta celerius possit ab
 luere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ densitas. Sed nec ideo quia falsa est, mi
 nus abluit. Salsitas em̄ findere, & uelut aperire meatus solet, & ideo magis eli
 cere debuit abluenda. Sed hæc una causa est, cur aqua marina non sit ablutio
 ni apta, q̄a pinguis est, sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus est, & sales docēt,
 quibus inesse quiddā pingue nullus ignorat. Est & hoc indicatiū pinguis aquæ
 marinæ, q̄ cum inspargitur flammæ, non tam extinguit, q̄ pariter accenditur,
 aquæ pinguedine alimoniam igni subministrante. Postremò, Homerū sequa
 mur, qui solus fuit naturæ conscius. Facit em̄ Nausicaam Alcinoi filiam ablu
 entem uestes, cum super mare esset, non in mari, sed in fluuio. Idem locus Ho
 meri docet nos marinæ aquæ quiddam inesse pingue permistum. Vlysses em̄
 cū iam dudū mare euasisset, & staret siccato corpore, ait ad Nausicaæ famulas:

Ἀμειπλοὶ εἶμι, οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἔγωγε αὐτὸς

ἄλμυ ὄμο πᾶσι λῶσομαι ἀμφὶ Δ' ἐλαίῳ

χρῖσομαι, ἢ γούρ' ὄφρ' ἀπὸ χροῶς ἐστὶ ἀλοιφῆ.

Post hæc cum descēdisset in fluuiū, diuinus uates, qui in om̄i re naturam secu
 tus est, exp̄ssit qd̄ fieri solet: ut q̄ ascendunt de mari, si in sole steterunt, aqua qui
 dem celeriter sole siccet, maneat autē in corporis superficie ueluti flos qd̄a, q̄ & in
 detergēdo sentiat. Et hæc ē aquæ marinæ pinguedo, q̄ sola impedit abluentiē.

Simulacra cur sub aquis maiora esse uideantur quam re uera sunt. Tum in uniuersum quomodo uisio fiat, susceptione simulacrorum quæ ab rebus in oculis promanant, an potius emissione radiorū ex ipsis oculis.

Caput .XIII.

*Simulacra
 maiora ueris,
 cur in aqua ui
 deantur.*

ET q̄a à cæteris expeditus mihi te paulisp̄ indulges, modo autē nobis de
 aqua sermo fuit, quæro cur in aqua simulacra maiora ueris uidentur: qd̄
 genus apud popinatores pleraq; scitamentorū cernimus proposita, am
 pliora specie q̄ corpore. Quippe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis, &
 oua globis maioribus, & iecuscula fibris tumidioribus, & beluas spiris ingen
 tibus. Et om̄ino ipsum uidere, qua nobis ratione cōstet: q̄a solent de hoc nōnul
 li nec uera, nec uerisimilia sentire. Et Disarius: Aqua, inq̄t, densior est aëris
 tenuitate, & ideo eam cūctatior uisus penetrat, cuius offensa p̄cussa uidēdi aci
 es scindit, & in se recurrit. Sciffa dum redit, iam nō directo ictu, sed undiq; uer
 sum incurrit liniamēta simulacri: & sic fit, ut uideat̄ imago archetypo suo gran
 dior.

A dior. Nā & solis orbis matutinus, solito nobis maior apparet, q̄a interiacet in-
 ter nos & ipsum aër adhuc de nocte roscidus, & grandescit imago eius tanq̄ in
 aquæ speculo uisatur. Ipsam uero uidendi naturam nō insubidè introspexit *De uidendi ra-*
 Epicurus: cuius in hoc non est (ut extimo) improbanda sentētia, astipulāte præ *tionē.*
 cipue Democrito. Quia sicut in cæteris, ita & in hoc paria senserunt. Ergo cen- *Gell. li. 5. c. 16.*
 set Epicurus, ab om̄ibus corporibus iugi fluore quæpiā simulacra manare, nec
 unquā tantulam moram interuenire, quin ultro ferant̄ inani figura cohærentes
 corporum exuuiæ, quarum receptacula in nostris oculis sunt: & ideo ad depu-
 tatam sibi à natura sedem proprij sensus recurrūt. Hæc sunt q̄ uir ille cōmemo-
 rat, quibus si occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidēs Eusta-
 chius, In propatulo est, inquit, qd̄ decepit Epicuræ. A uero em̄ lapsus est, alio-
 rum quatuor sensuum secutus exēplum, quia in audiendo, & gustando, & odo-
 rando, atq̄ tangendo, nihil è nobis emittimus, sed extrinsecus accipimus, quod
 sensum sui moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ in nares influ-
 unt, & palato ingeritur quod gignat saporē, & corpori nostro applicantur ta-
 ctu sentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficisci, sed imagines rerū
 in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, q̄ in speculis imago aduer-
 sa contēplatorem suū respicit, cum debeat (si quidem à nobis orta recto meatu
 proficiscit) posteram sui partem cum discedit ostendere, ut læua læuam, dexte-
 ra dexterā respiciat. Nam histrio p̄sonam sibi detractam, ex ea parte uidet, qua
 induit, scilicet non faciem, sed posteriorem cauernā. Deinde interrogare hūc
 uirū uellem, an tunc imagines è rebus auolāt, cum est qui uelit uidere: an & cū *Prima ratio*
 nullus aspicit, emicant undiq̄ simulacra. Nam si quod primū dixi teneat, quæ *quod uisio fiat*
 ro cuius imperio simulacra præsto sint intuenti, & q̄ties quis uoluerit ora con- *emissione ra-*
 uertere, toties se & illa cōuertant? Sin secundo inhæreat, ut dicat p̄petuo fluo- *diorū ex ocu-*
 re rerum om̄ium manare simulacra: quæro q̄diu cohærentia permanent nullo *lis, nō ex rece-*
 coagulo iuncta ad p̄manendum? Aut si manere dederimus, quemadmodū *ptione simula-*
 aliquē retinebunt colorē, cuius natura cum sit incorporea, tñ nunq̄ potest esse *crorum.*
 sine corpore? Dein, q̄s potest in animum inducere, simulatq̄ oculos uerteris, *Secunda.*
 incurrere imagines cœli, maris, littoris, prati, nauis, pecudū, & innumerabiliū *Tertia.*
 præterea rerū, quas uno oculorū iactu uidemus, cū sit pupilla q̄ uisu pollet op- *Quarta.*
 pidō parua? Et q̄nam modo totus exercitus uisit? an de singulis militibus p̄se-
 cta simulacra se congerunt, atq̄ ita collocata tot milia penetrant oculos intuen-
 tis? Sed quid laboramus opinionem sic inanem uerbis uerberare, cum ipsa rei
 uanitas se refellat? Cōstat autē uisum nobis hac prouenire ratione. Genuinū lu-
 men è pupilla quacuncq̄ eam uerteris, directā linea emicat. Id oculorū domesti-
 cum p̄fluuium, si repererit in circūfuso nobis aère lucē, p̄ eam directim p̄git, q̄
 diu corpus offendat. Et si faciē uerteris ut circūspicias, utrobicq̄ acies uidendi
 directā procedit. Ipse autē iactus, quem diximus de nostris oculis emicare, inci-
 piens à tenui radice, in summa fit latior, sicut radij à pictore fingūtur. Ideo per
 minutissimum foramen contemplanus oculus, uidet cœli profunditatem. Ergo
 tria istanobis necessaria sunt ad effectum uidēdi, lumen quod de nobis emitti-
 mus, & ut aër qui interiacet lucidus sit, & corpus, quo offenso desinat intensio.
 Quæ si diutius pergat, rectam intensiōem lassata non obtinet, sed scissa in de-

xteram laeuamq; diffunditur. Hinc est, q; ubicunq; terrarum steteris, uideris tibi quandā coeli conclusionem uidere. & hoc est, quod horizontem ueteres uocauerunt: quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planū contrā aspicientibus, non pergere ultra. C.LXXX. stadia, & inde in orbem iam recuruari. Per planū, ideo adieci, q; altitudines lōgissime aspiciunt: quippe q; & cœlum uidemus. Ergo in omni horizontis orbe ipse qui intuetur centrum est. Et q; diximus q̄tum à centro acies usq; ad partem orbis extenditur, sine dubio in horizonte *διὰ μέτρον* orbis. CCC.LX. stadiorum est: & si ulterius q; intuetur accesserit, seu retrorsum recesserit, similem circa se orbem uidebit. Sicut igitur diximus, cum lumen qd̄ pergit è nobis, per aëris lucem in corpus inciderit, impletur officium uidendi. Sed ut possit res uisa cognosci, renuntiat uisam speciem rationi sensus oculorum, & illā aduocata memoria recognoscit. Ergo uidere oculorum ē, iudicare rationis, memoriæ meminisse: q; trinū est officium, quod uisum complet ad dignoscendā figurā, sensus, ratio, memoria. Sensus rem uisam rationi refundit. Illa qd̄ uisum sit recordatur. Adeo autē intuendo necessarium est rationis officium, ut sæpe in uno uidēdi sensu, etiā aliū sensum memoria suggerente ratio deprehendat. Nam si ignis appareat, scit eum & ante tactum ratio calere. Si nix sit illa quæ uisa est, intelligit in ipsa ratio etiā tactus rigorem. Hac celsāte, uisus inefficax ē: adeo, ut q; remus in aqua fractus uidetur, uel q; turris eminus uisa cum sit angulosa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ si se intenderit, agnoscit in turre angulos, & in remo integritatem. Et omnia illa discernit, quæ Academicis damnātorum sensuum occasionem dederunt: cum sensus unus inter certissimas res habēdus sit, comitāte ratione, cui nonnunq; ad discernendā speciem nō sufficit sensus unus. Nam si eminus pomi qd̄ malū dicit, figura uisatur, non omīno id malū est. Potuit em̄ ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igitur sensus alter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum positum, auram odoris ipsius concepisse. Hic tactus consulendus est, q; potest de pondere iudicare. Sed metus est ne ipse fallat, si fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaret, elegit. Confugiendum est igitur ad saporem, q; si formæ consentiat, malū esse nulla dubitatio ē. Sic probat, efficaciam sensuum de ratione pendere. Ideo deus opifex omnes sensus in capite, id est circa sedem rationis, locauit.

Satin recte scriptum sit a Platone, cibum per stomachū trahi, potum uero per ἀσπρίων quæ πρᾶξις dicitur, fibris pulmonis illabi. Caput XV.

Gell. li. 17. c. 11.

Contra Platonem.

HIs dictis, fauor ab omnibus exortus est admirantibus dictorū soliditatem, adeo ut attestari uel ipsum Euangelū nō pigeret. Disarius deinde subiecit: Isti plausus sunt, q; prouocant philosophiam ad uindicandos sibi de aliena arte tractatus, unde sæpe occurrit in manifestos errores. Vt Plato uester, dum nec anatomica, quæ medicinæ propria est, abstinet: risum de se posteris tradidit. Dixit em̄ diuisas esse uias deuorādis cibatur & potui: & cibum quidem per stomachum trahi, potum ὄ per ἀσπρίων quæ πρᾶξις dicitur, fibris pulmonis allabi. Quod tantum uirum uel extimasse, uel in libros retulisse, mirandum est, uel potius dolendum. Vnde Erasistratus medicorum ueterum nobilissimus, in eum iure inuectus est, dicens illum retulisse longe diuersa q̄ ratio depre

A deprehendit. Duas enim esse fistulas instar canaliū, easq; ab oris faucibus pro-
 ficisci deorsum, & per earum alteram induci delabiq; in stomachum esculenta
 omnia & poculenta, ex eoq; ferri in uentriculū, qd Græce appellat *ἠκάτω κοιλία*,
 atq; illic subigi digeriq; ac deinde aridiora ex his retrimēta in aluum conueni-
 re, quod Græce *κώλον* dicitur: humidiora aut per renes in uesicam trahi: & per
 alteram de duabus superioribus fistulam, quæ Græce appellatur *τραχέα ἀρτηρία*,
 spiritum à summo ore in pulmonem, atq; inde rursus in os & in nares cōme-
 are: perq; eandē uocis fieri meatū: ac ne potus cibus' ue aridior, quem oportet
 in stomachū ire, procederet ex ore, labereturq; in eam fistulā per quam spi-
 ritus recipiat, ex eaq; offensione intercluderet animæ uia, impositā esse arte
 quadam & ope naturæ *ἐπιγλωττίδα*, quasi claustrum mutuū utriusq; fistulæ, q̄
 B sibi sunt cohærentes: eamq; *ἐπιγλωττίδα* inter edendū bibendumq; opire ac pro-
 tegere τὴν τραχέα, ne quid ex esca potū ue incideret in illud quasi æstuantis ani-
 mæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonē ore ipso arteriæ com-
 munito: Hæc Erasistratus, cui (ut extimo) ꝑa ratio consentit. Cum eim cibus nō
 squalidus siccitate, sed humoris temperie mollis uentri inferēdus sit, necesse est
 eandē uiam ambobus patere, ut cibus potu temperatus, per stomachū in uen-
 trem condatur: nec aliter natura cōponeret, nisi q̄ salutare esset animalī. Dein-
 de, cū pulmo & solidus & leuigatus sit, si quid spissum in ipsum deciderit, quē-
 admodum penetrat, aut transmitti potest ad locum digestionis, cum constet, si
 quando casu aliquid paulo densius in pulmonē uiolentia spiritus trahēte deci-
 derit, mox nasci tussim nimis asperam, & alias quassationes usq; ad uexationē
 salutis: Si autē naturalis uia potum in pulmonem traheret, cum corpulenta bi-
 C buntur, uel cum hauritur potus admistus grauis, seu ex re aliqua dēsiore, quid
 ijs sumptis pulmo pateretur: Vnde *ἐπιγλωττίς* à natura prouisa est, quæ cum ci-
 bus sumitur operimēto sit arteriæ, ne quid per ipsam in pulmonem spiritu pas-
 sim trahente labatur. Sicut cum sermo emittendus est, inclinatur ad operiendā
 stomachi uiam, ut *ἀρτηρία* uoci patere permittat. Est & hoc de experientia notū,
 q̄ qui sensim trahunt potū, uētres hnt humectiores, humore qui paulatim sum-
 ptus est, diutius permanente. Si quis uero auidius hauserit, humor eodem im-
 petu quo trahitur, præterit in uesicam, & sicciori cibo prouenit tarda digestio.
 Hæc autem differentia non nasceretur, si à principio cibi & potus diuisi essent
 meatus. Quod autem Alcæus poëta dixit, & uulgo canitur, τὸ πικρὸν πνεύμα ὀνειδίζει τὸ
 D γούρ' ἀκροῦ πνεύματος, ideo dictum est, quia pulmo re ꝑa gaudet humore, sed trahit
 quantum sibi extimat necessarium. Vides satius fuisse philosophorum om̄ium
 principi, alienis abstinere, q̄ minus nota proferre.

Ad hæc Eustachius paulo cōmotior, Nō minus te, inqt, Disari philosophis
 q̄ medicis inferebā, sed modo uideris mihi rem consensu gn̄is humani decanta *Pro Platone.*
 tam & creditā, obliuioni dare: philosophiā artem esse artium, & disciplinā disci-
 plinarū. Et nūc in ipsam inuehit parricidali ausu medicina: cū philosophia illic
 habeat augustior, ubi de rationali parte, id ē de incorporeis, disputat: & illic in-
 cline, ubi de physica, qd est de diuinis corporibus uel coeli uel siderū, tractat.
 Medicina autem physicæ partis extrema sex est, cui ratio est cum testēis terre-
 nisq; corporibus. Sed quid rationē nominauī, cum magis apud ipsam regnet
 conie

coniectura quam ratio? Quæ ergo conijcit de carne lutulenta, audet inequitate philosophiæ, de incorporeis & uere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideatur communis ista defensio tractatum uitare pulmonis, accipe causas quas Platonica maiestas secuta est. *επιγλωττις* quam memoras, inuentum naturæ est ad tegendas detegendasque certa alternatione uias cibatus & potus, ut illum stomacho trāsmittat, hunc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus est, & interpatet rimis: non ut spiritus egressiones habeat, cui exhalatio occulta sufficeret; sed ut per eos si quid cibatus in pulmonē deciderit, succus eius mox migret in sedem digestionis. Deinde *ἀρτηρία* si quo casu scissa fuerit, potus nō deuoratur, sed quasi scisso meatu suo, reiectaē foras incolumi stomacho, quod non contingeret, nisi *ἀρτηρία* uia esset humoris. Sed & hoc in propatulo est, quia quibus æger est pulmo, accenduntur in maximam sitim: quod nō eueniret, nisi si esset pulmo receptaculum potus. Hoc quoque intuere, quod animalia quibus pulmo non est, potum nesciunt. Natura enim nihil superfluum, sed membra singula ad aliquod uiuendi ministeriū fecit: quod cum deest, usus eius non desideratur. Vel hoc cogita, quia si stomachus cibum potumque susciperet, superfluus foret uesicæ usus. Poterat enim utriusque rei stomachus retrimenta intestino tradere, cui nunc solius cibi tradit: nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderentur, sed unus utrique sufficeret ab eadem statione transmissio. Modo autē seorsum uesica, & intestinum seorsum saluti seruit: quia illi stomachus tradit, pulmo uesicæ. Nec hoc prætereundum est, quod in urina quæ ē retrimētum potus, nullum cibi uestigium reperitur, sed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel coloris uel odoris inficitur. Quod si in uētre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitas inficeretur. Nam postremo lapides qui de potu in uesica nascuntur, cur nunquam in uentre coalescunt, cum nō nisi ex potu fiant, & nasci in uentre quoque debuerint, si uenter esset receptaculum potus? In pulmonem defluere potum nec poëtæ nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula quæ inscribitur Cœlaces:

Euripides uero huius rei manifestissimus astipulator est. Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ, & testium nobis nobilis autoritas astipuletur Platoni, nonne quisquis contra sentit, insanit?

Ouum ne prius fuerit an gallina.

Caput .XVI.

Ouum ne prius extiterit an gallina.

Inter hæc Euangelus gloriæ Græcorum inuidēs & illudens, facebant, ait, hæc quæ inter uos in ostentationem loquacitatis agitantur: quin potius si quid callet uestra sapientia, scire ex uobis uolo, ouum' ne prius extiterit, an gallina? Irridere te putas, Disarius ait, & tamen quæstio quā mouisti, & inquisitu & scitu digna est. Tu enim me tibi de rei utilitate comparans consuluisti, utrum prius gallina ex ouo, an ouum ex gallina prodierit. Sed hoc ita serijs inferendum est, ut de eo debeat uel anxie disputari. Et proferam quæ in utranque partem mihi dicenda subuenient, relicturus tibi utrum eorum uerius malis uideri. Si concedimus omnia quæ sunt, aliquando cœpisse, ouum prius à natura factum iure extimabitur. Semper enim quod incipit, imperfectū adhuc & informe est, & ad perfectionē sui per procedentis artis & temporis additamenta format.

formatur. Ergo natura fabricans auem, ab informi rudimento cœpit, & ouum
 A in quo necdum est species, extitit procedente paulatim maturitatis effectu. De
 inde quicquid à natura uarijs ornatibus cōparatum est, sine dubio cœpit à sim
 plici, & ita cōtextionis accessione uariatum est. Ergo ouum uisu simplex & un
 dicq; uersum pari specie creatum est, & ex illa uarietas ornatum quibus con
 stat auis species, absoluta est. Nam sicut elemēta prius extiterunt, & ita reliqua
 corpora de commixtione eorum creata sunt: ita rationes seminales quæ in ouo
 sunt, si uenialis erit ista trāslatio, uelut quædā gallinæ elementa credenda sunt.
 Nec importune elementis de quibus sunt omnia, ouum cōparauerim. Omni em̄
 genere animātium, quæ ex coitione nascunt̄, inuenies ouum aliq̄rum esse prin
 cipium instar elementi. Aut enim gradiuntur animātia, aut serpunt, aut nando
 uolando ue uiuunt. In gradientibus lacertæ & similia ex ouis creātur. Quæ ser
 B punt, ouis nascuntur. Exordio uolātia uniuersa de ouis prodeunt, excepto uno
 quod incertæ naturæ est. Nam uestitilio uolat quidem pellitis alis, sed inter uo
 lantia non habendus est, qui quatuor pedibus graditur, formatosq; pullos pa
 rit, & nutrit lacte quos generat. Natātia penè omnia de ouis oriuntur generis
 sui, crocodilus uero etiam de testeis qualia sunt uolātium. Et ne uidear plus ni
 mio extulisse ouum elementi uocabulo, cōsule initiatos sacris Liberi patris: in
 quibus hac ueneratione ouū colitur, ut ex forma tereti ac penè sphærali atq; un
 dicq; uersum clausa, & includente intra se uitam, mundi simulacrū uocet̄. Mun
 dum autem consensu omnium constat uniuersitatis esse principium.

Prodeat q̄ priorem uult esse gallinā, & in hæc uerba tētet quod defendit al
 serere: Ouum, rei cuius est, nec initium, nec finis est. Nam initiū semen est, si
 C nis auis ipsa formata. Ouum uero digestio est seminis. Cum ergo semē anima
 lis sit, & ouū seminis, ouum aut̄ ante animal esse non potuit: sicut non potest di
 gestio cibi fieri anteq̄ sit q̄ edit. Et tale est dicere, ouum ante gallinā factum ac
 si qs dicat, matricem ante mulierem factam. Et q̄ interrogat quemadmodum
 gallina sine ouo esse potuit, similis est interroganti, q̄nam pacto hoīes facti sint
 ante pudenda, de quibus homines procreantur. Vnde sicut nemo recte dicet, ho
 minem seminis esse, sed semen hoīs: ita nec ouī gallinā, sed ouum esse gallinæ.

Deinde, si concedamus (ut ab aduersa parte dictum est) hæc quæ sunt, ex tem
 pore aliqd̄ sumpsisse principiū: natura primū singula animalia perfecta for
 mauit, deinde perpetuā legem dedit, ut continuaretur procreatione successio.
 D Perfecta aut̄ in exordio fieri potuisse, testimonio sunt nunc q̄q; non pauca ani
 mantia, q̄ de terra & imbre perfecta nascuntur: ut in Aegypto mures, & in ali
 is locis ranæ, serpentesq; & similia. Oua autem nunq̄ de terra sunt procreata,
 qā in illis nulla perfectio. Natura uero perfecta format, & de perfectis ista pro
 cedunt, ut de integritate partes. Nam ut concedam oua auium esse seminaria,
 uideamus quid de semine ipso philosophorum definitio testatur, quæ ita sancit:
 Semen generatio est ad eius ex quo est similitudinem pergens. Non potest au
 tem ad similitudinem pergi rei q̄ necdum est: sicut nec semē ex eo quod adhuc
 non subsistit, emanat. Ergo in primo rerum ortu intelligamus, cum cæteris ani
 mantibus quæ solo semine nascunt̄, de quibus non ambigitur, quin prius fue
 rint q̄ semen suum, aues quoque opifrice natura extitisse perfectas. Et quia uis

gene-

generandi inserta sit singulis, ab his iam procedere nascendi modos, quos pro
diuersitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utrobique quod te-
neas, & dissimulata paulisper irrisione, tecum delibera quid sequaris. E

Et Euangelus: Quia etiam ex iocis seria facit uolentia loquendi, hoc mihi
absoluatis uolo, cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enim mihi de
Tyburti agro meo exhibiti sunt apri, quos obtulit sylua uenatibus. Et quia di
utile cōtinuata uenatio est, perlata sunt alij inter diu, noctu alij. Quos pduxit di
es, integra carnis incolumitate durarunt: qui uero per noctem lunari plenitudi
ne lucente portati sunt, putruerunt. Qd ubi scitum est, qui sequenti nocte dese-
rebant, infixio cuicunq; parti corporis acuto æneo, apros carne integra pertule-
runt. Quæro igit, cur noxam quam pecudibus occisis solis radij nō dederunt,
lunare lumē effecerit? Facilis est, inq; Disarius, & simplex ista respōsio. Nul-
lius em̄ rei fit aliquando putredo, nisi calor humorq; cōuenerint. Pecudū autē
putredo nihil aliud est, nisi cū defluxio quædā latēs, soliditatē carnis in humo-
rem resoluit. Calor aut si temperatus sit & modicus, nutrit humores: si nimius,
exiccat, & habitudinē carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis, sol ut maio-
ris calor haurit humorē: lunare lumē, in q̄ est non manifestus calor, sed occul-
tus tepor, magis diffundit humecta. Et inde puenit iniecto tepore & aucto hu-
more putredo. His dictis, Eustachiū Euangelus intuens, Si rationi dictæ af-
sentiris, ait, annuas oportet: aut si est quod moueat, proferre non pigeat: q̄a uis
uestri sermonis obtinuit, ne inuita aure uos audiam. Omnia, inquit, Eusta-
chius, à Disario & luculente, & ex uero dicta sunt. Sed illud pressius intuēdum G
est, utrum mēsurā caloris sit causa putredinis: ut ex maiore calore nō fieri, & ex
minore ac temperato prouenire dicatur. Solis em̄ calor, qui nimium feruet q̄n
annus in æstate est, & hyeme tepescit, putrefacit carnes æstate, non hyeme. Er-
go nec luna propter summissiorem calorē diffundit humores. Sed nescio quæ
proprietas quam Græci *ιδιωμα* uocant, & quædam natura inest lumini, quod
de ea defluit, quæ humectet corpora, & uelut occulto rore madefaciat: cui ad-
mistus calor ipse lunaris, putrefacit carnem, cui diutile fuerit infusus. Neq; em̄
omnis calor unius est qualitatis, ut hoc solo à se differat, si maior minor ue sit.
Sed esse in igne diuersissimas qualitates, nullam secum habentes societatem, re-
bus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis
utuntur igne, quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidentur.
Medici in remedijs concoquendis magis sarmentis, q̄ ex alio ligno ignem re-
quirunt. Qui uitro soluendo firmandoq; curant, de arbore cui myricæ nomen
est, igni suo escam ministrant. Calor de lignis oleæ, cum sit corporibus saluta-
ris, perniciosus est balneis, & ad dissoluēdas iuncturas marmorum efficaciter
noxius est. Ergo non mirum, si ratione proprietatis quæ singulis inest, calor so-
lis arefacit, lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros a lentes operimentis ob-
tegunt, cum sub luna p̄tereunt, ne plenos per ætatem naturalis humoris ampli-
us lunare lumen humectet: & sicut ligna adhuc uirore humida, accepto calore
curuantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoq;
notum est, quia si quis diu sub luna somno se dederit, ægre excitatur, & proxi-
mus sit insano, pondere pressus humoris, qui in om̄e eius corpus diffusus atq;
dispersus

dispersus est proprietate lunari, quæ ut corpus infundat, omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc est quod Diana, quæ luna est, ἄρτεμις dicitur, quasi ἀρότιμις hoc est aërem secans. Lucina à parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est, distendere rimas corporis, & meatibus uiam dare, quod accelerando partui salutare. Et hoc est, quod eleganter poëta Timotheus expressit:

Nec minus circa inanima lunæ proprietates ostenditur. Nam ligna quæ uel luna iam plena, uel adhuc crescente deiecta sunt, inepta sunt fabricis, quasi emolita per humoris conceptionem. Et agricolis curæ est, frumenta de agris nõ nisi luna deficiente colligere, ut sicca permaneant. Contrà, quæ humecta desideras, luna crescente conficies. Tunc & arbores aptius seres, maxime cum illa est super terram, quia ad incrementa stirpium necessarium est humoris alimentum. Aër ipse proprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam cum luna plena est, uel cum nascitur, (& tunc enim à parte qua sursum suscipit, plena est) aër aut in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit. Vnde Alcman lyricus dixit rorem aëris & lunæ filium. Ita undiq; uersum probatur, ad humectandas dissoluendasq; carnes inesse lunari lumini proprietatem, quam magis usus quàm ratio deprehendit. Quod autem dixisti Euangele de acuto æneo, (ni fallor coniectura mea) à uero non deuiat. Est enim in aëre uis acrior, quam medici stipticam uocant. Vnde squamas eius adijciunt remedijs, quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde, qui in metallo æris morantur, semper oculorū sanitate pollent: & quibus antè palpebræ nudatæ fuerant, illic conuestiuntur. Aura enim quæ ex aëre procedit, in oculos incidens, haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modò,

ὄσσε δ' ἄμφοδερ

Ἄσγη χαλκείη, κορυθῶρ ἀπὸ λαμπρομύσσωρ,

Θωρήκωρ τε νεοσμῆκτωρ, σφέκωρ τε φαεινῶρ

ερχομένων ἀμυδισ.

has causas secutus appellat. Aristoteles uero autor est, uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt, minus esse noxia, quàm quæ ex ferreo, faciliusq; curari: quia inest, inquit, æri uis quædam remedialis & siccifica, quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

D

Qui finem primi libri cum fine huius contulerit, facile animaduertet quædam adhuc operis huius absolutioni deesse. Verum ea, autor ne ipse siue alijs præpeditus, siue morte præreptus, haud dum adiecerit, an librariorum incuria intercederint, facile dici non potest.

Locus restitutus ex. 13. illis.

Coloniæ apud Eucharium Ceruicornum, ære & impensa
M. Godefridi Hittorpij ciuis Coloniensis, Anno.
M. CCCC. XXVI. pridie Nonas Ianuarias. *

